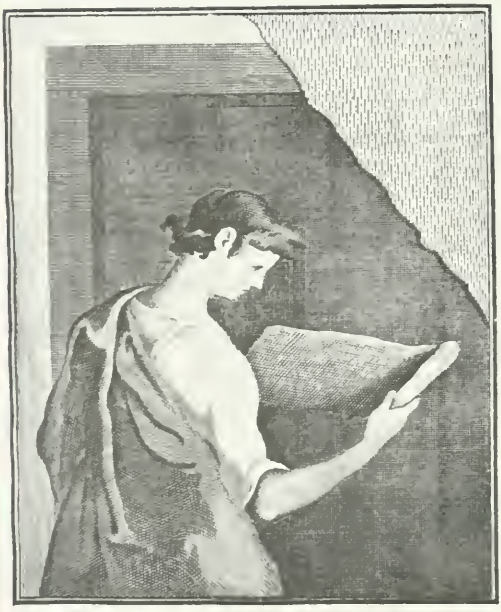

THE J. PAUL GETTY MUSEUM LIBRARY

ČASOPIS

VLASTENECKÉHO

MUZEJNÍHO SPOLKU OLOMUCKÉHO.

REDAKTOR:

JAROSLAV PALLIARDI.

ROČNÍK XIII.

obsahující čísla XLIX—LII.

V OLOMOUCI 1896.

Nákladem vlasten. muzejn. spolku olomuckého. — Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

THE J. PAUL GETTY CENTER
LIBRARY

OBSAH:

Články: Strana

Dr. M. Kříž: Mé výzkumné práce u Předmostí a jejich hlavní výsledky 1, 51 a 87
In. L. Červinka: Archaeologické zprávy z okolí Uh. Hradiště 10, 113
Jaroslav Palliardi: Nové zprávy o hrobech se skrčenými kostrami (Těšetice — Kyjovice) 16
Jos. Klvaňa: Kterak se posmívá jedna obec druhé 24
Ed. Peck: Lid na Vyzovsku. (Pokračování) . . . . . 24, 73 a 105
Jan Knies: Zprávy o některých neolithických sídlištích na Moravě. (Osada u Nové Vsi) 62
In. Lad. Červinka: Denary údělných knížat moravských. (Pokračování.) . . 67, 146
K. J. Maška: Postup výzkumných prací v Předmostí 77
V. Houdek: Postranní jižní portál zámeckého kostela v Třebíči 102
Jan Kučera: Rukopisné a jiné památky města Brodu Uherského 129

Dopisy:

Z Uher. Hradiště od Jos. Klvaně 35
Z Vídně od V. Houdka 36, 151
Z Vyškova. (Kamenné nástroje z okolí.) Od In. L. Červinky 156
Z Kojetína. (Popelnice s provázkovým ornamentem.) Od In. L. Červinky . . . 159

Drobnosti:

Ed. Peck: Praehistorické památky na Záhlinicku 81
Fr. Faktor: Hradiště na Olomoucku 82
J. Kučera: Nález denárů u Brodu Uh. 82
Kl. Růžičková: Vánoce 83
V. S.: Plameňáci na Moravě 83
Fr. Faktor: Podzemní skrýše a chodby na Prostějovsku 164
In. L. Červinka: Neolithické osadiště u Šišmy nad Přerovem 164
Frant. Faktor: Hradiště na Plumlovsku 165
Ed. Peck: Zlatý náramek z Louky u Ostroha 165
Frant. Faktor: Bronzové kroužky 165
Frant. Faktor: Staroslovanské pohřebiště u Držovic 166
Fr. Šilhavý: Kterak jsou mnohá jména místní neustálena 167
Úmrtí 167

Literatura:

Jul. Wisnar: Die Ortsnamen der Znaimer Bezirkshauptmannschaft. (V. Houdek) 46
JUDr. Martin Kříž. O diluvialní fauně hledíc ku člověku diluvialnímu i alluvialnímu. (J. P.) 47
Fr. Smička: Devonští trilobiti u Čelechovic. (V. S.) 84
Jos. L. Holubý: Floristisches aus dem Trencziner Comitate, nebst nebensächlichen Excursen (V. H.) 85
Kliment Čermák: Věstník československých museí a spolků archæologických . . 85
Ferdinand Lehner: Meth'd. Časopis věnovaný umění křesťanskému 86
Fr. Heger: Mittheilungen der anthropolog. Gesellschaft, Wien. (J. P.) 168
Dr. Julius Naue: Præhistorische Blätter. München 168
Dr. Michael Haberlandt: Zeitschrift für österr. Volkskunde 168
J. Slavíček: Hmyzové blanokřídlí z okolí Milkova. (V. Spitzner) 169
Výsledky botanického zkoumání na Moravě za rok 1893—1895 (V. Spitzner) . 170
Petr Havelka: Květena okolí Nového Města. (V. Spitzner) 170
Jan Halouzka: Kněz mecenáš Bedřich hrabě de Sylva Tarouca (— m.) . . . 171
E. Schenkendorff: Denkschrift über die Einrichtung deutscher Nationalfeste . . 171

Hovorna . . . . . 47, 48 a 172

Zpráva o sbírkách 49, 174

Ročník za 2 zl. Členům spol. muz. vydává se za cenu sníženou.

ČASOPIS

Expedice ve Františka Josefa třídě čís. 54 st.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 49. Vydáno v dubnu r. 1896.

Mé výzkumné práce u Předmostí a jich hlavní výsledky.

Sděluje dr. M. Kříž.

I. Řečiště Bečvy.

V dávných a dávných dobách rozkládalo se moře po rovinách naší vlasti tvoříc tam, kde nyní máme koryta našich větších řek — zálivy, jež hluboko do horstva vnikaly a zde písky, slíny a štěrky ukládaly.

Veškeré naše vodstvo směřuje k Dunaji vlévajíc se do něho; veletok tento ústí pak do moře Černého. Byly to vody moře Černého, jež tenkráte se rozlévaly po Moravě zanechávajíce nám na památku a na doklad lasturky oněch druhů, jaké dosud v Černém moři žijí. Jen jedna Moravská řeka se svými přítoky směřuje jinam; jest to Odra v severovýchodním koutě Moravy, která opustivši naši rodnou půdu protéká celým severním Německem vlévajíc se u Stětína do moře baltického.

Kdyby vystoupily vody Černého moře o 292 *m* výše, byla by zaplavena celá jižní a střední Morava a vody tyto by se zastavily tam, kde potok Lubina (hodinu cesty severně od Hranic) k Bečvě se vine[1]), a kdyby vystoupily vody baltického moře o 292 *m* výše, byly by zaplaveny širošíré roviny severního Německa a moře ono vnikalo by údolím Odry až k potoku Luha tekoucímu od Bělotína k Jasenicím, kde do Odry se vlévá.

Zde tedy mezi Lubinou a Luhou měli bychom břehy dvou moří vzdálených od sebe jen tři kilometry a kdybychom se postavili na pahrbek u železničního domku číslo 213., tam kde malý borový háječek se rozkládá,[2]) viděli bychom jak tu na východě vlní se vody moře baltického, tam na západě jak vody moře černého slínovitý břeh podemílají. Zde je to památné a v mnohých směrech velmi důležité rozhraní vod.[3])

Dle mého nivelování provedeného roku předešlého má pahrbek a tudíž ono rozhraní vod *V* (t. j. výše nadmořská) . . . . . 312 *m*
potoky Lubina a Luha, u nichž by se nalézaly břehy mořské mají *V* 292 *m*
tak že, kdyby vody mořské vystoupily jen ještě o . . . . . 20 *m*,

[1]) Potok tento ústí do Bečvy u města Hranic.

[2]) Nad tratí severní dráhy Ferdinandovy za Hranicemi.

[3]) V knihách zeměpisných obyčejně toto rozhraní vod se uvádí; tomu ale není tak, přesně-li toto rozhraní určiti chceme; neboť do Luhy přichází potok z lesů rozkládajících se mezi Střítežím a Neudekem; potok tento má dle mého nivelování *V* 302 *m* a jest vzdálen pouze jeden kilometr od Lubiny; tu jest tedy to pravé rozhraní vod vystupující jen 10 *m* nad jmenovaný potok.

bylo by moře černé a baltické spojeno, a údolím Bečvy a Odry proudil by mořský průliv, tak jak to bývalo před dobou třetihorní.

Před dobou třetihorní měly Bečva a Odra hluboké skalnaté dno, jež se zaneslo v době třetihorní spoustou slínů, písků a štěrků. Dle sdělení slavné městské rady v Přerově od 15. září 1886 vrtána byla studně nedaleko nádraží při *V.* . . . . . 210 *m*
v třetihorném slínu bylo hloubeno na 50° čili . . . . . 95 *m*
tedy do *V.* . . . . . 115 *m*
a přec skalnatého dna dosaženo nebylo.

Když byly vody moře třetihorního z Moravy se vytratily, nastoupily Bečva a Odra do svých řečišť ale do řečišť vysoko nad skalnaté dno položených, aneb jinak řečeno do koryt starých vyplněných útvary moře třetihorního. Řeky tyto pak vrývaly se hlouběji a hlouběji do měkkých těchto útvarů odplavujíce slíny, písky a štěrky až dosáhly nynějších řečišť.

Tak vysvětluje se způsobem nad míru jednoduchým následující a v prvním okamžiku překvapující okolnost:

Nynější řečiště 2—3 *m* hluboké a 80 *m* široké má u vodoměru umístěného na západní straně dřevěného mostu v Přerově u pravého břehu *V.* . . . . . 208·320 *m*

Při povodních vystupuje ale Bečva z břehů svých zaplavující někdy celou rovinu až k zahradám Předmosteckým dosahujíc výše . . . . . 5·200 *m*
tak že stoupá do *V.* . . . . . 213·520 *m.*

V případech takových vnikala voda rozvodněné Bečvy Kozlovskou ulicí do Přerova zaplavujíc prostoru u gymnasia a akciového pivovaru tak že tu na člunech jezditi se mohlo.

Vyjímaje obmezenou prostoru tak zvaného starého Přerova, který spočívá na sladkovodním vápenci, rozkládá se po celé ostatní části města nános říční t. j. na spodě ve hloubce 4—5 *m* nalezá se šedý ostrý písek a štěrk z Bečvy uložený, a nad ním spočívají vlnitě rozprostřené vrstvy pískovité a slínovité. Tyto vrstvy vznikly tím, že při povodních voda z břehů vystoupivší kal svůj ukládala.

Od zahrady akciového pivovaru, kde shledal jsem štěrk říční z Bečvy uložený při *V.* 207 je k nynějšímu řečišti 750 kroků čili 560 *m*
od pravého břehu Bečvy od mlýna rozprostírá se rovina častěji při povodních zaplavovaná k Předmostí 1200 kroků čili 900 *m*
připočteme-li k tomu šíři nynějšího řečiště . . . . . 80 *m*
obnáší vzdálenost z oné zahrady . . . . . 1540 *m.*
Tu shledal jsem ve dvoře hostince, který patří vdově Hermanové, že Bečvový štěrk leží při *V.* . . . . . 214 *m*
kdežto nynější řečiště má jen *V.* . . . . . 208 *m*
musila tedy kdysi Bečva zde téci mající řečiště o . . . . . 6 *m*
výše položené než je nynější.

V Mandlově cihelně přímo u Chlumu Předmosteckého se nalezající vyskytl se ostrý písek a šedý štěrk z Bečvy uložený ve hloubce 6 *m*
při *V.* . . . . . 219 *m*
kdežto nyní má Bečva *V.* . . . . . 208 *m*
musilo tedy kdysi zde býti řečiště o . . . . . 11 *m*
výše položené.

Výsledkem šachet hloubených v prostoře dříve uvedené jest toto poznání:

1. Bečva rozkládala se na počátku doby diluvialní po rovině přes 1500 *m* široké několika rameny tekouc.

2. Řečiště její snižovalo se stupňovitě k nynějšímu korytu.

3. Nebylo v šachtách oněch nalezeno žlutnice (cihlářské žluté hlíny zvané Lösz), nýbrž na spodě písek a štěrk a nad tím vlnitě uložené vrstvy pískovité a slínovité různo zbarvené.

II. Osada Předmostí a chlum Hradisko u ní.

Od dřevěného mostu nad Bečvou v Přerově zbudovaného táhne se směrem severozápadním ulice zvaná Velká Dlážka až k osadě Předmostí, tak že je nyní Přerov s Předmostím domky obývanými spojen.[4])

Název ulice Velká Dlážka (a souběžné s ní ulice Malá Dlážka) poukazuje k tomu, že tu bývaly močály, a že na nich položena byla dlážka pro ty, kteří ubírali se z Předmostí do Přerova neb směrem opačným. Kus takové dlážky a to kamenné nalézá se dosud poblíž Předmostí mezi mlýnskou struhou zvanou Trhancem čili Strhancem a železniční hrází. V dřívějších dobách byly močály ty zajisté mnohem větší (bylo více lesů) a tu lze předpokládati, že mezi Přerovem a Předmostím po celé šířce údolí (přes jeden kilometr), jež tvoří inundační plochu Bečvy, šel dřevěný most na kozách postavený (jak to při staroslovanských městech vůbec bývalo) a že osada Předmostí své jméno má právě od toho, že položena byla před tímto mostem.

Nynější Předmostí čítající 581 obyvatelů (v roku 1835 jen 366 a koncem roku 1869 již 458 obyvatelů), ponejvíce to rolníků dosti zámožných, rozkládá se po obou stranách silnice, která vede k Lipníku a odtud směrem k Těšínu, Bílsku a do Krakova, důležité a staré to obchodní cesty mezi Moravou a Polskem. Na západní straně přiléhá k zahradám v ohledě geologickém a archaeologickém nad míru důležitý pahrbek čili chlum zvaný Hradisko, o němž tu obšírněji bude jednáno.

Chlum tento jest osamocený, vystupuje na všech stranách do výše třebas mírné nad své nejbližší okolí. Dle katastrální mapy obnáší průměr jeho od západu k východu 530 *m* (od silnice vedoucí k vápenným lomům k silnici osadou jdoucí) a od jihu k severu 740 *m* (od silnice Roketnické k vývozu spojujícímu silnici Lipnickou s voznicí do vápenky vedoucí).

Na vrcholu tohoto chlumu jest otevřený lom, kde vápenec devonský se lámal; zde vystupovala skalka, okolo níž rozprostíraly se křičky oříškové a malinové (také ostružiny). Vrchol tento má *V.* (výši nad mořem) . . . . . 247 *m*
kdežto údolí Bečvy rozkládá se při *V.* . . . . . 213 *m*
tak že nad rovinu této řeky vyčnívá . . . . . 34 *m*.

Proč pahrbek onen nazývá se Hradiskem, vypátrati jsem nemohl. Okolo celého chlumu táhl se násyp, dosud z velké části zachovalý, na

[4]) Dle sčítání provedeného v r. 1890 měl Přerov 12.939 obyvatelů; v roku 1835 ale jen 4 192, tak že za 55 let vzrostl počet obyvatelů o 8.747 osob.

2 *m* vysoký. Pozemky na severní straně Hradiska položené mají název „pod valem“, což by ovšem svědčilo o tom, že tu byla jaká ohrada, za níž lid hledal útočiště za časů válečných. Než není o tom ani hmotných památek na Hradisku samém, ani zpráv písemných, ani ústního podání.

Názvy „Hradisko“, trať „pod valem“ a „za krchovem“ (důležitost tohoto názvu shledáme později) nejsou ale původu nového; až do roku 1769 mohl jsem jich vystihnouti v knihách uložených v zemském domě v Brně a na mapách katastrálních a to:

a) na katastrální mapě novější opravené v roku 1878 shledáváme tyto tratě: na Hradisku, pod valem, za krchovem;

b) na původním prvním elaboratu této mapy (brouillon = náčrtek) z roku 1830 jsou všechny tyto tratě uvedeny;

c) v knize zvané Grund-Ertragsmatrik z r. 1820 dočítáme se tratí: na Hradisku, za krchovem a pod valem;

d) v knize zvané Fassions-Ausmasz čili Josefinisches Lagerbuch od 22. července 1787 uvedeny jsou pozemky: Na hradisku, pod hradiskem, na vale, pod valem, pak: Bergel vulgo hradisko mit Steinfelsen und Haselstrauch bewachsen a konečně usedlost Chromečkova čís. 27., při níž jest poznamenáno, že vedle ní jest hřbitov;

e) v knize pojmenované Theresianischer Rustikalkataster od 15. března 1769 jsou též ony tratě uvedeny.

Nelze tedy popírati, že ony názvy jsou staršího původu. Pro naše zkoumání důležitými zprávami jsou ještě tyto písemné památky:

a) Dočítáme se v zemských deskách k r. 1416 na st. 327:

Johanes de Rokytnicz Milothe de Tworkow et suis heredibus Curiam allodialem in Przedmostye prope Preroviam cum agris cultis et incultis et cum monte dicto Skalka et cum orto iacente inter horreum et Curiam et aliis suis pertinenciis pleno jure prout et ipsimet tenuit, unacum rubetis in Skalka crescentibus vendidit hereditarie possidendum.[5])

Nemůže býti o tom žádné pochybnosti, že touto skalkou míněn jest pahrbek (mons) Hradisko; mezi tratěmi Předmosteckými vyskytuje se sice dosud jedna trať, pojmenovaná za „Skalkou“ a druhá před „Skalkou“, jež nalézají se na levé straně silnice k vápenným lomům vedoucí; než tu nebylo žádného chlumu (mons), tu byla skalnatá stráň, kde později kámen se lámal.

b) V roku 1523 narodil se v Přerově Jan Blahoslav znamenitý spisovatel český a Starší bratrské jednoty. Kromě jiných důležitých spisů vydal též gramatiku českou dokončenou v roku 1571[6]); zde dočítáme se na stránce 174:

„Rov“ staroslovanské slovce hrob my říkáme. Odtud Přerov u Bečvy jako by řekl: první hrob. Ještě veliké kosti obrů v ve

[5]) Překlad: Jan z Rokytnice prodal r. 1416 Milotovi z Tvorkova a dědicům jeho allodiální dvorec v Předmostí u Přerova s pozemky obdělanými a neobdělanými a s chlumem nazvaným Skalka a se zahradou, která leží mezi stodolou a dvorcem jakož i se vším příslušenstvím, se všemi právy, jak on je držel a užíval i s křovím na skalce rostoucím.

[6]) Jana Blahoslava gramatica Česká dokonaná r. 1571. Vydal Ignác Hradil a Josef Jireček 1857.

vršku pod skalkou Předmosteckou se vykopávají, zuby tak veliké jako jest hlava člověčí, žebra jako břevence i rohy velké též se nalezají.

Tu máme tedy zprávu o tom, že pod onou skalkou již tenkráte vykopávaly se mamutí stoličky, kly a žebra.

Místo, kde tak se stalo, bylo bezpochyby v zahradě Chromečkově a to severně za nynější stodolou na parcelním čísle 58, tam kde přiléhají k této zahrádce pole pč. 749 souseda Josefa Jurečka jak to blíže bude vysvětleno při šachtách na tomto poli vyhloubených.

Poznáváme tedy:

1. Že pahrbek čili chlum Předmostecký vystupuje nad údolí Bečvy 34 *m* vysoko,

2. že název Hradisko, val a za krchovem sáhají nejméně do druhé polovice předešlého století,

3. že v r. 1416 tedy na počátku století XV. říkalo se tomuto návrší Skalka a

4. že za časů Blahoslavových tedy v polovici století XVI. v tomto návrší pod skalkou zbytky mamutí se vykopávaly.

III. Jak vznikl chlum Hradiskem zvaný.

Ku prozkoumání chlumu tohoto nestačí, abychom jen na povrchu seznali jeho tvar a hmotu, z níž se skládá; musíme nahlédnouti do jeho vnitra. To stalo se hloubením mnoha šachet na určitých místech.

Na počátku doby diuvialní[7]) byla tu jen dvě skaliska devonského vápence vystupující nad rovinu na 40 *m* vysoko. Jedno skalisko vypínalo se tam, kde je nyní vrchol chlumu a otevřený lom, druhé skalisko bylo v zahradě Chromečkově; obě skaliska spojoval hřeben, tvořící sedlo nyní vyplněné žlutou hlínou, toť kostra pro nynější chlum. Kolem tohoto skalnatého jádra rozkládaly se třetihorní slíny a písky s lasturami a tvořící se sladkovodní vápenec.

Z písků a slínů těchto jakož i z oněch, jež Bečva při povodních ukládala v široké rovině, vznikal prach (jak to pozorujeme na našich prašnicích za suchého počasí), který dle toho, jak vítr vál, býval zanesen na stranu jižní nebo severní, východní nebo západní oné skalnaté kostry. Žlutý tento prach skládá se ponejvíce z pískových zrníček, smíšených se slínovitou hmotou; převládá-li tato slínovitá hmota, má uložená vrstva barvu bělavou a nepropouští tak snadno dešťovou vodu jako vrstva více písečnatá.

Během času pokryly se nanešené vrstvy travou (a to děje se někdy velmi brzo); kořínky travnaté vnikající do uložené země přetvořovaly písek v hlinitou hmotu zůstavujíce zároveň jemné síťovitě rozvětvené rourky, jež tu v hlinících pozorujeme; jen tam, kde zaráz bylo nahromaděno mnoho písku, zůstala do dnešního dne vrstva téměř nezměněná, kořínky málo přetvořená; na uloženou vrstvu během času zanesl vítr

---

[7]) O rozvrhu doby diluvialní porovnej mou monografii vydanou ve zprávách Společnosti pro fysiokracii v Čechách. Praha 1895 str. 77—84 a práci „Die Höhlen in den mährischen Devonkalken und ihre Vorzeit.“ Jahrbuch der k. k geol. Reichsanstalt in Wien 1891 str. 523—535 pak r. 1892 str. 588—602.

druhou, třetí a další vrstvy, které způsobem podobným se v hlínu pro měňovaly. Takto zvolna budoval se pahrbek až dospěl na svém vrcholu k výši větší, než nyní jest; neboť jakmile přišel oráč a pluhem svým rozbrázdil zemi travou porostlou, uvolnil půdu, již vody dešťové s návrší dolu splachují.[8])

Větry severozápadní u nás převládají; proto pozorujeme, že nejvíce žlutnic uloženo bývá na stráních a v roklích obrácených k východu a jihovýchodu. Náš chlum jest v ohledě geologickém nad jiné proto tak důležitým, že se kolem oné skalnaté kostry ze všech stran ukládala žlutnice a že tu stojí osamocený. Takových isolovaných pahrbků utvořených ze žlutnic jest u nás velmi málo.

Zkušeností nabytou minulého roku mohu toto soustřeďování žlutnice vysvětliti takto: Od 19. srpna do 7. září 1895 měli jsme jižní větry a vedra velká; ráno od 6 do 10 hodin panovalo úplné bezvětří na chlumu; po 10. hodině počal z vlhkých luk od řeky Bečvy vanouti větříček stále silnější, až pak k druhé hodině odpolední přešel v silný vítr; při tom byl prach silniční (a toho bývá věru velmi mnoho v Předmostí a okolí) zanášen na chlum; k večeru vítr ustal. Pravidelný tento zjev v tom měl svůj původ, že vzduch na pahrbku slunečními paprsky dříve se oteplil než vzduchové vrstvy nad rovinou a nad řekou, následkem čehož zřídnul a vystupoval do výše; na jeho místo nastupoval vzduch studenější a hustší z rovin.

Představme si nyní, že tu není ještě chlumu ze žlutnice utvořeného, nýbrž že tu strmí holá vápencová skaliska do výše. Vápencové tyto útesy se rychle a silně rozehřívají, vzduch nad nimi bude vystupovati jako z nějaké výhně, chladnější proudy z roviny a z údolí kolem rozložených poženou se k tomuto místu jako k nějakému ohromnému komínu a budou při tom zanášeti a ukládati jemný písek a ze slínu utvořený prášek čili moučku. Na tom, jak dlouho to trvalo, než naneseno bylo zde tolik žluté hlíny, v geologii nezáleží; tu se neberou na váhu staletí, tu nutno počítati číslicemi většími.

Žlutnice sáhá na Hradisku až na vrchol t. j. do *V.* . . 247 *m*
a počíná právě tam, kde přestávají vlnitě uložené vrstvy pískovité a slínovité, jež rozvodněná Bečva byla zůstavila a jež
v Mandlově cihelně sáhají do *V.* . . . . . 225 *m*
tak že je žlutnice mohutná . . . . . 22 *m*.

Právě proto, že žlutnice nenalezeno tam, kam sáhá a nebo sáhaly vlny rozvodněné Bečvy a že počíná tam, kde přestávají písky a slíny Bečvou uložené — nemohou žlutnice býti původu říčního, nýbrž větrného.[9])

---

[8]) Co vyrozumíváme žlutnicemi a jak se tyto tvoří, vylíčil jsem dosti obšírně ve svých spisech: Kůlna a kostelík str. 435—439, pak „Uiber die Lehm- und Löszlager.“ Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft, Wien 1894 XXIV. Sitzungsberichte 50—57.

[9]) Porovnej můj článek: „Die Löszlager in Předmost bei Prerau.“ Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien 1894 XXIV. str. 39—50. Na stránce 43. jest obraz, představující kolmou stěnu v zahradě Chromečkově, na níž pracují dělníci řed. Mašky a na str. 45. je průřez hliníku i s bývalou skalkou v zahradě Chromečkové. Jest nutno podotknouti, že žlutá hlína netoliko na levé t. j. západní straně se rozkládala, nýbrž kolem celého skaliska na všech stranách.

IV. Hmotné památky.

Jak ve vápenci devonském tak i v třetihorních útvarech obsaženy jsou mořské zkameněliny.

Zde jen o takových hmotných památkách stručně jednati chci, které jsem v žlutnici onoho chlumu vykopal. Předměty, jež v žluté hlíně jako v nějakém podzemním archivu pro nás uschovány byly, pocházejí z různých dob a dle toho je také roztřídíme.

A) Doba diluvialní čili pravěká.[10])

a) Vrstva fossilní.

Velkým množstvím šachet hloubených na rozličných místech chlumu a v cihelnách tu se nalézajících přesvědčil jsem se, že kosti zvířecí, a to zejména mamutí, roztroušeny jsou po celém pahrbku tu ve větší tam v menší hloubce pod povrchem. Kdybychom sejmuli hlinčný plášť, pokrývající na 3—4 *m* pahrbek, viděli bychom povrch pokrytý kostmi ponejvíce z mamutů pocházejícími; kosti tyto byly od šelem (vlků, jeskynních medvědů, lvů, hyén) po pahrbku rozneseny. Jak nyní se to ještě stává, že slony bývají přepadáni od tygrů a lvů, tak to bývalo i v pravěku, že tu a tam byl od velkých dravců rozsápán mamut, kůň, tur, sob atd. a že jednotlivé kusy z něho byly na pahrbek zavlečeny, kde bestie ony pohodlně je ohryzovati mohly.

Zvířecí tyto zbytky vyskýtají se ve třech horizontech čili výškách, spadajících do období praeglacialního (předledového), glacialního (ledového) a postglacialního čili stepního.

Ve vrstvách fossilních není žádných výrobků od člověka pocházejících, ani popele, ani uhlí; není tu tedy stopy lidskou přítomnost prozrazující.

b) Vrstva kulturní.

a) Co vyrozumíváme tímto názvem?

V zahradě manželů Chromečka Josefa a Marie parcelní číslo $\frac{745}{1}$ a 60, pak na pozemku parc. čís. 748 Josefa Dokoupila nalezena také fossilní vrstva ale mnohem silnější, bohatější a co nejvíce překvapilo, zbarvená na šedo nebo na černo, obsahující mimo to velké množství věcí, jež jen od člověka pocházeti mohou.

Takovou vrstvu, v níž obsaženy jsou předměty lidskou přítomnost dosvědčující, nazýváme vrstvou kulturní a souhrn těchto předmětů jmenujeme inventářem pozůstalosti tohoto člověka.

---

[10]) Doba tato tím se vyznačuje, že u nás tenkráte žila zvířata, jež buď vyhynula (mamut, nosorožec, jeskynní medvěd) anebo od dob nepamětných do krajin jiných se byla odstěhovala: žila tu tenkráte zvířata severní (lední liška, lumici, pižmoň, sněžný zajíc, sob, rosomák, hraboš severní, sněžná sova, sněžné koroptve); zvířata jižní (lev, hyéna, levhart); alpská kozorožec, kamzík, hraboš sněžný, svišť horní, rejsek alpský); zvířata stepní (sajka, pištucha, křeček stepní, sysel ryšavý, frček obecný, hraboši stepní); vnitroasijská (pes divoký, ovce argal). Porovnej mou monografii vydanou ve zprávách Společnosti pro fysokracii v Čechách III. sešit (1895) str. 3—24.

V zahradě Chromečkově a na poli Dokoupilově bylo takových vrstev několik nad sebou.

β) Inventář pozůstalosti pravěkého člověka.

V kulturních vrstvách nalezl jsem tyto věci dosvědčující, že tu lidé v pravěku kdysi bydleli a to v rozličných časech, jež dosti velkou mezerou od sebe vzdáleny byly; neboť na některých místech byly kulturní vrstvy od sebe odděleny mezivrstvími z čisté žluté hlíny se skládajícími.

1. Popel a uhlí. Kdo viděl otevřené jámy ode mne vyhloubené, vždy 4 *m* dlouhé a 4 *m* široké a kolmo do země na kulturní vrstvy jdoucí, nezapomene dojmu, jakého zažil pozorným zrakem sleduje pozvolné a opatrné otvírání podzemního archivu, v němž uloženo tolik a tak důležitých památek. Názor tento lze si živě v mysli obnoviti, avšak přetěžko jest o něm podati jasný obraz zejména v článku stručně se psaném a to tím méně, poněvadž se od místa k místu obraz onen měnil. Zde stůjž tedy jen nástin ze dvou míst. Na jednom jsou vrstvy silné přes metr, na druhém vrstvu kulturní sotva vystihujeme.

Stěna v jámě takto se nám představuje:

a) černá ornice . . . . . 0·40 *m*

b) čistá žlutnice . . . . . 1·60 *m*

úhrnem . . . . . 2·— *m*.

Nyní pozorujeme, že ve žluté hlíně jsou černé uhýlky roztroušeny, jak by je někdo úmyslně s hlínou byl smíchal, a že žlutnice nemá oné pěkné čisté žluté barvy, nýbrž že je šedavá a k tomu více stmelená než vrstvy hořejší; tu a tam trčí kůstka, bělá nebo modrá se pazourek anebo vyčnívá mamutí stolička anebo kel. Pozorujeme to do hloubky deseti až patnácti centimetrů, na to nastane přestávka a vidíme pruh čisté žluté hlíny na 10—20 cm.

Tu opět počíná hlína se černati; zbarvení sáhá nyní na jeden metr hluboko, v jámě samé nelze pro velké a malé kosti ani pracovati; jedna kost leží přes druhou, jeden kel křižuje se s druhým. Tu leží velká lopatka mamutí a pod ní vyčnívá křídlo z mamutí pánve; mezi nimi jsou kusy žeber, kosti z menších zvířat, lebky vlčí, nožíky, škrabadla. Popel zrnitý a bělavý, sbalující kousky spálených kostí a smíšený s hlinou, vyplňuje všechny mezery v této směsici tmavošedé, vše jest tak pevně stmeleno, že těžko nožem odrýpnouti kousek hlíny za kouskem; jinde není vrstva tato tak mohutná, za to ale jsou tři ano i čtyři nad sebou.

Čím více vzdalujeme se od hranic mezi zahradou Chromečkovou a polem Dokoupilovým, tím více slábnou kulturní vrstvy, již je sotva poznáváme. Máme tu profil v jámě tři a půl metru hluboké a tu pozorujeme slabý pruh sotva deset centimetrů silný na šedo trochu zbarvený, jen tu a tam vystihneme uhýlek.

2. Nástroje kamenné. Jsou to nože, hroty, střely, škrabadla, sekýrky ponejvíce pazourkové. Máme tu také kusy, z nichž otloukáním kamenné nástroje se vyráběly (jádra, nuclei) a na nichž poznáváme zřetelné plochy tím povstalé, že tu podélné částky byly od-

štípnuty; jsou tu kamenné paličky a klíny na roztloukání a rozevírání kostí a konečně brousky břidličnaté a písečnaté z droby zhotovené.

3. Výrobky kostěné. Těch je málo. Jsou tu ale přece hladidla, škrabadla, jehlice, šidélka, dvě překrásné dýky a nástroj ze žebra zhotovený, na konci otvorem opatřený, neznámého účelu.

4. Ze sobího parohu. Těch také je málo. Je tu z parohu zhotovený nástroj na konci s otvorem, majícím v průměru 30 *mm*, neznámého účelu, hladidla a jehlice.

5. Rytby a řezby. Bylo by bezúčelné popisovati předůležité a překrásné tyto práce pravěkého člověka nutno míti o nich věrná vyobrazení, neboť jediný pohled na obrázek podá čtenáři jasnější názor důkladnější popis. (Viz tab. I.) Význačnější jsou následující kusy:

a) Mamutí žebro 245 *mm* dlouhé a 50 *mm* široké, nesoucí velmi dovedně a krásně provedený ornament čárkovaný; kus tento sloužil za hladidlo, jak lze pozorovati na dolním konci.

b) Zlomek mamutího klu, na němž ornament tvoří bezpochyby část nějaké figurální rytiny.

c) Mamutí kel z mladého zvířete, na němž symetricky sestaveny jsou vejčité ozdoby.

d) Z kusu mamutího klu je sříznut a ohlazen 95 *mm* dlouhý, oválný předmět na hoře hlavičkou opatřený zajisté k tomu účelu, aby tu zasmeknouti se mohl řemínek. Na přední straně je ornament dvojí, na pravo čárkovaný, na levo ze tří skupení soustředěných polokruhů sestávající; polokruhy jsou mistrně provedeny.

6. Líčidla. Barvičky hlinité různobarevné k natírání těla.

7. Dentaliny čili kelnatky. Jsou to podlouhlé, malounkým klům slonovým podobné lasturky třetihorní; nosily se jako předmět ozdobný.

8. Zbytky lidských koster. Jsou to:

a) lebka dobře zachovalá z mladého člověka v hlíně vězící. Po jedné straně ponechána kulturní vrstva, kterou byla přikryta, na čele jsou v hlíně spečeny zoubky z lední lišky;

b) částky lebečné z jiného mladíka;

c) dvě čelisti spodní;

d) několik kusů končetin.

Člověk pravěký u Předmostí byl na takovém právě vstupní vzdělanosti, na jakém lidi toho času v jeskyních bytovavší postihujeme; anebo lépe řečeno: máme tu pravěkého člověka, který v létě bydlel u Předmostí, v zimě v jeskyni.

Týž neznal: *a)* hlinčných nádob, *b)* přeslenů a závaží; nepěstoval tedy lnu a konopí a netkal látek z příze, *c)* neměl žernovů a neznal obilí, *d)* neužíval kamenných nástrojů hlazených a vrtaných, *e)* neznal výrobků kovových.[10]) (Dokončení.)

---

[10]) Porovnej můj spis „Kůlna a Kostelík.“ Brno 1891 str. 28–50.

Archaeologické zprávy z okolí Uh. Hradiště.

Píše In. L. Červinka.

Mařatice.

Neolithické osadiště u cihelny.

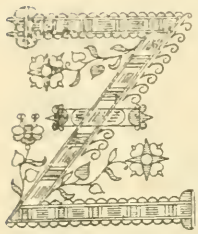

Z jara 1894 našel jsem v úvozové cestě od cihelny p. Štanclovy do vsi vedoucí ve břehu nepatrný střípek z neolithické nádoby v popelité vrstvě a po bedlivějším hledání na rozoraných polích v trati „Nadzahradí“ asi deset kratších nožíků a odštipků pazourkových a jaspisových, drobné střepiny a 35[1]) dlouhou sekyrku z amfibolitové břidlice vybroušenou. R. 1895 prošel p. uč. Fr. Myklík i velkou cihelnu a z otevřených jam kulturních ve stěnách cihlářské hlíny vybral něco střepin z nádob volnou rukou robených z plavené hlíny a našel poblíž pohozenou sekyrku kamennou (tab. II. č. 10.) z břidlice vyhlazenou, s neurovnaným týlem a poněkud vylámaným ostřím.

Téhož roku docházel jsem častěji do cihelny. Pod kruhovou pecí zbyla tehdy v břehu asi třetina rozkopané jámy polokoulovité. Byla asi 160 *cm* hluboká a ještě 3 *m* zšíří, ač už část z ní byla odkopána. Mimo drobivou tvrdou hlínu, ve spodní části třemi pruhy žlutnice prostoupenou, popelem a kousky dřevěného uhlí promíchanou, vykopali jsme z ní jenom několik drobnějších neornamentovaných střepin z hrubých nádob cihlové barvy, kusy dna a tři význačná ucha rohatá (tab. II. č. 5.) vrstvou jasně cihlové barvy natřená, kusy pokličky (tab. II. č. 8.) z hrubé písčité hlíny zhotovené, několik okrajů z hrnců a mis hlinkou do hnědočervena nebo poněkud i tuhou potřených a pupíky těsně pod okrajem opatřených (tab. II. č. 6.), asi pět střepinek jemnějších, tuhou vyleštěných, dále blízko pod povrchem kusy vypáleného mazu po jedné straně plochého a na straně protější s otisky prutů a kolů, asi 15 dlouhý úštipek obsidianový v podobě 7 širokého prismatického nožíku (tab. III. č. 16.), achatový nožík a kus přeraženého nástroje kamenného. Hlína v této jámě byla za vlhka tmavá, za sucha, sivá a boky jámy rýsovaly se zřetelně ve stěně cihlařské žlutnice.

Jižně od kruhové peci otevřel cihlář podobnou druhou jámu, avšak poněkud menší; vybrané z černé hlíny střepiny pohodil a uschoval pouze dlátko pěkně z hadce vyhlazené. Jest 56 dlouhé a do nepravidelného hranolu osmibokého vybroušené. Ostří je s jedné strany silně šikmo sbroušeno (tab. II č. 11.). — Ostatek této jámy, ze tří čtvrtin ještě zachované, prokopal jsem ve společnosti pp. A. Sojáka a Frant. Hudečka. Byla v nejhlubších místech asi na 170 a 180 *cm* široká, a v podobě stlačené polokoule nepravidelně do žluté hlíny vykroužená. Se strany jižní byla sesypána svrchu vrstva žlutnice, tak že se podobalo, jakoby třetina jámy vyryta byla do tvaru obrácené nálevky. Celé dno jámy bylo asi na 4 *dm* pokryto popelnatou vrstvou žluté barvy s drobnými uhlíky a střípky, na to vrstvila se asi na 1 *dm* žlutnice a na ni teprvé tmavá prsť, spálenou hlinou, popelem a kousky uhlí promíchaná.

[1]) Rozměry všech nástrojů udávám v millimetrech, není-li nic jiného poznamenáno.

Mezi tím namanulo se několik drobných střípků z hrubších nádob, rozštípáné a úplně ztrouchnivělé kosti zvířecí a četné škeble říční (unio). Na tom spočívala vrstva čistého žlutého popela až *3 dm* mocná. V ní vyskytl se ve hloubce 140 *cm* baňatý hrníček, volnou rukou úhledně urobený (tab. III. č. 18.) a do žlutohněda vyhlazený. Břicho nádoby, v podobě dvou komolých kuželů, půdicemi na sebe postavených, je ozdobeno na čtyřech stranách vytáhnutými pupíky; vnitřek je vyhlazen slabě do černa. — Něco výše nad touto nádobou byl drobný, velmi neobratně ulepený koflíček na duté nožce (tab. III. č. 17.) Vyhlazen je do červena pouze uvnitř, povrch má hrbolatý. Podobné „koflíky“ nalezeny ještě dva, ale mnohem větší a silně otlučené; pouze noha zachována z jednoho úplná. Domnívám se, že těchto nádobek užíváno s prospěchem jako pokliček na nádoby, postavila li se pak „na nohu,“ tvořila misku, byla li menší, koflík. Podobné poháry byly hojné v jeskyni Terezské u Duina v Přímoří s nápadně shodným inventářem neolithickým a také u nás v nalezišti u Ořechoviček[2]).

V popelu tom nalezen mimo jiné drobnější střepiny také střep z hrubé nádoby s velkým uchem do rohu vytaženým, poněkud zahnutým a kolmou děrou, jako prst silnou, protknutým. Zajímavé jsou dvě mísky pod vrchem a na vysedlých bocích střídavě pupíky ozdobené a do leskla žlutou hlinkou vyhlazené (tab. III. č. 22.) Obě jsou stejné a liší se pouze tím, že jedna je asi o polovici menší druhé. Ze střepin jsou pozoruhodny kusy plytkých poklic (tab. III č. 23) a zvláště kus baňatého hrnce s vyvaleným okrajem, pod nímž větší pupík sedí. Byla to jediná nádoba v této jámě, která byla po obou stranách tuhou vyleštěná.

Nejdůležitějším v této popelnaté vrstvě bylo několik střepin, jevících na zevnějších stěnách stopy pestrého pomalování. Střepy tyto pocházejí tak jako všechny ostatní zde popsané z nádob ve volné ruce velmi dovedně urobených z jemné plavené hlíny. Nádoby příslušné byly baňaté s válcovitými hrdly, stěny měly 1—2 tlusté a byly do červena vypáleny. Ležely roztroušeny v nejhořejších vrstvách vlhkého popela a tím se stalo, že pomalování s nich i při největší opatrnosti tak snadno se stíralo.

Nejlépe zachovaly se: 1. Asi třetina baňaté nádobky (tab. III. č. 19.), uvnitř nevyhlazené, červené, zevnitř pak do žlutohněda vyleštěné. Na nejširším rozdutí ozdobena je plochými pupíky, jež byly asi celkem čtyři. Pod uraženým hrdlem jest 5 široký pruh, jasně červenou barvou tažený; touže barvou je namalován oblouk od jednoho pupíku ku druhému, který v nejvyšším svém vydutí s pruhem u krku splývá. Od levého pupíku ku kraji je nanešena silná vrstva bílé barvy, která snadno odprýskává. Byla-li nanešena do obrazců, nelze zjistiti. Červená barva nedá se smýti. 2. Hrdlo nádobky dobře vypálené a s obou stran do tmava vyhlazené. Na straně zevnější pokryta je vrstvou bílé barvy, která se pouhým dotknutím odlupuje. Z této nádobky zachován též baňatý střípek, na němž bílá barva tažena vodorovnými pruhy. — 3. Střepina z plytké nádobky (mísy?) na zevnitřní straně rudou hlinkou a bílou barvou natřená. Vzorků nelze rozeznati. Obě barvy stírají se velmi lehce. — 4. Větší střep z ploché pokličky z hrubé písčité hlíny,

[2]) Ve dvorském muzeu.

9 tlustý je u kraje poněkud prohnut a opatřen pupíkem (tab. III č. 21.) Je to jediný střep z hrubší nádoby, který nese stopy pomalování červenou hlinkou, bílou barvou a snad i nějakou barvou červenou. Vzorky nejsou patrny, pouze od pupíku táhnou se ku kraji dva rovnoběžné proužky a od nich dolů dva jiné proužky, bílou barvou provedené.

Na tuto vrstvu popela přiléhala hromada dobře vypáleného mazu v kusech dílem beztvárných, dílem s otisky silných kolů těsně podle sebe nastavených, anebo s otisky prutů a slámy. Na protějších stranách byly kusy tohoto mazu za mokra prsty uhlazeny, o čemž svědčí zbylé rýhy. Mazanice tato byla místy nakupena na 40 *cm* po celé ploše jámy. Na spodě, kde do ní zasahoval popel, byla lépe zachována, shora byla ale úplně provlhlá a drobila se při zakopnutí. Mezi nejspodnějšími kusy mazu, ještě v popelu, vyskytla se také kamenná sekyrka čtyřhranná, hladce vybroušená z černozeleného hadce, 40 dlouhá s týlem úplně nezarovnaným. Ostří poněkud vydrobené je s jedné strany mírně vypouklé a znenáhla přihlazené, na druhé straně ale šikmo přibroušené. Tato strana je plochá a velmi zběžně vyhlazená.

Odtud byl ostatek jámy vyplněn vrstvami černé mazné hlíny, kousky dřevěného uhlí, rozštípanými kostmi zvířecími, drobnými i většími kusy střepin, z nichž zaznamenávám šest vytáhlých uch a na deset různých okrajů menších, hnědočervených, vyhlazených nádob, opatřených pod povrchem různě modelovanými pupíky, kusy dýnek a něco málo drobnějších střípků z jemných nádob z plavené hlíny, za sucha bělosivých, čarami, dolíky, menšími oušky a pupíky opatřených. Mezi nimi byla velmi zběžně uhnětená poklička (tab. III. č. 24.) v podobě kloboučku z hrubé písčité hlíny. Měří 80 v průměru a 33 zvýší.

Přeslen nalezen byl jediný, hrubě to urobený kotouček z písčité hlíny, dobře vypálený a uhlazený; průměr jeho měří 56, a otvor, který poněkud mimo střed leží 13 s jedné a 16 s druhé strany. — Z kostí nemohlo býti ničeho zachováno, neboť pouhým dotknutím drobily se na prach. — Z kamenů byla pozoruhodna deska přepáleného pískovce jemnozrnného, na jedné straně mísovitě vybroušená, a kromě shora vzpomenutých nástrojů kamenných ještě několik nástrojů pazourkových, dvě celé, téměř neporušené sekyrky, dláto a dva přeražené mlaty. Jeden ze zlomků těchto je týl na příč v násadním otvoru přeraženého nástroje ze syenitu. Vybroušen byl nesouměrně na jedné straně na plocho, na druhé vypoukle avšak velmi hladce. Zlomku tohoto bylo upotřebováno ještě asi za drtidlo, o čemž zhruba ohlazený týl svědčí (tab. II. č. 13). Z druhého nástroje zbyl jenom úlomek, v jehožto válcovitém vývrtu znatelny jsou vroubky pískem při provrtávání vyryté. Na povrchu byl tento mlat hladce přibroušen a kolem otvoru obojkem opatřen.

Čtyřhranná sekyrka z hadce (tab. II. č. 12.) pečlivě vybroušená, s ostřím s jedné strany šikmým, jejížto týl přibroušen nebyl. Druhá sekyrka (tab. III. č. 20.) má ostří šikmo přibroušené a týl slabě do kuželovita přihlazený. — Hadcové dláto je 53 dlouhé na užším 9 širokém konci do obloučku obroušené, na druhém pak tupé a 21 široké. Nástroj tento je vlastně úštipek na plocho rozražené sekyrky, který zběžně přibroušen byl a nedohotoven zůstal.

Nožíků bylo nalezeno celkem 9 z rohovce, pazourku a achatu vyštípaných a téměř všechny byly na ostřích častým upotřebováním do

leskla vyhlazeny. Tvary jsou obvyklé hranolky v délce 38 až 53 (tab. III. č. 15. a 25). Odštipků nalezeno několik.

Zajímavá jáma tato byla patrně po delší dobu v užívání, a chata vzala snad ohněm za své. Nasvědčují tomu spousty popela a vypáleného mazu z proutěné klenby blatem omazané, která se následkem požáru do jámy shroutila. Zbylá prohlubeň byla během času vyplněna kolem nahromaděnými zbytky popela a jiných odpadků a mastnotami prosáklou zemí. —

Asi padesát kroků odtud výše otevřeli jsme třetí jámu okřínového tvaru, mající v průměru 3 *m*, od povrchu 70 *cm* hlubokou. Tmavá mazná hlína s popelem a kusy vypálené hlíny smíchaná obsahovala velké množství střepin z nádob ponejvíce hrubých, z nichž zaznamenati sluší několik střepin s kulovitými pupíky a uchy, pak dno z hrubé červené nádoby, uvnitř černé a vespod přetáhnuté na příč černým jako prst širokým pruhem. Několik mis bylo tuhou vyhlazeno. Často přicházeli jsme na jemné střípky z drobných nádobek baňatých z plavené hlíny, z nichž vždy zevnější povrch zůstal odloupnut ve vlhké hlíně. Také červené i tuhované střepy zanechávaly hlínu, z níž byly vybrány, povlakem červeným nebo černým zbarvenou. Asi z polovice daly se zachovati dvě ploché pokličky, z nichž jedna byla z písčité hlíny černé barvy, shora širokým pupíkem a druhá z plavené hlíny, shora úškem opatřená. Rozměry prvé: průměr 140 a výška 57; druhé: průměr 104 a výška 37. Takovéto pokličky udržely se až do doby Hallštattské (srov. z Býčí skály).

Z kamenných nástrojů vyskytlo se mezi střepy nápadné množství pazourkových odštipků, dvě menší jádra pak asi 6 nožíků z jaspisu, achatu a rohovce. Hlazená sekyrka byla nalezena pouze jediná, zběžně v podobě různoběžníku z hadce vybroušená. Je 71 dlouhá, v obloukovitém týle 43 a v tupém, souměrně obroušeném ostří 52 široká. Tloušťka její obnáší 16. Mimo to vyskytlo se tam několik ztrouchnivělých zubů zvířecích, několik škeblí říčních a válcovitý kus červeného pískovce 180 dlouhý, s jedné strany silně vybroušený. Bývaly na něm nejspíše hlazeny kamenné nástroje.

V nejvyšším konci ohrady přicházejí prý dělníci častěji na podobné jámy, a bylo tam také vyházeno velmi mnoho střepů z hrubých nádob červených, z nichž některé měly pupíky a jiné zase nehtem vytlačené důlky (tab. II. č. 3.) do rozmanitých skupin sestavené, množství čarami a důlky pěkně ornamentovaných střepin z nádob z jemné hlíny (tab. II. č. 1., 2., 4.), kus pokličky, shora popsanému podobný, na jehožto okraji je přilepen pupíček, kratší jaspisový nožík a hrubý na povrchu drsný přeslen, uhnětený do podoby koláčku nestejné tloušťky 10—20 s otvorem 8—12 širokým (tab. II. č. 9.).

Poblíž byla ještě otevřena menší jáma (čtvrtá) tvaru okřínového, 180 *cm* v průměru a jenom 40 *cm* (70 *cm* od povrchu) hluboká. Dobyli jsme z ní hojně střepů z nádob všech tří už vzpomenutých tvarů, kousky pískovcového žernovu, pěkný pazourkový nožík, tři zlomky ostří kamenných sekyr a kus mísky v podobě nízkého válce s mělkým dnem okřínovým (tab. II. č. 7.). Vyrobena byla z plavené hlíny a je zevně barvy šedé, uvnitř pak dosti silnou vrstvou cihlové barvy potažená a na bocích třemi pupíky ozdobená. Podobná, avšak o něco silnější,

žárem zkroucená střepina byla vykopána v jámě prvé. Velmi pěkně, bylo vybroušeno dláto hadcové s obloučnatým ostřím, s jedné strany šikmo přibroušeným. Dláto toto je 23 široké a dosud 55 dlouhé, ačkoli týl a jedna strana isou porouchány. — Tyto dvě poslední plytké jámy zbyly zajisté jenom po letních obydlích.

Některé nálezy učiněny také mimo cihelnu. Tak zdvihnul jsem u zahrady p. Gabrielovy na pěšince nad úvozovou cestou sekyrku, 51 dlouhou, s ostřím pěkně s obou stran stejnoměrně přibroušeným, jaspisový nožík a kus střepu z velké červené nádoby, na vnitřních stěnách vyhlazené a na straně vnější prstem dolíčkovaným přilepeným proužkem ozdobený. Zajímavý je čtyrhranný úlomek kamenné sekyrky 50 dlouhý a 35 široký. Je to asi čtvrtina nástroje s vydrobeným ostřím, jehož lom po boku částečně je uhlazen, z čehož souditi lze, že učiněn byl pokus přibrousiti z tohoto zlomku nástroj nový.

Další stopy rozsáhlého tohoto osadiště vyskytly se v základech při stavbě skladišť u továrny p. Hrčkovy v Mařaticích Kromě hrubých střepin z větších nádob, cihlové barvy, z nichž jedna velkým podlouhlým pupíkem opatřena byla, nezachovalo se však ničeho. Z nálezů před léty učiněných uschoval p. Laguška, soused Mařacký krásný mlat z tmavozeleného syenitu. (Tab. II. č. 14.) Pěkně vrtaný otvor násadní má 18 s jedné a 20 s druhé strany v průměru.

Podle popsaných nálezů lze rozsáhlé toto osadiště stopovati na nejnižším svahu pod Mařackým hřbitovem, tam, kde návrší přechází v rovinu k řece Moravě, tedy mezi prvními domky a stodolami v osadě a strží pod vinohrady, v místech, kde nyní cihelna p. Štanclova a zahrady pp. Fadrusa a Gabriela se prostírají a na rolích v trati „Nadzahradí“ od p. Hrčkovy továrny až k posledním stodolám a chaloupkám. Nikde na povrchu těchto polí nelze shledati nijakých stop osídlení pravěkého, pouze ony dvě parcely u p. Gabrielovy zahrady jsou už z daleka nápadny svou černou popelnatou ornicí.

Osadiště toto, které řadíme do pokročilé mladší doby kamenné, nezůstává v okolí našem osamoceno. Zbytky hrubých, špatně do červena vypálených nádob z písčité hlíny, různými pupíky, robatými uchy a důlky od nehtů ozdobné as nimi vždy se vyskytující střepy z kulovitých nádob z plavené hlíny dělaných, rýhami do krokvic nebo podkovovitě taženými a hrachovými důlky opatřené, známe z osadišť na „Dolním Rákoši“ u Velehradu[3]), na „Bukovině“ u Mistřic, na „Hrbálu“ a „Podvinohradí“ u Popovic, na „Druhých“ a „Dílech“ u Podolí, na „Nivkách,“ „Loskách,“ „Dílech“ a na „Kojatínku“ u Veletin, pod mlýnem „Vazovým“ u Uh. Brodu, a „v Krůžku“ u Vlčnova[4]).

Z ostatních končin Moravy pak n. př. z Béňova, z Čech, z Domaželic, Šišmy[5]), z Prus[6]) a z Předmostí[7]) u Přerova,

[3]) Čas. olom. muz. 1890 s. 86. — 1895 s. 146.

[4]) Český Lid III. s. 551.

[5]) Ve sbírce p. Ed. Pecka v Domaželicích.

[6]) Vykopal P. F. Kaláb.

[7]) V mých sbírkách. — Tu v býv. cihelně Mandlově vykopal jsem velmi hojné střepy z kulovitých nádob z plavené hlíny, porýsované čarami a hrachovými důlky a mezi nimi jest jich několik tuhou velmi pěkně hlazených a leštěných. Právě takové leštěné střípky znám z neolithického naleziště ve Wetzdorfě (u Ravelsbachu v Dol. Rakousích), jinde, tuším, nebyly dosud nikde zaznamenány.

z Bohuslavic (u Kyjova[8]), z Čučic[5]) a z hrádku „u Dvorka“ u Oslavan[9]), z Husovic[10]) a z „Niv“ u Komína[11]) od Brna, z Výpustku u Křtin[12]), z Vel. Mašovic[13]) od Znojma, z Nákla, Náměště a Tršic u Olomouce[14]), z Prusinovic, Količína a ze Žop od Holešova[15]), z pole na „dulovém kopci“ u Vlachovic[16]) a j.

Rovněž pomalované střepiny vyskytly se častěji na domácích nálezištích. Zejména byly zastoupeny na Znojemských Novosadech, u Horákova, v cihelně u Holubic, u nádraží Rajhradského, na „Zahrádkách“ u Ořechoviček, na „Soběšských“ u Obřan a na „Lužích“ u Oslavan.[17]) Podobné pomalované střepiny objeveny v neolithických jamách u Vel. Weikersdorfu (v D. Rakousích) a ve zpomenuté jeskyni Terezské u Duina[1]).

* * *

V nejnižším cípu cihelny jsou otevřeny mocné vrstvy černé popelnaté hlíny promíchané střepinami z velkých nádob na kruhu točených z hrubě hnětené tuhovité hlíny, kostmi a přepáleným drobným kamením.

Hrubé tyto střepy byly nápadně podobny římskoprovincialním nádobám ze sídliště na „Obere Dammwiese“ nad Salzberkem u Hallštattu, na „Dünenberku“ u Halleinu a také některým z „Hradiště“ Stradonického[1]). Vrstva tato jest asi 80 *cm* silná a zvýší 120 *cm* pokryta čistou cihlářskou hlínou, která sem patrně byla shora splavena.

V těchto místech nalezeno bylo před čtyřmi lety několik bronzových nožů, z nichž však zachován byl pouze jeden. Nožík ten je opatřen na držadle závěsným kroužkem a pod ním po obou stranách vyhloubeny jsou oválné jamky pro kostěné střenky, které bývaly dvěma nýty připevněny. Ostří je již silně opotřebováno a bývalo hustým čárkovým ornamentem ozdobeno. Celý tento nástroj pokryt jest jasně zelenou patinou. (V rukou red. Fr. Kretza v Uh. Hradišti.)

Bronzové nožíky se závěsným kruhem vyskytly se též jinde Tak n. př. vyloven jeden v zátoce Dunajské u Greinu a je uložen ve dvorském muzeu. Jiný vyskytl se při kostře na pohřebišti u Holubic v Čechách[18]) a druhý překroucený a rozlámaný v mohylách u Velké Dobré[19]).

---

[8]) Č. olom. m. 1886 s 32.
[9]) Tmt. 1884 s. 123, 1893 s. 85.
[10]) Mittheil. d. anthropol. Gesellschaft 1881 s. 99.
[11]) Č. olom. muz. 1885 s. 91 a 140.
[12]) M. d. anth. G 1873 s. 75 a Dr. Wankel, Bilder aus d. mähr. Schweiz s. 335.
[13]) Čas. ol. muz. 1894 s. 91.
[14]) Ve Dvorském a Vlast. Olom. museu.
[15]) V mých sbírkách a Čas. ol. muz. 1895 s. 34.
[16]) Český Lid. III. s. 550.
[17]) Č. ol. muz. 1889 s. 69, 72; 1891 s. 161; 1894 s. 132—138.
[18]) Památky arch. 1893. s. 376.
[19]) Archaeol. výzkum ve střed. Čechách s. 37, tab. VIII. č. 14.

Nové zprávy o hrobech se skrčenými kostrami.

Podává Jaroslav Palliardi.

I. Pohřebiště u Těšetic.

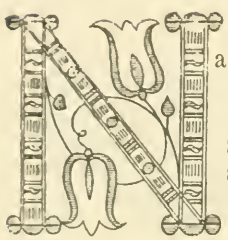

a jihozápadním konci Těšetic, na pravém břehu potoka, který od Únanova k východu teče a za osadou Práčem do Jevišovky se vlévá, je na mírném svahu cihelna s pozůstatky osady předhistorické a s pohřebištěm se skrčenými kostrami.

Jámy se zbytky kulturními mají zde zpravidla podobu zvonu, jsouce nahoře úzké a vespod široké, takže kolmé průřezy jejich vysokým lichoběžníkům se podobají, anebo jsou kotlovité t. j. nahoře poněkud širší než vespod. — Pokryty jsou vrstvou ornice 20—30 *cm.* silnou a jsou rozměrů nestejných. Některé z jam prozkoumaných byly 60—100 *cm.* hluboké a vespod 280—300 *cm.* široké, jiné vykazovaly hloubku pouze 50 *cm.* při šířce 150 *cm.* Jámy tyto byly naplněny popelnatou hlinou, obsahující kosti ze zvířat domácích (z krávy a prasete), jednotlivé škeble říční, střepiny z nádob a pořídku i jiné výrobky lidské. — Neolithická keramika nebyla zde dosud zjištěna, nýbrž všeliké výrobky hrnčířské, které v jamách těchto vykopány byly, náležejí době bronzů. Vedle střepů z hrubé písčité hlíny, pocházejících z velkých hrnců důbkovanými pásky okrášlených (tab. I. 18.), vyskytají se tu nejčastěji střepiny jemnější, barvy hnědé, šedé i černé, na povrchu lesklé a zřídka jen ozdobené. Ozdoby sestávají pak ze souběžných vodorovných a kolmých rýh (tab. I. 16.), vyrýpaných jamek, větších puklic a menších okrouhlých pupků (tab I. obr. 17.). Jemnější zboží toto je nedokonale vypáleno, je zhotoveno z jemnější, jednotlivými křemennými zrnky promíchané hlíny a má často na povrchu lesklý černý neb hnědý nátěr.

Vedle těchto výrobků hrnčířských rázu doby bronzové vyskytají se však v jamách nástroje kamenné. Tak nalezen v jedné jámě pečlivě oštípaný hrot od šípu ze šedého rohovce (tab. I. 14.), v jiné objevena hlazená sekyrka z černého amfibolitu (tab. I 13.) a v jedné velké zvoncovité jámě, 1 *m* hluboké a na dně 3 *m* široké, byl vykopán nízký mlat ze šedivého amfibolitu, s ostřím zcela zachovalým a konickou děrou pro topůrko, jež je nahoře 3·2 a vespod 3 *mm* široká. (Tab. I. 20.) Hořejší plocha mlatu je natřena červenou hlinkou. Spolu s mlatem tímto vyskytly se v jámě lesklé černé střepy z plochého talíře, na zevnější straně kulatými, jako ořech velkými pupky opatřené (tab. I 17.), lesklý černý střep s velkou vejčitou puklicí a záhadný střep z velké nádoby ze světlohnědé, drobnými lístky slídy promíchané hlíny, na jehož zevnější straně dutý kuželovitý výstupek sedí. (Tab. I. 21.)

V některých jamách nalezeny též oštípané kusy šedého rohovce a kulovitá drtidla křemenná, a v ornici bylo vykopáno úhledné šidlo kostěné (t. I. 12) Ze střepů, které dle udání cihláře z jámy vyházeny byly, sestavil jsem velkou mísu z hnědé, špatně vypálené hlíny, černým nátěrem opatřenou (tab. I. 8.) Neobyčejnou ozdobu spatřujeme na porouchané nádobě na tab. I. pod. č. 9. vyobrazené. Nádobka tato, jejížto hrdlo je uraženo, je ze šedivé, křemennými zrnky promíchané hlíny hladce vypracována

a má ozdobu z vejčitých dolíčků složenou, představující nepochybně živočicha s roztaženýma nohama. Zdali z jámy anebo z hrobu pochází, není známo.

Mezi jamami a často těsně při nich vyskytají se hroby se skrčenými kostrami. Za dřívějších časů bylo při kopání hlíny mnoho takových hrobů zničeno, nyní jsou však již řídké, a když jsem zde r. 1887 kopati dal, zůstalo pátrání po hrobech téměř bez výsledku.

Prozkoumal jsem pouze zbytek hrobu, z něhož část s hořejší polovicí těla již odkopána byla. Dle udání dělníka nalezena v odkopané části hrobu při lebce velká mísa ze šedivé hlíny se pěti pupíky na okraji a s jednoduchou okrasou, sestávající z mělkých kolmých rýh na zevnější straně od kraje ke dnu vedených (tab. I. 2.), menší baňatá nádobka barvy šedivé (tab. I. 1.) a hrnek s nízkým válcovitým hrdlem, hladce vypracovaný, z něhož jenom polovice se zachovala. (Tab. I. 7.) Kromě nádob těchto byl nalezen v hrobě kus zelenokamu, jehožto spodní plocha je leskle uhlazená (tab. I. 19.) — Ve zbývající části hrobu, kterou jsem vykopati dal, objeveny skrčené nohy dospělého člověka a u kolenou velký džbán s uchem barvy tmavošedé (tab. I. 10.). U kolenou a u paty bylo po kameni jako dětská lebka velikém. Podle zachovalé části ležela kostra na levém boku a byla pokryta 5 *cm.* silnou vrstvou hlíny, na níž uložen byl hrob druhý, obsahující setlelé kůstky dětské a malou, plytkou, hnědou misku se čtyřmi lalůčky na kraji (tab. I. 15.).

V jiném hrobě, od cihlářů vybraném, nalezen při kostře malý, velmi hrubý a těžký hrnek hnědé barvy (tab. I. 3.) pak džbán s uchem na povrchu místy hnědý, místy do červena (tab. I. 11.). — Další hrob podařilo se mi zjistiti teprve r. 1895. V něm byla ve hloubce 1 *m* v pouhé zemi bez jakékolvěk obruby kamenné nalezena kostra mladé ženy v poloze skrčené, na levém boku uložená, směřující temenem k západu. Za lebkou vyskytla se baňatá nádobka se sníženým hrdlem, na povrchu leskle černá (tab. I. 4.), u pravé ruky stál úhledný hrnek s úškem barvy tmavohnědé (tab. I. 6.) a u nohou nalezena hnědá, na povrchu lesklá míska, mělce vrytými rýhami ozdobená. Okraj její byl opatřen čtyřemi podlouhlými pupíky, z nichž jeden úzkou vodorovnou děrou prostoupen je. (Tab. I. 5.)

Lebka z hrobu toho byla tlakem země rozdrcena a rekonstrukce podařila se jen z části, pročež ji změřiti nelze. Nicméně je patrno, že lebka je dlouhá a stejného typu jako lebky z ostatních domácích hrobů se skrčenými kostrami: Norma parietalis jeví pěkný stejnoměrný ovál, bez vyčnívajících hrbolů temenních, se zakulaceným čelem a plným kulatým týlem. — Norma lateralis: Čelo zakulacuje se v klenuté temeno, jež šikmým svahem přechází ve vysedlé záhlaví. — Nos vystupoval mírně z čela a oblouky nadoboční nejsou vysedlé. — Švy jsou vesměs složité a otevřené. — Obličej byl alveolarně prognatní. —

Také z dlouhých kostí zachovaly se jen zlomky, z nichž poznati lze, že osoba pohřbená byla slabého vzrůstu. Hnátní kosti nejsou sploštělé, nýbrž mají průřez trojhranný.

Z hrobů náhodou objevených a od dělníků zničených nalezl jsem v cihelně týlní kost charakteristicky vypouklou a dále byla mi dodána nápadně široká mozkovna z lebky rachitické. Její index délkový obnáší

86·55 při délce 186 a největší šířce 161 *mm*, jež připadá na vyduté hrboly temenní. Shora jeví se obrys její jako nepravidelný šestiuhelník. Čelo tvoří při něm plochý oblouk, hrboly temenní vyčnívají nápadně a záhlaví vystupuje poněkud, je ale sploštělé a uprostřed do vnitř prohnuto. Pohled se strany: Čelo, uprostřed prohloubené je poněkud nazad nakloněno a přechází zvolna v plochý oblouk temena, jež dosti příkře sklání se k záhlaví, kterým oblouk temena nepřerušeně pokračuje. Pohled od zadu: Obrys tvoří nízký pětiuhelník, nahoře plochým obloukem uzavřený. Torus přechází ve vysedlou obloučnatou hranu. Oblouky nadoboční jsou zhrublé, švy zevně otevřené a složité, jen střed korunního a začátek šípového jsou jednoduché. Na vnitřní straně lebky jsou však švy srostlé až na lambodový, jenž není ještě zcela zacelen. — Následkem choroby znetvořená lebka tato nehodí se ovšem nikterak ku posuzování typu lebečného.

II. Pohřebiště u Kyjovic.

Tři killometry na sever od pohřebiště těšetického je za panským dvorem v Kyjovicích jiné pohřebiště se skrčenými kostrami, které roku 1894 správcem panem Leopoldem Burgerem objeveno bylo. Týž dodal mi nálezy své, a když po roce při okopávání stohů nové hroby objeveny byly, poskytl mi příležitost, abych je prozkoumal.

Roku 1894 byly vykopány tři hroby se skrčenými kostrami. — První hrob, kameny obložený, obsahoval kostru ženskou, při níž nalezen byl hrníček s úškem na povrchu leskle černý. (Tab. II. 3.) — V druhém hrobě byly objeveny kosti ze dvou dospělých osob a kůstky dětské. — Ve třetím hrobě nalezena skrčená kostra ženská, na pravém boku uložená. Pod hlavou měla malý, na jedné straně uhlazený kámen 18 *cm* dlouhý a 12 *cm* široký, malému ručnímu mlýnu podobný, a na lebce nalezeny zbytky ozdob bronzových totiž rozpadlý kroužek z dvojitého drátu stočený, známého tvaru, pak zlomky velkého kruhu, sestávajícího ze zahnutého proužku, 2·5 mm širokého, který nepochybně sloužil za ozdobu nákrční.

Roku 1895 byly objeveny čtyři další hroby v téže řadě s hroby r. 1894 vykopanými. Kostry byly vesměs uloženy v nepatrné hloubce 50 – 70 *cm*. pod povrchem, byly velmi skrčené a ležely na pravém boku, temenem k jihozápadu a nohami k severovýchodu. Odpočívaly v pouhé zemi, jen jednotlivé kameny vyskytly se na obvodě některých hrobů. — Hrob čtvrtý[1]) obsahoval velmi skrčenou kostru ženskou, při níž v ohybu kolen vyskytl se úhledný hrnek s úškem ze světlé hnědé hlíny hladce vypracovaný, místy do černa vypalený. (Tab. II. 1.) V pátém hrobě byla kostra ženská, na jejíž rozpadlé lebce nalezen za levým uchem typycký kroužek z dvojitého drátu bronzového stočený. (Tab. II. 2.) — Šestý hrob obsahoval dvě velmi skrčené kostry při sobě tak uložené, že jedna kostra hlavou téměř se dotýkala nohou kostry druhé. Při první kostře vyskytla se malá hrubá míska z tmavošedé hlíny (tab. II. 6) a oštípaný plochý kus šedého rohovce. U hlavy druhé nalezen hrníček s úškem, na povrchu leskle černý. (Tab. II. 4.) Kromě toho vyskytly se při téže kostře střepy z konické mísky, pod krajem širokou

[1]) Prvním, druhým a třetím byly označeny hroby r. 1894 nalezené.

rýhou ovroubené, barvy leskle černé (tab. II 5.), pak lesklý černý střep z většího hrnku. — V sedmém hrobě byly objeveny zbytky ze dvou koster, z nichž jedna dle zachovalých zlomků lebky náležela silnému muži. Při kostrách těchto byly vykopány pouze střepy z většího šálku typyckého tvaru se širokým nízkým břichem a vysokým, konickým, nahoře rozšířeným hrdlem. —

Kostry jsou na pohřebišti tomto dosti dobře zachovalé a lze očekávati, že další pátrání poskytne zde hojný material anthropologický. Z hrobů dosud objevených zachovaly se tři porouchané lebky a řada kostí dlouhých.

Číslo 1. Lebka z hrobu třetího náležela mladé ženě. Zachovala se pouze mozkovna a spodní čelist. Rozměry daly se vyšetřiti tyto: délka 191 a nejmenší šířka čela 94. Norma parietalis: Obrys lebky jeví se jako stejnoměrný ovál, na obou koncích zaokrouhlený,

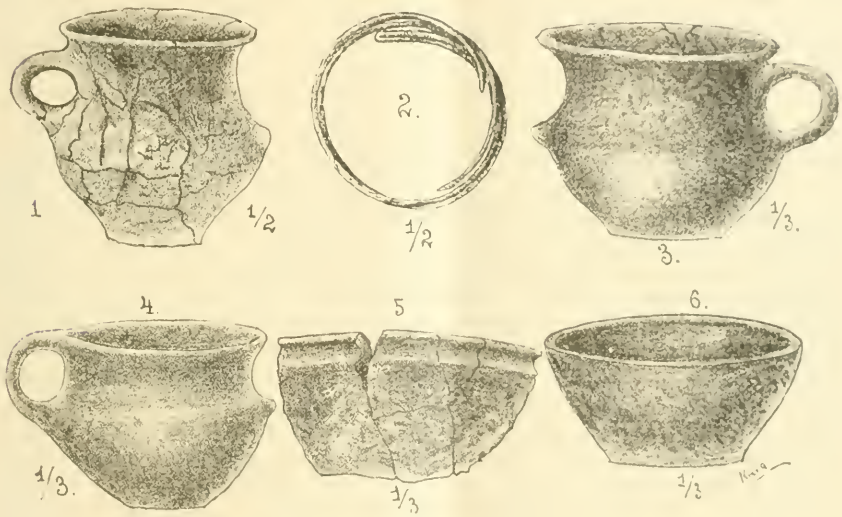

Nálezy z hrobů u Kyjovic.

hrboly temenní vyčnívají a záhlaví je vysedlé. Norma lateralis: Nízké čelo přechází plochým obloukem v temeno, jež asi ode středu šípového švu v oblouku se sklání k vysedlému záhlaví. Norma occipitalis: Nahoře vysoký oblouk, vyčnívající hrboly temenní, po obou stranách ploché oblouky. Torus mírný. — Oblouky nadoboční nejsou vysedlé, nos vycházel zvolna z čela. — Švy otevřené.

Číslo 2. Ženská lebka z hrobu šestého, ze kteréž taktéž pouze porouchaná mozkovna se zachovala. Délka = 183, nejmenší šířka čela = 89. Norma parietalis: Stejnoměrný ovál, čelo zakulacené, záhlaví na levé straně poněkud stlačené, hrboly temenní nevystupují příliš. Norma lateralis: Nízké čelo, mírně nazad nakloněné, přechází zvolna v plochý oblouk temena, jenž šikmým svahem jde k vypouklému záhlaví. Lineae semicirculares málo znatelné. Norma occipitalis: Nahoře i po stranách ploché oblouky, jež se dole

přibližují. Torus mírný. — Oblouky nadoboční nevystupují, jen po obou stranách nad nosem jsou malé hrbolky. Kořen nosu nebyl hluboko zapuštěn. Švy vyjma šupinových jsou téměř docela zaceleny. — Nad pravým otvorem sluchovým je větší a nad levým drobná zelená skvrna, nasvědčující, že mrtvola vyzdobena byla bronzovými kroužky, které v hrobě docela setlely.

Číslo 3. Druhá lebka z hrobu šestého má mužský ráz a je nejlépe zachována. Jen pravé jho a část spodiny po straně otvoru týlního jsou porouchány. Za pravým i levým otvorem sluchovým jsou na záhlaví zelené skvrny od měděnky.

Rozměry byly vyšetřeny tyto: největší délka = 196, největší šířka = 136, výška od předního kraje otvoru týlního k bregmě = 140, délka spodiny lebky = 105, nejmenší šířka čela = 99, výška svrchního obličeje bez zubů = 65, šířka jařmová = 127 (?), očnice: šířka = 42, výška = 30, nosní otvor: výška = 43·5, šířka = 25, patro: délka = 58·5, šířka = 39·5, šířka záhlaví = 88. — Indexy vypočteny tyto: délky = 69·38, výšky = 71·42, svrchního obličeje = 51·18 (?), očnice = 71·42, nosu 57·47, patra = 67·52. — Podle nich je lebka velmi dlouhá (hyperdolichocefalní), prostředně vysoká (orthocefalní), úzké tváře (leptoprosopní), nízkých očnic (chamaekonchní), širokonosá (platyrhinní) a s dlouhým patrem (leptostaphilinní).

Norma parietalis: Při pohledu shora jeví se lebka jako stejnoměrný ovál, na obou koncích zakulacený, v hrbolech temenních poněkud rozšířený. Oblouků jařmových není viděti. — Norma lateralis: Obličej orthognátní avšak alveolarně prognatní, nos orlí nesedí příliš hluboko pod čelem. Toto vystupuje kolmo, má klenuté hrboly a zakulacuje se v temeno, jehožto obrys tvoří dlouhý plochý oblouk, přecházející zvolna ve vypouklé záhlaví. Torus tvoří schodek, spodina záhlaví je klenutá. Lineae semicirculares jsou význačné a místy laločnaté. Výčnělky soscové jsou prostřední velikosti. — Norma occipitalis: Nahoře vysoký oblouk, hrboly temenní význačné, nikoli ale přílišné, strany sbíhají od nich v plochých obloucích tak, že se vespod poněkud přibližují. Torus sedí uprostřed obloučnaté hrany. — Norma facialis: Čelo široké, kořen nosu není hluboko zapuštěn, nad ním stopy zaceleného švu čelního, oblouky nadoboční mírné k nosu po obou stranách zhrublé, očnice poněkud šikmé, tvář dlouhá. — Patro je parabolické, zuby jsou vyvinuté, ale ne příliš vyhlodané. — Na levé kosti temenní, asi v polovici, poblíž švu šípového je hrbolek. Švy nejsou srostlé, jsou složité, jen prostředek korunního je drobně zoubkovaný. V lambdovém jsou jednotlivé vsuté kůstky.

Všechny svrchu popsané lebky jsou rozhodně dlouhé a shodují se i jinak s lebkami z ostatních moravských hrobů se skrčenými kostrami. Index délkový bylo lze vyšetřiti pouze při lebce jediné a to na 69·38. Číslo to potvrzuje střední index, který jsem v pojednání svém o hrobech se skrčenými kostrami[2]) pro všechny dosud změřené lebky z moravských hrobů se skrčenými kostrami vypočetl i methodou seriovou zjistil na 69.

Připojuji ještě míry několika dlouhých kostí s výškou celého těla při každé kosti vypočtenou dle tabulek Manouvrierových:

[2]) Časopis ol. muz. č. 42. str. 53.

Muži.					Ženy.				
Číslo	Kost	Pravá anebo levá	Délka	Výška těla dle Manouvriera	Číslo	Kost	Pravá anebo levá	Délka	Výška těla dle Manouvriera
1.	radius	l.	260	1·754	1.	radius	l.	215	1·568
2.	radius	p.	249	1·697	2.	radius	p.	229	1·612
3.	radius	p.	243	1·677	—	—	—	—	—
4.	ulna	l.	282	1·767	—	—	—	—	—
5.	ulna	p.	265	1·686	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	3.	humerus	l.	293	1·568
—	—	—	—	—	4.	humerus	p.	302	1·568
—	—	—	—	—	5.	humerus	l.	309	1·595
6.	tibia	p.	384	1·697=1·716	6.	tibia	l.	356	1·612
7.	tibia	l.	377	1·686	7.	tibia	p.	341	1·568
8.	fibula	l	369	1·692	—	—	—	—	—
9.	femur	p.	457	1·686	8.	femur	l.	411	1·556
—	—	—	—	—	9.	femur	l.	406	1·556

Z kostí mužských ukazují pouze kosti čís. 1. a 4. z téže kostry pocházející, na výšku 173—174 *cm.* a tudíž na vzrůst rozhodně vysoký, kdežto všechny ostatní změřené kosti svědčí o výšce prostřední 166 až 174 *cm.* — Totéž platí o kostech ženských. Jen kosti čís 2. a 6. ukazovaly by na nejnižší stupeň vysokého vzrůstu dle roztřídění Topinardova (159 *cm.*), kdežto ostatní nasvědčují výšce 153—157 *cm.* Celkem lze tudíž říci, že lidé, po nichž pohřebiště kyjovické pozůstalo, byli prostřední výšky, a že osoby rozhodně vysokého vzrůstu objevovaly se mezi nimi po různu. —

Všechny kosti jsou úhledné, dobře vyvinuté, ale nepříliš silné. Kosti holenní jsou při dospělých a zvláště při mužských silně sploštělé (platyknemické), kteryžto tvar ale na příslušných kostech dětských shledán nebyl. Okolnost tato, byla také jinde pozorována a jest oporou mínění Virchowovu, že platyknemie je vlastností nabytou, nikoli ale dědičnou, pročež také za příznak plemene považována býti nemůže. —

* * *

Hroby se skrčenými kostrami známe na Moravě z Oblekovic, Vrbovce, Tešetic, Kyjovic, Horních Dunajovic, Vedrovic, Krumlova, Mikulova, Prušánek, Čejkovic, Kyjova, Skoronic, Sobůlek, Měnína, Hajan, Modřic, Opatovic poblíž Rajhradu, Hor. Moštěnice, Žalkovic a Příkaz u Olomouce. Prohlédneme-li vykopaniny z různých pohřebišť těchto, shledáme, že inventář není ve všech stejný, nýbrž že jsou zde rozdíly, které vysvětliti lze pouze různým stářím pohřebišť, neboť objevují se i při pohřebištích blízkých jako na př. při obou svrchu popsaných pohřebištích, která od sebe pouze tři kilometry vzdálena jsou. —

Pokud se dotýče doby neolithické, jejížto rozmanité keramické typy známe dostatečně z celé řady sídlišť, jest nám zaznamenati, že nepodařilo se dosud zjistiti na Moravě hrobů, v nichž by význačná keramika neolithická zastoupena byla, neboť neznáme hrobů s keramikou

typů z Výpustku známých, s keramikou pomalovanou, tečkovanou anebo vypíchanými, bílou hmotou vyplněnými rýhami ozdobenou, z nichž poslední na několika sídlištích z konce doby neolithické na jihozápadní Moravě se vyskytá.

Za nejbližší době neolithické lze pokládati hroby hajanské, ve kterých vedle hlazených nástrojů kamenných i kostěných a jednoduchých kroužků z bronzového anebo měděného drátu stočených nalezeny byly nádoby velmi starého rázu, z nichž neolithickou keramiku nejvíce připomíná baňatý hrneček, ozdobený kolmými pásky z krátkých, na způsob jehličnatých větviček seskupených rýh. — Ozdoby podobné vyskytají se často na nádobách neolithických jako na př. na amfoře z hrobů u Čížkovic nedaleko Lovosic v Čechách,[3]) v pořící Labe a Sály,[4]) na nádobách z megalithických hrobů ve Staré Marce[5]) a j. —

Do doby přechodní sluší zařaditi pohřebiště, na nichž vyskytly se známé poháry zvoncovité, vtlačenými vzorky bohatě ozdobené. K těmto patří pohřebiště u Žalkovic, kdež v jednom hrobě nalezeny byly nástroje pazourkové, zvoncovité poháry, pak mísa a džbán podobným způsobem ozdobené, v jiných pak sousedních hrobech drátěné kroužky a závitky měděné anebo z bronzu na cín velmi chudého zhotovené. Dále náleží sem nepochybně kostrový hrob se zvoncovitým pohárem, hladkým černým džbánkem a několika beztvarnými kusy pazourku u Vrchoslavic objevený, pohřebiště Šlapanické,[6]) z něhožto známe též zvoncovitý pohár a hladce vypracovaný džbánek a snad i pohřebiště u cukrovaru v Mor. Krumlově, z něhož ve sbírce brněnské techniky jsou poháry zvoncovité a náramek z lastury vyřezaný. Zvoncovité poháry jsou zcela svérázným typem keramickým, který nic společného nemá s domácí keramikou neolithickou ani s pozdější keramikou doby bronzové, jsou po různých končinách Evropy rozšířeny a vyskytají se i jinde ve hrobech se skrčenými kostrami z doby přechodní. — Za příklad uvádím hroby u Stelčovsi a Polep v Čechách[7]) a hrob se skrčenou kostrou u Tuttlingen ve Würtembersku[8]) objevený.

Na Moravě vyskytly se poháry zvoncovité vedle hlazených nástrojů kamenných v žárových mohylách u Torovic[9]), a kromě svrchu uvedených jsou známa ještě tato domácí naleziště pohárů takových: Stará Břeclava, Hodějice, Vranovice, Klobouky u Ilustopeče a Strážnice. Svrchu bylo připomenuto, že k zvoncovitým pohárům na některých nalezištích přidružují se hladce vypracované džbánky, k čemuž ještě dodati sluší, že také k známému nálezu zvoncovitých pohárů v Horákově

[3]) Dr. L. Niederle: Příspěvky k anthropologii zemí českých. II. O mladší době kamenné v Čechách. Obr. 3.

[4]) Dr A. Götze: Die Gefässformen und Ornamente der neolithischen schnurverzierten Keramik im Flussgebiete der Saale. T. I. 4., II. 22.

[5]) Eduard Krause u. Dr. Otto Schoetensack: Die megalithischen Gräber Deutschlands. I. Taf. XIII. 2.

[6]) Mittheil. der Centralcom. 1887. S. CLXIX.

[7]) Památky arch. IX. 475. a X. 203.

[8]) Praehist. Blaetter V. No. 5. Eulenstein: Reihengraeberfunde aus der Gegend des oberen Donauthales.

[9]) Dle sdělení p. E. Pecka vyskytly se později v mohylách těchto i zlaté stočené drátky a bronzová dýka spolu s pazourkovým hrotem od šípu vedle pohárů zvoncovitých.

cihelně v Čáslavi patří černý hladce vypracovaný džbánek podobný. — Džbány tyto shodují se s keramickými typy ze severočeských žárových hrobů z okolí Lovosic, které Rob. šl. z Weinzierlů zařaďuje do sklonku doby neolithické.[10]) — S keramikou hrobů těchto shoduje se v mnohých kusech keramika, kterou jsme poznali ze svrchu popsaného pohřebiště se skrčenými kostrami u Těšetic. Keramika tato jest však zcela rozdílná od neolithické a spatřujeme v ní naopak vzory nádob na pozdějších pohřebištích se skrčenými kostrami běžných. Z důvodu toho neváhám zařaditi pohřebiště se skrčenými kostrami v Těšeticích do nejstarší doby bronzů, a to do doby starší nežli pohřebiště oblekovické a ostatní s tímto shodná pohřebiště se skrčenými kostrami.

Z pohřebišť těchto lze asi za nejstarší považovati pohřebiště oblekovické. Při něm byla zjištěna rozsáhlá vrstva kulturní, jejížto spodní část obsahem svým nasvědčuje tomu, že je soudobou se sousedním pohřebištěm, neboť tutéž keramiku, kterou známe z hrobů, shledáváme zde ve střepinách spodní části vrstvy kulturní. Mezi střepinami těmito vyskytl se však i úlomek z tmavošedé mísy, jejížto okraj stejným způsobem ozdoben je jako poháry zvoncovité z doby přechodní a který se shoduje s misou z hrobů žalkovských a s misou se zvoncovitým pohárem u Markovic na Čáslavsku nalezenou. Starší keramický typ zachoval se zde nepochybně do doby mladší, a jest nám dokladem pro poměrně větší stáří pohřebiště oblekovického. K tomu přistupuje ještě lučebné složení kovových ozdob z pohřebiště tohoto pocházejících, které dle lučebného rozboru, prostřednictvím c. k. ústřední kommise vídeňské dr. M Bambergerem ve Vídni provedeného, zhotoveny jsou z pouhé mědi, obsahující jen nahodilé přímětky cínu (0·76 a 0·83%) a stříbra (1·33 a 1·00%). — Okolnost tato nabývá většího ještě významu při porovnání s lučebním složením bronzů z pohřebiště vrbovského, které vykázaly 4·98 a 2·07% cínu. — Že pohřebiště vrbovské je mladší pohřebiště oblekovického, tomu nasvědčuje též v celku pokročilejší ráz výrobků keramických, mezi nimiž se vyskýtají velmi pěkně provedené nádobky, vodorovnými a kolmými pásky ozdobené.

Téhož rázu jako pohřebiště v cihelně vrbovské, a co do stáří snad hrobům oblekovickým poněkud bližší, jsou hroby se skrčenými kostrami u Hor. Dunajovic, Kyjovic, Vedrovic, Měnína, Skoronic a Kyjova, z nichž poslední vydaly též zajímavé prohnuté jehlice s elyptickou lopatkou na místě hlavice, která nahoře v úško svinuta je. Stejnou jehlici viděli jsme mezi bronzovými z dvojitého drátu stočenými kroužky a spiralovými trubičkami z hromadného nálezu ze Staré Břeclavy, který na národopisné výstavě československé v pavilonu archeologickém vystavil prof. Hladík z Brna. —

Hroby v Sobůlkách, u Hor. Moštěnice a hrob v cukrovaru v Modřicích neposkytly dostatečné látky k zevrubnějšímu určení stáří a zbývá nám tudíž uvážiti ještě pohřebiště u Mikulova a u Příkaz. Některé bronzy z hrobů u Mikulova jsou pokročilejšího rázu jako na př. jehlice s kulovitou hlavicí a tělem šroubovitě skrouceným pak massivní náramky. Z ohledu toho lze považovati je za poněkud mladší skupiny posléze uvedené.

[10]) R. v. Weinzierl: Eine neolithische Ansiedelung der Uibergangszeit bei Lobositz an der Elbe. Zeitschrift f. Ethnologie, 1894 pag. 107.

Nejmladším z dosud známých pohřebišť se skrčenými kostrami na Moravě je zajisté pohřebiště příkazské, neboť zde vyskytly se již oválné massivní kruhy bronzové s přihrocenými konci, podobající se náramkům z pokročilé doby bronzů, jež známe z některých mohyl žárových, k nimž připočísti sluší též žárové hroby, původně asi mohyly, nedaleko kostrového pohřebiště oblekovického se vyskytnuvší. — Poměrně menšímu stáří hrobů příkazských nasvědčuj též nalezené zde skleněné korály. —

Sledoval jsem zde hroby se skrčenými kostrami na Moravě od sklonku doby neolithické až do konce doby bronzové a uzavírám pojednání toto poznámkou, že kulturu hrobů se skrčenými kostrami doby bronzové nacházíme i na některých domácích sídlištích z doby před historické, o čemž pojednáno bude při vylíčení nových nálezů na hradě znojemském a v pojednání o hradisku křepickém.

Kterak se posmívá jedna obec druhé.

(Z národopisných poznámek svých sděluje prof. Jos. Klvaňa.)

Je tomu již dávno, co umyslil jsem si vystihnouti některé jemnější rozdíly dialektické různých osad na Mor. Slovensku, více z osobní zvědavosti, než z touhy vědecké — vždyť odborníkem filologickým nejsem — a zdálo se mně, že nejsnáze dojdu k cíli, když vyzvím, kterak osada jedna osadě druhé se posmívá. Soudil jsem totiž, že nejvíce příčin k posměchu zavdávají odchylky v řeči.

A tak nasbíral jsem hezkou řadu poznámek národopisných, z nichž ovšem i odchylky v řeči často poznati lze nejlépe, vedle toho ale leccos, co přispívá ku dokonalé charakteristice našich Slováků a z čehož o ledajaké „tajné chybě“ se dovíme, která by jinak nesnadno byla nám sdělena bývala.

Uváděje na ukázku některé ze záznamů svých, činím tak proto, abych na způsob takového vyzvídání a zaznamenávání upozornil, jsa jist, že by poskytlo, jsouc po celé Moravě soustavně provedeno, velmi pěkný a bohatý národopisný, po případě i dialektologický materiál. Upozorňuji na věc tu naše muzejní spolky, naše činné ve věcech podobných učitelstvo, vyzývaje každého, aby sebrav ze své osady materiál tento co nejdůkladněji, zaslal jej laskavě redakci tohoto časopisu, odkudž bude jistě doručen ku prohlédnutí odborníkům co nejkompetentnějším.

* * *

Lanžhoťané zpívají Kostičanům:

Kostičané harabúzi,
drali žabu na halúzi,
nemohli ju odrat,
moseli ju zežrat.

Vedle toho přezdívají Kostičanům i Tvrdoňčanům „podužáci“, z čehož častěji i rvačky povstávají, ačkoliv je pravda věrná, že pod

Kosticemi i Tvrdonicemi je v lukách skutečně mnoho „luží“. Ale „podužák“ je tu nadávka velmi drsná, tak jako „fazulář“. Žizkovjanům a Bilovčanům říkají Lanžhoťané „hanáci“, proto že se jinak nosí, jinak „řeč převracají“ a konečně, že oni sami sobě hanáků říkají. Na Brodčany, Zámoravčíky (v Uhrách) pokřikují Lanžhoťané: „Trykrát try, devatero“ a říkají jim „Olejnáři“, Poštoranům v Rakousích blízkých zase „koňaři“ a „krupaři“. Navzájem zase okolní osady připomínají Lanžhoťanům dosud — ač skorem již bezpodstatně — Lanžhotské hodinky (křiváky), jež druhdy každý šohaj zdejší nosil za holínkou, ovšem že ne k vůli parádě. Kostičané volají na ně též „Blváci“, Rakouští Slováci „ertepláři“ a když některá dívka z Prušánek vezme si Lanžhoťana posmívají se jí: „Pěknou myš máš, Lanžhoťana!“ Také vyzývají Kostičané posměšně Lanžhoťana: „pod sem“, kdežto sami říkají „pojď sem“.

Hrubo-Blatničáci vysmívají se Ostrolhoťanům, že na hody má každý bílého sysla k obědu a říkají jim též „syslaři“; Malo-Blatničanům, protože místo „ř“ všudy „r“ vyslovují, nadávají „trepoté“. Lúčané, Lipovjané, Veličané, ba prý i Tasovjané jsou jim „keďáci“, protože užívají „keď“ místo když. Bzenčané jsou v okolí všeobecně „cibuláři“, Domaňané „syslaři“, Písečané „močkaři“, Žeravjané „játerníci“, Vracovjané „habáni“. Leccos z těch nadávek snadno se vysvětlí, ku př. že Bzenčané pěstují a prodávají cibuli. Domanští zase pojídají sysly:

V Domaníně má každý svýho
A pudmistr strakatýho (t. j. sysla na hody.)

Ale zdá se, že zmlsnou si na syslech i v jiných osadách dle posměšného popěvku:

V Domaníně na vršku
Visí sysel za nožku,
Písečané přišli
A sysla jim snědli.

Žeravjané patrně velmi rádi játra. Ovšem že — dle výkladu Domanínského — z jara přijde Žeravjan na jatku a jen hlasem velmi tichým a pokorným šeptá „za dva krejcary jater“, za to po žních, když kapsa cinká stříbrňáky, křikne zhurta na řezníka „půl kila játer“.

Na Písečany pokřikují Domaňané pro řeč: Haua (t. j. rychle) baueš (báleš = pečivo bílé) anebo

Sestro miuá, kúpiua sem
za groš mydua,
za dva sem ho vymyduiva
za tři ně ho ostauo.

To jim ovšem Písečané nezůstávají dlužni a křičí na Domaňské ještě více: Sestro kúpila sem za dva grýcary chlíba. Hádý zač je to a dý mi tú štýrku!

Vážanským říkají v Polešovicích „čučkaři“. Ořechovjáci jsou zase „handrláci“ a „hrachaři“. „Tu je hojnost hrachu a dívek jako prachu“. Nedakoňáci „to jsou enem čuháci, trakačáři, co říkajou „musí sa“. Stříbrňáci jsou „hubkaři“, Boršičané (u Buchlovic) „višňáci“. Kostelaňáci „pekaři“. Buchlovjané „máčkaři“. V „Boršicejch“ a jiných několika osadách „řejkajou“: „Podiv se, čej

to bejk hloupej, skočil ten tejdeň, přes tou přejkopu". Houštěnovští pokřikují na Halenkovské „kryváčkáři", na Jalubské „čučkaři", na Sušické „šiškaři", na Staroměstské „bauešané" a Kudlovjanům pro řeč se smějí: „Dý ně grýcar do tý dlaně". Proč Pitínané nadávají Bojkovským „mrčáci", sám Bůh ví, spíše pochopíme proč Židkovjanům říkají „vidlaři", robí tito dřevěné vidly a rozprodávají je po světě. Komňané pokřikují na Bystřičany pro jich nářečí: „Kryvák pod žebra, škopek pod streva a mech pro kosci" a zajisté i pro jich rabiatství. Zahorovjané jsou jim „pagáčníci", protože jedí pagáčky upravené s tamní kyselkou. Za to Komňané říkají „jo, jo", kdežto ostatní osady „ano, ano". Bánovským jsou zase uvedení Bystřičané „paprikáři", poněvadž chodí s paprikou, Nivničtí zase „košíčkáři", Horněmští „ošívkáři", Dolněmští „dyňaři", Březovští „čaganáři", Šumičtí „olejáři" nebo „dřínkaři", Sucholozští „Bosňáci" a Lopeničáři „trtáci". Jak vidět mají Bánovští jazyk hodně ostrý a kde jaké řemeslo sousedům vyčtou. Jak za to sousedé jim nadávají s tím se mně nepochlubili Bánovští, leda že prý jim říkají „Bánovjane, půjdeš do mujna." Nezdenští totiž vyslovují „do mlýna" a ne „do mujna".

Zaskočme trochu zase ke Kyjovu. Tu je rozhraní Hanáků a Slováků a sice záp. od Kyjova Stražovští, jež podle výslovnosti jest nutno ještě přiřaďovati ku Slovákům, pokřikují na Dražůvecké: „V Dražóvkách ženó béka hore vévozem perótkó". Na Staověšáky, slovácké ovšem, také mají popěvek, třeba že by stejně skorem mluvili: „Staověšáci srnci, rýpali se v hrnci, nevěděli co je to, ono koňský jelito." Obyvatelé Něčic říkají Boršovjanům „šňurkaři", tito oněm zase „kýškaři". A tak se jednotlivé osady na vzájem škádlí buď pro řeč odchylnou, buď pro nějakou význačnou zálibu v jídle anebo pro zvláštní řemeslo v té které dědině provozované. Často již ani není stopy po určitém jídelním lístku té které osady, anebo po řemesle, jež v ní se pěstovávalo, ale nadávkou se zpráva zachovala dobře. Hle jaké zvláštní podání ústní! Jenom je posbírati . . .

Lid na Vyzovsku.

Popisuje **Eduard Peck.**

V.

Po smrti.

(Pokračování.)

Za starých časů bývalo zvykem, že oběšení ostávali na šibenici viseti, až tělo uhnilo a samo spadlo. Vyzovské šibenice stávaly při chodníku do Ubla, na kopci, kam vrchnosť ze zámku vyzovského dobře dohlédla.

Stalo se, že tu byli najednou dva zbojníci oběšeni. Ptáci už na ně sedali, ale lidé s hrůzou jim vyhýbali. A přece byl jeden vyzovský chasník, ženich, tak smělý, že na ně, jda od svých přátel z Ubla, volal:

„Hej, šibenci, také vy zejtra přijďte na moji svatbu! Ichuchu!"

Na druhý den byla svatba. Hosté už seděli za stolem, všecka místa byla obsazena. Tu otevrou se dvéře a do světnice vkročí — oba

šibenci s oprátkou na krku. Všeci ostali jak zamrazeni. Jeden stařiček první se vzpamatoval, vstal, šel k ženichovi a pravil mu šeptem:

„Snad jsi je nepozval na svatbu?“

„Ach ano, já jsem je pozval. Řekl jsem jim žertem: Hej, šibenci, také vy zejtra přijďte na moji svatbu!“

„Když je pozval's, tak jim nyní vykaž místo!“

Hosté se sesedli, a ženich dal oběma šibencům první místo. Jídla se předkládala před ně jako před jiné hosti, ale oni se ničeho netkli. Po tabuli děkovali ženichovi a doložili:

„Zejtra v jedenáctou hodinu noční zase ty přijď na naši svatbu pod šibenice, ale nečekej, aby pro tebe někdo přišel!“

Šibenci odešli, ale už bylo po zábavě. Nejsmutnějším byl ženich. Nevěděl, má jíti či nemá jíti. Stařiček zase poradil:

„Jdi, nebo by s tebou bylo zle, a to, co oni dělali, dělej také!“

Ženich, rozloučiv se s nevěstou a s přátely svými tak, jako by vícekráte vrátiti se neměl, šel. Pod šibenicemi už ho ti dva čekali. Jeden šlahl proutkem po zemi, a země se otevřela. Přišli po schodech na velikou louku. Na té louce stál veliký strom a na tom stromě sedělo moc černých ptáků, havranů. Pod stromem byla přichystaná pro moc osob tabule. Jak se začala nositi jídla, ti ptáci s toho stromu sletěli, posedali za stoly, a už byli z nich lidi. Ti dva oběšení dali mu první místo. Jídla se předkládala před něho jako před jiné, ale on se ničeho netkl. Po tabuli všeci se schytili a posedali na strom, jenom ti dva ostali při něm. Všecka jídla, co měl před sebou, mu dali, když přijde domů, aby ukázal svým přátelům, co oni tam jí. Potom ho vyvedli na vrch a řekli mu:

„Tvé štěstí, že zachoval se's dle rady starcovy, jinak by to s tebou bylo hůře dopadlo! Měl's býti náš!“

Doma ukázal pokrmy, jaké tam měli, a to byli hadi, štíři, žáby a jiná žížel.

Od strachu na třetí den umřel. —

2. Jiřík Peřina z Vyzovic vracel se — jak tehda říkali — z vandru. Bylo mu jíti přes Šmolný vrch, a slunce chýlilo se už k západu. Lidé ho varovali, aby se tou cestou nedával, jak zatmí, že ho snadno nějaká nehoda stihnouti může. Nedbaje výstražných hlasů, kráčel Peřina směle vzhůru: povídal si, že ještě za světla přeběhne. Ale nepřeběhl: na vrchu odpočíval a — usnul. Když se probudil, bylo tma jak by zatesal. Ohlídaje se na vše strany, spatřil světlo i zamířil rovnou cestou k němu. Přišel k velikému zámku, jehož okna byla všecka osvětlena. Zaradoval se nad tím a vkročil nepatrným vchodem dovnitř. V kuchyni chystala stará bába rozmanitá vonná jídla. Prosil ji, aby mu dala přenocovat. Ta se tomu velice vzpírala, ale když Peřina nijak odpraviti se nedal, vykázala mu místo v koutku.

Vedle kuchyně byla jídelna pro mnoho osob. Po malé chvíli přišel pán v černě, za ním druhý, třetí a všeci ostatní. Jedni obsedli stoly, a druzí nosili jídla z kuchyně. Ten jeden, spatřiv člověka v koutku, ptal se, kdo je to. Kuchařka odpověděla, že jakýsi vandrovný, který tu chce přenocovat a nijak odpraviti se nedá.

„Odkáď jsi?“

„Z Vyzovic!“

„A víš-li, kde jsou Haluzice?“

„Vím dobře, byl jsem tam kolikráť v zámku!“

„Tak dobře. Má žena je v Haluzicích vrchnicí, zastává úřad a drží si kancelářského. Pošlu jí po tobě něco od večeře. — — Na, odevzdej jí tento balíček neporušený, ona ti za cestu dobře zaplatí!“

Peřinovi to už bylo podezřelé, přemýšlel, kde on jenom je, a v té — usnul. Když se probudil, seděl na dubě, na samém vršku. Už bylo ráno. Rychle spustil se dolů a spěchal do Vyzovic, z Vyzovic do Haluzic.

Paní vrchnice, jak rozdělala balíček omdlela: byli v něm hadi a štíři. Takovou míval její nebožtík muž večeři — na Smolném vŕše.

3. V panském dvoře vyzovském býval dráb, člověk velice nedobrý. Před svou smrtí si poručil, aby mu nachystali nové boty, a jak umře, aby ho do nich obuli. Umřel a chodil po smrti. Honil kravaře, dívky na trávě a každého, kdo se k panskému rolí nachýlil. Utrhl-li kdo trnku, hned měl drába s čaganem v patách. Někdy i hlavu si strhl a pustil ji za škůdcem panským. Už ho pomalu i na ulici lidé střetali. Nezbývalo, než drába vykopat a jemu hlavu zryt. Však měl chudák boty už zedrané!

4. Ve Vyzovicích bývala jedna vdova. Měla jediného syna, a ten jí umřel. Umřel, ale jeho duch chodil po smrti. Doma podpálil v peci, jak to za starodávna bylo, že kamen neměli, nanosil z říky kamene svařecího, postavil škopek na prostřed světnice, nanosil do něho vody, kamení, jak bylo rozpáleno, naházel do ní, až vřela, vyházel na jizbu, a tož se koupal, čápal, pleskal, až láků nadělal. Matka se na všecko dívala, ale nic neříkala, jenom se v duchu modlila. Už na to pomalu zvykala. Když všecko dřevo spálil, nabral v plotě a zas topil a se koupal. Jednou se mu v té koupeli zapšklo. Matka řekla: „Pozdrav tě Pán Bůh!“ On odpověděl: „Dejž to Pán Bůh! Děkuju vám, maměnko, za vysvobození. Chodil jsem po smrti, že jsem za živobytí nikdy nepoděkoval, když mi někdo řekl: Pozdrav Pán Bůh! Už k vám víckráť nepřijdu!“ A nepřišel. —

5. Na jedné hospodě strašilo. Už tam nechtěl nikdo nocovat, ani hospodský. V osadě leželi vojáci, i vybral se jeden, že on tam přenocuje. Dobrá, dali mu jísti, píti a nechali ho tam samotného. — Po jedenácté hodině začalo cosi bouřit, a do světnice vstoupil duch. Nabrousil břitvu, udělal si mýdlo, nalíčil vojákovi bradu a půl mu jí oholil. „Druhou půlku oholím ti až zejtra!“ pravil duch a odešel. — Ráno měli vojáci parádu, ale náš voják podvázal si bradu a ostal doma — však o tom pán vojenský věděl.

Na druhou noc přišel duch, oholil vojákovi druhou půlku a řekl: „Děkuju ti za vysvobození! Za živa jsem byl holičem a udělal jsem si z chudobného člověka blázna: oholil jsem mu půl brady a druhou půlku jsem nechal tak. Za výstupek jsem tu strašil, až ty's mne nyní vysvobodil. Už tu nikdá nebude strašit!“ — A také tam už nikdá nestrašilo.

6. Jeden vojenský důstojník nebyl nijakých společností milovný. Druzí důstojníci se mu smáli, že jenom doma sedí a světa není zkušený. To ho mrzelo a umínil si, že půjde do světa na zkušenou. Pojal svého sluhu s sebou a šel.

Přišli na jednu hospodu a žádali hospodského za nocleh. „Milí páni“, povídá hospodský, „to byste měli zlý nocleh! Já sám tu nenocuju, nebo tu velice straší!“ — Pán: „My se nebojíme a zde přenocujeme; proto jsme šli do světa, abychom něco zkusili!“

Hospodský jim nachystal dvě světla, oni sedli za stůl a položili naň pro jistotu dvě nabité pistule a šavle. — O jedenácté hodině přišel duch v bíle, nesl pod paží čin a mýdlo, za ňadry břitvy, vzal lenošku, postavil uprostřed jizby a kázal pánovi, aby si na ni sedl. Pán, co měl dělat, sedl si, a duch pěkně ho oholil. Potom kývl na sluhu. Ten se bál, že až na něm si postihne. Ale i toho pěkně oholil.

Pán se ptá: „Co já potřebuju?“ — Duch neodpovídá. — Pán se ptá po druhé: „Co já potřebuju?“ — Duch zase neodpovídá. — Pán se ptá po třetí: „Co já potřebuju?“ — Duch: „Ne ty, ale já potřebuju! Za živa jsem byl holičem a chodíval jsem často do této hospody. Zahospodařiv si dvě stě zlatých, dal jsem je hospodskému schovat. Ale ten, když mi je měl oplácet, mne zabil a ve sklepě pod schody zakopal. Já tě prosím, abys mne dal vykopat, na patřičné místo pochovat a mši svatou za mne odsloužit.“ — Pán mu to přislíbil. Hned ráno dal kopat pod sklepovými schody a našel tam skutečně kosti z člověka. Dal je na patřičné místo pochovat a mši svatou odsloužit. Potom řekl sluhovi: „Už nepůjdeme nikam, už jsme zkusili dosti!“ Doma dal vystrojit hostinu, pozval všecky důstojníky a vyložil jim, co ve světě zkusil. Už se mu nesmáli, že není světa zkušený.

7. Jedna „kútnica“ (šestinedělka) se čehosi dolekala a náhle zemřela. Byla pochována, ale duch její chodil po smrti. Každý den v jedenáctou hodinu přišla, dítě rozvinula, v „kúpelnicách“ (neckách) vykoupala, vykoupané zavinula a do kolébky položila, k němu se nahnula jako by kojila, a potom odešla. Dítě spalo až do druhého dne. — Když to už delší dobu trvalo, vypravil se hospodář s několika sousedy, očitými svědky, k panu faráři na poradu. Pan farář kázal, aby opatřili dva nové hrnce a dvě „hromíčky“, vzal knížky, svěcenou vodu, kropáč a šel s obecním úřadem do onoho stavení. Před jedenáctou hodinou rozžehli obě hromíčky, přikryli novými hrnci, posadili se za stůl a seděli potichu, po tmě.

O jedenácté hodině jak obyčejně přišla kútnica, připravila koupel, rozvinula dítě a začala je koupati. Najednou pozdvihly se oba hrnce, hromíčky jí osvítily, ona vzkřikla na Ježíš Maria a zůstala státi. Pan farář kropil svěcenou vodou, říkal nějaké modlitby, a ona už v tom domě ostala, všecku domácí práci konala, ale nemluvila a ničeho nejedla. Muž podstatu její viděl, ale obejmouti nemohl — nebylo nic leda kouř. — Za rok v tu chvíli, kdy byla osvícena, dítě umřelo, a ona se ztratila. —

8. Jeden hospodář šel se podívat na louku, koliká mu narostla tráva. Vida, že jeho tráva je malá a sousedova veliká, nerozmýšlel se dlouho, vytáhl soumezek a přesadil do veliké trávy sousedovy. — S tím nebyl soused spokojen, obeslal hospodáře ku právu a domlouval mu, proč to udělal. Ale hospodář zapřel, potvrdil svá slova přísahou a za to — na třetí den umřel.

Od té doby na louce strašilo. Cosi tam v noci chodilo a volalo: „Kde to mám dat? Kde to mám dat?“ — Až kdysi kdosi odpověděl: „Kdes to vzal, tam to dej!“ přestalo strašiti a soumezek byl na svém prvotním místě. —

9. V jedné hospodě sešlo se mnoho pánů. Při řeči ptali se hospodského, co je nového. „Nic tu tak není nového, leda že okolo dvanácté hodiny chodí po hřbitově kostlivec.“ „My bychom ho rádi viděli, kdyby to bylo možná.“ — „Je to možná. Moje dívka, když jí zaplatíte, vám ho donese. — Pojď sem, Karolinko, půjdeš těm pánům pro toho kostlivce!“ — „Proč bych nešla, jenom když mně zaplatí.“ — Páni se složili, a dívka šla na hřbitov. „Pojď sem, kostliválu, chyť se na záda!“ — Kostlivál se chytl na záda. Dívka ho donesla do hospody a postavila u dveří. — „Prosím Vás, už ho nechcem viděti, zaneste ho pryč!“ — „Karolinko, zanes ho zase na hřbitov!“ „Ja, milí pánové, já jsem se domluvila jenom donést! Zanést ne!“ „Jenom zaneste, my vám zaplatíme, kolik budete chtíti!“ „Kostliválu, chyť se na záda, a půjdem!“ Kostlivál se chytl na záda, a šli. Když došli na hřbitov, povídá: „Ja, milá děvečko, já se tě včil nepustím, až mi slíbíš, že mi z mojeho očistce pomůžeš.“ „Bude-li možná, proč ne!“ „Za oltářem v kostele klečí černá paní a říká z knížky. Jdi k ní a řekni, pro Kristovy rány, pro Pannu Marii a pro všecky svaté aby mně odpustila.“

Dívka šla za oltář a prosila paní, pro Kristovy rány, pro Pannu Marii a pro všecky svaté aby tomu kostlivci odpustila. Paní se ani neohlídla. Dívka to vyřídila. Kostlivec poslal dívku prosit po druhé a po třetí. Paní po druhé se jenom ohlédla, ale po třetí už odpustila. Na to kostlivec padl do hrobu, rozsypal se v prach a víc nechodil po hřbitově. —

10. Na vyzovské věži, nade zvony, je komůrka, kde míval své obydlí kostelní trubač a hlásný. Kolem světničky je ze všech čtyř stran pavlač, odkud lze přehlédnouti celé město i s jeho okolím. Povinností hlásného bylo: choditi ve dne v noci po pavlači, pozorovati, co se kde děje a hlásati, kdyby hořelo neb jiné neštěstí se přihodilo.

Jedné noci — měsíček krásně svítil — pohlédne hlásný na hřbitov a vidí, kterak mrtvý z hrobu vstává, jednou plachtou hrob přikrývá, druhou plachtou sebe odívá a kráčí dolů ke kostelu, ke staré škole na cestu, cestou do města a městem po horní straně do Krňovské ulice. V té vzpomene si na plachtu, kterou je hrob přikrytý, sleze dolů, spěchá na hřbitov, bere plachtu, říka: „Dobrá mi bude!“ spěchá na vrch a pozoruje, co se dále díti bude. — — — — Mrtvý se vrací, jde zpříma k hrobu, ohlédá se po plachtě, jde zpět ke kostelu, k věži, a už se drápe po zdi nahoru. Hlásný bác na zvon poledňák! Mrtvý bác dolů na zem! — — Dvanáctá hodina bije, duch se ztratí a hlásný — je rád, že mu plachta ostala.

11. Dórek z Lúček vracel se v noci domů ze Slopného. Na Křešůvkách předskočil ho vodník a „namiégál“ (nabil) mu tak, až od toho umřel. Umřel, ale chodil po smrti: toulal se po slopenských horách.

Jednou ukázal se robce, která hrabala v hoře stelivo — však ta jistá dosud žije — pozdravil ji a řekl: „Nelekaj sa mňa a vyřiď naším,

aby dali na modlení!“ Robka ho znala za živa a poznala ho i po smrti. Ovšem že se dolekala! Jak dali na modlení, přestal se po horách toulati: už ho víckráť nikdo neviděl.

* * *

Lidé dosud pevně věří, že může člověk chůditi po smrti, ale takových, kteří ducha na své oči viděli, pořád ubývá. Kdo se po smrti ukáže v bíle, je vysvobozený; kdo v černě, ten ještě trpí. Do očistce přijde každý v černě, ale jak trpí, tak mu té černoty ubývá. Kdo chodí po smrti, chodí proto, aby ho někdo vysvobodil, aby mu z očistce pomohl. Ale nachodí se, než se kdo na to dá! Duch straší, a strašidla se každý bojí! Kdyby se nám zjevil duch, ptejme se třikrát: „Co já potřebuju?“ načež duch odpoví: „Ne ty, ale já potřebuju!“ a vyloží, co potřebuje. Uloží nám třeba jíti bosky do Maria C-ll a líbati všecko, co potkáme i chrastavou žábu. Chodí li už někdo dlouho po smrti, vykope se jeho tělo z hrobu, hlava se mu zryje, zaveze se na Smolný vrch a vhodí se tam do Smolného jezera. Kde ten Smolný vrch je, dnes už nikdo neví, ale přeseň ani ptáček nepřeletí, protože jsou tam pochováni velicí hříšníci. Kdybychom nedali mrtvému do hrobu co si za živa poručil, přišel by si po smrti pro to. Kdybychom mrtvého tuze oplakávali, chodil by po smrti. Také nesmíme za mrtvého růženec dořikati, nebo bychom jej z truhly, z hrobu vyřikali. Jdeme-li se podívati na mrtvého, dotkněme se ho prstem, aby na nás nepřišel. Mrtvý nesmí se vynášet hlavou napřed, ale nohama. Každý nebožtík přijde na třetí den po pohřebě do stavení. Hřeben, kterým se mrtvý češe, se zahodí; kdo by se ním učesal, umřel by také. Z některých domů zanášejí hřebínek na hřbitov — mrtvý se ním každé ráno češe. Přes celou noc je na hřbitově stráž. Na stráži stojí ten, kdo byl naposledy pochován.

VI.

O vodníkovi.

1. Dva soukeníci vyzovští nesli sukna do Pruského na Slováky. Šli průsmykem Vlárským podle řeky Vláry. O poledni sedli si do chládku nad říku a obědvali. Ten jeden uviděl chlapce, jak se čápe ve vodě, i povídá tomu druhému: „Podívaj sa podívaj! Hen čísi chásně sa zatúlalo! Kerási matka sa ho nahledá!“ Jde k vodě a ptá se: „Čí jsi?“ Chasník hledí na něho vyvalenýma očima a nic nepraví. Do třetice se ho ptal, a nic mu neodpověděl. Pojal ho za ruku, ale ten, jako by se vydíral, táhl soukeníka ke zhlaní. Kamarád to vidí a volá: „Pro Boha pusť ho, to není nic dobrého!“ Soukeník pustil, a chlapec žbluňk do zhlaně, jenom se nad ním zakouřilo. To byl vodník; chtěl soukeníka utopiti. Štěstí, že zavoláno bylo na jméno Boží! Už neměl do něho práva!

2. Ve Vyzovicích u Hábů měli dva chlapce, Jana a Juru. Oba dva hlídali na podzim ovoce v sadě za potokem. Přes potok byla lavečka. Jednou před večerem ležel na té lavečce chlapeček břichem dolů, v košilce, ale hlavu měl jak čtvrť. Jan ho pozoroval, přiběhl k němu a šibl proutkem. Chlapec skočil do vody, a nebylo ho nikde. Jan se polekal,

že se chlapec utopil, i zalezl do boudy až na zadek Jura seděl při ohni a vesele si zpíval. — „A co ty, Jane, nezpíváš?“ — „Nechce sa mi!“ — — — Už bylo na desátou hodinu. Jura od ohně i Jan z boudy viděli, že se k nim něco hrozného blíží. Přišel chlap jak obr, sebral každého pod jednu páži a unášel je Pán Bůh ví kde. Chlapci křičeli: „Kdo dobrý, pomož! Kdo dobrý, pomož!“ Starý hospodář, jenž vyšel ze sušírny nabrat si dřeva, zaslechl, jak volají o pomoc. Vzal honem svěcenou vodu, pustil se po hase a pořáď před sebou kropil. Když už je dohánděl, pustil obr chlapce, a hospodář je pojal s sebou do sušírny. Jan se přiznal, co vyvedl. I řekl hospodář: „Proč's tom nedál pokoja? Dyť to byl bestrman! Já ho tu vizu co chvíla! To on si na vás chtěl postihnút a chtěl vás oba utopit!“

Po několika letech váleli chlapci sukna na valše. O půlnoci dováleli, vzali sukna na záda a šli přes pole domů. Na vodníka už zapoměli, ale on je měl dosud v paměti. Čekal jen na vhodnou příležitosť, a ta se mu nyní naskytla. Chlapci šli přes lávku a odpočívali na ní, opřeni jsouce o poručí. Vodník chytl Jana za hlavu, převrhl ho a strhl dolů do říky i se suknem. Ve vodě si zachlápal rukama a zařuhňal: „Až včil jsem si na tobě postihl! Já su ten, co's mne švácl tím prutem!“ A Jurovi se nic nestalo.

3. Jeden soukeník vyzovský šel do Přerova na trh se suknem. Hned za městem zpozoroval za sebou člověka cizího, po městsky spraveného, i zůstal státi, aby ho ten člověk dohonil, ale ten ostal také státi. „Když nechceš jíti se mnou, půjdu sám!“ pomyslil si soukeník a šel sám. Tak šli oba kus od sebe, až u Přerova se dohonili.

Cizí člověk: „Přítelku, já jsem viděl, že na mne čekáte, ale jsem vás nechtěl dohoniti. Kousek s vámi přece půjdu, abych vám pověděl, jakou mám v Přerově práci. Jdu na Bečvu utopit kočího, kterému nemohou moji kamarádi poraditi!“ — Soukeník: „A vy jste bestrman?“ Cizí člověk: „Uhodl jste, ale se mne nebojte; vám neublížím! Všecko sukno dnes prodáte a budete na mne vzpomínati!“ — Soukeník poslední vyložil a první vyprodal. Od té doby ptávali se ho, když odněkud přišel z trhu: „No, byl-li tam zas bestrman?“

4. Šel jsem z Pozlovic do Brodu. Cestou mne dohonil pán, i šli jsme spolem. Za námi jeli dva formani s dřevem. U biskupského mlýna povídá pán: „Pojďme tady přes stav a chodníkem přes louku; nablížíme si!“ Já řku: Nenablížíme; pojďme silnicí! On, že nepůjde! Já řku: Já také nepůjdu! I šli jsme každý svou cestou. Na stavě pán zařehtal jak hřebec a blk do vody! Dočkal jsem formany, ale ti pravili, že neviděli nikoho jíti se mnou, šel prý jsem sám. Potom ať někdo řekne, že to nebyl bestrman!“

5. Tomáš Dudík z Vyzovic pálil v horách u Chladné studně uhlí. V noci kladl si oheň. Tu přišel střapatý chlapec v zelených šatech k ohni a pekl si na kolku žábu. Tomeš, dívaje se na ogaru, jak tu žábu na kolku obrací a peče, povídá: „Česneku, česneku!“ Ale ten, jak to zaslechl, utíkal od ohně a křičel: „Smrdí česnek po dolině!“ tak hory hučely! —

6. Jednomu hospodářovi máčel vodník seno a kopky po louce rozhazoval, i počíhal si jedné noci na něho. Tu se zjeví zelený mužík a zpívaje: „Svic, měsíčku, svic, ať já možu botek šic!“ sedal právě na kopku, za níž byl hospodář schován. Hospodář jak ho mele tak ho mele, hlava nehlava: dobře mu „opukálem vyskládal“ (palicí nabil). Vodník, bera se k vodě mumlal: „Svícil bych, chcel-li bych, ale po hlavě bych nebil!“

7. Dva pytláci vyzovští vypravili se v sobotu večer na čekanou. Jeden se postavil pod Ostrý vrch, druhý pod Lipový vrch, ale zajíce nedočkal se ten ani onen. Dali si znamení „trávú žitnicú“ — na tu, kdo umí, zapíská jak tuhýk — a brali se oba dolů Mančinú. V té vyskočil zajíc, a hned po něm pustil jeden ránu. Zajíc se přeškobrtl, ale jak přišli k němu, hup na nohy a uháněl k Dolečkom. Vypálil druhý, ale zajíc jako by kulhal, vedl je až na Dubovský a tam ostal seděti. Když přišli na dostřelenou, spustili oba najednou, a zajíc už třepal nohama. Už se proň shýbali, ale ten smék hore břehem, dal se k Bařinkám. — „Na mú milú, bratře“, povídá jeden, „to už není nic dobrého, já do toho nechcu nic měť!“ — „Běž dom!“ povídá druhý, „já mu nedaruju, kdybych ho měl kde doprovodit!“

Šel za zajícem na Bařinky, z Bařinek Nad města, z Nádměstí na Manství Zazvonilo klekání. Člověk smekl klobouk přežehnal se svatým křížem a už zase mířil, chtěje naposledy střeliti. Ale zajíc, postaviv se na zadní nohy a pohroziv pytlákovi nohou přední, skočil do vody. — Pohunci už hnali na pole, a tak měl pytlák pilno domů, aby se s nikým nestřetl. Kdo ví, jak by to bylo skončilo, kdyby se nebyl přežehnal svatým křížem! Ten zajíc to byl vodník a byl by mu jistě něco vyvedl, ale tak už neměl k němu práva. —

8. K valchářovi pod hájem vyzovským přišel v noci chlapeček a začal mu zalévati sukno vřelou vodou. Vlil na ně se dva hrotky — ono se má vřelou vodou jenom poprskat. Valchář mu hřešil, aby toho nechal, že to pokazí. Chlapec se ztratil, ale za chvíli přišla k ohni veliká žába a skočila do kotla, až všecku vodu vyčákla. Valchář strachy utekl, ale kus nebyl pokažen.

9. Na dolních lukách vyzovských bývala také valcha. Jedné noci válelo tam několik soukeníků, a přišel za nimi veliký bílý košut (kozel) a postavil se před kotel s vřelou vodou, jíž se sukno vypíralo. Jeden šprymák nabral s hrot té vody a chrstl ji košutovi do očí. Ten zavříkl, vletěl pod val do izdébky, kde je vodní kolo, a zastavil jim valchu. Nikdo se neodvážil na lamfešty pustit vodu, ale seděli všeci okolo ohně až do bílého dne, kdy valcha začala teprv sama od sebe váleti. — Ten košut, co přišel do valchy, to byl vodník, a na soukeníkovi, co ho vřelou vodou oblil, se vymstil: strhl ho jednou s lávky do Čamínkového potoka a dobře ho tam opral. —

10. Jistý Sehrazan šel do Brodu na trh. Je to kus cesty, a proto vyšel z domu brzo po půlnoci. V Obětové u Luhačovic dohonil člověka nevelikého, i ptal se ho, také-li jde do Brodu? „Co bych tam dělál!“

zaňuhňal mužik a bylo po řeci. Když došli pod Obětovou už se rozednívalo, a tu pozoroval Sehrazan, že jeho společníkovi kape z levého šosu voda. Hned badal, že je to vodník, i vzal růženec a modle se ostával pozadu. U stavu po druhé zaňuhňal neznámý: „Dybys nemiél růženca, viděl bys!“ a skočil do hlubiny. —

11. Na Farářovém kútku býval vodník a utopil moc lidí. I shrekli se sousedi, že ho potrestají. Svázali ho vazovým lýkem a bili vazovým dřevem, až jim slíbil, že se tamodtáď vystěhuje. Vodník pojav ženu se čtyřmi dětmi, dal se hore vodou k Lužné a po říkách na Bečvy.

12. Chlap ňuhňavý: „Strýčku, svezte mne!“ — Sedlák: „Nesvezu, ty jsi hastrman!“ — Chlap ňuhňavý: „Pro Boha vás prosím, svezte mne!“ — Sedlák: „Když znáš Boha, nejsi hastrman; sedni si!“

* * *

Vodník je prý člověk jako my, ale nemá se tak dobře jako my — chudák trápit se musí pod vodou. Tam v břehu má své obydlí, svou rodinu, ženu a děti, sám pak po světě shání živobytí. Škodí lidem, ale také snáší od lidí mnohá příkoří. Jednou přišel k řezníkovi koupit masa, a ten mu uťal prst. Narodí-li se mu dítě, nechce nikdo jíti za kmotry. Vodník dělá někdy i dobrotu; pracuje. K Rychlíkům ve Štěpi chodíval občas štípat dřevo a když on štípal, všecky bělky hned prodali. V Holešově chodíval do cihelny se shřívat a také někdy pomáhal dělati cihly. Sedě na břehu, přádával vlnu na kolovratě z vrbíčí a prodával červené, zelené pentličky, jež měl na chrástě rozvěšené. Ale nic po nich nebylo, všecky se proměnily v žabinec. Jeho kroj je tak trochu hanácký: zelená župica, červené kožené gatě, zelené punčochy a botky zelenou haraskou zašněrované. Boty šije si sám obyčejně v noci při měsíčku na kopce sena. Kdosi našel takový bot a nemohl ho zedrat, dal si vždycky k němu ušit druhý. Ze šosu mu kape voda, a jak sedne, hned je pod ním lák. V Žopské ulici holešovské, v hospodě u Mikulků, sedával skoro každý den u kamen a kouřival místo tabáku rybí šupiny. Když se ho jako hosta optali, co chce, řekl: „Ach nic, už jsem se najedl ryb!“ Do nedávna měli ve výklenku hastrmanovu hlavu ze sádry na památku, že tam chodíval. Hastrmanskou řeč ňuhňavou každý pozná. Vodník může se udělati čím chce. Nejčastěji bývá: psem, kočkou, zajícem, kozlem, žábou, koněm. Pes a kočka líhává na lávce přes potok a nedá nikomu přejíti, zajíc vodí pytláky za nos, kozel a žába škádlívá soukeníky ve valše a kůň někde se pase, až naň kdo sedne, aby ho zanesl do zhlaně. Kůň-hastrman nemá spodního pysku. Vhodíme-li naň vazovou ohlávku, ostane koněm, dokud ohlávky nesděláme. A jak táhne! Na otázku, proč nyní neviděti vodníka, když jich jindy bývalo tolik, dostalo se mi takové odpovědi: „Papež Pius IX., když už páchali velikou nezdobu, zažehnal je na tolik a tolik roků — až ty roky dojdou, vodníci zase nastanou.“ —

(Pokračování.)

Dopisy.

Z Uher. Hradiště. (O různých pracích a potulkách r. 1895.) Na požádání redakce sděluji o svých pracích v roce právě minulém, především pokud dotýkaly se různých věcí národopisných následující: R. 1895 uplynul ve znamení Národopisné výstavy Pražské. Jakkoliv různé obchůzky a vyjížďky dotýkaly se studia odborného, přece jen mnoho zaznamenáno a prohlédnuto ve věcech národopisných.

Hned v lednu prohlédnuty zajímavé slovenské kříže dřevěné v okolí Dol. Bojanovic u Hodonína a s vyrabitelem jich, nevšedně zručným samoukem rolníkem Fr. Výmyslickým smluven také jeden pro výstavu Pražskou. Stál na této před Tvrdoňskou chalupou a budil svou bohatou řezbou i pestrou lidovou barvitostí zaslouženou pozornost. Později vypravena na výstavě skupina „jízdy králů“ Slováckých ze Star. Města a to tak, že potřeby upraveny a opatřeny v Uh. Hradišti, k instalaci samé pak odeslána ze Star. Města zkušená obratná selka B. Holáňová, kteráž ji za spolupůsobení dam Wanklových v čas a ku spokojenosti provedla. Více pro výstavu samu pracovati nedovolily bohužel okolnosti a práce úřední.

Teprv s prázdninami, kdy nastala volnosť alespoň částečná, pokračováno v doplňcích krojového studia na Moravě. Srovnány především všechny dosud nastřádané poznámky o krojích Slováckých, Brněnských, Hanáckých, Valašských, Lašských a Slezských a doplněny záznamy dalšími i Horáků se týkajícími. Ve příčině Slovenských krojů navštíveny letos Osvětimany, kde je středisko staroby lého kroje severoslováckého, jenž v Pomoraví nyní ovšem již mnoho se proměnil, zřešáčtěl, abych tak řekl, pak Písek u Bzence, kde mužové chodí po Veselsku a ženy více po Polešovsku. K vůli srovnání kroje Rohatecko-Sudoměřského se sousedním Uherským navštívena nedělní dobou Skalice Uherská i Holíč, při čemž hlavně v Rohateckém oděvu leccos jako reminiscence na Uhry konstatováno. Též Hanáckým Slovákům v okolí Podivína věnována pozornosť a fotografováno tu v Bilovicích. Rovněž fotografováno v Sudoměřicích u Strážnice. (Po prázdninách fotografováni zase Hanáčtí Slováci z Kyjovska.)

Velmi zajímavé zvláštnosti ukázala úprava vlasů dívčích a ženských hlavně na Hodoňsku, Břeclavsku a Strážnicku, kde vlas většinou ve dvé pletenců a nikoliv jako jinde na mor. Slovácku v jeden se splétá. Nejzvláštnější středověké zdobení a stáčení pletenců pozorováno na Velecku, hlavně na Lhotkách.

Asi uprostřed srpna zajel jsem ve společnosti ct. přítele svého p. prof. Kouly do uherské Zvolenˇ, abych uviděl na vlastní oči onen starožitný úbor hlavně mužských Dětvanců, kteří vlasy své splétají v předu ve dva visuté lelíky (káčky) po případě i zadní vlasy v druhé dva. A podařilo se! Statný Jano Kružliak z Lázů Dětvanských byl věru dobrým representantem, jak čtenáři „Světozora“ z fotografie páně

Koulovy svým časem se přesvědčili. Ostatně i kroj je tu zajímavý a neméně starobylý. Kratinká košile jest tu opravdovým „opleckem“, kryjíc jen plece a nechávajíc prsa mezi opaskem a sebou úplně nahá na 20—25 cm. Tělo je tu ovšem do hněda osmahlé a velmi otužilé. Při návštěvě Zvoleňské navštívena také i Křemnice a Báňská Bystřice a v blízkých Radvanech složena poklona mánům Andreje Sládkoviče, jehož pozůstatky na zdejším hřbitově věčný spí spánek.

Teprv koncem srpna dostal jsem se ku prohlídce národopisné výstavy v Praze. O výstavě netřeba se rozepisovati. Vše to, co objevila nám národopisného a národně uměleckého, popsáno již obšírně jinde. Moravské věci byly vůbec předními ozdobami výstavy a zvláště muzejní spolek Olomucký vystavil na různých místech především ale mezi výšivkami tolik vzácných pokladů, že působily dojem největší. Připomínám jen výšivky Lanžhotské a Hanácké. Že dámy sl. M. Wanklová a pí. Havelková i sl. Běhálková při instalaci moravských oddělení různých hlavní práci měly a především figuriny oblékaly, budiž zvláště konstatováno. Oddělení slovácké uspořádal většinou dr. Lubor Niederle, valašské architekt Jurkovič, horácké paní Pittnerová, Brněnsko sleč. Vlachová a pí. Bakešová, věci výtvarnému odboru odevzdané architekt Fanta. Že moravská archaelogie v malém bohužel pavillonku archaeologickém velmi pěkně a obsažně byla representována, o tom není třeba mluviti. Přičinili se o to nejlepší archaeologové moravští: Červinka, Knies, dr. Kříž, Maška, Peck, Palliardi, dr. Wankel. Tento poslední i do anthropologického oddělení, v němž paradovala figurina hanáckého obra Drásala, přispěl lebkami ze vzácné svojí sbírky. Účast Moravy ve věcech diagramových, na galerii ústřední síně výstavní, byla rovněž velká, škoda však, že umístění bylo dosti nešťastné, tak že sotva 1% náštěvníků si věcí těch zajímavých a pracně sestavených všimlo. Za to tím obdivovanější byly stavby moravské v dědině výstavní, o něž mimo ostatní domácí síly měl zásluhu prof. J. Koula svojí chalupou Tvrdoňskou.

Tím jsem u konce. Výlet z Prahy do sev. Čech a do Drážďan podniknutý byl rázu geologického a přírodopisného a jím skončily prázdniny. Po prázdninách prováděny práce již jen u psacího stolku. Jelikož nejsou dosud ukončeny, nelze o nich blíže referovati.

J. Klvaňa.

Z Vídně. (*V. Houdek.*) *Moje letošní potulky po Moravě*, jež věnovány byly poznání uměleckých a historických památek, zavedly mne především na Znojemsko. Není účelem této stručné zprávy podati úplný popis všech uměleckých památek, jež jsem na své cestě navštívil. Chci pouze doplniti, po případě opraviti starší zprávy a rozepisuji se tudíž jen o takových památkách, o kterých po mém vědomí dosud vůbec nebylo psáno, neb o kterých podány jsou zprávy nedostatečné nebo nesprávné; z toho, co jest již odjinud známo, dotýkám se toliko památek nejdůležitějších, a i těch jen zběžně.

Z potulek svých přinesl jsem řadu obrázků. Vlastenecký muz. spolek olom. opatřil mně za společníka na cestách výtečného kresliče, jenž v sekundě dovede nakresliti věrně a dovedně sebe složitější předmět umělecký — ruční to apparát fotografický (kodak), naplněný blankami (films) na 60 různých obrázků.

Ve Znojmě samém, jež znám z dřívějších návštěv svých u přítele Palliardiho, a jehož četné a vzácné památky jsou s dostatek popsány, arci jsem se tentokráte téměř ani nezdržel. Za to prohlédl jsem si blízký Klášter na Louce, jehož kostel chová mnohé pozoruhodné památky umělecké, dosud málo nebo vůbec veřejnosti neznámé. Kostel ten, jehož sloh se dnes charakterisuje v lodi jako renesanční, v presbytáři pak jako starší sloh gotický, stojí — tak jako skorem všechny staré monumentální stavby kostelní u nás — na základech románských. Zbytky původní stavby románské pozorovati lze zejména na presbytáři vně i vnitř. Základ presbytáře jest totiž polokruhový a do výše asi 5 metrů stojí dosud původní zdi apsidy oltářní, na níž teprve postavena je lehčí mnohoúhelníková stavba gotická. Ve zmíněné výšce běží kolem apsidy románský obloučkový vlys. Uvnitř kostela zachovaly románský ráz svůj pouze ještě dva postranní vchody z presbytáře do sakristie (obr. č. 1.), vztažmo (na evangelní straně) do komory kostelní. Kulatý žlábkovaný oblouk těchto portálků posazen jest na dvojitých sloupcích s hlavicí vybíhající v závitky. Vedle jedné hlavice zasazena jest ve zdi pískovcová plotnička stejné s hlavicemi velikosti, ozdobená palmettou; bylo jich původně zajisté víc. V okrouhlém ochozu za oltářem znamenati lze pod omítkou stopy staré malby nástěnné.

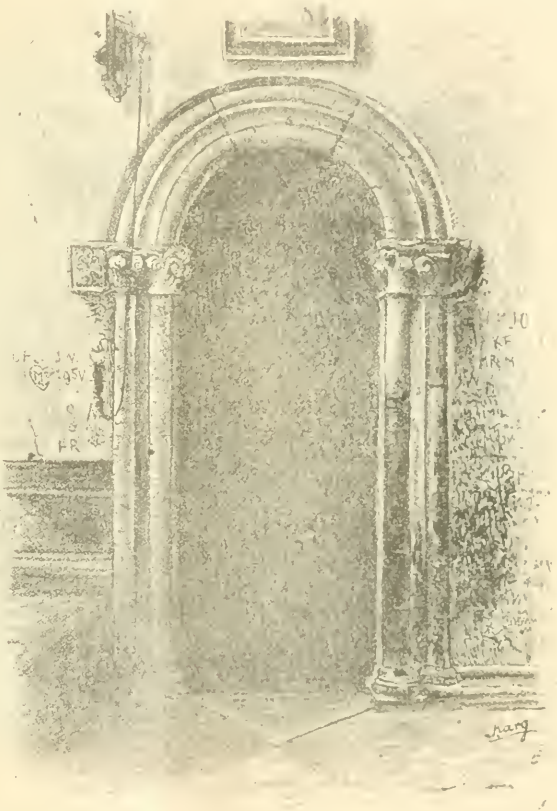

Obr. č. 1.

Zcela jednoduchý, ale z jisté příčiny zajímavý a důležitý jest malý portálek dveří, vedoucích na věž vedle průčelí chrámu. Toto průčelí totiž má dnes ráz renesanční; arci zbytky jakýchsi okének v něm, slohu románského, nasvědčují již tomu, že i tuto průčelní zeď kostela pochází z původní románské stavby. Věc tuto potvrzuje nevyvratně zmíněný portálek, zřejmě románský, jenž stojí — jak o tom nelze pochybovati — na svém původním místě a dokazuje, že původní románská stavba tohoto chrámu měla tytéž hlavní rozměry jako stavba dnešní,

že to tedy byla románská basilika velkolepého rázu. Proto nemůže býti správným udání Wolného (Kirchl. topogr., Brünner Dioec. IV., 130) že stavba lodi z a p o č a t a byla teprvé asi r. 1576.; byla to patrně jenom přestavba původní románské basiliky, jejíž rozměry při tom zachovány a jejichž hlavních zdí při tom upotřebeno bylo.

Vzácnou památku výtvarného umění v tomto kostele chová uzamčená kaple nad sakristií, která dnes slouží pouze za kostelní komoru. Míníme kamenný (pískovcový) oltář sv. Šebestiána. Místo oltářního obrazu zaujímá socha (hautrelief) sv. Šebestiána, uvázaného ku stromu za terč střelám; nahé tělo světcovo je krásně modelováno. Listoví

Obr. č. 2.

stromu má archaický ráz: větve celkem holé jsou pouze na koncích sporými listy pokryty. Skulptura tato zasazena jest do ornamentovaného, obdélníkového rámce, jehož vodorovná břevna nahoře i dole vybíhají přes rohy obdélníku; na těchto spodních výběžcích stojí na každé straně rámce karyatida; tyto postavy oděné římskou sukní podržují jednou rukou výběžky horního trámce. Na římse nad tímto kamenným obrazem stojí sousoší představující Krista mučeného (Ecce homo); lem pláště s ramenou jeho splývajícího podržují dva andělé, po obou stranách postavy klečící; toto hořejší sousoší provedeno jest v poloviční velikosti postav dolních.

O tomto oltáři podal první (zcela stručnou) zprávu s obrázkem konservátor Sterz ve Znojmě do Zpráv ústř. komise pro umělecké a histor. památky ve Vídni (1889, str. 256). P. zpravodaj pokládá oltář tento za renesanční, což chceme nechati ve své míře.

Zajímavé jsou též zbytky křížové chodby klášterní, o nichž dosud po mem vědomí nebyla podána veřejnosti zpráva. Pocházejí zajisté z doby gotické přestavby kostela tohoto (asi XIV. stol.) Chodba tato zachována jest (arci ve stavu velmi porouchaném) toliko na straně ku kostelu přilehající; z ostatní kvadratury nezachovalo se nic více než-li zeď,

Obr. č 3.

kolmo od presbyteria odbíhající, v níž dosud zasazena jest řada sloupků, ovšem taktéž vesměs porouchaných. Všechny sloupky z této chodby zachované mají týž tvar jako sloupky známého portálu třebického, jenž se klade do XIV. stol.

Zachovaná strana chodby otvírá se čtyrmi oblouky — kromě jednoho více méně zastavěnými — do zahrádky školní. Kružba mírně lomených oblouků jest až na malé zbytky pozurážena. Některé z těchto oblouků zastavěny byly — snad již původně — tím způsobem, že rozděleny byly ve tři menší a nižší oblouky, spočívající na dvojitých štíhlých sloupcích za sebou postavených. (Obr. č. 2.). V klenbě zachovaly se

svorníky s vykřesanými růžicemi, omítka stěn pak ukazuje stopy starých maleb, z nichž však nemožno za nynějšího stavu nic rozeznati. Zachovaná část chodby (obraz č. 3.) dána jest k užívání louckému nadučiteli, jenž jí upotřebuje za kůlničku na všelijaké hamparátí. Zachytil jsem fotografickým apparátem několik pohledů na tyto zajímavé zříceniny, pravá to corpora delicti barbarismu minulých i přítomných časů. Hojné růže a jiné dítky Flořiny obrůstají opryskané zdi a otlučené sloupky, čímž nabývá ono místo takového nádechu romantičnosti, že mně bylo, jakobych se byl octl na dějišti některého z románů Walter-Scottových.

Někdejší nádherná budova klášterní slouží dnes účelům vojenským. Ale i bývalá hrobka či podzemní kostel pod presbytářem upotřebuje se dnes, jak mě řečeno bylo, k profánním účelům — za skladiště uhlí nebo čeho podobného — pro vojenskou posádku. Jak to asi tam teprve vypadá!

O freskách bývalého kláštera louckého psáno bylo na různých místech. Kůrové lavice kostelní, vzácná to práce řezbářská, dosud nedošly patřičného povšimnutí. (Ostatek příště.)

Zpráva o valné hromadě

vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci,

jež se konala dne 29. února 1896.

Valnou hromadu zahájil o 8. hod. več. v místnostech České besedy v Olomouci předseda spolku, p. dr. Jan Hynek, konstatovav, že prœsenční listinu podepsalo 46 členů; spolu oznámil přítomným, že změny stanov, minulou valnou hromadou přijaté, veleslavným c. k. mor. místodržitelstvím dne 22. února 1896 č. 6609 byly schváleny, tak že tyto nové stanovy pro správu spolkovou již jsou právoplatny.

Po té přečetl člen výboru, vel. pan Jan Hrubý protokol předešlé valné hromady (ze dne 6. ledna 1895), jenž byl schválen a paní Boženou Hřivnovou a p. ředitelem Josefem Pospíšilem podepsán.

O činnosti spolkové za rok 1895 přednesl obšírnou zprávu jednatel vp. Josef Vyvlečka, z níž vyjímáme tato zajímavější data:

„Letošní pouť svou nastoupil vlastenecký muzejní spolek za poměrů velmi utěšených; neboť tím, že Jeho knížecí Milost, nejdůstojnější pan arcibiskup olomucký Theodor ráčil blahosklonně přijati protektorát nad spolkem naším a spolu se velkomyslně uvolil platiti — a též za dvě léta již zaplatil, drahé bytné muzeu (po 750 zl.), nejen byl zbaven výbor největší starosti o trvalé zachování vzácného dědictví Havelkova, vlasteneckého to muzea pro Moravu, nýbrž i naplněn byl blahým vědomím, že pod záštitou a ochranou tak vznešeného mecena a protektora den ke dni vzrůstati bude počet spolupracovníků a s nimi neziština, tichá práce pro zachování drahocenných památek a poznání drahé země naší Moravské

Budiž tuto, na prvním místě, vysloven nejhlubší dík Jeho Exellenci, nejdůstojnějšímu arcipastýři našemu s přáním, aby jej Všemocný Pán pro velkomyslnosť jeho po mnoho ještě let nejen ku blahu církve a vlasti, nýbrž i nepatrného vědeckého ústavu našeho zachovati ráčil!

Což divu, že výbor muzejní s chutí se dal do práce, zvoliv sobě v sezení dne 10. ledna 1895 za předsedu opět p. dra. Jana Hynka, advokáta v Olomouci; za náměstka jeho vdp. Ignáta Wurma, vikáře a k. a. konsistorního radu v Olomouci; za pokladníka p. Miloše Otáhala, účetního Ústř. záložny rolnické v Olomouci; za jednatele vp. Josefa Vyvlečku, vikáře v Olomouci a za redaktora Časopisu p. Jaroslava Palliardiho, kandidáta notářství ve Znojmě. Za kustody byli ustanoveni: pro sbírky starožitné p. dr. Jindř. Wankel, lékař a spisovatel v Olomouci, pro sbírky přírodní vdp. děkan Rudolf Kašpar v Bludově, a náměstky jeho p. prof. Frant. Polívka a p. dr. Mauric Remeš; sbírka výšivek svěřena pí. Vlastě Havelkové a knihovna p. professoru Janu Burdovi.

Kandidátní listina

Vlast. muzejního spolku v Olomouci.

Výbor:

1. Bajer Tomáš, konsistor. úředník.
2. Fierlinger Eugen, c. k. professor.
3. Gläser Emanuel, úředník statních drah.
4. P. Heřmánek Osvald, katecheta
5. Dr. Hruban Mořic, advokát.
6. P. Hrubý Jan, kaplan.
7. Dr. Hynek Jan, advokát.
8. Otáhal Miloš, účetní.
9. Pallat Alois, stavitel.
10. Prasek Vincenc, c. k. professor.
11. Promberger Romuald, knihkupec.
12. Dr. Remeš Mauric, lékař.
13. Tálský Josef, professor m. sl.
14. Vyvlečka Josef, vikář.
15. Wurm Ignát, kn.-a. konsist. rada

Náhradníci:

1. Cigna Ludvík, kapitolní úředník.
2. Šídlo František, učitel.
3. Pecha Antonín, nadučitel.

Dozorčí rada:

1. Sojka Karel, ředitel kniktiskárny.
2. Rudolf svobodný pán Henniger, c. k. školdozorce
3. Klement Eduard, účetní.
4. Dr. Ambros Julius, advokát.

I. Hlavní práce vlasteneckým muzejním spolkem v zimě a na jaře 1895 vykonaná záležela v přípravách pro velkou národopisnou výstavu československou v Praze. Jakož všeobecně uznáno, brala Morava lví podíl na výstavě, a že vlast. muzejní spolek náš vzorně připravil půdu studiu národopisnému, dosvědčili opětovaně nejen pořadatelé výstavy národopisné, nýbrž jest i s dostatek konstatováno v nádherném díle „Národopisná výstava Československá“ (str. 10–22).

Spolek náš vykonav první kroky přípravné pro výstavu tím, že založil četné místní odbory a jim radou i skutkem u pořádání krajinských výstav byl nápomocen, ponechal konečnou organisaci ústřednímu výboru hanáckému, jenž po národopisných schůzích olomuckých roku 1891 v Kroměříži za předsednictví p. dra. Josefa Dorazila se utvořil. Porad i práce jeho účastnili se různí členové spolku, delegáti výboru (P. Wurm, P. Vyvlečka) zvláště však vlastenecké dámy olomucké (pí. Havelková, Pospíšilová, Procházková a j.); taktéž do poradních schůzí ústředního komitétu v Brně občas byli delegáti výboru vysíláni (p. prof. Eug. Fierlinger, p. rada Wurm).

Největší péči však výbor spolku muzejního o to měl, aby vlastenecké muzeum olomucké na výstavě v Praze co nejdůstojněji bylo zastoupeno a znázorňovalo aspoň v malém rámci celý kulturní vývoj národa našeho československého po všech stránkách, jako v celku. — Předměty přečetné, jimiž výstava byla obeslána, — počtem daleko přes tisíc — nezůstaly ovšem pospolu, ve zvláštním oddělení, čemuž mnohý z navštěvovatelů výstavy se divil, nýbrž rozestaveny byly dílem dle krajů, z nichž pocházely, dílem dle odborů, jak právě toho studium národovědy vymáhalo, což přece hlavním výstavy jest cílem. — Vždyť právě spolek muzejní, jako ústav vědecký, jehož sbírky sneseny jsou ze všech končin Moravy, neměl na sebe uvaliti na výstavě podezření a výtku místního patriotismu, zájmu vlastního, nýbrž podrobiti se musil pravidlům, dle nichž vědecké výstavy, především pro badání vědecké pořádati dlužno.

V jaké míře vl. spolek muzejní ku zdokonalení národopisné výstavy československé v Praze přispěl a čím si o její zdar zásluh získal, zůstaveno budiž zatím jiným ku posouzení.

K vůli úplnosti zprávy budiž však alespoň povšechně zaznamenáno, ve kterých odděleních vlastenecké muzeum na výstavě pražské bylo zastoupeno:

a) v oddělení předhistorickém representovalo se muzeum naše velmi důstojně, zaslavši tam právě nejcennější předměty ze sbírek svých, a to jmenovitě drahocenné památky bronzové z Nákla, ze Slatěnic, z Určic, Charvát, Příkaz, Tovačova, Tršic a j.; dále vystaven tam celý hrob z Jarohněvic; i nálezy mamutí z Předmostí vyloženy tam byly kollektivně na důkaz, že spoluzakladateli muzea našeho, p. dru. Wanklovi první přísluší zásluha, že upozornil učený svět na důležitosť naleziště předmosteckého.

b) Prostřednictvím našeho spolku získala též výstava pražská několik vzácných exemplářů lebek ze sbírky dr. Wankla pro oddělení anthropologické. Tamtéž podiv vzbuzovala zdařilá figurina a kroj známého obra moravského, Josefa Drásala z Holešova.

c) Pravou ozdobou národopisné výstavy byla sbírka národního vyšívání z muzea olomuckého zaslaná, jež rozložena v oddělení hanáckém, slovácském, brněnském, valašském, slezském a ústředním. Též v oddělení pro umění výtvarné uloženy byly všechny druhy nejkrásnějších výšivek našich. Ve sbírkách těchto zastoupeno bylo na 260 límců a obojků z různých krajů i dob, na 100 dýnek z čepců, množství šatek, pruhů, tkanic, koutnic, plachet, houdnic, obalenek, oltářních pokrývek, čepců, oplíček, úvodnic a p. se všemi možnými ornamenty, ze všech dob a končin československých. Tolikéž byly vystaveny úplné kroje a drahocenné pentlíky hanácké.

d) Kroje kanáckého s výhodou též upotřebeno v oddělení zvykoslovném.

e) Keramika, pokud její povaha zjištěna byla, rozestavena taktéž v různých odděleních.

f) Kraslice (čili velikonoční vajíčka malovaná), počtem na sta, zdobily oddělení zvykoslovné.

g) Kancionály psané a iniciálkami zdobené, uloženy byly dílem v oddělení výtvarném, dílem v církevním a zvykoslovném.

h) Některé částky nábytku a náčiní hanáckého umístěny byly v gruntě hanáckém.

ch) Hudebním nástrojům národním (fujara, kobzy, dudy a j.) vykázáno místo v oddělení zvykoslovném, kde též hračky dětské všeho druhu se nalézaly.

i) Oddělení slovesnému poskytlo vlast. muzeum naše značnou zásobu odpovědí, jichž se mu dostalo z různých stran na „Tazatele národopisného“ i jiných rukopisů, obsahujících rozmanité pověsti, vzpomínky a zkazky lidové.

Při této příležitosti nelze mlčením prominouti, že zvláštní zásluhu o vypravení všelikých věcí na výstavu a uspořádání jich mají vlastenecké dámy: pí. Vlasta Havelková, pí. Marie Pospíšilova, choť ředitele Ústř. záložny roln. a sl. Madlenka Wanklová z Olomouce. Paní Pospíšilová se vzornou pečlivostí a obětavostí postarala se nejen o výběr předmětů národopisných, nýbrž sama všechny výšivky vyprala, vyžehlila i složila; pí. Havelková zase po celé léto meškala na výstavišti, pořádajíc sbírky a pečujíc o systematické jich rozložení. Budiž jim tuto veřejný dík tlumočen jakož i slavnému obchodnímu družstvu v Olomouci, jmenovitě p. Muchovi, jenž balivo ku dopravě věcí na výstavu bezplatně zaopatřil.

Výbor vlast. muzejního spolku pečoval též o pilnou a dle možnosti hromadnou návštěvu výstavy národopisné. Ku zahájení její, jakož i ku zakončení vypravil se za správu spolkovou do Prahy místopředseda, vdp. rada Ign. Wurm a kustodka pí. Vl. Havelková. V srpnu vypraviti chtěl výbor zvláštní vlak výstavní: že však touž dobou (dne 12. srpna) pořádány byly z Olomoucka tři jiné vlaky, upustil výbor od záměru svého, a členové spolku připojili se dílem ku vlaku hanáckému, dílem jednotlivě na výstavu si vyjeli.

II. Kromě národopisu docílil velkých úspěchů vlast. muzejní spolek na poli **archaelogickém.** A tu zaznamenati jest nám zase na prvém místě velkolepý dar Jeho knížecí Milosti, nejdůstojnějšího pana arcibiskupa dra Theodora Kohna, jenž ráčil věnovati vlasteneckému muzeu našemu všeliké předměty starožitné z tak zv. diocesanního muzea, jež roku 1883. v čas přestavby dómu péčí vrchního inženýra G Meretty z různých nálezů „na dómě“ sestaveno a založeno bylo.

Z bohaté sbírky této, jež pro Olomouc, ba pro celou Moravu zvláštní má cenu, můžeme si utvořiti dosti jasný obraz různých osudů, jimiž starobylé hradisko olomucké, jež ve 12. století nynějšímu kostelu-dómu ustoupilo, jakož i domnělý hrad knížecí na témž pahrbku stojící postiženy byly.

Ze starého hradiska obsahuje sbírka zbytky t zv. spečených valů, jež na sto metrů okolo chrámu se táhly, nádoby pouhou rukou pracované, přesleny tuhové i hliněné, závaží, žernovy, ba i dvě krásné, emailované perly. Přehojné jsou též různé střepy z nádob všeho druhu, všech forem i velikosti, z nichž mnohé krásně jsou ornamentovány. Též rozmanité kosti a parohy jsou zajímavé, vykazujíce tu i tam spracované nástroje.

Z hradu knížecího dostalo se nám krásné hlavice a zbytků oblouků románských, jež pravý podiv dnes ještě u znalců vzbuzují.

Ze starého dómu zbyly četné řezbované kameny, bezpochyby pozůstatky chrámu knížaty Ottou II. a Václavem ve slohu románském zbudovaného, náhrobek biskupa (posud neurčený), znak biskupa Stanislava Pavlovského v kameni r. 1595. tesaný.

Z různých obléhání města zachovaly se dělové koule, ostruhy a j. předměty železné.

Sbírka tato umístěna jest ve zvláštní skříni, a uveřejněno bude o ní brzy obšírnější pojednání.

Dne 12. června vypravila se tříčlenná deputace výboru k Jeho Excellenci a vzdala nejmilostivějšímu protektoru díky za dar ten vzácný, při které příležitosti Jeho knížecí arcibiskupská Milost znovu ujistila deputaci o přízni ke spolku muzejnímu chované a ráčila přijati všechny publikace spolkem dosud vydané.

Pohody jarní a letní pilně používali jednotliví členové spolku ku výzkumným vycházkám do přírody Tak pokračoval vp. Frant. Přikryl, dopisující člen c. k. ústř. komise pro zachování památek ve Vídni i spolku našeho, v prokopávaní mohyly „Schosshügel“ u Bělotína, p. učitel A. Telička badal na hradisku tovačovském, p. učitel Brtníček na tavírni v Rozvadovicích objevené. Jednatel, upozorněn byv vdp. radou Janem Vychodilem, prokopal zbytky žároviště u hřbitova v Želechovicích, dal kopati v Mezicích a zachoval pro muzeum velkou část nálezů z tamních hrobů popelnicových; taktéž se súčastnil s pp. učiteli Stratily kopání v kulturních jamách u Lešan, jichž nálezy pro muzeum byly získány. O prázdninách dal spolek náš, podporován jsa sl. pohorskou jednotou „Radhoštěm“ ve Fren-

štátě, prozkoumati pověstné „dúry na Radhošti“. Práce nesnadné ujal se zase vp. P. Přikryl, při čemž s nemalými obětmi jej podporovali pp. inženýři ostravští Antonín Voves a Erich Mládek s naddůlním p. Fr. Batkem a třemi horníky jakož i předseda pohorské jednoty p. dr. Parma z Frenštátu.

Obšírnější zprávy o všech těchto výzkumech uveřejněny budou co nejdříve v časopise, pročež vyslovujeme tuto pouze díky upřímné všem jmenovaným pánům, že tak účinně podporovali snahy muzejní.

III. Olomučtí členové pořádali mimo poučné rozpravy též poučné vycházky, a to nejprve dne 3. března do residence † nejd. p. Gustava hraběte Belrupta, světícího biskupa olomuckého, kdež si prohledli vzácné museum ozdobného zboží porcelánového, fayencí různého druhu, jmenovitě moravskou z 18. a vlašskou ze 17. století. náčiní čínské a japonské, sbírku tabatěrek, řezeb a obrazů, konečně starobylou kapli domácí ke cti sv. Barbory zasvěcenou. — Dlužno věru litovati, že vzácná tato sbírka již jest rozdrobena a úplně rozprodána.

Dne 17. června navštívilo přes 30 členů domácích i přespolních společně c. k. studijní knihovnu v Olomouci, kdež laskavostí kustoda p. Vilibalda Müllera a náměstka jeho p. dra. Schuberta vystavena byla krásná kollekce rukopisů latinských, českých, arabských, koptických se vzácnými miniaturami, jmenovitě vzácná bible boskovská z 15. stol., evangeliář zábrdovský z počátku XIII. stol., antifonář z 15. stol. pak četné prvotisky (inkunabule) naše i cizí. Na konec provedl p. kustos hosti též vnitřním zařízením knihovny, vysvětluje všechny dotazy a poučuje o významu a ceně děl jednotlivých.

Budtež jmenovaným pánům vysloveny tuto díky srdečné za ochotu i námahu vykonanou!

IV. Dne 3. března pozval muzejní spolek ve spojení s Českou besedou slovutného cestovatele E. S. Vráze, jenž měl ve velkém sále Národního domu za přehojného účastenství velmi zajímavou přednášku o cestách a výzkumech svých. O zdar přednášky velkých zásluh si získal člen výboru p. R. Promberger, knihkupec v Olomouci.

V. U příležitosti stých narozenin velkého učence slovanského Pavla Jos. Šafaříka vyzval vlast. muzejní spolek všechny ostatní české spolky olomucké, aby společně s ním oslavily velikána nejen v oboru starožitností, nýbrž i na poli národopisném. Ku vyzvání tomu přidala se většina spolků, i uspořádán byl dne 11. května ve velké dvoraně Národního domu slavnostní večer, na němž zastoupeny byly všechny vrstvy intelligence, živnostníků i řemeslníků našich. Pěvecký spolek „Zerotín“ poskytl pořad hudební; jménem muzejního spolku zase pronesl p. dr. Mor. Hruban slavnostní řeč „o významu P. J. Šafaříka“. Přednášeč vzpomněl národopisné výstavy jako důstojné a velké oslavy Šafaříkovy, jelikož tento muž základ položil národopisu slovanskému, dále vylíčil pohnutý život oslavencův a šíře se rozhovořil o významu jeho pro národ náš a celé Slovanstvo. Apotheosou na Pavla J. Šafaříka skončil svou zajímavou, dobře procítěnou přednášku, za niž pochvalou i potleskem obecenstva byl odměněn.

Podobně připojil se vlast. muzejní spolek ku českým spolkům místním, aby dne 22. ledna 1896 oslavil padesáté narozeniny slavného pěvce našeho Svatopluka Čecha.

Požádán byv komitétem ku vystavění kaple Cyrillo-Methodějské na Radhošti, vystavil výbor spolku mezi 11. a 16. prosincem 1895 vzácný obraz Liebscherův „Valašskou Madonu“ v místnostech muzejních. Výstavou touto spolek náš nejen přispěl kapli radhošťské 158 zl. 80 kr., nýbrž poskytl i příležitosť mnoho navštěvovatelům bezplatně si prohlednouti sbírky muzejní.

VI. Jako jiná léta vydával spolek též r. 1895. „Časopis vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci“, jehož redakci vedl obětavě p. Jaroslav Palliardi, kand. notář. ve Znojmě; vydána čísla 45—48.

O ceně časopisu toho téže mluviti a psáti členu výboru. Proto budiž dovoleno odkázati tuto na referenta Časopisu Matice Moravské, r. 1895 č. 2., jenž dí: že za vzorného, nezištného a láskou k věci prodchnutého vedení dosavadních čtyř redaktorův . . . uloženo v časopisu kus poctivé, nadšené práce moravské“. (Insp. Jos. Klvaňa). Stejně chvalně zmínil se o Časopisu v „Hlasu“ č. 40. konservator dr. Jos. Kachník. Abych jiné pominul, uvádím ještě zpravodaje „Věstníku česko slovanských museí a spolkův archaeologických“, jenž v č. 4. r. 1896 mezi jiným napsal: „že redaktor povznesl list k výši nebývalé, již i to ukazuje, že články tam publikované jako originály, překládány byly do vídeňských a mnichovských listů odborných“ a dále doporučuje list tento slovy: „že se stal každému badateli českému nezbytným“. (Fr. R bin.)

VII. Muzeum po dobu letní nebylo officielně otevřeno, jelikož hojným obeslánim národopisné výstavy povstaly ve sbírkách patrné mezery; nicméně i mimořádně četní a vzácní hosti je navštívili a zevrubně si prohlédli sbírky naše, z nichž uvádíme aspoň vys. urož. p. hraběte Vl. Lažanského z Prahy (26. března) slov. universitního professora Platona Andrejeviče Kulakovského z Varšavy (10. srpna), mistra Jana Schwaigra, dr. Lubora Niederle a mnoho jiných.

VII. Výbor udržoval čilý styk s četnými vlasteneckými spolky i zahraničnými ústavy vědeckými, zvláště vyměňuje si s nimi časopis a publikace. V nový styk vešel s Národopisným muzeem československým, se spolkem pro pěstování lidovědy ve Vídni, s učenou společností „Prusii“ ve Královci, s redakcí česk. Časopisu historického, s redakcí kwartálníka historického, Methoda a Věstníku československ. muzejí. — (Seznam všech publikací, jež v nové čítárně Muzea vyloženy budou, uveřejněn bude zvláště.) — Pokud se místních spolků týče, účastnil se výbor spolku korporativně slavnosti otevření a posvěcení Ústavu hraběte Pöttinga (14. září) a přistoupil za člena k ústavu jmenovanému Dne 16. července bral účast na slavnosti 25ti letého trvání Ústř. záložny rolnické v Olomouci. —

Spolek připojil se ku petici českých spolků olomuckých za zřízení university na Moravě.

Matičné reálky v Hodoníně a Lipníku obdařeny byly knihami; této sluben mimo to výběr mineralií ze sbírky muzejní.

IX. Kustodové byli věrnými strážci jmění svěřeného a pilně pracovali na přehledném a systematickém urovnávaní sbírek. I v této činnosti dostalo se jim pomoci velmi výdatné od vlasteneckých dam našich, jmenovitě pí B. Glässrové, pí. M. Hrubanové, pí V. Otáhalové a sl. A. Ptáčkové. — Inventář muzejní rozmnožen o sedm skříní, jež sl. výborem národop. výstavy muzeu za mírnou cenu postoupeny byly.

X. Taktéž darů jak pro pokladnu, tak pro sbírky hodně letos přibylo, což nejlépe z podrobných výkazů vysvítá. Z důležitějších darů peněžních uvádíme kromě zmíněného již milodaru Jeho kníž. arcib. Milosti: subvenci vys. c. k. ministerstva osvěty (300 zl.) a vys. zem sněmu markrabství moravského (200 zl.); pak dary Jeho Jasnosti Jana panuj. knížete z Lichtensteinů (50 zl.), sl. Ústř. záložny rolnické v Olomouci (100 zl.) a sl. Záložny občanské v Olomouci (50 zl.). — Zvláštní památku zůstavili ct. pp. mládenci v Národním domě zesnulému druhu svému p. dru. Karlu Mudrychovi, lékaři v Olomouci, splativše 25 zl. pokladně spolkové, aby nebožtík trvale mezi zakládajícími členy spolku zapsán byl.

Cennější předměty darovali muzeu: Vys. c. k. ministerstvo osvěty ve Vídni (Ilgovo dílo: Kunstgeschichtliche Charakterbilder aus Österreich-Ungarn), vys. sněm zemský král. českého 2 díly Archivu, vys. urozená kněžna Uvarovna z Petrohradu (4 skvostná díla archaeologická: Kavkaz, Materialy pro archaeologii Kavkazu, Trudy 7. archaeol. sjezdu v Jaroslavě); sl. Akademie česká cís. Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze medaili raženou na oslavu stých narozenin Pavla Jos. Šafaříka a spis pamětní); p. MUDr. Otto Klumpar z Hradce Králové zlatý náramek, vykopaný v Hradci Králové, 2 stříbrné mince olomuckých biskupů a obrázky. Slavna obec střeběcká uložila v muzeu starobylý a vzácný svůj archiv obecní.

Všem dárcům jmenovaným budiž tuto tlumočen vroucí dík s prosbou, aby i na dále vlasteneckému muzeu našemu nakloněni zůstali. Stejný dík platí též sl. redakcím místních i krajinských listů, jež uveřejňujíce zprávy o činnosti spolkové taktéž spolku mnoho prospěly; jmenovitě uvádíme časopisy: Hlas brněnský, Mír, Našinec, Olmützer Zeitung, Olom. Pozor a Selské Listy.

XI. Členů čítal spolek koncem r. 1895: 72 zakládajících, 25 dopisujících, 930 činných. — Mnoho členův ubylo nám letos úmrtím; jsou to pp.: dr. Josef Fanderlik, advokát a poslanec v Uh. Hradišti, Josef Kramář, čestný člen spolku, Josef Hoch, poslanec z Hrubčic, MUDr. Pícek z Luhačovic, prof. Fejdra z Prahy, MUDr. Karel Mudrych z Olomouce, Jan Lad. Černý, inspektor Slávie, redaktor J. Tvrdík, prof Fr. B. Ševčík z Vídně a j.

Budiž jim zachována vděčná památka!“

Zpráva jednatelská ukončena přáním, aby členstvo vl. muzejního spolku všemožně k tomu působilo, aby sbírkám muzejním dostalo se co nejdříve vlastního stánku a takto zůstaven byl potomkům trvalý pomník vlasteneckého nadšení a obětavé lásky naší k vlasti milené a vzácným památkám jejím.

Zpráva o činnosti spolkové přijata byla se souhlasem, a když předseda některé vysvětlivky dodal, schválena.

* * *

Po té přednesl p. účetní Miloš Otáhal zprávu pokladní za rok 1895, z níž bylo vidno, že spolek v roku 1895.

přijal:		a vydal:	
a) od členů	991·50 zl.	a) za tisk časopisu, illustrace k němu a administraci	1020·82 zl.
b) na darech:		b) za inventář a práce řemeslnické	140·41 zl.
Jeho kníž. arcib. Milosti	750·— zl.	c) za byt	750·— zl.
jiné	142·50 zl.	d) za badání různá a koupené předměty	156·78 zl.
c) za tiskopisy vydané	29·85 zl.	Celkem	2068·01 zl.
d) subvence státní a zemské	500·— zl.		
Celkem	2413·85 zl.		

Fond pro zbudování domu muzejního vzrostl o 334 zl. 66 kr.

VIII. Zpráva pokladní přijata byla bez poznámky; a když jménem revizorův p. ředitel Karel Sojka konstatoval, že všechny účty i doklady k nim a knihy v nejlepším byly pořádku, byly účty výroční schváleny a výboru odstupujícímu jednomyslně uděleno absolutorium.

Rozpočet navrhl výbor dle nabytých zkušeností tento:

A) Příjmy:	Členské příspěvky	800 zl.	B) Výdaje:	Časopis	1050 zl.
	za různé tiskopisy	20 zl.		bytné	750 zl.
	na darech . . .	1150 zl.		badání vědecká .	200 zl.
	subvence	500 zl.		koupě různé . . .	200 zl.
	různé	10 zl.		sluhovi	100 zl.
		2480 zl.		nepředvídané . .	80 zl.
					2380 zl.

Praeliminář tento i s novou položkou „pro sluhu“ schválen.

* * *

Po té ohlásil předseda, že dle nových stanov třeba voliti výbor 15ti členný, 3 náhradníky a 4 členy rady dozorčí.

Za skrutatory volby poprošeni byli pp. prof. V. Navrátil a J. Kadlec; přítomným pak rozdána kandidátní listina výborem navržená.

V čas skrutinia učinil předseda valné hromadě volné podání výboru, aby velezasloužilý člen spolku, přední buditel a pěstitel národopisu na Moravě, vdp. rada Ig. Wurm jmenován byl u příležitosti 70 tých narozenin svých čestným členem vlast. muz. spolku v Olomouci. — Podání to přijato s nadšením — bez debaty, — načež nový čestný člen díky vzdal za vyznamenání a slovy výmluvnými pobídl přítomné, aby pilně si hleděli národopisu, sebepoznání a zůstavili takto nehynoucí památku věkům budoucím v muzeu národopisném.

Zatím skončeno skrutinium volební, jehož výsledek byl tento: volby se účastnilo 43 přítomných a 32 venkovských členů.

Těmi zvoleni do výboru:

1. Vp. Bajer Tomáš, konsistor. úředník 74, 2. p. Fierlinger Eugen, c. k. professor na reálce 75, 3. p. Glässer Emanuel, úředník státních drah 74, 4. vp. Heřmánek Osvald, katecheta gymn. 74, 5. p. dr. Hruban Mořic, advokát 75, 6. vp. Hrubý Jan, kaplan u sv. Michala 74, 7. p. dr. Hynek Jan, advokát 75, 8. p. Otáhal Miloš, účetní Ústř. záložny rolnické 75, 9. p. Pallat Alois, stavitel 75, 10. p. Prasek Vincenc, c. k. professor gymnasijní 75, 11. p. Promberger Romuald, knihkupec 75, 12. p. dr. Remeš Mauric, lékař 74, 13. p. Tálský Josef, professor m. sl. 75, 14. vp. Vyvlečka Josef, vikář na dómě 74, 15. dp. Wurm Ignát, kn.-a. konsist. rada a vikář, vesměs v Olomouci 75 hlasy. — Za náhradníky: 1. p. Čigna Ludvík, kapitolní úředník 74, 2. p. Šídlo Fr., učitel v Olomouci 75 a 3. p. Pecha Antonín, nadučitel v Kožušanech 75 hlasy. Do dozorčí rady: 1. Rudolf svobodný pán Henniger, c. k. školdozorce 75, 2. Sojka Karel, ředitel knihtiskárny 74, 3. Klement Eduard, účetní 74, 4. dr. Ambros Julius, advokát, vesměs z Olomouce 74 hlasy.

Když se nikdo již k volnému padání nehlásil, prohlásil předseda schůzi za skončenu a poděkoval srdečně všem účastníkům.

* * *

Výbor konstituoval se v sezení dne 5. března 1896. konaném takto:

Předsedou zvolen opět p. dr. Jan Hynek, místopředsedou vdp. Ignát Wurm, pokladníkem p. Mil. Otáhal, jednatelem vp. Josef Vyvlečka, redaktorem p. Jaroslav Palliardi.

Funkce kustodské rozděleny takto:

Oddělení archæologické obstará p. dr. J. Wankel; přírodniny vdp. děkan Rud. Kašpar; náměstky jsou: pro zoologii p. prof. Talský, pro mineralogii a botaniku p. dr. Remeš, pro brouky a motýle p. inž. Glässer; národní vyšívání opatrovati budou: pí. Vl. Havelková a sl. M. Wanklová; oddělení moderního průmyslu (keramika a j.) přiděleno p. prof. Fierlingrovi; knihovna svěřena vp. Janu Hrubému; archiv a rukopisy p. řed. Vinc. Praskovi; čítárnu říditi bude vp. Tom. Bajer; sbírku obrazův a fotografií uspořádá vp. Osv. Hermánek; oddělení církevní a sbírka numismatická svěřeny vp. Jos. Vyvlečkovi; pořadatelem schůzí a přednášek jest p. dr. Hruban; hospodářem muzea p. inž. Pallat; administraci a expedici Časopisu převzal p. Ludv. Cigna.

Literatura.

Die Ortsnamen der Znaimer Bezirkshauptmannschaft. *(Místní jména okresního hejtmanství znojemského).* Toponymický pokus prof. **Jul. Wisnara,** 32 stran velké osmerky. — Leží před námi dosud jen první polovice této — jak ihned poznamenati musíme — velmi pečlivé, svědomité, objektivně vědecké práce, která uveřejněna jest v roční zprávě c. k. gymnazia znojemského na školní r. 1894—95. P. spisovatel, vydav r. 1891 své „Untersuchungen zur geographischen Namenkunde", o nichž promluvil jsem v tomto časopise 1891, str. 39., konal — jak vidno — velmi důkladná přípravná studia ku práci nynější; svědčí o tom jak citovaná jím literatura o jménech zeměpisných, tak i pěkné myšlénky o studiu jmen zeměpisných propověděné ve všeobecném úvodě ku pojednání přítomnému. Úvod tento jest arci příliš stručný (a jakž také jinak v práci programové?), než aby látku mohl vyčerpati; jest také odůvodněno, že se obmezuje na takové formy jmen, které zastoupeny jsou v politickém okresu znojemském; ale právě z tohoto hlediska bylo by snad záhodno bývalo, věnovati — byť jen zcela stručnou zmínku také jménům s příponou „any", pak přídavným přisvojovacím, jež utvořena jsou rozlišením konečné souhlásky jmen osobních, a také zdrobnělinám jmen místních. — Jak vážně p. spisovatel pojal svou úlohu, o tom svědčí mimo jiné též ta okolnost, že některé osady navštívil zvláště za tím účelem, aby poznal jejich polohu, by tak mohl zjistiti, pokud ona a okolnosti přírodní vůbec ku jménu osadnímu daly podnět. — Po všeobecném úvodě následuje abecední seznam jmen osad znojemského polit. okresu v těch mezích, které má dosud, tedy před aktivováním nově zřízeného okr. hejtmanství v Mor. Budějovicích. Seznam tento (sestavený abecedně dle německých forem místních jmen) dospěl v uveřejněné části až ku Stošíkovicím (Tesswitz an der Wiese) a vykládá 151 jmen — nehledě ku jménům rozlišeným pouhými přímětky (Horní — Dolní a pod). U každého jména zaznamenány jsou listinné formy jeho a rok, kdy se v listinách čte. Nadbytkem uvedeno také při některých jménech, jak prý podle Wolného druhdy zněla. Slavný náš topograf moravský v příčině slovanských jmen místních není tak spolehlivým jako co do ostatního obsahu svého veledíla. Že by na příklad Mackovice byly druhdy sluly Mačkovice, to jest asi jen mýlka, zakládající se na starším způsobu psaní „Maczkovice", což však ještě nic nedokazuje. — Jen nepatrný počet jmen zůstal buď vůbec nevysvětlen, nebo jen neúplně vyložen, na př. Šafov, Bravice (Probice), Oblekovice, Mramotice, Miemanice, Oslnovice, Knast. — Výklady podané jsou téměř naskrze trefné a správné; několik, ku výkladům p. spisovatelovým zde připojených poznámek týká se namnoze věcí sporných nebo doplňuje toliko věci nedopověděné. Břečkov pochodí zřejmě od os. jm. Břečka, což možno považovati za zkrácené Břetislav - Břečislav. — Sedlešovice nelze odvozovati od os. jm. Sedlek, nýbrž Sedleš. — O Hrušovanech bylo poznamenati, že toto jméno, původně Hrušovjané, značí lidi z Hrušova. — Že by Hornice souviselo s hořeti, velmi pochybuju; mám spíše za to, že toto jméno je substantivované adjektivum horní, k němuž bezpochyby doplniti sluší „voda," tedy: hornice = horní voda (sr. jednak bystrá voda = bystřice, jednak horní Bečva a pod.) — Ku „Krnčice" připojujeme existující os. jm. Krnka. - Lesůnka resp. Lesůnky jest zřejmě deminutivum od Lesonice, obě jména tedy stejného původu; že by Lesůnka pocházelo ze staroslov. „leso" = jezero, nezdá se mi; co se pak týče jména Lesonice, jest sice pravda, že jednou a sice poprvé, když se toto jméno v listinách čte (1225), zaznamenáno jest formou Lisinic; avšak tato forma jest osamělá; do r. 1384 čte se

jméno toto 16 krát a zní důsledně Lesonice; proto není tuším odůvodněno považovati Lisonice za původní, resp. správnou formu. Lesonice poukazuje k os. jm. Lesoň; nemohu arci tvrditi, že by takové os. jméno bylo zachováno; avšak os. jméno ku patronymiku Lisenice dle Miklosiče rovněž schází. — Při Mašůvkách není udáno, že jest to deminutivum od Mašovice. Podobně při Křídlůvkách, jež jest deminutivum Křídlovic. — Štěpkov zajisté nepochází od štípati (štěpka dle Miklosiče = Span, Holzspan), ale patrně od os. jm. Štěpka = Štěpán (srov. Jirka = Jiří a t. d.) — Zdali odvozovati sluší Pračice od os. jm. Práč, jak p. spisovatel dle Miklosiče uvádí, či snad spíše od os. jm. Pravek (= Pravoslav; srov Plaveč = Platsch), netroufám si tvrditi vzhledem k tomu, že forma Pravčice v listinách se nečte. — Konečně ještě jedno zajímavé jméno: Tvořiraz. (Tvořiraz jest asi tiskovou chybou.) Jméno toto vysvětluje p. spisovatel ze tvořiti nebo z otvořiti (= otevříti) a hráz; pokládá tedy za správnou formu Tvořihráz. Se stanoviska čistě filologického zamlouvá se více výklad formy Tvořiraz z os. jm. Tvořirad — rozlišením *d* v *z* (srov. Zderad — Zderaz, Cetorad — Cetoraz a četná jiná). Toto rad vysvětluje se zpravidla ze staroslov. raditi = konati, činiti (jak dosud Jihoslované mluví); celkového výkladu tohoto jména ovšem podati nemohu. S tím také souvisí výklad jmen Hostěrádky a Hostěradice (Hostěhrádek jest patrně neologismus). P. spisovatel přijal náhled Miklosičův, jenž ve jméně tom vidí hosť + rád; myslím však, že v té příčině není ještě promluveno slovo poslední. — Těšíme se na dokončení této, všeho uznání hodné práce. *V. Houdek.*

JUDr. Martin Kříž: O diluvialní fauně hledíc ku člověku diluvialnímu i alluvialnímu. (Zprávy společnosti pro fisiokracii v Čechách v Praze. Seš III. 1895) 8°, str. 87. Účelem spisu je vylíčiti závislost člověka pravěkého na fauně diluvialní. Monografie je rozvržena na tyto čtyři části: I. Diluvialní fauna. II. Diluvialní člověk. III. Aluvialní člověk. IV. Rozvrh doby čtvrtohorní. V první části pojednává autor o zvířeně diluvialní a o jojím poměru ku zvířeně třetihorní, což na ten čas ovšem velmi nesnadno a více méně na doměnkách založeno je, dále o poměru zvířeny alluvialní a obzvláště zvířat domácích ku zvířeně diluvialní. Autor setrvává na svém na vlastních i cizích výzkumech založeném mínění, že domácí zvířata totiž tur, ovce koza a pes domácí nebyla v krajinách našich ochočena a vypěstována ze zvířat divokých, nýbrž že sem přivedena byla kmeny plemene indoevropského. Kůň domácí však je potomkem koně diluvialního, z něhož člověkem alluvialním v Evropě vypěstován byl. Naše kočka domácí nepochází od kočky divoké, nýbrž od nějaké kočky africké a rozšířila se ze starého Egypta. Teprvé ve čtvrtém století po Kr. činí se zmínka o kočce domácí u Římanů a později rozšířilo se zvíře toto po ostatní Evropě. V části o člověku diluvialním odpovídá autor na otázky kdy člověk ten k nám se přistěhoval, kterak tu žil a odkud k nám přišel takto: První člověk objevil se tu současně se zvířenou glacialní, žil tu po celou dobu ledovou a stepní jako lovec na způsob lidí, obývajících severní končiny Asie a Ameriky, kteří nepřišli do styku s Evropany, zejména jako Eskymáci na ostrovech Ledového moře, avšak s tím rozdílem, že neměl ochočeného psa. Uznáme-li, že pravěký člověk žil jako lovec a že odkázán byl na zvířata diluvialní, nelze pochybovati, že byl asijským přistěhovalcem. Tito prabydlitelé byli autochtony našich vlastí, nebyli ale plemene arejského. S míněním tímto souhlasíme, nepokládáme však dosud za vyřízenou otázku, kdy Slované v době alluvialní poprvé v krajinách našich se objevili a nesouhlasíme protož s dr. Křížem, že se tak stalo teprve někdy v VI. věku po Kr., kteréhožto učení se autor dosud přidržuje. Důvody své vyložili jsme v tomto časopise při polemice o spise „Kolna a Kostelík“ a připojujeme zde pouze, že k positivnímu rozřešení záhady této není potřebný material archæologický a anthropologický ještě jak náleží prozkoumán a uspořádán. — Spis, o němž zde referujeme, pokládáme za platné rozmnožení naší odborné literatury.

J. P.

Hovorna.

Krčmany či Krčmaň? Do seznamu osad moravských na „any“, o nichž jsem pojednal v č. 47. tohoto listu, vřadil jsem též Krčmany, dovozuje, že Krčmané jsou osadníci pocházející ze vsi Krčmy, kteréhožto jména máme na Moravě vesnice dvě. Proti tomuto výkladu ozval se v č. 48. pan sekretář Houdek, vytýkaje, že jméno to omylem řadí se mezi osady na „any“, an lid bezvýmínečně říká „Krč-

maň", což ethymologicky správně odvoditi se dá od osobního jména Krčman podobně jako Heřmaň (osada v Čechách) od Heřman. Proti tomuto jinak dobrému výkladu dalo by se jen namítati tolik, že osobní jméno Krčman asi sotva kde se vyskytuje. Ale proti dvěma dalším poznámkám páně Houdkovým musím se ohraditi. Předně tvrdí, že staré listinné tvary nikterak neodůvodňují formy „Krčmany", že prý listinné tvary Crikzemann, Kirchman a Kyrchman spíše proti tvaru Krčmany mluví, než v jeho prospěch. My ale se tážeme: Mluví zcela podobné tvary Moravan, Kostelan, Dockwan, Ruchwan, Topolan a j. pro formu Moravany, Kostelany, Dukovany, Rúchovany, Topolany, čili spíše pro formu: Moravaň, Kostelaň, Dukovaň, Rúchovaň, Topolaň? A co dokazuje rčení v listině z 3. listop. 1372 jednající o založení oltáře sv. Maří Magdaleny v stol. chrámu Páně Olomuckém: „super judicio in villa Kyrczmans"? Zajisté tolik dokazuje, jako formy: Hayans, Turans, Dockwans, Schecans, ve kterých se zachovalo staré lokalové s, tedy ve vsi Krčmanech, jako v Hájanech, Tuřanech, Dukovanech, Zatčanech! Kdyby osada ta nazývala se Krčmaň, alespeň v některé z listin setkali bychom se s formou Kyrczmayn neb Kyrczmany (srov. Kyrbeyn a Skirbeny místo Skrbeň). Pročež formy „Krčmany" přidržují se i Volný ve své topografii, i Emler v regestech, i Chytil a Brandl v mor. codexu diplomatickém; název „Krčmany" vede i katalog arcidiecese Olomucké v té příčině velmi spolehlivý. Protož nemůžeme i druhé poznámce páně Houdkově zcela přisvědčiti, že „proti nespolehlivé mrtvé liteře třeba stavěti živoucí tvar jména, jak se v ústech lidu zachoval, nepříčí-li se pravidlům filologickým"; ba i v tomto případě často třeba jest název živoucí, již zkažený, mrtvou literou ponapraviti. Dokladů toho jest velká hojnost a mezi ně náleží i případ náš. Ale nechmež důkazů shora uvedených jakožto „nespolehlivých" a podívejme se do starých památek českým jazykem psaných, podívejme se do našich půhonů z XV. století! Tu najdeme ve svazku III. části II. na str. 516 čís. 416. „Jan Saláč z Krčman pohánim p. Jiříka ze Šternberka a z Lukova ze 40. hř. gr. dob. a t. d.." na str. 535 půh 536: „Jan Saláč z Krčman poh. Mikuláše Rozenberka z Bořenovic a t. d.." na str. 545 půh. 607: „Jan Saláč z Krčman poh. p. Lacka ze Šternberka a z Lukova, že drží nápad bratra svého p. Jiříkova a t. d." Na str. 700: „Secuntur remissiones de Bruna praecedentis colloquii: 365. Mezi Saláčem z Krčmana panem ze Šternberka: páni Václav z Černé Hory a p. Vok z Sovince smluvili je obapolně s jich přivolením". Tak se psalo roku 1446.

Dr. František Dvorský.

Díkůvzdání. Podepsaný pokládá za milou svoji povinnost podčkovati jménem národopisné věci i za sebe všem těm, kdož jej při sbírání materiálu krojového na Moravě, Slezsku i Uherském Slovensku v době poslední způsobem jakýmkoliv, zvláště ale ochotným zodpovídáním dotazníku jeho podporovali a tím o věc národopisu vůbec a o práce podepsaného zvláště zasloužilými se učinili. Jsou to: Důst. p. P. Andrej Kmeť, farář v Prenčově v Uhrách. p. Štefan Blaho, učitel v Prenčově, dvojetih. p. Joz. L. Holuby, farář a spisovatel v Zem. Podbradí na Trenčansku, p. Frant. Myslivec, bohoslovec z Klimkovic, p. Randula, naduč. v Sudoměřicích, pan Šantavý, učitel v Radějově, p. Jan Břeň, učitel v Lanžhotě, p. Frant. Kuchař, naduč. v Domaníně, p. učitel Štěpán v Čejkovicích, pan nadučitel Přibyl v Stavěšicích, p. JUDr. Kroupa, advokát z Hrubčic, sl. Běhálková v Tovačově, p. uč. Kedrůtek ve Zdounkách, p. Svozil, bohoslovec ze Senice u Náměště, p. naduč. Spurný z Lipové u Dřevohostic, p. nadučitel Červinka z Prusinovic u Dřevohostic, p. naduč. Vašíček z Dřevohostic, sl. národop. spolek Vyškovský, p. naduč. Adámek v Roštíně, p. naduč. Obrtel v Pravčicích, p. naduč. ve výsl. F. Seidl z Troubelic, p. naduč. Lolek ve Zvoli, dp. P. Hlaváček z Rymnic, p. naduč. Hořava z Milonic, p. naduč. J. Utěšený z Věterova a p. naduč. Al. Hrdlička z Nechvalína. Děkuje všem těmto co nejsrdečněji za jejich ochotu, prosím je i všechny ostatní, na něž zase novým dotazníkem sociologickým se obraceti budu, za stejně ochotné jeho zodpovídání. Velmi cenné příspěvky k charakteristice naší ženy obdržel jsem do té chvíle od paní Augusty Šebestové, choti továrního úředníka ve Vel. Pavlovicích, kteráž mi zápisky své neobyčejně vzácné ceny na prohlédnutí poslala a od Františky Slováčkové z Bílovic (Uh. Hradiště), kteráž mi bystře zprávy o životě slovenských děvčic podávala. I těmto srdečné díky vzdávám.

V Uh. Hradišti v lednu 1896.

Josef Klvaňa, c. k. professor.

Sbírky vlasten. muzejního spolku v Olomouci

obohaceny byly v roce 1895. těmito předměty:

1. Do sbírky prachistorické a starožitné darovali: Dp. Jan Hrubý, kaplan u sv. Michala v Olomouci pět popelnic, nalezených v Těšeticích, též 1 pazourek spracovaný na nůž; p. dr. Otto Klumpar, lékař v Hradci Králové, zlatý závitek vykopaný s mnoha jinými v Hradci Králové (v domě č. 204.); p. Jos. Kubíček, občan v Seničce, palstáv bronzový, nalezený na skále při lomu kamení v Seničce; p. Jan Kyselý, starosta v Kožušanech, větší popelnici objevenou na pevnůstce kožušanské, v níž nalezeno více perel skleněných; slav. správa školy v Nákle sbírku popelnic, jež v okolí byly nalezeny, pak úlomky bronzových ozdob; p. Antonín Pecha, správce školy v Kožušanech, 1 větší popelnici, 1 misku, 2 menší popelnice se zbytky perel a kostí spálených, nalezené na pevnůstce kožušanské; p. Eduard Stratil, učitel v Ohrozimi, popelnici, dno z nádoby, přesleny, kosti spracované, střepiny a j. z kulturní jámy u Lešan; vdp. Jan Vychodil, biskup. rada a farář v Želechovicích, vykopaniny ze žárového hrobu u hřbitova v Želechovicích a na hradisku v Luškovicích.

2. Do sbírky numismatické darovali: sl. česká Akademie cís. Frant. Josefa pro vědy, slovesnosť a umění v Praze bronzovou medajli raženou ku stým narozeninám Pavla Jos. Šafaříka 1895; p. Eugen Fierlinger, c. k. professor na reálce v Olomouci, 1 dukát turecký a sbírku měděných peněz; p. dr. Mořic Hruban, advokát v Olomouci, medajli svěcení praporu Sokola Prostějovského 1883 a císaře Josefa II., an vedl pluh 19./8. 1769; p. dr. Jan Hynek, advokát v Olomouci, grošík Ferdin. II. r. 1645; p. Vladimír Kabeláč, stavitel v Olomouci, 2 groše stříbr. kr. Jana Lucemburského, vykopané při bourání hradeb v Olomouci; p. m. u. dr. Otto Klumpar z Hradce Králové stříbr. tolar biskupa olom. Karla lotr. 1707, a stříbrnou minci (15ík) biskupa olom. Karla 1694; dp. Josef Loveček, kaplan v Myslošovicích, medajli Pia IX.; p. Lukáš Rubáčík z Kožušan 1 jeton a 1 stř. minci Leopoldovu 1694; p. dr. Fr. Šulda, c. k. pluk. lékař v Olomouci, 1 římskou minci, nalez. v Kroměříži; p. Román Talášek, c. k. professor na paedagogiu v Olomouci, početidlo kláštora sv. Kosmy a Damiana z r. 1524.

3. Do knihovny darovali: sl. Akademie cís. Františka Josefa pro vědy, slovesnosť a umění v Praze dílko: Oslava stých narozenin Pavla Josefa Šafaříka, v Praze 1895; sl. archaeologické družstvo v Moskvě: Drevnosti, trudy slavianskoj Kommissij Svaz. I.; pí. Lucie Bakešová, choť velkostatkáře v Ořechovičkách: Písně lidu v Troubsku od Meth. Kolmana a Národopisná výstavka v Troubsku, 1. července 1894; p. J. Drbal z Prahy Slavnosti a obyčeje lidové z Moravy na národ. výstavě v Praze 1895; sl. c. k. dvorní muzeum přírodovědecké ve Vídni výroční zprávu 1894: Annalen des k. k. naturhistorischen Hofmuseums von dr. von Hauer; sl. ředitelství c. k. gymnasia v Třebíči: Program 1895; p. Jan Hejret, spisovatel v Olomouci: překlad z Budiloviče O všeslovanském jazyku a Pod praporem Cyrillo Methodějským; p. Oldřich Holub, starosta města Rožnova: Geografii Ladislava Bartolomeidesa s mapami, v Báňské Bystřici 1798; Dp. Jos. Holuby, farář a senior v Zemanském Podhradí, své dílo: Flora des Trencsiner Comitates: Trencsin 1888 a Floristisches aus dem Trencsiner Comitate 1894 a 1895; p. Vít. Houdek, c. k. ministerský sekretář ve Vídni, daroval tyto knihy: Sebranice a obce přifářené od Karla Hovorky, r. 1892; Praha od Karla Vl. Zapa, 1868; Tábor lidu slovácktho pod sv. Rochem u Mařatic, 17. září 1882; Časopis muzea království českého, 1869 a 1870; Kulturní obrazy z českých měst, díl I.; Dějiny hospodářského spolku velehradského, 1864—84 od J. Vychodila; O mowie polskiej u dorzeczu Stonawki i łuczymy od J. Bystroňe; Památky obce Záhlinic, od Frant. Skopalika, 1884; O životě a působení dra. A. Seydlera, od dr. V. Strouhala, 1892; Studie o voltametru na stříbro, od Vlad. Nováka, 1892; Levý Hradec v 17. a 18. věku, od K. V. Adámka; sl. Hrvatsko-Arheološko Družtvo u Zagrebu: Viestnik hrvatskoga arheološkoga družtva, r. 1895; sl. Jednota českých filologů v Praze: Vlčkovy dějiny české literatury, sešit 3—5; sl. Jednota ku povzbuzení průmyslu v Čechách: výroční zprávu 1893—94; vdp. dr. Josef Kachník, professor c. k. bohoslovecké fakulty v Olomouci své dílo: Historia Philosophiae, Olomucii 1896 a II. díl Církevních památek uměleckých v Olomouci, od prof.

Adolfa Nowaka, 1895; p. dr Otto Klumpar, lékař v Hradci Král.: Spis pamětní k oslavě osmého sjezdu jednoty samosprávných úředníků obecních a okresních v království českém, 1893; dp. Andrej Kmeť, farář v Prenčové: otisky svých statí v Tovaryšstvu a sice: Starožitnosti v Honte a Recensia o lidstvu v době předhistorické, od dr. L. Niederle; Ctp. Innocenc Kukla, bohoslovec v Olomouci knihu modlitební: Růže duchovní Lubeznosti, od Fr. Žalkovského z roku 1696; sl. Matice Moravská v Brně: druhý díl Dialektologie moravské od Fr. Bartoše; sl. mor. průmyslové muzeum v Brně: výroční zprávy a časopis za rok 1894 a 1895; p. Ignát Nepustil, c. k. rad. tajemník v Olomouci: starý Atlas Germanie a 1. zemí západních, 26 map ze XVII. století; p. Fr. Richard Osvald v Rožomberku: sborník „Towarzystwo" II. 1895; p. František Smyčka, assistent muzea království českého v Praze své dílo: Devonští trilobiti u Čelechovic na Moravě. (Číslo 24. ročníku IV. Rozprav české Akademie cís. Frant. Josefa, třídy II.) v Praze 1895; dtp. Josef Svozil, bohoslovec v Olomouci: 1 českou a 1 německou psanou modlitební knihu ze Seničky; sl. správa městské denní pokračovací školy pro dívky v Praze: zprávu o činnosti téže školy r. 1895 vydanou; sl. Towarzystwo przyjaciół nauk v Poznani: Roczniki towarz. przyjaciół nauk díl XXI. 1895; p. Mat. Václavek, ředitel měšť. škol na Vsetíně, svůj spis: Obrazy ze života bývalých cechů řemeslných na Vsetíně, 1895; sl. výbor národopisné výstavy československé v Praze: Illustrovaný katalog památek výtvarných a oddělení církevního, v Praze roku 1895; vys. zemský výbor král. českého: dva díly Archivu českého XIII. a XIV.

4. Do sbírky přírodní přispěli: dp. Bohumil Fleischer, evang. farář ve Sloupnici u Litomyšle, krásným herbářem; p. Josef Mendlík, obchodník ve Slatěnicích sbírkou zkamenělin (ústřic a j.), vykopaných u Slatěnic.

5. Sbírku uměleckou obohatili: p. Frant. Faktor, c. k. professor na reálce v Prostějově, fotografiemi: a) starobylého hřbitovního kostela ve Skupicích u Postoloprt a b) památní desky zasazené na bývalé kostnici tamtéž; dp. Al. Christ, kaplan v Brunzeifu, daroval staré obrazy, pocházející z kaple v lese u Brunzeifu; pí. J. Januštíková, vdova po nadučiteli ve Spytinově, starobylý talíř a šálek; p. Eduard Kalabis, výp. úředník severní dráhy v Olomouci, kalligraficky provedený „Lehrbrief" Jana Hofmana z roku 1831; p. dr. Otto Klumpar, lékař v Hradci Králové, fotografii iniciálky z kancionálu latinského Hanuše Franuše Královradeckého a fotografii vazeb kancionálů Královéhradeckých; p. Amable Nirpot, professor francouzštiny, medailon P. Marie a sv. Františka; sl. obecní rada města Bystřice p. Host. darovala fotografické pohledy na město Bystřici a lázně tamní.

6. Do oddělení historických památek daroval: p. Antonín Telička, nadučitel v Citově, 3 šípy železné v Tovačově vykopané.

7. Archivu věnovali: pí. Josefina Januštíková, vdova po nadučiteli ve Spytinově starou listinu s národním ornamentem; p. K. Slavík, správ. školy v Ústí listinu z r. 1691, svědčící o manželském narození Františka Foltýna; slav. obec Střeběcká darovala prostřednictvím p. Rudolfa Janovského, c. k poštovního úředníka v Holešově, starobylý, vzácný archiv svůj obecní; p. Román Taláček, c. k. professor paedagogia v Olomouci, sbírku listin různých; ctp. Jan Vévoda, bohoslovec v Olomouci, opis obdarování na odmrt Bystřičanům p. Host. z r. 1461.

Všem šlechetným dárcům vzdává tímto výbor srdečné díky.

* * *

Mimo to získány byly koupí tyto knihy: Albert Jilg: Leben und Werke Johann Bernh. Fischer's von Erlach des Vaters; Wien 1895. Cena 10 zl. Ferd. Menčík: Velikonoční hry; v Holešově 1895, cena 2 zl. 30 kr. Ondř. Pisch: Sbírka předloh moravského ornamentu. V Kroměříži 1896, seš. 1—5., cena 2 zl. 50 kr. Dr. Emil Tietze: Geologische Karte von Olmütz 1894, cena 2 zl.

Redaktor. Jaroslav Palliardi. — Nákladem vlastveneckého spolku muzejního v Olomouci. Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

STANOVY

„Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci"

roku 1895 změněné.

Jméno a účel spolku.

§ 1.

Spolek se jmenuje: Vlastenecký spolek muzejní v Olomouci: Účelem spolku jest: pátrati po všelikých znamenitostech země moravské, jmenovitě po starožitnostech a jiných památkách historických všeho druhu, je zachraňovati, sbírati a uschovávati ve zvláštním muzeji; dále pak schuzemi v Olomouci i mimo Olomouc na Moravě konanými, přednáškami a hovory poučnými, jakož i vydáváním spolkového časopisu a větších děl vědeckých k tomu působiti, aby obecenstvo dbalo památek vlasteneckých, je sbíralo a chránilo před zkázou.

Prostředky ku dosažení účelu spolkového.

§ 2.

Prostředky ku dosažení tohoto účelu jsou:

a) Schůze členů spolkových.

b) Korespondence s jinými vědeckými spolky, vzájemná výměna výzkumův a publikací učených a udržování styku popředně s muzeji měst moravských.

c) Vykopávání starožitností, ohledávání míst a budov památných, prohledávání archivů, vypisování listin a rukopisů důležitých, výpravy země- i přírodopisné a studie vlastivědné vůbec, buď nákladem spolkovým, buď ochotou členů jednotlivých podniknuté.

d) Kupování všelikých památek ku vlasti naší se odnášejících, jakož i přijímání všech darů takových i jiných.

e) Založení a vydržování veřejného muzea v Olomouci, sestávajícího z antikvaria, z archivu, ze sbírky numismatické, z knihovny (s čítárnou), ze sbírky přírodnické, národopisné, průmyslové a umělecké, jakož i oddělení církevního.

f) Pořádání občasných výstav, všemu obecenstvu přístupných.

g) Vědecké přednášky a hovory.

h) Publikace vědeckého časopisu, v němž zároveň záležitosti spolku podávají se na veřejnost.

i) Vydávání samostatných děl vědeckých, po přednosti z oboru archaeologie, historie, vlastivědy a věd přírodních.

Sídlo spolku.

§ 3.

Spolek má své sídlo a střed svůj v Olomouci

Členové spolku.

§ 4.

Členem spolku může se státi rakouský občan svéprávný a bezúhonný, jakož i korporace a ústavy.

Členů jest pět druhů:

a) Členové čestní;
b) Členové zakládající;
c) Členové činní;
d) Členové dopisující;
e) Jednatelé venkovští.

§ 5.

Členy zakládající, činné, dopisující a jednatele venkovské jmenuje a přijímá výbor.

Čestné členy podle návrhu výborového jmenuje valná hromada většinou hlasů členů přítomných; debata však se nepřipouští.

§ 6.

a) Členem zakládajícím se stává, kdo spolku 25 zl. = 50 kor. jednou a navždy věnuje.
b) Každý člen činný zavazuje se ročně přispívati 1 zl. r. č. = 2 kor.
c) Dopisujícími členy jmenuje výbor osoby, jež spolku platné služby prokázaly.
d) Jednatele venkovské ustanovuje výbor, aby zastupovali zájmy spolku mimo Olomouc.

Práva a povinnosti členů.

§ 7.

A) Všichni členové čestní, zakládající, činní, jakož i ti členové dopisující a jednatelé venkovští, kteří zároveň buď zakládajícími buď činnými členy jsou a příspěvek za poslední správní rok zapravili, mají právo:

a) Účastniti se schůzí spolkových, činiti v nich návrhy a hlasovati.
b) Do všech schůzí spolkových vyjma valnou hromadu hosti uváděti.
c) V určené dny muzeum bezplatně navštěvovati.
d) Nahlížeti u přítomnosti dotyčného funkcionáře do spolkové správy.
e) Časopis a publikovace za cenu sníženou požadovati.
f) Voliti a voleny býti.
g) Podle domácího a jednacího řádu, jejž ustanovuje výbor, používati sbírek spolkových.

§ 8.

B) Každý člen má povinnosť:

a) zachovávati stanovy spolkové, řád jednací a domácí, výborem vydaný, jakož i ustanovení valné hromady a výboru.

b) majetek spolkový nepoškozovati a učiněnou škodu nahraditi.

c) příspěvky a povinnosti členské řádně, ochotně a zavčas napřed plniti.

d) povinnosti jednatelů venkovských obsaženy jsou ve zvláštním řádu, výborem vydaném.

§ 9.

Každý člen může kdykoliv ze spolku vystoupiti, třeba jen, aby výboru písemně vystoupení své oznámil; avšak člen takový přes to vše jest povinen, zapraviti ještě příspěvek za týž rok.

O vyloučení některého člena rozhoduje valná hromada podle návrhu výborového.

Jmění spolkové.

§ 10.

Jmění spolkové záleží:

a) Ze příspěvků členů zakládajících a činných.

b) Z výtěžku výstav a ze vstupného do muzea, jež výbor ustanovuje.

c) Z výtěžku publikovaných děl učených.

d) Z darův a odkazů.

e) Ze jmění inventárního mimo předměty, jichžto majetnici sobě právo vlastnictví výslovně vyhradili.

Správa spolková.

§ 11.

A) Hlavou a ochráncem spolku jest protektor, jejž ku návrhu výborovému sobě vyžádá valná hromada doživotně.

B) Spolek řízen a spravován jest patnáctičlenným výborem, který sídlo své má v Olomouci a čtyřmi dozorci, jež ze členův zakládajících a činných každoročně volí valná hromada.

§ 12.

a) Výbor ze svého lůna na dobu jednoho roku volí: předsedu, místopředsedu, pokladníka a jednatele.

b) Výbor ze všech členů spolkových jmenuje redaktora spolkového časopisu a kustody: antikvaria, archivu, sbírky přírodnické, národopisné, průmyslové a umělecké, numismatické, oddělení církevního, taktéž bibliotekaře; všecky na dobu jednoho roku.

c) Výboru přísluší ustanovovati a propouštěti všecky sluhy spolkové.

d) Výbor ustanovuje, kdy svolána býti má ta která schůze řádná neb kočovní nebo valná hromada.

e) Výbor rozhoduje o všech takových věcech, které výslovně nejsou vyhrazeny, ani schůzím jmenovaným ani valné hromadě.

f) Co do spravování záležitostí spolkových zodpovědným jest výbor valné hromadě.

g) Aby výbor platně mohl uzavírati, nutno, aby přítomno bylo nejméně sedm členů jeho.

h) Výbor v zasedání svých usnáší se nadpoloviční většinou hlasů členů přítomných.

Udá-li se rovnosť hlasů, čítá se za většinu ona strana, s níž hlasuje předseda.

i) Vyneseni, jimiž členům spolkovým buď nějaká práva se udělují, buď povinnosti nějaké ukládají, jakož i všeliká návěstí spolková podpisuji předseda neb místopředseda a jednatel.

j) Listiny právní (př. smlouvy) podpisuje předseda a pokladník.

k) V poštovních záležitostech (př. poukázkách a poštovní spořitelně) stačí podpis pokladníkův.

l) Ostatním písemnostem, jež týkají se toliko běžných, správních záležitostí spolku, stačí jedině podpis jednatelův.

§ 13.

Předsedovi aneb za jeho nepřítomnosti místopředsedovi přísluší:

a) Dozírati na všecku správu spolkovou;

b) svolávati výbor ke schůzím; předsedati a řízení míti ve všech schůzích spolkových, jakož i ve valných hromadách;

c) zastupovati spolek oproti c. k. úřadům a veřejnosti;

d) hlasovati ve všech případech; udá-li se však při valné hromadě rovnosť hlasů, nehlasuje předseda, a návrh padá.

§ 14.

a) Dozorčí rada sestává ze čtyř členů valnou hromadou na rok napřed zvolených, kteří nesmějí býti zároveň členy výboru, ani náhradníky, ani kustody.

b) Titéž mají právo a povinnosť, ve kteroukoli příhodnou chvíli, dle možnosti každý druhý měsíc u přítomnosti dotyčného funkcionáře nahlédnouti do řízení pokladního, prohlédnouti sbírky, inventáře a knihy spolkové, jakož i žádati, aby objevené vady a nedostatky výborem byly odstraněny.

c) Dozorčí rada podává valné hromadě zprávu o jmění spolkovém a činnosti jednotlivých funkcionářů.

Spolkové schůze a valné hromady.

§ 15.

Členové spolkoví scházejí se ve schůzích řádných, ve schůzích kočovních a ve valných hromadách.

§ 16.

Schůze řádné, jichžto činnosť jest čistě vědecká a jedině ve vědeckých přednáškách a hovorech záleží, shromažďují se v Olomouci.

— Schůze tyto svolává výbor (§ 12. d.) a řídí je předseda, nebo za nepřítomnosti jeho místopředseda (§ 13. b.) — Schůze řádná musí se i tehdy svolati, když za svolání její alespoň dvacet členův spolkových žádá písemně.

§ 17.

Schůze kočovní odbývají se mimo Olomouc, někde na Moravě, mají ráz taktéž čistě vědecký a svolává je výbor, když byl dříve úřadu příslušnému o tom učinil oznámení.

Účelem schůzí kočovních jest, aby i vzdálenější členové spolku alespoň občas mohli podílu míti na schůzích spolkových, a aby také mimo Olomouc ústními přednáškami a vědeckými hovory smysl budil se v obecenstvu pro památky země moravské.

§ 18.

Valné hromady jsou buď pravidelné, buď mimořádné a scházejí se výhradně v Olomouci. — Pravidelná valná hromada roční koná se obyčejně v prvním měsíci po uplynutí roku spolkového, který 1. lednem počíná a 31. prosincem se končí. Mimořádné valné hromady svolává výbor (§ 12. d.) buď z vlastního popudu, buď v tom případě, když návrh na svolání hromady takové nejméně třiceti členy spolkovými výboru písemně byl podán a řádně odůvodněn.

§ 19.

Každá pravidelná hromada valná nejméně dvě neděle, každá mimořádná valná hromada, jakož i každá schůze řádná nejméně osm dní napřed ohlášeny býti musejí v těch listech denních, které valná hromada za orgány spolkové ustanoví. — Program každé hromady valné taktéž osm dní předkem musí býti uveřejněn.

Valné hromadě přísluší:

a) Voliti patnáctičlenný výbor a tři náhradníky, pak čtyry dozorce, jakož i jmenovati členy čestné.

Z 15ti členů výboru, valnou hromadou řádně vyvolených, vystoupí každý rok třetina.

(Ustanovení pravidelného turnu pro první dva roky provede se losem).

Vystoupilí jsou opět volitelní.

Náhradníci, kteří vstoupí do výboru na uprázdněné místo smrtí neb vystoupením některého člena, úřadují ve výboře jen pro volební období vystoupilého člena.

b) Zkoumati a stanoviti předběžný rozpočet pro příští rok spolkový.

c) Ustanovovati funkcionáře placené.

b) S vyhražením vyššího schválení měniti stanovy a rozhodovati o rozejití se spolku.

§ 20.

Valná hromada usnáší se z pravidla většinou nadpoloviční; při volbách však relativní většinou.

Aby valná hromada schopna byla usnášeti se, musí přítomno býti alespoň dvacet členův.

Venkovským členům volno jest, písemně účastniti se při volbách, v § 19. a) dotčených, avšak lístky hlasovací, výborem jim zaslané, musejí vlastnoručně od nich býti podepsány a výboru podány nejpozději v den před tím, kdy valná hromada se koná.

Smírčí soud.

§ 21.

Spory ve spolku vzniklé urovnává platně a neodvolatelně soud smírčí; každá z obou stran sporných volí si jednoho zástupce a ti pak si volí předsedu. Všichni tři zvolení musejí býti členy spolkovými.

O rozejití se spolku.

§ 22.

Návrh na rozejití se spolku jenom tehdy státi se může usnesením platným, když ve valné hromadě alespoň dvě třetiny všech členů spolkových jsou přítomny a když ze přítomných nejméně tři čtvrtiny pro návrh ten hlasují.

§ 23.

V tom případě, že by spolek skutečně se rozešel, nebo jakýmkoli způsobem pominul dříve, než-li by jmění jeho k tomu stačilo, aby muzeum vlastním svým nákladem mohlo se udržovati a spravovati, připadnou veškeré sbírky i veškeré jmění muzejní Matici školské v Olomouci a to s tím vyhražením, aby sbírky ty nerozdělené a neztenčené se zachovaly a alespoň jednou v témdni přístupny byly obecenstvu.

Pak-li by však při pominutí spolku jmění muzejní již dostačok tomu, aby muzeum samo sebou vydržovati se mohlo, pak nechať trvá pod zákonním dozorem dále a pečuje ustanoveným kustodem netoliko o zachování a pokud prostředky stačí též o rozmnožování sbírek muzejních, nýbrž také o to, aby tyto sbírky dvakráte v témdni za určitých hodin obecenstvu všemu byly přístupny.

Kdyby však matice školská v Olomouci již neexistovala, a také jmění spolkové ku samostatnému trvání muzea ještě nepostačovalo, pak připadniž vše, sbírky i jmění, diecezánímu muzeji v Olomouci a sice s týmž vyhražením, jaké vzhledem ku Matici školské shora bylo udáno.

V Olomouci, dne 6. ledna 1895.

Josef Vyvlečka v. r., t. č. jednatel. (L. S.) Dr. Jan Hynek v. r., t. č. předseda.

Č. 6609.

Založení toho spolku podle dosahu předstojících změněných stanov se ve smyslu § 9. zákona ze dne 15. listopadu 1867. říšského zákonníka č. 134. dosvědčuje.

V BRNĚ dne 22. února 1896.

Za c. k. místodržitele:

(L. S.) Hein m. p.

1

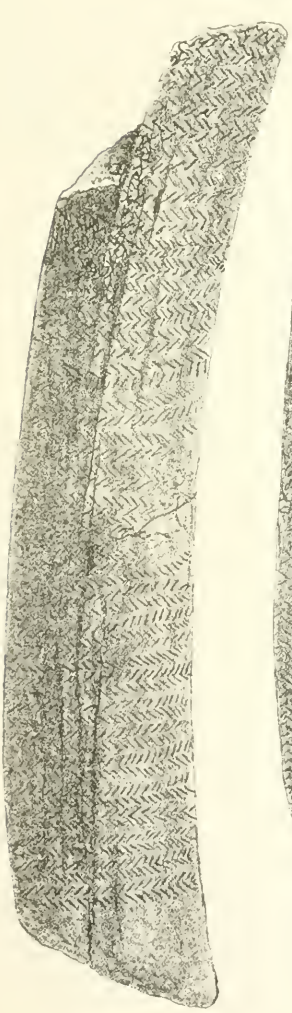

2 3 4

PŘEDMOSTÍ.

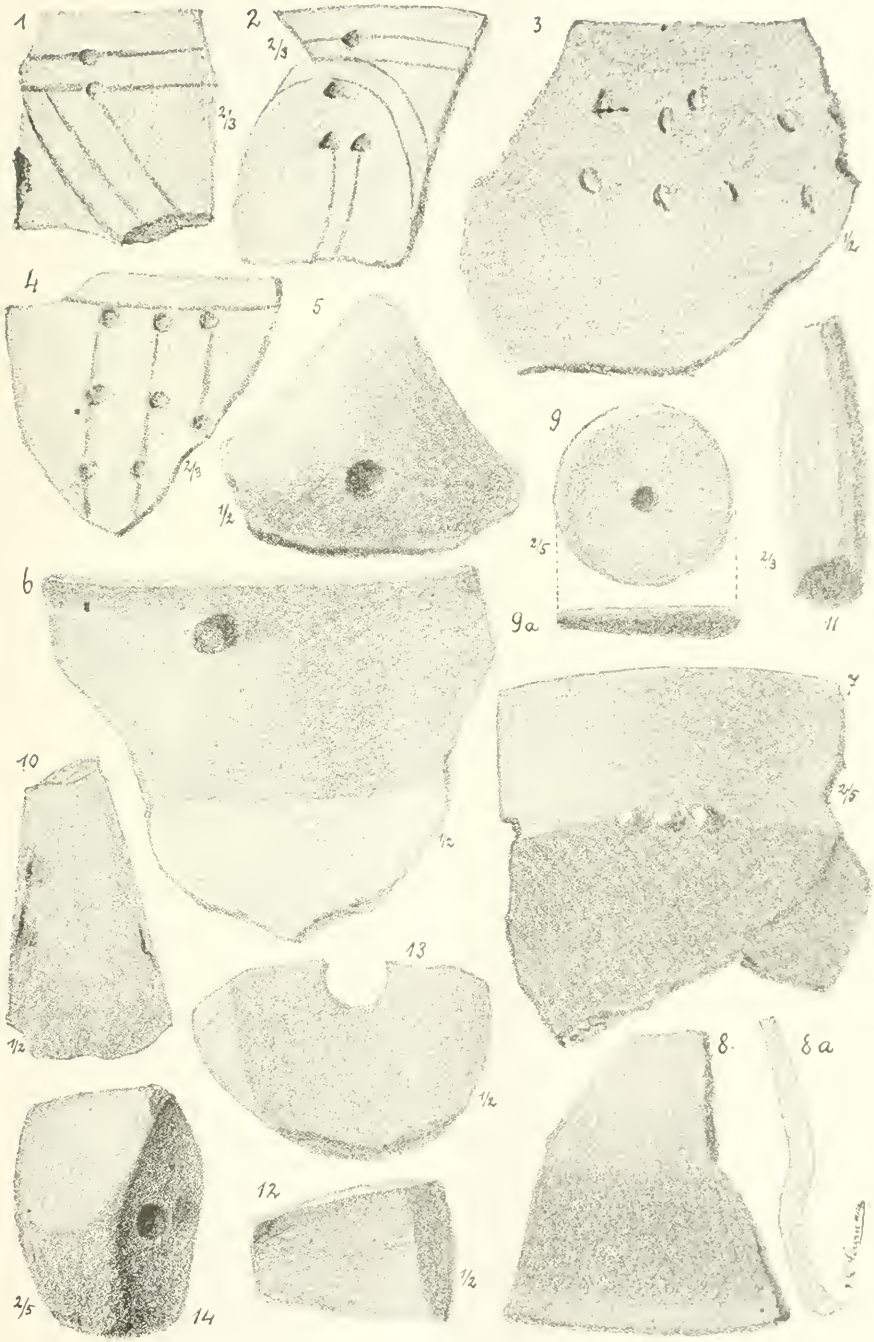

MAŘATICE.

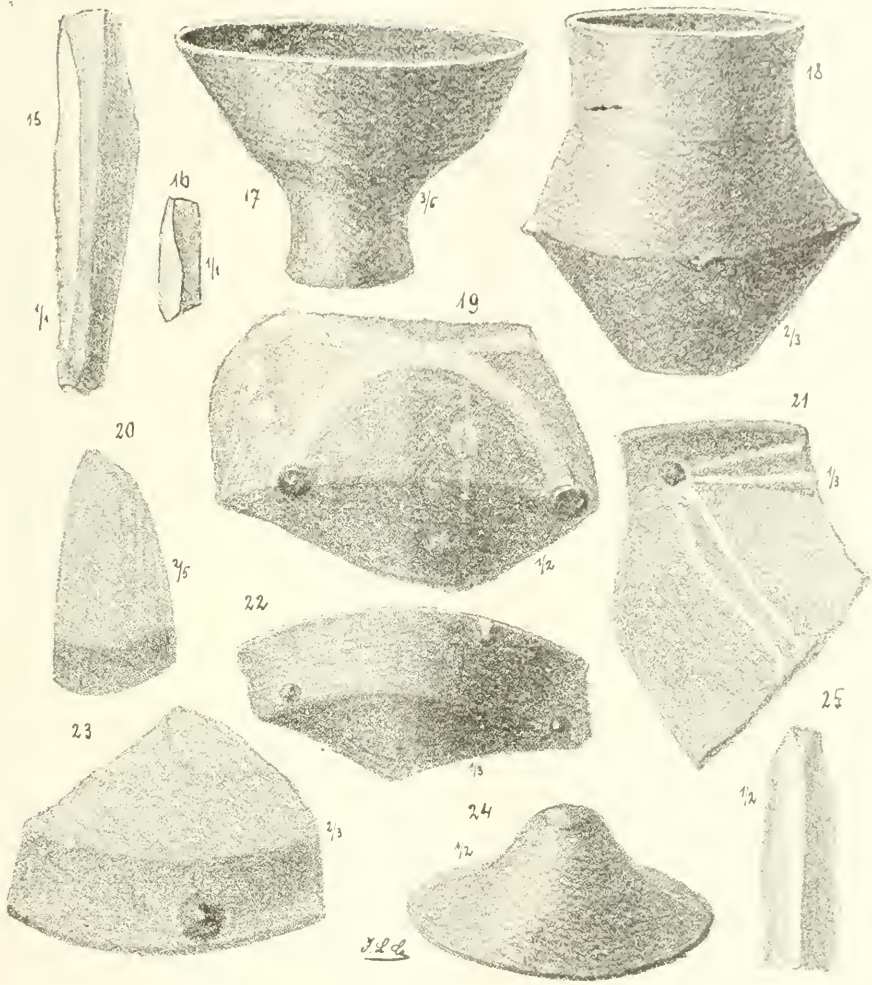
15
1/1
16
1/1
17
1/6
18
2/3
19
1/2
20
2/5
21
1/3
22
1/3
23
2/3
24
1/2
25
1/2
J. L. L.

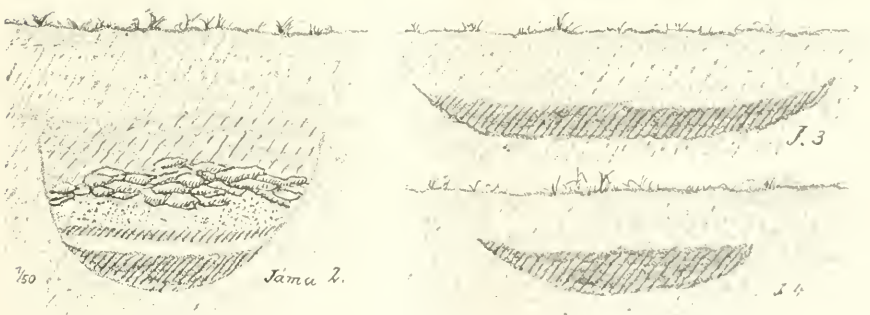
1/50
Jama 2.
J. 3
J. 4

MAŘATICE.

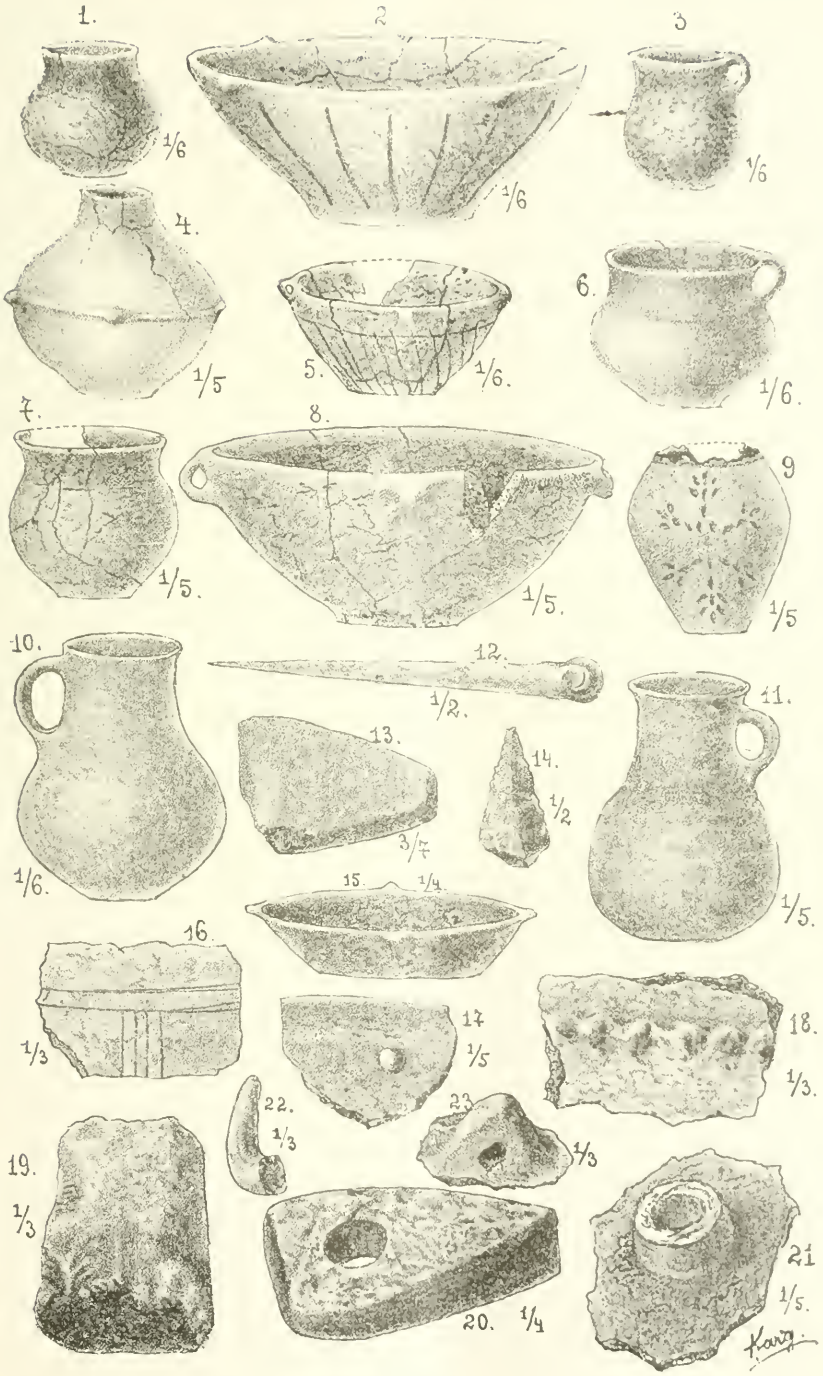
1.
1/6
2
1/6
3
1/6
4.
1/5
5.
1/6.
6.
1/6.
7.
1/5.
8.
1/5.
9
1/5
10.
1/6.
12.
1/2.
11.
1/5.
13.
3/7
14.
1/2
15.
1/4
16.
1/3
17
1/5
18.
1/3.
22.
1/3
23.
1/3
19.
1/3
20.
1/4
21
1/5.

TĚŠETICE.

Ročník za 2 zl. Členům spol. muz. vydává se za cenu snížcnou.

ČASOPIS

Expedice ve Františka Josefa třídě čís. 54 st.

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 50. Vydáno v červenci r. 1896.

Mé výzkumné práce u Předmostí a jich hlavní výsledky.

Sděluje dr. M. Kříž.

(Dokončení.)

γ) Zbytky zvířecí v kulturní vrstvě obsažené.

Při veškerém svém zkoumání jak v jeskyních tak i mimo ně sbíral jsem vždy všechny kosti zvířecí celé i zlomky, klouby i třísky; tak učinil jsem také v Předmostí. Až budou veškeré zbytky zvířecí očistěny, usušeny a určeny, budu moci přesně stanoviti: *a)* jací druhové zvířat tu žili a *b)* v jakém poměru jednotlivé tyto druhy k sobě se měly.

Pro tento okamžik ovšem nemohu podati čtenáři tato přesná data nucen jsa sděliti jen to, co následuje:

V kulturních vrstvách nalezeny byly zbytky z těchto zvířat:[11])

I. Ze zvířat nyní již vymřelých:

1. Mamut (Elephas primigenius), který na počátku doby diluvialní k nám se d stěhoval ze Sibíře a byl proti zimě opatřen srstí a dlouhou hřivou na krku.

2. Nosorožec (Rhinoceros tichorhinus). Dostěhoval se k nám současně s mamutem z krajin sibířských a byl chráněn hustou srstí.

3. Medvěd jeskynní (Ursus spelaeus). Dostěhoval se k nám z Asie.

II. Zvířata severní čili arktická:

4. Lední liška (Canis lagopus). Žije pouze v severních krajinách studených v tak zvaných tundrách, lesů postrádajících.

5. Lumík páskovaný (Myodes torquatus). Žije tam, kde lední liška.

6. Pižmoň (Ovibos moschatus). Obývá nyní pusté studené krajiny v severní Americe.

7. Sněžný kur (Lagopus alpinus). Žije v severních krajinách Evropy, Asie a Ameriky, pak na vysokých Alpách a Pyrenejích.

8. Sob (Cervus tarandus). Nejdůležitější zvíře pro pravěkého člověka, jež mu poskytovalo kůže na oděv a na stany, maso, tuk a krev

[11]) Kdo by chtěl poučiti se, v jakém poměru zvířata diluvialní byla k fauně třetihorní, jakož i o zoogeografickém jich rozšíření, přečti si mou monografii vydanou o tom ve zprávách Společnosti pro fysiokracii v Čechách III. sešit 1895.

na jídlo, vlákna ze šlach vybraná k sešívání kožichů, kosti a parohy k nástrojům — žije v severních krajinách.

9. Sněžný zajíc (Lepus variabilis) Má srst bílou, zdržuje se v studených krajinách severních pak na výšinách alpských.

10. Rosomák (Gulo borealis). Šelma malá sice (jako hodný jezevec), ale velmi krvelačná a sobům nebezpečná; žije v krajinách severních ale lesnatých.

Veškerá tato severní zvířata přišla k nám v době diluvialní z krajin arktických, byvše odtud vypuzena postupujícími ledovci a nedostatkem potravy.

Většina zvířat těch žije jen tam, kde sníh a led pokrývá krajiny po celé doby zamrzlé; proto nazývají se zvířaty ledními, čili glacialními.

Z toho ale již na jevo jde, že u nás musilo býti ponebí mnohem studenější, než je nyní, a že člověk pravěký žil u Předmostí v období glacialním.

III. Zvířata jižní:

11. Lev jeskynní (Felis spelaea — Leo spelaeus).

Zvíře toto nyní na teplé krajiny obmezené žilo ještě za časů Herodotových v Macedonii; buď stěhoval se lev na jaro na lov do krajin severnějších, anebo přezimoval v našich jeskyních.

12. Hyéna (Hyena spelaea). Hyéna tato neliší se od hyény skvrnité, žijící nyní v jižní a střední Africe.

IV. Zvířata alpská:

13. Kozorožec (Capra ibex). Žije nyní na vysokých horách Alp a Pyrenejí.

V. Zvířata, jež žila současně s předešlými druhy, jež ale je přečkala a přešla do doby předvěké a novověké, a z nichž velká část dosud u nás žije:

14. Kůň (Equus caballus). Dostěhoval se k nám z Asie. V době předvěké počali lidé koně ochočovati.

15. Tur divoký (Bos primigenius). Přišel k nám z Asie a žil tu ještě za doby Slovanů. Odtud pocházejí názvy: Turov, Tuřany, Tuří les atd. Z tura divokého ochočen byl v Asii domácí náš skot a sem přiveden národy plemene indoevropského.

16. Zubr (Bos bison). Dostěhoval se s turem z Asie, žije dosud v lesích u Bialowicze. Za doby našich předků byl u nás ještě rozšířen; odtud Zubří les.

17. Los (Cervus alces). Přišel k nám z Asie; vyhuben byl našimi předky.

18. Vlk (Canis lupus). Přišel k nám z Asie.

19. Liška obecná (Vulpes vulgaris). Přišla k nám z Asie.

20. Sup bělohlavý (Vultur fulvus). Velký tento pták pochutnává si na mršinách, žije dosud v krajinách poloostrova balkánského.[12])

[12]) Dosud (na podzim r. 1895) leží 93 beden z Předmostí došlých na dvoře neotevřených; možno že počet druhů zvířat se rozmnoží.

Z domácích zvířat nenalezeno ani jediného kousku. Vidno z toho, že pravěký člověk jich nechoval, že mu známa nebyla; neboť jakmile přijdeme na sídliště doby následující t. j. předvěké, tu se kostmi z domácích zvířat jen hemží na důkaz, že člověk předvěký zvířata choval, jsa na ně ve velké míře odkázán.

c) Jak dostali se mamuti na chlum.

Každý den docházelo z Přerova a okolí mnoho hostí na návrší Předmostecké. Nejvíce podivení ovšem vzbuzovaly velké kosti mamutí a tu byla stereotypní otázka: Odkud pak ti mamuti sem přišli? Uvažme otázku tuto se všech stran; snad se nám podaří hádanku rozluštiti.

1. Našel jsem v našich jeskyních mamutí zbytky a to ve vrstvách, v nichž nebylo ještě stopy po člověku. Mamuti zajisté v jeskyních nežili, člověk jich tam tenkráte nezanesl. Musily tudíž zbytky mamutí tam býti zavlečeny velkými šelmami; to také dosvědčovaly rýhy a důlky na kostech vytisknuté.[13]) Tak tomu také částečně bylo i u Předmostí. Mamutí zbytky nalezl jsem roztroušené po celém pahrbku v rozličných hloubkách a mnoho z nich má vytlačené rýhy a důlky od chrupu šelem pocházející.

2. Než musíme se pozastaviti a s udivením pohlížeti na to, vykopáme-li v jedné jámě devět mamutích lebek a vidíme-li v jiné jámě celého mamuta pochovaného. Tu ležela lebka, oba kly a všechny kosti až na některé obratle, jež scházely; tyto mamuty nemohl sem člověk zavléci, tyto mamuty také velcí masožravci sem nezanesli, tito mamuti musili zde zahynouti nějakou živelní pohromou (hladem, žízní, vichřicemi sněhovými, morem a p.[14])

3. Konečně nelze popříti, že i člověk mohl mladé mamuty honiti a sem na tábořiště si donášeti a to zajisté také dělal.

d) Žil-li tu člověk pravěký současně s mamutem čili nežil.

V roku 1886 byla kolmá stěna v hliníku Chromečkově vysoká přes 8 *m*. Ve hloubce 1·90 *m* černala se kulturní vrstva, obsahující mimo jiné velké množství mamutích zbytků. U paty této kolmé stěny dal jsem tenkráte dělati šachtu 2·50 *m* hlubokou a tu nalezl jsem v žlutnici zbytky z mamuta, z koně, z jeskynního medvěda. Od toho času tedy, co v této šachtě ona zvířata byla hlinou pokryta, utvořila se přes 6 *m* mohutná vrstva žlutnice, než pravěký člověk sem zavítal a to současně se zvířaty glacialními; můžeme tedy téměř s jistotou říci, že zbytky zvířecí v šachtě nalezené pocházejí z doby předledové čili praeglacialní. Tak jako v jeskyních našich[15]), tak shledáváme

[13]) Viz mé monografie o jeskyních „Die Höhlen in den mährischen Devonkalken und ihre Vorzeit.“ Jahrbuch der k. k. geol. R. A. 1891 str. 526. a 1892 str. 588.

[14]) Brehm (Život zvířat I. 3 str. 525—526) praví: Mory dobytčí úžasně zuřívají mezi slony krotkými i divokými. Jen když mor mezi slony zuří, naleznou se v lesích jejich mrtvá těla.

[15]) Viz mou monografii „Die mährischen Höhlen und ihre Vorzeit.“ Jahrbuch der k. k. geol. R. Anstalt in Wien 1891 str. 609—613.

i zde, že pravěký člověk objevuje se nám tisíce a tisíce let později než první zbytky mamutí.

Nutno jest tedy otázku o současnosti člověka s mamutem v tomto smyslu vysvětliti a změniti: Zastihl pravěký člověk ještě mamuta zde a žil s ním po nějakou dobu čili nežil? V tomto směru musíme říci zcela určitě: Ano, pravěký člověk žil po celé období glacialní s mamutem zde, ano žil s ním tu ještě částečně v období následujícím, totiž stepním, ve kterém mamuti vyhynuli.

Ti, kteří navštívili návrší Předmostecké a bedlivým zrakem prohlíželi si jednotlivé kulturní vrstvy nad sebou jdoucí jakož i uložené v nich mamutí zbytky, podiví se tomu, že jest vůbec možno pochybovati o tom, že by člověk nebyl tu současně s mamutem žil. Těm však, kteří nechtějí věřiti této současnosti pravíme, aby nám vysvětlili logicky rozumným a geologicky možným způsobem to, co následuje:

1. Tu máme před sebou několik otevřených jam na poli Dokoupilově 4 *m* dlouhých, 4 *m* širokých a 2—4 *m* hlubokých. V každé této jámě na všech stěnách pozorujeme vrstvy nad sebou uložené, v nichž shledáváme výrobky lidské a mamutí kosti s uhlíky, popelem a hlinou smíchané a ztmelené; mezi těmito vrstvami vidíme zcela určitě, že jsou pruhy čisté žluté hlíny tak, že kulturní vrstvy ními jsou přesně odděleny. Z toho musí každý nepředpojatý člověk uzavírati, že ta spodní kulturní vrstva s těmi mamuty je nejstarší, na to že nastala mezera, v níž tu člověka po nějaký čas nebylo (netábořil na tomto sídlišti), na to opět přišel, žil tu po nějakou dobu, tak že se opět utvořila vrstva kulturní s mamuty, a tak se to na některých místech opakuje tři až čtyřikrát. Jest možno, aby tyto kulturní vrstvy byly se utvořily později (když tu mamutů již nebylo)? To je věcí nemožnou.

2. Avšak netoliko že tyto vrstvy nad sebou uložené nám zvěstují, že člověk tu s mamutem současně žíti musil, můžeme dotvrditi, že tento mamut ještě dlouho a dlouho tu se zdržoval, když pravěký člověk na toto návrší nepřicházel, když tu netábořil, když tu ohně nerozdělával, výrobků si tu nezhotovoval. Bylo mi zvláštním překvapujícím zjevem, že vyskytovaly se mnohokráte mamutí zbytky již ve hloubce jednoho metru pod povrchem, načež následovala čistá žlutnice na celý metr, a pak teprve započínaly vrstvy kulturní. Mamuti musili tudíž po ten celý dlouhý čas žíti v okolí, než se utvořila na metr ano místy i přes metr silná vrstva žlutnice, pokrývající vrstvy kulturní.

3. A co konečně říci o tom diluvialním člověku samém, jehož zbytky jsme našli pod těmito mamuty, pod třemi nad sebou uloženými nedotknutými vrstvami kulturními?

Jak mohl přijíti tento diluvialní člověk pod mamuty, kdyby nebyli tito žili současně s ním ano i po jeho odchodu?[16]) Jen snad tím, že tu

[16]) Námitky mé, jimiž vyvrátil jsem domněnku Steenstrupovu proti současnosti člověka s mamutem pronešenou, shledá čtenář v mých spisech: a) Kůlna a Kostelík Brno 1891 na str. 446—454. b) Die Lösslager in Předmost. Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien 1894 XXIV. 46 - 48. c) Přednáška od 27. srpna 1894 na sjezdě anthrop. v Innomostí v Mittheilungen der Anthropol. Ges. Wien 1894 XXIV. Sitzungsberichte Nr. 4. d) Dopis dto 20. července 1895 na anthropologický sjezd v Kasselu odbývaný 1895.

byl hrob z doby pozdější a že mrtvoly byly uloženy pod tři kulturní vrstvy. Tu nebylo ale žádného hrobu, a vrstvy tu ležely v profilu nedotknuty.

B) Doba praehistorická čili předvěká.

Jámy příbytkové.

Zvířata diluvialní dílem vyhynula, dílem do svých starých domovin se odstěhovala; nastala změna klimatická; ponebí se oteplovalo, vláhy přibývalo, lesy zmohutněly a po větších plochách se rozprostřely; tím počíná doba alluvialní čili mladších naplavenin. Zároveň se dostěhovali z Asie lidé plemene indoevropského do Evropy a zaujali téměř veškery krajiny její od břehů moře atlantického k břehům moře černého a egejského, od moře baltického k moři středozemnímu.

Tito lidé přinesli s sebou velkou zásobu vzdělanosti a zručnosti; pěstujíce orbu a chovajíce domácí zvířata (krávy, ovce, kozy, prasata, domácí psy) nezáviseli více od pouhého lovu, jenž zůstává co do výsledku přece jen nahodilým, nýbrž měli živobytí zabezpečené; tito lidé uměli z hlíny dělati si nádoby a je vypalovati; pěstovali len, předli si nitě a tkali na kolmých stavech látky; nebožtíky své buď spalovali ukládajíce popel a spálené kosti do popelnic nebo je pochovávali. Neznajíce kovů užívali nástrojů kamenných a kostěných anebo z parohů zhotovených, ale při tom dovedli si dělati hlazené a vrtané nástroje kamenné (bromové kameny); později obchodem seznámili se s výrobky bronzovými, měděnými, železnými, zlatem a stříbrem.

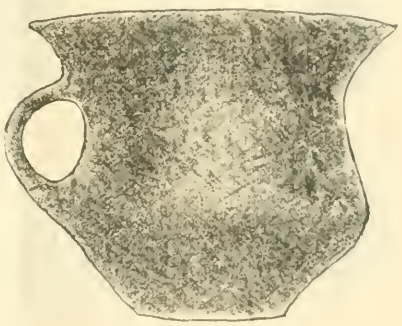

Dobu, v níž tito lidé plemene indoevropského u nás žili od příchodu svého až do narození Krista Pána, nazývám dobou předvěkou čili praehistorickou, poněvadž po tom čase (po nar. Kr.) již počínají paprsky dějepisné ozařovati krajiny naše.[18])

Nuže! z této doby praehistorické nalezl jsem na návrší Předmostském tak zvané jámy příbytkové, v nichž se kdysi lidé plemene indoevropského zdržovali.[17])

Takových jam bylo celkem pět a to tři v zahradě Chromečkově a dvě na poli Dokoupilově; každá jáma měla podobu do země zapuštěné díže se šikmými ostře sříznutými stěnami, se spodkem širším a hrdlem užším; spodek měl průměrnou šíři 1·50 *m*, vrchní otvor jen 1 *m*, výška 1—1·20 *m*. Naplněny byly jámy tyto černou hlinou, v níž nalezeny byly střepy z nádob rukou hnětených a kosti zvířat domácích. V jedné jamě byly dva pěkné hrníčky a bronzová sponka loďková.

---

[17]) Viz k tomu doklady v mém spise Kůlna a Kostelík str. 257—266.

[18]) O takových jamách viz můj spisek: O době pravěké, předvěké a novověké. Brno 1892 str. 35—37.

C) Doba historická čili novověká.

Slovanské pohřebiště pohanské.

Jdeme-li z Předmostí po silnici rokytnické, uhlídáme na pravé straně hřbitov zdí obehnaný, který hraničí na zahradu Chromečkovu na parc. čís. 745/1 a ku kterému na straně severovýchodní přiléhá cíp zahradní parcely čís. 745/2. Na ploše pč. 745/2 a na východní části pč. 745/1 nalézá se rozsáhlé pohřebiště staroslovanské, jež počíná dobou, kdy obyvatelé předmostečtí osadu svou založili a sáhá nejméně do r. 1038 po Kr.

Pohřebiště toto táhne nebo táhlo se bezpochyby i pod nynějším hřbitovem až k silnici.

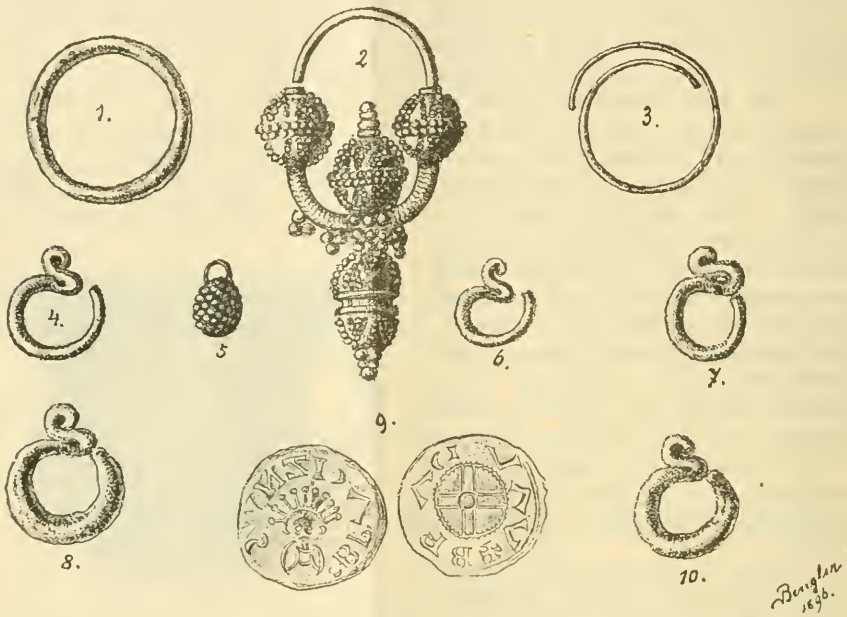

Já jsem prokopal z rozsáhlé této plochy na parc. 745/1 část 32 *m* dlouhou a 15 *m* širokou, tedy 480 m^2 a vykopal jsem tu v r. 1894 mrtvol 33
v r. 1895 mrtvol 107
celkem tedy . . . . . 140.

Látka na tomto pohřebišti sebraná (archaeologická a anthropologická) jest tak obsáhlá, že sama o sobě tvořiti bude zvláštní monografii; zde mohu jen ty nejhlavnější okolnosti uvésti:

1. Pohřebiště v zahradě Chromečkově jest pro svou rozsáhlost, velký počet mrtvol, pro bohatost, zvláštnost a cennost milodarů nejdůležitější ze všech dosud nalezených hřbitovů staroslovanských.

2. Mrtvoly na tomto pohřebišti pochované ležely vesměs bez rakví, bez obalu na znaku s hlavou k jihozápadu, s nohama k severovýchodu; ruce byly obyčejně ku kyčlím přiložené (jen jednou na prsou přes sebe); obličej buď přímo vzhůru anebo k východu obrácený.

3. Mrtvoly byly do země položeny v rozličných hloubkách; některé ležely v zemi 0·40 *m*, jiné 0·80—1, ano 2 *m* a 2·20 až 3 *m*.

4. Mrtvoly ležely v mnohých případech nad sebou; na některých místech byly i tři hroby nad sebou.

5. Čím hlouběji mrtvola ležela, tím byla lépe zachována a měla barvu pěknou temněžlutou.

6. V žádném hrobě nebyla nalezena nádobka hlinčná, ano ani střípku hlinčného se tu nevyskytlo.

7. Milodary byly tyto: naušnice, korálky, prsténky, nože železné a ostruhy železné, hedbávná stužka.

8. Naušnice byly tvaru domácího — kroužky zakončené kličkou (cínové a bronzové), anebo tvaru arabského práce nad míru krásné a umělé; naušnice tyto jsou zlaté, stříbrné silně pozlacené anebo bronzové.

9. Prsténky jsou bronzové a cínové, korálky skleněné, karneolové a křišťálové; u žádné mrtvoly nenalezeny věci na křesťanství poukazující.

10. Nalezeny dva české denary, z nichž jeden určitě pochází z doby Břetislava I. r. 1037—1055. Poněvadž na Moravě zavedeno bylo křesťanství v r. 864 a tu se pochovávalo způsobem pohanským ještě r. 1038, vidno z toho, že téměř dvě stě let zachoval se starý pohanský zvyk při pohřbívání.

11. Pod mrtvolou, mající v ruce onen denar Břetislavův, byly dva staré hroby;

a) mrtvola s denarem byla ve hloubce . . . . . 0·80 *m*.
b) druhá se železným nožem na pravém boku ve hloubce 1·30 *m*.
c) třetí ve hloubce . . . . . 2·00 *m*.

Mrtvoly uvedené pod *b)* a *c)* musily tedy sáhati do doby mnohem starší tedy pohanské.

12. Z této příčiny a poněvadž u Předmostí z doby pohanské jiného pohřebiště nalezeno nebylo, dá se souditi, že tu předkové Předmostečtí počali své nebožtíky ukládati do lůna země hned po svém usazení v této krajině.

V. Co a jak bylo prokopáno.

Chtěje se zabývati zkoumáním chlumu Předmosteckého, musil jsem si utvořiti určitý plán, dle něhož nutno bylo pracovati, abych účelu vědeckého dosáhl.

1. Především o to se jednalo zjistiti, v jakém poměru je Bečva k onomu chlumu; zdali bylo návrší ono ze žlutnice se skládající naneseno vodami rozvlněné Bečvy anebo snad jiným způsobem.

Za tou příčinou hloubeny šachty v rovině inundační, která občas Bečvou zaplavena bývala. Šachty tyto hloubeny byly v zahradě akciového pivovaru (číslo 1.), v zahradě dr. med. Riedla v Kostelní ulici (čís. 2.). na Michalově u Bečvy samé (čís. 3.), v zahradě hospodářské školy (čís. 4.), u zahrady prvního domku Předmosteckého (čís. 5.), na dvoře hospody vdovy Hermanové (čís. 6.) a v cihelně Mandlově na úpatí chlumu samého na jižní straně (čís. 7.). Těmito šachtami nabyl jsem jasného obrazu o tom, jak kdysi Bečva se proudívala a jakého druhu jsou útvary zde uložené.

2. Přesvědčiv se takto, že na celé této inundační ploše není vlastně žádné žluté hlíny, z níž se návrší Hradisko skládá, hleděl jsem vypátrati, na čem tato žlutá hlína spočívá, v jaké mohutnosti se rozkládá a jakým způsobem musila uložena býti.

Za tou příčinou prozkoumány byly otevřené hliníky v cihelnách okolo návrší se nalézajících, a hloubeny šachty v cihelnách těchto pak na určitých místech kolem návrší. Šachty tyto mají čísla 8—16.

3. Již při hloubení těchto šachet shledal jsem, že se zbytky diluvialních zvířat rozkládají po celém okolí Hradiska, aniž by tu také vyskytovaly se výrobky lidské, popel a uhýlky, že tedy kulturní vrstva nerozprostírala se tak daleko jak se domníváno, a že nutno činiti rozdíl mezi touto vrstvou kulturní a vrstvou obsahující jen zbytky zvířecí (vrstva fossilní). Jednalo se tedy nyní o to určiti, kam sáhá vrstva fossilní a kam vrstva kulturní. Z té příčiny hloubeny byly šachty na mnoha místech návrší samého, jichž bylo celkem osmdesát (č. 17—45.)

4. Nyní jsem měl jasný obraz o tom, jak to vypadá v údolí Bečvy, jak vznikl chlum Hradiskem zvaný a jak se rozkládá vrstva fossilní a kulturní.

Pracemi předsevzatými na podzim 1894 nabyl jsem přesvědčení, že není radno spoléhati na dělníky tamnější a že jest také nemožno s těmito lidmi provésti tak velké dílo, jaké jsem měl pro léto 1895 určeno. Vzal jsem si tedy dělníky ze svého okresu (Ždánského), lidi známé, podobných prací zkušené a svědomité.

Dělníky tyto rozdělil jsem takto: jedni dle ujednání (akordu) měli vyhazovati planou hlínu (jeden krychlový metr po 20 kr.), druzí vybírati kulturní vrstvu zvolna a opatrně jsouce placeni na den (1 zl. 20 kr.); při těchto měl pracovati můj pomocník Jan Galgoczy dohlíželje k nim a potřebné rady jim dle mého návodu udíleje; já sám měl jsem hlavní dohled, zapisování a řízení všech věcí při pracích těchto, při nichž zaměstnáno bylo 16—21 dělníků; ku kopání šachet a vyhazování planice užil jsem částečně několik tamnějších dělníků dle potřeby na nějaký čas.

5. Na podzim r. 1894 zavítav do Předmostí uzavřel jsem smlouvu s manžely Chromečkovými, že mohu ze zahradní parc. čís. $^{476}/_{1}$ prokopati pruh čili pás jdoucí od západních hraniček až po stezku p. č. $^{745}/_{3}$ v šíři 11 *m* a v délce 84—86 *m* tedy v průměrné délce 85 *m*; poněvadž ale čára severní nebyla rovná, nýbrž vybočovala silně do zahrady směrem k bývalému lomu vápencovému, nutno bylo tuto část ještě v r. 1894 prokopati, abych mohl s dělníky uzavříti smlouvu na odklizení plané hlíny dle krychlového obsahu v rovném pruhu.

To stalo se na podzim 1894. Dohled nad prácí svěřil jsem svému pomocníku Janu Galgoczymu.[19])

---

[19]) Týž je u mne zaměstnán 14 let, súčastnil se po ten celý čas zkoumání mého (a to zajisté velmi rozsáhlého) a nabyl všech vědomostí k takovým pracím potřebných. Osvojiv si zručnosti neobyčejné při praeparování koster z recetních zvířat mé rozsáhlé sbírky viz seznam (nyní ovšem silně rozmnožený) na str. 553 až 556 mé monografie „Die Höhlen in den mährischen Devonkalken und ihre Vorzeit“, jakož i tím, že při určování zbytků zvířecích vždy bývá přítomen se mnou nálezy porovnávaje, stal se z něho hotový osteolog; čtením mých spisů a poučováním při pracích ve sbírce povznesl se duševně v té míře, že jest s to ve věcech

6. Aby práce v létě 1895 nezdržovaly se odkopáváním plané hlíny, uzavřel jsem s dělníkem Františkem Prášilem smlouvu 21. listopadu 1894, dle které se týž zavázal odkliditi planou hlínu v délce 50 *m* a šířce 11 *m*, při čemž bylo výslovně toto ustanoveno: „V případě, že by při práci narazili dělníci na tak zvané kulturní jámy, nechá se tato jáma státi jako pilíř, a Fr. Prášil odešle ihned korrespondenční lístek, načež přijede Jan, anebo se nechá jáma až do jara (odstavec f.); nálezy jakéhokoliv druhu uloží se do bedny a ponechají se u Chromečka v plevách (odstavec g.).“

7. V zahradě Chromečkově byla z parcelního čísla $^{745}/_{1}$ prokopána plocha 1164 m^2, vyhloubeno hlíny 2495 krychlových metrů a zasláno domů:

a) dne 4. října 1894 beden 25 vážících kilo 1670
b) dne 4. července 1895 beden 49 vážících kilo 3260
úhrnem beden 74 vážících kilo 4930.

8. Pozemek parc. čís. 748 přilehající k zahradě Chromečkově patří rolníku Josefu Dokoupilovi; z toho najal jsem si část 50 *m* dlouhou a 15 *m* širokou a z této plochy prokopána byla část 352 m^2 a vyhloubeno bylo celkem 1473 krychlových metrů.

9 K tomuto pozemku přiléhá na severní straně hráz zahrady manželů Chromečkových pč. 60.; z hráze této prokopána plocha 33·60 m^2 a vyhloubeno hlíny 67·20 m^3.

10. Z obou těchto prokopaných míst zasláno bylo domů nálezů:

a) dne 5. září 1895 beden 44 vážících kilo 3110
b) dne 6. září 1895 „ 29 „ „ 1770
c) dne 7. září 1895 „ 18 „ „ 1550
d) dne 7. září 1895 „ 2 „ „ 361
úhrnem „ 93 „ „ 6791.

Bylo tedy celkem odesláno nálezů:

a) Od Chromečka beden 74 vážících kilo 4930
b) Od Dokoupila „ 93 „ „ 6791
úhrnem beden 167 vážících kilo 11721

čili 117 metrických centů.

10. Souhrn vykonaných prací je tento:

	Plocha m^2	Obsah m^2
a) Šachet bylo 45 s celkovou hloubkou 141 *m*	17·52	186·44
b) hráz zahradní u Chromečka pč. 60 . . .	33·60	67·20
c) pole v zahradě Chromečkově pč. $^{745}/_{1}$ . . .	1164·00	2495·10
d) pole Dokoupilovo pč. 748.	352 00	1473 86
úhrnem	1567 12	4222·60

archaeologických pronésti úsudky úplně správné zejména co se týká roztřídění dob a vyznačení jich, co významu o vrstvách porušených i neporušených atd. Jemu mohl jsem svěřiti toto podzimní kopání s úplnou svědomitostí; já sám nemaje dovolené dojížděl jsem do Předmostí týdně na tři dni; práce trvala od 16. září do 4. října tedy ne celé tři neděle.

VI. Odpověd p. řediteli K. J. Maškovi.

V č. 45. Časopisu vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci uveřejnil řiditel reálky Telečské p. K. J. Maška na str. 4—7. zprávu o tom, že v zahradě Chromečkově nalezl hrob, v němž uloženo bylo 20 osob z doby diluvialní.

Na konci článku svého odvolává se Maška k veřejnosti „v příčině nepředvídaného a mírně prý řečeno podivného si počínání dra. Kříže".

Pokud článek onen obsahuje útoky jen mé osoby se týkající, zůstavuji jej stranou.

Co do věci samé odpovídám řediteli Maškovi to, co následuje:

a) Námitky proti diluvialnímu stáří koster od Mašky nalezených jsem pronesl soukromně a veřejně (v hostinci) a také je svým časem uveřejním. Budou-li vyvráceny a nabudu-li přesvědčení, že nutno kostry ony za diluvialní považovati, učiním tak milerád bez ohledu na to, kdo je našel. Řiditel Maška vystupuje tu ale se stížností ku čtenářům proti mně proto, že jsem při sklenici piva o onom diluvialním stáří pochyboval; myslím, že mohl počkati, až námitky budou uveřejněny, pak je mohl věcným a důstojným způsobem vyvrátiti.

b) Řiditel Maška si stěžuje, že prý jsem jakýmsi způsobem získal majitele pozemku (manžely Chromečkovy), že jsem na místě od něho zamluveném a na terrainu od něho připraveném kopal. Dříve než jsem chtěl v zahradě Chromečkově zkoumati, tázal jsem se manželů Josefa a Marie Chromečkových, zda li mi ve své zahradě tam, kde řiditel Maška nepracoval, dovolí kopati podotknuv výslovně: nemá-li plochu onu řiditel Maška zamluvenou. Manželé Chromečkovi mi odvětili, že s Maškou nikdy smlouvy neměli, a že on plochy oné zamluvené nemá.

Poněvač v r. 1894 byla dotýčná plocha jetelinou porostlá a pro velké množství myší byla píce drahá a mimo to manželé Chromečkovi očekávali, že ztratí v chropinském cukrovaru sedm set zlatých (což se také stalo), nemohli mi ponechati onu plochu zadarmo, ujednána tedy mezi námi náhrada padesáti zlatých za ni. Řiditel Maška kopal zde od r. 1882—1894 zadarmo.

c) Nepravdou jest, že bych byl se dotknul hroudy tam, kde Maška si terrain připravil.

d) V jaké míře a proč jsem svěřil kopání Janovi Galgoczymu bylo již uvedeno. Zde jen podotýkám: Řiditel Maška zkoumal v jeskyních u Štramberku a nemoha sám tu dohlížeti, svěřil kopání tkalci Konstantinu Jurákovi ze Štramberku. V čís. 1. roč. 1884 Olom. muz. časop. praví Maška na str. 20 : Aspoň dvakrát za týden chodil jsem na Kotouč, bych osobně ku práci dohlížel a zápisky si činil. V mé nepřítomnosti zastával mne obezřelý Konstant Jurák a počínal si svědomitě." Nuže! mohl-li řiditel Maška tomuto Konstantinu Jurákovi, jehož jsem seznal osobně 29. června m. r., svěřiti kopání v jeskyních, kde několik vrstev nad sebou spočívá a nesnadno je rozhodnouti, kde je vrstva porušena a kde ne — pak jsem já mohl se svědomitostí stokrát větší svěřiti kopání Janovi dlouholetou praxí k takovým pracím vedenému.

e) Maška tvrdí v článku svém uveřejněném v rozpravách české akademie věd II. č. 9., že kulturní vrstva u Předmostí rozkládá se na ploše několika hektarů, dejme tomu, že tím Maška vyrozumívá jen tři hektary = 30.000 m^2; k prozkoumání takové plochy byl by Maška potřeboval 390 let, počítáme-li, že za 13 let neprobral celý jeden tisíc čtverečných metrů. Nesmí se tedy diviti, že druhý badatel přišel na pomoc.

f) Nepravdou jest, tvrdí-li Maška, že on samostatně naleziště objevil a že nabyl k němu mravního práva. Maškovi zajisté tanou dosud živě v paměti ony konflikty, jež tu míval s drem. Wanklem, který počal zde kopati již v r. 1880 a pracoval zde již dvě léta dříve než se tu objevil prof. Maška z Jičína.

První, který tu započal vědecké práce byl dr. Wankel a první, který o nich veřejnosti podal zprávu byl dr. Wankel a sice v dubnovém čísle (č. 2.) r. 1884 na str. 49. Časop. muz. spol. Olom. Týž dr. Wankel píše: „Ich unterliesz es nicht diesen Ort in Předmost (totiž naleziště u Chromečka) als moralisches Eigenthum für das neugegründete Museum in Olmütz zu acquiriren; doch hinderte es nicht, dass andere ohne Vorwissen des Museum zu selbstsüchtigen Zvecken ihn ausbeuteten.“ (Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte 1890 XXI. str. 33—36.)

Místo toto jen na tehdejšího prof. Mašku se vztahovati může, neboť zde nekopal tentokráte žádný v té míře vyjímaje jeho, o němž by se říci mohl „ausbeuten“. Komu tedy příslušelo morální čili mravné ono právo?

VII. Vysvětlení obrázků.

Tab. I.

Číslo 1. Z mamutího klu vyřezaný předmět podlouhlý, 95 *mm* dlouhý a 37 *mm* uprostřed široký; na levé straně tři skupení soustředěných polokruhů, na pravé straně ozdoba čárkovaná, uprostřed jest tento čárkovaný ornament částečně setřený.

Číslo 2. 3. Kus mamutího žebra 245 *mm* dlouhého a 45—50 *mm* širokého má na obou stranách krásný čárkovaný ornament. Spodní konec je pěkně ohlazen; žebro toto sloužilo za hladidlo.

Číslo 4. Souměrná z vejčitých soustředěných čar složená ozdoba na mamutím klu.

Obraz na str. 55. Hrníček z příbytkové jámy.

Tabulka na str. 56.

Číslo 1. 3. Prsténky bronzové (domácí výrobky).

Číslo 2. Stříbrná naušnice silně pozlacená arabského původu, formy nadmíru pěkné, barvy temnofialové.

Číslo 4. 6. 7. 8. 10. Řada bronzových kroužků s kličkou na jednom konci. Kroužků takových nalezeno přes osmdesát kusů a to vesměs na uších; byly to tedy naušnice a nikoli zaušnice (domácí výrobek).

Číslo 5. Zlatá naušnice tvaru jahodového (jahůdka) arabského původu. Váha prostá 0·65 gr.

Číslo 9. Denár Břetislava I. (1037—1055).

Zprávy o některých neolithických sídlištích na Moravě.

Píše **Jan Knies.**

Osada u Nové Vsi.

(Tab. V.)

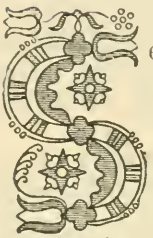

Severně Nové Vsi přijímá řeka Oslava malý potůček, který spolu s řekou a hlubokou roklí obepíná vyvýšenou trať polní zvanou „Kopaniny." Je to vlastně úpatí táhlého rulového hřbetu z diluvialní hlíny složené a se tří stran příkrými mezemi vroubené.

Vhodného místa toho, kolkol chráněného rámcem zalesněných strání, vedle něhož vyvírá mocný pramen zdravé pitné vody, usazující velké balvany tufu vápenného, použito k založení osady v mladší době kamenné, po níž zde zůstaly četné stopy ve způsobě odpadkových jam a p. Tyto jsou nepravidelné, často souvislé, jindy osamocené, rozměrů 1—3 *m*, až 1 *m* do země zasahující. Neobmezovaly se pouze na rovinou plochu svrchu dotčenou, nýbrž nalézaly se také za zmolou směrem k Nové Vsi. V jedné z nich, na průřezu hlinité stěny objevené, bylo pozorovati otisky 1 *dm* tlustých, hrubě přiostřených kolů, zbytků to stěn chýší dřevěných. Na některých místech dotýkají se jámy samého povrchu, jinde jsou ukryty pod ornicí. Dle okolností a nálezů možno je považovati za opuštěná ohniště, nad nimiž zbudovány byly primitivné chýše z kolů a příčných dřev. Nasvědčují tomu také četné střepiny a jiné odpadky kuchyňské.

Střepiny pocházejí z nádob charakteristických tvarem, držadly a zevnější úpravou.

Co do tvaru, lze je rozděliti na mísy podoby polokoule se dnem zakulaceným, někdy plytké, jindy hlubší, které sůžením hořejšího okraje nabyly podoby baňatých hrnečků; nalézají se však také střepiny z nádob hrubých, nehtem vytlačenými důlky neb dvěma prsty vymáčknutými primitivnými okrasami zdobených.

Veškeré zbytky jemnějších nádob jsou ornamentovány. Základem ozdob jest čára přímá neb vlnitá, tečka a důlek. Ornament tečkovaných pásků je význačný pro nálezy Novoveské, proto na příště k vůli stručnosti při popisu podobných nálezů užívati budu terminu „rázu Nové Vsi." Pasy tyto běží někdy rovnoběžně s okrajem, neb tálmou se šikmo po ploše nádoby. Nalézáme je na střepinách barvy šedé, z jemné hlíny často slídou promíchané pracovaných, někdy i na povrchu tuhou leštěných. Někdy také podél břicha klikatě vedou, pak zpra vidla prázdná plocha oklikou povstalá taktéž bývá ozdobena vzorky, z nichž některé připomínají svojí podobou písmeno T neb Y. Druhý ornament podobně použitý skládá se z čar přímých, vlnitých neb i elliptických často i nepravidelných, které povstaly tím, že vlhká nádoba nejdříve byla rýhami porýsována a na to příčnými tečkami neb důlky označena. Opět jiný ornament je složen z čar a důlků. Vyskytuje se dosti hojně na Moravě na př. ve Výpustku u Křtin, u Žop, u Tršic a j.

Mimo tyto hlavní vzory, vyskytly se i vytečkované trojúhelníky, tvary ozdob větvičkových a p. Jedna nádoba byla ve stěně blíže hořejšího okraje opatřena závěsným otvorem. Zajímavo jest také, že jeden střípek byl pomalován červenou snadno smazatelnou hlinkou. Jest to dukazem, že vedle neolithického rázu Novoveského, který i jinde n. př. u Hodonic, Velkých Mašovic, Horních Dunajovic a Popovic se vyskytl, používáno barev k výzdobě nádob, nač ostatně již redaktor tohoto listu poukázal.

Velmi rozmanitá a pro naleziště u Nové Vsi charakteristická jsou ucha a držadla nádob, která někdy spíše ku ozdobě nežli ku praktické potřebě sloužila. Na nich můžeme stopovati celý postup různých přechodů, které lze seřaditi v následující stupnici: 1. Nejjednodušší jest pupík podoby polokoule, průměru 5—45 *mm*, zpravidla čím větší, tím méně vypouklý. 2. Smáčknutím pupíku a jeho srovnáním nahoře povstává nový tvar válcovitý, který bývá často těsně u stěny nádoby provrtán. 3. Z tvaru toho vyvine se ucho rohaté, koncem nahoru zahnuté, buď plné neb kolmým otvorem opatřené. 4. Konec ucha hořejšího jest někdy tupý a ucho je pak zakulaceno. 5. Na okraji toho zakulacení bývají ozdoby buď rýhované neb důlkovité. 6. Rozpůlením ucha vzniká opět nový tvar ucha dvourůžkovitého.

Z ostatních předmětů hliněných sluší uvésti přesleny tvaru sploštělé koule a kužele, okrouhlé přibroušené střípky uprostřed provrtané a kouli s průměrem 4 *cm*, v níž nějaké zrnko slabě štěrchá.

Velmi hojné jsou nástroje a zbraně kamenné. V prvé řadě sluší uvésti velký počet nožíků tvarů obyčejných z pazourku různého odstínu barev vyštípané, z nichž mnohé jsou delším upotřebováním v ostří leskle vyhlazeny. Mimo to vykopán i nucleus a nožík křišťálový, jeden nožík a několik odštěpku z obsidianu a kousek broušeného pazourku. Podrobnějšího zpracování dostalu se dvěma přiostřeným hrotům. Štípání dělo se pomocí křemenných otloukáčů, jichž se hojně naskytlo. — Z kamene broušených zbraní, nástrojů a jich zlomků nalezeno přes 40. Mlaty jsou vesměs přeraženy. Hojnější jsou celé klínky, jeden byl pouze 2·8 *cm* dlouhý a 1·1 *cm* široký. Klínky jsou vesměs vypracovány z hadce různých odstínů barev od světle zelené až do tmavé, kterýžto material hojně v nejbližším okolí se nachází. Jeden přeražený mlat byl ze syenitu. Charakterické jsou také klíny po jedné straně ploché, po druhé vypoukle přibroušené. Ku kamenným nástrojům dlužno připočítati hojné podlouhlé desky permocarbonového pískovce a přibroušené koule, jichž používáno ku tření obilí a p.

Poměrně málo vykopáno nástrojů kostěných; jsou to: dvě šídla z rozpoltěného srnčího hnátu, 8—9 *cm* dlouhá a velmi ostře zašpičatělá a plochý úštěpek z kančího zubu, na jednom konci kulatě přibroušený a na druhém přelomený. V lomu je viděti část dírky k zavěšení. Předmět tento jakož i přibroušená rourka třetihorní dentalie sloužily patrně za ozdoby. Nejpěknějším předmětem je parohové kladivo, 13 *cm* dlouhé. Je useknuto z kořene silného parohu, jehož první větev byla odříznuta. V této méně pevné hmotě je vyvrtán válcovitý otvor, mající 2·3 *cm* průměru.

Kostí zvířecích zjistili jsme poměrně málo. Zastoupena jsou tato zvířata: prase, srnec, jelen, tur, medvěd a skořápky z unio pictorum.

Při prokopávání jedné jámy nalezen mezi střepinami neolithickými malý úlomek temenní kosti lidské, jejž považuji za známku žárového hrobu a tudíž za doklad, že tehdejší osadníci mrtvé spalovali a že pozůstalé zbytky nasypávali do jam v sousedství chat vykopaných.

Neolithická osada u Popovic.

Půl hodiny severně Rajhradu nalézá se rovinný avšak strmou mezí nad hladinu Svratky vyvýšený břeh, na jehož východním okraji rozložena je malá dědinka Popovice. Při jižní straně vesnice je břeh proříznut hlubokým hliníkem, čímž odkryto velmi mnoho jam, jejichžto obsah však zničen. Jámy podobají se na průřezu kolmým jehlanům neb kotlům a zasahují často až 1·30 *m* do země. Střepiny jsou neolithické, rázu Nové Vsi. Při pravé straně hliníku ve stěně nalezli jsme v sousedství jiných jámu, která byla osamoceným hrobem žárovým. Dno její bylo vyplněno kostmi zvířecími, nad tím pak ve vrstvě popelovité vyskytla se opálená lidská spodní čelist, nad ní vězel ve hlíně osamocený malý bezuchý hrnek, 4·8 *cm* vysoký a vedle něho nalezen zlomený kostěný hrot. Zbylá část byla zasypána popelem, v němž tu onde střípek

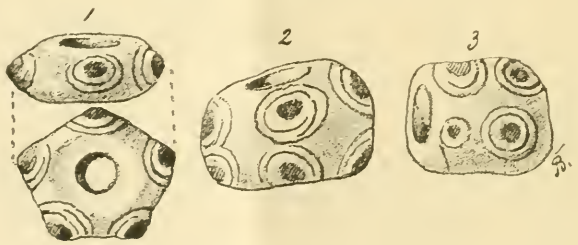

se objevil. — Z ostatních předmětů zde nalezených uvádíme pazourkové odštěpky, kamennou sekyrku a žárem sklovitě spečené tkalcovské závaží podoby kuželovité, 19 *cm* vysoké, 12 *cm* v základě mající.

Mladší době přináleží nález, který zde byl učiněn na jaře roku 1888. Při strhování hlíny nalezena kostra na zádech ležící, která měla kolem krku šňůru perel ze žluté sklovité hmoty. (Obr. na této str.) Jedna má podobu válečku 15 *mm* vysokého a tolikéž v průměru vykazujícího. Plášť její je ozdoben osmi oky nestejné velikosti, která se skládají z modrého kruhu, kolem něhož běží pás bílý, opětně modrým kruhem ovroubený. Druhý korál má podobu na obou stranách seříznuté koule s průměrem 21 *mm*, na obvodě má taktéž osm ok, na nichž však barva modrá a bílá dvojnásobně se střídají. Třetí nejmenší jest ještě více sploštělý a má pět ok, na nichž barva modrá s bílou třikrát se střídají a mimo to vystupuje prostřední kruhovitá plocha vypoukle.

Perly podobné přicházely do krajin středoevropských obchodníky, kteří k moři baltickému pro jantar našimi krajinami procházeli. Původu jsou východního, neboť jsou velmi hojné v nálezech egyptských, syrských, foenických a pruských. Na Moravě jsou podobné korály vzácné. Známe je na př. z Býčí skály. Hojně vyskytají se v jižnějších zemích rakouských a také v Čechách. Nejpěknější nález učiněn v Šárce u Prahy, kde vedle nálezů rázu hallštattského a ozdob jantarových s těmito korály nalezeny i skořápky srdcovky jaderské, měkkýše to, obývajícího výhradně středozemní moře.

Osada u Oslavan.

Severovýchodně Oslavan, mezi řekou Oslavou a malým potokem Verpachem je vysoko položená horská ostrožina, na jejíž východní straně byla v době neolithické osada rázu Znojemského (Novosadského). Pozemky ty, „na Lužích“ zvané, dříve přináležely rolníkům oslavanským, kteří je později směnili s velkostatkem. Hlubším oráním přišly na povrch osamocené černé skvrny, i celé kulturní vrstvy.

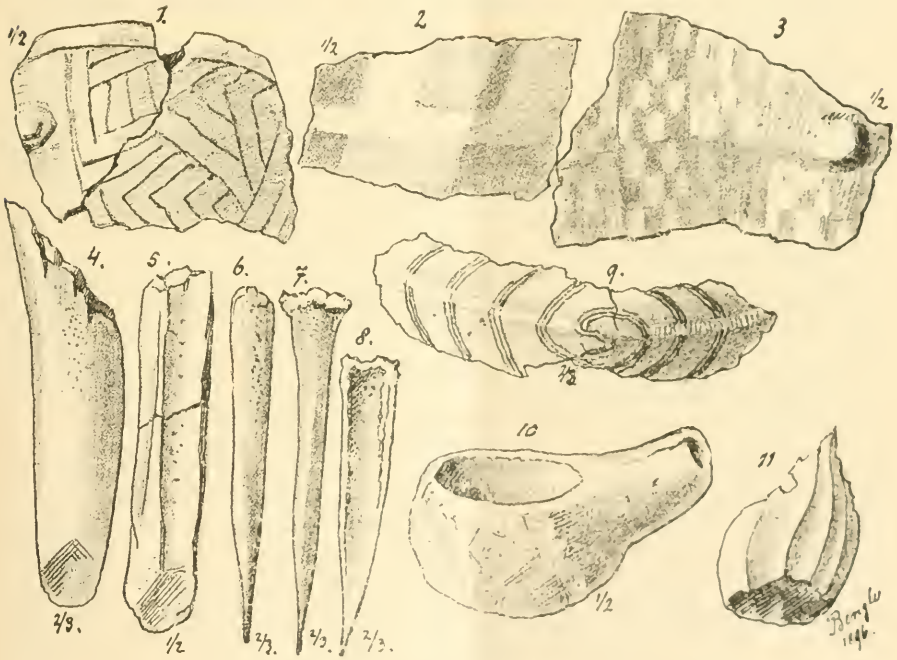

Jámy rozloženy byly nepravidelně a napočítali jsme jich na 45. Mnohé z nich byly i na polích sousedních. Nalézaly se ve hloubce 4—5 *dm* a zasahovaly pouze 2—8 *dm* do země. V průměru měly 2—5 metrů. Na mnoha místech souvisely však vespolek a tvořily nepřetržité vrstvy. Na nálezy byly různě bohaty; kdežto v některých nalezena hojnost předmětů, byly jiné zcela prázdné,

Střepiny zde ve velkém počtu nalezené pocházejí zpravidla z nádob hrubých, z nichž většina byla pomalována červenou neb žlutou hlinkou. Červené hlinky nalezeno i několik zrnek.

Nejhrubší střepiny jsou ozdobeny důlky nehtem vytlačenými, jiné měly charakteristické pupíky a rohatá ůška.

Zlomek jedné jemnější mísky s vypouklými stěnami byl porýsován rozvinující se spiralou ze tří rýh sestávající, které nějakým trojzubým nástrojem provedeny byly. Mimo to byla celá nádobka potřena jasně červenou hlinkou. (Obr. 9.) Jiný zlomek ze šálku rozdělen byl kolmými přímkami na pole, která klikatými rýhami, patrně nepodařeným tvarem meandrovým, vyplněna byla. (Obr. 1.) Tatáž ozdoba byla i uvnitř. Dva jiné střípky nesou stopy ornamentů symetricky malovaných: stěna jednoho z nich je pomalována kolmými, žlutými a červenými pasy, druhý měl podobnou ozdobu, žlutý pás byl však barvou vytečkován. (Obr. 2. 3.) Pomalované střepy ze sídliště tohoto shodují se s nálezy, které redaktor tohoto listu učinil na Novosadech ve Znojmě.*)

Charakteristické jsou také lžice, z nichž nalezeny dva násadce a jedna téměř úplná. Tato má podobu polokulovité nádobky s průměrem 4·5 *cm* a je na jedné straně prodloužena v rourovité držadlo. (Obr. 10.)

Předměty z pazourku jsou dvojí: nožíky a škrabadla. Nožíky vyznačují se jemnou prací, bývají až 5 *cm* dlouhé a nejvíce 0·9 cm široké. Velmi jemné a ostré nožíky byly z obsidianu, ze kteréhož nerostu nalezen i pěkný nucleus. (Obr. 11.) Kollega V. Čapek, který tuto jakož i Novoveskou stanici r. 1883 první zjistil, nalezl zde i valounek moldavitu, jenž svojí zelenavou barvou patrně se liší od hnědě obláčkového obsidianu. Poněvadž moldavit vyskýtá se ve zdejším okolí dosti často ve štěrku, v němž částečně i jámy na Lužích jsou vyhloubeny a poněvadž je jisto, že vrstvy tyto jsou starší nálezů předhistorických, nelze souhlasiti s náhledem, že moldavit je výrobkem pravěkých skláren, nýbrž náleží považovati jej za nerost téhož asi původu jako obsidian, neboť v době neolithické nebylo u nás sklo známo. Broušené kamenné nástroje zastoupeny jsou malými klínky, sekyrkami a rozbitými mlaty jemné práce.

Mnohem hojnější byly nástroje z parohů, kostí a zubů zhotovené. Z parohu jeleních bývají to nejčastěji špičáky, při jednom konci dlátovitě, tupě neb ostře přibroušené. Podobná větev, 16 *cm* dlouhá, na užším konci hrubě přiříznutá a na opačném ulomená, je opatřena nepravidelně vyvrtaným otvorem. Nástroje z kosti mají podobu dlát, hrotů a hladidel, jsou vybroušeny buď z plochých odštěpků, větších třísek anebo rozpůlených menších kostí a vynikají nad jiné svojí ostrostí. (Obr. 4.—8.)

Ve dvou jamách nalezeny i rozdrobené zlomky lidské lebky.

Kosti přináležely praseti, jelenu, srnci, koze, krávě, koni a medvědu. Kosti ze psa nevyskytly se, různé však ohryzené kosti nasvědčují, že zvíře to tehdy již v domácnosti chováno bylo.

*) Č. M. S. O. 1888, 1889.

Denary údělných knížat moravských*.)

Píše In. Lad. Červinka.

(Pokračování.) (Tab. VI.)

Popis denarů.

V díle p. Fialově „Beschreibung böhmischer Münzen und Medaillen" poprvé určují se některé denary Boleslavovy za původní moravské arciť s otazníkem. A také na př. čísla 123. a 124. nemáme dosud příčiny uznati za mince moravské; opisy daleky jsou toho, aby se z nich na vlast moravskou souditi smělo. Tak číslo 123. líc zřejmě na DV(X)BOLEZLAVS jakož i rub na totéž jméno ukazuje, kdežto rub čísla 124. rozhodně jest nevysvětlitelný: +OHAOMCVꙍIC⊣. Obrázky pak, zvláště meče i pták, prozrazují typy naprosto české. (Viz Donebauer č. 26., 27., 142. a v díle cit. č. 331., 551. a j.) Nápadnější jsou již čís. 235., 251—255. tuto také uvedená.

Úděl moravský.

Václav.

Nejstarší syn Boleslava II. a Emmy z Burgundu. Údělný kníže moravský?

1.

1. Líc: +IEꙍW. . VOVEVI (Venceslaus?) V hladkém kruhu kříž, v úhlech po kuličce.

Rub: AOƎN · · · ΛCI Lomenice chrámová, pod ní ƎHO a čára. Okraje hladké.

Denar; 17 mm. v průměru; váha neznáma. Fiala 250.

2.

2. L.: ƧVVIJϟƎ . . NƎV (Vencezliuus = Vác.) V hladkém kruhu +.

R.: ЯƧVVIʞI⊣ . . (nesrozumitelno). V hladkém kruhu ꓭV. Okraje hladké.

Denar; 20 mm. Z nálezu Rummelsburgského. Fiala 247.

3. L.: ꙍVV . ΙΖƎICNƎV j. d. — R.: ꓘVIʞI⊣.IJOꓘꙍ j. d., jen LV.

Fiala 246. — Althöfchenský nález.

4. L.: VV . . O · · NƎV j. d. — R.: ƎƧVV . . . . j. č. 2.

Fiala 248. — Munkegaardský nález.

5. L.: +√ϟƎICNƎVVV j. d. — R.: . . . . ƧЯƧVVI j. d., jen ^L O.

Fiala 249.

3.

6. L.: +VΣOIOxVEZVΛESCI (Uzoie, Vezlaesd(ux) = Úsov (?), Václav kníže.) V hlad. obvodku ruka mezi ω a ω.

R.: +VEZVΛEƧCIxVΣOIO V hlad. obv. poprsí v l., před ním kříž. Okraje hladké.

Denar; 20–23 mm.; 1200 mgr. — Památky I., tab. I. č. 10. — Fiala 252.

---

*) Viz čís. 31. a 32. tohoto časopisu.

7. L.: ×VΣOIↃ+VEZLΛESD j. d. — R.: ✢VEZVΛESᗡ×VΣOIↃ j. d.
Fiala 251. — Z nálezu u Litoměřic.

Kosmas zaznamenal o panovníkovi tomto, že od malička nemocen býval a že jako chlapec již umřel. Uvedené právě mince vyvracejí tuto zprávu poněkud. Hanka a Friedländer (Grottes Münzstudien VIII. sv.) mince tyto přiřknuli Václavu sv., dle domněnky p. Fialovy nutno však hledati jiného Přemyslovce, mladšího, jménem VEZLAES; slovo VZOIE neznamená prý dojista nic jiného než Úsov. Nezemřel tedy Václav jako dítě, nýbrž asi v létech jinošských a vládl na Moravě, jak jméno mincovny udává.

Boleslav III.

Druhý syn Boleslava II. a Emmy z Burgundu. Údělný kníže moravský 999. — Vévoda český 999—1002/7, podruhé 1003/2(krátce). Zemřel 1038.

4.

8. L.: ✢DV×BOΓEΣΓΑV∾ (Kníže Boleslav). V hladkém obvodě ruka mezi ♉ a ♉.

R.: +ᗡEΑRᗡV:Γ∾OƎ (Ecardus?, Usoe = Ekard (mincmistr) Úsov). V hladkém obvodě poprsí na pr., před ním kříž. Okraje hladké.
Denar; 22 mm. Památky I., tab. VII. č. 6. — Fiala 235., Killian 40.

P. Fiala zamýšlí v poznámce u č. 235. následkem opisu VSOЄ denar tento do údělu moravského vřaditi a připisuje ho Boleslavu II. Poněvadž však mince tato (jakož i čís. 6. a 7.) t. zv. typu ethelredského jest, (Ethelred II., král anglosaský 979—1014), mám za to, že denar tento spíše Boleslav III. raziti dal, jsa do r. 999 po starším svém bratru Václavu na Moravě údělníkem. Boleslav II. byl Ethelredovi II. už jenom jako vévoda český vrstevníkem, a poněvadž mnoho mincí typu německého se jemu připisuje (Donebauer čís. 67—84, Fiala č. 123—205), mohl teprvé v posledních letech svého vévodění denary dle vzoru anglosaského raziti; vzorů těch použil i syn jeho Václav, současně s ním na Moravě panující (č. 6. a 7.) a po něm též Boleslav III.

Rub čís. 8. (jakož i tři denary následující) seznamují nás s prvním známým mincmistrem moravským na Úsově, s jakýmsi Ekardem (?).

Soběslav.

Rodokmen Přemyslovců ku konci stol X. nezná tohoto jména. Hanka uveřejnil v Památkách tři denary s jasnou legendou ZOBESLAV (Soběslav), neznaje však Soběslava z doby Boleslavův, považoval legendu tuto za zkomoleninu slova Boleslav a připsal je těmto vévodům. Poněvadž však jméno ZOBEZLAV vyskytá se důsledně téměř stejně na 8 mincích (na 4 růz. typech), nelze vykládati je za nahodilou zkomoleninu jmena Boleslav. Když pak posledně v nálezích Magnuševském, Peistervickém a j. tyto denary se vyskytly, prohlásil je dr. Menadier (v berlínské Zeitschrift für Numismatik 1887) za mince rodiny Slavníkovců, kteří zároveň s Přemyslovci v Čechách o vládu prý se dělili a teprve r. 995. násilně vytlačeni byli. Jsem úplně stejného náhledu s p. Fialou (v. Památky 1890 str. 118), který Soběslava tohoto za člena rodu Pře-

myslova, jinak prozatím neznamého, pokládá. Dle mincí byl Soběslav tento svého času údělným knížetem na Moravě (Úsovské mince), později v Čechách na Čáslavsku (Malínské mince) a snad i na Libici.

5.

9. L.: ✢ΣO . B . E ✢ Σ . ⅃ꟼA . (Zobeslaa = Soběslav). V hladkém kruhu ruka mezi ♉ a ♉.

R.: + ꓷEA⅂ꓷV . T . ∽OƎ (Geard, Utsoe = Ekard, Úsov) V hladkém obvodu poprsí v p., před ním kříž. Okraje hladké.

Denar; 20 mm. Pam. I., tab. VII., č. 7. — Fiala 254.

10. L.: ✢ΣO . B . Ɛ ✢ . ⅃Ɯ . ꟼ j. d., jen ruka mezi ○ a ♉. — R.: j. d.

Pam. I., tab. VII., č. 8. — Fiala 255.

6.

11. L.: ⁘ΣOB · E⁘Σ · ⅃V · A (Zobezlua = Soběslav). V hladkém kruhu ruka mezi ○ a ♉.

R.: ⁘EO∽T · Vꟼ⊢AƎR (Ecart?, Utsoe = Úsov). V hladkém obvodu pták v l. s křídlem rozpjatým; na břiše 5 bodů. Okraje hladké.

Denar; 19 mm. Pam. I., tab. II., č. 23. — Fiala 253.

Pan Fiala poznamenává tyto denary jako mince údělu úsovského (?) nebo úsobrněnského (?). Slovo VSOIE, VSOE, VTSOE neznamená naprosto nic jiného leč město, hrad Úsov (nikoliv Úsobrno); byl-li však tehdy Úsov sídelním městěm knížecím, nerozhodují tyto mince prozatím; bylo to asi bydliště mincmistrovo (tak jako na př. Praha, Vyšehrad, Plzeň(?), Vratislav v Čechách). Nazval jsem Moravu tehdejší vůči Čechám údělem. Jak už shora praveno, jsou tyto denary jen pravděpodobně původu moravského; teprve o následujících mincích možno určitě říci, že byly na rozkaz knížat moravských v jejich údělích raženy a tam za berný peníz určeny. —

Úděl olomucký.

Břetislav I.

Syn vévody Oldřicha a Boženy Křesinovy. Údělný kníže moravský 1029—1037. Vévoda český 1037—1055. Zemřel 1055/1. Manželka: Judita ze Schweinfurtu.

Mince mají okraje zoubkované.

7.

12. Líc: +BRA . CI∽∽LA (Bracissla = Bračislav, Břetislav). Korunované poprsí v pravici držící trojatý praporec na kříži upevněný; v pravém poli kříž.

Rub: BRACI∽LAV⋊ (Bracislav +). V perlovém obvodku poprsí pravicí žehnající; v pravém poli kříž.

Denar; 19½ mm., 1045 mgr. Z nálezu Želčanského Památky XII., str. 480, tab. XXIX., č. 28.

8.

13. L : +:BꟼACI=LAV (Bracizlav = Břetislav). V perlovém obvodě hrubě kreslené poprsí pravicí trojatý praporeček zdvihající; u levého ramena +.

R.: :+PBACI=VAL (Pbacizval = Břetislav). V perlovém obvodě poprsí s pozdviženou pravicí na trůnu(?); nad hlavou je sedm teček.

Denar; 20 mm.. 910 mgr. Želčany. Pam. XII., tab. XXIX., č. 29. — Fiala 486.

14. L.: +BD̄ACIZL.V: (Bracizlav) j. d., jen uměleji provedená kresba.— R.: +PR..I=VAL: j. d., jen čtyři tečky nad hlavou a dvě na prsou.

Pam. XII., tab. XXIX., č. 30. — Fiala 486.

9.

15. L.: BRAƆI=LAV Pod korunou kříž s kotvou.

R: +∽∽.DVTRVS (Ss. Patrus = Ss. Petrus = Sv. Petr). V perlovém obvodu stejnoramenný kříž uprostřed kolečkem ozdobený.

Denar; 21 mm., 930 mgr. Želčany. Pam. XII., tab. XXIX., č. 31. — Fiala 483.

10.

16. L.: BRCI=LAV∽DV+ (Kníže Břetislav). V perlovém obvodě kříž nad obloučkem. — R.: ∽ΓЧ EЯTV∽ (Sa. Pertus = Sv. Petr). Poprsí s křížem v pravici; v p. dlouhý kříž.

Denar; 17 mm. Pam. III., tab. XXI., č. 22. — Fiala 482.

11.

17. L: +BRACIΣLAV V sekaném obvodě kříž s kotvou, pod ním mezi dvěma body A. — R.: +ƧS.cLEꓘENS (Sv. Kliment). Poprsí se svatozáří v pravici s křížem. Okraj hladký.

Denar; 29½ mm. Z nál. Třebuňského a Vossbergského. Boček 1840 č. 1. — Pam. III., tab. XVI. č. 25. — Fiala 506.

Tyto čtyři prvé denary (čís. 12., 13., 14. a 15.) známy jsou teprve z nálezu želčanského. (V. Památky XII., str. 481—512). Pan prof. Smolík píše o nich na str. 500 následovně: „Poprsí (na líci) upomíná až nápadně na líc denaru vévody Oldřicha (srv. Památky XII., tab. XXIX, č. 1.), od něhož se odchyluje kromě opisu pouze křížkem v levém poli, kterého tam není. — Líčení pak na rubu a celé jeho hrubé provedení po mém soudu tak rozhodně se liší od vkusného a pečlivě řezaného kolku na líci, že není možno, aby oba kolky, svrchní a spodní, byly prací téhož řezáče kolků, nýbrž spíše k tomu nápadný rozdíl obou poukazuje, že svrchní kolek řezal mistr a spodní pouhý začátečník. Pravda jest, že písmena v opisech řezala táž ruka, což zvláště patrno při písmeni R a položeném ∾, z čehož by se pak snadno souditi dalo, že legendu vyřezával tehda někdo jiný, v tom vycvičenější nežli řezáč vyobrazení, t. j. poprsí, celých postav, osob sedících a p.“ — A dále: „Oba tyto denary (zde čís. 2. a 2a.) jsou napodobeniny denaru čís 1. a sice nikoli v Čechách, nýbrž za hranicemi. Známo jest, že cizí obchodníci (négotiantes) přibyvše do Prahy buď se zbožím na prodej, aneb aby zde zboží koupili, nejprve si musili — dle zemského řádu — minci svou vyměniti za české denary ve směnárně (cambium) buď vévodské aneb vévodou jiné osobě pronajaté, poněvadž cizí jejich denary neměly v Čechách nikdy zákonitého oběhu. Při takové výměně utrpěli cizinci nejen ztrátu na penězích, nýbrž též na čase, ano se zrno každé cizí mince prve zkoušelo, nežli za české denary vyměněna byla. Z těchto příčin jali se v sousedních zemích, z nichž kupci za svými obchody do Prahy přicházeli, napodobovati současné denary české, které se od pravých liší zejména

hrubším provedením a buď nesrozumitelnou, nebo přeházenou a znešvařenou legendou. Takovou napodobenou tedy falešnou minci skutečně cizí obchodníci do Prahy přinášeli, ba dle potřeby ji zde sami vybíjeli a za pravou udávali. Že se tak dálo již v dobách starších, toho důkazem jsou v cizině ražené a našim napodobené denary z časů tří Boleslavů, které se na př. před nedávnem vyskytly mimo jiné též v nálezu jaročínském v Poznaňsku. (W. Jażdzewski, Wykopalisko Jarocińskie. Poznań 1879). Z doby Břetislava I. dosud se o podobných nevědělo, a velmi skrovný jejich počet (2 kusy) v nálezu želčanském (zde čís. 2. a 2a.) nasvědčoval by domněnce, že bývaly úředníky mince vyhledávány, sbírány a přepalovány jako denary nikoli zde ražené, a proto zákonitého oběhu postrádající".

Oproti důmyslnému výkladu tomuto dovoluji si následující domněnky pronésti: Mám za to, že mince čís. 1. není v Čechách nikterak ražena, nýbrž že ji Břetislav I., jsa údělným knížetem na Moravě, z moci polské právě vydobyté, na Moravě a pro potřebu této země raziti dal. Důkaz vidím v těchto vývodech: Jaromír (1003—1012) zavedl ponejprv do opisů rubových na svých denarech jméno sv. Václava, patrona české země; nástupce jeho, Oldřich, až na dva asi nejstarší typy jména toho na všech svých mincích šetřil, rovněž syn jeho Břetislav a všichni jeho potomci a panovníci čeští až do Přemysla Otakara I. napořad legendy této na svých mincích užívali. Nemýlím se tedy, myslím-li, že Břetislav I. dav pro Moravu minci vybíjeti jak na líci tak i na rubu z počátku pouze své jméno opsati kázal a teprve později jména patronů moravských SCS PETRVS a SCS CLEMENS na rubu umístil. Shodu líčení na denaru s kolkem Oldřichovým vykládám takto: Břetislav dojista mimo jiný lid řemeslný i rytce mincí ve svém průvodu z Čech na Moravu uvedl, anebo jich později od svého otce vyžádal, poněvadž lidí tohoto umění znalých u nás asi nebylo; ti tedy mincovnu moravskou po způsobu pražském zařídili a zároveň lidi domácí i vyučili, čehož zřejmý důkaz hledám v kolku u č. 2. popsaném. Jest to hrubší a nezručné ještě napodobení čís. 1., které již vypracovali rytci moravští. O napodobení v cizině provedeném rozhodně pochybuji; mají všechny mince v cizině vyrobené tak změtené a znešvařené opisy, že je vždy na prvý pohled rozeznati od domácích možno. Na obou těchto kolcích čtu však BRACIZLAV (staročeské Bračislav) zcela snadně, beze všeho úzkostlivého vykládání a urovnávání písmen. Jiný důvod pro výrobek moravských umělců denarů těch vidím v perličkové práci a shodě liniové kresby s denarem čís. 9., na jehož rubu poprvé umístěna jest legenda S. PETRVS, jméno patrona moravské země.

Jako býval v Čechách sv. Vojtěch a později dědic země české, sv. Václav ctěn, byla zase celá země naše ochraně sv. Petra svěřena a on u nás od pradávna uctíván býval. Již sv. Metod hájil se proti arcibiskupovi solnohradskému slovy: „Země tato (t. j. moravská) sv. Petra jest....."; jak hlubokého významu svatá slova tato jsou, nelze nám tuto objasňovati, jest si však opravdu přáti, aby kruhy k tomu povolané záhadné a velevýznamné místo pannonské legendy dukladnějšímu studiu podrobily.

Pro stať přítomnou postačí pouze konstatovati, že nejstarší a nejdůležitější místa v naší zemi vesměs měla chrámy sv. Petru

zasvěcené Tak byl dle podání chrám olomucký „mater omnium ecclesiarum regni Moraviæ‘ (matka všech kostelů království moravského) už sv. Cyrilem sv. Petru a Pavlu zasvěcen. Rastislav i král Svatopluk v létech 863—889 prý velmi bohatě ho nadali. Neméně slavným byl rovněž prastarý chrám sv. Petra v Brně na Vrchu („ecclesia S. Petri in Monte“) prý už Mojmírem založený a sv. Methodem v r. 884 vysvěcený.*) Celkem pak máme na Moravě přes 60 kostelů ke cti sv. Petra zasvěcených, z nichž celé dvě třetiny jsou kostely prastaré. Byl tedy sv. Petr skutečně patronem celé země moravské a později teprve obmezena ochrana jeho pouze na úděl brněnský, jak v řádcích pozdějších podotknu. Na mincích vyskýtá se jméno sv. Petra poprvé — jak už s hora praveno — za vlády Břetislava I. a nutno klásti denary tyto do údělu olomuckého, jednak proto, že Olomouc byla času toho zajisté místo na Moravě nejdůležitější, jednak dochovala se nám paměť, že Judita, manželka Břetislava I. r. 1031 při křtu svého syna Spytihněva kostelu olomuckému veliká obdarování učinila; byltě tehdy Olomouc sídelním městem Břetislavovým.

Vzácná legenda na rubu denaru čís. 4. — S. CLEMENS — jest asi památkou pocty sv. Klementa, který za časů Břetislavových jistě se vzpomínkou sv. Cyrila a Metoda u větší byl úctě. Později na mincích se nevyskýtá.

Mincí Spytihněva II. pro Moravu ražených dosud neznáme.

Vratislav II.

Druhý syn Břetislava I. a Judity ze Schweinfurtu. Údělný kníže olomucký 1054—1056, podruhé 1058/6—1061. Vévoda český 1061—1086. První král český 1086—1092¹⁴/₁. — Zemřel 1092¹⁴/₁. Manželky: 1. Arabona? .... † 1055; Adéla uherská † 1062; 3. Svatava polská † 1126.

Všechny denary mají okraje zubaté.

12.

18.: L.: +VRATIΣVAV∞ (Vratizlaus = Vratislav). V perlovém shora otevřeném obvodu poprsí s praporem v pravici. Okraj hladký.

R.: +∴∞—C∞IOETRV∞ (Scts Petrus = Sv. Petr). V perlovém kruhu poprsí v l. s křížkem v pravici.

Denar; 16 mm., 750—1150 mgr. Donebauer 297.

19. L.: ⌃VR . . IZLAV∞ j. d. — R.: +∴∞—C∞IOL · RV∞ j. d.

Památky III., tab. XIX., č. 16. — Fiala 606.

20. L.: ⌃VRTIZVAV∞ j. d. — R.: +∴∞—CSDETRV∞ j. d.

Pam. III., tab. XIX, č. 17. — Fiala 607.

21. L.: +VRATIΞVAV∞ j. d., jen v hladkém obvodě.

R.: ⌃. ∞—C∞IO . ETRV∞ j. d., jen v hladkém obvodě.

Donebauer 298.

13.

22. L.: +ΛIRAT I ∞VAV∞IOV (Vratislaus du = Kníže Vratislav). Postava v l. s praporem dvěma body zdobeným.

*) Viz o tom v Erbenových „Regesta diplomatica et ep. 14, 19, 21, 40, 50 a j. — Wolný „Kirchliche Topographie in Mähren, I. v. 266, II. str. 20.

R: +.·.∽—C∽PETRV∽ (Stcs Petrus). V perlovém kruhu poprsí v širokém plášti mezi dvěma kříži; límec pláště okrášlen třemi body, náprsník dvěma.

Denar; 15½ mm.; 650–1050 mgr. Slané. Ploúsk. Wellenheim 12091. — Neumann č. 69. — Killian 234. — Donebauer 299.

23. L.: j. d. — R.: +.·.∽—∽PETRA∽ j. d., jen na plášti shora tři, dole jeden bod.

Boček 1847 č. 3. — Killian 235. — Donebauer 300.

24. L.: +VPAT I SVAV∽IO V j. d. — R.: +.·.∽—C∽PETPV∽ j. d.

Pam. III., tab. XIX., č. 15.

25. L.: \VRΓ T I ϩ VAV∽V j. d.

R.: \.·.∽—C∽PETRV∽ j. d. — Nalezen na Vsetíně.

Olom. vlast muz. spolek.

14.

26. L.: ✠CRATIZLA∽IOV (Vratizlas du). V hladkém obvodě poprsí v p.; v polích po třech bodech.

R.: +∽C∽CCTRV∽ (Scs. Petrus). V hladkém obvodě poprsí v p.

Denar; 15 mm. Boček 1847 č. 2. — Fiala 608.

* * *

Z nálezu rakvického známo také několik mincí Vratislavových rázu a práce spíše moravské, avšak dojista už z časů, kdy Vratislav II. vévodou v Čechách a později také králem byl. P. Fiala přikládá je Vratislavu jako údělnému knížeti olomuckému. Není skutečně důvodu pro to žádného, leč to snad, že denarů těchto bylo více na Moravě nalezeno než v Čechách (u Fialy č. 619., 620., 631., 633.) Možno, že byly tyto denary na Moravě raženy, nikdy však z rozkazu vévody Vratislava II.; pokládám je za výrobek obchodnický (v. hořejší citát z práce p. Smolíkovy), anebo vybíjeny byly za nezřízených dob válečných Mezi moravskými mincemi jich neuvádím, poněvadž z opisů více méně zkomolených vždy na rubu jméno sv. Václava vystopovati lze. Popsány a vyobrazeny jsou v Památkách XIII, tab. XXX. a XXXI. a úplněji v díle p. Fialově u čís. 609., 612—621., 630—634. (Pokračování.)

Lid na Vyzovsku.

Popisuje **Eduard Peck.**

VII.

O pokladech.

Vyzovský hospodář Běťák, oraje na Kvíčelici, zavadil pluhem o kámen, ale nebyl to kámen, bylo to ucho z kotla, a ten kotel byl plný peněz. Běťák vykopal peníze, naložil na vůz a zavezl domů. V noci přišel k němu duch a pravil: „Rozděl poklad na tři díly: jeden díl dej chudobě, druhý na kostel a třetí nech sobě“. Běťák nechal si všecko, do roka umřel a také nikdo po něm peněz ve zdraví neužil.

2. Na vyzovských Obléskoch dobývali poklad; už měli kotel na sochorách. V té jámě šlo vojsko, a když odešlo, šel chromý, sotva se vlekl. „Snad jich dohoním!“ povídal si. Jeden z těch, kteří dobývali poklad, usmál se a řekl: „Čerta dohoníš, kdež ti už jsou!“ Jenom to prořekl, kotel se propadl a byl ten tam.

3. K zedníkovi Mokrošovi ve Vyzovicích přišlo v noci dvanáct zbojníků. Kázali, aby si vzal svůj náčin a šel s nimi. Oči mu zavázali šátkem, aby nevěděl, kam ho povedou. Vedli ho do hor. Když asi hodinu cesty ušli, stanuli, sňali mu šátek s očí a kázali, aby vykopanou jámu vyzdil, práce své hleděl a na žádnou stranu se neohlídal. Zedník zachoval se dle rozkazu, neohlídal se ani v pravo ani v levo, ale jak se zohýbal, pohlédl přece rozkrokem za sebe a uviděl jasenský kostel. Do vyzděné jámy položil každý zbojník svou koženou, penězi nabitou kabelu. Zedníkovi dali s hrsť peněz, zavázali mu oči, zavedli domů a zakázali, aby s kým o tom řečnoval. Zedník dlouho mlčel, ale když zbojstvo zřízením fortášů přestalo, pověděl všecko. Hledal on, hledali jiní, ale toho místa nenašli. —

Bednářova dcera řezala kdysi v horách léskové hůlky na obruče. Najednou se jí zdálo, že má oči ve zlatě, ve stříbře a hrozná síla hadů žene se protiva ní. Ušla několik kroků nazpátek — zlato, stříbro a „hadé“ se ztratili. Doma vykládala, co viděla, a starší, zkušení lidé podnes říkají: „Věřte, to bylo ono místo, kde těch dvanáct kabelí je zazděno!“

4. Jistý Vaněčka ze Sehradic skupoval vejce a vozil do Vídně. Jednou tam zase přijel a ptal se hospodského, co je nového. „Budou dnes věšeti zbojníka“, povídá hospodský, „chcete-li, můžete se podívati.“ Vaněčka šel; chtěl také něco, když už je ve světě, viděti a zkusiti. Odsouzenec, stoje pod šibenicí, promluvil, jakž bývalo zvykem, poslední slovo. „Je-li tu kdo od Sehradic nebo Světlova?“ Vaněčkou to trhlo, ale by s tichou. Když nikdo se nehlásil, pokračoval: „Při chodníku od Sehradic do Vyzovic, na hranici vyzovských hor, stojí osamělý spletený klenic, a pod ním jsou peníze; kdo chce, ať si je vykope!“ Vaněčka honem jel domů a vykopal peníze, aby ho někdo nepředběhl. Byl bohatým člověkem, málo kdo, co by mu nebyl dlužen, ale neostalo po něm nic, zas prý to kdesi zakopal.

5. Jiní „tří“ Sehrazané sešli se v noci v Žíškově sušírni a dovolávali se „kryštofkou“ čerta, aby jim donesl peníze. Čert přišel, bouchl měchem o zem a sedl si naň. Přivolat jak přivolat, ale horší odehnat! — — Dva na místě umřeli strachy, a třetí nežil dlouho.

6. V Uble na Zádraží jsou peníze. Najde je, kdo bude míti dvanáct dětí na živě.

7. K Pročelským na Kopné přišel vrchní panství Lukovského, vyvedl pasekáře k buku a pravil: „Tady je veliký poklad! V pašijové dni tu kopejte a modlete se — najdete ho!“ Ale už je na pasece třetí koleno, a pokladu dosud nikdo nevykopal ani nevymodlil.

8. Při Hradišťku ve Žlébkoch dobývali Kudlovjané poklad. Už měli kotel na sochorách, ale v té zjevili se duchové, strážcové zemských pokladů, postavili nahonem šibenici a ptali se: „Kterého napřed? Kterého napřed?“

Po druhé vyšli si jiní v pašije dobývat pokladu. Našli plné troky peněz, ale na nich zase ležel obr a ptal se: „Co chcete? Co chcete?“ Netřeba dokládati, kterak všichni byli rádi, že se dostali po prázdnu domů.

9. Na Hradě u Čertového kameňa řezal přílepský bednář o poledni obruče. Zjevila se mu bílá paní a pravila: „Bednáři! chceš-li, můžeš nadělati mne i sebe šťastnými. Zejtra o pravém poledni ponese tady býk zlatý klíč na rohách. Neboj se, sejmi klíč s rohu, všecky poklady zde skryté budou tvoje a mne vysvobodíš.“ Bednář druhého dne přišel, ale strachy utekl, spatřiv tak hrozné a divoké zvíře. I bylo slyšeti hlas: „Věčil tu zas musím kolik set let čekat!“

Táž paní svěřila se jiné osobě, až prý na Hradě třikrát po sobě se les vykácí a z největšího dubu kolébka nadělá, tak teprva člověk, který v té kolébce se odkolébá, ji vysvobodí.

10. Není to tak tuze dávno, co býval dubový les od Želkova až na Hradisko u Dobrotic. V tom lese byla studánka, a ženci z blízkých polí chodili se tam občerstvit. Jednou v poledne slyšeli hlas: „Ach já ubohá! Ach já ubohá!“ Jeden žnec byl tak smělý a pravil, že sem půjde o půl noci, aby zvěděl, co to je. Šel. O půl noci stal se veliký hřmot, země se otevřela, vystoupila bílá panna s červeným pasem, měla zlatý klíč v zubech a prosila pacholka, aby jí ten klíč vzal. Pacholek se bál a neučinil toho. Panna vzdychla: „Ach já ubohá!“ a zmizela. Ten to vykládal, a na druhou noc šel tam jiný žnec trochu srdnatější. O půl noci stal se zase veliký hřmot, země se otevřela, vystoupila bílá panna s červeným pasem, měla zlatý klíč v zubech a prosila pacholka, aby jí ten klíč vzal. Pacholek vzal klíč, než ho měl v ruce, ale v té zjeví se myslivec (čert) a volá: „Pomáhej Pán Bůh!“ Pacholek: „Dejž to Pán Bůh!“ Panna vzdychla: „Ach já ubohá! Ještě pět tisíc let se musím trápit!“ Pacholek od hrůzy hodil klíč do studánky a utekl. Kdyby nebyl myslivcovi poděkoval, byl by dobyl velikého pokladu. A ten zlatý klíč pořád se ještě hledá!“

11. Jedné dívce v Roštění uběhla svině. Ona za ní až na Hrad. Svině vběhla do díry, dívka také. Kněz právě dočítal pašije, země se zavřela, a dívka až na rok odtud vyšla a vykládala o pokladech, které tam viděla. Už se silno pochybuje, že by je kdo dostal. „Propadly se a só tam!“

12. Na Hostýně pásl ovčák ovce a plakal. Přišel k němu stařiček a ptal se ho, proč pláče. Ovčák naříkal, že má veliký hlad. Stařiček ho zavedl k díře, kázal mu, aby tam vlezl a po něčem sáhl. Ovčák poslechl a přinesl si z díry zlatý a stříbrný prut. Nakoupil živobytí a ještě mu ostalo kus.

13. Lakomá baba zakopala peníze na mlatývku a pravila: „Nedostane jich nikdo, leda ten, kdo je čtyřmi barany vyoře!“ Pacholek zaslechl ta slova, a když baba umřela, koupil čtyři černé barany, naučil je táhat a peníze vyoral.

14. Pacholek šel pro vodu. V pumpy hořel plamínek, a to byly peníze. On je vzal a nesl domu, ale byly pořád těžší a těžší. „Kdyby deset čertů to drželo, nepustím!“ řekl pacholek, a peníze v té chvíli spadly a se propadly.

15. Chudobný člověk vykopal s kotel peněz. Bohatý ale lakomý soused záviděl mu to štěstí a rozmýšlel, jak by je od něho dostal. Už na to přišel. Měli černou kuži kozí, dal se do ní zašit, šel v noci pod okno chudobného člověka a volal: „Daj mi ty peníze!“ Chudobný člověk myslel, že si čert pro ně přišel, i vhodil mu je oknem. Ten sebral peníze a šel domu. Doma pravil s radostí: „Ženo, už mám peníze, rozpárej kůži!“ Žena začne párat, ale ten křičí: „To bolí! To bolí!“ Ovšem ho to bolelo, když měl kuži na těle přirostlou! Nebylo jiné pomoci, než peníze vrátit, a teprv se mohl kozí kůže sprostit. —

* * *

Za starých časů mívali záložny v zemi. Papírových peněz nebylo, a stříbro, zlato zakopalo se do země. Lidi pomřeli, o penězích pro lakomost nikomu nepověděli, nebo v nepokojný čas vojny a moru povědĕti kdy neměli, a tak ostalo mnoho a mnoho pokladů v zemi. Chudobní lidé je hledají, dobývají, ale zpravidla bez výsledku; nebo duchové, strážcové zemských pokladů, snadno jich nevydají. Někdo najde poklad nehledaje, ale ho neužije ani on, ani kdo jiný po něm: takové peníze nejsou požehnané.

Na Vyzovsku žili tři lidé, kteří hledáním pokladů polovici svého života strávili: Bravenec z Jasenné, Beňka ze Lhock a Pařeňák, podhorský mlynář. Tato trojice prozkoumala společně všecky staré zámky daleko široko. Starý Jičín nejdůkladněji. Bravenec býval napřed panským drábem, potom zbohatnuv z razu, vystavěl si v Jasenné hospodu, druzí dva ostali chudobni. Pařeňáka znal jsem osobně: zastal jsem ho kdysi na Kvíčelici, an chodil cosi brlomtaje okolo jámy s kompasem v ruce. Ten jeho kompas — kus magnetové rudy na hedvábné šňůrce — ukazoval, kde jsou peníze v zemi a je-li jich tam moc nebo málo, dle toho, byl-li od nich více nebo méně přitahován.

Kdo má kompas, virgule, vízu, krištofku, tafrielku nebo zemský klíč, dozví se o všech pokladech. Virgule jsou dva proutky lískové do roka z jednoho očka vyrostlé. Kdo nenajde takových, může svázati dva obyčejné proutky lískové a udělati ve spoji suk ze svěceného paškálu. Virgule musí kněz okřtit a dát jim nějaké jméno. Proto málo kdo je může míti, leda kdo má bratra panáčkem, ten mu to snad udělá. Kdo si je opatří a chodí s nimi po světě, drže je v obou rukách za konce, najde kdejaký poklad, kterému se přiblíží: poklad přitahuje virgule s takovou silou, až to v rukách vrždí. — Ještě lepší než virgule je víza, kterou poklady zemské zrovna viděti lze. Ale jich každý nevidí, leda ten, kdo se narodil se zuby nebo v košulce. Dítě v košulce narozené je vůbec šťastné, a rodiče ji tomu dítěti schovávají. R. 1825 byli ve Lhotě Podkopné inžinýři a měli s sebou vízu. Byli by rádi viděli, co je v Kopné, i dali se podívati jedné dívce z Držkovy, o níž se dověděli, že se narodila v košulce. Ta hruzou se otřásla a vícekrát se nechtěla podívati ani povědĕti, co viděla. — Nebezpečné je dobývati pokladu krištofkou a tafrielkou, poněvadž zlí duchové se buď objeví anebo

aspoň hrozný strach na člověka dopustí. Tak mnohý to už odstonal! *)

— Nade všecko je zemský klíč, také nějaké zaklínání, po kterém se země otevře, a člověk může bezpečně kráčeti tam i zpátky. Vyzovský Zhlavec chodíval touto cestou na zlatou rudu do slopenských hor.**)

Všady je známo, že „peníze sa prosúšajú", hořice modrým plaménkem. Kdo je chce dostat, ať třikrát k onomu místu pokročí a v každé přestávce Zdrávas Maria se pomodlí, potom ať si dá na hlavu trochu hlíny, jde směle dál a peníze posbírá. Dobře je hoditi po plamínku chlebem, růžencem nebo čepicí, aby poklad ostal hore. Střevícem se nesmí hodit, nebo by zapadl hluboko. Také ničím od železa se nesmí hodit, nebo by to zlý duch hodil za člověkem zpátky. Jeden řeznický udělal si ten žert, hodil po hořících penězích nožem, ale schoval se napřed za bučeň. V tom okamžiku byl nůž zpátky zapchnutý v bučku až po kladku. (Pokračování.)

Postup výzkumných prací v Předmostí.

Odveta p. dr. M. Křížovi.

Podává **K. J. Maška.**

Na konci zprávy o svých výzkumných pracích v Předmostí v tomto čísle uveřejňuje dr. Kříž též odpověď na moje odvolání se k veřejnosti z č. 45 tohoto časopisu. Namahá se pracně, by sehnal jakés takés důvody pro své nešetrné jednání vůči mně, ohřívá dávno odbyté spory čistě osobní, vola i chropínský cukrovar na pomoc, leč vše nadarmo. Soudný čtenář zajisté snadno rozhodne, zda li se konání pána Křížovo v příčině zkoumání v Předmostí shodovalo s nejprostšími pojmy badatelské slušnosti a utvoří si zajisté správný názor o tom, kdo z nás obou je v právu.

Poněvadž však odpověď dr. Kříže vypočítána jest pro obecenstvo širší, poměrů neznalé, jsem nucen, některé okolnosti, pokud se týkají dosavadního prozkoumání diluvialního tábořiště předmosteckého, věcně objasniti a na základě tom výtky dr. Křížem činěné odmítnouti.

Stanovil jsem dle pravdy již před 10 roky ve svém spise „Der diluviale Mensch in Mähren" na str. 93., že dr. Wankel byl prvním badatelem, jenž správně ocenil význam kulturních vrstev diluvialních v Předmostí a r. 1880 za účelem vědeckým jal se je prokopávati. Z příčin různých, mně nazvíce neznámých, nepokračoval však ve svých výzkumech, aniž uveřejnil jakékoli zprávy o nálezech těch, jež uloženy jsou nyní snad vesměs ve dvorním museu ve Vídni.

Nemaje nijaké známosti o výkopkách Wanklových přišel jsem na svých výzkumných potulkách po Moravě dva roky na to také do Předmostí, seznal jsem tu diluvialní vrstvy kulturní a zjistil obsáhlejším kopáním v létě r. 1882, z jara r. 1883 a r. 1884 složení a rozsah jejich jakož i neobyčejnou důležitost vědeckou, načež vyšla, když se rozbilo následkem nedorozumění vyjednávání mé s dr. Wanklem v příčině společného soustavného prozkoumání celého naleziště, první odborná zpráva o nálezech předmosteckých z péra mého v květnu 1884 †), kdežto dr. Wankel popsal poněkud později v č. 3. tohoto časopisu výsledky svého kopání z r. 1884, předeslav v č. 2. krátké vypočtení nalezených předmětů. Dr. Wankel sám na str. 90. píše: „Zatím p. K. J. Maška taktéž o nalezišti onom se dozvěděl, v pátrání pokračoval a zprávu o něm podal na veřejnost."

*) Krištofku měl jsem u sebe ve třech starobylých opisech, tafrielku v jednom novějším opise. V poslední chvíli před mým odchodem z Vyzovic přihlásili se vseci majitelé menovaných opisů, abych jim je vydal. Za nic na světě mi je nechtěli přenechati. Krištofka, jak jsem si zapamatoval, je shodná s „Moravskou knihou o zaklínání duchů", jak ji p. minist. sekretář V. Houdek v „Českém Lidu" (I. 267.) popisuje.

**) Viz ročník 1890 str. 88.

†) Maška, Neue Lössfunde bei Předmost in Mähren. Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft f. Anthropologie. 1884. p. 35—37.

Objevil jsem tedy naleziště samostatně a nabyl jsem tím dle svého přesvědčení stejného práva s dr. Wanklem na další zkoumání. Přes to přenechal jsem soustavné kopání dr. Wanklovi sám pouze občas do Předmostí dojížděje, bych seznal postup prací neb prohlédl hlínu s břehu spadlou, již zejména z jara bylo hojně a která poskytovala různým lidem dost bohaté kořisti, která však pro vědu úplně byla ztracena. Dr. Wankel kopal v Předmostí na jaře 1884 a pak v dubnu 1886 s výsledkem skvělým. V tomto roce vypomáhal jsem mu dobrovolně a objevil jsem při té příležitosti vzácnou lebku tura pižmového. Také v následujících dvou letech obmezil jsem se na prozkoumání mrazem utržených neb úmyslně podkopaných částí hliníku Chromečkova, rozšířil jsem však svá pozorování na veškera odkrytá místa ve žlutnici kolem Hradiska.

Dr. Wankel v Předmostí, pokud mi známo, od dubna r. 1886 v obsáhlejší míře nekopal, ač zajisté častěji tam dojížděl a příležitostně odkopanou část kulturní vrstvy prohledával. Za to navštěvovali a prokopávali mnozí jiní, povolaní i nepovolaní, snadno přístupný hliník Chromečkův, jehož manželé Chromečkovi ve své dobrosrdečnosti nebyli s to někomu žádost v té příčině odmítnouti. Kromě jiných osobností, zejména přerovských, súčastnili se dne 19. a 20. srpna r. 1886 také dr. Kříž, notář ve Zdánicích, a zvěrolékař Koudelka z Vyškova, zastavivše se na cestě do N. Jičína, za účelem prohlédnutí mých sbírek konané, kopání v Předmostí. Od té doby až do r. 1894 dr. Kříž v Předmostí nekopal a nálezů Wanklových neb mých z vlastního názoru neznal. Taktéž rozsah kulturních vrstev mu znám nebyl.

Že vyskytly se v Předmostí během času mnohé nepřístojnosti, jimiž věda trpěla, lze s určitostí předpokládati. Když 12. září r. 1887 prohlížel hliník Chromečkův, baron Al. Helfert, předseda c. k. centrální komise pro zachování památek, uložil doprovázejícímu ho dr. Wanklovi jakožto konservatoru hejtmanství přerovského zaříditi čeho třeba, aby nikdo nepovolaný tam nekopal bez dovolení jak majitele tak úřadu kompetentního.

V letech 1887 a 1888 obsáhleji se v Předmostí nekopalo. Nový rozruch vyvolán teprv návštěvou státního rady Jap. Steenstrupa z Kodaně v létě r. 1888, jenž navštívil olomucké museum, sbírky mé v Novém Jičíně jakož i diluvialní tábořiště předmostecké, pronášel zcela odchylné náhledy o původu a významu tamějších vrstev kulturních, správnost dosavadního výkladu našeho naprosto popíraje. Rozhodl jsem se dalekosáhlé originelní vývody Steenstrupovy přednésti a pokud třeba je vyvrátiti na kongressu rakouských a německých anthropologů ve Vídni v srpnu r. 1889. Za tím účelem jal jsem se dále zkoumati na tábořiš i lovců mamutích v Předmostí. Oznámil jsem však před tím úmysl svůj konservatoru na Přerovsku, dr. Wanklovi, jakož i c. k. centrální komisi ku zachování památek ve Vídni a dostalo se mi připisem této komise ze dne 30. srpna 1889 č. 652. úředního vyřízení, ve kterémž se mi prozkoumání diluvialního naleziště předmosteckého výslovně povoluje a dále se mi oznamuje, že c. k. okres. hejtmanství v Přerově bylo současně vyzváno postarati se, by každý nepovolaný z kopání v Předmostí byl vyloučen, za to však, aby se mně úřední podpory v nejvyšší možné míře dostalo.

Nevadilo mi tedy nikterak, když musejní spolek olomucký, s nímž za účelem společného zkoumání jsem opět vyjednával, vyslal začátkem září téhož roku prof. Klvaňu a z jara r. 1890 paní Havelkovou k badání do hliníku Chromečkova, neboť seznal jsem, že tu práce pro několik badatelů dostatek. Rovněž neměl jsem příčiny pozastavovati se nad poznámkou dr. Wankla, s nímž jsem byl opět v přátelském styku, v Correspondenzblattu r. 1890 na str. 34, že jiní bez vědomí musea olomuckého naleziště předmostecké za sobeckým účelem vykořisťovali, neboť poznámka nemohla vztahovati se na mé výzkumné práce, které přec s vědomím mus. spolku olomuckého a kompetentních úřadů jakož i za čistě vědeckým účelem se konaly. Že nestalo se dohodnutí s mus. spolkem olomuckým v příčině společného prozkoumání tábořiště, nebylo vinou mou.

V jarních a letních měsících r. 1889 a 1890 prozkoumal jsem plochu 130 m² s výsledkem velmi dobrým, získav hlavně hnátů mamutích člověkem úmyslně spřerážených neb roztříštěných a vzácných výrobků lidských.

Veškeré dosavadní kopání v hliníku Chromečkově obmezovalo se na severní břeh naproti stodole ležící; toliko výjimkou činěny pokusy na západní a jižní straně, však s nevalným úspěchem, jehož kulturní vrstva na pokraji byla nepatrná. Celý západní břeh byl pokryt štěrkem a rumem zvýší až 4 m z bývalého lomu vápencového, kdežto na jižní straně ke hřbitovu se rozprostíralo úrodné pole. Na tomto poli Chromeček nedovolil nikomu kopati, kdežto západní břeh odstrašoval každého velikými spoustami štěrku, křovím a stromovím porostlého.

Dokončiv r. 1890 prozkoumání celé přístupné severní části a přesvědčiv se, že mohutná kulturní vrstva i dále na jih a na západ se táhne, pokusil jsem se o to přimíti majitele pozemků Chromečka a Dokoupila, by mi za přiměřenou náhradu dovolili příslušná místa prokopati. Konečné dohodnutí stalo se však, ježto se mi bylo mezitím z Nového Jičína do Telče stěhovati, teprv v létě r. 1892. Chromeček svolil ochotně k tomu, že mohu prozkoumati celý západní břeh, odvezu-li mu zdarma veškeren štěrk a upravím-li mu spodní plochu na poli. S Dokoupilem uzavřel jsem později zcela přesnou smlouvu před svědky, že za náhradu 100 zl. smím prokopati východní část jeho pole p. č. 248 ve výměře asi 400 m².

Maje takto pozemek na obě strany zabezpečený, jal jsem se v letech 1893 a 1894. s veškerým úsilím a nemalým nákladem část manželům Chromečkovým náležející prokopávati a prozkoumal jsem v obou letech vlastnoručně diluviální kulturní vrstvy na ploše 900 m², při kteréžto příležitosti objevil jsem začátkem srpna r. 1894 hromadný hrob diluvialních lidí, o němžto první podrobnější zpráva vyšla v č. 45 tohoto časopisu.

Z veledůležitého tohoto nálezu těšili se nemálo i manželé Chromečkovi a vidouce, s jakým nákladem mi bylo hořejší štěrk odklízeti, jak výhodně jim byla nová část pole upravena a uznávajíce zároveň, s jakou námahou osobní a vytrvalostí jsem se o nejpečlivější vědecké prozkoumání jejich pozemku staral, nabídli mi z dobré vůle, bych také zbývající část totiž jižní břeh prokopal. „Když jste tolik prokopal, prokopejte si také vše ostatní až ke hřbitovu“, říkával p. Chromeček před dělníky a veškerým obecenstvem, kdykoli se přišel na postup prací podívati, kteréžto nabídnutí jsem arci s nemalým uspokojením přijal a při svém odchodu z Předmostí dne 7. září 1894 rukou dáním znova si zajistil. Podotýkám, že Chromeček nikdy nechtěl slyšet o psané smlouvě. Mně stačilo také dané slovo. Dohodnutí naše bylo všeobecně známo a pokud mohu se upamatovati, věděl o něm také dr. Kříž již dne 20. srpna téhož roku, když mne v Předmostí navštívil a správnost udajů novinářských o sensačním nálezu koster diluvialních lidí a priori, aniž by se mne byl na bližší okolnosti tázal, popíral. Zda-li ostatně naše úmluva skutečně mu byla známa nebo ne, jest věcí vedlejší; známo mu bylo, že hodlám z jara r. 1895 v pracích pokračovati, a tu velela badatelská slušnost, by mne, dokud jsem se zkoumání na pozemcích Chromečkových a Dokoupilových nevzdal, nevytiskoval.

Tolik bylo nutno předeslati. Nyní objasním námitky dr. Kříže ve světle skutečné pravdy.

Ad. a.) Nenamítal bych ničeho, kdyby dr. Kříž byl popíral diluviální stáří koster předmostských na základě dat mnou uveřejněných (Český Lid sv. IV., časopis tento č. 45) a důvody mé vyvrátil. Dr. Kříž však tak činil v kruzích odborných, neznaje ani nálezu samého, ani veškerých přesně zjištěných okolností, následkem čehož přišly na veřejnost pochybnosti ničím neodůvodněné, jež způsobilé jsou, pověst mou badatelskou poškoditi. (Viz Naši Dobu č. 3. r. 1895 p. 284). Dr. Kříž patrně nevěděl, že mi znám jest i obsah jeho řečí v Inšpruku večer dne 24. srpna 1894 vedených, jež sotva řečníkovi samému v paměti utkvěly. Bylo tudíž na dr. Křížovi, aby se svými námitkami proti pravosti nálezu počkal, až vyjde zpráva mnou sepsaná, a pak aby se pokusil o vyvrácení dat uvedených.

Ad. b.) Dr. Kříž využitkoval okolnosti, že jsem s manžely Chromečkovými neuzavřel smlouvy. Upozornil jsem ho na divné chování jeho a na dohodnutí mé s Chromečkem hned v září r. 1894 v přátelském listě, na který ani neodpověděl. Vím přímo z úst manželů Chromečkových, že jim vtírání se dr. Kříže nebylo milé, že však ve své dobrosrdečnosti po delším domlouvání povolili, když zejména neustále poukazováno k tomu, „že ředitel Maška má již nálezů dosti“, a sice v tom smyslu, aby dr. Kříž prokopal polovičku zbývajícího terrainu a druhá polovice aby ponechána byla pro mne. Dr. Kříž arci nezačal kopati na kraji východním nedotknutém nýbrž tam, kde jsem já před několika dny zanechal následkem deštivého počasí a nutnosti odjezdu práci neskončenou.

Jakým způsobem získal rolníka J. Dokoupila, s nímž jsem uzavřel před svědky smlouvu, mi známo není. Dokoupil sám mi odpověděl, že prý jinak jednati nemohl.

Nekopal jsem od roku 1882 do 1894 zadarmo, nýbrž vždy za přiměřenou náhradu, byť i ne na penězích, a vycházel jsem s manžely Chromečkovými i v této příčině po celou dobu velmi dobře. Uznával jsem při každé příležitosti ochotu jejich a stanovím, že ani konfliktem s dr. Křížem přátelský náš poměr nebyl nikterak porušen. V příčině náhrady uvážiti dlužno, že jsem až do r. 1893 prokopával vždy

plochy jen malého rozsahu a že odklizení štěrku r. 1893 a 1894 mne stálo kolem 200 zl., což bylo zajisté značnější náhradou za prozkoumání plochy 900 m² než 50 zl. Křížem splacených za prokopání 1164 m² úrodného pole.

Ad. c.) Dokud nebyl západní břeh s haldami štěrku prokopán, nebylo lze pomýšleti na prozkoumání jižně ležícího pole, a prokopání zadní, západní části tohoto pole bylo vůbec nemožno. Prokopáním západního břehu připravil jsem si tudíž další terrain k prozkoumání. Je tudíž pravda, že dr. Kříž započal kopati tam, kde jsem si terrain byl připravil, a že kopal na místě k dalšímu mému kopání určeném a zamluveném.

Ad. d.) Svěřil-li dr. Kříž kopání v uvedené míře svému sluhovi Janu Galgoczymu, jest tento skutečným badatelem v Předmostí a v druhé řadě teprv dr. Kříž. Proti tomu nelze ničeho namítati, nutno však s tím příště počítati. Jsem dosud přesvědčen o tom, že jednotnost zkoumání byla porušena a spolehlivost údajů obmezena. Srovnání s K. Jurákem ve Štramberku jest nepřípadné, ježto se tam jednalo vždy o dobu kratičkou, z pravidla o několik pouze hodin. Dr. Kříž mohl si přec přečísti i předcházející řádek na citované str. 20. ročníku 1884 tohoto časopisu a byl by zvěděl, že se v Šipce kopalo jen po 2 neb 3 dny v témdni, a já že jsem tam aspoň dvakrát týdně docházel.

Však právě na základě svých dlouholetých zkušeností při badání v jeskyních i v širém poli seznal jsem, že jest stálé přítomnosti badatelovy při důležitém zkoumání v Předmostí nevyhnutelně zapotřebí, což mi bylo pravidlem při veškerých pracích mých. Dr. Kříž arci těchto zkušeností z Předmostí neb jiného podobného naleziště neměl, a proto netřeba se diviti, domnívá-li se, že mohl svěřiti kopání sluhovi svému, o jehož svědomitosti pochybovati arci příčiny nemám.

Ad. e) Nepodařený vtip o nutnosti 390tiletého kopání mohl bych mlčením pominouti. Sděluji se čtenářstvem, neboť dr. Křížovi byla věc povědoma, že za poměrů daných nebylo nikomu lze před r. 1893 rozsáhlejší měrou v hlíníku Chromečkově kopati. Prokopal-li jsem v roce 1894 v Předmostí více než 3000 m³ země, sotva bych byl několika set let potřeboval ku prozkoumání dalších 2500 m³ na poli Chromečkově, jež Kříž zabral, aneb 4222 m³, jež Kříž vůbec v Předmostí prozkoumal.

Naivní poznámku, že netřeba se diviti, přišel-li druhý badatel prvnímu na pomoc, nutno doplniti v tom smyslu, že se to státi mohlo a mělo způsobem šetrným a s dorozuměním hlavního badatele, jenž by byl umožnění rychlejšího tempa ve zkoumání s radostí uvítal.

Ad. f.) Přímým překrucováním pravdy jeví se býti odstavec: „Nepravdou jest, tvrdí-li Maška, že on samostatně naleziště objevil a že nabyl k němu mravního práva.“ Až dosud neopovážil se nikdo o správnosti údajů mých z r. 1886 pochybovati, a sám dr. Wankel výslovně uznává, že jsem samostatně naleziště objevil. Bylo ponecháno teprv dr. Křížovi, jenž právě v leckteré zákulisní záležitosti mnou byl zasvěcen, aby pravdu na rub obrátil a k podobnému nesprávnému výroku se nechal strhnouti. O mravním právu mém na zkoumání v Předmostí netřeba se tu hádati; v příčině té rozhodla nejvyšší instance: c. k. centrální komise, dadouc mi již v roce 1889 proti dr. Wanklovi za pravdu.

Věřím z plna srdce, že vzpomínka na bývalé konflikty mé s dr. Wanklem jest dr. Křížovi vhod. Dr. Kříž nesmí však zapomenouti, že bývaly časy, kdy jinak o nich soudil než nyní, kdežto já jsem zůstal věren přesvědčení svému od prvního počátku. Pro svou osobu ctil jsem povždy dr. Wankla a uznával jsem veliké jeho zásluhy o praehistorii moravskou, nahodilých a pomíjejících neshod si nevšímaje. Dr. Kříž bezpochyby teprv následkem konfliktu se mnou k podobnému úsudku dospívá.

Pozastavuje li se dr. Kříž vůbec nad tím, že jsem se k veřejnosti odvolal, dokládám, že mi nic jiného nezbývalo. Nejsa úředními záležitostmi vázán, byl bych si na podzim r. 1894 zajisté jiným způsobem pomohl.

Ze svého tvrzení v č. 45. tohoto Časopisu neslevím ani slova, ani čárky, setrvávaje na tom, že vše správně jest tam podáno. Za zásluhu si však počítám, že jsem dr. Kříže přiměl, konečně také do Časopisu mus. spolku olomuckého článek napsati, a stanovím znova, že konání p. Křížovo na podzim r. 1894 v Předmostí, jsouc nešetrné a bezohledné, zasluhuje veřejného odsouzení.

Drobnosti.

Předhistorické památky na Záhlinsku. Ve svých vzácných „Památkách obce Záhlinic (Brno 1884)“ zmiňuje se Frant. Skopalík o místech, kde za jeho paměti starožitnosti z doby pohanské nalezeny byly. V kapitole II. „Bádání a domněnky o stáří osady — —“ čteme: „— — Soumáme-li dále polohu okolí Záhlinic, shledáme, že asi čtvrť hodiny od osady směrem jihozápadním na bývalých pastviskách chrášťanských jménem Sedliska uprostřed močálovitého poříčí řeky Moravy zdvíhá se asi 600 až 800 metrů dlouhý a 100 až 150 m. široký pahorek, kopec na Sedliskách nazvaný, kterýžto, rozjeje li se řeka Morava a Rusava, jako ostrov z moře vyčnívá. Poněvadž v době, o níž vypravujeme, údolí moravní ustavičně zatopené jako malé moře vypadalo, byl kopec ten na Sedliskách skutečně ostrovem. Na tomto ostrově, jak se domýšlíme, usazovali se v době nějakého nebezpečenství osadníci záhlinští ochrany hledajíce na kratší neb delší dobu, majíce tu svá sedliska — —. V mínění tom utvrzuje nás i okolnosť, že při rovnání země, když tu r. 1865 z pastviště role dělali, nalezeny byly dva kameny z ručního mlýnku asi 5 cm. silné a 40 cm. v průměru mající z útvaru prahorního, tak zvané slídy či svory*) — — (str. 13. a 14.) — — r. 1862 nalezen v průkopu železničním na Padělkách naproti domku č. 111. hrob, v němž kosti a lebka lidská a spolu i kostra a koňská hlava se našla. — — Takových hrobů po různu i společných nalezeno v okolí a obvodu záhlinickém na více místech: na Padělkách u jam, na roli bývalém pastvišti blíže nynějšího hřbitova, v obořе na místě, kde stávala obecní stodola, v zahradě u domu č. 11., na roli Díly za vraty, která patří k podsedku č. 2, na blízkém Housenově, na knížecích gruntech, a jinde.“ Dne 11. května 1892 zajel jsem si schválně do Záhlinic, abych shora jmenovaná místa aspoň na povrchu ohledal. Šli jsme s místním naučitelem p. Simerským zrovna na Sedliska, nebo ta mne svým jménem nejvíce lákala. Na štěstí bylo veliké to rolí na podzim zoráno a od té doby netknuto. Taková zoraná, sněhem vyležela a několika dešti vyšlahaná půda poví nám všecko, co v sobě skrývá, zvláště za mokra, a je třeba tuto jenom důkladně schoditi. Na čerstvé oračce nebo za sucha nijaké známky se nejeví.

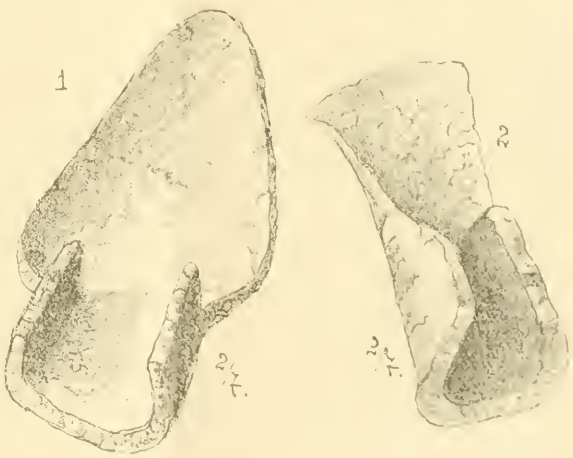

Ocitnuvše se na Sedliskách z té strany od Dóbravek (panský dvůr), zpozorovali jsme ihned četná spaleniska a na nich hojnost střepin z nádob na kruhu točených s přímočarným a vlnitým ornamentem. Čím dále na druhý konec, tím méně bylo spalenisk a střepin, ale za to našla se tam železná, silně okysličena sekyrka po způsobu bronzových palstávů s laloky po jedné straně, 10·5 cm. dlouha a při ostří 5 cm široká (obr 2.). Ve dvoře na Dóbravkách získali jsme u sařáře jiný železný nástroj na Sedliskách vyoraný, taktéž s laloky, ale jiných rozměrů: délka 19 cm., největší šířka uprostřed

*) Jeden ze jmenovaných kamenů mám ve své sbírce.

10·5 cm. (obr. 1.). Všelijakých železných předmětů, nožů, ostruh našlo se na Sedliskách dle výpovědi šafářovy mnoho, ale ostalo vše nepovšimnuto, anebo bylo úmyslně zkaženo. Při každé vycházce na Sedliska našli bychom dosud něco důležitého, ale jest už nyní nade vši pochybnosť zjištěno: 1. že v nejmladší době předhistorické byla na Sedliskách osada; 2. že osadu tuto obýval náš lid, poněvadž by jinak toho jména Sedliska ani neznal. Sedliska a Sedlíšťka objevují se zhusta v naších krajích a zasluhují toho, aby jim náležitá pozornost se věnovala. Můžeme býti skoro jisti, že na všech slovem Sedliska pojmenovaných místech bývala kdysi skutečná sedliska lidu tehdejšího. Od Dóbravek brali jsme se levým břehem regulované Rusavy, jíž tu „Kadala“ přezdívají, k Hósenovu. Na lukách spatřili jsme několik jezírek se stálou, čistou vodou, která hostí tytéž ryby jako blízká Morava. Nemají prý dna, a proto jim říká lid Bezedníky. Zrovna takový Bezedník býval pod Hósenovem, nepatrnou to ovršinkou. Asi před patnácti lety jej zahazovali. Berouce hlínu z Housenova, uhodili dělníci na celou řadu hrobů kostrových s nádobami většími i menšími, ale nikdo si toho tehda nevšimnul. Místa, odkud hlína vzata, dobře lze rozeznati od míst, kde země neubíráno: tato s vrstvou kulturní jsou černá, ona se spodní hlinou mrtvou žlutá. Lze souditi, že tu dosud více neporušených hrobů se nachází. R. 1891 zase tu vyoral oráč lebku. Na povrchu našli jsme střepiny zrovna takové jako na Sedliskách. Chystal jsem se, že Hósenov sám řádně prozkoumám a teprv o něm zprávu podám, poněvadž se ale domnívám, že k tomu sotva dojde, uveřejňuji své poznámky o něm. — *E. Peck.*

Hradiště na Olomoucku. 1. Švédské šance u Střížova. V lese „Doubravě“, 10 minut jihozápadně od vesnice Střížova rozkládá se hradiště zvané „Švédské šance,“ jehož polohu a rozměry jsem při návštěvě stanovil. Šance mají podobu obdélníku. Dvě strany jeho směřují od západu k východu a druhé dvě, kolmo na předešlé vedené, jdou od severu k jihu. Každá ze stran, od západu k východu veloucích, jest 112 *m* dlouhá, délka strany, od severu k jihu směřující, měří 105 *m*. Na zevnějšku obehnány jsou valy, jichž zevní svah měří od 7·2 do 10 *m*, hlubokým příkopem 1·20 až 1·40 *m* na dně širokým. Svahy příkopu stanoví čísla 4·8—5·2 *m*. Šířka nejvyšší části valu, po němž lze pohodlně se procházeti, obnáší 1·2—1·4 *m*. Svah valu měřený od hřebenu valu ku ploše ohražené činí 4·1—9 m. Plocha hradiště porostlá je borovicemi a smrky. — Pouze na jednom místě jest val prokopán, a to poukazuje k tomu, že průkopem vytvořeným odváženo bylo dříví, které bylo na hradišti zporáženo. — V dobách, kdy Švédských šanců k obraně upotřebeno bylo, poskytovalo hradiště bezpečný útulek svou polohou i úpravou. Kromě toho i rozsáhlá vyhlídka z valů na celou rovinu Olomouckou byla velkou výhodou těm, kteří v hradišti se nacházeli a o veškerém pobytu i změnách před valy se sběhlými vědomí měli.

2. Hradiště u Laškova. V malebném údolí potoka Šumice, které táhne se mezi Náměští a Laškovem, nachází se staré ohražení, známé v krajině tamní pod jménem „Šance“ nebo „Staré valy.“ — Hradiště nalézá se na levém břehu zmíněného potoka. Přístup k němu od potoka jest velmi nesnadný a obtížný pro příkrý spád horského hřbětu údolí ohraničujícího. Podoba valu tvoří dvě třetiny ellipsy, která není dokončena na straně k potoku obrácené, a tak jsou strany východní, severní a západní valem obehnány. — Délka valu činí 371 *m*; svah valu měří od 1 do 10 *m*. Na severní straně jest val obehnán příkopem, jehož zevnější svah měří půl až tři metry. — Hradiště i jeho okolí porostlé jsou dubovým lesem. *Fr. Faktor.*

Nález denárů u Brodu Uh. V měsíci říjnu 1895 vyorána byla na dominikánské roli „kúty“ zvané na pravém břehu Olšavy u Brodu Uh. asi 15 cm. vysoká, kulatá, píchaným ornamentem ozdobená, nahoře kulatým otvorem opatřená nádobka, naplněná stříbrnými denáry Vratislavovými, které podle všeho nemohly býti ještě v oběhu. Mince jsou trojího druhu. Jedny, a těch je nejvíce, mají na jedné straně poprsí sv. Václava, ruka jeho kopí třímá a kolem něho je nápis WENCESLVS a na straně druhé je v kruhu královský český stolec a nad ním korunovaná hlava s opisem WRATISLVS. Jiné mají na jedné straně v kruhu rámě sv. Václava s kopím a opisem WRATISLVS a na druhé korunovanou hlavu v kroužku s tímže opisem. Nejméně je těch mincí, které mají na jedné straně v kroužku korunu českou s opisem CONRAT DVX a na straně druhé poprsí sv. Václava s opisem OTTO DUX. Velikost všech jest stejná a mnoho jich má v kraji zářez. Asi 500 podařilo se dp. Lakosilovi, knězi řádu kazatelského v Uh. Brodě zachovati, ostatní lid rozebral. Za doby, ze které mince tyto pocházejí, byl Brod Uh. opev-

něm. Čteme, že Konrád, knížě brněnský dal valy, Otto, bratr jeho, knížě olomucký zdi, brány a hašty vyzdvihnouti, a že Vratislav, král český a bratr jejich poslal jim mnoho lidu českého ku pomoci.

Jan Kučera.

Vánoce. [Obyčeje a pověry jak bývaly před 150 loty a dosud dědičně se zachovávají na Hané (Olomoucku a Přerovsku)]. Na „štědrý den" když lidé vstali, nesnídali a chléb hospodyně uzamkla, aby snad někdo potajmu si neukrojil a přísný půst toho dne neporušil. Nikdo, ani děti nedostaly jísti a drobotina hladová konejšena slibem, že když zdrží se jídla do večera, jak pastýř zatroubí a zapráská, uhlédne „zlaté prasátko," které po protější střeše a po obrazích choditi bude ozářené. Očekávání něčeho tak neobyčejného a krásného napomáhalo otužiti povnou vůli, kteréž jistě zapotřebí bylo k přemožení žádosti zakousnouti do líbě vonících koláčů, jež odpoledne se pekly. Když pak při nastalém večeru dítě u okna stojíc ven pohlíželo a nedočkavě se tázalo, kdy že to prasátko uvidí, odpovězeno mu, že jest nyní na druhém konci vesnice, aneb že již asi přešlo. Zasednutím k slavnostní chutné večeři zahnány chmury sklamání.

S přípravami k štědré večeři započato hned ráno a před polednem se zadělávalo na koláče, které obyčejně v peci se pekly velké, nadívané tvarohem, makem, zelím, anebo pomazané: hruškové, trnkové a j. Koláče takové však pekli více jen ve vesnicích vzdálenějších města, kde nebylo obyčejem vařiti kapra. Kde měli „kapra" (a byť to byla i jiná ryba, toho dne byla kaprem k vůli pojmenování omáčky!) tam pekli jen suché bochánky neb zavíjáky, jež lámané jedli s kaprovou omáčkou, která bývala a je dosud korunou dovednosti kuchařské každé hospodyně.

Necky, v nichž se zadělávalo, dány po vybrání těsta do kádě, v níž ve chlévě stála voda k napájení, aby zbytek těsta vymočený dostal se v nápoji dobytku, který tím chráněn před škodou a všemožným učarováním. Po vydrhnutí a úklidu v domě prostřelo či nastlalo se slámy v jizbě i síni na památku, že Ježíšek narodil se na slámě. Až po „Mláďátkách" zase slámu sebrali a svázanou povříslem uschovali k době nasazování hus, kdy dávána do košů. Říkalo se, že tím husy dobře sedí a mají mnoho housat. Když byla celá domácnost uspořádána a navařeno, shromáždili se ke stolu neprostřenému, neboť prý Pán Ježíš v chudobě se narodil, a na stole rozestaveny talíře s lžícemi a vidličkami. — Hospodář a po něm ostatní domácí stojíce pomodlili se nahlas třikrát „Otče náš" a „Zdrávas" s obyčejnou modlitbičkou: „Pane Bože a Otče nebeský, požehnej nám těchto darů, kterých z Tvé štědrosti božské požívati budeme. Kriste, králi věčné slávy. Amen. O Pane přijď a buď hostem naším a požehnej nám čeho jsi nám naděliti ráčil." Na to zasedli a napřed si každý oloupal stroužek česneku, jejž v medě omočil a snědl, aby po tom postě chuť napravil. Pak jedli polévku ze suchých hřibů s nalámaným bochánkem a po ní rybu v omáčce s bochánky, což bylo hlavním jídlem. Krupice alespoň na lžici pojedli na památku útlého dětství Ježíškova. Na mísu přineseno pak vařené suché ovoce a naposled jablka a ořechy. Těmito podělovala hospodyně, zpívajíc při tom:

„Pojďte chlapci k nám,
koledy Vám dám
po jablíčku, po oříšku
Budem zpívati Ježíšku!
Budem zpívati – koledovati."

Hned po večeři dány na stůl tři zakryté talíře, v nichž v jednom byla hlína, ve druhém chléb a ve třetím peníze. Kdo chtěl zvěděti, co budoucí rok mu přinese, odhalil jeden ze tří talířů. Ten, jemuž se dostalo hlíny, dostal tím znamení, že toho roku buďto zemře aneb těžce onemocní, kdo odhalil chléb, že bude míti všeho hojnost a kdo peníze, štěstí. Obyčejně se však toho hádání budoucnosti báli, aby neodkryli hlínu! Též při rozkrajování jablka. Kdo měl zdravá jadérka, měl naději v dobro, kdo červivá, bál se smrti neb neštěstí v tom roce. Jinak se po večeři těšili zpíváním koled, neb hráli o ořechy. Děti chodí dosud po domech zpívati koledy a dostávají koláče, chleba neb peníze. Každé krávě i koni dostalo se po večeři čeládky chleba s medem a se stroužkem česneku do něj zastrčeným, aby sdílel radostné narození Páně a dívky, aby kravám se lepšího než jindy dostalo, daly jim sena, byť je hospodáři uzmouti měly. Stromům hodily kostky z ryby, aby za to uštědřily ovoce. Po večeři dívky na dvoře vesele volaly: „Slyšíš — kde můj milý — kde večeříš?" Odkud zaštěkal té chvíle pes, z té strany očekávaly ženicha. Mimo to se věřilo, že v štědrý večer o půl noci i hovádka mohou mluviti. — Jeden hospodář chvalkovský, který měl jen koně a vola, chtěl zvěděti, co si zvířata povídají, a tu vyslechl, kterak se kůň s volem domlouvá, kdo z nich pro hospodáře je užitečnějším, který z nich lepší a důležitější služby koná. Vůl pravil, že méně dobré potře-

buje píce a těžší náklad uvezo, kůň však na to řekl, on že důležitější službu hospodáři prokáže, neboť ho poveze letos na hřbitov. Strachem a hrůzou hospodář onemocněl, chřadl, a brzy zemřel, tak že kůň poslední důležitou službu mu prokázal, když hospodáře v polním voze, jak dříve obyčejem bývalo, na hřbitov vezli. — Rolníci mají neradi vánoce tmavé, totiž bez mrazů a sněhu, neboť se říká: „Tmavé vánoce — světlé stodoly“ a naopak: „Světlé vánoce — plné stodoly.“ Na Sv. Štěpána dostala čeládka po velké makové buchtě, a pacholci odcházeli ze služby „na svobodu“ až do nového roku. Časně ráno bývaly veselé půtky, neboť na důkaz uznání, že jsou mužští toho dne pány, obsloužily je ženské omytím hodně studenou vodou, neb sněhem, zastaly-li je spící. Odpoledne „na Štěpána“ chodívali pastýři a dříve i hotaři po koledě a dostávali koláčů neb mouky.

Na nový rok nastupovali pacholci a pohunci novou službu. Pacholci dostávali ročního platu: 24 zl. šajnů a na 4 košile domácího plátna. Dívky toho dne opuštěly službu a byť i zůstaly „na staré,“ odebraly se k rodičům neb známým na svobodu až do sv. Tří králů, v kterémžto čase ušily a upravily si prádlo a šaty.

Na sv. Tři krále nastupovaly služebné, když již předešlého dne odpoledne byly nové hospodyni světiti vodu, sůl, kadidlo a křídu tříkrálovou. Služného dostávaly 16 zl. šajnů, 8 loktů lněného, 8 loktů pačesného a 4 lokte konopného plátna. Na všech dveřích v domě svěcenou křídou napsali hned K + M + B + s letopočtem, aby stavení chráněno bylo ode všech pohrom. Svěcenou vodou nová dívka při prvním vstoupení do chléva pokropila místo i dobytek žehnajíc. Sůl, kterou potlučenou na místě nosili světiti, hospodyně uschovala, a když poněkud na máslo stloukala, osolila v máselnici smetanu touto svěcenou solí, aby máslo bylo zdarné a první stloukání, totiž máslo, dávala obyčejně do kostela, aby před oltářem hořelo jakožto věčné světlo, a aby Pán Bůh požehnal užitku z dobytka. Kadidlo hospodyně též uschovala, a když přibylo telátko, vykouřilo se ve chlévě kadidlem tříkrálovým, aby dobře se podařilo. Také když housátka se vylíhla, nakouřila je hospodyně svěceným kadidlem, aby nepošla. *Klára Růžičková.*

Plameňáci na Moravě. Před polednem dne 23. července 1895 objevili se na Stichovském rybníku u Stichovic blíže Plumlova *plameňáci* (*Phoenicopterus roseus L.*). Přiletěli od jihu. Pomalu spouštěli se nad rybníkem a koupali se jako vlaštovky. Pak usadili se nedaleko vrb na jižní straně rybníka. Po poledni kroužili nad vodou. Na to usadili se na bahnitém mělkém kraji nedaleko lesa. Bylo jich jedenáct. Náhodou šel kolem přiručí lesního úřadu p. A. *Freundl* a přiblížil se jim na 60 kroků. Dvěma ranami zastřelil tři. Ostatní ptáci se nezaplašili výstřelem. Stáli klidně a dívali se na mrtvé své soudruhy. Když pak i jiní lidé až na patnáct kroků se přiblížili, vzletli a kroužili asi půl hodiny nad rybníkem. Pak odletěli směrem k Olomouci. Jeden hned se oddělil, zůstal na rybníku, kdež večer byl zastřelen. Jeden z nich byl u Olomouce chycen, dán do parku ku čápům, ale za několik dní pošel. Jiný dle zpráv novinářských až u Opavy postižen. Ze zastřelených nalezá se vycpaný jeden v české realce v Prostějově, druhý v nár. škole v Mostkovicích, třetí v nár. škole v Hrubčicích a čtvrtý v dívčí škole ve Strážnici. Všici jsou ptáci mladí, asi dvouletí, nevybarvení, z výši jednoho metru, s křídly černošedými, nemají normální barvy růžové, nýbrž jsou bílí. Přiletěli bezpochyby od břehů černého moře. *V. S.*

Literatura.

Devonští trilobiti u Čelechovic na Moravě. Napsal Fr. Smyčka, assistent musea království Českého. Rozpravy čes. akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze. Čís. 24. II. třída. 1895. S 1 vyobrazením a 1 tabulkou. — Malý ostrůvek devonského vápence na jižním a východním svahu kulmového Kosíře u Kostelce blíže Prostějova zajímal již ode dávna pro množství různých zkamenělin geology cizí i naše. Již r. 1839 byl to generál z Kocků, r. 1863 geolog Wolf, r. 1842 Glocker, který odtud již 31 zkamenělin uvádí, r.

1847 M. Hoernes uvádějo odtud seznam zkamenělin z pozůstalosti Keckovy, r. 1848 slavný angl. geolog Murchison, který zároveň s hr. Kayserlingem a s de Vernevilem cestu sem podnikl. Murchison první s určitostí největší přičetl vápence Čelechovské devonu objeviv tu význačnou zkamenělinu ramenonožce Stringocephalus Burtini. R. 1891 uveřejnil H. Zimmermann v Brně popis pěti druhů trilobitů odtud pochodících ve zprávách přírodozkumného spolku v Brně. R. 1895 popsal assistent Smyčka tři druhy trilobitů, mezi nimi nový druh, který Proetus čelechovicensis nazval. Ve shora uvedené práci líčí autor zevrubně poměry geognostické, tektonické a geologické našeho devonského ostrůvku. Na vyobrazeném profilu viděti dobře sled vrstev: pod ornicí uloženy jsou hlíny s koulemi vápence (vrstva trilobitová), pod touto pevné červenavě zbarvené jíly (vrstva koralová), pod touto tvrdý černomodrý vápenec (vrstva gastropodová). Připojen dále seznam všech dosud odtud pochodících zkamenělin. V delší stati popsány jsou trilobiti Bronteus intermedius Goldf., Dechenella Verneuli Bar., nové druhy Proetus čelechovicensis Smyčka a Proetus moravicus Smyčka. — Bylo již dávno přáním našim a jistě i jiných, aby konečně všechny poměry našeho ostrůvku devonského se týkající byly náležitě objasněny, zejména, aby každý mohl odtud pochodící zkamenělíny určiti. Přání to dosud splněno jen z části, avšak se zdarem úplným. Těšíme se na další práce o našem devonu. Pilný autor jistě neustane pokračovati ve výzkumu geologickém svého rodného kraje. *V. S.*

Floristisches aus dem Trencsiner Comitate nebst nebensächlichen Excursen. *(Příspěvky floristické z Trenčanské stolice s vedlejšími exkursy).* Od **Jos. L. Holubyho.** Zvláštní otisk z časopisu „Jahresheíte des Naturwissenschaftlichen Vereines des Trencséner Comitates“ 1894/5 — 52 stran. — Senior Holuby znám jest našim čtenářům z dostatek jakožto duchaplný folklorista bošácké doliny na Trenčansku. I kulturní historii a praehistorii pěstuje, pokud okolí jeho působiště jemu poskytuje k tomu látky. Vlastním studiem životním však jest mu botanika. V tomto oboru požívá věhlasu v kruzích odborných daleko za hranicemi. V článku shora jmenovaném podává výsledky svých botanických výletů v roce 1895, a odborníci naleznou zde hojnosť zajímavých zpráv. Kruhy širší více zajímati budou z tohoto pojednání arci četné přimísené drobty lidovědné; hlavně všelijaké magické recepty ze starší literatury citované i z lidového lékařství vzaté. Tu a tam vtroušeny pověry a pověsti o čarách a kouzlech. *V. H.*

Slovenské Pohlady. Časopis zábavnopoučný. Redaktor a vydavatel **Josef Škultety.** Ročník XV. V Turč. Sv. Martině (Roční předplatné 5 zl). — Z vědeckých článků dokončeného právě ročníku 1895. tohoto pečlivě redigovaného časopisu zajímají nás zvláště tyto: Krištov Chorvát dokončil svůj pozoruhodný, v roč. 1894. začatý článek „Smrť, pohrob a mrtví v tradícii a zvykoch ludových“; uveřejnil dále „Niekolko myšlienok o štúdiu ludovom“ a popsal obšírně „Slovenskou svadbu“. K této látce podali příspěvky: P. Sekerka „Svadobné obyčaje v Hlbokom, v Nitriansku“ a Michal Goda „Svadobné obyčaje v Slovenskom tradáci.“ Také pohádky a pověsti jsou zde opět zastoupeny: Neunavný J. L. Holuby podal jich několik z Bošácké doliny — nepotřebujeme podotýkati, že vypravovány jsou mistrovsky. Také Terezia Vansová pokračuje ve svých pěkně vypravovaných rozprávkách „Z našej dediny“; konečně též A. B—y podává několik „Povestí z ludu“. L. V. Rizner vypsal ze starého rukopisu „Magické recepty hospodárske.“ Pověry a obyčeje uveřejněny jsou zde ze zvolenské stolice a z mikušovské doliny; pak šárišská pořekadla z okolí bardiovského. Ku studiu jazyka slovenskeho nacházíme zde opět další příspěvky od prof. dra. F. Pastrnka a S. Smetany. Mimo to podán různý materiál k literární historii slovenské. — Na konec nemůžeme si odepříti, zmíniti se ještě o dvou příspěvcích J. L. Holubyho, třebas byly převahou zábavnými; obsahujíť tak mnohé zrnko pro poznání lidu a života na Slovensku. Ve článku „Z mojich žiackych časov modranských“ podává své upomínky ze studií, svým neodolatelným, věčně mladým, srdečným humorem pepřené; ve „Výletu do šútovskej doliny v Turci“ pak přimísil k pěknému líčení přírodních krás drobty botanické a folkloristické. Práce Holubyho zůstanou vždy pravou ozdobou Slov. Pohladův, kteréžto časopis opětně buď vřele doporučen. *V. H.*

Věstník československých musei a spolků archaeologických. Majitel, vyd. a redaktor **Kliment Čermák** v Čáslavi. Čís. 4 — 10. Obsah: Čís. 4. Methoda ve zkoumání o předhistorii. Píše *Kl. Čermák.* — Konservování starožitností z látek neorganických. — Zajímavá místní jména na Moravě Sestavil *J. L. Červinka.* — Seznam archaeologických spolků a musei českých. — Nálezy a zprávy: Pověsť o kostelíku Mohelnickém. — Portál románském kostele Zábořském. —

Nález bronzů v Bílovicích — Literatura. — Čís. 5. Objevování a prozkoumávání nálezišk starožitností. — Městské průmyslové museum pro západní část králov. Českého v Plzni. — Ze zprávy kuratoria umělecko-průmyslového musea obchodní a živnostenské komory v Praze za rok 1884. — Inventář listin pergamenových archivu král. věn. města Mělníka. Podává Bohuslav Čermák. — Konservování starožitností z látek neorganických. — Zajímavá místní jména na Moravě. (Pokrač.) — Průmyslové museum pro východní Čechy. — Nálezy a zprávy: Hrnčířská pec a kachle objevené v Čáslavi. — Staré stříbrné doly u Slavníče. — Nálezy mincí. — Čistění starých mincí. — Drobovice Budětiny. (Nálezy kamenných nástrojů). — Nález denárů. — Nález zvonu v Nivnici. — Literatura. — Čís. 6. Tabulky k upevňování starožitností. — Objevování a prozkoumávání nálezisk starožitností. (Pokračování). Zajímavá místní jména na Moravě. (Dokončení.) — Inventář listin pergamenových archivu král. věn. města Mělníka. (Pokračování.) — Konservování starožitností z látek neorganických. — Lučební a fysikální výzkum starožitností — Seznam konservatorů v Čechách. — Ténská nekropole Kralovická u Plzně. Sděluje Fr. X. Franc. — Nálezy: Předhistorické nálezy v Hoříně proti Mělníku. — Literatura. — Čís. 7. Slovenské museum v Turč. Sv. Martině. Sděluje P. Sochaň. — Městské museum v Klatovech. Sděluje dr. Hostaš. — Vjenceslav Radimský, archeolog. — Objevovovaní a prozkoumávání nalezisk starožitností. (Pokračování) — Seznam konservatorů v Čechách. (Dokončení.) — Inventář listin pergamenových archivu král. věn. města Mělníka n. L. Podává Boh. Čermák. — Poslední objevy v Troji. — Zprávy a nálezy: Ze Zákolan. — Z Mnichova Hradiště. — Literatura. Čís 8. Naše města a jich památky. Uvažuje Klim. Čermák. — Objevování a prozkoumávání nálezisk starožitností. (Pokrač.) — Archæologický obsah časopisu Vesmír. — Jednatelská zpráva musejního spolku „Palacký“ v Poličce za rok 1895. — Zprávy. — Nálezy. — Literatura. — Čís. 9. Účelnost museí. — Objevovávání a prozkoumávání nálezisk starožitností. (Pokrač.) — Archæologický obsah časopisu „Vesmír“. (Pokrač.) — Musejní spolek v Pardubicích. — Inventář listin pergamenových archivu král. věn. města Mělníka n. L. Podává Boh. Čermák. — Zprávy. — Nálezy. — Literatura. — Čís. 10. Objevování a prozkoumávání nálezisk starožitností (Dokonč.). Výroční zpráva předsedy musejního spolku „Věcla Čáslavská“ za rok 1895—6. — Nálezy v cihelně u Koželuh pod Čáslaví. — Sběratel starožitností. — Nálezy. — Literatura.

Method. Časopis věnovaný umění křesťanskému. Roč. XXI. (1895.) Majitel, vydavatel a redaktor Ferdinand J. Lehner. I. Románské exkurse v Čechách: Kostel v Nudvojovicích n Turnova. (Prof. Václav J. Krch.) — Farní kostel sv. Bartoloměje v Červené. (Prof. Josef Braniš.) — Farní kostel sv. Bartoloměje v Lanžově. (Red. Vilém Dokoupil.) — Farní kostel Stětí sv. Jana Křtit. v Hostivaři. (F. J Lehner.) — Hradní kaple sv. Klementa ve Staré Boleslavi. (F. J. Lehner) — Farní kostel sv. Víta v Trhové Zahrádce. (F. J. Lehner.) —. Dodatek k článku „Modrá Hůrka“. (K Geringer.) — Filiální kostel sv. Víta v Srbicích. (F. J Lehner.) — Farní kostel sv. Jana Kř. na Velízi. (F. J. Lehner.) Farní kostel sv. Jiří v Pertolticích. (F. J. Lehner.) Klášter Plasský. (F. J. Lehner.) — Klášterní chrám v Kladrubech. (F. J Lehner.) — Románské exkurse na Moravě Vesměs od F. J Lehnera: Kom. kostel sv. Jakuba Většího v Jakubově. — Bývalý farní kostel (nyní sakristie) v Křtěnicích. — Bývalý kostel (nyní sakristie) v Střížově. — Sakristie farního kostela sv. Václava v Býtově. — Filiální kostel narození Panny Marie v Brníčku — Filiální kostel Povýšení sv. Kříže v Stínavě. — Kostel sv. Václava v Štěpkově. — Farní kostel sv. Prokopa v Domamili. — Farní kostel sv Barbory v Častohosticích. — Klášter Velehradský řádu cistercijského. — Kostel sv. Petra na Hoře v Brně — II. Monografie kostelů: Kaple Matky Boží u hradu Veveří na Moravě. (Karel Eichler.) — Hřbitovní kostel sv. Jiljí ve Svitavech. — Farní kostel sv. Ondřeje ve Vendolí na Moravě. (Josef Kašpar.) — Kostel v Blížejově. — Čečovice. — Červené Dřevo. — Domažlice. (František Lang.) — III. Jiné články: Umění církvi sloužící. (Josef Vajs.) — Praktické pokyny k V. titulu provinciální synody Pražské. (Jos. Vajs.) — Vyšívaná roucha bohoslužebná na národopisné výstavě československé. (Ed. Sittler a dr. Ant. Podlaha.) — Jodok (Jošt) Devogt S. J. Příspěvek k dějinám uměleckého průmyslu v Čechách. (Dr. Ant. Podlaha.) — Jak křesťanství rozšiřovalo se v Římě. — Jakých práv měli křesťané ku katakombám v dobách pronásledování. — Pomluvy a potupy vůči křesťanům. — Persekuční edikty vydané proti křesťanům. — Mučenníci a vyznávači. (Josef Vajs.) — IV. Různé zprávy. — V. Měsíční zprávy akademie křesťanské. —

Redaktor: Jaroslav Palliardi. — Nákladem vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci. Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

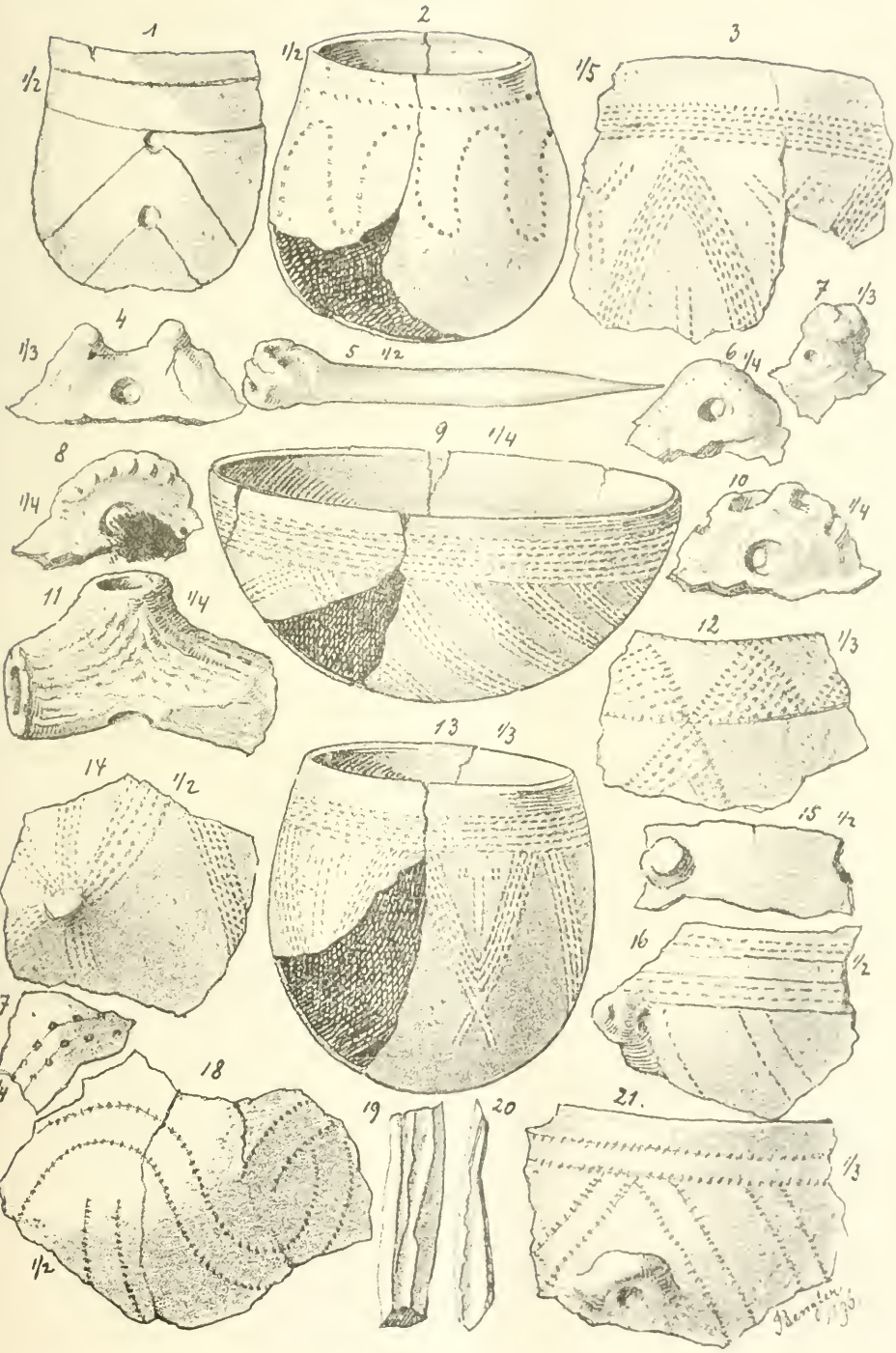
1
1/2
2
1/2
3
1/5
4
1/3
5 1/2
6 1/4
7 1/3
8
1/4
9 1/4
10
1/4
11
1/4
12
1/3
13 1/3
14
1/2
15 1/2
16
1/2
17
1/4
18
1/2
19
20
21.
1/3

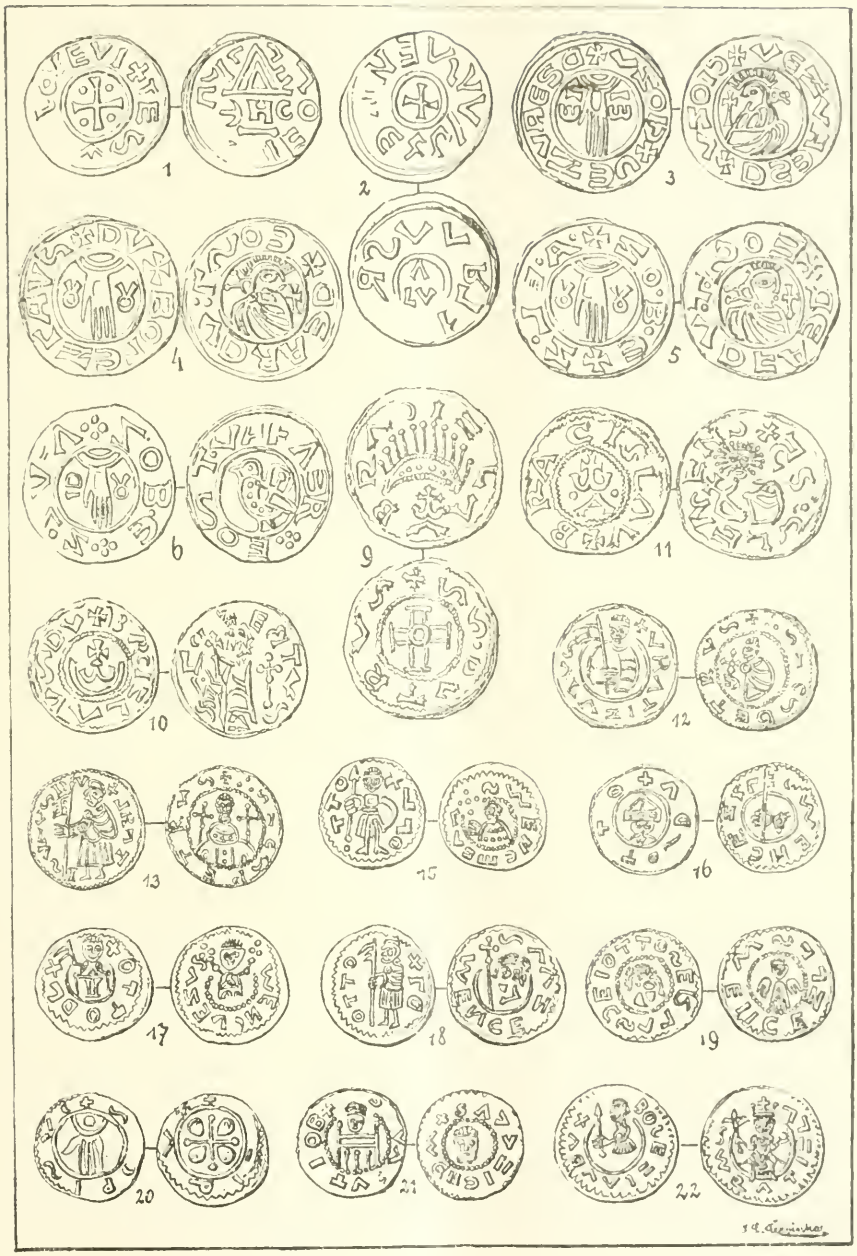
1
2
3
4
5
6
9
11
10
12
13
15
16
17
18
19
20
21
22

Ročník za 2 zl. Členům spol. muz. vydává se za cenu snížcnou.

ČASOPIS

Expedice v České ulici (Národní dům III. poschodí.)

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 51. a 52. Vydáno v prosinci r. 1896.

O dokončení výzkumných prací v Předmostí se stručným přehledem literatury o tom nálezišti.

Sděluje Dr. Mart. Kříž.

I. O dokončení výzkumných prací v Předmostí.

Na podzim roku 1896. skončil jsem na dobro výzkumné práce své v Předmostí; k hlavním výsledkům uveřejněným v čísle 49 a 50 tohoto časopisu připojuji to, co následuje:

a) O poměru Bečvy k chlumu čili Hradisku. Chtěje nabýti úplně jasného rozhledu o tom, jak daleko sáhaly kdysi vody rozvlněné Bečvy a jak daleko sáhají za obyčejných poměru nyní, zejména letos v roce tak neobyčejně mokrém dal jsem na východní straně od silnice z Předmostí do Lipníku vedoucí hloubiti pět nových šachet.

Výsledek dřívějších prací a nynějších jest tento:

Bečva mající nyní své řečiště při *V.* (výška nad mořem) 208 *m* měla v dobách dřívějších ale již na prahu doby diluviální rameno, které proudilo se pravidelně při *V.* 219 *m* tedy o 11 *m* výše ukládajíc šedý, ostrý písek a šedý omletý štěrk; na to se koryto Bečvy snižovalo až dosáhlo dnešního svého položení; Bečva velmi často vystupovala z břehů ukládajíc kal (písek a slín) ve vrstvách vlnitých různě zbarvených a to až do *V.* 225 *m*; větší výšky tyto vody rozvlněné Bečvy nedosahovaly.

Nyní rozprostírá se spodní voda po celé čáře východní v zahradách mezi železniční hrází a silnicí Lipnickou do *V.* v 214 *m* jsouc pokryta jen nepatrnou vrstvou černé bahnité hlíny.

Kdyby rukou lidskou nebylo postaráno o odtok spodních vod, rozprostíralo by se bahniště od zahrad Předmosteckých až k Bečvě a za Bečvou po celém Přerově (zámek a nejbližší okolí vyjímaje.)

Že tomu tak bylo skutečně za dob, kdy Přerov byl již městem, dokazují piloty (jehly), jež byly nalezeny při stavbě Národního domu na náměstí v létě r. 1896 sloužívší bez pochyby jako podklad pro most nebo lávku.

b) O sladkovodním vápenci čili opuce. Na straně západní i východní Hradiska zejména ale v šachtách vyhloubených v zahradách Předmosteckých nalezli jsme tvrdou vápencovou hmotu barvy žlutavé anebo šedobílé, uloženou buď vlnovitě anebo shluklou

v kusy houbám podobné: těmto dírkovitým vápencovým shlukům říkají tamnější lidé opuka. Mám kusy se skamenělými rostlinými zbytky. Vidno na nich, že voda usazující vápenitou hmotu zustávala státi v místech bažinatých, kde rostlo rákosí a palach: usazování látek těchto děje se sice dosud, ale v míře skrovné.

Opuky v šachtách ode mě nalezené pocházejí z doby diluvialní a to z období praeglacialního čili předledového.

Na jihovýchodní straně Přerova u Želatovic a u Tučína jsou otevřené lomy na pevný sladkovodní vápenec, v němž často již nalezeny zbytky zvířat a rostlin třetihorních; vápenec tento utvořil se spusobem takovým, jak tvoří se dosud opuka kolem chlumu Předmosteckého.

Poněvadž ale *V.* těchto lomů obnáší 241 *m* u Želatovic a 265 *m* u Tučína a vápenec onen mohl tvořiti se jen na místech, kam okolní srážky deštové měly spád, musila nynější nížina Bečvy tenkráte býti naplněna písky, slíny a štěrky do této *V.* 265 *m*.

c) O kyselce. Na několika místech na straně východní chlumu čili Hradiska onoho prýští se voda kyselavá, jíž v dosti velké míře užívají lidé trpící nedostatečným trávením v žaludku. V zahradě manželů Chromečkových je studánka, ku které přicházejí lidé z Přerova a z okolí čerpat kyselku.

Studánka je hluboká 3 *m*, voda v ní čistá; po chvílkách vystupuje ze dna celé hejno bublin kyseliny uhličité.

Vedle domu Chromečkova a souseda jeho Otčenáška na ulici je nádržka, do níž kyselka ze zahrad těchto rolníků vtéká a s přeplněné nádržky (říkají této nádržce — „prádelna") odtéká.

Jest podivno, jaké množství vody denně zde se proudí. Poznáme to nejlépe z následujícího měření provedeného ode mne v r. 1894—1896.

	sekundy	litry
1. Dne 11. listopadu 1894 zachytli jsme do plechové mísy při třech pokusech vždy za	12	6
2. Dne 23. února 1895	15	7
3. Dne 25. dubna 1895	15	6
4. Dne 4. července 1895	10	9
5. Dne 18. září 1896 (ač rok byl nad míru mokrý)	10	8
Tedy za	62	36

Na 62 sekund připadá 36 litrů čili na 60 sekund anebo jednu minutu 35 litrů.

Na 1 minutu připadá litrů	35
na 1 hodinu „ „	2·100
na 1 den „ „	50·400

čili 504 hektolitry.

d) Jak se ukládala žlutnice a na čem spočívala. Obejdeme-li chlum zvaný Hradiskem kolem dokola, seznáme, že jest na všech stranách osamocený t. j. že voda má s vrchu od vápencového lomu spád na všechny strany; nejmírnější spád jeví se nám býti na straně severní směrem k Popovickému lomu pískovému.

Tomu ale nebylo tak vždy; na počátku doby diluviální když hlína žlutá počala ukládati se, sestupovala od těchto pískových lomů po mírném svahu půdy písečnatá směrem k oněm dvěma skaliskům vápencovým, které tvořily pevnou kostru pro náš chlum hlinitý. —

Na rozhraní vod na severní straně chlumu jest *V.* . . 240 *m*
šachta jdoucí na třetihorní písek byla hluboká . . . . 7 *m*
a šla tedy do *V.* . . . . . 233 *m*

Při této výši nadmořské počala se zde ukládati žlutnice a jest tu nyní mohutna 7 *m*; týž písek třetihorní shledal jsem při téže *V.* (233 *m*) u mostu tam, — kde u Boží muky voznice na silnici přechází.

Na straně jižní ukládala se žlutnice na pískovité a slínité vrstvy vlnitě uložené, jež byly vodami rozvlněné Bečvy sem zanešeny; na straně západní rozkládaly se močály a v oněch tvořil se sladkovodní vápenec, který se žlutnicí znenáhla překrýval; na východě v zahradě Chromečkově zrovna u skaliska bylo hnízdo slínu třetihorního, který se hlínou překryl a směrem k inundační rovině Bečvy jsou to opuky a vlnitě uložené písky říčné, již žlutnice zde zahalovala.

e) O vrstvě fossilní. Zbytky zvířat diluvialních zejména ale z mamutů objevují se při rozličných *V.* (výškách nadmořských) na rozličných místech.

Okolnost tato sama o sobě nerozhoduje ještě o rozličném stáří vrstev, v nichž ony zbytky byly uloženy.

Jinak má se to ale, jest-li shledáme zbytky tyto nad sebou v rozličných výškách rozložené.

V roku 1886 byl kraj kolmé stěny žlutnice v zahradě

Chromečkově při *V.*	236	*m*
vrstva kulturní obsahující zároveň množství zbytků mamutích byla hluboko	2	*m*
tedy při *V.*	234	*m*
Vrstva tato byla silná	0·30	*m*
a šla tudíž do *V.*	233·70	*m*
Pod touto ale ve hloubce	8·50	*m*
tedy při *V.*	225·20	*m*

nalezl jsem zbytky z mamuta, z jeskynního medvěda a koně.

Poněvadž ve vrstvě kulturní obsaženy byly zbytky zvířat žijících nyní pouze v krajinách kolem severní točny rozložených (circumpolárních, borealních, glacialních) k. př. sob, lední liška, lumík, pižmoň, sněžný zajíc, sněžný kur, nazývám onu vrstvu glacialní. Vrstva tato utvořila se tenkráte, když následkem podnebí vlhkého a studeného krajiny severní se byly pokryly ledem sáhajícím až na úpatí hor karpatských a moravsko-českých a severní zvířata nucena byla stěhovati se k jihu a hledati také u nás útočiště před poměry, jež životním jich podmínkám nemohly vyhověti.

Avšak mamut, jeskynní medvěd, kůň (a jak z jeskyň víme i mnoho jiných zvířat) žili tu dlouho a dlouho před touto dobou ledovou; neboť od onoho času, kdy v zahradě Chromečkově při *V.* 225 *m* uloženy byly kosti z mamuta, jeskynního medvěda a koně až do doby, kdy se tvořila kulturní vrstva, uložila se žlutnice mohutná 8·50 *m* a to musilo trvati dlouho, pročež nazývám tu dolní vrstvu praeglacialní. Totéž shledal jsem v cihelně Mandlově. Zde rozkládá se fossilní glaciální vrstva při *V.* 225 *m*; v šachtě zde vyhloubené a jdoucí na štěrk z Bečvy uložený nalezl jsem ve hloubce 5 *m* (při *V.* 220 *m*) kosti mamutí. Také tuto spodní vrstvu nazývám praeglacialní.

V cihelně Fryčkově měl jsem šachtu 4·90 *m* hlubokou při *V.* 231 *m*; hned nahoře v žlutnici našli jsme kosti mamutí; hned za touto šachtou však dva metry nad půdou cihelny tedy při *V.* 233 *m* nalezeny byly též mamutí kosti (téměř celá holeň); v tomto případě ovšem jest nesnadné určiti, do kterého období

mají se vřaditi kosti ty a nebo ony: pravděpodobno jest, že kosti v šachtě nalezené spadají do období glacialního čili ledového a kosti výše nalezené do období postglacialního, čili stepního. Kosti z menších zvířat k př. z lední lišky, ze sněžného zajíce ve fossilní vrstvě nalezeno nebylo.

f) O vrstvě kulturní. Mnoho mně na tom záleželo, abych vypátrał, jak daleko rozkládala se vrstva kulturní před rokem 1880 a jakou plochu zaujímala v tom čase, ve kterém započalo vědecké bádání (totiž v r. 1880).

Nutno ale hned podotknouti, že rozeznávám dvojí kulturní vrstvu, jež se mi jeví spůsobem následujícím:

1. Kulturní vrstva v užším a pravém smyslu. Jest to vrstva, kterou v původním svém uložení shledáváme a kterou ve spůsobě ohnišť a hromad postřehujeme.

Ohniště bývají v kotlince úmyslně v žlutnici vyhloubené a rozkládají se na ploše jednoho až jednoho a půl metru v průměru; místo takové pokryto jest popelem po většině z kostí pocházejícím a na šedo, tmavošedo až na černo zbarveným; v popelu a kolem něho jest plno menších i větších černých uhýlku koštěných; hlína v ohništi bývá na červeno vypálená; kolem ohniště jest plno kostí rozbitých z mamutů anebo menších travožravců (sob, kuň); kamení (na rozbíjení kostí), nožíku a odštípku pazourkových je tu hojnost. Nedaleko anebo přímo při ohništi máme hromadu kostí nakupených; tu leží pánve a lopatky, žebra a stehna, lebky a čelisti, kly atd. úmyslně od člověka pravěkého na jedno místo složené, při nichž shledáváme mnoho zbytku dravčích (zejména vlčích — při jedné leželo dvanáct lebek vlčích.)

2. Vrstva kulturní v širším smyslu. Ohniště i nahromaděné kosti zustaly na pahrbku dlouho ležeti; přišly deště a splachovaly z ohnišť popel, uhlíky, nožíky, odštípky, menší kosti atd; dle toho, kam voda měla spád, ukládala tento inventář pravěkého člověka smíšený s hlínou na jiná místa tvořivší takto nepřetržitou, na šedo zbarvenou vrstvu v položení sekunderním. Po pahrbku roztroušeny byly od draveů kosti rozličných zvířat; (zejména ale z mamutů); tyto zahalovala tvořící se žlutnice; dešťové vody popel a uhel roznášející barvily pak žlutnici tak na šedo a na černo.

Poněvač vrstvy kulturní v širším smyslu vycházejí od původních ohnišť a hromad, rozkládají se dále než kulturní vrstvy v užším smyslu: určíme-li plochu prvních, jest tím omezen také rozsah druhých.

Vrstva kulturní v širším smyslu rozkládala se před rokem 1880, kdy dr. Wankl tu započal vědecké práce takto:

I. V zahradě manželů Chromečka Josefa a Marie.[1]) Rozsáhlá tato zahrada zaujímala a zaujímá následující plochy s těmito parcelními číslicemi a to jak na katastrálním náčrtku z r. 1830 (Croquis) tak i na katastrální mapě v r. 1878 opravené.[2])

1. Nejsevernější část za stodolou parc. čís. 58, nyní zahrada s ovocnými stromy (v r. 1830 louka) ve výměře . . . 1 jitra 431□°. Žlutniče, která kdysi i tuto plochu pokrývala již dávno před r. 1830 byla odvezena anebo k výrobě cihel nepálených upotřebena.

Zda-li tu byla vrstva kulturní čili nebyla, nelze říci; že se tu ale fossilní vrstva rozkládala, o tom nemůže býti pochybnosti již dle toho, co Blahoslav nám sděluje.

2. Stodola parc. 62 na 15□°, p. č. 57 močál na 40□°, parc. 59 křoví za stodolou na 101□°, — o těchto plochách má místa to, co uvedeno pod číslem 1.

3. Východní část zahrady parc. čís. 63 na 451□° a parc. čís. $745/_2$ na 252□°; sem nesáhá kulturní vrstva; zde jest pohanské pohřebiště slovanské.

4. Uprostřed zahrady vypínalo se skalisko, kolem něhož žlutnice rozložena byla; skalisko i žlutnice porostlá byla křovím; tato část mající parc. čís. 61 s výměrou 659□° byla v r. 1830 poznamenána jako křoví (houští).

Neplodná tato půda uvedena jest s touže parcelou v téže výměře na nové katastralní mapě jako lom parafic. (srovnaný lom).

---

[1]) V roce 1768 koupili manželé Chromeček Josef a Marie půllán čís. 27. v Předmostí od svobodného pána z Petrášů. Půllán tento, k němuž velká ona zahrada patří, mají nynější majitelé Chromeček Josef a Marie připsaný z roku 1853 a 1858.

[2]) O hliníku tak důležitém psáno bylo 13 let a přece nebylo zhotoveno věrného a zdařilého obrázku o něm; v časopisu vlasteneck. muz. spolku Olomuckého číslo 10. r. 1886 jest sice vyobrazení obsaženo; avšak tak jaktěživ onen hliník nevypadal. K mému pojednání „Die Lösslager in Předmost bei Prerau z r. 1894" připojen jest obraz dle fotografie ode mne v r. 1893 shotovené představující východní stěnu hliníku, na které pracují dělníci Maškovi. K tomuto článku přidán jest obrázek dle fotografie ode mne provedené v září r. 1896. Dle tohoto obrázku snadno se můžeme čtouce toto pojednání říditi. (Viz vysvětlení.)

Nynější majitelé dali část křoví vysekati a nechali vápencové kamení na štěrk a stavbu lámati. Tím stalo se, že žlutnice kolem skaliska uložená se odklizovala a odvážela na cihle a jiné domácí upotřebení). Při tom nalezeno bylo mnoho mamutích kostí a zubů. V roku 1862 měl skalisko toto najmutě nějaký Jakub Hirsch z Přerova; když tento zde lámati začal, bylo ještě do kola částečně křoví a skála tak vysoko jako zeď hřbitovní. Kostí a zubů našel při odkopávání hlín y kolem skaliska rozložené dosť, ale černé vrstvy nějaké nepozoroval.

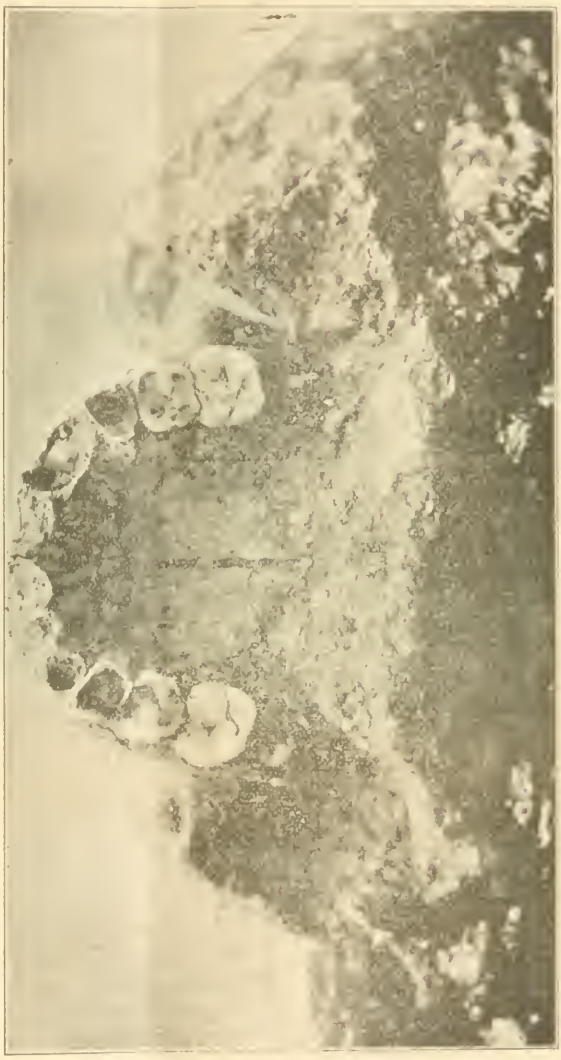

Když byla skála vylámána, zůstaly státi na východní a jižní straně kolmé stěny ze žlutnice; takové kolmé stěny netrvají dlouho; zvětrávají a obyčejně na jaře sřícují se horní části; za krátký čas utvoří se svah stěnu před dalším rozpadáváním chránící.

V těchto stěnách ve hloubce 1—2 *m* pod povrchem pozorovati bylo černý pruh — kulturní vrstvu.

Tak jak vidíme situaci na mapě, tak byla také v r. 1880.

5. Lom onen čili neúrodná plocha parc. čís. 61 ohraničena jest na straně jižní a západní polem parc. čís. 745_1 mající 1318□° čili 4740 *m*². Na této celé ploše rozprostírá se kulturní vrstva v širším smyslu, ač ji bylo možno sotva postihnouti na kraji východním a jižním.

6. Na straně východní a severní ohraničena byla ona neúrodná půda (p. č. 61) zahradní parcelou, číslo 60 ve výměře 1 jitro 315□°. Při této velké ploše můžeme jen k oné části ohled bráti, která mezi

stodolou a polem Dokoupilovým parc. čís. 748 se rozkládala a to v délce 70 *m* šířce 48 *m* tedy ve výměře 3360 m^2; neboť celý zbytek této parcely byl již před r. 1830 srovnán.

Zde v koutě severním nejdříve se žlutá hlína odklizovala a odvážela a to hned, když Josef Chromeček, nynější majitel uvázal se v hospodářství; zde bylo mnoho kostí a zubů mamutích. V roku 1858 poslal správce vápenky jménem Wenzl první ukázky těchto nálezů do Vídně a od této doby datuje se známost v kruzích vědeckých o tomto ložisku mamutím; zdali tu byla také kulturní vrstva, čili nebyla nemohl jsem vypátrati.

Jakmile byla jistá část žlutnice odvežena, vysázel Chromeček ovocné stromky na srovnané ploše.

Stromky tyto sáhají nyní směrem jižním k poli Dokoupilově 30 *m* daleko a jsou před rokem 1880 vysázeny; musela tedy před tímto časem ona prostora $(30 \cdot \times 70) : 2100 m^2$ býti odklizena; z oné výměry 3360 zbyla jen plocha 1160 m^2, o které můžeme s jistotou říci, že se na ní kulturní vrstva rozprostírala.

Minimální výměra, na níž rozkládala se kulturní vrstva okolo r. 1880, obnáší tedy v zahradě Chromečkově

na parc. čís. 745 1 . . . . . 4740 *m*
na parc. čís. 60 . . . . . 1160 *m*
Úhrnem . . . . . 5900 *m*

II. Na polích manželů Dokoupila Josefa a Marie parc. čís. 748. Na tomto poli sousedícím se zahradou Chromečkovou a to na severu s parcelou číslo 60 v délce 53 *m* a na východě s parcelou 745 1 v šířce 16 *m* rozprostírá se vrstva kulturní od hraniček východních směrem západním 40 *m* daleko, načež se úplně vytrácí, ač je zde fossilní vrstva dosti silná; rozkládá se tedy zde kulturní vrstva v širším smyslu na ploše 640 m^2 $(16^2 \times 40 m^2)$.

III. Na poli patřícím vdově Černoškové parc. číslo 747 a přilehajícím k poli předešlému dal jsem na podzim 1896 hloubiti průkop 15 *m* dlohý a 2 *m* široký na kulturní vrstvu jdoucí zrovna u východní hraice. V blízkém sousedství u Dokoupila (jen 2 *m* vzdáleném) byla kulturní vrstva velmi mohutná a bohatá; zde ale byla nepatrná, chudá a směrem jižním docela se vytrácela. Z tohoto pole můžeme na vrstvu kulturní v širším smyslu počítati na nejvýš plochu 16 *m* širokou a 10 *m* dlouhou, tedy 160 *m*.

Celkem tedy obnášela maximální plocha, na které kulturní vrstva v širším smyslu r. 1880 se rozkládala:

u Chromečku . . . . . 5900 *m*
u Dokoupila . . . . . 640 *m*
u Černoškové . . . . . 160 *m*
Úhrnem . . . 6700 *m*

g) O fauně. Dosud nejsou všechny zbytky zvířecí spočítány a určeny; vyžaduje to mnoho času a mnoho opatrné práce než se nálezy takové v úplný pořádek uvedou.[3])

Mohu zde uvésti jen nejdůležitější data zvířeny se týkající k doplnění toho co uvedeno na stránce 52—53 čísla 50 tohoto časop.

α) Barva kostí. Kosti ze zvířat čerstvě poražených anebo zhynulých mají barvu žlutavou; vyvařené kosti ze zvířat divokých zejména jelenů, srnců málo tuku mající bývají bílé. Kosti v zemi ležící různě se zbarví; jsou-li dlouho v žluté hlíně, počínají žloutnouti anebo šedivěti, tuk z nich se vytrácí a klihovatina se vlhkem vyluhuje. Obyčejně bývají kosti, jež ležely dlouho v žlutnici a to netoliko v Předmostí, nýbrž i v jiných hlinicích (prozkoumal jsem na Moravě na 150 hliníků; z mnohých mám takové zbytky zvířecí) bělošedé anebo hnědošedé; stává se ale často (a to také na kostech v Předmostí,) že mají barvu žlutavou nebo červenožlutavou s černými skvrnami; zbarvení to pochází od látky železité v hlíně se nalezající.

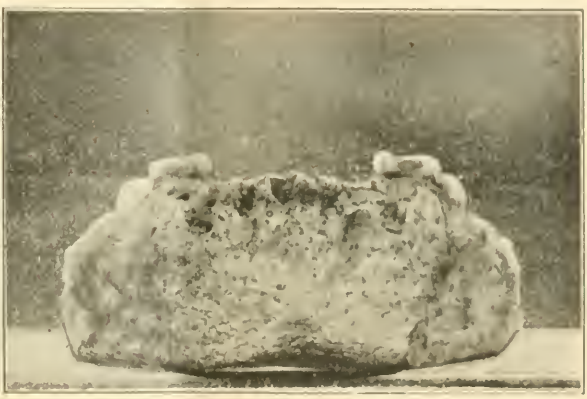

β) Křehkost jich. Spadne-li nám na zem čerstvé vlčí stehno, rameno anebo jiná část kostry (lebku a čelistě vyjímaje), neporouchá se; ano některé části k. p. kost loketní můžeme také trochu ohnouti; následkem klihovatiny v ní obsažené jest kost tato trochu pružná.

Kosti z Předmostí jsou ale následkem ztráty této klihovatiny velmi křehké; lámou se zrovna pod rukama a spadne-li která na zem, jsou z ní kusy.

γ) Specifická váha.[4]) Specifická váha udává nám, kolikrát jest dotyčný předmět těžší než stejný obsah vody; určujeme tuto váhu nejlépe při kostech a zubech tím, že určíme váhu prostou čili obyčejnou (*V.*); na to věc upevněnou na tkaničce ponoříme do vody;

[3]) K nálezům z r. 1894 a 1895 nutno přičítati ještě tři bedny (178 klg) dovežené koncem září 1896 z Předmostí.

[4]) K tomu porovnej příslušný článek v mém díle Kůlna a Kostelík strana 20—21.

tím se váha dřívější zmenší, čili jinak řečeno věc na váze ztratí tolik a tolik gramů; ztráta tato rovná se obsahu (*O.*) onoho zváženého předmětu. Specifická váha $= \frac{V}{O}$.

1. Mamutí stolička velmi dobře zachovalá měřící na koruně 150 *mm*, na spodě 285 *mm* jest v předu vysoká 100 mm a vzadu na šikmé ploše 230 *mm*; stolička tato má válu prostou (*V.*) 5·500 gramů čili $5^1/_2$ kilogramu: ve vodě ztratí na váze 2650 gramů; jest tedy obsah její 2 kilogramy a 650 gramů a specifická váha obnáší 2·07 (v Kulně a Kostelíku máme na stránce 21 specifickou váhu mamutí stoličky z jeskyně pocházející 2·03).

2. Koňská horní stolička dobře zachovalá z Předmostí 75 *mm* vysoká a na koruně 30 *mm* široká váží 100 gramů; ve vodě ztratila na váze 50 gramů, jest tedy její volumen 50 gramů a specifická váha = 2·00.

Mamutí stolička měla obsah (volumen) = 2650 gramů, stolička koňská jen 50 gramů; lze tedy z mamutí stoličky nadělati 53 koňských horních stoliček.

3. Špěnačka koňská z Předmostí měla váhu 143 gramů, ztráta ve vodě = 102 gramy, specifická váha = 1·4 (v Kulně a Kostelíku na str. 21 máme 1·387 čili 1·4).

d) Jsou-li celé čili rozbité. Kosti pocházející ze zvířat masožravých (vlků, lišek, rosomáků, medvědů a lvů) jsou celé; kosti z travožravců jsou téměř všechny spřeráženy a to buď po délce, nebo po šířce. Zajímavé jsou v tom ohledě kosti mamutí: kosti dlouhé (stehna, ramena, kosti loketní, holenní), v nichž obsaženo bývá mnoho tuku (morku), jsou spřeráženy na příč (jen vyjímkou po délce): hrany těchto silných kostí jsou ostré; jen člověk je mohl spřeráželi a to kameny dosti těžkými; obratlů mamutích je velmi málo; musely býti od šelem rozkousány na dobro; mnohé kosti zejména z vrstvy fossilní mají dosud na sobě rýhy způsobené zuby silných masožravců.

Lebky mamutí jsou buď rozpadlé na kusy, anebo kde lebka byla celá, jest horní (temenní kost) rozbita; dolní čelisti jsou lépe zachovány; nám ale přece pět čelistí na příč od člověka přeražených; nejlépe zachovány jsou jednotlivé zuby a to jak stoličky tak i kly, pak kosti nártní, záprstní prsty a články; v těch nenacházel ani člověk ani zvíře tuku.

e) Množství jich. Při kopání zaveden byl pořádek ten, že nálezy z každého metru čtvercového nakládaly se do číslovaných beden, vypňovaly se plevami a na ty položen tvrdý papír příslušným číslem opatřený, který oddělował vrstvu spodní od vrstvy horní.

Tak uloženy, odděleny a číslovány byly nálezy z celé kulturní vrstvy z toho nebo onoho pásu nebo dolu pocházející.

Tím způsobem se stalo, že jsem mohl kosti v témže pořádku a na téže velké prostoře doma na dvoře rozložiti, jak v hlíníku v kulturní vrstvě spočívaly.

Nehledě ke kostem na hromadách uloženým shledal jsem, že v oné době, ve které se tvořila kulturní vrstva v širším smyslu na místech ode mne prozkoumaných leželo vedle sebe, přes sebe a na sobě tolik kostí celých, kusů, zubů, částí zubů, že člověk nemohl šlápnouti aniž by nebyl na kosti stoupnul; jinak nedá se věc naznačit: ve vrstvě v širším smyslu převládaly úlomky kostí vzniklé zvětráním a rozpadáváním se kostí celých, rozbíjením jich od člověka a rozkousáním od dravců.

Zde uvádím ještě přehled zbytku mamutích sčítaných a určených:

I. Lebky celé anebo téměř celé 6 — lebky rozpadlé nebo rozbité 30 — čelisti horní 6 — čelisti spodní celé spojené 6 — čelistě spodní na příč přeražené 5 — jedna čelisť od druhé odlomená 1 — stoličky celé anebo téměř celé 850 — větší kusy stoliček 220, kly celé 32 — větší kusy klů vyznačující kly celé 26 — lopatky 68 (mezi nimi překrásné celé exempláry) — kosti ramenní 4 — kosti loketní 8 — kosti vřetenní 2 — kosti zápěstní a nártní 340 — prsty 140 — články 85 — pánve 29 (mezi nimi mnoho celých; jedna pánev zvláště vyniká svými obrovskými rozměry) — kosti stehenní 9 — kosti holenní 7 — kosti lýtkové 4 — čéčele 3 — spodní klouby stehenní 3 — vrchní klouby stehenní 3 — první šíjové obratle (atlas) 18 — obratel druhý (epistropheus) 1 — obratle hřbetní 3 — obratle ocasní 4.

II. Kusy větší, na jichž kloubech lze určiti, ze které části kostry pocházejí 300.

III. Úlomky, jichž nelze určiti vůbec 17.500.

IV. Kusů žeber 5076.

V. Větší kusy rour pro kly 200.

VI. Větší kusy mamutích kostí bez kloubů 600.

VII. Menší úlomky mamutích klů vyplňují dvě bedny (každá je půl metru vysoká, jeden metr dlouhá a půl metru široká; počet těchto fragmentů nelze udati: jakmile vezmeme kus do ruky rozpadne se na mnoho třísek; při sbírání ovšem nebyly kusy tyto tak křehké, nyní vyschly a rozpadávají se jak vápno; bude jich ale nejméně dva až tři tisíce kusů). Celkem tedy daleko přes 25.000 kusů.

II. Stručný přehled literatury o chlumu Předmostském.[5])

1884. 1. Dr. Jindřich Wankel. První stopy lidské na Moravě. Časopis muzejního spol. Olomouckého. Číslo 2. vydané v dubnu 1884.

Dr. Wankel píše: „Všechny tyto nálezy co do zajímavosti převyšují starožitnosti z doby diluvialní, které jsem před málo lety (1880—1881) vlastním nákladem a tyto dny (1884) nákladem a jménem muzejního spolku Olomouckého vykopal v Předmostí u Přerova.

Předměty tu nalezenými, mezi nimiž jest také dolní čelist lidská, dokázáno jest nade vši pochybnost, že zároveň s mamutem již člověk také žil na Moravě a že člověk ten nebyl, jak dříve se domnívalo, větší člověka nynějšího. Ze starožitností předmosteckých lze také objasniti mnohé jiné stránky doby mamutí, jež dosud byly temnými.

1884. 2. Karl J. Maška. Neue Löszfunde bei Předmost in Mähren. Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte. Berlin Jahrgang XV. 1884. Mai Nr. 5.

(Popis naleziště — fauna — výrobky.)

1884. 3. Dr. J. Wankel. Č. muz. spol. Olom. 1884 číslo 4 v červenci str. 89—100 se 14 dřevorytinami. (Hliník nanesen byl vodami Bečvy — byla tu pravěká osada — fauna — výrobky — nález lidské čelisti diluvialní.)

1884. 4. Dr. J. N. Woldřich. Uiber den Lagerplatz des diluvialen Mammuthjägers bei Předmost unweit Prerau in Mähren. Sitzungsberichte der anthropologischen Gesellschaft in Wien. Monatsversammlung in Dezember 1884. Bd. XIV. S. 112.

1885. 5. Dr. H. Wankel. Die Mammuthjäger in Mähren. Kosmos. Zeitschrift für die gesammte Entwickelingslehre. Stuttgart 1885. I. 114—118.) Obsahuje v podstatě to co uvedeno zde pod číslem třetím.)

1885. 6. K. Maška, Prof. Mammuthmilchzähne von Předmost in Mähren. Sitzungsberichte der niederrheinischen Gesellschaft in Bonn v. 7. Dezember 1885. S. 339—343.

1886. 7. Dr. H. Wankel. Vortrag in der allgemeinen Versammlung der deutschen anthropologischen Gesellschaft in Stettin. Correspondenzblatt der d. Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte in Berlin. Jahrgang XVII. November 1886. Nr. 11. S. 149—153.

1886. 8. Schaffhausen Hermann Prof. Vortrag in der allgemeinen Versammlung der deutschen anthropologischen Gesellschaft zu Stettin. 1886. Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte Berlin XVII. 1886. N. 11. S. 147—148. (Čelist lidská od dra. Wankla v Předmostí nalezená poukazuje prý na plemeno inferiorní.)

1886. 9. K. Maška. Der diluviale Mensch in Mähren. Ein Beitrag zur Urgeschichte Mährens. Neutitschein 1886 8° S. 90—105. (V podstatě to, co obsaženo v článku uvedeném pod číslem druhým zde — popis čelisti lidské od dra. Wankla nalezené.

---

[5]) Z přehledu tohoto vyloučeny jsou zprávy novinářské a zprávy uveřejněné v odborných časopisech bez udání jména spisovatelova. Milerád bych byl zde sdělil jádro obsahu citovaných článků, než vyžadovalo by to nejméně dva tiskové archy a to pro tento okamžik jest nemožno; jen při některých článcích učiněn výňatek potřebný.

1886. 10. Maška K. J. Lidská čelist předmostecká. Časopis vlast. muz. spol. v Olomouci 1886 čís. 10. str. 94. (Má prý na sobě příznaky nízkého vývoje).

1886. 11. Maška K. J. Odkud bral člověk diluviální látku ku svým zbraním kamenným. Časopis vlast. spolku muz. v Olomouci 1886. Číslo 10. str. 91. (Několik řádků — polemika proti Woldřichovi.)

1886. 12. Havelka Jan. Naleziště předpotopních památek v Předmostí u Přerova. Časopis vlast. muzej. spol. v Olomouci 1886 číslo 10. Strana 92. (Vyobrazení hliníku v Chromečkově zahradě a krátká správa).

1886. 13. Klvaňa Josef. Lebka tura pižmového (Ovibos moschatus). Časopis vlast. muz. spol. v Olomouci 1886. Číslo 11 v prosinci. (Stručná zpráva o jeho nynějším rozšíření a o nálezu lebky v Předmostí; právem nazývá dobu, v níž toto zvíře u Předmostí žilo, dobou ledovou.)

1888. 14. Steenstrup J. Mammtjaeger-Stationen ved Predmost i del Osterzisgke Kronland Machren efter et besog der i Juni—Juli 1888. Přednáška Steenstrupova vyšla v překladu v Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien XX. 1890. S. 1—31: Die Mammuthjägerstation bei Predmost in österr. Kronlande Mähren nach einem Besuche daselbst im Juni—Juli 1888 von Rudolf Much. — Není prý pravdou, že člověk pravěký žil současně s mamutem; mamuti dávno před ním tu žili; stádo mamutů zahynulo na chlumu a tisíce let leželo v zamrzlé zemi až pak se sobem přišel člověk a nalezl tu mamuty v zamrzlé zemi, jak v Sibíři to shledáváme. Námitky moje proti tomu viz ve spisech citovaných na str. 54 číslo 50 tohoto časopisu.

1889. 15. K. J. Maška. Die mährischen Mamutjäger in Předmost. Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte Berlin XX. Nr. 2. Februar 1889 S. 9—11. (O Steenstrupovi).

1889. 16. Dr. J. N. Woldřich. Uiber die palaeolitische Zeit Mittel-europas und ihre Beziehungen zur neolithischen Zeit. Vortrag bei dem Anthropologenkongress in Wien 1889. Sitzungsberiche der anthropologischen Gesellschaft in Wien XIX 1888 S. 81.

(Naleziště prý pochází z diluviálního období lesního (?) — člověk naučil se nástroje hladiti a přibrušovati.)

1889. 17. Maška K. J. Uiber die Gleichzeitigkeit des Mammuth mit dem diluvialen Menschen in Mähren. Vortrag bei dem anthropologischen Congresse im August 1889 in Wien. Sitzungsberichte der anthropolog. Gesellschaft Wien XIX. 1889 (82—87). (V podstatě to co uvedeno v dřívějších článcích — tyto námitky proti Steenstrupovi: a) když bylo severní Německo zaledněno, mohl u nás mamut žíti; b) doměnka, že žlutnice je původu praeglacialního odporuje všem geologickým výzkumům (?); c) kdyby ale žlutnice byla tohoto původu, kde po tom jsou ony útvary, jež uložily se po čas období glacialního; d) kosti mamutí jsou od člověka rozpoltěny a spřeráženy.

1889. 18. Klvaňa Josef prof. Ložisko kostí mamutích v Předmostí u Přerova. Časopis vlasten. spol. muz. v Olom., čís. 23. v říjnu 1889, str. 121—122.

(Muzejní spolek Olom. kopal zde v r. 1889. — Klvaňa dohlížel k pracím. Hliník nanesen byl větry ale za velmi krátkou dobu — vrstva kulturní jest dílem jednoho roku — mamuti zahynuli při povodni, člověk si je na návrší v kusech odnášel.)

1890. 19. Dr. Heinrich Wankel. Die Mammuthslagerstatte bei Předmost in Mähren. Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte. Berlin XXI Maj 1890. S. 33—36. (Přistoupiv k doměnce Steenstrupově popírá současnost člověka s mamutem.)

1890. 20. Dr. Jindř. Wankel. Ložiska mamutí v Předmostí. Časopis vlast. spolku muz. v Olom. 1890. Číslo 26., str. 53—64, (v červnu). (Je to překlad toho, co obsaženo zde pod čís. 19.)

1890. 21. Havelková Vlasta. Nové nálezy Předmostecké. Časopis vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci v září 1890 čís. 27. str. 135. (O nalezeném prstenu při kostře lidské.)

1891. 22. Dr. Martin Kříž. Kůlna a Kostelík. Dvě jeskyně v útvaru devonského vápence na Moravě. Bádání a rozjímání o pravěkém a předvěkém člověku. — Brno 1891. 8° str. 1—474. Tabulky I—IX.

V díle tomto poctěném od České akademie pro vědy, umění a slovesnost v r. 1893 jubilejní cenou jedná se obšírně o žlutnicích vůbec na str. 435—454 a o Předmostí zvláště na str. 439 441 a proti Steenstrupovi na str. 445—454.

1892. 23. Dr. Martin Kříž. O době pravěké, předvěké a nověké na Moravě. Brno 1892. 8° str. 1—122. S 15 tabulkami.

(O Předmostí a zahradě Chromečkově viz str. 9—11.)

1892. 24. Dr. Wankel. Die praehistorische Jagd in Mähren. Olmütz 1892. 8° S. 11—22.

(Reprodukce toho, co byl dříve uveřejnil — souhlasí v podstatě s doměnkou Steenstrupovou).

1894. 25. Maška K. J. Výzkumy na táboříšti lovců mamutích v Předmostí r. 1893. Rozpravy české akademie ročník III. číslo 9, r. 1894, str. 1—7.

(Vrstvy kulturní rozkládají se na ploše několika hektarů — hořejší a dolejší vrstva — a) rozsáhlá ohniska, b) páleniska, c) odpadkové hromady — kořínky z doby diluvialní — „cokoliv se v kulturních vrstvách objevilo, vše to těsně souvisí s člověkem — jeho přičiněním, jeho vlastní působností octly se tam veškeré zbytky zvířecí, veškeré umělé výrobky“ — (Tedy také celí mamuti? Dr. K).

1894. 26. Dr. M. Kříž. Die Löszlager in Předmost bei Prerau. Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft Wien 1894 svaz. XXIV, str. 39—50 s obrázky v textu.

(Výsledky podrobného nivelování — výšky nad mořem — popis hliníku — námitky proti Steenstrupovi a dru Wanklovi).

1894. 27. Heger Franz. Excursion der anthropologischen Gesellschaft in Wien den 2. und 3. Juni 1894 nach Předmost. Sitzungsberichte der anthropologischen Gesellschaft in Wien 1894 svaz. XXIV. (63—64).

1894. 28. K. J. Maška. Nové výzkumy v Předmostí. Časopis vlasteneckého muzejního spolku olomouckého. V červenci 1894 čís. 43, str. 89—91.

(Doplňky ku svým dřívějším zprávám.)

1894. 29. Maška K. J. Schreiben des K. J. Maška an Virchov, Praesidenten den anthropologischen Versammlung in Innsbruck 1894. Vorläufiger Bericht über den Fund diluvialer Menscher Skelete in Předmost. Vorgelesen in der Sitzung dto 27. August 1894. (Mittheilungen der anthropol. Gesellschaft in Wien. XXIV. 1894, S. (127).

(Píše o kostrách lidských v hrobě nalezených z doby diluvialní pocházejících.)

1894. 30. Dr. M. Kříž. Vortrag am 27. August 1894 bei dem Anthropologen- Congress in Innsbruck. Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. Svazek XXIV, r. 1894 (str. 129—133).

(O diluviu u nás vůbec — diluvium v jeskyních — původ hliníků — o Předmostí — důvody pro současnost člověka s mamutem).

1894. 31. Maška Karl J. Director. Ausgrabungen in Předmost (Mittheilungen der k. k. Central-Commission für Kunst und historische Dekmale. Bd. XX. Wien 1894. S. 129—131.

(O Steenstrupově domněnce. — Práce od 31. července do 7. září 1893 — o zbytcích zvířat tu nalezených — o výrobcích — člověk mamuty živé honil, zabíjel, rozsekával — bylo tu tedy tábořiště pravých loveň mamutích).

1894. 32. Maška K. J. Nález diluvialního člověka v Předmostí. Časopis „Český Lid". Ročník IV. číslo 2. v listop. 1894, str. 161—164.

(Maška praví, že navštívil hliník Chromečkův ponejprv v r. 1882 a dodává: byl jsem prvním odborníkem jenž dalekosáhlý význam tábořiště předmosteckého ocenil o něm veřejnosti zprávu podal.[6]) Na to popisuje hrob a lidské kostry z doby diluvialní.)

1895. 33. Maška K. J. Diluvialní člověk v Předmostí. Časopis vlast. spol. muz. v Olomouci číslo 45, str. 4—7 (v únoru 1895).

(V podstatě to, co obsaženo ve článku pod čís. 32 uvedeném a útok na čest dra Kříže.)

1885. 34. Červinka Lad. Kadluh z Předmostí. Časopis vlast. muz. spol. v Olomouci, čís. 45. str. 34 (v únoru 1895).

1895. 35. Nehring Alfred Dr. Prof. Uiber einen diluvialen Kinderzahn von Předmost unter Bezugnahme auf einen Kinderzahn aus dem Diluvium von Taubach bei Weimar. Verhandlungen der Berliner anthropologischen Gesellschaft Juni 1895. S. 425—433.

(Porovnává jeden lidský mlečný zoubek od Předmostí s podobným zoubkem diluvialním od Traubachu).

1896. 36. Dr. Martin Kříž. Mé výzkumné práce u Předmostí a jich hlavní výsledky. Časopis vlast. spolku muzejního v Olomouci číslo 49, str. 1—9 a číslo 50. str. 51—61.

S 15 obrázky původními.

1896. 37. Maška J. K. Postup výzkumných prací v Předmostí. Odveta p. dru Křížovi. Časopis vlast. muz. spolku v Olomouci číslo 50, str. 77—80.

1896. 38. Dr. Mart. Kříž. O dokončení výzkumných prací v Předmostí se stručným přehledem literatury o tomto nálezišti.

1896. 39. Dr. Mart. Kříž. Odpověď na odvetu K. J. Mašky obsaženou v Časopise vlasten. muzejního spolku v Olomouci 1896. číslo 50, str. 77—80.

Vysvětlení obrázků.

Číslo 1. (Str. 89.) Lebka z diluvialního (pravěkého) člověka z předu. Lebka tato zachovalá z mladého asi 12 let starého člověka pocházející, trčí ještě ve žluté hlíně a v kulturní vrstvě; kulturní tato vrstva pokrývala celý obličej. Na čele měla lebka tato pruvodní listiny o svém stáří, totiž dva zoubky z lední lišky hmotou hlinitou a vápenitou s kostí čelní spečené; jeden zoubek (4tý z dolní pravé strany) vypadl, druhý ale dosud na čele sedí. Lebku fotografoval jsem ve skutečné velikosti; v ústavě cinkografickém byla ale zmenšena. Výška skutečná od prostředních řezáku k hornímu bodu čelnímu odkrytému 145 mm., zde jen 91 mm.; šíře čela skutečná (odkrytá) 85 mm., zde jen 56 mm.

[6]) Porovnej zprávu Wanklovu pod číslem prvním tohoto přehledu.

Číslo 2. (Str. 91.) Tatáž lebka z pravé strany ale ještě více zmenšená; z hlíny a kulturní vrstvy vystupuje ostře přední část obličeje v profilu.

Číslo 3. (Str. 93.) Horní chrup z téhož člověka ve skutečné velikosti; stálé řezáky jsou vypadeny, trvalé špičáky vylézají, následující mezerní zuby jsou otřeny, první stolička (molar) je úplná, zachovalá, druhá vylézá.

Číslo 4. (Str. 94.) Dolní čelist s chrupem z pravěkého člověka mladého fotografovaná s vrchní strany ve skutečné velikosti; kost je silná, místa pro svaly velmi vyvinutá.

Číslo 5. (Str. 95.) Tatáž čelist z předu ve skutečné velikosti.

Číslo 6. (Str. 96.) Část dolní čelisti z pravé strany z diluviálního mladého člověka ve skutečné velikosti.

Číslo 7. (Str. 97.) Tatáž z vnitřní a horní strany ve skutečné velikosti; podrobné popsání stane se v kraniologické části mé monografie.

Tab. VII. Hliník Chromečkův v Předmostí.

Postranní jižní portál zámeckého kostela v Třebíči.

Podává **V. Houdek.**

Mezi moravskými stavbami chrámovými jedno z prvních míst zaujímá velkolepý zámecký kostel v Třebíči. Chrám tento liší se na svůj prospěch od mnohých jiných chrámů moravských tím, že — až na průčelní věže, které jsou nezdařeným dílem předešlého století, a na barokové oratorium v presbytáři — venkoncem jest proveden přechodním slohem z románského do gotiky. Dle úsudku Gruebrova (Die Kunst des Mittelalters in Böhmen, II, 25) vystaven byl v letech 1225—1280 na základech a v rozměrech původní stavby čistě románské. Tato jednotnosť slohu působí velmi příjemně na pozorovatele, jenž nepocítí zde onoho rušivého nepokoje, jaký budí stavby sebe nádhernější, sebe velkolepější, jejichžto jednotlivé části však za různých dob rozličnými slohy provedeny byly. Dojem takové jednotné stavby jest tím hlubší, je-li ona zároveň velikolepá svými rozměry, obdivuhodná ušlechtilostí svých forem i důmyslem stavitelovým a ctihodná pro své stáří. Všechno to shledáváme, vkročíme-li do svatyně třebické: tu cítíme, že jsme překročili práh domu, zasvěceného bytosti nejvyšší; tu mimovolně sklání se hlava a duch se povznáší nad pozemský prach.

Takovým dojmem působí vnitřek zámeckého kostela třebického; dojem tento připraven jest arci již před vkročením do kostela pohledem na velikolepý, překrásný postranní portál severní, jediný svého druhu u nás na Moravě a rovnající se nejvzácnějším dílům stavitelským v říši.

Nic nemůže trefněji illustrovati nesoudnost a nevážnosť, jakou se vyznamenávala druhá polovice minulého století ku starobylým památkám uměleckým, nic nemůže zřejměji dokázati nedostatek smyslu tehdejšího pokolení pro krásná díla umělecká dob předchozích, jako způsob, jak tehdy naloženo bylo s tímto portálem, jehož nádheře se dnes obdivujeme a jemuž i století pozdější budou se obdivovati. Byla totiž předsíň, v níž ten portál je umístěn, (tzv. ráj) rozdělena stropem na dvojí patro a každé patro příčními zdmi opět

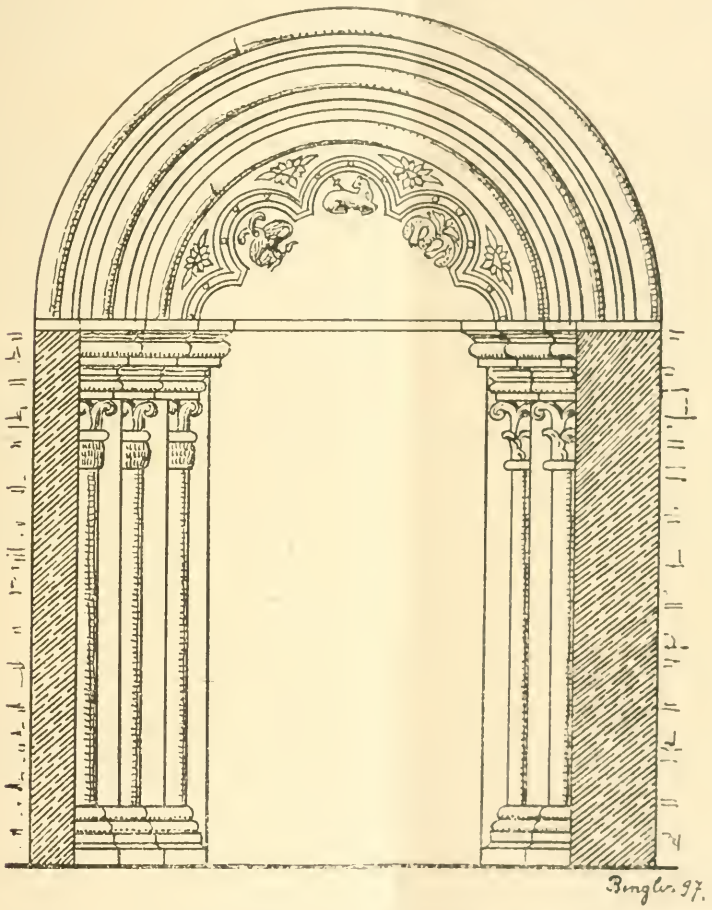

na dvě místnosti, ve kterých ubytován byl — farář! Ještě nebožtík Maurice Trapp, známý velezaslouživý badatel v oboru starožitností moravských, viděl v letech padesátých tuto znamenitou památku stavitelskou zmíněným způsobem znešvařenou.

Brzy potom nadešla ovšem doba, kdy portál tento byl vyklizen a alespoň zhruba restaurován.

Za to však do dneška stižen jest podobným osudem zastavění a úplného zapomenutí jiný postranní portál chrámu třebíckého

na jižní straně jeho, třebas skromnější svými rozměry i svou výzdobou, přece neobyčejně zajímavý a pozoruhodný.

Památka tato, o níž dosud na veřejnosť podána byla jediná, až příliš stručná zpráva v díle „Mittelalterliche Kunstdenkmale des Österr. Kaiserstaates". II, 85 (z r. 1860), jest dosud tak málo známa a následkem novějších přestaveb tak nepřístupna, že úplně ušla pozornosti výpravy vídeňských architektů, kteří před několika lety za vedení svého mistra, zesnulého vrchního stavebního rady bar. Schmidta celý kostel třebický změřili a do všech podrobností ve XX. svazku publikací spolku „Wiener Bauhütte" na 18 tabulích, velkého foliového formátu narýsovali. Já jsem byl upozorněn na portál tento důstojným panem farářem v Třebíči, Matoušem Nevoralem.

Kostel třebický byl — jak známo — původně chrámem klášterním, benediktinským; na straně epištolní přiléhala k němu tudíž kvadratura klášterní: klášter byl po svém zrušení přestavěn na zámek a křížová chodba byla tehdejším praktickým pokolením zastavěna tak, že jen bedlivému pozorovateli možno zjistiti na zdích zámeckého nádvoří bývalé oblouky. Z této křížové chodby vedl — jakož samozřejmo — vchod do kostela; a právě tento vchod od dávných dob zastavěný zdoben jest portálem, co do ušlechtilejších částí dosud zachovaným.

Portál tento vede do pravé poboční lodi kostelní pod prvním obloukem její klenby, počítaje od presbyteria. V kostele znamenati lze jen velmi bystrému oku obrysy jakéhosi oblouku pod omítkou. Na tomto tedy místě zvenčí zdi chrámové nachází se portál vynikající práce kamenické.

Naproti nynější panské kuchyni — části to bývalé křížové chodby — je schodiště do sklepa; z tohoto schodiště otvírá se zcela tmavý výklenek, jehož zadní i postranní stěny tvoří právě portál. Celá výška tohoto portálu obnáší 4·24 m., šířka pak 3·32 m. Po obou stranách otvoru dveřního, dnes zazděného, 1·28 m. širokého a 2·58 m. vysokého, postaveno bylo po třech sloupcích v rozích ostění, pravoúhelně ustupujícího. Ze sloupků zachováno jest toliko pět hlavic a tři patky. Všechny dříky sloupků scházejí. Po levé straně jsou tři stejné a úplně zachované hlavice pupencovité, obvyklé při slohu přechodním, zcela takové jako ve velikém (severním) portále třebickém a jinde v kostele; po pravé straně pak viděti pouze dvě hlavice jiného tvaru, tzv. kalichovitého, od sebe poněkud se lišící a dosti porouchané. Nad hlavicemi položena římsa, sestávající ze dvou oblounů, jednoho žlábku a několika desek. Portál překlenut jest obloukem kulatým, složeným ze tří oblounů větších, mezi nimiž jest po dvou žlábcích a jednom oblounu menším.

Nejvíce pozoruhodna je polovypuklá výzdoba tympanu (plochy obklíčené obloukem a nadpražím). Tympanon objato je totiž třemi oblouky více než polokruhovými, k nimž na obou koncích řadí se ještě po polovici takového oblouku. Relief v prostředním oblouku představuje beránka, který patrně nesl korouhvičku, nebo křížek, což jest však značně poroucháno. Za to reliefy v obou vedlejších obloucích jsou téměř neporušeny: levý sestává ze dvou stylizovaných

ptáků, jejichž krky i ocasy jsou spolu spleteny; pravý oblouk pak vyplňuje nějaké fantastické zvíře o dvojím těle a jediné hlavě, z něhož vyrůstá ornament rostlinný. Motiv dvou ptáků s krky se propletajícími naskytuje se v kostele třebickém častěji: jak na malém portálku postranním, vedoucím z presbytáře do sakristie, tak na jedné konsole žeberní v prostřední lodi; týž motiv shledáváme také na jedné hlavici portálu kostela Měřínského, filiálním to kostelu opatství Třebického, kteréžto portál patrně tesán byl týmže kameníkem jako portály třebické. Zmíněné báječné zvíře o dvojím těle s jedinou hlavou však nemá ani v kostele třebickém ani na portále měřínském analogie.

Celkový umělecký dojem, jejž portál tento — přes svou porouchanosť a nepřístupnosť — působí, jest znamenitý. Dojem tento pak jest tím účinnější, že portálu tohoto, zvláště pak skulptur v tympanu nedotkla se dosud štětka zedníkova nebo natěračova. Kdežto všechny tři ostatní portály kostela třebického pokryty jsou (tak jako portál měřínský) tlustou korou vápna nebo barvy, čímž podrobnosti reliefů staly se namnoze nezřetelnými, na zazděném a tuto popsaném portálu vidíme kamenickou práci tak, jak z pod dláta mistrova vyšla. Tuto okolnosť děkovati sluší právě tomu, že portál byl snad již krátce po svém vytesání, každým způsobem ale ještě před onou dobou zazděn, kdy počato bylo „restaurovati“ staré práce kamenické — natíráním.

Touto stručnou zprávou chtěli jsme upozorniti veřejnost na vzácnou, dosud téměř neznámou uměleckou památku moravskou a zároveň opraviti nespolehlivý, skutečnosti neodpovídající nákres tohoto portálu, podaný v díle shora citovaném (Mittelalt. Kunstdenkmale, díl II, tab. XV.), kdež jak hlavice sloupků, tak skulptury v tympanu podány jsou nesprávně.

Lid na Vyzovsku.

Popisuje Eduard Peck.

VIII.

Zlý duch Špiritus. O lidech, kteří pomocí zlého ducha nadpřirozené věci dokázali.

1. Vyzovský měšťan K. pozval mne jednou k sobě, aby mi vyložil skutečnou událost, která se mu přihodila, i jal se vypravovati takto:

Bylo to r. 1864. Jel jsem z Vyzovic do Palkovic a stavil jsem se o svačinách v zašovské hospodě. Seděl tam člověk jak boží umučení, vyzáblý, vychrtlý a dech lapal jenom násilím. Ustrnuv se nad ním, ptám se ho, co mu chybí. Hospodský odpověděl za něho:

„Ten patří už čertu! Čert má už dávno na něho závdanek! Jenom mu zaplaťte žejdlík šedé, bude hned lehčeji oddýchat!“

Mne se taková řeč nemile dotkla, zaplatil jsem žejdlík šedé a začal jsem rozmluvu v té záležitosti s člověkem samým. Sdělil mi, že jest mlynářským tovaryšem, a že ve své mladosti nabyl v Pešti tak zvaného Špiritusa, kterého v podobě myši ve skřínečce z jedlové

sušky (suchého stromu jedlového) choval, a čas od času mlékem černé krávy, která ani chloupka bílého na sobě neměla, napájel. Ten mu všecko na jevo dal, čeho sobě od něho věděti žádal, žádný zámek nebyl před ním jistý, jenom do něho foukl, už se otevřel, žádná pouta se na něm neudržela, zkrátka vše, čeho ve své lehkomyslnosti užiti chtěl, mu prováděl. Když se ho konečně nabažil, umínil si, že půjde stůj co stůj do kostela, ale hodilo ním to na patnáct kroků od prahu.

„A tož ho ještě máte?“ ptám se člověka.

„Už ne“, povídá, „vhodil jsem ho do vápenky!“

„Nelži, Josefe“, prohodil hospodský, „máš ho a jeho pazourům neujdeš!“

Bylo po řeči. —

2. Jeden hospodář vypravoval se do Vídně. Druhý hospodář přišel k němu a pravil:

„Prosím vás, sousedku, kupte mi ve Vídni Špiritusa, já vím, že tam takové prodávají!“

„Koupím, koupím!“

„Tu máte rýnský; bude-li dražší, doplatím váin. Ale nezapomeňte!“

„No no, nezapomenu!“

A zapoměl! Vzpoměl si, až se blížil k domovu. Co včil? Přemýšlel, jak by si pomohl z bryndy, a v tě uviděl na kromboženci velikou žlutou mouchu. Chytl ji a dal do škatulky. Soused už mu běží naproti a volá:

„Nesete mi ho?“

„Nesu!“

„A kde ho máte?“

„Dočkejte, až doma, až se najím a trochu si odpočinu!“

Ten už dychtivostí všecek trnul. Konečně mu soused odevzdal škatulku s mouchou.

„A doplácel jste?“

„Jenom několik krejcarů!“

„Však se spravíme! Zatím Vám děkuju!“

Doma otevřel škatulku, ze škatulky vyskočil chlap a ptal se:

„Co pán poroučí?“

„Tentokráť nic! Chtěl jsem se jenom přesvědčiti, jak umíš poslouchati!“

Chlap hned byl zas muchou a vletěl do škatulky. Hospodář byl rád. Špiritus nanosil mu všeho, čeho si přál, a peněz, kolik chtěl. Peníze utrácel, nesměl z nich nic ušetřiti. Dobře se mu vedlo, ale konečně ho to přece omrzelo. Byl by se rád Špiritusa zbavil, ale to tak snadno nešlo. Mohl ho kde chtěl zanésti, zahoditi nebo druhému nepozorovaně strčiti, do kapsy vždy se zas k němu vrátil. Až kdosi mu poradil, aby ho zamotal do šátka a ten šátek v kapse „měja aj neměja“ v kostele na zem spadnouti nechal. Zdvihne-li kdo šátek a podrží si ho, podrží si i Špiritusa. Podařilo-li se mu to, už nevím.

3. Veselý panáček chodil do jednoho domu na besedu, aby si čas ukrátil. Kdysi ho počastovala hospodyně čerstvým máslem a chlebem. On jí za to na druhý den přinesl „kýstku“ obyčejné trávy a pravil žertem:

„Hospodyňko, tu vám nesu něco, aby vám krávy hodně dojily, a vy hodně másla nastlonkala. Až budete stlonkat, dejte jenom tuto trávu pod masnici!“

„To, velebný pane, to!“ řekla selka, přiložila tomu víru a měla hned po prvním stlonkání plnou komoru másla. Jak panáček zas přišel, hned se mu pochválila a jemu velice děkovala. Panáček hned odešel a byl už pořád smutný. Pan farář to zpozoroval a ptal se ho, co se mu přihodilo. Panáček se vyznal ze všeho. Hned se oba oblekli do ornátů a pospíchali k sedlákovi. Tam říkali jakési modlitby z knížek, ale nebylo jim rozuměti. Jak říkali, tak toho másla ubývalo, až ostalo jenom tolik, kolik ho bez pomoci zlého ducha býti mělo. Pan farář poučil selku, a pan kaplan už si dal pokoj s něčím takovým.

4. Jednomu hospodářovi v Huku „zhynúly“ železa z pluha. Poslal pacholka do Boršic k Dorce, aby pověděla, kdo je ukradl, a dal mu čtyřicet krejcarů, aby jí za poradu zaplatil. Pacholek si na cestě umínil, že jí dá jenom dvacet krejcarů a ostatek nechá sobě. Přišel k Dorce a vyložil jí, co se stalo. Dorka povídá: „Běž dom, železa najdete pod kolnou ve slámě! Ten člověk, co je ukradl, podhodil je tam, jak se dozvěděl, že's šel k Dorce“. Pacholek se optal, jakou záplatu jí má dáti. Dorka odpověděla: „Hospodář mi poslal čtyřicet krejcarů, ale ty si's umínil, že mi dáš jenom dvacet, tak dej dvacet a jdi s Bohem!“ Pacholek se zastyděl, dal jí všecko a odešel. Železa pod kolnou našli.

5. Boršický pan farář měl Dorku v nenávisti. Ustavičně kázal a lid napomínal, aby se od ní nedal mámiti. Najednou onemocnělo mu šestero dobytka. Kdo co věděl, radil, ale nic platno, dobytek chřadl a schl. Když jiněí pomoci nebylo, poslal pan farář pro Dorku, aby ona poradila. Dorka přišla na faru, ale se smíchem pana faráře odbývala, že on bez toho v její pomoc nevěří. Ale pan farář pěkným způsobem ji obešel, aby jenom poradila a dobytku jeho pomohla. Dorka se na to dala, dobytku pomohla, a pan farář od té chvíle v Dorku věřil a víckráť o ní nekázal. —

6. Na hranici vidčanského a bystřičského kotáru býval pasekář, jménem Bednářík, a ten také cosi věděl.

Jedna matka z Vidča měla děvče nemocné na oči a hledala pomoci. Poradili jí, aby šla do Frenštatu k doktorovi. Doktor jí dal jakousi vodku, ale po té se jí oči velice sprýštily. Tak jí poradili, aby šla k Bednaříkovi. Ona šla, ale Bednářík ji přivítal slovy: „Však byla's u doktora ve Franštátě! Co ke mně chodíš?“ Ona zapírala, že nebyla, a on tvrdil, že byla. „No proto nic“, povídá, „co bude možného, poradím ti!“ Po chvíli praví: „To děvče dostalo tu nemoc v očích z leku!“ Matka nevěděla, kde by se to děvče bylo čeho leklo. „A nevíš, co se stalo na sv. Štěpána loňského roku o půl noci?“ optal se Bednářík. Matka: „Nevím!“ Bednářík: „Tak já ti povím! Dcerečka vstala s postele a šla sama potmě ven na potřebu. Jak vkročila do síně, vzkřikla. Polekala se kobyly, která se odvázala a do síně vběhla!“ Matka se upamatovala, že to všecko tak bylo. Bednářík jí dal léky a děvčeti v krátkém čase oči zhojil.

7. Sedlákovi ve Vidči ztratily se klíče i poslal pohunka k Bednaříkovi na paseky, aby o nich pověděl. Jak pohunek odešel, pohlédli

pod lůžko, tam byla slaměnka s vičákem (vika s ječmenem), a ty klíče v něm. Chtěli běžeti za ním, aby se vrátil, ale kdež ten už byl! — — Pohunek přijde k Bednáříkovi a povídá: „Strýčku, poslali ňa naši hospodář, ztratily se nám klíče, že abyste nám o nich pověděli, kde sú!“ Bednařík: „Běž dom, klíče už našli; byly na slaměnce ve vičáku pod lůžkem!“ —

8. Také ve Slopném žil před lety člověk, který „víc věděl než chléb jest“. Bylo mu Machala.

Kmotr Machalů chtěl jet do světa a měl jedno kolo darebné. Povídá si: „Kmocháček má na dvoře moc kol, půjdu a jedno si vypůjčím, však on o tom nebude nic vědět!“ Co si umínil, udělal: vzal kolo, nastrčil na vůz a jel. Přijel až k Hradišti, ale najednou ostal stát a nemohl s místa. Mohl pobízet koně jak chtěl, vůz se ani nehnul, a bylo to přece na rovině! Už věděl, že mu tak kmocháček posloužil! Vzal kolo na rameno, jachal zpátky do Slopného a zrovna k Machalovi: „Kmocháčku, nesu vám to kolo, zdraví poščávali!“ Machala: „Ale kmocháčku, proč jste si ho ještě nenechali? Já mám dosť kol!“ Ten už byl ven z jizby; vypůjčil si kdes jinší kolo, šel zpátky za vozem, nastrčil a jel „že to nic“ (jako by nic).

9. Machala jel jednou i s pacholkem na Slováky. Na zpáteční cestě stavili se v hospodě krmit koně. Jak pokrmili, kázal Machala pacholkovi, aby jel pomalu napřed, že on ho dohoní. Pacholek jel, ale jeda zpozoroval, že hevera ve voze není, i zůstal státi. Zatím přišel hospodář a ptal se pacholka, proč stojí. „Dyť nám kdosi ukradl hevero z voza!“ povídá pacholek. Hospodář: „Jenom jeď, on ho rád přinese!“ Jedou dále, a tu za něma letí Slovák s heverem na zádech a křičí: „Kde ho mám dat?“ „Tam, kdes ho vzal!“ odpověděl Machala, i vzav z lušně bičík, Slovákovi nařezal a tuto radu mu udělil: „Až budeš po druhé krast, dej si pozor, abys netrefil na horšího, než jsi sám!“

10. Machala měl mlatce, a ti se ho večer ptali, bude-li mlat zavírat. „Nebudu“, odpověděl, „nebojím se, že mi kdo co vezme!“ Mlatci se uradili, že v noci přijdou a toho obilí si naberou. Přišli a nabrali si. Nabrat jak nabrat, ale horší odnést, když už se nikdo se svého místa nemohl ani hnouti! Tak stáli až do rána, každý při svém měchu! Jak přišel hospodář na mlatevnu, pěkně ho prosili, aby jim to odpustil! —

11. V kterési dědině na Hané ztratil se obecní býk, i vypravili člověka až na rožnovské paseky k Mandulovi, aby jim o něm pověděl. Člověk tam přišel před večerem, a Mandule nebylo doma. Žena se ho ptala, co chce, a řekla mu potom, aby šel spat do stodoly, že může s ním až ráno mluvit. — — Mandula přišel domů a žena mu pověděla, kdo tu je a co chce. O půl noci vstal, šel do stodoly — na to zapoměl, že ten člověk tam leží — a volal na toho svého špírka: „Kubo, kde máš toho býka?“ Kuba odpověděl: „Neptej se, nebudeš mět z toho nic!“ ale když do třetice se ho ptal, řekl: „Je zavřítý v pazderni!“ Člověk se už nestavil u Mandule, ale běžel, rána nečekaje, zrovna domů, a býka v pazderni našli.

12. Ve Vyzovicích bývал před šedesáti lety nějaký Pravda, a ten vedl hrubé hospodářství: měl moc pole, a provozoval silno

řemeslo soukenické, které tehda šlo. Najednou začal pozorovat, na svojem majetku, že se mu tratí. Pátral mezi časem po zlodějovi, ale nepřišel na nic. Teprv po dlouhém čase shledal, že jeho žena je tím domácím zlodějem: odnášela peníze, vínu, obilí a kde co bylo. Muž ji v dobrém napomínal aby toho nedělala, ale ona dočista zapřela, že tím vinna není. Vida škodu pořád větší a větší, začal po zlém, ale ona toho přece nenechala. Když ani po dobrém napomínání ani po zlém kárání přestat nechtěla, začal jí vyhrožovat, že si nějakou jinakší věcí na ni postihne, ale žena ani toho se nebála. Tak šel k jednomu hadačovi a prosil ho, aby mu pověděl, koho má ve svém domě zloděje. Hadač mu hned řekl: „Tvá žena je tím zlodějem!" Manžel žádal, aby na ní nějakou známku udělal. Hadač povídá: „Nepřej si toho, bude tě to mrzet, když po mnohá léta žebráka na lůžku mět budeš!" Ale on stál na svém, že se jí už moc nanapomínal a raději bude mět v domě žebráka než zloděje. Hadač mu udělal, co chtěl, a dávaje nějaké věci do ruky, pravil: „Zakop toto pod práh u síňových dveří, a jak ho překročí, kdo tím vinen, hned padne". Hospodář udělal podleva jeho rady. První přes práh šla jeho manželka. Jak ho obkročila, hned se vyvrátila a na Ježíš Maria zakřikla. Dali ji na lůžko, a neslezla s něho až do své smrti. –

13. Jel forman do světa dvěma párama koní a poledňoval na jedné hospodě, kde byla svadba. Když pojedl a koně nakrmil, chtěl jet dál, ale nemohl s místa ani hnout. Chodí okolo voza, přehlédá, kde co vězí, ale nikde nic. Už věděl, že má poděłané. Vešel do hospody a prosil, jestli některý z nich mu to poslouží, aby to zas napravil, ale všeci se mu vysmáli. Šel zas ven, „udéral" na koně, ale „koně ani hni". Vrátil se do hospody po druhé a prosil, aby ho pustili, a jak ho nepustí, že si poradí sám, ale to s kýmsi zle vypadne, aby mu viny nedávali. Svadebníci ho zas odbyli smíchem. On zrovna k obecnímu starostovi a oznámil, co se mu přihodilo. Starosta šel s ním do hospody a napomínal je sám, ale když všecko napomínání nic platno nebylo, nařídil formanovi, aby na jeho odpovědnosť si radil, jak může. Forman odepjal přední koně, vzal motyku a udeřil tylcem třikráť na konec oje. V tom jeden tanečník v hospodě chytil se za hlavu, zavolal na Ježíš Maria, spadl na zem, a bylo po něm. Forman připřáhl a jel dál.

14. Jiný forman jel přes Liptál. Přijel k jedné chalupě v neděli odpoledne, tam byli sousedi v chládečku na zahrádce sejití, a nemohl také s místa. Věděl, že tomu jiní není vinen, než některý z těch lidí. Prosil, aby ho propustili s dobrou, ale nikdo se nechtěl přiznat. Forman udělal na biči zámrštku, obešel vůz třikráť místem švihl do koní a jel. Na toho, který mu počaroval, zavolal: „A ty seď!" Zase ten nemohl s místa, až vypravil sousedy za formanem, aby mu odpustil. –

* * *

Špiritus (špírek) je zlý duch, ale také služebník Boží. Kdo ho chce mět, ať nosí první vajíčko od černé slípky devět dní pod levou paží, anebo ať je zahrabe do čerstvého hnoje koňského a

každý den do východ slunce „zaplůvá“: devatý den se mu vylíhne. Ostatně čemu kdo přiloží víru, z toho si může udělati Spiritusa. Odřeknouti se musí Pána Boha, Panenky Marie a Všech Svatých, nesmí se modliti ani do kostela a ke sv. zpovědi choditi, nesmí se mýti, česati, vlasy a nehtů sobě stříhati. Kdo se tak zachová, tomu udělá všecko, co po něm žádá. Ale člověk se ho brzo nabaží: ví, že upadne na starosť v těžkou nemoc, že bude míti velice těžkou smrť, že vezme zlý konec, že přijde na věčné zatracení. Každý se ho hledí spíš nebo později zbaviti. Kdo ho má, a chce se ho pozbyt, „uvírce“ v dřevě díru a řekne: „Který tam prv vlezem?“ Spiritus chtěje býti čerstvějším, hned tam skočí, a ten ho vazovým špuntem zatluče.

Mezi všemi hadači moravskými nejlepší pověsť měla Dorka z Boršic. Ona dobře hádala, ale ještě lépe lidu i dobytku od nemocí pomáhala. Za to všecko nic nebrala; byla spokojena s tím, co jí kdo dal. Lidé odevšad k ní se hrnuli. V květnu a v červnu až do Jána mívala najatých dvacet až třicet žen, které jenom sbíraly zeliny po okolí, a za zimu všecko lidé po troše odnesli. Kromě velebného pána boršického, který proti ní kázal, měla už jenom jednoho nepřítele, a ten ji dal do novin! V „Moravských Národních Novinách“ z r. 1850 čteme:

„Divotvorná žena. V Hradišťském kraji v malé dědince B— přebývá jakási docela sprostá žena, kteráž jakoby jakousi neobyčejnou učenosť, aneb snad docela jakýsi nadpřirozený divotvorný dar do sebe měla, lid v celém okolí k sobě vábí a mámí, tím ze zpozdilosti jeho všemožně kořistíc. I putuje tam ze všech stran lid všeho druhu. — — Tak naše milá babička radí, léčí, hádá, prorokuje, kouzlí a ví pro každého, v potřebách postaveného, jistý prostředek spomožení; pro sebe ale zajisté nejlepší, nebo mezi všemi zázrakami jejími jest nepochybně ten největší, že umí na dosti sprostý způsob lidem peníze častokráte těžce zasloužené — z kapse vykouzliti. Poštěstilo se už několikráte, že náhodou buď někdo po zelinách této divotvornice ozdravěl, aneb, že tomu neb onomu něco uhodla, což jí velmi snadné jest, poněvadž mezi tím, co někdo z jejich lidí cizinců v světnici se vyptává, ona zatím na hůře skrz díru v stropě učiněnou dolů patříc vše vyslechne, a pak slavně prorokuje. Tím došla podvodnice tato v celém okolí tak velkého jména, že mnoho i z městského lidu k ní cestuje, se podváděti dává, a venkovský lid už konečně na ňu jako na Boha věří.“ — — —

Za posledních padesát let v této věci jsme tuze nepokročili. Jako tehda k Dorce z Boršic hrnou se nyní lidé k bohyni — v Čekyni!

IX. Kroj, strava.

Košile mužská měla široké, otevřené rukávy, obojek při krku na palec široký, vyšívaný a knoflíkem dvojákem nebo špendlíkem spjatý; na všední den byla z plátna konopného, pačesného, na neděli z plátna lněného. Nohavice byly na všední den plátěné, kúdelné a na vidličky šité; sváteční nohavice byly ze vsackého sukna tmavého, měly střih uherský, hojné šňorování a v předu lacek. Opasovaly se řemenem půl druha sáhu dlouhým, žlutými knoflíky

zdobeným. Řemen ovinul se dvakráte kolem těla: po prvé těsno, po druhé zcela volno. Vesta jinak frydka, kordulka, bruncle k, byla červená, okolo krku hodně vystřižená a měla huston řadu mosazných neb olověných dlešťkatých knoflíků nebo kulovatých gombíků, které sloužily více za ozdobu než k zapínání a při kapsách patky. Sváteční vesta byla z téhož vsackého sukna jak nohavice. Svrchním šatem všedním byla halena bílá bez cimbála, sváteční župica, kabaňa z téhož vsackého sukna jak nohavice a vesta. Župica čamaře podobná byla až po kolena, měla osm až deset velikých olověných gombíků a zapínala se uprostřed zvláštním zapínákem; vrch její byl jako u vesty otevřen. Každý pořádný chlap měl tři kabaně: červenou, světlomodrou a tmavomodrou, indichovou. Červenou kabaňu nosili jenom na výročité svátky a Boží tělo. V zimě nosívaly se kožuchy dlouhé, neobšité, černou baraninou lemované, anebo řásnaté pláště indichové s vysokým, stojatým, později ležatým límcem. Tyto pláště a jiné cennější šatiny bývaly v rodinách dědičné a přečkaly druhé až třetí koleno. Na hlavě nosívali staří hospodáři klobouk na tři gury, nebo baranice na střevíc vysoké, tvrdé, čtyřmi až pěti různobarevnými stužkami zdobené. Mladí chasníci nosili aksamítky, vydrovky za 17 až 20 zlatých a kdo jí neměl, byl za nic. Za obuv měli na všední den papuče, krpce, úkladové boty, na svátek čižmy. Papuče bez opatku zapínaly se na haklíky. Úkladové boty měly široké, železnými cvočky obité podešve a na opatcích podkovice, na zimu hřebíky ledovce. Čižmy z jemného kordybánu dovážely se z Uher, ale uměli je i doma dělati. Rodinné jméno Čižmářu, ve Vyzovicích tak četné, odtud se odvozuje. Čižmy byly nadobře končité, nahoře na předku měly vlněnou růžu nebo hedvábný střapec. Kolem opatku, špalku, byly ocelové krajovice, jež vyčnívajíce hluboko do země se zarývaly. V létě chodilo se bosky. V menší dědině měli honem všeci dohromady jedny boty, které si obul, kdo měl jíti na kancelář. Také děvčata při muzice tančívala bosky. —

Ženské nosily místo košile rubáč a rukávce. Rubáč byl ušit z hrubého plátna konopného, sáhal od spodu do polou prs a držel se šňůrkami na ramenách. Rukávce byly z plátna jemnějšího a měly krásné výšivky ze žlutého hedvábí na širokém obojku, náramcích a koncích rukávů. Sukně nosily se krátké, faldované. Vedle kanafasky, leknice, mezulánky, zvláště byla oblíbena šurimaňa, sukně vlněná, červená s černými pruhy. Sukně na zdavky byla fialová nebo zelená, červenou haraskou lemovaná. Kordulka s varhánkama byla na obyčejné chodění z červeného sukna, na lepší chodění hedvábná, všelijak květovaná. Sklenných knoflíčku měla pět, ale zapínala se toliko na dva spodní; přišity byly všecky na švihu. Za obuv měly ženské jako mužští na všední den papuče, na svátek střívě s přazkama z červeného sukna holandského na vysokých špalečkách. Pančochy byly modré, indichové. V zimě konal dobrou službu dlouhý, liščinou lemovaný kožuch měňavý, červeným suknem obšitý, nebo dubený, neobšitý. Vlasy byly na hladko učesány, na předku rovným pútcem rozděleny, v zadu v lelík spleteny. Žena měla lelík na hlavě stočený, panna spuštěný a při

něm dlouhou pentli. Ženy se odívaly v dělný den plachetkou, ve svátek květovaným šátkem inglickým. Vlňáků, jaké se nyní nosí, nebylo. Zámožnější Vyzovjanky nosily na hlavě čepec dudek. Panny hlav svých neodívaly, přece však nosily složený hedvábný šáteček jako nějakou korunku nebo věnec. Nevěsta mívala na hlavě kánku a věneček ne z kvítí čerstvého, ale z drátků, mosazných plíšků a barevných skélek. Velikou zálibu měly ženské v koralech, jež nosily na krku. Rozmanitá zrnka byla navlečena na pěti až sedmi nestejně dlouhých a k peřince přišitých nitkách; v zadu zavazovaly se šňůrkou a pentlí takovou, jaká byla při lelíku. Nejobyčejnější korale byly ze skla, vzácnější perlové a granátové, nejdražší řezané. Kútné plachty a úvodnice bývaly bohatě vyšity žlutým hedvábím. Jak vycházely z módy, tak se prodávaly dále na Horňáky a Slováky do Uher, kde jim říkali moravské plachty. Jiní schovali si je do hrobu. —

Chudobný lid na Vyzovsku, nemaje v zimě nijaké práce, většinu dne přespí, aby nepocítil hladu anebo „najeza sa" brzo nevyhládl. Ráno vstane až o desáté hodině, pojí něco, potom se trochu pošuchtá a po čtvrté hodině odpolední už zase si lehne. Při kolovrátku baba vydělá sotva pět krejcarů za den a co se nohou navrtí! Chudobná robka nabere si před vánocemi trochu suchých trnek, hrušek a krajanek, jde na Hanou a volá do oken: „Kupte si ovoce za přadivo!" Za peníze neráda prodá říkajíc: „Krejcarů máme, až nám s hůry pršíja a přadivo sa nechce u nás rodit!" Tak se s noškou obživí dva i tři měsíce mezi dobrým lidem a přinese ještě živobytí a ledačeho domů.

Zelí a zemáky jsou hlavní strava lidu valašského vůbec. Zelí naložené najde v každém domě, i ten nejchudobnější ho má aspoň s vědérko: u sedláka ho bývá několik dvojek, trojek i pětítek. Bílé zelé strouká se na struhadlech pro lidi, pecnové zelé seká se v kadečkách pro dobytek. Je-li bída, „postrúže sa" všecko dohromady: mačinky, pecnové zelé a j. hłby. Vejdouce do chalupy, uvidíme „pod lavú" u kamen dva hrnce: v jednom je zelí, ve druhém zemáky. Lidé navaří si obého na dva i tři dni a kdy má kdo hlad, jde a nabere si. Nejchutnější je „zelé od vařachy" jako „vdolek od lopáře" a „nevěsta od oltáře." Jak páni slanečky a kaviárem, spravuje si chuť chudobný lid „zelnicú." Zelnica nesmí se sama o sobě zhřívati, nebo by se zdurdila, zřepila (svařila). Zelnica je dobrá od různých nemocí: pije ji, kdo nemá chuti na jídlo, komu „škvrčí v břuše", kdo trpí na hlísty, kdo má hlavénku, kdo kašle a těžko dýchá. Po zelnici narostou i nové plíce.

K zemákům a k zelí jídá se maso jenom v neděli a ve svátek, a to nikdy pečené, jenom vařené. Na řídkou polévku se nedrží, ale husté omáčky jsou oblíbeny. Kyselica bývá každý den ráno a v pátek i na oběd. Samorostla, střapačka, švihula je polévka ze zelnice a jídá se v postě. Chudačka je hustá polévka hřibová s pohančenou nebo prosnou kaší. Kucmoch připravuje se tím způsobem, že syrové, na kousky pokrájené zemáky se uvaří a zásmažkou s vonným (kořením) zalejou. Z moučných pokrmů jídají se: pěry s kotlovinami (vařenými trnkami), lokše, slížance, po-

chlápance, tašky, tahúny, koláče zahybáče, podlistňáky, syrňáky, zelňáky, hrnščáky, trnčáky, kmiňáky, chlebovňáky a mrkváně. Při kosení luk drží chlapi na skvařeninu a sýrové škľbance mastné, až z nich teče. O svatbě jídalo se: 1. zelé s oškvarkama, 2. máčka drobová nebo plíčková, 3. polévka s lokšama, 4. trnková máčka s hovězím masem, 5. vařená slépka, 6. krupica. Všeci jedli z jedné mísy „nžicú", kterou si každý přinesl z domu. —

(Pokračování.)

Archaeologické zprávy z okolí Uh. Hradiště.

Píše **I. L. Červinka.**

Mařatice.

Kulturní jámy na „Padělku" pod býv. kaplí sv. Rocha.

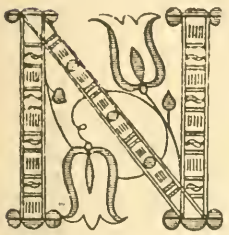

Na úpatí kopce sv. Rocha vede od p. Uhlířova sklepu z Mařatic rovnoběžně se silnicí polní cesta do Jarošova. Tam kde se od ní odděluje odbočka ku kapli, spozoroval jsem na „Padělku" p. Janu Horehleďovi v Mařaticích patřícím v hluboko rozoraném skladu vyhozený popel, a v něm drobné střípky tuhované.

Když jsme s p. Ant. Sojákem dali na tomto místě ornici odhrnouti, narazili jsme na černé hnízdo nepravidelně okrouhlé v průměru asi 2 m. Prokopáváním zjistili jsme, že tato černá mastná prsť, plná drobných střepin a rozštípaných kostí, vyplňuje jámu plytké polokouli podobnou do hloubky 70 cm. Při povrchu byla tato hlína velmi stlačena a úplně černá, níže přecházela v sypký téměř čistý popel.

Hned z počátku vyskytla se mezi střepinami větev parohu jeleního silnými záseky ostrým nástrojem způsobenými od kmenu oddělená a kotouček z jemnozrnné břidlice vybroušený v průřezu zevnějším 24, vnitřním 18 mm měřící.

Drobné střepiny zbyly z rozbitých mísek, šálku a větších baňatých hrnců vesměs volnou rukou robených. Menší mísky byly tuhou vyleštěny a hlubokými rýhami ornamentovány zevně, uvnitř i na okrajích a jsou shodny se střepinami nalezenými na osadištích pod sladovnou u Kroměříže, na Hradisku u K. nad kostelem, na „Dol. Rákoši" u lesa na Velehradě, v cihelně Mandlově u Předmostí atd. Jiné hrubší mísky také tuhované mají okraje do vnitř zahnuté a bývají opatřeny někdy vysedlým nad okraj uchem a na dně důlkem do vnitř vtlačeným.

Ostatní velké nádoby byly zhotoveny z hrubě hnětené písčité hlíny a jsou uvnitř vyhlazeny na červeno, zevnitř natřeny buď tuhou nebo červenou hlinkou. Tuhované tyto střepy mají široké pruhy vtlačené a v jednom případu kruh s vydutým středem za ornament; na některých byly přilepené proužky hlíny buď na hladko anebo různě prsty a nehtem roztlačované. Jeden menší

střípek z boku nádoby byl do hnědočervena vyhlazen a černou tuhovanou čárou přetažen.

Mezi střepinami vyskytlo se také množství kostí, povětšině rozštípaných, hovězích, prasečí čelisť, koňské zuby a úlomek čelisti psí. Sem tam naskytl se také vypálený maz v menší kousky rozdrobený.

Na okolních polích směrem k osadě objevily na jaře r. 1896. ještě tři podobné skvrny a prokopáváním vydobyty z nich podobné stařiny. Zjištěno tu tedy osadiště soudobé t. zv. polím popelnicovým, známým z Bohuslavic, Obřan, Tršic, Domaželic a j. v.

* * *

Podobné střepiny tuhované vyskytly se v zahradách v čís. 9. a 10. v obci Mařaticích, v zahradě restaurační místnosti p. Králově a na polích p. Protzkarových. Jsou to zejména úlomky menších hrníčků tuhou leštěných a ozdobně tečkami, důlky a čárami ornamentovaných, kusy plochých poklic a pod. Místo toto nedalo se prozkoumati pro stromky a keře zahradní.

Bílovice.

Hromadný nález bronzových srpů a osadiště v „Ploštinách".

Když v září r. 1895. přeorávali hlouběji trať panského pole, „Ploštiny" zvaného, zadrhnul se na jednom místě pluh na jakési hroudě. Když ji rozdrobili, zjevilo se oráčům osm bronzových srpů, na sebe naskládaných a hlínou slepených. Přítomný dráb odevzdal celý ten „poklad" kováři p. Herovi a od něho získal 7 kusů p. J. Koželuha, mlynář v Bílovicích. Hned na to vyšla ve „Slovácких novinách" drobná zpráva, že p. Koželuha vykopal v pravěkém hrobu bronzový srp a j. v.

Pospíchal jsem ihned do Bílovic, abych sebral podrobnější zprávy o záhadném tomto nálezu, a poštěstilo se mi také získati od p. Hery jeden srp. Později na laskavou přímluvu p. Ant. Sojáka, náměstka purkmistra v Uh. Hradišti, přenechal pan Koželuha ještě tři srpy do mých sbírek, ostatní daroval svému bratru P. Fr. Koželuhovi, c. k. prof. v Prostějově.

Jak už zmíněno, byly srpy tyto (dle výpovědi oráčů) na sebe nakladené a hlínou slepené prostě v zemi uloženy, bez nádoby, snad v nějakém netrvanlivém obalu, po němž nezbylo památky. Kopati na místě nálezu nebylo možno, poněvadž oráči si nezapamatovali místa onoho určitěji.

Srpky jsou půlkruhovité a celkem velmi dobře zachovány, pouze dvěma byly nejspíše pluhem ulomeny špice a na jiném při čistění vydrobilo se poněkud rezem prožrané ostří. Pokryty jsou silnou vrstvou patiny na povrchu barvy tmavě modrozelené, jenom na jediném srpku je rez světle zelená a houbovitě usazená. Souběžně se zevnějším okrajem táhnou se dvě žebra; řapy jsou až na jeden kus vidličkovitě vykrojeny a opatřeny nesouměrně okrouhlou děrou, která na dvou kusech byla zalita.

Rozměry jednotlivých srpů (v millimetrech):

1. tetiva	110.	šířka	90.	tělo	35.	
2. (tab. č. 3.)	110.	„	95.	„	30	s kazem v podobě slzičky uprostřed, v ostří ulomená špice; dírka v řapu zalita.
3.	126.	„	67.	„	35.	—
4.	127.	„	64.	„	35.	
5.	127.	„	86.	„	36.	
6. (tab. č. 2.)	128.	„	80.	„	33.	
7.	137.	„	75.	„	33.	
8. (tab. č. 1.)	140.	„	75.	„	35.	řap rovně zakončený

Patrno tedy, že srpky tyto nebyly ulity v jediném kadlubu, ba ani dva nevyšly z jedné formy, tak se různí od sebe, zvlášť rozmanitě modelovanými žebry.

Upotřebeno jich také asi sotva bylo, nejsou ohlazeny a na mnohých ještě lpí špatně odražený čípek ssedlého bronzu z formy. Ostří jsou netknutá, úplně tupá, pouze na jediném kuse pozorovati lze pokus vykovati břit.

Podobné srpy našly se již na Moravě několikráte. Tak byly r. 1883. v sousední obci Nedachlebicích[1]) vyorány na panském poli v nádobě bronzy, z nichž do sbírek zemř. malíře Ig. Spöttla ve Vídni prodány byly dva menší celty s hrubými oušky a tři hrubě ulité srpky opatřené dvěma žebry a dírkou v řapu. Srpy tyto uložené nyní ve sbírkách Dvorního muzea, podobají se úplně shora popsaným. — Druhý podobný poklad vykopán byl ve vinohradě u Syrovína[2]). Tam v nádobce přikryté kamenem a hliněným jehlancem byly pohromadě s osmi celty čtyři srpy, tvarem i celým provedením oběma hořejším nálezům úplně podobné. — Z jiných nálezů připomínám dva srpy od Drahanovic[3]), sklad srpů na návrší „u Kostelíčka“ nad Líšní a jeden osamotnělý ze „Starých zámků“[4]), a srpy z hromadného nálezu u Dobrochova.

Trať „Ploštiny“ rozkládá se na jižním svahu nízkého hřbetu, od Bílovic obloukem k Topolné a Březolupům se táhnoucího, právě pod cholerovým hřbitovem. Velké kusy panských polí jsou plny černých skvrn ve světlé ornici, a leží na nich velmi mnoho střepin z nádob pravěkých plnhem vyvržených a roztáhaných.

Pan Koželuha všimnul si také několikráte oněch nápadných míst a kromě střepin zdvihnul pouze kamenné drtidlo a přeraženou sekyrku z břidlice prahorní zběžně přihlazenou. Ostří její jest souměrně s obou stran sbroušeno.

Poněvadž pole na „Ploštinách“ připravována byla k setí, nemohl jsem tam ani na zkoušku zakopnouti, posbíral jsem pouze něco karakteristických střepin, z nichž některé na tab. IV. vyobrazuji. Ležely všechny na tmavých kolech mezi zbytky dřevěného

[1]) Mitth. d. anthrop. Ges. in Wien 1884 s. 36.

[2]) Čas. Ol. m. 1895 s. 1. — Ve sbírce pisatelově.

[3]) Ve Frant. muzeu. —

[4]) Brandl. Kniha pro k. Moravana, II. vyd. s. 89.

uhlí, popela a kusy přepálené beztvarné hlíny; jsou tu patrně stopy jam příbytkových a odpadkových. Mnohá tato místa měří jenom asi metr v průměru, jiná zase až čtyři metry a jsou skoro vždy podoby více méně kruhovité.

Nasbírané střepy rozdělil jsem ve tři skupiny. Největší část byla z nádob velkých, hrubě hnětených z hlíny promíchané velkými zrny křemenitého písku; okraje bývají málo vyhnuty a vnitřní stěny hladce buď tuhou nebo červenohnědou hlinkou vyleštěny. Zvenčí pak vedou od hrdla ke dnu staženými prsty vtlačené pruhy. Ozdoby sestávají z vytáhnutých pupíků na okraji (tab. IV. č. 11.) a nejčastěji z přilepených pásků pod hrdlem prsty nebo nehty vydůlkovaných (tab. IV. č. 12.). Podobnou technikou vyznačují se i menší hrnky uchaté; jeden z nich má úplnou podobu nádoby, v níž byly bronzy Syrovínské uloženy. Hrubě prsty vytlačený ornament na něm karakterisuje znamenitě nádoby z doby bronzové na Moravě.

Nádoby druhé skupiny také hrubě hotovené jsou velikosti prostřední a obyčejně barvy světločervené nebo žluté a zřídka vyhlazené; ornamenty sestávaly z důlků a čar ostrým nástrojem vyrytých (tab. IV. č. 9.), různě modelovaných pupíků (tab. IV. č. 10, 13) a pod.

Do skupiny poslední řadím drobnější mísky a hrníčky z jemnější hlíny uhnětené, dobře vypálené, po obou stranách leskle tuhou vyhlazené, anebo také, ale jenom uvnitř, červenou hlinkou vyhlazené. Skoro vždy bývají tyto střepiny ornamentovány široce vtlačenými žlábky a důlky (tab. IV. č. 4., 6. a 8.), rovnoběžnými rýhami do různých obrazců sestavenými (tab. IV. č. 5., 7.) a t. p. Menší mísky bývají ornamentovány i uvnitř. Ouška na miskách bývají vysedlá nad okraj.

Sporé tyto nálezy shodují se zvláště svými velkými nádobami úplně s vykopaninami v zářezu dráhy u „Čertova kouta“ a na „Kruhách“ u Starého Města[5]), na „Sudinkách“, „Babí“, „Pod Novým Dvorem“ a na „Volských“ u Bzence[6]), nad kostelem u Hradiska (okr. Kroměříž), v Zajíčkově cihelně nad stanicí u Kotojed, kdež mezi jiným i kadlub ku lití bronzových srpků byl vykopán, z mohyl na „Spáleném“ u Kostelce, na „Újezdě“ u Hradšovic a j. v. Nádobí tuhou leštěné a ornamentované řadí se k pohřebním nádobkám starší periody popelnicových polí známých ze „Žeráví“ u Domaželic a blízkých „Kamenců“ u Líšně, ze „Zdařilovska“ u Všetul, z „Popelova“ u Bohuslavic, od Olomouce a j. v.

Z povrchního tohoto ohledání bílovských „Ploštin“ nelze prozatím činiti určitějších závěrů. Poznamenávám proto pouze, že nález bronzových srpků v osadišti, jehož keramika úplnou shodu se staršími poli popelnicovými vykazuje, pokládati sluší za velmi důležitý. Bílovské srpy čisté době bronzové náležející jsou nám opětně novým dokladem, že popelnicová pohřebiště jsou starší t.

[5]) Čas. ol. m. 1890 s. 84. Podrobněji o tom níže.

[6]) Tmt. 1887 s. 87. a dle pozdějších ohledání.

zv. doby hallštattské, a že jejich trvání u nás určitě až do doby bronzové musíme klásti[7]). Důsledky těchto reflexí budou jasnějšími, až určitěji rozřešena bude otázka, komu a jakému národu tato krásná pohřebiště přísluší.

Zvláštností při tomto hromadném nálezu bílovském je, že byl objeven v místech velmi rozsáhlé osady pravěké. Všechny dosavadní nálezy podobných artefaktů (vyjma znojemské obojky[8]) u nás nalezené byly zahrabány obyčejně do země úplně ojediněle bez jakýchkoli zbytků pravěké kultury. Okolnost ta, že srpky tyto pohromadě ukryté a patrně z kulturní jámy vyorané, — jak černá mazná hlína na nich lpící nasvědčovala — by snadno mohla poukazovati na domácí výrobu. Svádělo by také k tomu, že tři větší hromadné nálezy srpů na Moravě (Bílovice, Syrovín a Nedachlebice) liší se od bronzových srpů českých, haličských, uherských, dolnorakouských a j. tím, že nemají na řapu bradávky.

Tato zvláštnost sotva se asi vytvořila na Moravě. Dírkou v řapu bývají také často opatřeny srpky s bradávkou, mimo to byly srpky úplně téměř s Bílovskými, Nedachlebskými a Syrovínskými shodné objeveny v hromadných nálezích u Gurschdorfu (okr. Weidenau) a u Nassiedlu ve Slezsku, v nákolí jezera Novohradského u Auvernieru a Corcelettes ve Švýcařích a j.

Pokládám proto i tento hromadný nález Bílovských srpů za zboží k nám od jihu dovezené. Nabádá mne k tomu zejména také okolnost, že ani dva z oněch srpků nevyšly z téhož kadlubu, a domácí kovolitec sotva tehdy tak velký výběr nástrojů přechovával, neřku-li, aby si byl tolik různých kadlubů namáhavě do kamene ryl. Taková rozmanitosť forem poukazuje na výrobu velkotovárnickou. —

Neméně zajímavých výsledků docíleno při obhlídce těchto míst po podzimním orání r. 1896. Černých skvrn objeveno celkem na 70, mnohé v průměru i 20 kroků, na nich leželo množství střepů shora popsaným podobných, přesleu, rozražený hliněný kotouč, drtidla a žernováky, drtidlo velmi jemně vypracované do podoby dvou komolých kuželů pudicemi spojených, delší jaspisový nožík a úlomky pazourků, jemně vyhlazená sekyrka kamenná s porušeným ostřím a pod. Také nalezl jsem na povrchu bronzy:

1. Dolní část srpu (tab. IV. č. 14.) asi v polovici přeraženého a ještě jednou v řapu nalomeného. Od osmi srpů shora vzpomenutých liší se tím, že má trojité žebro a že jak dírka tak i čípek násadní schází.

2. Úzká dýka pěkně patinovaná (tab. IV. č. 15.). Bývala zasazena do rukojeti nýtky v řapu na pozdél vyraženými. Špice jakož i větší část řapu ulomeny. Ostří po obou stranách bylo pečlivě vykováno a také slabě se klenoucí žebro uprostřed dodávalo celé této drobné a jemné zbrani potřebné pevnosti.

3. Prsten z drátu na koncích do spirálky stočeného (tab. IV č. 17.) uprostřed roztepaného a po okrajích řadami teček okrášleného.

[7]) Srovn. I. L. Červinka, Dějiny Moravy a prähistorická archaeologie (Kroměříž 1897).

[8]) Č. Olom. m. 1895.

4. Nejkrásnější jest skvostně patinovaná sekyrka s laloky (tab. IV. č. 16.) bezvadně vypracovaná i zachovaná. Zajímavou je zvláště tím, že její ostří častějším přibrušováním octlo se až u samých laloků.

Důležité toto naleziště hodlám v brzku systematicky prokopávati.

Osadiště neolithické na „Padělcích."

Hned za osadou po stranách silnice do Nedachlebic vedoucí rozkládá se na „Padělcích" osadiště z mladší doby kamenné, jak jedna jáma v otevřeném břehu vodou rozrytém objevila. Byla skoro 3 m v průměru a do 60 cm zhloubí, plna černé mazavé hlíny, rozdrobených nádob a přepáleného mazu. Jámu tuto nebylo možno prozkoumati, poněvadž pole bylo zarostlé jetelinou. Pan nad. Přírek chová z těch míst drobounkou sekyrku kamennou.

Osadiště na „Újezdě."

Na podzim r. 1894. byla při vyhazování jam řepných pod váhou na panském poli „Újezdě" vyryta velká nádoba plná kostí a popela. Poněvadž však nebyla celá, pohodili ji. Při vyhazování jam pro stohy řepní zjistil jsem tam asi 12 příbytkových jam plných černé hlíny, popela a střepin, shodných s nálezy na blízkých „Ploštinách". Jinak vykopáno jenom drtidlo velmi pěkně vyhlazené, úlomek kamenné sekyry a zajímavý cezák hliněný. Podrobněji zkoumati nebylo možno pro neochotu tamnějšího správce hospodářského.

Březolupy.

Neolithická osada na „Pastvinách."

Pan Redl, revírník, sdělil se mnou, že oráči panští letošího (1896) roku vyorali pod „Kamenkou" několik nástrojů kamenných, z nichž on jenom jednu sekyru získal.

Když jsem na podzim pole ta „Pastviska" zvaná a ku dvoru Lapači příslušící, obešel, shledal jsem tam stopy rozlehlé osady neolithické. Jenom povrchním projitím mírného tohoto svahu k potoku Březnici se sklánějícího nasbíral jsem dosti střepin z jemné plavené hlíny se známými čárami a důlky vyrytými, a také namanul se tam větší střep hrubší nádoby do červena vypálené s velkým pupíkem a jiný kus nesoucí, ono zajímavé a karakteristické ucho do cípu vytažené a velkou dírou protknuté. Z kamenných nástrojů zdvihl jsem drobné dlátečko pěkně z břidlice vybroušené, opracovaný nožík rohovcový a kus pískovcového žernovu.

Bližší ohledání nebylo na ten čas možným, pole oseto bylo již bujně ženoucím ozimem.

Z blízkého lesa pochází velký mlat kamenný se šikmo vedeným vývrtem. Chová se v zánku.

Šarovy.

Hromadný nález bronzů.

Asi před šesti lety vykopal domkař Fr. Bařica ze Šarov na svém poli v „Hlubočku“ (bývalý šarovský les k velkostatku Napajedelskému patřící) množství jakýchsi perel a rok na to širokou mísu červené barvy plnou zelených koleček. Perly, jichž prý byla plná zástěra a ještě klobouk, přinešeny dětem ku hraní a kroužky koupil p. lesní Redl z Březolup; jeho známí brzy mu je rozebrali. Dle výpovědi nálezcovy byla mísa přikryta pokličkou, perly pak ležely mimo ni v zemi.

Jantarových těchto perel viděli několik pp. dr. A. Hruboš, lesní Redl a správce Prahl, z náramků viděl jsem sám pouze dva kusy. Jeden pro malou ruku masivní práce má březolupský hostinský p. Komárek a kus ten shodnje se skoro úplně s náramkem z Býčí skály[9]).

Druhý náramek v podobě úzké uzlovaté obroučky a většího průměru získal jsem pro své sbírky. Oba tyto náramky byly ulity, ne vytepány, a patina potáhla je silnou vrstvou hladkého a lesklého povrchu. Barva její je světlomodrá a sivozelená. Stejný náramek má p. insp. Klvaňa.

Z téhož nálezu má prý také p. cestmistr Kleveta v Napajedlích jeden podobný náramek a druhý do podoby hada svinutý.

Všechny tyto náramky shodují se úplně s podobnými ozdobami na nalezištích u Hallštattu a pod. tak hojně přicházejícími. Místo nálezu nenese nižádných stop pravěkého osídlení nebo pohřebiště, hojnost přiložených perel jantarových spíše poukazuje na sklad kočujícího obchodníka.

Nedachlebice.

Hromadný nález bronzů nad cihelnou.

R. 1883. na podzim byla vyorána na panském poli nádoba s bronzovými srpy a sekyrami. Část těchto věcí rozebrali si oráči ze dvora, ostatek odevzdán byl tehdejšímu nájemci velkostatku R. Spitzerovi v Uh. Brodě a z toho popsal kustos Szombathy dva celty s hrubými oušky a hrubě ulitý srp s dvěma žebry[10]). Horlivý překupník židovský E. Schön z Uh. Hradiště, který už velmi mnohý nález z okolí na nenahraditelnou škodu vědy do Vídně a do Uher zašantročil, skoupil tehdy po dělnících několik srpků a sekyr a nabídnul je † sběrateli J. Spöttlovi ve Vídni ke koupi.

Po desíti letech, když jsem po okolnostech nálezu tohoto pídil, podařilo se mi ještě jednu sekyrku u Schöna vypátrati a jinou získal jsem od jednoho dělníka v Nedachlebicích, který ji dal tehdy dětem za hračku.

Obě sekyrky jsou si velmi podobny; okraj kolem násadního otvoru je hrubě ovalen a přechází v tenké úško s malou dírkou. Laloky jsou naznačeny vysedlou rýhou až k ostří po bocích se táhnoucí a na tuleji vynikají čtyři velmi slabě modelovaná žebra. Rýhy po kadlubu zbylé nejsou ohlazeny. (Obraz vedle).

---

[9]) Wankel dr., Bilder aus d. mährischen Schweiz na str. 405. ve spod vyobrazen.

[10]) Mith. anth. Ges. 1884 s. 36.

Kunovice.

Kulturní jámy v knížecí cihelně.

Rozsáhlá cihelna knížecí (Lichtensteinská) prostírá se nad východním koncem městečka na povlovném návrší. Vysoké stěny cihlářské hlíny jsou pokryty asi ½ m ztlouští černou ornicí, která se na severní straně prohlubuje v kulturní jámy, jichž dna bývají vyplněna vrstvami čistého popela, uhlím, střepinami z různých nádob pravěkých a rozštípanými kostmi zvířecími.

P. J. Kučera přišel r. 1893. na jámu 3 m širokou a 2 m hlubokou, od níž na obě strany táhla se kulturní vrstva. Dno jámy bylo obloukovité. Vyplněna byla vrstvami čistého popela se spálenými kostmi, střepinami z nádob ve volné ruce robených, po obou stranách tuhovaných a neornamentovaných a hrubého uhlí dřevěného, jež procházely vrstvy tmavočerné hlíny[11]).

V létě 1895. byly v té stěně otevřeny celkem čtyry jámy. Prvá z nich tvaru obrácené nálevky byla už skoro úplně zkopána a rýsovala se pouze v podobě trojúhelníka asi 1 m pod povrchem. Vyplněna byla šedým popelem. Dělník v tom místě zaměstnaný mimo několik střepin z hrubých nádob zachoval z ní jenom krátký hrot z konce jeleního parohu vystrouhaný (tab. V. č. 1.); je 51 dlouhý do ostra sříznutý a na širším konci 17 tlustý s tulejkou 8 v průměru mající. Nad otvorem jsou svrchu zářezy, které zbyly při uřezování z konce parohu a jichž mohlo býti upotřebeno při upevnění nástroje — šipky — na násadu.

Druhá jáma byla asi 20 m východněji. Byla rovněž tvaru nálevkového s obloukovitým dnem zhloubí asi 2 m a dole 180 cm zšíří; nahoře už nedosahovala do ornice. Vyplněna byla vrstvami černé spálené hlíny, vypáleného mazu, popela a drobných střípků, mezi kterými objeven také drobný čočkový přeslen z jemné hlíny do žlutočervena vyhlazeňý (tab. V. č. 3).

Jáma třetí, od předešlé jenom 1·5 m vzdálená, zbyla ještě asi zpola ve stěně. Byla tvaru nepravidelné polokoule od povrchu 3 m hluboká a tolikéž široká. Dno bylo vyplněno zvýší asi 80 cm černou prstí, v níž zřídka se nějaká drobná kost objevila. Zdá se, že na to jáma tato byla delší čas neobydlena; nakupila se totiž na tuto vrstvu žlutá cihlářská hlína do 30 cm zvýší a teprve shora patrně následkem velkého žáru byla skoro do polovice úplně na červeno přepálena. Na této červené vrstvě ležely kusy vypáleného mazu s otisky kulatých i rozštípaných kolů, roztříštěné kosti, čelisť a hnáty koňské, jelení, srní a drobnější střepiny. Toto všechno pokryto bylo asi 1 dm vysoko čistým popelem; naň přiléhaly těsně vrstvy vypálené mazanice, v níž vyskytla se dolní čelisť koňská, různé drobnější kosti hovězí, jelení a ovčí. Asi do polovice jámy vrstvila se ještě tmavá hlína plná popela, uhlíků, střepin a kostí, ostatek zanešen byl až do vrchu ornicí. Z této předposlední vrstvy bylo dobyto několik střepin z nádob volnou rukou hrubě uhněcených, drtidlo, hliněný korálek (tab. V. č. 4.), šidlo z drobného hnátku napodél rozštípeného přibroušené (tab. V. č. 2), osekaný kus silného parohu jeleního s větví, několik žeber drobnějšího ssavce, rohy tura a kusy jeleních parohů.

[11]) Český lid III. s. 554.

Jáma čtvrtá byla také už jen málo znatelná v podobě menšího trojúhelníka, plná popelnaté hlíny. Zachována z ní byla pouze na obou koncích přihlazená kostka, jejíhož účele se těžko lze domysliti, silně vyhlazený kančí zub užívaný za hladidlo, drobný nožík železný (tab. V. č. 6) jenom 55 dlouhý a 18 široký s rovným ostřím a ohnutým hřbetem, podlouhlý kousek železka, velké kamenné drtidlo v podobě kostky s ohlazenými hranami a kus temenní kosti z lidské lebky, která se dotknutím rozdrobila.

Nasbírané střepiny zustaly povětšině jenom z velkých a hrubých nádob tvarů baňatých. Robeny jsou volnou rukou velmi zběžně z hlíny hrubým pískem míchané, vyhlazeny bývají jenom uvnitř na červeno nebo tuhou, se strany zevnější pak jsou úplně drsné nebo staženými prsty rýhovány od hrdla ke dnu. Okraje bývají často vyvaleny a pod nimi menší pupíky jeden nebo dva vedle sebe přilepeny. Jiné okrasy bývají sestaveny z řady důlků prsty vytlačených nebo z přilepených pásku prsty nebo nehtem rýpaných (tab. V. č. 9. 10. 8). Zvláštní ornament nese střep z hrdla hrubé nádoby do žluta vyhlazené (tab. V. č. 6). Podobné střepiny našel jsem u dráhy v písečníku v Židenicích. Ornament tento je velmi mělce do nádoby ryt.

Menší nádobky bývaly obyčejně tuhovány anebo do červenohněda vyhlazeny, zřídka čarami ostře rytými (tab. V. č. 7) nebo tečkami (tab. V. č. 13) anebo vytlačenými pupíky a vyponklými proužky zdobeny a oušky opatřeny. Několik plytkých misek po obou stranách tuhou hladce vyleštěných mělo kraje dovnitř zahnuty (tab. V. č. 12).

Mezi střepinami zjevil se také úlomek pokličky úplně ploché z hrubé hlíny zhotovené na okrajích nehtovými důlky zdobené (tab. V. č. 11).

Vykopaniny tyto podobají se stařinám z cihelny nad „Hradeckým rybníkem“ u Tovačova, z cihelny Zajíčkovy u Kroměříže, z jeskyně „Díravice“ u Mokré[12]), z „Kruhů“ u Starého Města a j. Sporé tyto nálezy a jinak nepříliš význačné nedovolují na ten čas datovati jámy ty poněkud jenom určitěji. Kladu je v přechod doby bronzové do hallštattské.

Bronzový meč z Hluku.

Před několika lety vykopán byl v lese „Hlubočku“ při kučování pařezů pěkný bronzový meč. Nálezce ho přelomil a doma

uschoval. Teprve po letech poptávkou po starožitnostech byl na důležitost svého nálezu upozorněn a hodlal ho náležitě speněžiti;

[12]) S těmi ve dvorním muzeu uloženými.

zatím se však špice ztratila a zbylá část přešla do mých sbírek. Jest ještě 185 dlouhá. Čtyrstranná rukojeť asi 62 zdélí, na hoře knoflíkem zakončená (45 v pr. měřícím), přechází ve spod v neširoký plášťík, do něhož je zasazen a dvěma nýtky upevněn ostrý čepel 24—26 mm. široký a uprostřed vysedlým žebrem sesílený. Ornamentován mečík tento nebyl. Pokryt je temně zelenou patinou drsného povrchu, nyní místy poněkud setřenou.

Uh. Ostroh.

Pod cukrovarem táhnou se panskými poli ve trati „Šafranici“ až téměř k samému Milokošti kulturní vrstvy se střepinami nádob pravěkých. Při vyhazování jam řepních přišlo se už častěji na různé artefakty, z nichž mohl p. F. Fadrus, hospod. správce na Předměstí zachrániti pouze bronzovou plochou sekyrku a kusy měděné (?) situly.

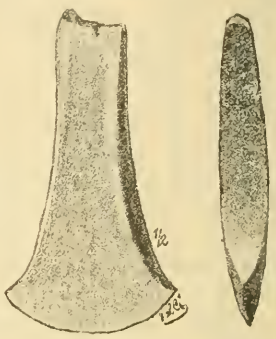

Zajímavá tato sekyrka plochá jest 82 dlouhá (vyobrazení vedle), v týle 18 a v ostří pěkně do oblouku rozklepaném 42 široká a uprostřed 12 tlustá. Byla vykována z červenavého bronzu a je pokryta šupinovitě tenkou vrstvou drsné tmavozelené patiny. Vysedlé okraje jsou směrem k týlu rozklepány a jen po jedné straně táhne se asi 2 mm široký žlábek vykovaný asi do $^2/_3$ délky celé sekyrky; protější strana je úplně hladká.

Vlastí těchto plochých sekyrek jest najisto severní Italie, kde zejména četny jsou v nákolí v jezeře Gardském; k nám do Moravy, Čech a sever. Uher byly patrně jenom obchodem vneseny. Tak byly zaznamenány podobné sekyrky v hromadných nálezích u Lochenic, u Soběchleb (okr. Podbořany), na Moravě u Blučiny, v Dol. Rakousích u Starého Přerova (Unt. Themenau okr. Valčice[13]) a j.

Vrstvy kulturní táhnou se obloukem kolem cukrovaru a Předměstí za dráhu až do polí pod bývalým dvorem „Bažantnicí.“ U dráhy objeveny svého času zajímavé hroby popelnicové[14]) a u dvora římské mince[15]).

Bzenec.

Osadiště z doby bronzové.

Pan uč. Frant. Myklík podal delší zprávu o svých výzkumech archaeologických v Č. ol. muz. 1887. Poznamenávám tuto pouze, že osadiště v dobách bronzových táhlo se téměř nepřetržitě od sever. nádraží Bzenec-Písek v tratích „na Šudinkách.“ „U katového kříža“ a „Na oběšených“ až k samému Olšovci.

Na vinohradech pod starým hradem nalezena byla krásně zachovaná šipka dvojkřídlá z bronzu ulitá a nyní tmavozelenou

[13]) Mitth. anth. Ges. Wien 1883 s. 77.

[14]) Č. ol. m. 1887 s. 82.

[15]) Casopis Matice moravské 1895 s. 107.

patinou pokrytá. V hlubokém úvoze pak vyloupnuto z břehu krásné ostří mlatu v otvoru přeraženého z tmavozeleného hadce vybroušené.

Pokračování těchto osadišť v městě přetrhnuté lze stopovati na výspách potoka Syrovínky, na poli panském „Pod novým dvorem", kdež se mimo význačné střepiny také kamenná sekyrka vyskytla.

Na protějším svahu, „na Farářikách," vyorána byla popelnice mísou přikrytá; vedle ní bylo zařízeno železné kopí a nůž. Popelnice tato černě hlazená a bez ornamentů má úplně shodný tvar s popelnicemi z hrobu na Třebické u Dobřichova objevovanými[16]) a byl by tu tedy zjištěn první hrob z doby císařství římského na Moravě. V jiných místech této trati nalezen v otvoru přeražený mlat.

Na „Babí", kde velké množství rozoraných kol tmavé barvy a plno střepin se nachází, nalezeno několik pazourkových nožíků, odštipků, kamenné sekyrky a úlomky nástrojů bronzových.

Od „Babí" táhnou se hojná tato černá místa plná popela, uhlí a střepin celou tratí „Volské" až ku Vracovu na „Cikánský kopec," kde z tmavé té vrstvy mimo střípky vydobyt pěkný nožík pazourkový.

V lese na „Sobuňkách" nalezen zajímavý mlat kamenný.

Důležitá tato místa pozoruje pilně Fr. Myklík a podá svým časem o nálezích svých podrobnější zprávy.

Římské mince

také byly již několikráte nalezeny. Mimo zaznamenané už[17]) objevily se opět tři denary na panském vinohradu, tam kde dříve „Přední háj" stával. Dle zaslaných mi otisku jsou to:

1. Vespasian. Líc: Kolem ověčené hlavy . . . SVESP AVG IMCOS . . . Rub: Victoria s věncem VICTOR AVGVSTI. Průměr 18 mm.

2. Titus. L.: Kolem poprsí IMP TITVS CAESAR . . . PM. R.: Delfín a luk COSVIIIPP (17 mm).

3. L.: Ženská hlava s diadémem v pravo (Roma?) R.: Bujný kůň s jezdcem. Pod ním ve výklencích písmenka (16 mm). Denar konsulární méně zřetelně zachovalý.

Žeravice (u Bzence.)

Bronzová sekyra se schůdkem (obr. vedle) nalezena byla při polní práci a povalovala se dlouho u Žurků ve starém železe. Pokryta je tmavozelenou patinou práškovitě a stroupkovitě usazenou. Nástroj tento jest zajímavým zejména svými laloky, které poněkud z těla sekyrky vyvstávají až tam, kde násada přechází do ostří a sbíhají se, jsouce na plocho roztepány tak blízko k sobě, že tvoří nízký schůdek. Tupá část byla na všech čtyřech stranách hrubými úhozy srovnána.

[16]) Srov.: Dr. Pič, Archaeol. výzkum tab. XVIII. č. 6., XIX. č. 2, XX č. 4. a j.

[17]) Časopis Matice moravské 1895.

Bronzová sekyrka z Ořechového.

(u Bzence) byla laskavostí p. Ant. Sojáka mlad. přivtělena mým sbírkám. Bližší okolnosti nálezu zůstaly neznámy, jedině ze žluté slínovice pod laloky zachované dalo by se snad souditi, že nástroj ten byl kdysi ztracen nebo dokonce pohozen. Ulit byl ze žlutého bronzu a je potažen silnou vrstvou slabě lesklé modrozelené patiny, která po bocích nad ostřím byla nálezcem poněkud oškrabána.

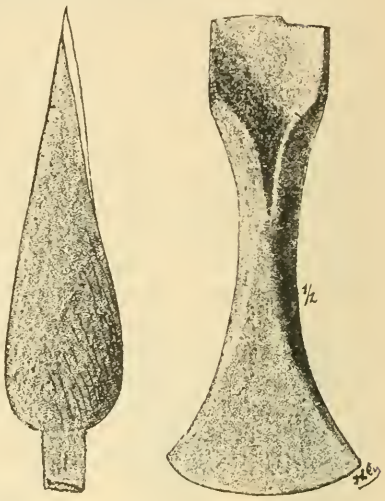

Je celkem 125 dlouhý (vyobr. vedle) a větší díl týlce (dle porovnání s jinými podobnými sekyrami asi 4—5 cm) byl už za pravěku ulomen a to ne náhodou, nýbrž úmyslně, snad aby se kusu drahocenného kovu k jiné potřebě užilo; svědčí tomu řez vedený s obou stran (nyní patinovaný) a uprostřed asi o 2 mm se minuvší. Křídla sbíhají se náhle do sebe (ne schůdkem) a přecházejí táhle v ostří; při upevňování byla přes toporo jenom nepatrně přehnuta.

Podobně modelované sekyrky s laloky, jenom poněkud menší, byly nalezeny na „Pálenci“ u Žop a u Bezuchova[18]).

Hodonín.

Dva hromadné nálezy bronzů.

R. 1886. nalezeny u Hodonína 42 hrubé kruhy bronzové neúplně uzavřené oválné podoby a r. 1889. zase asi 600 kusů. Z těch získal † malíř J. Spöttl ve Vídni asi 150 kusů a daroval je do sbírek c. k. dvorního muzea. Ostatní rozstrkaly se na různá muzea a milovníky starožitnin, neuvázly-li v dílnách kotlářských[19]).

Do mých sbírek dostaly se také čtyry kusy; mají jako všechny ostatní, které jsem ve dvorním muzeu prohlížel, podobu slabě stlačeného kruhu neúplně spojeného. Jsou hrubě pracovány z rudého bronzu, jenž obsahuje dojista jenom nepatrnou přísadu cínu.

Změřené obojky jsou rozepjaty:

1.	ve velkém	průměru	150,	v malém	120,	v koncích	87
2.	„	„	145,	„	125,	„	85
3.	„	„	155,	„	125,	„	55
4.	„	„	160,	„	138,	„	72

Tělo jejich uprostřed 10—11 tlusté slábne souměrně ku koncům a bývá tu na plocho rozklepáno a zatočeno buď úplně nebo jenom do půlkruhu. Byly vesměs napřed ulity a teprve kladivem opraco-

[18]) Ve sbírce p. Ed. Pecka.

[19]) Mitth. Anth. G. 1890.

vány a některé i poněkud vyhlazeny. Průřez těla jejich uprostřed nebývá stejný: mnohé jsou oválné, jiné úplně kruhovité, jiné mají zase uvnitř hlubokou rýhu a tu bývá tělo masivnější, jiné mají rýhy zase nehluboké, avšak dvě shora a dvě uvnitř. Okolnost tato, jakož i různá velikosť jejich svědčí, že nemohly všechny vyjíti z jednoho kadlubu; domnívám se spíše, že kruhy tyto byly do své nynější podoby teprve z ulitých rovných prutů vykovány; hluboká rýha uvnitř, která na většině těch kruhů se nachází, patrně ohýbání měla usnadniti. Nemohu si jinak vysvětliti jejího účelu; okrasou býti nemohla, poněvadž táhne se uvnitř a je příliš mělkou, aby obojek snad činila lehčím.

Na všech kruzích pozorovati lze silné údery kladiv, kterými jejich povrch srovnáván byl, až je bylo možno hladiti, od čehož celé tělo jako úzkými pásky potaženo bývá. Mnohé jsou pečlivě vyhlazeny do obla a na těch pozoroval jsem, že i konce jejich lépe bývají zatočeny. Patrně jsou to kusy úplně hotové.

Drsná patina uchytila se na všech, avšak vytvořila se velmi nestejně, někde hladce, jinde drsně a práškovitě; barvy je sivozelené, jasně zelené zřídka, někdy přechází až do tmavohněda. Nejpěkněji jsou patinovány ony kruhy dobře vypracované a vyhlazené.

Takových nemotorných nákrčníku objevilo se až nápadně mnoho zejména na Moravě. Nejstarší zaznamenaný nález učiněn už r. 1793 u Rybníka (okr. Uničov): jeden kus uložen ve Františkovu muzeu v Brně. — V Dambořicích vyskytly se dva hromadné nálezy bronzů: po prvé dva hrubé obojky se čtyřmi menšími stočenými náramky z tenšího drátu[20]) a po druhé (r. 1892) tři velmi hrubě ulité nákrčníky s palstávem a dýkou[21]). — R. 1888. vyorány ve trati „Fünfacker" u Hlubočan čtyry nákrčníky na drát navlečené (?) a bronzová křidla.[22]) — V Hodějicích (okr. Slavkov) vyorány r. 1891. „u Louky" tři nákrčníky a rok před tím u Slavkova na poli „Horákovanina" asi 80 kusů.[23]) — Při opravě severní dráhy u Hulína (r. 1864) vykopána krásně ornamentovaná dýka, dva závitkové kruhy a obojek; u Žeranovic r. 1850. nalezen oštěp a nákrčník. — Ve hromadném nálezu u Kunic (okr. Krumlov) r. 1889. objeveném byly také tři obojky s nožíkem, přeraženou dýkou, dvěma úzkými dláty, jehlicemi a j. nástroji bronzovými). — V Lesonicích (okr. Krumlov) vykopali 13 nákrčníků do pouhé země uložených[24]). — R. 1892. objeveno jich po několika kusech v Sokolnici (u Brna) s bronzovými srpy při polní práci a r. 1888. ve Vlasaticích a Ždánicích[25]). — Také ve spodní vrstvě kulturní na hradě Znojemském u pivovaru vykopáno 70 obojků v pouhé zemi na sebe nakladených a posledně oznámen obojek s náramky roku 1896. z Čejče.

---

[20]) Frant. muzeum v Brně.

[21]) Český lid II. s. 511.

[22]) Časopis Olomuckého vlast. muzejního spolku 1892 s. 100.

[23]) Mittheilungen der Central-Commission 1891 s. 54, 122, 134.

[24]) Č. Ol. m. 1890 s. 162.

[25]) Čes. lid II. s 512.

Také v Čechách vyskytlo se jich větší množství: u Ces. Brodu, u Hospozína (okr. Velvary) 19 litých a kladivem více méně opracovaných; tři byly v nálezu u Nedašova (okr. Vltavotýn), 21 v depôtu u Soběchleb (okr. Podbořany) pohromadě se 14 plochými sekyrkami; zdejší obojky jsou těla mnohem tenšího a velmi pěkně vyhlazeny, také konce jejich jsou mnohem šířeji roztepány a pečlivěji stočeny. V Soběnicích (okr. Litoměřice) byl jeden nákrčník mezi několika plochými celty, konce jeho byly do plna stočeny; od Stachova (okr. Podbořany) známy čtyry soběchlebským podobné kruhy a tři ploché celty, dále zaznamenány jsou od Osova (okr. Hořovice), Blažími a ze Stelčovsi (u Unhoště).

Z nálezů v zemích severnějších znám pouze kruhy objevené u Sczodorova v Poznani a obojek z Halle v Sasku[26]).

V Dolních Rakousích vyskytly se u Dol. Rötzbachu (9 kusů), kteréž s bronzy Hodonskými úplně shodny jsou, jenom jediný z nich jest poněkud lépe vypracován a do kulata pěkně vyhlazen; také rozklepané konce jsou pravidelně stočeny.

Dále k jihu vyskytly se až v depôtu u Kamenice gory (okr. Varaždín[27]), kde uloženy byly ve spolku se srpem, celtem a oštěpem; jeden z nich má tělo šroubovitě vroubkované. Takové vroubkované kruhy jsou zvláště hojny v Uhrách, stáčené konce bývají obyčejně zaklesnuty a tvoří tak druh „zámku“. Ovalná forma jejich přechází v podobu pravidelného kruhu a také tělo jeví změnu v tloušťce jevíc se útlejším, a proto vymykají se našemu pojednání.

Všechny potud zmíněné nákrčníky jsou masivní, velmi hrubě pracované a jenom zřídka pečlivěji vyhlazené. Pokud nebyly nalezeny samy o sobě, vyskytly se ve spolku vždycky jenom s takovými předměty, které nepopřeně době starších bronzů náleží i zařaďujeme je důsledně do bronzové doby. V tom jsou všichni badatelé naši za jedno; pokud se týká však jména a tedy i původního účelu těchto hamatných kruhů, valně se mínění různí.

Tak domnívají se mnozí, poněvadž se jich ledabyle pracovaných tak nápadné množství zvláště ve hromadných nálezích naskýtá, že pravěcí obchodníci kočovní slévali bronzovinu do této podoby, aby se dala lehčeji dopravovati. Jiní zase soudili, že tyto těžké kruhy byly jenom částí výstroje koňské.

Teprve když kustos Szombathy vykopal kostru s podobným kruhem na krku[28]), ujímalo se pojmenování — nákrčník, obojek.

Protože však toto jméno nezdá se mnohým dosti případným, shledal jsem několik nových dokladů a domnívám se, že musíme opravdu vážně tyto hrubé kruhy považovati za primitivní okrasu nákrční, která svým časem byla modou oblíbenou a hojně rozšířenou.

Domněnka, že by se měly takové kruhy považovati za dopravný material kovolitecký, nemá zvláštního důvodu, spíše možno uvésti několik bodů, které jí nemálo odporují.

Tyto kruhy uprostřed tlustší než v koncích skládají se velmi nepohodlně na sebe a vyžadují mnoho místa, což je nemalou chybou

[26]) Merkbuch, Alterthümer aufzugraben und aufzubewahren. (Berlín 1894) tab. VI. č. 2.

[27]) Dvorní muzeum. — [28]) M. anth. G. 1890 (XX) s. 18.

pro dopravu, kde je prvou podmínkou, do malého vaku stěsnati, co možno nejvíce. Rovněž nepraktickou byla by jejich forma pro nové tavení; ostatně nebyly ještě nikde dosud obojky už před svým uložením do země na drobné kusy rozlámány, kdežto už velmi často přišlo se na hromadné nálezy z doby tehdejší, kde jenom na drobno sperážené náramky, srpy, jehlice, sekyry a pod. uloženy byly a které právě jenom k vůli výhodnější dopravě a snadnějšímu tavení rozkouskovány byly — tvoříce skutečný material kovolitecký. Také nalezly se v podobných skladech i kusy suroviny, čehož s obojky dosud objeveno nebylo.

Také upozornil jsem již jednou[39]) na to, že skoro všechny nákrčníky nesou stopy vykování: jsou všechny více méně pečlivě na koncích rozklepány a stočeny, mnohé z nich i pěkně vypracovány a vyleštěny. Tak byly nákrčníky Dambořické hrubě ulity a ponze zběžně na koncích rozklepány, Ždánické obojky jevily stopy pečlivějšího vykování ba i hlazení, Sokolnické pak byly už úplně na oblo vyhlazeny, tak že úhozy kladiva úplně setřeny byly. Podobný postup práce pozoroval p. Richlý na obojcích Hospozínských. Nedá se mysliti, že by tato namáhavá práce vykonávati a leštiti pracně tyto kruhy jenom proto, aby za chvíli zase hozeny byly do tyglíku, dala se nějak odůvodniti. Je pravda, že kočující kovolitec snadněji mohl z takového obojku vykovati úzké dláto, jehlici nebo náramek — „dle objednání“, ale potom musíme připustiti, že jiný kovář, který měl s sebou náhodou jenom samé celty a palstavy, velmi rád některý z nich obětoval tyglíku, když by byl za náramek nebo jehlici více vytěžil než za sekyry. V takovém případu jsou všechny artefakty tehdejší jaksi i materialem kovoliteckým.

Námitka, že by se podobné kruhy častěji u koster nalézati musily, není rovněž na ten čas rozhodující, považíme-li, jak málo jest dosud u nás prozkoumáno hrobů z doby bronzové vůbec.

Nápadnou a také těžko vysvětlitelnou zůstává okolnosť, že těchto obojků bývá 50, 70, 80, ba až 600 kusů pohromadě. Proto, že právě při těchto velkých skladech nebylo nijakých jiných nástrojů, domnívám se zvláště pak o bronzích Hodonských, že to bylo ukryté zboží ku prodeji z krajů na měď bohatých k nám vezené. Možno, že tyto kruhy nenalézaly obliby a že byly tu na hranicích — myslím z Uher — uloženy, aby při cestě zpáteční byly zpět odvezeny a přepracovány, anebo bývalo v těch místech důležité středisté obchodní, o čemž snad důkladnější ohledání tamní krajiny rozhodne. Snad také že nějakou nehodou stížení obchodníci ulevovali si průchod v kraji uložením do úkrytu právě těch předmětů, které asi nejméně „šly“ (na odbyt) a kterých nejvíce s sebou vezli.

Ostatně objeveno bylo mnoho takových obojků v pohřebištích popelnicových — a tam asi kovolitecký material sotva ukládán.

Tak ve hrobech u Gemeinlebarnu (Dolní Rakousy), době bronzové přináležejících, byly mezi sponkami typu severního mimo dýky, ploché sekýrky, vroubkované a neúplně uzavřené náramky, jiné navíjené z tenkého drátu, jehlice s roztepanou a zatočenou hlavičkou také dva obojky: jeden masivní hrubé práce,

[39]) Čes. lid II. s. 511.

úplně Hodonským podobný, a druhý s útlejším tělem jemněji vypracovaný s konci málo roztepanými a do plna stočenými. Takový obojek s tělem ještě útleji protáhlým objeven s podobnými artefakty ve hrobích téže doby u Leobersdorfu (okr. Baden).

Zvyk nositi na šíji podobné kruhy, zachováván i v době Hallštattské, ale obojky tehdejší doznaly jako všechny téměř ostatní šperky nemalých změn. Pokrok umění jakož i vkus tehdejší doby přispůsobil je svému slohu. Zachovaly-li některé nákrčníky tvar smáčknutého kruhu doby bronzové, bývalo alespoň tělo jejich šroubovitě vroubkováno. Na pohřebišti u Salzbergu nad jezerem Hallštattským bylo takových kruhů vykopáno několik.

Nákrčníky této starší podoby vyskytovaly se hojně i v mohylách u Glasinace v Bosně a na pohřebišti Kobanském na Kavkaze.

Většina obojků z pohřebišť Hallštattských jsou už podoby pravidelněji kruhovité, většího průměru, tělo bývá táhlejší a sukovitě hrbolky ozdobeno a také konce bývají sice stočeny, avšak už ne na plocho rozklepány.

Zvláště hojně objevovaly se podobné hladké i vroubkované obojky na pohřebištích v zemích jihoalpských: u Kleníku (u Vače), pak u St. Michala (okr. Adelsberg), kdež se vyskytly už i nákrčníky železné úplně oněm bronzovým hladkým nápodobené. Velmi četně vykopávány byly u Tržiště, Prozoru (okr. Otočac) a u St. Lucie s pravidelně stáčenými konci, s vroubkovaným hrbolkovitým tělem velkého průměru; tu byly stejným počtem zastoupeny už i železné nápodobeniny.

Také v Dánsku a Švédsku vyskytují se nezřídka podobné nákrčníky v nálezích, větší část jich podobá se však oněm velkým uherským se zaklesnutými konci. Montelius popisuje[30]) několik podobných obojků z doby bronzové a dodává, že podobné obojky ze stříbrných drátků pletené nošeny byly ve Švédsku koncem prvého tisíciletí (po Kr.), kamž se dostaly arabskými obchodníky. Nezřídka vyskytují se i v zemích litevských.

Podobně až v kurhanu u Unspenskoje (východně od Moskvy) vykopána kostra s krásným kruhem na hlavě! Měděný tento šperk[31]) s tělem provázkovitě pleteným se zatočenými konci podobá se nemálo onomu nákrčníku Monteliem vyobrazenému.

Arab Ibn-Fodlan zachoval nám zprávu, že slovanské paní nosívaly zlaté a stříbrné nákrčníky. Cenil-li muž své jmění na 10.000 dirhem, koupil své ženě jeden obojek, měl-li 20.000 dirhem, nosívala jeho žena dva obojky atp., nosila tedy žena tolik obojků na šíji, kolikráte deset tisíc dirhem jmění mužovo obnášelo.

Podivno, že těmto švédským a ruským úplně podobné nákrčníky pletené ze stříbra nosí děvčata v Lampongu na Sumatře. Úplně totožné nákrčníky s právě popsanými viděl jsem ve dvorním muzeu Vídeňském ze železa zhotovené; kmenové Černochů afrických usedlí na Bílém Nilu („Bari," „Madi" a „Šuli" zvaní) nosí je na krku dodnes.

---

[30]) Sveriges historia: Hednatid samt medeltid (Stockholm 1877) s. 130, 131, 301.

[31]) A. Kohn a Dr. C. Mehlis, Materialien zur Vorgeschichte des Menschen im östlichen Europa (Jena 1879) I. s. 375 tab. XII. č. 1. —

Rukopisné a jiné památky města Brodu Uherského.

Podává Jan Kučera.

Václav František Letocha, znamenitý syndikus uh.-brodský (1692—1734) spolu se subsyndikem Bedřichem Svobodou r. 1711 sebrali, uspořádali a zaznamenali rukopisné a jiné památky městské i soukromé a záznam tento. Repertorium Cancellariae Civitatis Hunno Brodensis in usum Modernis et Futuris Notarys Loci Anno Millesimo Septingensimo Decimo primo inductum per Wenceslaum Francis Letocha Syndicum et Fridericum Swoboda Subsyndicum A. M. D. G. et Sub Praesidium Immaculatae et Gloriosi in Caelos Assumpta Semper Virginis Mariae offerunt in Trá Scripti nadepsaný, potud v archivu městském uhersko brodském zachovaný se nalezá. Repertorium toto na šest od sebe oddělených částí jsouc rozděleno, vykazuje v části

1. Privilegia Civitatis nadepsané 55 rukopisných památek z doby 1272—1711.

2. Knihy Cancellarzske 31 památku z let 1550—1711.

3. Acti a Wsselike duležitosti Miestské 92 rukopisy z doby od 1673—1713.

4. Contribučzenske Wieczy 5 památek z doby 1691—1704.

5. Rebellantska Wogna 12 rukopisných památek z doby 1707—1708.

6. Miesstianske Žaloby a Acti 154 rukopisy od 1686—1711 a konečně v části

7. Syratczý Wieczý 50 památek od 1679—1711.

Celkem zaznamenáno tu od syndiku nahoře uvedených 399 rukopisných památek, pocházejících z doby od 1272—1711, tedy hned od těch časův, kdy Brod Uherský stal se městem na základě práva německého. Vedle tolika vzácných rukopisných památek zaznamenali tu uvedení syndikové i jiné ještě památky městské, jež v ratuše se chovaly, jako dvě veliké stříbrné pečetě, jednu malou stříbrnou rychtářskou, 25 stříbrných šiltů, 30 cínových mís dobrých a 4 polámané, 17 stříbrných lžic a noční hrnec.

Však vyčerpávajícím Repertorium toto není. Nalezámeť v archivu městském a na jiných místech řadu rukopisných památek, které v něm zaznamenány nejsou. Těžko říci, proč se tak stalo. Pověděti, že v Rep. nejspíše toliko ony rukopisné památky

mají místo, jichž Václav Frant. Letocha spisuje v ty časy své Památky města Brodu Uherského ku práci této užil a z nich vážil, nelze. Zřejmoť z Památek těch, jichž prvý díl, potud zachovaný, spisovatel r. 1724. ukončil a druhý, na ten čas ztracený, psáti začal, že neobsahují často ani jediné zprávičky z celé řady starých rukopisů v Rep. vykázaných. Omeziť se spisovatel u spisování Památek svých pouze na výčet událostí těch nejdůležitějších, jež některé z některých málo rukopisů vyňal, jiné z německých Památek od neznámého pisatele okolo r. 1660 napsaných, vypsal, podrobněji jen ty popisuje, které s ním staří jeho současníci sdělili a jichž sám byl svědkem očitým.

Rukopisných památek ze 14. a 15. věku, jak v naznačeném Rep., tak i ve skutečnosti oproti věkům následujícím velice jest málo.

Listiny z dob těch jen v nepatrném vyskytují se počtu a knih kancelářských naprosto se nedostává. A přece Broďané, ne-li již ve 14., tedy na jisto v 15. věku ratúz měli a důležitého k těm věcem práva „užívati červeného vosku a přikrývek z papíru neb jiné věci již roku 1435. v Brně ve svátek šestý po slavnosti sv. Štěpána od markrabího Alberta a to na druhém místě v řadě měst moravských nabyli.

Že památek rukopisných za těch dob se nedostávalo, než že najisto tu byly v hojnosti zajisté znamenité a kam se děly, zřejmo činí lat. listina krále Matiáše z r. 1489. na obdarování Brodu Uherského právem brněnským. Čte se tu:

. . . . Jsouce těmito jakož i jinými ohledy puzeni a pohnuti hlavně touto příčinou, poněvadž nám zřejmo jest, že i od zemřelých králů, našich předchůdců, podobné osvobození a svobody našim měšťanům uh.-brodským poskytnuté bývaly, a poněvadž jsme slyšeli, že kromě toho podobná privilegia vyhotovena a vydána byla, zhoubným ohněm však nešťastnou náhodou ve zkázu přišla a zhořela . . . . .

Však i za následujícího 16. a 17. věku mnohá vzácná památka rukopisná z archivu městského se vytratila. Tak marné bylo by pátrání po t. zv. a tak často hned od druhé polovice 16. stol. vzpomínaných Rudých knihách, podle všeho purkrechtních a z obecních počtů na zajímavý material historický tak bohatých, ze 17. stol. až na ty z r. 1616., 1636. a 1643. jiných ani z dob dřívějších ani pozdějších se nezachovalo.

Také po r. 1711. přibylé důležité památky rukopisné nahoře uvedení syndikové bedlivě zaznamenávali a po nich podobně i nástupcové jejich až do r. 1763. činili. Tak přibylo v době této v první části 38 důležitých listin a počet všech v ní zaznamenaných rukopisů obnášel r. 1763. 93. Ve druhou část připsáno 20 kancelářských knih a počet všech až do r. 1763. obnášel 51. V ostatních částech přibylo na 283 akt měšťanských žalob a jiných soukromých věcí

se týkající. Ve všech částech vykazovalo Repertorium r. 1763. 740 rukopisných památek. Vykazuje archiv městský uh.-brodský ještě v druhé polovici minulého století takovou slušnou řadu rukopisů, že byl na ten čas zajisté z nejpřednějších archivů moravských.

Divno velice, kterak se mohly rukopisné památky v Uh. Brodě přes tolikerá neštěstí, která na toto město přicházela mnohdy tak krutá, že kolikrát následkem toho město domů a obyvatelstva téměř veškerého jsouc zbaveno, tolikrát pochybovalo o další své existenci, ano i přes to, že za různých dob živlové různého smýšlení náboženského a národního město spravovali, v takové hojnosti zachovati. Byla to zajisté pilná snaha předků našich, která nad těmito památníky slavné minulosti i hrozných někdy časů v dobách i nejkrutších ochranné ruky držeti nezapomínala, aby jednak práva a výsady v nich obsažené na škodu města zkázy nevzaly, jednak aby potomkům zachovány zůstaly.

R. 1765. někdo archiv městský prohlížel a revisi v něm provedl, ale jen pokud se týče privilegií městských a kancelářských knih.

Revise tato ukázala, že z oněch 93 scházelo 7, z těchto 51 knih nechyběla žádná. Ostatní rukopisné památky jako Acti a Wsseliké důležitosti Miestske, Contribuczenske Wieczy, spisy rebellantské Wogny se týkající, Miesstianske Žaloby a Acti považovány buď za méně důležité a zrevidovány nebyly, buď se jich již tenkráte, jako dnes, nedostávalo.

Po té již za dlouhou řadu let nenalezáme, že by se o stávající archivalie v Uh. Brodě byl kdo staral a přibylé zaznamenával. Teprve k r. 1802. čteme, že ušetřen byl archiv městský jisté zkázy, která mu hrozila ohněm 5. dubna u Dominika Fraje vypuknuvším, v němž 77 domů křesťanských, radnice s věží a 46 domů židovských lehlo popelem.

Po zprávě této nevzpomíná se archivu uh.-brodského spíše, až v době, kdy stavové moravští usnesli se na vydání obšírných dějin moravské naší vlasti. Za tou příčinou mělo se přede vším jiným sestaviti generální Repertorium o všech v markrabství moravském nacházejících se rukopisných památkách. Místodržitelský výnos ze dne 24. dubna 1854. nařizoval okresním hejtmanům, aby předložili od představenstev měst, městeček a vesnic výkazy o rukopisných památkách, pocházejících z dob nejstarších až do r. 1620. a také z dob následujících.

Městská rada uh.-brodská pořízení takového výkazu uložila městskému tajemníku Ondřeji Stillnerovi. Brzy se ukazalo, že takových památek na městské radnici není. Starší z městské rady pamatovali se, že v radním domě pergamentové rukopisy a psané a v kůži vázané knihy před léty vídali, ale kam se poděly, nevěděli. Povídalo se také, že v létech třicátých purkmistr Frant. vladyka z Drachenthalu archiv městský z radnice do svého domu dal přenésti a odtud na svůj zámek v Nezdenicích dopraviti. Přípisem ze dne 13. srpna 1856. požádala městská rada Jana Pauspartla vla-

dyku z Drachenthalu pána na Nezdenicích, aby takové rukopisné památky, ač-li by se na jeho zámku nacházely, městu vrátil. On dal na to 16. srpna v odvět, že podobných věcí při něm není.

Prohlíženy místnosti v městské radnici a při prohlídce jakéhosi sklepení, našel nahoře jmenovaný městský tajemník Ondřej Stillner železnou truhlici s odtrženým víkem a v ní plno vetchých spisů a kněh v prachu a plísni. Byly to hledané rukopisné památky města Uh. Brodu. Zatím upomenuta byla městská rada okresním úřadem v Uh. Brodě přípisy ze dne 27. května a 1. září 1856, aby místodržitelskému nařízení ze dne 24. dubna 1854 co nejdříve dosti učinila a žádaný výkaz rukopisných památek městských předložila. Stalo se tak konečně 17. srpna 1856. V dotýčném výkaze nalézáme vykázáno 14 rukopisů, z nichž byly dvě listiny, ostatní kancelářské knihy a v přípise výkaz provázejícím podotknuto, že jiných a více rukopisných památek při městě není. Z listin byla jedna original na pergamentě s visutou pečetí[1]), druhá opis na papíře.[2]) Ze všech vykázaných rukopisů[3]) postrádáme nyní toliko jediného a sice „Pamětní knihy z r. 1453—1584.“

Výnosem obresního úřadu ze dne 12. května 1858. bylo městské radě uh.-brodské nařízeno, aby předložila pro zemský výbor moravský kroniky a pamětní knihy městské z doby 1604—1709. Tomuto nařízení učinila městská rada zadost 31. května 1858. a předložila rukopisnou knihu z r. 1611, ve které na 28 listech bylo 22 opisů privilegií městských z různých dob a Václava Frant. Letochy Památky města Brodu Uherského, v nichž se nachází původ a začátek téhož města s připojením, v jakém způsobu město od začátku svého postaveno bylo, též jak a na jaký způsob do rukou panských upadlo, tolikéž, co až po nynější čas dobrého a protivného vystáti muselo s připojením některých vojen, v nichžto vždy něco zlého okusilo a podniklo k vědomosti budoucím potomkům sepsané léta Páně 1724., a to první díl. Obdržení těchto rukopisů zemský výbor moravský potvrdil přípisem ze dne 17. listopadu 1858. a projevil v něm zároveň přání, nebyla-li by městská rada uh.-brodská ochotna, ponechati oba rukopisy stavovskému archivu brněnskému a podotkla, že podobně již mnoho městských obcí se svými rukopisnými památkami naložilo. Městská rada, v jejímž čele tenkráte stál purkmistr Antonín Schönweitz, nesdílela přání zemského výboru moravského a žádala, aby památky ty, až by jich v Brně více potřebí nebylo, městu vráceny byly.

Ostatní rukopisy, zejména listiny pergamentové, městský tajemník Ondřej Stillner uspořádal, papírovými schránkami s nápisy je opatřil a v almarce ve zdi v radní světnici umístěné je uložil. Jemu přísluší veliká zásluha o zachování těchto pergamentových

[1]) Uvedená v další stati tohoto pojednání pod čís. 30.

[2]) Uvedená pod číslem 41.

[3]) Uvedené pod čísly 18, 19, 21, 24, 36, 39/$_{2}$, 40, 45, 54, 57, 59.

památek z dávné minulosti za posledních desítiletí. Škoda, že i ostatním rukopisům, kancelářským knihám a aktům, stejná nebyla pozornosť a péče o jejich zachování a o náležitém stavu udržování věnována. Bývaloť na radnici městské zejména za posledního desítiletí nechvalným zvykem podělovati těmito úctyhodnými starochy studenty o ně se zajímající, a z cizinců-li kdo na radnici přišel a po nich-li se tázal, ukázány mu s ochotou a nebráněno, aby kdokoliv cokoliv z archivu odnesl a co odneseno, nepoznamenáno a zpět nepožadováno. Takovým a ještě jinakým způsobem mnohá vzácná kancelářská kniha a akta skoro všechna přišla ku ztracení.

R. 1890., kdy při volbách obecních zvítězila strana národní a purkmistrem zvolen p. Matouš Pecháček, muž z dřívějších dob o město velmi zasloužilý, nová nadešla i pro archiv městský doba. Nově zvolená městská rada uznala za dobré i o záchranu rukopisných památek městských péči míti a svěřila správu archivu městskému radnímu p. Ign. Seichertovi, nynějšímu poslanci na říšské radě. A snahy po zachování rukopisných památek městských a v náležitém stavu jich udržování městská rada více se nevzdala. Péčí nynějšího purkmistra uh.-brodského p. Dr. Bedřicha Wehra pořízeny pro pergamentové listiny lepenkové schránky, vázané knihy kancelářské byly opraveny a nevázané koženou vazbou starobylého vzezření opatřeny.

R. 1887. jal se pisatel těchto řádků snášeti historický materiál k obšírným dějinám města Uherského Brodu. První věcí bylo, vážiti z pramenů domácích, z rukopisných památek městských, cechovních a vrchnostenských. Archiv městský na ten čas byl nepřístupný. Za to počestní cechové a ctěná správa velkostatku propůjčili své rukopisy velice ochotně. Památky cechů nalezl jsem u představených těch kterých cechů v dobrém stavu uschované v cechovních ládách; byly však i případy, že i leckde po půdách pohozeny se vyskytly. Rukopisné památky vrchnostenské chovají se na panském domě v železné, starodávné truhlici. Záchrana jejich svěřena je řediteli panství p. Ant. Hliněnskému.

V poslední době, kdy národopisná výstavka v Uh. Brodě se pořádala, přišlo se v domech měšťanských na celou řadu rukopisných památek městských, cechovních a soukromých. Zmínky zasluhuje objevení mnoha vzácných rukopisů ze 16. a 17. stol. p. Dr. Škrejšovským při c. k. listovním úřadu, které sem v létech padesátých z archivu městského byly přenešeny.

V následujícím podávám seznam všech rukopisných památek uh.-brodských postupem chronologickým.

Post. číslo	Rok, den a místo sepsání neb založení rukopisu	Kdo rukopis vystavil nebo založil, a co v sobě v krátkosti obsahuje	Jazyk, kterým psán jest	Druh rukopisu	Kde se rukopis chová
1	1272 4. listopadu v Brně.	Otakar II. uděluje městu Brodu Uherskému hlubčické právo a právo skladu zboží	lat.	Orig. na perg. s visutou pečetí.	Archiv městský.
2	1275 9. června v Kamenici.	Otakar II. osvobozuje měšťany uh. brodské od platu jakéhokoli mýta ve všech svých zemích.	lat.	Orig. na perg. s visutou pečetí.	Archiv městský.
3	1288 den svat. Trojice ve Znojmě.	Václav II. osvobozuje město Brod Uherský od placení cel a mýt na dobu desítiletou a uděluje městu právo na ungeld čili činž od koní.	lat.	Opis a český překlad v knize tuto pod čís. 54 uvedené.	Archiv městský.
4	1362 den sv. Aug. v Brně.	Markrabě Jan osvobozuje Brod Uherský ode všech platů na dobu šestiletou.	lat.	Or. na p. s vis. peč., op. v kanc. kn. tuto pod. č. 54 uvedené.	Archiv městský.
5	1435 šestý svátek po slavnosti sv. Štěpána v Brně.	Markrabě Jan uděluje Brodu Uherskému právo červeným voskem pečetiti a obálek z papíru užívati.	lat.	Or. na p. s vis. p. v plech. krab. op. v kanc. kniz. čís. 54.	Archiv městský.
6	1461 v sobotu př. sv. Jiřím na Tovačově.	Jan z Cimburka a na Tovačově postupuje purkmistru a radě města Brodu Uherského prodejem svůj dům k fojtství Uh. brodskému příslušející za 80 zl. mor.	čes.	Original na perg. s visutou pečetí.	Archiv městský.
7	1464 5. října v Brně.	Král Jiří uděluje Brodu Uherskému právo na jarmark svatodušní.	lat.	Orig. na perg., opis v kanc. knize čís. 54.	Archiv městský.
8	1482 v sobotu př. smrt. nedělí v Brodě Uh.	Purkmistr a rada města Brodu Uherského kupují na obec mlýn Zabík od poctivého muže mlynáře Jiříka.	čes.	Original na perg. s visutou pečetí.	Archiv městský.
9	1487 ve svátek třetí po ned. palmárum při obležení N. Města.	Král Matiáš ujišťuje rychtáře, přísežné a ostatní měšťany a obyvately města Brodu Uh., že město toto nikomu v zástavu nedá, nýbrž sobě samému že je ponechá a v držení míti bude.	lat.	Orig. na perg. s visutou peč. v dřev. krabici, opis v knize č. 54.	Archiv městský.

10	1488 den sv. Valentína v Uh. Brodě.	Purkmistra a rady města Brodu Uherského kupní smlouva a mlýn Korečník od opatrného muže mlynáře Ambry na obec koupený.	čes.	Original na perg. s visutou pečeti.	Archiv městský.
11	1489 13. listopadu.	Král Matiáš uděluje městu Brodu Uherskému právo města Brna.	lat.	Or. na p. s vis. peč. v krab., op. v knize č. 54.	Archiv městský.
12	1491 pátek před sv. Trojicí v Ostřihomě.	Král Vladislav povoluje purkmistru a radě a vší obci města Brodu Uher., aby se vyplatili ze zástav knížete opavského.	čes.	Opis v knize tuto pod č. 126 uvedené.	Archiv městský.
13	1502 den sv. Prokopa v Brodě Uher.	Purkmistra a rady města Brodu Uherského zakládající listina na mlýn pod ulici provazní.	čes.	Original na pergam. s vis. pečeti.	Archiv městský.
14	1506 ve čtvrtek po sv. Vítu v Bělehradě.	Král Vladislav dává město Brod Uherský s fojtstvím a vsí Šumicemi Janu z Kunovic a jeho potomkům v dědič. užívání.	čes.	Op. na papíře.. Opis v knize tuto pod č. 126 uvedené.	Archiv vrchnostenský.
15	1516 v neděli Invocavit na Budíně.	Král Vladislav uděluje Brodu Uherskému právo na jarmark svat. Lukáš.	čes.	Orig. na perg. s vis. pečetí a opis v knize čís. 54.	Archiv městský.
16	1520 v pátek př. sv. Jiljim na Brodě Uh.	Jan z Kunovic a na Brodě Uherském odklízí spor purkmistra a rady s převorem kláštera dominikánského o louku na břehu Olšavy.	čes.	Orig. na perg. s dvěma visut. pečetmi.	Archiv městský.
17	1535	Kancelářská kniha na smlouvy a jiné právní věci.	čes.	Kanc. kniha for. fol. vázaná.	C. k. listov. úřad.
18	1540	Registra horenská, v něž se zapisovaly změny držitelů vinohradů a rozličné nálezy práva horenského.	čes.	Kanc. kniha for. fol. v kůži nově vázaná.	Archiv městský.
19	1550	Registra soudní s nápisem: Anno virgine partus 1550. Za purgkmistrowstwj p. Jana Mitmanka tato registra jsou koupena za 24 graw od Prok. Piláta z Litomyšle.	čes.	Kanc. kniha form. fol. nově v kůži vázaná. 320 listů popsaných.	Archiv městský.

20	1550	Kněze Jiříka Bleychaře faráře vyzovského svědectví v příčině prodeje vína z domu, na němž vinná pořádka nebyla.	čes.	Orig. na papíře s vtisknutou pečetí.	Archiv městský.
21	1554	Registra soudní s nápisem: Tuto se zapisugij Swiedomy Lidska i Nalezowe z prawa nasseho.	čes.	Kanc. kniha for. fol. 166 listů v nové vazbě.	Archiv městský.
22	1558 v sobotu po památce sv. Jakuba na Brodě Uher.	Jetř. z Kunovic a na Uh. Brodě uděluje tomuto městu právo na odmrt, pouští panský vinný šenk v jeho prospěch, ustanovuje, aby fojt a starší předměští od purkmistra a rady byli sázeni atd.	čes.	Or. na perg. se čtyřma vysut. pečetmi. Opis v knize č. 54.	Archiv městský.
23	1559 ve středu př. památ. sv. Martina na Napajed.	Vladyky Jana ze Zástřizl a na Prakšicích a purkmistra a rady města Brodu Uh. dobrovolná úmluva o role v Nákladech.	čes.	Or. na perg. se třema vysut. pečetmi. Opis v knize č. 54.	Archiv městský.
24	1565	Acta tiech kterzij przy prawie wizssyna Brnienskem činitý magij.	čes.	Kanc. kn. for. fol. 177 listů v kůži vázan.	Archiv městský.
25	1568 v pondělí po sv. Alžbětě ve Vídni.	Císaře Maximiliana II. svolení, aby jarmark svato lukášský přenešen byl ke dni sv. Šimona a Judy.	čes.	Orig. na perg. s visutou peč.	Archiv městský.
26	1568 ve středu po sv. Lucii v Brně.	Cechmistrů a mistrů poct. cechu zámečnického ve slav. cís. městě Brně artykule cechovní	čes.	Original na pergamentě.	Archiv městský.
27	1569 v sobotu po památce vstoup. Páně v Brodě Uh.	Jetřich z Kunovic a na Brodě Uh. dává farářům na svých panstvích uh.-brodském, ostrožském, hluckém a louckém právo na odúmrt.	čes.	Original na pergamentě.	Archiv městský.
28	1569 v úterý před památ. sv. Jana Křtit. v Brodě Uh.	Jetřich z Kunovic a na Brodě Uherském potvrzuje cechmistrům a mistrům poct. řemesla zámečnického artykule cechovní.	čes.	Original na pergamentě.	Láda cechu stolářského.
29	1571	Pozemková kniha s nápisem: Tato registra W nichž se Wodewzdawky zapisugi založena od Léta 1571 za panuow Radných atd.	čes.	Kanc. kn. form. 4°, 177 list. se 725 zápisy v obyčejné vazbě.	C. k. list. úřad.

30	1572 v pondělí po sv. Dorotě ve Vidni.	Císař Maximiliau II. uděluje městu Brodu Uh. právo na odbývání pátého jarmarku ve středu před květnou nedělí.	čes.	Or. na perg. s vis. pečetí. Op. v knize čís. 54.	Archiv městský.
31	1573 v úterý po neděl. prov. na Ostrohu.	Jetřich z Kunovic dává měšťanům uh.-brodským výsadu na zlepšení řádu a živnosti šenkovní.	čes.	Or. na perg. s vis. pečetí a op. v kn. č. 54.	Archiv městský.
32	1574 den s. Lucie v Brodě Uh.	Jetřich z Kunovic a na Brově Uh. potvrzuje cechu kovářskému cechovní artykule.	čes.	Orig. na pergamentě.	Archiv městský.
33	1575	Založeny sú tyto registra w nedieli po třech Kralich ku prodegi a kupowani wssech hor na brocku.	čes.	Kanc. kniha form. fol. 221 listů v ob. vazb.	C. k. listov. úřad.
34	1575	Soudní zápisy.	čes.	Kanc. kn. for. fol. v kůži váz.	Archiv městský.
35	1576	Registra horní v nichž místo magí zápisy prodeje a kupy vinohradů se týkající.	čes.	Kanc. kn. form. fol. 376 listů v ob. vazbě.	C. k. listov. úřad.
36	1576	Registra Zapisowe Poruczenstwi Miesta Brodu A. LXXVI.	čes.	Kanc. kn. for. fol. 227 ve starobylé vazb.	Archiv městský.
37	1577 20. ledna v Münsterthalu	List od rodu Krištofa Pumma.	něm.	Or. na perg. s visut. pečetí.	Archiv městský.
38	1582	Domovní kniha předměstská.	čes.	Kn. kanc. for. fol. 461 listů v obyč. vazbě.	C. k. listov. úřad.
39/1	1585	Registra cechu kožešnického.	čes.	Kn. form. 4°. 201 listů ve starobylé vazb.	Láda cechu kožešnic.
39/2	1587	Registra cechu nákladnického.	čes.	Kniha f. f. 105 l. popsan., 21 čist. ve starob. vazb.	Archiv městský.
40	1588	Purkrechtní kniha města Brodu Uherského.	čes	Kanc. kn. for. fol. 684 listů v nové vazbě.	Archiv městský.
41	1588 4. května v Brodě Uh.	Arkleb z Kunovic a na Brodě Uher. potvrzuje městu Brodu Uh. výsady Jetřicha z Kunovic.	čes.	Orig. na pergamentě.	Archiv městský.
42	1589 den sv. Jiří v Uh. Brodě.	Arkleb z Kunovic a na Brodě Uh. potvrzuje cechmistrům a mistrům cechu nákladn. artykule cechov.	čes.	Orig. na pergamentě.	Archiv městský.

43	1589	Arkleb z Kunovic a na Brodě Uh. potvrzuje cechu ševcovskému artykule cechovní.	čes.	Orig. na pergamentě.	Archiv městský.
44	1590 ve čtvrtek po sv. Rehoří na Prakšicích.	Psanj žádostiwé urozeného Pana Wáczlawa Bybrsteyna, aby Praksiczané ku právu Wrchnímu miesta Brodu Uh. přináleželi.	čes.	Opis v knize čís. 54.	Archiv městský.
45	1596	Odewzdawky roluj s nápisem: Rex regum Dominus dominorum regat Spiritu Sancto suo ut secundum sacra iusticia ipsius omnis neritas maneat in hac Republica.	čes.	Kanc. kn. form. 4°, 120 l. v ob. vazbě; kniha tato je pokračováním kn. tuto pod č. 29. uved.	C. k. listov. úřad.
46	1596	Odewzdawky Hawriczke Rolney Giných okoliczných diedin z Panstvi tohoto.	čes.	Kn. kanc. form. fol. v nov. vazb.	Archiv městský.
47	1597 úterý den sv. Jana Křt. v Brodě Uh.	Arkleb z Kunovic a na Brodě Uh. povoluje Burianovi Buršovi, písaři městskému, přikoupiti dům druhý.	čes.	Or. na perg. s visutou pečetí.	Archiv městský.
48	1600	Modlitba židovská za pomoc Boží v tísni a soužení a za odpušt. hříchů.	hebr.	Pergamentová listina.	Archiv městský.
49	1609 13. května v Brodě Uh.	Jan z Kunovic a Jetřich z Kunovic zapisují Janu Junkovi z Krusičan, služebníku svému dům, který tu v Brodě Uh. po matce své, paní Marianě Beřkovské z Šebířova, zdědili.	čes.	Opis na papíře.	Archiv městský.
50	1610 den sv. Petra a Pavla v Brodě Uh.	Jetřich z Kunovic a na Brodě Uh. potvrz. městu nadání Arkleb. z Kunovic.	čes.	Opis v knize čís. 21.	Archiv městský.
51	1610 den sv. Petra a Pavla v Brodě Uh.	Jetřich z Kunovic a na Brodě Uh. povoluje městu ještě jeden týdenní trh na úterý.	čes.	Opis v knize čís. 21.	Archiv městský.
52	1611 3. ledna na Dřevohostic.	Psanj od Pana Hejtmanna (Karla starš. z Žerotína), že sami Broziané pohaněti mohou.	čes.	Opis v knize čís. 54.	Archiv městský.

53	1611 16. září v Brně.	Psanj od P. Heytmana Margkrabstwj Morawskeho J. M. C. w němž oznamuje Podli gaké przicziny Páni z Kunowicz miesto Brod Uh. a czelé Panstwj P. Woldrzichowiz Kounicz prodati mohau.	čes.	Opis v knize čís. 126.	Archiv městský
54	1611	Kniha na opisy privilegií městských.	čes. a lat.	Kanc. kn. form. fol. váz. v kůži.	Archiv městský
55	1614 v den sv. Filipa a Jakub. na Slavkově.	Oldřich z Kounic na Slavkově, Brodě Uh., Zdánicích a Lomnici potvrzuje městu Brodu Uh. nadání dřívějších držitelů.	čes.	Orig. na perg. s 2 visut. peč.	Archiv městský
56	1616 ve čtvrt. po ned. Latere v Brodě Uh.	Smlouva purkmistra a rady města Brodu Uher. s rychtářem a radou židovskou o platy a roboty.	čes.	Opis v knize čís. 21.	Archiv městský
57	1617	Registrum Důchodůw Stalých y Bežných Miesta Brodu Uherské Przjgmu y Wydanj na potrzeby téhož Miesta. Od 25. dne Maij Letha Páne 1616 až do 12. Junij Letha Panie 1617.	čes.	Kanc. kn. form. fol., 50 listů v nové vazbě.	Archiv městský
58	1618 18. října v Brodě Uh.	Purkmistra a rady města Brodu Uh. listovní vysvědčení o pořádném na tento svět splození J. Prokopa.	čes.	Orig. na pergamentě.	Archiv městský
59	1619	Zápisy práva rychtářského: žaloby domácí, židovské a přespolní o dluhy.	čes.	Kanc. kn. form. fol., 117 listů v nové vazbě.	Archiv městský
60	1619	Svatební smlouvy.	čes.	Kanc. kn. form. fol. 333 listů v obyč. vazbě.	C. k. listov. úřad.
61	1620 11. pros. v Olomouci.	Lad. Velena z Žerotína hejtmana zemského přípis radě městské Uh. brodské v příč. žida Izáka.	čes.	Original na papíře.	Archiv městský.
62	1627	Obnovené zřízení zemské.	čes.	Kanc. kn. form. fol. v kůži vázaná 230 listů.	Archiv městský.
63	1627 v úterý po sv. Lukáši v Brodě Uh.	Prodej vsí Korytné, Březové a Volenova s tvrzí Maximilianovi z Kounic za 25.000 zl. mor.	čes.	Orig. na perg. se 4 visut. peč. (2 ex.)	Archiv městský.

64	1628	Purkrechtní kniha židovská.	čes.	Kanc. kn. for. fol. 424 listů v obyč. vazbě.	C. k. listov. úřad.
65	1628	Domovní kniha předměstská.	čes.	Kanc. kn. for. fol. 534 listů v obyč. vazbě.	C. k. listov. úřad.
66	1628	Domovní kniha předměstská.	čes.	Kanc. kn. for. fol. obyč. váz.	C. k. listov. úřad.
67	1628 8. září.	Registra knih Rolnjch Miesta Brodu Uherského obsahugjcý w sobě Zapisy Miesstianů, obyvatelů, Syrotků obeczujch zadussnjch a sspitalských Roli.	čes.	Kanc. kn. for. fol. obyč. váz.	C. k. listov. úřad.
68	1628	Poznamenánj Autraty a Dluhu wssechněch miesta Brodu Uh., kteréž gsau zdělány skrz Nebosstíka Jana Junka Prymatora tehdejšího, Neywicze Letha 1622, 1623, 1624 czo wsse na Lid wogensky J. C. M. vynaloženo bylo.	čes.	Kanc. kniha for. fol. neváz.	Archiv městský.
69	1628	Kniha obsahující 54 přísahy z doby od 1628—1670.	čes.	Kanc. kn for. 4° nevázaná.	Archiv městský.
70	1629	Kniby purkrechtní města Brodu Uherského, první díl.	čes.	Kanc. kn. for. fol. 620 listů v obyč. vazbě.	C. k. listov. úřad.
71	1630	Druhý díl knih Purgkrechtnjch Miesta Brodu Uher. zdržugjczý w sobie druhy djl miesta od Hradisstské brany, Horni Rynk až po dum Samuele Rochocya.	čes.	Kanc. kn. for. fol. 400 listů v obyč. vazbě.	C. k. listov. úřad.
72	1631 den sv. Jak. v Brodě Uh.	Purkmistra a rady města Brodu Uh. s klášterem zdejším smlouva o 1000 zl.	čes.	Orig. na perg. s visut. pečetí.	Archiv městský.
73	1633	Zápisy úřadu purkmistrovského, obnovy úřadu městského, předměstského a havířského a j. poznamenání.	čes.	Kanc. kn. for. fol. v n. vaz.	Archiv městský.
74	1635 den sv. Jak. v Brodě Uh.	Jana staršího Jakerdovského dobrá vůle na 1000 zl. mor. městů půjčených.	čes.	Orig. na perg. s třema vis. peč.	Archiv městský.

75	1635	Totéž	čes.	Orig. na perg. s třema vis. peč.	Archiv městský.
76	1636	Počzet Penieżitý Důchodů Obeczných od L. 1634. do 1636.	čes.	Kanc. kn. for. fol. 60 listů v nov. vazbě.	Archiv městský.
77	1636 30. ledna v Brodě Uh.	Purkmistra a rady města Brodu Uh. s převorem řádu sv. Dominika dobrovolná smlouva o obilný snop.	čes.	Orig. na perg. s vis. pečetí.	Archiv městský.
78	1638 20. února Pestina.	Purkmistra a rady města Pestiny ve Slezsku list od rady Janka Miczky.	čes.	Orig. na perg. s vis. pečetí.	Archiv městský.
79	1636	Psaní purkmistra a rady města Brodu Uh. Františku kardinalovi z Ditrichstejna, kterak město přišlo o vesnice Korytnou, Březovou a Volenov.	čes.	Opis v knize čís. 126.	Archiv městský.
80	1639 21. dubna v Brodě Uh.	Lva Vilíma z Kounic milostivé poručení, aby žádný osobám stavu rytířského nebo duchovního bez jeho dovolení gruntu ani staveného ani polního neprodával.	čes.	Opis v knize čís. 21.	Archiv městský.
81	1641	Počet purkmistrovský od 7. září do 25. října.	čes.	Kanc. kn. for. 4° neváz.	Archiv městský.
82	1643	Poczet Duchodniczký Miesta Brodu Uherského od 2. Februarij 1641 až do ultima Januarij 1643.	čes.	Kanc. kn. for. fol. 104 listy v nové vazbě.	Archiv městský.
83	1643 14. června v Kroměříži.	Psaní Linharda de Torstensona, generala švedského, k purkmistru a radě města Brodu Uh., aby proti plukovníku švéd.. Petru Andersonovi, měst. odboje nepodnikalo.	něm.	Opis v knize čís. 126.	Archiv městský.
84	1645 13. dubna v Ostrohu.	Psaní Ro: Duclas-a švédského generalmajora k veliteli švéd. posádky v Brodě Uh., aby město všelijakých vojenských těžkostí bylo ušetřeno.	něm.	Opis v knize čís. 126.	Archiv městský.
85	1645 27. dubna.	Psaní Lazara Bajera, švéd. rytmistra, k Broďanům o kontribuci.	něm.	dtto	Archiv městský.
86	1645 2. května.	Druhé psaní téhož Lazara Bajera o kontribuci.	něm.	dtto	Archiv městský.

87	1647 13. března v Olomouci.	Psaní Forgetta, Švéda, k Broďanům o kontribuci.	něm.	dtto	Archiv městský.
88	1647 22. července v Olomouci.	Nález konsistoře v příčině stížnosti faráře uh.-brodského do městské rady a do vrchnosti.	lat.	dtto	Archiv městský.
89	1652 12. září v Brodě Uh.	Purkmistra a rady města Brodu Uh. plnomocenství dané primatoru Martinovi Hedvikovi a několika měšťanům, aby při prodeji městského pivovaru město v Brně zastupovali.	čes.	Original na papíře s vtisknutou pečetí.	Archiv městský.
90	1652	Zpráva primatora Mart. Hedviky o puštění pivovaru měst. na vrchnosť.	čes.	Opis v knize čís. 126.	Archiv městský.
91	1653 3. února v Příboře.	Čechmistrů a mistrů řemesla kožešnického v Příboře list o vyučení J. Kopřivy z Frauenštatu.	čes.	Orig. na papíře.	Měst. arch.
92	1654 v lednu v Brodě Uh.	Psaní purkmistra a rady města Brodu Uh. Lvu Vilémovi z Kounic, aby vesnici Havřice ujal v dluzích.	čes.	Opis v knize čís. 126.	Měst. arch.
93	1659	Patent Frant. Veseleniho, palatina království uh., aby žáden pro cizí dluhy v tom království obstaven nebyl.	lat.	Orig. na papíře s vtisk. pečetí.	Archiv městský.
94	1660	Neznámého písatele: Paměti města Brodu Uh. od 1506—1660.	něm.	Orig. na papíře.	Archiv městský.
95	1662 10. července Vídeň.	Císaře Leopolda saloum konduktum dané městské radě uh.-brodské.	čes.	Opis na papíře.	Archiv městský.
96	1664	Registra Počztu Obročzniczkeho y take Purgkrabskeho Obcze Města Brodu Uherskeho.	čes.	Kanc. kn. for. fol. 32 listů v nové vazbě.	Archiv městský.
97	1669	Registra Cechownj Panůw Cechmistrůw Rzemesla Kozesniczkeho k Zapisowanj Učzedniku.	čes.	Kniha for. 4° 100 listů ve staré vazbě.	Láda cechu kožešnického.
98	1671	Urbář panství uh.-brodského.	čes.	Kniha for. fol. zázaná obyč.	Archiv vrchnost.
99	1671	Laan Visitations Instrumentum die Herrschaft Ung. Brod betreffend.	něm.	Kanc. kn. for. fol. v kůži váz.	Archiv vrchnost.

100	1671	Artykule cechu zednického císařem Leopoldem podepsané.	čes.	Orig. na perg. s visut. pečetí.	Láda cechu zednického.
101	1679 1. srpna ve Vídni.	Císař Leopold povýšuje Jana Hynka Misalu do stavu rytířského.	něm.	Orig. na perg. s vis. pečetí.	Archiv městský.
102	1680	Kniha na poručenství, výhosty a jiné památky.	čes.	Kanc. kn. for. fol. 123 listů ve staré vaz.	Archiv městský.
103	1686 6. září v Brodě Uh.	Transakce městská s vrchností.	čes.	Orig. na perg. s vis. pečetí.	Archiv městský.
104	1687	Kniha na patenty.	čes. i něm.	Kanc. kn. for. fol. váz. obyč.	Archiv městský.
105	1689 22. května	Dominik Ondřej hrabě z Kounic kupuje zboží hánovské.	čes.	Opis na papíře.	Archiv vrchnost.
106	1690	Kniha Pro dobrau Porzadnost Poctiweho Rzemesla Kreyczowskeho založena.	čes.	Kniha cech. for. fol. 63 listů v kůži váz.	Láda cechu kožešnického.
107	1691 4. září v Brodě Uh.	Kontrakt o lesy Královy.	čes	Opis v knize čís. 54.	Archiv městský.
108	1692	Kniha založena na Počzty Duchodu sspitalskeho przi miestie Brodie Uherskem.	čes.	Kanc. kn. for. fol. stará vaz.	Archiv městský.
109	1692 26. dubna v Brodě Uh.	Purkmistr a rada města Brodu Uher. kupují od hrab. Dominika Ondřeje mlýn Pilu na obec.	čes.	Opis v knize čís. 126.	Archiv městský.
110	1692 15. října v Kroměříži.	Cechmistrů a mistrů poctivého řemesla kožešnického v městě Kroměříži list na obnovení přátelství s cechmistry a mistry poct. cechu kožešnického v Uh. Brodě.	čes.	Orig. na papíře s vtisk. pečetí.	Archiv městský.
111	1693 28. října v Brodě Uh.	Dominik Ondřej z Kounic potvrzuje městu vinné desátky.	čes.	Opis v knize čís. 126.	Archiv městský.
112	1694	Artykule cechu kožešnického.	čes.	Orig. na pergamentě.	Archiv městský.
113	1694	Kniha založená na wsseliké weypowiedi a resoluczy od Aurżadu wyssle zaczinagicz od Prwniho dne miesicze Nowembris.	čes.	Kniha kanc. for. fol. v kůži váz.; 100 listů.	Archiv městský.

114	1695 sv. Martina na Slavkově.	Cechmistrů a mistrů města Slavkova list o vyučení Jiříka Koláříka.	čes.	Orig. na pergamentě.	Archiv městský.
115	1697 1. října v Holešově.	Cechmistrů a mistrů řemesla kožešnického z města Holešova list o vyučení Pavla Kryse.	čes.	Orig. na papíře.	Archiv městský.
116	1700 12. dubna v Brodě Uh.	Dominik Ondř. z Kounic osvobozuje město Brod Uh. od činovčenství.	něm.	Orig. na perg. s 3 vis. pečeťmi.	Archiv městský.
117	1701 27. září v Brodě Uh.	Dominika Ondř. z Kounic instrukce pro braběcího anwalta.	něm.	Opis na papíře.	Archiv městský.
118	1703	Kniha pozemková drslavská.	čes.	Kanc. kn. for. 4° váz. obyč.	sl. k. listov. úřad.
119	1709	Kniha pro Zawazky Wiernosti k miestu Brodu Uherskému.	čes.	Kanc. kn. for. fol. v obyč. vaz.	Archiv městský.
120	1711	Reportorium Cancelariæ Civitatis Hunno Brodensis e. c. t.	čes.	Kanc. kn. for. fol. neváz.	Archiv městský.
121	1712 1. září ve Vídni.	Císař Karel VI. potvrzuje cechu mlynářskému cechovní artykule.	čes.	Orig. na perg. s visut. pečetí.	Láda cechu mlynářsk.
122	1714	Registra cechu mlynářského.	čes.	Kniha for. fol. váz. v kůži.	Láda cechu mlynářsk.
123	1715	Contribuczenska Kniha Miesta Brodu Uherského.	čes.	Kanc. kn. for. 4° ve star. vaz.	Archiv městský.
124	1717 24. listop. v Brodě Uh.	Transakce purkmistra a rady města Brodu Uh. s převorem kláštera dominikánského.	čes.	Orig. na papíře s vtisk. pečeťmi.	Archiv městský.
125	1722	Kniha Rolnj pro Miesstianstwo Kde Kdo swaú Rolij a w kterem Miestie Ležetj ma. Založena Roku 1722.	čes.	Kanc. kn. for. fol. váz. v kůži.	Archiv městský.
126	1724	Václ. Letochy Památky města Brodu Uh.	čes.	Kn. for. f. 214 listů v tuhé vaz.	Archiv městský.
127	1734	Kniha na sbírky a almužny pro pohořelé r 1734. měšťany.	něm.	Kniha for. 4° váz. v kůži.	Archiv městský.
128	1738	Protokol Canczellarze Miesta Brodu Uh. na rozličzne prawni Resoluczý od r. 1738.	čes.	Kanc. kn. for. fol. v tuhé vaz.	Archiv městský.
129	1740	Kniha na patenty.	čes. a něm.	Kanc. kn. for. fol. vázaná.	Archiv městský.

130	1743	Kniha na patenty.	čes. a něm.	Kanc. kn. for. fol. vázaná.	Archiv městský.
131	1747	Kirchenstein-Hassenweinova zakládající listina na stipendia pro 12 studujících.	lat.	Orig. na papíře.	Archiv městský.
132	1749	Kniha na patenty.	něm.	Kanc. kn. for. fol. vázaná.	Archiv městský.
133	1752	Kniha na patenty.	něm.	Kanc. kn. for. fol. vázaná.	Archiv městský.
134	1755	Kniha Kssaftuj Przi Miestie Uher. Brodie	čes. a něm.	Kniha kanc. for. fol. vázaná.	Archiv městský.
135	1756	Kniha na patenty.	něm.	Kanc. kn. for. fol. vázaná.	Archiv městský.
136	1756	Protocollum Cancellarie Civitas Hunno Brodensis Anno Domini 1756.	čes. a něm.	Kanc. kn. for. fol. váz. v kůži.	Archiv městský.
137	1758	Kniha na patenty.	něm.	Kanc. kn. for. fol. vázaná.	Archiv městský.
138	1763	Nákres na rozdělení zelnic městských.	něm.	Orig. na papíře.	Archiv městský.
139	1764	Repertorium.		Kanc. kn. for. fol. vázaná.	Archiv městský.
140	1770	Protokoly městské.	čes. i něm.	Kanc. kn. for. fol. v kůži váz.	Archiv městský.
141	1782	Měšťanů uh.-brodských stížnost do primatora a rady městské, podaná krajskému úřadu v Uh. Hradišti.	něm.		Archiv městský.
142	1793	Císař František potvrzuje městu Brodu Uh. výroční jarmarky.	něm.	Orig. na perg. s visut. pečetí.	Archiv městský.

Rukopisné památky z doby následující, z tohoto totiž století, zachovaly se ve způsobu akt obsahu méně důležitého. Jen některé spisy z bouřlivých let 1848., 1849. a 1866. obsahují pro dějiny města důležitější zprávy.

Dle uvedeného seznamu chová tedy v sobě město Uher. Brod 32 originaly na pergamentě s visutými pečetmi, 13 originalů na pergamentě, z nichž pečeti se ztratily, 9 originalů na papíře s vtisknutými pečetmi, 27 opisů ztracených originalů, 61 kancelářských a cechovních knih; z nich 10 rukopisů je latinských, 1 latinský a český, 107 českých, 5 českých a německých, 19 německých a 1 hebrejský.

Dle doby pocházejí 3 ze 13., 1 ze 14., 8 z 15., 36 ze 16., 68 ze 17. a 27 z 18. stol.

Jiné památky městské jsou 3 stříbrné pečetě, dvě ze stol. 14. nebo 15., jedna z r. 1639. a 3 železné truhlice ze 16. a 17. stol. Počestní cechové skoro všichni zachovali si cechovní lády, z nichž lády stolářská a mlynářská nad ostatní vynikají. I v domech měšťanských zachovalo se ještě mnoho vzácných památek z naší minulosti.

K zachování památek městských a cechovních a snad i těch, které v domech měšťanských potud se zachovaly, učiněn v poslední době krok nezměrné důležitosti. Člen obecního zastupitelstva, ředitel měšťanských škol a c. k. okresní školdozorce p. Ant. Šicha městskému zastupitelstvu navrhl, aby pro záchranu a rozhojnění památek městských založilo město muzeum. Že zachování starožitných památek, těchto dávných svědků naší minulosti a jejího umění, jest čestným úkolem a nad jiné vážnější povinností každého jednotlivce vůbec, našich obcí obzvláště, městské zastupitelstvo rádo uznalo a návrh jednohlasně přijalo. Usnešení toto vítáme z toho srdce a že jest to prvý příklad na Moravě, kde iniciativa ve příčině záchrany starožitných památek z měšťanstva samého vyšla, tím více a nemáme jiného přání, než aby slovo pokud možná nejdříve tělem se stalo. —

Denary údělných knížat moravských.

Píše In. Lad. Červinka.

(Pokračování.) (Tab. IX.)

Oto I. Sličný.

Čtvrtý syn Břetislava I. a Juditin. Údělný kníže Brněnský 1054—1056, podruhé 1058 2/6 až 1061; na Olomucku 1061 — 1087 9/6. — Manželka: Eufemie, sestra Ladislava Uherského, † 111 2/4.

Okraje mincí vesměs zubaté.

15.

27. L.: ×VΛO TTO (Otto Dux) Postavička s dlouhým kopím v pravici, levá ruka v bok opřena.

R.: ∽WEИCΓEΣΛΛ (Vencezlus). V hlad. oblouku poprsí s křížem v l.

Denar; 15 mm., 530—730 mgr. Hlina, Rakvice. — Luschin 34a. — Kupido 1888 č. 12. — Fiala 723.

28. L.: j. d. — R.: ∽WENCΛ ⊟ΣΛΛ j. d.

Kupido 1881 č. 12 v poznámce.

29. L.: j. d. — R.: ∾WENC ⊟ΣΛΛ j. d.

Památky XIII., tab. XXX. č. 9. — Luschin 34b. — Fiala 722.

30. L.: j. d. — R.: ∽WENCEΞΛΛ j. d.

Kupido 1868 č. 3., 1870 tab. LIX. č. 5.

16.

31. L.: +ACVOLLO (Otto dux) V hlad. obv. hlava s vévodskou korunou. Okraj hladký.

R.: CWENCEΣΓΓ (S Venzezlu) V hlad. obv. ruka s praporem.

Denar; 14 mm, 570 mgr. Hlina, Slané. — Boček 1817 č. 2. — Killian 261. — Donebauer 360.

32. L.: +V. OTTO j. d. — R.: ∽WEHCEZ. A j. d.

Pam. IV., tab. XXII. č. 13. — Fiala 720.

33. L.: VA OTTO× j. d. — R.: EHCEZAA j. d.

Kupido 1868 č. 4.

17.

34. L.: +OTTODVX (Otto dux) V hlad. kruhu otevřeném trůnící osoba s trojitým praporcem v pravé ruce.

R.: WEHCVEΣVΓS (Vencaezuls= Vencezlaus) Nad perl. obl. poprsí v rukou držíc po kříži jen čtyřmi body kresleném.

Denar; 15 mm., 480—670 mgr. Rakvice. Luschin 36 a.

35. L.: j. d. — R.: WEHCLEΣVA j. d.

Luschin 36 b. — Fiala 728.

36. L.: j. d. — R.: WENCVEΣVΓ? j. d.

Pam. XIII., tab. XXX. č. 11. — Kupido 1888 č. 14.

37. L: +OTTODVX j. d. — R.: WEHCVEΣVAS j. d.

Pam. IV., tab. XXII. č. 15. — Killian 262.

38. L.: j. d. jen praporec dvojitý. — R.: WEHCLEΣVS j. d.

Donebauer 361.

39. L. +TTODVX j. d. — R.: EOEHII j. d., jen hrubě pracováno.

Pam. XIII., tab. XXX č. 12. — Luschin 36 d. — Fiala 729 a 727.

40. L.: +OTTOVX j. d. — R.: j. d.

Luschin 36 c.

18.

41. L.: XΓC OTTO (Otto dux) Postava s dlouhým praporcem na l.

R.: ∽AΓΣƎOHƎM (Vencezlus) Nad hlad. obl. hlava v l., před ní dlouhý kříž.

Denar; 15—16 mm., 490—670 mgr. Hlina, Rakvice, Slané. Boček 1848 č. 1. — Wellenheim 12089. — Pam. XIII., tab. XXX. č. 8. — Kupido 1888 č. 11. — — Luschin 33. — Donebauer 365.

42. L.: j. d. — R.: ∽ΓAΣƎOHƎM j. d.

V mé sbírce.

43. L.: j. d. — R.: ∽ΓΓΣƎOHƎM j. d.

V mé sbírce.

44. L.: j. d. — R.: SAΓΣƎOHƎM j. d.

Pam. IV., tab. XXII. č. 9. — Donebauer 364 a 366.

19.

45. L.: OTTO∾EƁΓΛ∾ƆEI (Otto, servus Dei — Oto, sluha boží). V perl. kruhu hlava v p.

R.: ∾ꟻꟻZƎƆHƎM (Vencezlus) V perl. kruhu okřídlené poprsí.

Denar; 16 mm., 520—710 mgr. Hlina, Rakvice, Slané. Wellenheim 11294. — Killian 263 a 264. — Kupido 1868 č 3., 1888 č. 13. — Luschin 35 c. — Donebauer 362. — Fiala 724.

46. L.: OTTO∾EƁΛꟻ∾ƆEI. — R.: j. d.

V p. Novákově sbírce.

47. L.: OTTO∾EƁΓꟻ∾DEI j. d. — R.: ∾ꟻꟻZƎƆHƎM j. d.

Ve sbírce p. učitele Vomely v Rakvicích.

48. L.: OTTOƧEƁΓΓƧDEI j. d. — R.: ∾ΛꟻZƎƆHƎM j. d

Pam. IV., tab. XXII. č. 10. — Luschin 35 a.

49. L.: j. d. — R.: ∾ΛꟻꟻƎDHƎM j. d.

Pam. XIII., tab XXX. č. 10.

50. L.: OTTOƧEƁΓΓƧƆEI j. d. — R: ∾ꟻꟻꟻƎDHƎM j. d.

Boček 1848 č. 3. — Čos. olom. muzea č 29, str. 15., nal. na Velehradě.

51. L.: OTTOƧEƁΓΛƧƆEI j. d. — R.: j. d.

Pam. IV., tab. XXII. č. 12.

52. L.: OTTOƧEƁΛΛƧƆEI j. d. — R.: j. d.

Wellenheim 12093 — Pam. IV., tab. XXII. č. 11. — Luschin 35 b.

53. L.: OTTOƧ EƁΛΛƧ DEI j. d. — R: j. d.

Kupido, Berl. Bl. 130 str., 1888 č. 13. v pozn.

54. L.: j. č. 45. jenom za hlavou velký bod. — R.: j. č. 45.

Luschin 35 d. — Fiala 725.

55. L.: OTTO·∾EƁΛꟻƧƆEI j. č. 53. — R.: ∾ΓΛZƎƆHƎM j. d.

Fiala 726.

Popsané tuto mince a Otovi I. přidělené byly do nedávna hlavní oporou domnělého práva mincovního v údělích moravských; nedostoupilť Oto Sličný nikdy trůnu vévodského v Čechách a minci přece vybíjel. Arciť přičítány byly všechny tyto denary Otovi II. Černému, pretendentu trůnu vévodského v r. 1109 25./9. — 2./10.; známe však dosud 26 různých typů s legendou OTTO DVX a Oto II. neměl dojista v jediném týdnu svého panování v Čechách tolik času, aby takové množství různých denarů raziti dal. Jinak zachovala se ostatně nadační listina kláštera Hradiského z r. 1079., (o jejíž pravosti sice nikdo nepochyboval z naších dějezpytců, avšak také si ji nikdo nepovšimnul tak, jak náleží), v níž se mezi jiným praví: „de via vero, que ducit in Poloniam juxta civitatem Gradec (Hradec u Opavy) sextus denarius, et de *moneta* decimus denarius“ (t. j. „a z mince — z mincovny — desátý denar“; v. Erben, Regesta p. 69. 70.) Listina tato dostačila by dojista sama o sobě jako nezvratný důkaz, že Oto I mincoval, kdyby ostatně denary jeho známy nebyly. neboť by jinak ustanoviti nemohl, aby klášteru Hradiskému odváděn byl každý desátý denar z jeho mincovny ražený. (Smolík, Pam. XIII. s 301).

I. poručnictví 1087—1089.

Eufemie, vdova po Otě I., správkyně údělu, Konrad I., údělný kníže Brněnský a Znojemský, poručník neplnoletých dětí Oty I.: Bobuslavy († 1095), Svatopluka, Oty (II.) a Břetislava († jako dítě).

20.

56. L.: OTTODV✠— (Oto dux) V hlad. kruhu křížek, v jeho úhlech po hlavičce.

R.: +∽Ɔ∽|Ɔ·|∾ (Scs Vencezlus) V hlad. kruhu ruka, na dlani a na rukávě po bodu. Okraje zoubkované.

Denar; 15—17 mm., 600—650 mgr. Z Ivančic. — Kupido 1868 č. 5.; 1870 tab. LIX. č. 3. — Fiala 730.

57. L.: +TACA=V∾H j. d., jen hlavičky v profilu a proti sobě.

R.: + |··ЄƠTTA j. d.

Kupido 1870 tab. LIX č. 4. — Fiala 731.

58. L.: ÷∾|=|ÐA∽TTHA j. d.

R.: +=∾AƊA⊐H∾A (Usncudus — Cunsadus — Konrad) j. d.

Denebauer 367.

59. L.: +VACIH∽CI⋀H j. d. — R.: +VCI+AVIƆH+TCI j. d.

Fiala 610. — Z nálezu Vossbergského.

60. L.: I∽ATTCL∽\AI⊣A j. d. — R.: ȦA∾]H∽AITTA j. d.

Fiala 611.

61. L.: Ɔ\/.. IT... j. d. — R.: CƆ∽IƆTI∽VƆ j. d.

Památky III., tab. XXII. č. 2 — Fiala 732.

62. L.: +. ∽. I≃VX j. d. — R.: +∽ƆO···ƆPI∾ \/C j. d.

Z Rakvic. Památky XIII., tab. XXX. č. 26. — Luschin 131. — Kupido 1888 č. 15. — Fiala 733.

Boleslav.

Nejstarší syn krále Vratislava a jeho třetí manželky Svatavy. Údělný kníže Olomucký 1090. Zemřel 1090 10./8.

21.

63. L.: ∽VAVVTIOB✠ (Boizlauus—Boleslav) V perl. obl. hlava nade trůnem.

R.: SA>>ΣICHƆM✠ (Vencizlaus) V perl. kruhu hlava. Okraje zubaté.

Denar; 14 mm., 350 mgr. Z Rakvic. — Pam XIV., tab. XXXII. č. 25. — Luschin 129. — Kupido 1888 č. 20. — Fiala 666.

Mince krále Vratislava II. společně s Boleslavem.

22.

64. L.: A>ΣI⊥VЄM∾ (Vratizlus) Korunovaná postava s žezlem v pravici a říšským jablkem v levici na trůnu.

R.: BOLEZLAV DVX (Bolezlav dux). Poprsí v l. s kopím v pravici. Okraje zubaté.

Denar; 17 mm., 590—570 mgr. — Voigt str. 299. — Appel XII. č. 7. — Boček 1847 č. 4a 1848 č. 1. — Wellenheim 12090. — Fiala 665.

II. poručnictví 1090—1095.

Eufemie, vdova po Otě I. správkyně údělu a poručnice dětí svých: Bohuslavy († 1095), Svatopluka, Oty (II).

Mince mají okraje zubaté.

23.

65. L.: +SVAVI⊢N · OOS (Svatocs? Svatopluk?) V perl. kruhu kříž velkými perlami na koncích okrášlený, v něm čtyři párem k sobě obrácené hlavičky.

R.: +ΛVƎHOTƎWS (Svc-ote-euv — Svatopluk, Oto, Eufemie?) V perl. kruhu osoba trůnící s dlouhým křížem v p.

Denar; 17 mm., 510—600 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., str. 349. — Luschin 116 d. — Fiala 738.

66. L.: SAVIN.OOS⊢ j. d. — R.: +ΛƎVƎHOTƎWS j. d.

Luschin 116 a. — Fiala 735.

67. L.: +S . VT . . . ·OOS j. d. — R.: + V . . . . . ƎTO j. d.

Luschin 116 b. — Fiala 736.

68. L.: +SAVA'IN · OOS j. d. — R.: +OƎVHOTOWS j. d.

Pam. XIII., tab. XXXI. č. 28. — Luschin 116 c. — Kupido 1888 č. 17. — Fiala 737.

24.

69. L.: +ΛƎƆLOƎB . OS (Eu Ote-B Sc — Eufemie, Oto, Bohuslava, Svatopluk?) A perl. kruhu postavička s křížem v p.

R.: +SAVI ƆΣ BVAS (Svatcz-Buas — Svatopluk, Bohuslava) V perl. obl. poprsí mezi dvěma body.

Denar; 17 mm., 560 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXXI. č. 56. — Luschin 114. — Kupido 1888 č. 16. — Fiala 856.

25.

70. L.: + ƧCARALAƧ (opis nerozumitelný). V perl. kruhu čtyři hlavičky v kříži.

R.: ƧATИICEƧ (Svatcs? — Svatopluk?) V perl. kruhu sedící postava s křížem v p.

Denar; 18 mm., 590—640 mgr. Rakvice. — Pam. XIII, tab. XXXI. č. 29. — Luschin 117. — Kupido 1888. č. 18. — Fiala 734.

Všechny tyto mince (čís. 56—62 a 65—70) jsou nám dosud více méně hádankou; pokusil jsem se zde vysvětliti některé opisy — podařilo-li se mi, dosvědčí bohdá některý příští nález, ve kterémž se snad naleznou ty samy denary, avšak s opisy zachovalejšími.

(Pokračování.)

Dopisy.

Z Vídně. (Moje loňské potulky.) (Dokončení). V sousedství Znojma jsou dva staroslovanské hrady, podnes to hrdá a nádherná sídla šlechtická: Vranov a Bítov. Znal jsem je sice již — arci jen zcela povrchně — z jedné dřívější své cesty, chtěl jsem však upomínku na ně osvěžiti, poněkud lépe si je prohlédnouti, i navštívil jsem je vloni opětně.

Velkolepá poloha zámku Vranova na strmé, vysoké skále nad Dyjí jest obecně známa; stavba sama je konglomerát z přerůzných věků od prvního středověku až do oné epochy stavitelství našich krajin, jíž vtlačil známku svou slavný Fischer z Erlachu. Podle jeho plánů zbudována jest také nejvýznačnější část zámku Vranovského, velkolepý sál vejčitého půdorysu a obrovských rozměrů, pokrytý freskami zdola až nahoru, po stěnách i klenbě, četnými vejčitými okny prolomené. Téhož původce prozrazuje též tvar zámeckého kostelíka. — Na hřbitově u farního kostela stojí okrouhlá kostnice vybíhající v šestihrannou lucernu na vrcholu střechy. Jenom v této lucerně zachována jsou původní románská okénka (celkem 6, v každé straně šestihranu jedno), kdežto tři okna vlastní rotundy jsou zazděna. Zdi rotundy jsou zomítány a není na nich pozorovati starých ornamentů. I v této podobě jest tato stavba, zajisté ze 13. stol. pocházející, zajímavou a památnou. V sakristii — patrně původním kostele — stojí dosud stará křtitelnice (vyobrazená v Mittheilungen der Central-Commission für Kunst- u. hist. Denkmale, 1892).

Hluboko v klíně hor ukryt jest bývalý župní hrad Bítov, dnes méně zajímavý svou výstavností jako hojnou sbírkou vzácných zbraní, mezi nimiž zbroj a zbraně slavného hrdiny uherského, Mikuláše Zrinského zvláště poutají pozornosť návštěvníkovu. Byly tu do nedávna i jiné vzácnosti historické, zejména také tři vlastnoruční listy jmenovaného reka, které však prodány byly nerozvážně za fatku židovskému překupníku, jenž prý si získal prodejem jich do pešťského národního muzea jedním rázem, tak říkajíc, celé jmění. Na nádvoří zámeckém stojí pěkná gotická kašna. (O náhrobních kamenech v hradní kapli zmiňuje se Wolný.)

Do dávných dob středověkých zasahuje původem svým kostel v městečku Bítově pod hradem. Nejstarší částí kostela toho jest nepochybně dnešní sakristie; zvenčí není to arci zřejmo oku povrchně pozorujícímu: zdáť se býti pouhým přístavkem, vedlejší kapličkou kostela. Uvnitř však jest půdorys její okrouhlý, a také zvenčí poznati možno bedlivějším ohledáním, že zdi kruhové byly v těch místech, kde kruh přilnul ku zdi pozdějšího kostela, vyrovnány v přímku, kolmo na kostelní zeď postavenou, apsis této staré rotundy pak že byla uříznuta; prozrazují to hrany ve zdi rotundy v těch místech, odkud druhdy apsis vybíhala. Za takových okolností na základě očitého ohledání nemohu přisvědčiti mínění msgra. Lehnera (Method 1895), že tato nynější sakristie byla

sama pouhou apsidou, přistavenou ku dnešnímu presbytáři. (Obrázek připojený ku citovanému článku v „Methodu“ není zcela přesný.) Ozdob stavitelských na této znešvařené rotundě dnes není, aniž pozorovati známku lucerny na střeše její.

Arci také kostel sám svědčí o značném stáří: nízká věž má dosud dvojitá okénka rozdělená sloupkem z doby přechodní (z románské do gotické. Wolný vydává okna ta za románská). Zvláštní klenbu má loď kostelní: pasy či žebra klenby jsou z ornamentovaného pískovce, dnes ovšem zalíčeného. Zcela bizarní, mně odjinud neznámou podobu však mají svorníky klenby, jevící naprostou rozmanitosť. Pod okapem střechy pozorovati na zevnější zdi podnes pod omítkou pás ornamentový, patrně sgrafita s opakujícím se motivem palmety.

Poblíž Bítova spěje úplné zkáze vstříc pozdější památka stavební, zajímavá dnes více jen svou romantickou polohou než vlastní stavbou — hrad Corštýn. Zdi i klenby jeho valem padají v rumy, tak že nebezpečno odvážiti se mezi ponuré zříceniny tyto. Cestovatele toužícího obeznámiti se s tímto vetchým pamětníkem minulých dob zastavuje zákaz správy velkostatku na tabulkách v branách napsaný. Já jsem sice zákaz překročil, shledal jsem však pouze, že za těch patnáct let. od té doby, co jsem Corštýn poprvé navštívil, „zub času“ vykonal zde pořádný kus práce.

Do Star. Petřína (stranou mezi Vranovem a Bítovem) zavedla mne poznámka Wolného, že tamnější kostel patří mezi „dvanáct nejstarších kostelů moravských“; sklamal jsem se však: tamnější kostel je stavbou renessanční nanejvýše ze XVII. stol. Udržela se tam však temná pověsť, že asi čtvrť hodiny od dědiny stával kostel prastarý, z něhož pamětníci ještě rozváželi stavební materiál.

Má cesta vedla mne dále severozápadní drahou do M. Budějovic, kde k vůli modernímu regulování ulic amputována byla před třemi lety apsida rotundy, u farního kostela stojící, druhdy za kostnici sloužívší, nyní na kostelní kůlničku upotřebené. Po šťastně přestálé operaci dali zmrzačené rotundě obvazek v podobě železné obruče, aby se na dobro nerozpadla. Takového mrzačení našich starobylých staveb jest tím více litovati, čím jsou ony v naší vlasti vzácnějšími. — Klenba kostnice pokryta je freskami z XVI. — XVII. stol., majícími vztah k účelu budovy jakožto kostnice. (O skulpturách ve sklípku rotundy a ve zdi kostelní zmiňuje se Wolný.)

Před Budějovicemi ještě upoutá pozornosť cestovatele osamělý kostelíček Častohostický, u samé dráhy na návrší stojící. Nejstarší částí jeho jest okrouhlá, massivní věž, původně románská rotunda, zastavená kolkolem stavbami novějšími. Popsán jest v „Methodu“ 1895.

Z Budějovic odskočil jsem do blízkého Jakubova, jehož prastarý, o samotě stojící kostelíček, dnes filiální, jest románský. Pod kůrem uloženo jest jednoduché sanctuarium (schránka na nejsv. svátosť oltářní) z pískovce, druhdy v presbytáři zazděné. Kromě pěkného barokního zábradlí v presbytáři našel jsem v chudobném kostelíčku tom pěkně kovaný železný svícen a téhož rázu křtitelničku, (obr. na str. 153.) ano i leseníčko na zvonek u sakristie — všechno patrně od téhož venkovského kováře či zámečníka vyrobené. V dlažbě položeny jsou dva náhrobní kameny

s nápisy vyšlapanými; jeden s literami gotickými; kalich uprostřed kamene poukazuje k tomu, že kámen zasazen byl knězi (dle Wolného tamnějšímu faráři Petrovi, jenž zemřel r. 1512.). Takových kamenů náhrobních zneužitých nesvědomitě a neomluvitelně za dlažbu, je po našich kostelích plno; jen tu i tam dalo by se z nich ještě něco zachrániti — jsouť vyšlapány namnoze k nerozeznání. (O kostele Jakubovském viz článek s půdorysem v „Methodu“ 1895.)

Hojně zajímavých památek chovají sousední Jaroměřice. Farní kostel tamnější (dle Wolného vystavený ve slohu „římském“, čímž míní se asi vlašská renesance) — imponuje svou rozložitou kopulí již z dáli; velkolepý jest však pohled na vnitřní klenbu kopule, pokryté venkoncem nádhernými freskami vlašských mistrů minulého století. Také oltářní obrazy svědčí o mistrovských štětcích. Křtitelnici cínovou, která dle nápisu „váží 109 funtů“, zhotovil léta 1612 „Lukáš konvář z Jihlavy“. V dlažbě položeno pět náhrobních kamenů.

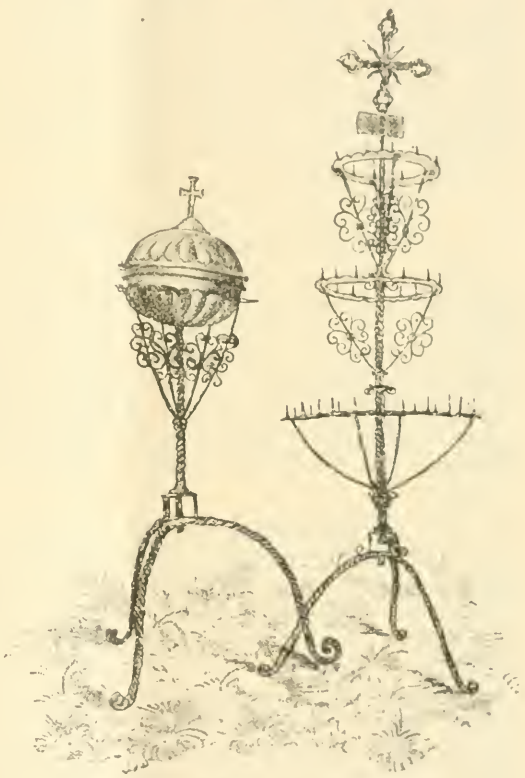

Křtitelnička a svícen v Jakubově.

V bezprostředním sousedství kostela rozkládá se rozsáhlý zámek vystavěný dle plánů zmíněného již Fischera z Erlachu (tyto plány, bezpochyby vlastnoruční práce Fischerova, chovají se zde dosud) s velkolepým sálem, jenž závodí co do nádhery a imposantnosti se zmíněným shora sálem Vranovským. Zámek i s parkem a jeho umělými, přímými kanály upraven ve slohu Ludvíka XIV. a měl býti kopií (arci miniaturní) zámku Versailského.

V zámku Jaroměřském jest také značná obrazárna — ale v hrozném stavu: 105 obrazů, namnoze velkých rozměrů, rozvěšeno jest bez rámců v neobydlených místnostech nejvyššího patra, kde trpí mokrem, z půdy skrze strop prostupujícím; mezi nimi jsou také tři staré pohledy na Jaroměřice. Obrazy zdejší pocházejí venkoncem ze 17. a 18. stol. a nejvíce jest mezi nimi zastoupena škola nizozemská.

Ku kapli sv. Josefa na bývalém hřbitově stojící, v jejíž zdi zasazeno jest několik náhrobních kamenů, nemohl jsem se dostati, poněvadž nebylo lze sehnati klíče ku vrátkům někdejšího hřbitova.

Na domě č. 61. v Jaroměřicích jest štít zámečnický (s klíčem), a na panském domě na náměstí štít hospodní s orlem — obojí velmi pěkná práce z tepaného železa. Takových štítů z Moravy vyobrazil A. Franz ve svém velmi cenném díle „Kunstarchäologische Aufnahmen“ (1894) značné množství; zmíněných dvou štítů Jaroměřských tam však není; vůbec nevím, že by jich byl kdo vyobrazil.

Četné a namnoze důležité památky další stanice mé pouti, *Třebíče*, popsány byly zvětšiny již opětovně; v české literatuře zejména v „Památkách“ od zasloužilého, nedávno zesnulého M. Trappa. Za zbytečno tedy pokládám šířiti se o velikolepém zámeckém kostele tamnějším, jenž jest jednou z nejpamátnějších církevních staveb moravských. Když Trapp kostel tento v r. 1857. navštívil, byla předsíň chrámová, v níž umístěn jest známý nádherný portál, ještě celá zastavěna a rozdělena na dvojí patro se čtyřmi místnostmi, jež adaptovány byly za — faru! Tím více jest se diviti tomu, že Trapp celkem tak věrně okresliti dovedl tak zastavěný portál, jehož obraz uveřejnil pak v „Památkách“. O málo známém dosud postranním portále jižním tohoto kostela pojednávám ve zvláštním článku.

Velkou zásluhu o dějiny výtvarného umění na Moravě získal si Trapp okreslením bývalých sgrafitových maleb na t. zv. Černém domě v Třebíči, jehož pěkné vyobrazení taktéž v „Památkách“ podal. Dnes jen stěží rozeznati lze „Černý dům“ v řadě ostatních domů na náměstí; byť krátce po návštěvě Trappově v Třebíči zbaven své vzácné ozdoby majitelem svým (jak se mně řeklo, židem); smutný to doklad, jak barbarsky ještě za naší doby hubí se vzácné, starobylé památky umělecké. Trapp již tehdy ve své zprávě o Černém domě v „Památkách“ podané tušil takový osud jeho: domlouvali prý tehdejšímu majiteli onoho domu spoluměšťané stále, aby jej strhl, protože prý mezi ostatními domy — „straší!“

Ve zdi kapucínské zahrady v Třebíči zasazeny jsou čtyry náhrobní kameny pánův Osovských z Doubravice, dva z nich mají nádherný ornament renesanční a stopy malby. I tyto náhrobky popsal Trapp v „Památkách“ z r. 1857, arci bez vyobrazení. Ku zprávě jeho podotknouti jest toliko, že nápisu na kameni Smila Osovského z Doubravice Trapp nepodává správně: po slovech „J. M. C. R. Radda“ totiž čísti sluší: „tuto tielo Geho pochowane oczekawa Blahoslaweneho wzkřisseny.“ (Trapp četl: „a misto [držící?] Geho pochowani oczekawa“ atd., což ovšem nedává smyslu). Znova popsány a věrně vyobrazeny byly náhrobky tyto od A. Franze ve Zprávách ústř. komise pro zach. pam. ve Vídni 1895. (Nápisy tam otisknuté však chybami se jen hemží.)

V městském kostele Třebickém jest veliký svícen z tepaného železa vzácné práce a cínová křtitelnice z r. 1626, zcela podobná křtitelnici Jaroměřské, shora zmíněné. Na hřbitově pak u kostelíka sv. Jana jest ve zdi zasazeno několik náhrobních kamenů měšťanů třebických z let 1567. a 1568. Četné z tamnějších kovaných křížů vyobrazil Franz ve spise „Kunstarchaeol. Aufnahmen“.

Že jsem si velezajímavé památky třebické důkladně prohlédnouti mohl, děkovati mám laskavému pohostinství důstp. faráře zámeckého

P. M. Nevoralu. Rovněž k dikům nemalým zavázán jsem inspektoru velkostatku třebického p. A. Hanischovi, jenž má znamenitou sbírku nerostů tamnějšího okolí a vzácnou sbírku mincí. Rád přijal jsem jeho pozvání zajeti v jeho společnosti do Vel. Meziříčí a sousedních Mostišť, navštívit tamnější starobylý kostelík

Po cestě, u níž stojí známá třebická „baba“, kamenný to kříž, jejž zvěčnělý Havelka v tomto časopise svého času vyobrazil, jeli jsme za pěkného jarního dne do Vel. Meziříčí, jehož četné památky mohl jsem arci pro krátkost času jen zcela zběžně prohlédnouti: farní chrám, zajímavou to stavbu gotickou o dvou lodích, pak kapli špitální s mramorovými náhrobky Zikmunda Heldta z Kementu, jež patří mezi nejvzácnější starobylá díla toho druhu na Moravě. V dlažbě leží mimo to dva náhrobní kameny ve třech kusech; Wolný vyslovuje o nich pouze domněnku, že tyto náhrobky, jejichž nápis je vyšlapán, označují hrob Jana z Lomnice; mně se však zdá, že na prostředním (celém) kameni jest jméno „Anna z Lomnice“; na rozlomeném druhém kameni jest, pokud jsem mohl přečísti, letopočet 1418. — O dnešním panském pivovaře, nákladné starožitné budově naproti kostelu, zaznamenává Wolný pouze pověst, že to byla původně residence templářů, čemuž však odporuje v poznámce. Na tomto domě jest však nápis hlásající, že to byla původně škola; čte se tam letopočet 1578 (či 1573?) a jméno Alina Berkova Meziřická z Lomnice.

Štěstí nám přálo, že jsme mohli prohlédnouti si i nepřístupný jindy zámek velkomeziřický, druhdy pevný hrad, z jehož hradebních zdí dosud části se zachovaly. Jest to imposantní budova renesanční veliké rozsáhlosti a závratné výšky. V četných sálech a komnatách zámeckých nakupeno je zrovna ohromné množství vzácného starého nábytku namnoze krásné práce umělecké: skříně, truhly, leptané sklo, zbraně, malby atd. atd., že člověk se domnívá býti v bohatém muzeu historicko-uměleckém.

Vlastní cíl našeho výletu byl však kostelík v blízkých Mostištích. Stojí o samotě uprostřed hřbitova na lesnatém homolovitém návrší, na němž druhdy stával hrad Mostiště, z něhož dnes zachovaly se jen neforemné valy a příkopy se sporými zbytky rozmetaného stavebního kamení. (Wolný tvrdí, že hrad tento slul kdysi — prý lépe — Mostice. V listině z r. 1303. však psáno jest toto jméno „Mostizt“, což je spíše Mostišť, nežli Mostic. „Mostiště“ značí místo, kde byl kdysi vystavěn most.) Kostelík zbudován jest v prostinkém románském slohu, má týž půdorys jako Jakubovský, vzezření jeho jest však ještě starožitnější; tento kostelík chová památku na Moravě převzácnou, totiž dřevěný oltář skládací uprostřed se dvěma reliefy nad sebou, z nichž horní (větší) představuje smrť P. Marie, spodní (menší) pak Boží narození, vzácné to práce řezbářské. Na obojím okřídlí (dveřích) oltářních jest zevně i na vnitřních stranách po dvou obrazích nad sebou na dřevě malovaných, představujících umučení sv. Doroty, sv. Anežky, sv. Kateřiny atd. Wolný klade oltář tento — zajisté právem — do 15. století. Oltářní stůl (mensa) má taktéž dosud staré květované tapety. Dvéře po obou stranách oltáře vedoucí do okrouhlé apsidy, mají arci barokní ozdoby a ruší dojem celkový.

I zde leží v dlažbě jeden náhrobní kámen (Václava Vídeňského z Česk. Ostrova) z r. 1506, s nápisem výminečně dosti zachovaným. Jiný, zajímavý, ovšem necelý kámen upotřeben jest za prah dveří kostelních; jest v něm vydlabán kříž, na jehož zachovaném příčném rameni stojí menší křížek. (Obr. na str. této). Na hřbitově obklučujícím tento ctihodný kostelíček, stojí množství starých křížů z kovaného železa, pěkné práce a rozmanitých tvarů. V koutě zdi kostelní pak uložena jest stará pískovcová křtitelnice či kropenka bez podstavce. (Obr. na str. této).

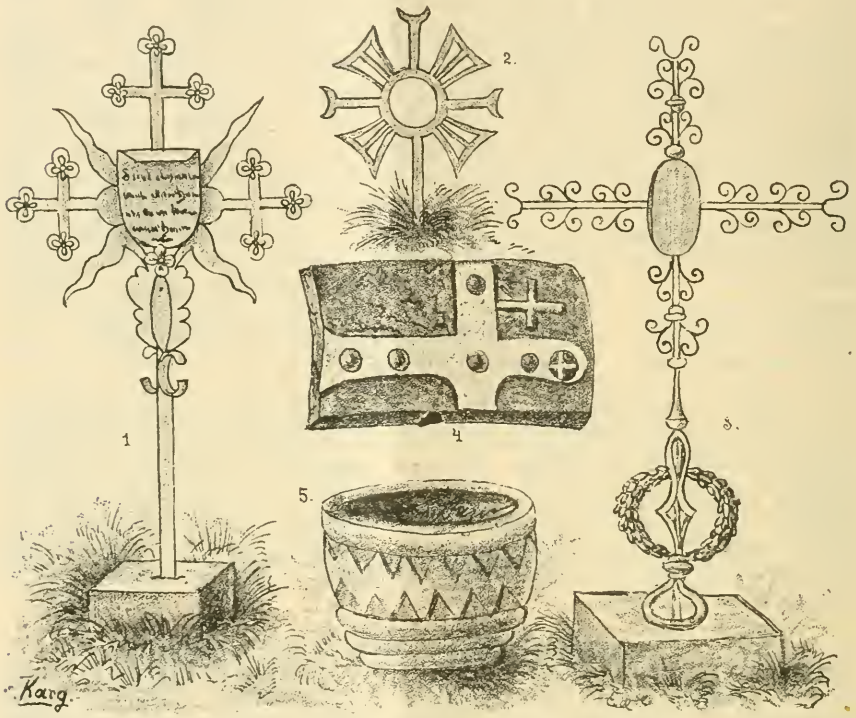

Kované kříže, náhrobní kámen a kamenná křtitelna v Mostištích.

Nerad loučil jsem se s kostelíčkem tímto, zajímavým svou prastarou stavbou, romantickou polohou i památkami uměleckými v něm zachovanými. Byla to poslední stanice mých loňských potulek po Moravě za uměleckými památkami, na něž západní cíp Moravy jest tak bohatý a pro něž až dosud jest — namnoze bohužel i tam, kde by se to dalo očekávati — jen málo porozumění. *V. Houdek.*

Z Vyškova. (Kamenné nástroje z okolí.) Jako snad po celé Moravě tak i na Vyškovsku je „hromový kámen“ pořád ještě v úctě nemalé pro svou léčivou sílu zázračnou. Chovám ve svých sbírkách z okolí Vyškovského na 60 takových kamenů, mezi nimi mnohé zajímavé kusy a zmiňuji se tu o nich s tím přáním, aby tamnější přátelé archaeologie prachistorické tuto

vyjmenované polní tratě při vesnicích dukladněji prohlédli. Na některých polích byly nalezeny tři i čtyry nástroje kamenné nahodile, a je tedy velmi pravděpodobno, že tam odborník nalezne více památek osídlení pravěkého, kterých si obyčejně dělný lid nepovšimne.

V Drnovicích vykopána v „Zákostelí" pěkně vyhlazená sekyrka čtvercové podoby se souměrně přibroušeným ostřím. Hojně přicházejí kamenné nástroje v Raclavicích Velkých, odevzdáno mi bylo několik přeražených mlatů, tři pěkné sekyrky obyčejných tvarů, vyorané na „Staré silnici"; zajímavou jest sekyrečka z bělošedého pazourku velmi krásně vybroušená s břitkým ostřím a kuželovitým týlem. Pazourkových nástrojů hlazených bylo zaznamenáno dosud z nálezu na Moravě 10 (Pavlice, Kojetín, Náklo, Týn, Velká, N. Lhotky, Prusinovice, Bojkovice) a jsou u nás tak vzácny jako jadeitové (jichž je 8: Příbor, Lhota Tvarožná, Líšeň, Hodonice, Křepice, Tučín, Jarošov), a materiál, z něhož jsou hotoveny, ponkazuje zřejmě na jejich severní původ; patrně jsou to stopy pradávného obchodu našich vlastí se severním pobřežím.

Z Raclaviček mám drobné sekyrky a velký syenitový mlat. U Zelené Hory nalezeny na „Kotárech" břidlicové sykyry pouze s ostřím přibroušeným a jinak úplně nevyhlazené a velmi pěkně zachované, dlouhé škrabadlo onomu z Velehradu (č. 48. na tab. V.) popsanému velmi podobné. Velmi krásný syenitový mlat měřící 27 cm. a 3·27 kg. vážící získal jsem od p. Fl. Koudelky. V Něm. Prusích dostal jsem pěkný mlat z černé břidlice. Užíváno ho bylo dlouho jako léčiva v dobytčích nemocích.

Z Pustiměře daroval mi p. Fraut. Rozehnal, jemuž ostatně děkuji většinu tuto popisovaných nástrojů, několik sekyrek a ostrý konec v násadním otvoru přeraženého kuželovitého mlatu z hadce vybroušeného; vykopán byl na „Martinové" při dobývání krčn. Pozoruhodným jest kuželový týl tlusté ale úzké sekyrky na příč přeražené a v lomu úplně na hladko sbroušený. Takových „hladidel" užíváno bylo patrně při leštění a hlazení nádob; mám podobné z Tasova, Prusinovic, Hrubé Vrbky, Boršic (u Hluku), Mistřic, a známa jsou hojně i odjinud.

Z Dědkovic mám pěknou na „Padělku" vyoranou sekyrku z černé břidlice vybroušenou; tvarem s ní úplně skoro shodné chovám z Něm. Kynic (u Brna) a z Hoštic (u Vyškova).

U Ivanovic vyoraný pádný velký mlat s přibrušovaným ostřím zaslal mi p. Fl. Koudelka, c. k. okr. zvěrolékař, jemu tvarem podobný z téhož materiálu zhotovený ale poněkud menší mám z Čechovic. Oba tyto mlaty mají násadní vývrty velmi blízko týla. V Nosálovicích na „Špitálkách" nalezena velmi ostrá pěkná sekyrka hadcová.

V Nouzce a u Drysic v levo od silnice do Brodku vedoucí zjistil p. Fl. Koudelka stopy pravěkých osadišť, chovám odtud břidlicovou sekyru hrubě přitlučenou s přibroušeným ostřím, přeražený mlat vápencový a kus tuhované nádoby s uchem nad baňatým břichem, jakéž hrnečky charakterisují přechod doby mladší kamenné do bronzové.

Z Otaslavic chovám velmi zajímavé nástroje kamenné ze sbírky, kterou sestavil p. J. Dostal, býv. odb. učitel v Holešově; větší část těchto nástrojů pochází z pravěkého hradiska na „Obrové noze“, jiné posbírány na okolních polích. Jsou tu mezi jinými hrubý mlat, jeden z největších dosud popsaných, jiný úplně malý, jenom 6 cm. dlouhý, vrtaný s obou stran; pozoruhodným jest pokus provrtati docela obyčejný oblázek pískovcový zhruba na podobu mlatu

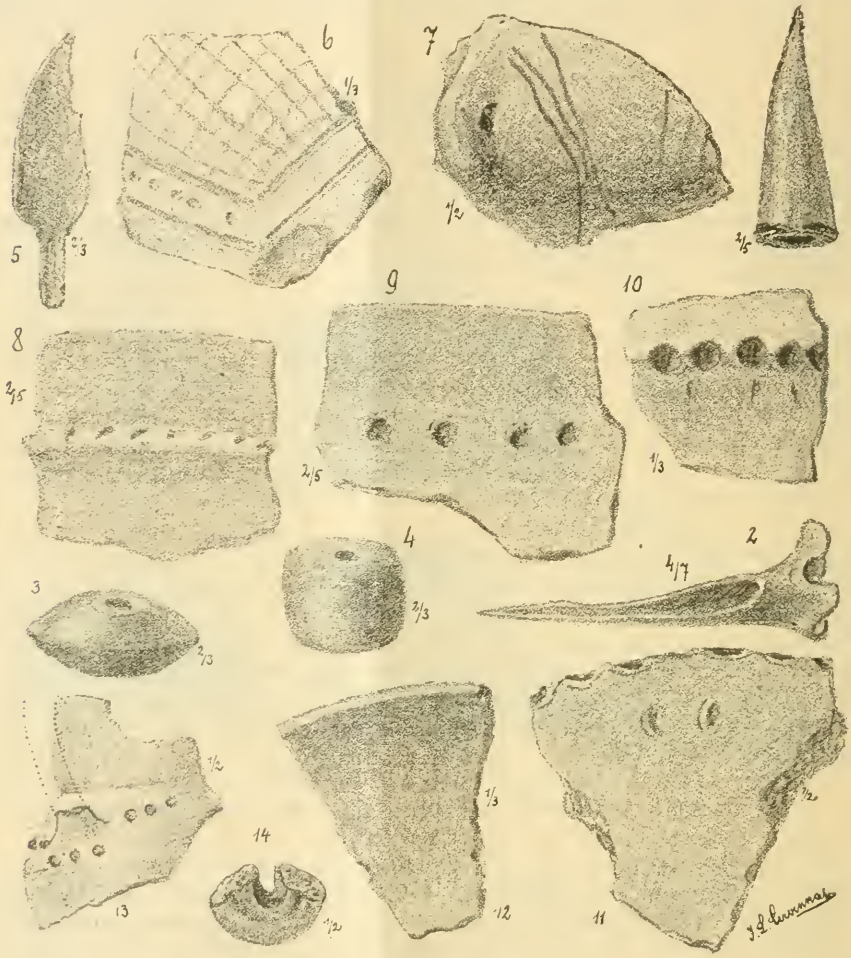

Kunovice. (Str. 120.)

přitlučený; v důlku vězí čípek posud. Velmi krásně bylo vypracováno kladivo (nyní v otvoru na příč rozštípnuté) tvaru čtyřstěnného hranolu. Vzácným jest plochý kulatý otesávač z červenohnědé tvrdé horniny vybroušený a po stranách podlouhlými jamkami opatřený. Zmínky hodna jsou ještě dvě pěkná dláta a některé sekyrky více méně známých tvarů; jedna z nich jest kolem týla ovroubena důlkem, jakým se zvláště kamenné sekyry severoamerické vyznačují. *Jn. L. Červinka.*

Z Kojetína. (Popelnice s provázkovým ornamentem.) Asi půl hod. cesty od města Kojetína směrem ku Tvorovicím jest na malém návrší obecní a panská cihelna. Obcas přicházeli cihláři ve směru západním na hroby s nádobami, z nichž kdysi odevzdali p. uč. J. Zukmundovi hromadu střepů. Z těch slepena byla skoro úplná popelnice baňatého tvaru s táhlým hrdlem kolem vodorovnými čárami vtlačením šňůry vzniklými okrášlená. Vzácná tato nádobka jest 19 cm. vysoká, měří průměrem v otvoru 12, v nejširším vyduti 16 a dno 8 cm., hnětena je volnou rukou z hrubé hlíny písčité, vtlačené čárky šňůrou jsou světlejší, ale ne bíle vyplňovány. Nádoba tato byla vykopána z černého hnízda, v němž bylo plno střepinek a uhlíků.

Popelnice z Kojetína se šňůrovým ornamentem.

Takové hrnce byly dosud v Čechách objeveny u skrčených koster v cihelně mezi Čížkovicemi a Jenčicemi s kamenným mlatem a klínkem (Český lid I. s. 111.) U Lovosic v cihelně Reiserově bylo hrdlo podobné nádoby u kostry rovně natažené s klínkem kamenným nad levým ramenem (Č. l. IV. s 74) a jinde v hrobu dětském docela podobná nádoba. Jinak jsou známy ještě z Roztok, Velimi (bez udání okolností při vykopání; dr. Píč, Archaeol. výzkum s. 51) a z Malých Čičoviček (Pam. arch. 1893 s. 355). Na Moravě známe podobnou, ale nižší nádobu z Nákla (ve Dvor. muzeu) a od Hradiska (u Kroměříže) pohár s provázkovým ornamentem na hrdle (Čas. olom. vl. muz. spol. 1895 s. 90).

Nádobí ornamentované provázkem vtlačenými čárami charakterisuje zvláště dobu neolithickou v Duřinsku na řece Sále (A. Klopfleisch, Über die neolithische Keramik in Deutschland. Brunšvik 1875), u nás vyskytují se podobné nálezy velmi spoře a datují se do konce doby neolithické, tedy kdy už i známost bronzu se u nás šířila.

Dle udání správce cihelny p. Kohla byla prý mimo různé kosti a střepy také as 2 dm. dlouhá střela nalezena a když ji očistili byla prý žlutá (bronzový hrot na kopí?)

Hojně objevilo se pravěkých nádob na „Nivách" u prvního strážního domku dráhy Kojetín-Kroměříž, když z polí těch r. 1895 6 odvážena byla hlína ku stavbě železničního náspu. *In. L. Červinka.*

Odpověď na odvetu ředitele K. J. Mašky.

Od Dr. Mart. Kříže.

Lituji, že čtenáře tohoto časopisu polemikami svými až k nevrlosti nudíme; já nezapočav polemiky, — jsem pouze v obraně a tím jest také stanovisko mé ospravedlněno.

Ostatně odpovídám na odvetu Maškovu uveřejněnou v čísle 50 str. 77—80 plnou jizlivých poznámek klidně a věcně tak, aby ten, kdo dnes nebo zítra bude psáti dějiny literatury o památném chlumu u Předmostí nabyl jasného rozhledu o vzniklém sporu, jeho průchodu a ukončení.

1. Ze stručného přehledu zpráv uveřejněných o Předmosteckém hliníku shledává čtenář, že dr. Wankel první zde vědecké práce započal a první o důležitosti naleziště podal zprávu (r. 1884 v měsíci dubnu v čísle 2. tohoto časopisu); jest tedy nepravdou, píše li Maška v časopise „Český Lid“ IV čís. 2 r. 1894 str. 161—164: „Byl jsem prvním odborníkem, jenž dalekosáhlý význam tabořiště tohoto ocenil a o něm veřejnosti zprávu podal.“

2. Kopání rozsáhlejšího v té míře, aby na něho namířen byl výrok dra Wankla (doch hinderte es nicht, dass andere ohne Vorwissen des Museum zu selbstsüchtigen Zwecken ihn ausbeuteten) — zde mimo Mašky žádný nepodnikal před r. 1890, ve kterém dr. Wankel tato slova pronesl. Já znaje sbírky Maškovy sám hájil jsem ho proti tomuto obvinění jak v Přerově tak v Předmostí.

3. Měl-li ředitel Maška s manželi Chromečkovými a Dokoupilovými skutečnou smlouvu třeba ústní, nevím; mne alespoň jak manželé Chromečkovi tak Dokoupilovi ubezpečovali, že žádné smlouvy s ním nemají, a že kope zde (tenkráte u Chromečků) jen na požádání a na prosbu (tomu říká právník precario modo); na důkaz toho ukázali mi list Maškův od 17. června 1895, kde výslovně p r o s í o dovolení, by tu mohl kopati.

Kdyby byl měl Maška smlouvy a nebyl tu kopal precario modo, mohl mne dovédev se o mých pracích bez odkladu vypuditi žalobou pro rušení držby; že o pracích mých v září 1894. věděl, dokazuje jeho list došlý mne 24. září 1894. Ta okolnosť, že bydlí až v Telči, nemohla mu vaditi práva se domoci soudně tam, kde toho nutno bylo; qui jure suo utitur, neminem laedit.

4. Jsem zmocněn od manželů Chromečkových (listem došlým 11. září 1896) prohlásiti, že Josef Chromeček rukou dáním nikdy k ničemu se nezavázal; rukoudání stalo se při každém rozloučení a nejen dne 7. září 1894.

Když jsem já na to dne 21. listopadu 1894 uzavřel smlouvu s manželi Chromečkovými na pás 11 *m* široký a dlouhý 85 *m*, podotknul výslovně J. Chromeček, že na zbytku toho pole může kopati Maška, až přijde.

Plocha toho kusu ohraničeného zdí hřbitovní obnáší přes 2500 m^2; já jsem výslovně ve svém listu od 20. dubna 1894 Maškovi psal, ž e k této ploše se já p o t a h o v a t i n e b u d u. Se strany Chromečkovy měl tedy Maška tuto plochu rezervovanou, z mé strany měl písemné ujištění, že na této rozsáhlé ploše, na níž po celý svůj život pracovati mohl, kopati nechci, a přece tvrdí ředitel Maška, že jsem ho odtud vytisknul; může-li býti středočeší nepravdy!

Právem tedy podotýkají manželé Chromečkovi v listu na hoře uvedeném: „Ten tady (Maška totiž) mohl docela dobře kopati, kdyby byl chtěl.“

Nyní nutno objasniti odstavce uvedené pod a—f.

Ad *a*): Každý badatel připraven býti musí na opposici; to již jinak ve vědě býti nemůže; pravda musí zvítěziti v boji. Na boj takový jest každý odborník připraven; vážný badatel a odborník shledává ale protivníka teprv tenkráte, když tento byl vystoupil na bojiště, to jest když popíral tvrzení badatelovo v tom nebo onom odborném časopise anebo v samostatné monografii anebo v pojednání v knize uveřejněném: dokud to se nestalo, nezná badatel žádného protivníka. Kdo obírá se odbornou vědou, zná velmi dobře takové duševné vedené boje (polemiky); neshledal však ještě nikdy, že by badatel obracel se na čtenářstvo toho nebo onoho časopisu proto se stížnosti, že ten nebo onen v společenském rozhovoru v pivnici nesouhlasil s náhledy jeho; to zůstaveno Maškovi.

Na sjezdě anthropologickém v Innsbrucku měl jsem dne 27. srpna 1894 přednášku o současnosti člověka s mamutem; pojednal jsem také o Předmosti, o kostrách nalezených tu od Maška v srpnu téhož roku tedy před městem ani jsem se nezmínil, ač přece před mou přednáškou čten byl dopis Maškův o nálezu tomto.[1])

Do toho, co obsaženo v časopisu „Naše doba" byla tu krátká zpráva, že Maška našel hrob z doby diluvialní u Předmostí; druhý znalec tohoto naleziště dr. Kříž, že se ale domnívá, že hrob pochází z doby mladší; muž nic není, já jsem zprávy nezaslal, ani žádného k zaslání nezmocnil.

Professor vídeňský Frant. Toula, dověděv se z novin o Maškově nálezu, zajel si do Předmostí, aby z vlastního názoru poznal, jak se to má s těmi diluvialními kostrami; uveřejnil o tom zprávu ve „Fremden Blattu" od 20. září 1894. Na konci svého článku praví: „Es wäre ein grosses Ereigniss für die prähistorische Forschung, wenn es gelingen sollte, den jeden Zweifel ausschliessenden Beweis zu erbringen, dass die Menschen, deren Skelete bei Předmost gefunden wurden, thatsächlich Zeitgenossen jener waren, deren Frassreste uns in der sogenannten Kulturschichte vorliegen. Wie gross die Schwierigkeiten bei solchen Nachweisen sind und wie leicht Täuschungen erfolgen können, dafür gibt es eine Menge Beispiele (nyní vykládá o železném noži nalezeném od dr. Wankla ve vrstvě solí atd.)" Vidno z toho, že prof. Toula již připravoval Masku na námitky a že sám nebyl úplně přesvědčen o diluvialním stáří oněch koster.

Ad *b)* Manželé Chromečkovi jako majitelé pozemku měli právo tomu nebo onomu dáti svolení ke kopání a dle výslovného jich zmocnění prohlašuji, že jim žádný úřad v tom ohledu nedal nějakého poučení anebo snad nějakého nařízení.

Mně povolili tito manželé kopati zde v září 1894 a smlouva uzavřena byla teprv v listopadu 1894.

Na list Maškův mne došlý dne 24. září 1894 jsem úmyslně neodpověděl; jest takového obsahu a takové formy, že bych byl musil (mírně odpovídaje) psáti: pane řediteli jste domýšlivým; zapomínáte, že nejste Vy majitelem pozemku, na němž kopu, nýbrž manželé Chromečkovi.

Ad *c)*. Jest to tvrzením naprosto nepravdivým, že bych se byl dotknul terrainu od Maška připraveného; čtenář to nejlépe pozná z nákresu, který připojen bude k mé monografii o Předmostí.

Nepravdou jest, že celý západní břeh pokryt byl rumem a štěrkem 4 *m* zvýší.

Koncem května a začátkem června 1894 odklizeli tu dělníci Maškovi tento štěrk a rum a pak žlutnici kulturní spodní vrstvu pokrývající.

Profil ode mne zaznamenaný z této doby jest:

α) stařiny (to jest ten rum a štěrk) . . .	1·90 *m*
β) černá prsť kořínky prostoupená	0·50 *m*
γ) žlutnice	0·55 *m*
Celkem tedy .	2·95 *m*

Až na kulturní vrstvu tedy neobnášela celá přikryvka ani 4 *m*.

Ostatně to rozumělo se samo sebou, že hadatel na své útraty musí odkliditi vše, co kulturní vrstvu pokrývá a odvézti tam, kam si to majitel pozemku vymíní.

[1]) Porovnej str. 127—134. (Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien; Sitzungsberichte XXIV, 1894.

Ad *d*). To jest logika sofistická a badatele nedůstojná; dle této musil bych říci: na Štramberku nebyl badatelem Maška, nýbrž tkadlec Konstantin Jurák a to tím více, poněvadž tento dne 29. června 1894 mluvil takto: pracovali jsme tu i tři dělníci, kosti jsme skládali do pytlů; pan professor si pro ně chodil v sobotu a zůstal tu na neděli; později jsem mu pytle posílal po poštovním vozku do Nov. Jičína.

Porovnejte ale Konst. Juráka s Janem Galgozcym; poznali byste, kdo by mohl z nich slouti badatelem.

A jaký jest rozdíl mezi naplaveninami v jeskyních a mezi vrstvou v Předmostí! Zde jsem napřed utvořiv kolmý profil (stěnu kolmou) obnažil kulturní vrstvu nepřetržitě od západu k východu jdoucí a přesvědčiv se o neporušenosti její, svěřil jsem kopání dlouholetou zkušeností k takovým pracem vedenému pomocníku.

Práce trvaly dvě neděle a to od pondělka dne 17. září 1894 do soboty dne 22. září a já jsem tu dlel 17., 18. a 19. září, pracoval tu tedy Jan sám 20., 21. a 22. září; v druhém témdnu pracovali zde od pondělka 24. září do soboty 29. září a já jsem tu dlel od čtvrtka do soboty (od 27—29. září), pracoval tu tedy Jan sám opět jen tři dni.

Ad *e*). V tom nespočívá žádný vtip; to jest výsledkem pouhého vypočítání na základě faktorů od Mašky daných.

Jen o tom zde nutno zmíniti se, zda-li možné bylo dorozuměti se ohledně badání zde s Maškou čili nebylo.

O tom nás poučí nejlépe dopisy naše:

1. V listu ol 16. dubna 1895 praví Maška: Činím positivní návrh, abychom kopali společně; Vy obmezíte se u Chromečka na prokopání diluvialních vrstev na obdélníku 60 *m* délky a 11 *m* šířky (kde byla hlína již v zimě 1894/5 na 1 50 *m* hloubky odklizena); kopati započnete až v prázdninách kolem 20. července; kdybyste nemohl čekati započnete až v prázdninách kolem 20. července; kdybyste nemohl čekati započněte na západě; v příčině kopání na poli Dokoupilově neb jinde nechci Vás nikterak obmezovati.

Na to jsem odpověděl v listu od 20. dubna 1895: že mi na základě smlouvy přísluší právo (a ne snad pouhé dovolení) prokopati na pozemku parc. číslo 745/1 pás 11 *m* široký od západních hraniček po stezku (asi 85 *m* délky), že ujal jsem se držení této plochy a pás ten že prokopu přede žněmi, kdy snadno u nás mohu zjednati si spolehlivé dělníky; v odstavci 7 toho listu stojí výslovně: odpočítám-li svůj pás 11 *m* široký, zbývá z pole onoho ještě plocha 2520 m^2; na dolním konci máte pohanské pohřebiště slovanské a dále na západ kulturní vrstvu diluvialní; k této ploše já se potahovati nebudu a je tu tedy ještě mnoho práce pro Vás, chcete-li letoším rokem zde býti hotov.

2. Na tento list obdržel jsem odpověď Maškovu ze dne 3. června 1895, ze které vyjímám to co následuje: Nesouhlasím s tím, abyste prokopal svůj pás a mi ponechal další plochu dlouhou 90 *m*, širokou na hoře 35 *m* a dole 22 *m*, protože na západní části je kulturní vrstva nepatrná a ve velké hloubce a přístup k ní vzhledem ku vzdálenosti od dolu nesnadný — já činím tento návrh: Vy si prokopete načatý pruh (pás) 50 *m* dlouhý a 11 *m* široký a prodloužíte si ho dle potřeby až k hřbitovu; já si vezmu zbytek na východ položený a prokopu jej také až ke hřbitovu.

Toť podmínka sine qua non; tím přestane veškeré další nedorozumění, a z mé strany odpadnou veškeré další útoky.

Tím Maška doznal, že útočiti bude na mne dále (má prý přichystány zprávy na českou akademii a Centrální komisi ve Vídni), jest-li mu neponechám dolní čili východní část svého pruhu na 35 *m* délky od manželů Chromečkových již najatého a v držení mé přešlého. Odpověděl jsem listem svým od 6. června 1895: že musím držeti se toho, co umluveno s manželi Chromečkovými, že pás svůj ohraničil jsem šachtami, které mi poskytly obraz o tom, jak vrstva se sklání, jak je mohutna atd., že nemohu ponechati jemu této části a aby nežádal ode mne věcí nemožných.

List můj končil takto: Psal jsem Vám, byste zanechal třenic, maje na mysli zájem vědecký. Domníváte-li se ale, že toho zapotřebí máte, že to prospívá Vám a vědě že to přispěje k oslavě jména českého nuže, račte pokračovati v díle započatém; já jsem osobního útoku neučinil a také neučiním; činnost má spočívati bude v plodné badatelské a spisovatelské práci a odpovím-li Vám, stane se to vždy ve formě důstojné a týkati se bude vždy jen věcné stránky. Dnes nebo zýtra pronesou dějiny soud svůj nad námi.

Ad *f*). O tom již na hoře jednáno bylo, a pozná čtenář pravdu — z přehledu literárního.

Zde mluví Maška také o mravním právu uznaném od c. k. centralní komise ve Vídni. Toto mravní právo má jiný smysl než ono, o němž psal Maška na str. 7 číslo 45 t. č., mravní právo, na něž se zde odvolává, znamená úřední uznání (a to proti dru Wanklovi), že Maška je badatelem a že nebylo žádné zákonité příčiny, aby se mu v r. 1889. zakázalo kopání zde (jak dr. Wankel o to žádal).

Nuže takového mravního práva dostalo se mi ale také přípisem od téže c. k. centralní komise daným 22. listopadu 1891 číslo 1470.

Konečně praví Maška, že si to za zásluhu počítá, že mne přiměl k sepsání článku do tohoto časopisu. To se Maška velice klame.

Od počátku mého bádání na Moravě bylo to mou základní zásadou, že jsem výsledky svého zkoumání vždy uveřejnil napřed v jazyku českém a pak teprv v jazyku německém[2]); to také stalo se ohledně Předmostí a to v časopise tomto, proto že jest rozšířen v Přerově a okolí, kde tamnější obyvatelé s velkým zájmem slodovali práce moje a ony dřívějších badatelů. Již 1. června r. 1891 měl jsem na výslovné přání obyvatelů Předmostských přednášku v Předmostí o době pravěké u nás; pak o chlumu a jeho důležitosti pro nás v této době. Na přání inteligence Přerovské přednášel jsem v sále akciového pivovaru v Přerově dne 5. července 1895, a dne 3. září téhož roku byly nejdůležitější nálezy v tomto sále vystaveny a výstava četně navštívena. Aby obsah přednášek lépe se objasnil a trvale zakotvil se v paměti posluchačů, proto sepsal jsem pojednání ono obsahující celkový obraz o chlumu a jeho významu.

Končím těmito slovy: až bude uveřejněna obšírná monografie má a Maškova o Předmostí, vynese odborník svůj úsudek v ten smysl že dobře jsem udělal nepodrobiv se neoprávněnému diktatu Maškovu a že proti jeho vůli zde jsem provedl nákladné, rozsáhlé a všestranné zkoumání.

Odborník ten porovnav veškeré publikace o tomto chlumu dospěje k tomuto poznání: Zde pracovali badatelé dr. Wankel, řiditel Maška a dr. Kříž; zprávy od nich podané jsou dosti četné a vzájemně se doplňují; práce dra Wankla a řiditele Mašky byly jednostranné a kusé obmezujíce se pouze na kulturní vrstvu diluvialní

[2]) Porovnej: *a*) Výsledky bádání v jeskyních v r. 1864 „Živa" str. 234—249. *b*) O některých jeskyních na Moravě a jich podzemních vodách 1878 a 1883. *c*) Průvodce do moravských jeskyň 1883. *d*) Kůlna a Kostelík 1889—1891. *e*) O diluvialní fauně a fauně třetihorní. Praha 1895.

nevztahujíce se ani na celý chlum, ani na řečiště Bečvy ano nezahrnujíce v sobě ani pohanské slovanské pohřebiště a o výšky nadmořské ani nezavadíce.

Dr. Wankel a ředitel Maška nepodali a nemohli také podati přesně odůvodněné úsudky o tom: a) jaké bylo řečiště Bečvy na počátku doby diluvialní; b) v jakém poměru byla Bečva k chlumu Předmostskému; c) na čem rozprostírá se chlum tento ve svém středu a na bocích; d) jak vznikl chlum tento; e) že nutno jest rozeznávati vrstvu fossilní od vrstvy kulturní; f) jak vznikla tato a že nutno ji rozděliti na vrstvu ve smyslu užším a širším; g) jakého rozsahu a významu jest slovanské pohřebiště zde

Kdo si chce utvořiti celkový jasný a úplný obraz o přítomnosti a minulosti tohoto chlumu a jeho okolí, musí znáti všechny publikace těchto badatelů a jich nálezy.

Drobnosti.

Podzemní chodby a skrýše na Prostějovsku. Jak v starých památkách zaznamenáno jest, utíkali se v dobách, kdy nepřítel krajiny české a moravské pustošil, do hlubokých lesů, hledajíce v těchto útulku bezpečí. Na Prostějovsku setkáváme se na několika místech s podzemními chodbami a skrýšemi, které upomínají rovněž na kruté doby, kdy žírná Haná pustošením a hrůzou postížena byla. — Dlouhé a rozvětvené chodby nalézají se v městysi Kostelci, vzdáleném přes hodinu severozápadně od Prostějova. Procházíme-li osadou, vidíme tu na několika místech otvory, které tvoří ústí podzemních, dosti hluboko pod povrchem zemským uměle udělaných chodeb. Chodby jsou na některých místech částečně zasypány, ale do větší části jich možno dosud vstoupiti. — Nejlépe zachovány jsou podzemní chodby na západní straně osady. V místě, kde nalézá se čís. 10 jest podzemní chaloupka pojmenovaná „ve sklepě“. Silnice tu vedoucí do Konice tvoří střechu i strop obývané chaloupky v zemi vytvořené, ze které na povrch silnice vyčnívá pouze komín, u něhož je zábradlí, aby zamezilo se možnému spadnutí do dvorku tak zvláštně položeného obydlí lidského. — Vejdeme li ze dvorku do chaloupky, octneme se v jakési předsíni z které vedou dvéře do místnosti, ku které se vztahuje označení č. sla desátého. Z předsíně pak zároveň vede podzemní chodba, směrem s vernim v žlutavé zemi rukou lidskou vytvořená. Chodba jest pouze tak široká, že člověk v ní sehnut pohodlně projíti může; výška její obnaší kol 1·4 *m*. Na to obrací se chodba na západ a pak zatáčí se obloukovitě a přichází do okrouhlé postranní skrýše, v níž jsou dosud zachovalé krby či ohniska. Pro odvádění kouře, který se tu při spalování paliva vyvinoval, sloužil ve stropě skrýše zachovalý copouch. Ze skrýše zmíněné vede chodba směry obloukovými do tří jiných skrýší, do nichž ale není vchod vždy tak pohodlný, nýbrž vchody nízké, tak že jenom lezením po kolenou bylo možno do skrýše se dostati. Posléz končí chodba poblíž míst, odkud navštěvovatel chůzi byl započal. — Kdy podzemní chodby a skrýše v Kostelci vyhrabány byly, nelze říci. Praví se, že v nich obyvatelé Kostelečtí v době třicetileté války se ukrývali. Dle jiných zpráv tvrdí se, že podzemní chodby jsou původu ještě staršího, že pocházejí z času obležení Olomouce Tatary r. 1241. Podobné podzemní chodby a skrýše, které byly do nedávna přístupné, jsou u Vrahovic, vesnice půl hodiny od Prostějova vzdálené. Také tu byly chodby 2 až 2½ metrů široké, místy v několik prostranných skrýší rozšířené. V těchto nalézaly se krby a copouchy. Do podzemních místností uvedených propadl se již častěji dobytek při orání polí nad nimi rozložených. Vchod do chodeb nechal majitel polí před nedávnem zabrabati. —

Frant. Faktor.

Neolithické osadiště u Šišmy (nad Přerovem). Hned u samé vesnice pod středověkou tvrzí panskou „Talířný kopec“ zvanou táhnou se po obou stranách silnice kulturní vrstvy s drobnými střípky

pravěkých nádob. Při vyhazování silničních příkopů tratí „Horní Trávníky“ vedoucích uhozeno na kulturní jámy, z nichž šest bylo ještě možno na podzim r. 1895 v břehu pozorovati. Tři byly tvaru polokoule, jedna nečkovitá, jáma šestá, asi 80 *cm* hluboká, byla polokulovitá, ale na stranu vycházela z ní chodba asi 50 *cm* hluboká a 120 *cm* široká. Tyto jámy velice skromných rozměrů byly plny tmavé hlíny mastné, popelem, uhlím a drobnými střepinami promíchané; nebylo jich však možno prozkoumati. — Střepiny na poli nasbírané byly z nádob volnou rukou z jemně vyplavené hlíny robených, ouško u důlkovanými čárami zdobených, jen něco málo bylo jich z nádob velkých na povrchu červených nehty a prsty důlkovaných. Z kamenných nástrojů nebylo nalezeno ničeho mimo několik pazourkových nožíků a mezi nimi jeden z obsidianu vylomený. — Hned vedlejší trať panského pole „Amerika“ zvaná, jenom hlubší roklí a potokem od „Trávníků“ oddělená, byla tehdy právě rozorávána. Na čerstvě vyvržené tmavožluté ornici napočítali jsme s p. naduč. Ed. Peckem na třicet velkých i menších skvrn černé popelnaté hlíny kulturní s malými úlomky nádob neolithických úplně střepinám ze známých již nalezišť neolithických u Žop, Količína, Prusinovic, Dřevohostic, Domaželic, Prus a Béňova podobných. *In. L. Červinka.*

Hradiště na Plumlovsku. 1. *Hradiště „na Brněnce.“* Hodinu jihozápadně od Plumlova nalezá se v lesích knížete Jana z Lichtenšteina rozsáhlé hradiště zvané „na Brněnce.“ Val. hradiště tvořící, má nejprv směr jihozápadní; později nabývá a podržuje směr od jihu k severu. Část valu nalézá se na vrchu „na Brněnce“ a další pokračování jeho jest po svahu vrchu zmíněného až ke žlabu, kterým sváději se vody do potoka vsí Hamry protékajícího. Délka valu měří 980 m; sklon jeho pohybuje se mezi 8 a 9 m; na vnitřní straně stanoveny pro svah číslice 5 - 7 m. Plocha hradiště v zábyhu valem vytvořeném není rovná, nýbrž jest četnými vyššími, nižšími pahorky prostoupena. Val nanešen byl z hrubšího kamení a jest jakož i ohražené prostranství porostlé jedlovým lesem, ve kterém hojnosť dubů přimíseno je. Před valem není žádného příkopu.

2. Hradiště „Ježův hrad“ Čtvrť hodiny od hradiště „na Brněnce jest jiné hradiště „Ježův hrad“ pojmenované, které rázem i úpravou na Brněnku upomíná. Val má nejprve směr od jihovýchodu na severozápad a to v délce 20 m; svah valu měří pouze 3½ m. Od místa, kde se změní původní směr valu ve směr od jihu k severu, mění se i výška valu, při čem pro svah dostávají se čísla 6 až 7½ m. Tyto rozměry udržují se po celé délce, která dělá 136 m. Na to obrací se val od vyznačeného směru a směřuje od východu k západu, při čem neustále mu na výšce ubývá. Val od východu k západu dosahuje délky 350 m. Val, jak na několika místech průkopy zjištěno, vytvořen byl z nanešeného hrubšího kamení. Před valem není žádného příkopu. Val i veškeré jeho okolí porostlé jsou lesem jehličnatým. Z valu jest překrásná vyhlídka. Západní a jižní strana ohraničena jest vysokými, lesnatými chlumy, východní a severní strana honosí se bohatou rozmanitostí. V nevelké vzdálenosti odtud vystupuje Plumlov se zvláštní stavbou knížecího zámku, za nim dál rozkládá se Prostějov, po jehož jedné straně bělá se poutnické místo Dub a po druhé lze dobře rozeznati Tovačov, prozrazující se štíhlou věží. Ohraničení obzoru přísluší šedomodrým horám, z nichž patrně se jeví posvátný Hostýn. K severu a východu rozkládá se rovina olomucká, které vévodí město Olomouc, za nímž vystupuje malebně Svatý Kopeček, jehož pozadí tvoří lesnaté chlumy. V dálce ostrými rysy označují se pohraniční hory, z kterých nejvýše své témě vypíná Praděd. *Frant. Faktor.*

Zlatý náramek z Louky u Ostroha. Před pěti lety vyoral Jan Sedláček z Louky u Ostroha na Horních úlehlách zlatý prut „na půl lokta“ dlouhý, uřezal kousek (obr. v přirozené velikosti) domácímu hospodskému Schimmerlovi a ostatek prodal za zlatku hospodskému Diamantovi v Ostroze. Co měl pan Schimmerle, získal jsem za dukát, tedy za cenu zlata, ale po ostatním jako by se zem slehla, nikdo o tom již věděti nechtěl. Prut měl na jednom konci knotlíček, vidíme jej na obrázku, a na druhém konci očko, do něhož se knotlíček dal zapnouti. Po jedné straně byl ornamentován prohlubenými čárkami a ploškami, po druhé straně byl hladký. Domnívám se, že to byl zlatý, několikrát stočený náramek z doby před historické. *E. Peck.*

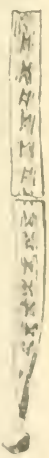

Bronzové kroužky nalezeny ve Žbánově u Žarovic (nedaleko Plumlova) naproti tak zvané „Rozsypané skále“. Při lámání kamene přišlo se na nalezisté dvaceti bronzových kroužků. Jich průměr měřil 7, 8, 8½, 9, 10, 11 až 11½ cm;

tloušťka kroužků byla 0·5, 0·6, 0·8, 0·9 cm; váha jednotlivých kroužků obnášela 10, 11, 17 dkg. Některé kroužky byly úplně uzavřeny, jiné částečně otevřeny. Ozdoby na nich vytvořeny četnými rovnoběžně vedenými čarami buď rovnými nebo prohýbanými. — Chemickou analysí, kterou jsem provedl, stanovil jsem, že obsahují: mědi 85·22%, cínu 6·73%, olova 2·93%, zinku 5·12%. *Fr. Faktor.*

Staroslovanské pohřebiště u Držovic. U Držovic, vesnice půl hodiny vzdálené od Prostějova, objeveno při kopání hlíny v hliníku pohřebiště, které jak tomu poloha celku nasvědčuje, má značnou rozsáhlosť. Kostry, jichž dosud vykopáno 10, byly bez rakví. Mrtvoly byly položeny hlavou k západu, nohami k východu do hloubky 1—1·2 m. Ve dvou hrobech nalezeny větší nádoby hliněné, zdobené rýhováním, jež věnovány muzeu prostějovskému. U kostry, nejmenší dle rozměrů, uložen železný, silně zrezavělý nůž.

Fr. Faktor.

Kterak jsou mnohá jména místní neustálena. Známo jest, že lid mnohá jména místní jinak vyslovuje, než jak je píše spisovná čeština a jak se jich užívá v zeměpise; lid jména ta všelijak pozměňuje tu vysouváním některé souhlásky, jinde opět přidáváním neb záměnou hlásek, aby se mu snadněji vyslovovala. Tak na př. Velkému Meziříčí říká lid Velká Medříč, Netín u Velkého Meziříčí nazývá Mětínem, vesnice Markvartice na Telecku sluje v ústech lidu Markovatice. Podobných jmen místních dala by se uvésti celá řada; pochybuji však, zda-li která jiná osada má tolik různých jmen jako vesnice Brtnička na Třebicku.

Lid říká dědině té Brničky, farské matriky v Opatově, kamž Brtnička jest přifařena, mají název Brtničky, v nejstarších zápisech čteme Brtnička, většina úřadů v novější době dle německého Klein-Pirnitz psala Malá Brtnice. Avšak nedosti na tom; mnohým nedostačuje zdrobnělé jméno Brnička a Brtničky, ale užívají mnohdy i názvů Malá Brtnička, Malé Brtničky, Malé Brničky, jiní zase píší Brnička a Malá Brtnička. Jak z uvedeného zjevno, má tato vesnice devět různých a nestejných jmen, z nichž pouze jedno může býti správným.

Kořen tohoto jména jest b r t, pročež názvy Brničky a Brnička jsou nesprávny a s nimi i zbytečné pleonasmy Malé Brničky a Malá Brnička. Jsouť tu v blízkém okolí tři obce, jichž jména mají společný kořen b r t; jest to městys Brtnice, již mnozí nazývají Brtnicí Trhovou, Brtnice Dlouhá, vesnice pro svoji rozlohu podél císařské silnice tak nazvaná, a naše osada Brtnička. Mají obce tyto jména svá od b r t í, jichž ve zdejších rozsáhlých lesích hojně bývalo a z nichž brtníci zdejší med vybírali.

Rovněž tak zbytečnými a chybnými jsou názvy Malá Brtnička a Malé Brtničky, vždyť již zdrobnělé jméno Brtnička samo naznačuje osadu malou. Rozhodně nesprávným a jazyku našemu cizím jest název Malá Brtnice dle německého Klein-Pirnitz utvořený. Na nesprávnost a cizotu podobných jmen místních s přívlastky Malý, (Malá, Malé) často bylo již poukazováno. Tak moravský archivář Vincenc Brandl napsal v kalendáři „Moravanu“ r. 1875 na str. 91.: „Malá Senice slula původně Senička k rozdílu od Senice. Němci Seničku pojmenovali Klein-Senitz převedli na Malá Senice, kteréhožto názvu žádný starý pramen nezná. Nikdy tedy nepišme: Malá Senice ... Tento druh názvů místních jest naprosto chybný a povstal z toho, že jména osad, která Němci převedli na jazyk svůj, vlivem úřadův opět převedeny jsou na jazyk český.“ — Jako Brtnička od Brtnice zdrobněním utvořeno jest mnoho jiných jmen místních; tak na př. Brno-Brníčko, Buková-Bukovinka, Bystřice-Bystřička, Byteš-Bytiška, Jihlava-Jihlávka, Lhota-Lhotka, (jest tudíž název Malá Lhota, jehož se zhusta užívá, nesprávným), Lideč-Lidečko, Lipina-Lipinka, Lipová-Lipůvka, Lomnice-Lomnička, Lovčice-Lovčičky, Němčice-Němčičky, Rožná-Rožinka, Skalice-Skalička, Trnava-Trnávka, Veselí-Veselíčko a jiné. — Že cizím řeči naší jest Malá Brtnice, patrno i z toho, že v Opatově, půl hodiny od Brtničky vzdáleném, nebylo možno doptati se, kudy cesta do Malé Brtnice, ale o cestě do Brtničky povědělo každé dítě, a z domácích lidí nikdo by nám nevěřil, kdybychom mu řekli, že je z Malé Brtnice, jestiť lidu v Brtničce a v okolí název Malá Brtnice naprosto cizí a neznámý. — Zbývají nyní jenom dva názvy: Brtničky a Brtnička.

Pro správnost jména Brtničky (číslo množné) zdá se svědčiti okolnost, že ve farských matrikách Opatovských psán jest výhradně tento název, a že lid také užívá čísla množného, říkaje Brničky místo Brtničky, z kteréhožto jména byla souhláska *t* vypuštěna. Avšak opět jiné a závažné důvody jsou pro název Brtnička (v čísle jednotném). Nad touto vesnicí vzniká a jí protéká západní pramen říčky zlatonosné Brtničky, dle níž tedy i jméno osady při potoku tomto ležící. Nedaleké obce Brtnice Trhová a Brtnice Dlouhá mají názvy pouze v jednotném čísle, z čehož možno souditi i pro

název Brtnička také v jednotném čísle. Také P. Řehoř Volný ve své „Kirchliche Topographie von Machren“ (III. sv. str. 392.) při faře Opatovské uvádí vedle německého Klein-Pirnitz český překlad Brtnička.

Hledě snažně k tomu, aby název mého působiště byl ustálen, obrátil jsem se v r. 1893 na nynějšího p. ředitele F. A. Slavíka, předního a horlivého pěstitele vlastivědy moravské, který mi u věci té takto dopsal: „Jména místní velmi četná, i Brtnička, nestejně se v pramenech píší. V urbáři na zámku Brtnickém, na jehož základě stopoval jsem nejvíce ony zaniklé osady (na bývalém panství Brtnickém), píše se Malé Brtničky, ... z Brtniček ..; nejstarší desky zemské mají r. 1360 „vendidit Birtnyczkam“ (prodal Brtničku), r. 1365 villa „Birthniczka“ (ves Brtnička) (III. 533, IV. 324 a 326).*) Nejstarší tento zápis má tedy jméno v jednotném čísle, pozdější urbář v množném. — Říká-li se Brtnice město v jednotném čísle a blízká ves Dlouhá Brtnice také v jednotném, je správné zdrobnělé jméno Brtnička, jak onen zápis též ukazuje. Malá Brtnička je vlastně zbytečno psáti, když přípona to již sama praví, podobně jako u jiných jmen místních, dle německého Klein v novější době upravených.“

Podobných případů jako tu s názvem Brtnička jest při místních jménech naší vlasti několik; jestiť pak úkolem a povinností všech přátel a pěstitelů vlastivědy působiti k tomu, aby určen a vyhledán byl u takových obcí název správný a ten aby se ustálil. *Fr. Šilhavý.*

Úmrtí. † Štěpán Berger. Není tomu dávno, co obírati se starovědou (archaeologií) a pěstovati člověkosloví (anthropologii) považováno bylo zbytečnou břičkou, a jmenovitě u nás brány byli v posměch, kdo se vydávali na výzkumy mohyl, dohrabávali v zemi bronzových předmětů, rezavých ostrub aneb docela popelnic a střepů vůbec — jak se pošklebně říkalo — a jako vzácnosti ukládali je do skříní pod sklo. Dnes toho druhu činnosť cení se u národů vzdělaných vysoko, když se vidí a pozoruje, že ji první učenci dávají a staví na roveň s pěstováním každé jiné vědy, ba jí v mnohém ohledě dávají přednosť; poněvadž bez prozpytování starověku nemožno seznati středověku a sledovati vývoj kultury národů vůbec, jejíž kořeny sahají do nejdávnější minulosti. Kdo u nás ještě před třiceti roky jevil smysl pro badání prähistorické a vyhledával společnosti s archaeology a anthropology, nebyl přijatcem tehdy aspoň podivínem byl nazýván. Svědčí o zmužilé mysli a pronikavém duchu zvěčnělého Štěpána Bergera, že předsudkův u svých vrstevníků nedbaje, šel v mladém věku mezi starožitníky a tento obor vědy — u nás Čechoslovanů zanedbaný — jal se vzdělávati nikoliv z marnivé kratochvíle, nýbrž aby posloužil vlasti. Štěpán Berger zemřel dne 22. února v 53. roce svého věku a smrť vzácného muže tohoto jest tím citlivější poněvadž v něm národ ztrácí způsobilého pracovníka na poli, kde kyne žeň veliká, ale dělníků je málo. Nebožtík vystudovav práva a provozovav po několik roků praxi advokátskou, převzal po otci správu velkostatku „*Sv. Jana pod Skalou*“, jehož historický význam ho nemálo zajímal. Byv v r. 1883 zvolen do sněmu, působil zde do r. 1889 trojím směrem, v němž se značí jeho ušlechtilá povaha a vlastenecký, lidumilný duch. Především budil v kruzích poslaneckých smysl pro zbudování Muzea království českého důstojného, odvaloval balvany překážek, které podniku tomu v cestu se navalovaly a byl spůsobilým rádcem pak při jeho zařizování; dále usiloval o zlepšení zdravotního opatření v zemi a pomáhal konečné zříditi hypotekární banku zemskou, aby přítrž se stala lichvě v Čechách. Při tom bral účasť ve sjezdech starožitníků, řídil prokopávání prähistorických míst, mezi nimiž nejdůležitější jsou Stradonice, kde se nalezly poklady ozářující kulturní minulost tohoto kraje. Jako konservátor zasazoval se o zachování památek stavitelských a uměleckých. Št. Berger zanechal bohaté sbírky všeho druhu starožitností, které ubájil pro zem před vývozem do ciziny, kde by pro naše vědecké zkoumání ztraceny bývaly, nešetře při tom peněžních obětí. Když pak nadešla doba činnosti národopisné, uznávaje v plné míře význam a důležitosť činnosti této pro dějo kulturní našeho národa, byl ji ochotným pomocníkem. Konáme povinnosť, připomínajíce zásluh muže, jenž byl upřímným příznivcem a členem spolku Vlasten. Muzea v Olomouci.

*) Prodal totiž Brtničku r. 1360. Tvoch z Brtničky Nevhlasovi z Lesonic a tento ji opět prodal r. 1365. Lenclinovi z Brtničky.

Literatura.

Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. XXIV. (1894.) 1—6. — Redaktor **František Heger.** — Svazek tento obsahuje následující obšírné práce: O čarování povětrnosti. Od svobod. p. *Andriana.* — Ložiska žlutnice v Předmostí u Přerova. Podává dr. *M. Kříž.* — Příspěvky k pravěkým dějinám a k národopisu Čech. II. díl. Píše *Břetislav Jelínek.* — Kelt anebo celt či žádný z obou názvů. Pojednává dr. *M. Much.* — Nářečí Eskymáků na Cumberland-Sundu. Sděluje *František Boas.* — Typy selských domů u Šoproně v Uhrách. Líčí *J. R. Bünker.* — Znetvořování mužského údu u některých národů starého věku i doby nynější. Napsal dr. *Oskar Hovorka, šlechtic ze Zderazu.* — Neolithické hroby na pohřebišti z různých dob u Lovosic. Podává *Robert rytíř z Weinzierlů.* — Výkopky na Castelieru u Villanovy. Sděluje dr. *Mořic Hörnes.* — Domorodci Kapsulanské roviny na Formose. Podává dr. *M. Haberlandt.* — Poznámky o některých charakteristických předmětech starosloványských hrobů. Pojednává dr. *Lubor Niederle.* — Zeměpisné rozšíření umrlčích prken. Sděluje dr. *Vilém Hein.* — Nové nálezy kovových pasů s figurálními ozdobami v Krajině. Podává *Josef Szombathy.* — Obyvatelé Horních Rakous. Píše dr. *A. Weissbach.* — Stopy konstrukcí střech římských v Carnuntum. Napsal dr. *Rudolf Meringer.* — Architektonické věci na reliefech „matek" z Carnunta. Podává *J. Dell.* — Ku kraniologii obyvatelů ostrova Nias. Píše dr. *E. Zuckerkandl.* — Zprávy literární. — Nekrology. — *Zprávy o schůzích společnosti:* V těchto jsou obsaženy následující zprávy o Moravě: *M. Trapp:* Předhistorické nálezy na Moravě r. 1893. — *Jarosl. Palliardi:* Předhistorické výzkumy v okolí Znojma r. 1893. — *J. Knies:* Předhistorické výzkumy a nálezy na Moravě r. 1893. — Vycházka do Předmostí. — Zpráva č. 4. obsahuje jednání společné schůze anthropologických společností německé a vídeňské, jež konána byla 24.—28. srpna 1894 v Inšpruku. Na sjezdu tomto přednášel dr. M. Kříž o soudobosti člověka s mamutem na Moravě a K. J. Maška zaslal předběžnou zprávu o nálezu diluvialních lidských koster v Předmostí.

J. P.

Præhistorische Blætter. Vydává dr. Julius Naue v Mnichově. Roč. VIII. (1895) obsahuje tyto obšírnější články: Neolithické mohyly Grossumstadtské v Hesensku Podává A. W. Naue. — Ténské nálezy hrobové z Libčevsi v Čechách. Píše R. z Weinzierlů. — Tři ozdobené neolithické popelnice. Popisuje R. z Weinzierlů — Postavy žen na bronzové situle z Welzelachu a ozdoby jejich hlav. Podává dr. J. Naue. — Zpráva o prozkoumání několika mohyl z doby bronzů u Thalmæssing ve středních Francích. Napsal Bedřich Ziegler. — Pohřebiště s mohylami ve Falcku. Sděluje F. Ohlenschlager. — Výkopky u Zöschingen r. 1894. Napsal Benz. — Výška těla lidí pohřbených v řadových hrobech jižního Bavorska. Podává dr. R. Lehmann-Nitsche. — Mezinárodní styky obchodní za doby předhistorické. Napsal Haxthausen. — Mohyly u Schamhaupten v Horním Falcku. Sděluje Jan Pollinger. — Zprávy o nálezech. — Literatura. — Různé zprávy. —

Zeitschrift für österreichische Volkskunde. Rediguje dr. Michael Haberlandt. (1895). Seš. 4. — 12. — Články: Loutkové hry o doktoru Faustu. Přednesl dr. Alfr. svob. p. z Bergerů. — Zpráva o krajinských sbírkách podání německého lidu. Napsal dr. A. Haufen. — Příspěvek k rakouským dějinám pověstí. Píše dr. Richard R. Kralik. — Německé národní písně ze Štyrska. Sděluje dr. Ant. Schlossar v Hradci. — Verše ze hřbitovů solnohradských. Podává Artur Petak. — Staré a nové zprávy o ještěru nazvaném „Tatzelwurm". Závěrek o srovnávacím badání v oboru pověstí v Rakousku a Uhersku. — Podává J. svob. p. Doblhoff. O rozdílu městského a venkovského nářečí v našich zemích alpských. Pokračuje dr. T. W. Nagl. — České vánoční a velkonoční hry. Napsal Jos. A. svob. p. z Helfertů. — O prostonárodním umění tkalcovském Rusínů. Líčí Louisa Schinnererová. — Lid na Záhoří na Moravě. Od p. Frant. Přikryla. — Příspěvek ku zkoumání názvů na Chebsku. — Napsal J. Neubauer. — Mravy, zvyky a názory německého lidu ve Štyrsku. Pokračuje Jan Krainz. — Slovanské příspěvky k srovnávacímu studiu báchorek. Píše dr. G. Polívka. — Kamenné

kříže v západních Čechách. Od dr. Mich. Urbana. — Boží muky a náhrobní kříže. Od dr. Rob Siegera — Pověry Rusínů. Sděluje Vlad. Bugiel. Citoslovce v dolnorakouském nářečí. Podává dr. Jan Schukowitz. — Příspěvky k národopisu Gotsché. — Dalmácké lidové pověsti a posměšné povídky. Od dr Oskara Hovorky ze Zderazu. — Drobné zprávy. — Národopisná kronika z Rakouska. V ní obsažen je též obsáhlý referát o národopisné výstavě československé z péra dr. Heina. — Národopisná literatura v Rakousku. — Zprávy spolkové. — Hovorna. —

Hmyzové blanokřídlí z okolí Milkova od **J. Slavíčka**, říd. učitele v Hrochově. Ve zprávách přírodozkumného spolku v Brně za rok 1895. Autor známý v kruzích odborných svými pracemi entomologickými podává tuto podrobný přehled všech v okolí Milkova pozorovaných divokých včel, vos a čmeláků. Uvádí 30 rodů ve 136 druzích, udávaje při většině i rostliny, na kterých žijí. Kdo obeznámen jen poněkud s pracemi podobnými, ví, že potřebí k tomu celé řady let, než li možno uveřejniti jen poněkud slušný seznam blanokřídlých; neboť různí druhové neobjevují se každoročně. To platí zejména o čmelácích, kterých, jak i jinde zjištěno, ubývá. Nad to literatura německá o tomto hmyzu není souborná, nýbrž jest po různých vědeckých publikacích roztroušena. — Co tu práce a svízelů v té příčině entomolog na venkově dlící mívá, o tom ani zmíniti se nechceme. Práce uvedená jest první prací o tomto hmyzu v naší vlasti a zasluhuje plného ocenění. — V témž ročníku zpráv přírodozkumného spolku podává týž autor zevrubný popis dvou v okolí Milkova pozorovaných obojetníků téhož hmyzu, druhů *Halictus cylindricus* F. a *Tenthredo atra* L. Jen zřídka kdy objevují se formy obojetné mezi hmyzem vůbec. Pozorování autorovo svědčí o vzácné bystrozrakosti, neboť kombinace morfologických znaků samčích i samičích na témž jedinci, nebývají tak nápadny, aby zjevny byly na první pohled, což platí zejména o drobném hmyzu blanokřídlém. —

Prof. *V. Spitzner.*

Výsledky botanického zkoumání na Moravě za rok 1893—1895. Ústřední odborný list rakouských botaniků neuveřejnil od r. 1893—95 žádných zvlášť pozoruhodných zpráv o botanickém výzkumu Moravy. Patrně botanický výzkum v naší vlasti úplně ochabl. Čelný botanik moravský dr. *Formánek* obrátil pozornost svoji ku floře balkánské. Na tomto z největší části výzkumem botanickým nedotknutém území získal si neocenitelných zásluh, které mu vzácná přízeň botaniků pražských na míru nejmenší uvésti se snažila, čehož důkazem nápadně stručná stať v Ottově Naučném slovníku. Nutno tuto konstatovati, že na Balkáně i v Malé Asii žádný z českých botaniků nebyl tolikráte jako dr. Formánek. Již osmý rok o prázdninách cestuje po tomto území namnoze velice nebezpečném. Celá řada nových druhů rostlinných jím objevených dokazuje, že svědomitě hledí dostáti úkolu, kterýž si vytknul. O tom naše veřejnost skoro ani neví, proto nutno jedenkráte to připomenouti. Týž botanik vydává, jak známo, *„Květenu Moravy a rak. Slezska“ vlastním nákladem.* Co nevidět vyjde již *čtvrtý* svazek obsahující část rostlin prostoplátečných. — V okolí Zábřeha objevil *řed. Pánek* několik nových odrud a míšenců různých vrb. Nové pro naše území jsou odrůdy *vrby nachové (Salix purpurea* L.) *α) eriantha, β) gracilis, γ) Lambertiana* a *δ) styligera, vrby ušaté (S. aurita)* odrůdy *spathulata* a *uliginosa* Wim., odrudy míšence *S. riminalis* × *purpurea* Kern. *latifolia* Wim *S caprea* × *viminalis* Wim. *(S. sericans Tausch),* jedna z nejkrásnějších vrb. Neobyčejně zajímavé jest vyskytování se míšenců *vrby slezské* s jinými druhy. *Vrba slezská (S. silesiaca* Wim.) roste zejmena v okrsku Jeseníku, proto v okolí Zábřeha míšenci *S. caprea* × *silesiaca* a *S. aurita* × *silesiaca* náležejí k vzácnostem botanickým po stránce zeměpisu rostlinného. Rovněž i míšenec *S. aurita* × *cinerea* Wim., dosud jen od Těšína známý, v okolí Zábřeha pozorován. Zprávu o vrbách okolí zábřežského uveřejnil řed. Pánek v Oester. bot. Zeitschrift 1894. Referent měl příležitost nahlédnouti do sbírky vrb jmenovaného sběratele. Mimo uvedené rostou tu ještě i jiní ba i potrojní míšenci neobyčejně vzácní. Kdyby tím směrem jiné krajiny moravské, kde vrby hojně rostou, se zkoumaly, jistě že by velmi mnoho nových stanovisek již známých druhů a mnoho dosud u nás nepozorovaných druhů se objevilo. Potřebí k tomu ale neobyčejné trpělivosti — neboť vrby jsou dosud *cru botanicorum.*

U Bludova objevil týž pilný sběratel v loni v srpnu severoamerickou do Evropy zavlečenou složnokvětou *Erechthites hieracifolia* (L.) Raf. Domovem jejím jest střední a severní Amerika až po Kanadu. V Evropě objevila se poprvé r. 1876 u Záhřeba v Chorvatsku, později v Uhrách, v již. Štýrsku a v Dolních Rakousích. Náleží do příbuzenstva našich *podbilů (Tussilago)* z oddělení *Senecioneae.* Jiný vetřelec zavlečený bezpochyby uher-

ským obilím pozorován v témž kraji. Jest to *černýš rousatý (Melampyrum barbatum* W. K.), podobný našemu černýši rolnímu, ale koruna jeho jest vždy jen žlutá a kalich dlouze odstále huňatý. Domovem jest v Přímoří a i v Rakousích. Možná, že oba uvedení vetřelci u nás zdomácní. Tamtéž na náspu železničním za městem roste *slez pižmový (Malva moschata L.), slezu velkokvětému (M. alcea L.)* podobný, nazvaný tak, že za sucha pižmem zapáchá. Ve zprávách přírodozkumného spolku v Brně uveřejňuje každoročně zem. rada dr. K. *Hanáček* zprávy o nových stanoviskách flory moravské. Mimo jiné jest tu uvedena zvlášť po stránce zeměpisu rostlinného zajímavá z jihovýchodní Evropy pocházející *Aremonia agrimonioides neck., útrobník trojlistý.* Objevil ji na Valašsku u Všeminy blíže Vyzovic dp. Ig. *Pouč*, farář ve Všemině V Rakousku pozorována dosud jen v Sedmihradsku, v Krajině, a v již. Tyrolsku. Tato vzácná růžovitá podobá se některé nízké mochně, a řadí se v soustavě Rosacei mezi naši *Agrimonii* a čínskou *Spencerii.* — Na vysočině českomoravské pilně botanisují F. *Havelka* v okolí Nového Města a *Kovář* v okolí Žďáru. Zejmena okolí Žďáru vyznačuje se mnohými horskými druhy, které bychom v této krajině nižší, než-li jest Jeseník, ani netušili, na př. *kapraď královitý (Aspidium lonchitis Sw.), K. horský* (A. oreopteris Sw.), *babí jahoda* (Streptopus amplexifolius DC.), *lipnice sudetská (Poa Chaixii Vill.),* hojná na Jeseníku a Beskydech, *suchopýr horský (Eriophorum alpinum L.),* vesměs v okolí Žákovy Hory. Neobyčejně zajímavá jest z téhož kraje flora přírodní, roste tu na př. *úpor pepřovitý* (Elatine *hydropiper* L.), *ú. třímužný, (E. triandra Schk.), pobřežnice sítinovitá (Litorella juncea* Berg.) nizounká travička *puchýřka útlounká (Coleanthus subtilis* Seidl) a j. Týž pilný sběratel sbírá i lišejníky a objevil tu již mnohý vzácný druh. — Květenu okolí misteckého důkladně prozkoumal P. F. *Gogela* a uveřejňuje výsledky svého pilného bádání v tomto časopise. — Podrobný seznam nových stanovisek flory moravské uveden bude ve květeně Formánkově. Ve zprávách přírodozkumného spolku v Brně uveřejněn z pozůstalosti *Schurovy* článek: Phytographische Mitheilungen über Pflanzenformen aus verschiedenen florengebieten der oester. Monarchie. Pokud se týče Moravy nutno konstatovati, že to popis různých jedinců téhož druhu porůznu i složitými jmény označených. Tak na př. uvádí 53 forem druhu *chmerek ozimý (Scheranthus perennis)* ve smyslu Reichenbachově. Tím směrem neubírali se ani tak často botanikové jako *Opiz* a *Gandoger.* Taková „sciencia amabilis“ jistě by se každému znechutila. Ref. V. *Spitzner.*

Květena okolí Nového Města. Napsal *Petr Havelka.* Nákladem Fr. Šaška v Novém Městě. Str. 72. Zdánlivě obyčejný literární zjev. Jinde ano, na př v Německu, kde každé větší město má svoji specielní Floru U nás nikoliv. Nám jest milou povinností vítati takovouto publikaci sympaticky. Kdo ví co píle a potu lpí na takové práci, ocení ji tim více. Autor jmenovaného spisu zapsal se dobře mezi botaniky moravské. Uvádí sice jen 933 druhů a odrud rostlinných, leč i toto číslo dosvědčuje, že botanisoval pilně. Příčiny proč Flora tamější není bohatší, uvádí autor v předmluvě. Přes to ale doufáme, jak i ostatně v předmluvě uvedeno, že během doby tu i tam ještě mnohý vzácný druh bude objeven. Ale i překvapení přinesla tato práce. Již dávno bylo známo že tamější krajina po stránce Floristické mnohé vzácnosti chová, druhy rostlinné jinde na Moravě nepozorované, zejména přírodní a rašelinistní, a druhy na Vysokém Jeseníku rostoucí. Vzácné druhy *Bidens radiatus, Stellarin Friesеana, Litorella juncea, Radiola linoides, Utricularia neglecta, Potentilla procumbens* a *Lycopodium inundatum* jsou pro Moravu nové. Po stránce pchytogeografické zajímava jest řada rostlin z této krajiny, dosud jen z Jeseníka známých, tedy ve vyšších polohách v průměrné výši 1265 m. kdežto nadmořská výška vysočiny Žďárské asi 750 m. průměrem se čítá. Jsou to: *Aspidium oreopteris, Eriophorum alpinum, E. vaginatum, Callamagrostis Halleriana. Poa Silvatica var. remota, Streptopus amplexifolius* a *Gentiana verna,* rostoucí v Čechách v polohách ještě nižších. Zajímavy jsou mimo jiné pro tuto krajinu: *Nardus stricta, Prenanthes purpurea, Senecio rivularis* var. *croccea, Aconitum lycoctonum,* A *napellus,* A. *variegatum, Mortia rivularis,* M. *minor, Elatine hydropiper,* E. *Ariandra, Sedum rupestre,* S. *villosum.* Zajímava jest řada rost in rašelinistních. Euphorbiaceí jest snad trochu málo. Růže nutno poněkud „zmodernisovati“. Kniha jmenovaná jest cenným přírůstkem v naší české literatuře botanické na Moravě.

Prof. *V. Spitzner.*

Kněz mecenáš Bedřich hrabě de Sylva-Taroucca. Pod názvem tímto uveřejnil farář Jan Halouzka životopis vzácného muže, jenž věnoval své bohaté vědomosti i statky k probuzení a zušlechtění našeho národa v době, v které s bůry

opuštěn byl na dobro, i nená idén a proč ž zasluhy Tarouccovy dvojnásob ceniti dlužno. Co hr. Taroucca od své přihlášky do theologie pro slovanskou vědu a pro slovanské umění od r. 1833 podnikl a pořídil, kterak se stal středem všeho vlasteneckého úsilí od r. 1848 na Moravě a kterak snahám našim věren zůstal až do své smrti r. 1881, o tom o všem nakreslil spisovatel dosti věrný obraz, aniž by byl mlčením pominul, kterak Taroucca i do politiky na tak zvaném sněmu selském v Brně (r. 1848) zasahoval, lámaje neohroženě oštěpy za práva lidu českého a za jeho oprávněné nároky na obnovu koruny Svatováclavské. — Jest toho však litovati, že důst. p. Halouzka, sbírajíc látku pro životopis Tarouccův, neseznámil se s pramenem živým, knězem Ignácem Wurmem, důvěrným přítelem nebožtíkovým, od něhož mohl zvěděti leccos, co by bylo mecenáše hr. Bedřicha de Sylva-Taroucca ještě do světlejšího světla postavilo a poslední léta jeho života nám zobrazilo. Před padesáti roky spočívala u nás archeologie ještě v pěnkách a kdo se badáním starožitností obíral, pravi telně byl považován podivínem; avšak bistrý duch Tarouccův již tehdy důležitost mladistvé vědy anthropologické uznávaje, dodával Šusilovi chuti ku sbírání lidových písní, pobádal Kuldu k činnosti ethnografické a kněz Ign. Wurm nikdy toho netajil, že zasazuje se o zdar vlast. Muzea v Olomouci, koná vůli Tarouccovu, jehož ideálem po celý život bylo: zbudovati Muzeum, kde by se všechna látka anthropologická, archaeologická a ethnografická, — pokud se týká Moravy — ukládala a vědeckému zkoumání podrobovala. K tomu účelu zakupoval na Údolní ulici v Brně zahradý, kde Vlastenecké Muzeum mělo vzniknouti. —*m.*

Denkschrift über die Einrichtung deutscher Nationalfeste. *E. von Schenkendorff.* Mitglied des preussischen Abgeordneten Hauses. Leipzig Voigtlaenders-Verlag. Po příkladu Paříže, kde u dvoru Ludvika XIV. smyslily se nové obyčeje a vzala moda původ svůj, také Němci považovali za pokrok a známku civilisace domácích zvyků odříkati se a po otcích zděděný kroj odkládati. Odnárodňování toto Němců trvalo a šířilo se z panských zámků do měst a z měst po širém venkově až do válek francouzských, kdy nadšený Görres zvolal: „Němci přestaňte býti bídným olovem, které do každé formy přelévati se dá“. — Výkřik tento, jak Napoleon I. sám vyznal, uškodil vojům jeho více než válečný nepřátelský sbor; neboť okřídlené slovo Görresovo probudilo Němce k sebevědomí národnímu, od kterážto doby obrozování jejich provádělo se zvolna netoliko vzhledem na jazyk, nýbrž také po mnohých stránkách národnosti. Znenáhlý obrat — vlastně návrat tento Němců k sobě, to jest ku svému původnímu života způsobu staroněmeckému — ovšem naší době přizpůsobenému — zrychlen a do soustavy uveden knihou: *„Rembrand jako vychovatel“* (Rembrand als Erzieher), kde spisovatel mocným slovem dotkl se citu a rozumu svých krajanů, dovodiv, že věda, umění a kde který mrav a příznak, jenž má zdobiti národ německý, musí očistěn býti od cizoty a prodchnut duchem národním. Považí-li se, že kniha ta během málo roků vydána býti musila více než třicetkrát, pochopitelným stane se úsilí a chvat, s jakým Němci všude, kde se usadili, ráz ryze německý na sebe berou, dbajíce hlavně, aby jmenovitě výchova mládeže nesla se duchem národním. Za tím účelem vyšel spisek: „Denkschrift über die Einrichtung deutscher Nationalfeste“, kde se připomíná porad, jež se děly dne 19. ledna a 7. června 1896 v Berlíně a pak 11. a 13. července v Mnichově za tím účelem, kterak možno sjednotiti a zorganisovati dětské hry a hry mládeže odrostlé, aby netužilo se jimi jen tělo, nýbrž aby se v nich obrážela také svéráznosť německá. Na schůzích těchto, v nichž podíl brali delegáti turnerů a sportistů, učiněn návrh, aby se veškeré slavnosti u Němců ubíraly směrem a razem výhradně německým a konaly přípravy k velkolepým hrám po způsobu Olympském, v nichž by se však účinně neúčastnili jinorodáci, nýbrž jen Němci. O návrhu tomto stalo se zevrubnější snesení na sjezdu národopisců dne 18. a 19. října taktéž min. roku, kde uloženo bylo Schenkendorffu, aby vypracoval plán, dle něhož by se německé olympské hry mohly podnikouti. Plán ten ve spisu Schenkendorfa uveřejněný zakládá se na 42. dobře promyšlených odpovědích, jichž se Ústřednímu výboru, působícímu v Německu k opravám her, zábav a slavností, dostalo na otázku: *Kterak třeba slavnosti u Němců upravovati, aby byly skutečně národními?* Schenkendorff domnívá se, že možno bude první olympské hry provésti v r. 1900. Slavnostné hry tyto opakovaly by se každých pět let. Spisek Schenkendorffův dosvědčuje, kterak příkladně Němci pro život z národopisné činnosti těžiti znají. Dokládáme, že v Německu očekává se od nastávajících reforem vzhledem na hry, zábavy a slavnosti také důkladná náprava mravní a zušlechtění života všeho lidu a také prý socialních protiv a výstředností v národě.

Hovorna.

Úvaha muzejní.

Nepopírá se ze žádné strany, že Spolek vlastenského Muzea v Olomouci uvedl činnosť národopisnou u nás záhy do proudu, že činnosti této ihned vykázal směr určitý a že výstavkami v Němčicích, v Ořechově a jinde a pak Tazatelem dal příklad a poukázal ke způsobu, kterak činnosť tuto možno soustřediti, což velkolepou výstavou před dvěma roky v Praze zdařilo se. Výstavou touto však neukončena činnosť národopisná u nás. Dlužno v ní pokračovati neustálým sbíráním národopisné látky — doposud na mnoze neobjevené — pořádáním, porovnáváním a vědeckým zkoumáním látky té a pak upotřebením ji ke kulturní obrodě národa. Úkolu tohoto podjala se Národopisná Společnost, jejíž velenadějným působištěm jest Československé Národopisné Muzeum v Praze. Zjednán v Muzeum tom střed, k němuž všecko národopisné úsilí z Čech, z Moravy, ze Slezska a ze Slovenska jako krev v těle člověka k srdci sbíhati se a z něhož opět po všech vlastích našich se rozlévati bude. Avšak jako v živém těle pozorovati žíly silnější a slabší, hlavní a vedlejší, které v různých údech srdci služby konají, zrovna tak bude ústřednímu Muzeu pražskému třeba, aby podporováno bylo ve všech zemích československých, v každém našem kraji a městě, ba v každé vísce i rodině zvlášť. Z podporné této součinnosti nebude nikdo vymikati se, komu na životě národa záleží a kdo odumřelým jeho členem a haluzí odpadlou považován býti nechce. Vlastenecké Muzeum v Olomouci — jak podotknuto — před čtrnácti lety — zahájilo činnosť národopisnou u nás a vykázalo ji soustavné směr. Vše, co Muzeum toto pořídilo a vykonalo, připisuje se však k zasluhám Moravy, v jejíž službách stojí, nazývajíc se proto: vlasteneckým. Zásluhy tyto Moravy, které vůbec se uznávají, zmenšily by se však a mařily, kdyby olomoucké Muzeum nepodjalo se úkolu, který se mu ukládá, býti i na dále pěstitelem národopisné činnosti a její zprostředkovatelem mezi pražským Muzeum a lidem moravským. Úloze této, která ústřednímu Muzeu přijde vděk a prospěje, budiž porozumíváno tak, že olomoucké Muzeum tím nepozbude nikterak své samostatnosti a moravské účelnosti, jako svíce svůj plamének zachová, rozžehneli se od ní svíce druhá. Z toho jde, že naše Muzeum v dosavádní národopisné činnosti ochabovati nesmí; ale že zároveň i pražskému Muzeu poslouží, kdo olomouckému v jeho snahách podporou bude.

V národopisném ohledu úsilím olomouckého muzea přivedena lidová ornamentyka jak ve vyšívání a v kancionální drobnomalbě, tak na keramice, na kovech a na dřevě k platnosti a učiněna předmětem vědeckého bádání, jež se dovršovati začíná symbolickými výklady. Vlastní sestrou našeho vyšívání je krajka, o níž se myslilo, že je výmyslem cizím — a k nám přeneseným z krajů dalekého západu; zatím povzbuzováním našeho Muzea i tomuto odboru lidového umění dostalo se v učitelkách slečně Bíbové a Smolkové zdatných pěstovatelek, které slovanskou původnost a starobylosť lidového krajkářství dokazují.

V Časopisu olom. Muzea bylo také poukazováno k svéráznosti českého choralu a k jeho příbuznosti s písní národní; z lůna Muzea našeho byl obrácen zřetel k samostatnosti národních tanců, her a jiných stránek tělocvičných, jež v celek uvedeny jsouce, tvoří samostatnou gymnastiku. Lidová botanika, lidové léčení, lidové stavitelství, povídka a pohádka, pro bájeslovný obsah velkou důležitosť mající, lidové zvyky a obyčeje a všecky jiné stránky a body, které zahrnuje do sebe národopis a jimiž se zaměstnává národověda, docházely u Muzea olomouckého doposud náležitého povšimnutí a tak má býti a bude bohdá v povznešené míře i budoucně.

Při olomouckém Muzeu — jak bylo viděti na pražské výstavě, tvoří se oddělení pro starobylé umění církevní, jež se pečlivé přízni vel. duchovenstva zvlášť odporučuje. Naše Muzeum neobmezuje se toliko na pěstování národopisu; ono přijalo do oboru působnosti své také anthropologii, archaeologii i přírodovědu po stránce zoologické, botanické, mineralogické atd., aniž by zanedbalo ve svém orgánu poučovati o významu numismatiky. Slovem není stránky kulturní a do oboru jeho povolání přináležející, které by olom. Muzeum nevěnovalo pilnou pozornost, aby hodno bylo přízně a podpory, které se mu s mnohých stran dostává.

Konečným účelem národopisné výstavy, jak na vrchu bylo napověděno, jest: napomáhati k obrodě kulturní našeho národa, aby totiž vědu a všeliké umění dovedl budovati na vlastních základech a spůsoby jeho života taktéž aby z jeho minulosti svérázně vyvinovaly se, zdokonalovaly a zušlechťovaly své povaze přiměřeně, aniž by při tom nebylo nedbáno poměrů nové doby. Němcům přísluší ve příčině této všeliká čest, že všude a ve všem usilují, býti svými: ve stavitelství, v zařizování příbytků a domácností, zábav, her, v pěstování hudby a t. d.

U nás již dříve † Pavel Křížkovský první a po něm Smetana dali příklad, kterak na základě lidových motivů možno zvelebiti hudbu, aby byla vskutku národní. Přední našinští architekti snaží se vhloubati se v ducha lidového stavitelství, aby své umění navnadili rázem domácím a taktéž mladší malíři jak o závod studují slovanskou ornamentyku a český týp, aby vynutili uznání světa, že i po stránce této dovede náš národ býti neodvislým od ciziny. Odstrkovaný před nedávnem Aleš, nazývá se pojednou vzácným „mistrem“, a díla Úprkova nabývají pro národní ráz každým dnem vyšší ceny.

Mezi českými sochaři vytknul si nadějný Fr. Stránský za účel badání Slovanské bájesloví, a liší se jeho díla vzorně od jiných umělců, jichžto vědomosti obmezeny jsou na mythologii řeckou a římskou.

I řemeslnictvo stolářské, zámečnické atd., vyzouvá se z navyklé šablony a klestí národní obrodě v pověstné své živnosti cestu.

Vlasten. Muzeum bylo a bude všem těmto obrozujícím snahám nápomocno a hodlá pokračovati jmenovitě v zušlechťování her, zábav a slavností, aby přestaly býti pohoršlivými, jak se na mnoze vytýká nevkusným tanečním plesům, a tak zvaným muzikám!

Aby vlast. Muzeum olomoucké vznešené své úloze čestně a v rozsáhlé míře dostálo, jest mu třeba všeobecné podpory, kterou mu zvlášť poskytnouti mohou a povoláni jsou: obecní zastupitelstva, vzdělávací spolky, k nimž čítáme spolky čtenářské, zpěvácké, divadelní atd., učitelské jednoty, záložny, nevyjímajíc vel. duchovenstvo, jemuž ve spojení s učitelstvem výchova a vzdělávání lidu svěřena jest. Kdyby všechny korporace v našich zemích k našemu Muzeu přistoupily, vzrostl by počet jeho na mnoho tisíc, a záměry jeho plnily by se rychle na zdar národa českého!

(Zasláno.)

Historický spolek v Praze uložil podepsanému aby připravil do tisku bibliografii české historie. Dovoluji si snažně prositi všecky, kdož psali v oboru české historie články i knihy samostatné vydali, aby laskavě v zájmu úplnosti chystaného díla poslali seznam prací těchto (každou práci na lístek zvláště) na adressu:

Dr. Čeněk Zibrt,
v Praze, na Slupi č. 12.

Zprávy spolkové.

Výkaz darů,

poskytnutých vlasten. muzej. spolku v Olomouci:

	zl.	r.	č.
Vct. pí. Julie Fantová v Praze	2	·	—
P. T. pp. bohoslovci IV. ročníku v Olomouci	5	·	—
Sl. správa školy v Dřevohosticích	1	·	—
Sl. čtenářský spolek na Velehradě	9	·	—
P. T. Frt. Tichý v Boskovicích	1	·	—
Sl. Ústřední zál. rol. v Olomouci	100	·	—
Sl. Museum v Pardubicích	1	·	—
P. T. p. Karel Pranza v Orlové	1	·	—
J. Ex. vys. rod. p. baron Pražák ve Vídni	3	·	—
P. T. p. Al. Komínek ve Vídni	2	·	—
P. T. p. Ig. Benýšek, c. k. prof. v Prostějově	1	·	—
P. T. G. Lederer v Místku	1	·	—
P. T. J. Frič v Pol. Ostravě	1	·	—
P. T. sl. T. Čecháčková v Hostýně	1	·	—
Sl. Rol. záložna v Žeravicích	1	·	—
P. T. p. Ondrušek, akad. malíř	—	·	18
Úhrnem	130	·	18

XX. výkaz darů,

poskytnutých vlast. muz. spolku v Olomouci na zjednání vlastní muzejní budovy:

	zl.	r.	č.
Vdp. P. Fl. Lužný, farář v Jelení	1	·	—
P. T. p. Dr. Sova, lékař v Napajedlích	2	·	—
P. T. p. J. Vaněk, inžen. v Praze	15	·	—
Vdp. monsig. Josef Kubíček ve Slavkově u Opavy	1	·	20
P. T. p. Dr. Karel Krška, c. k. soud. adj. ve Vsetíně	1	·	—
P. T. p Dr. Jan Lenoch, advokát ve Vídni	1	·	20
P. T. Ar. Wadas, lesní v Lazích	1	·	—
P. T. Ant Merz, účetní spořitelny v Lounech	1	·	—
P. T. Jan Felcman, řed. cukrov. ve Zvoleňovsi	1	·	—
P. T. Č. Zahradník, lesní v Nové Vsi	1	·	—
P. T. A Gardavský, c. k. official Komárno	2	·	—
P. T. Bedřich Kancnýř, okresní soudce v Dačicích	1	·	—
P. T. Jos. Vaněk, inžen. v Praze	10	·	—
P. T. Jos. Strejc, c. k. okr. soud. v Klímkovicích	1	·	—
Sl. Obč. záložna ve Strážnici	3	·	—
Sl. Roln. „ v Příkazích	20	·	—
Sl. Roln. „ v Těšeticích	10	·	—
Sl. Roln. „ v Dolanech	3	·	—
P. T. Albert Čáp, c. k. vrch. hor. správce v Příbrami	3	·	—
Sl. Rol. záložna v Čechovicích	5	·	—
Sl. Obč. záložna v Tršicích	5	·	—
Sl. Záložna v Uh. Ostrohu	5	·	—
Sl. Obč. záložna v Olomouci	30	·	—
Sl. Rol. záložna v Uh. Hradišti	4	·	—
P. T. p. Fl. Ošťádal v Přerově	1	·	—
Vysokorodá pí. Teresie landhrab. z Fürstenbergů ve Vídni	5	·	—
P. T. p. Jan Kohn v Palkovicích	1	·	—
Sl. Šumbersko-Zábřežský spolek učitelský	3	·	—
P. T. Josef Zimek ve Šternberku	1	·	—
Vdp. P. Jan Cibulka na Hostýně	1	·	—
Zůstatek z předešlého účtu	3484	·	76
Úroky z uložených peněz $^{31}/_{12}$ 95	136	·	26
Úhrnem	3760	·	42

Šlechetným dárcům vzdáváme tuto nejvřelejší díky a prosíme o další laskavé příspěvky, jež přijímá Mil. Otáhal, účetní „Ústřední záložny rol. v Olomouci.“

Mil. Otáhal, t. č. pokladník.

Redaktor: Jaroslav Palliardi. — Nákladem vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Hliník Chromečkův v Předmostí.

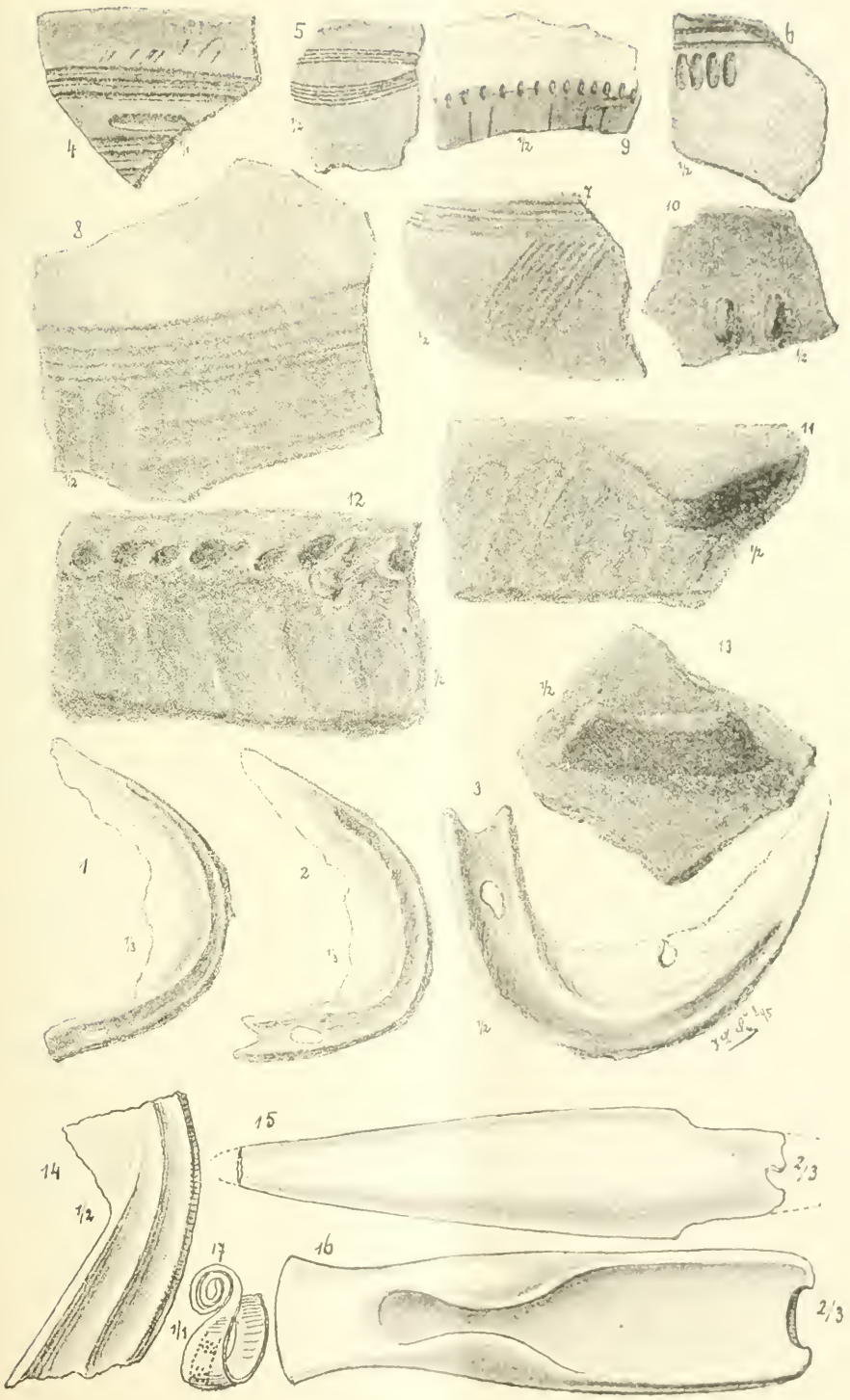

BÍLOVICE.

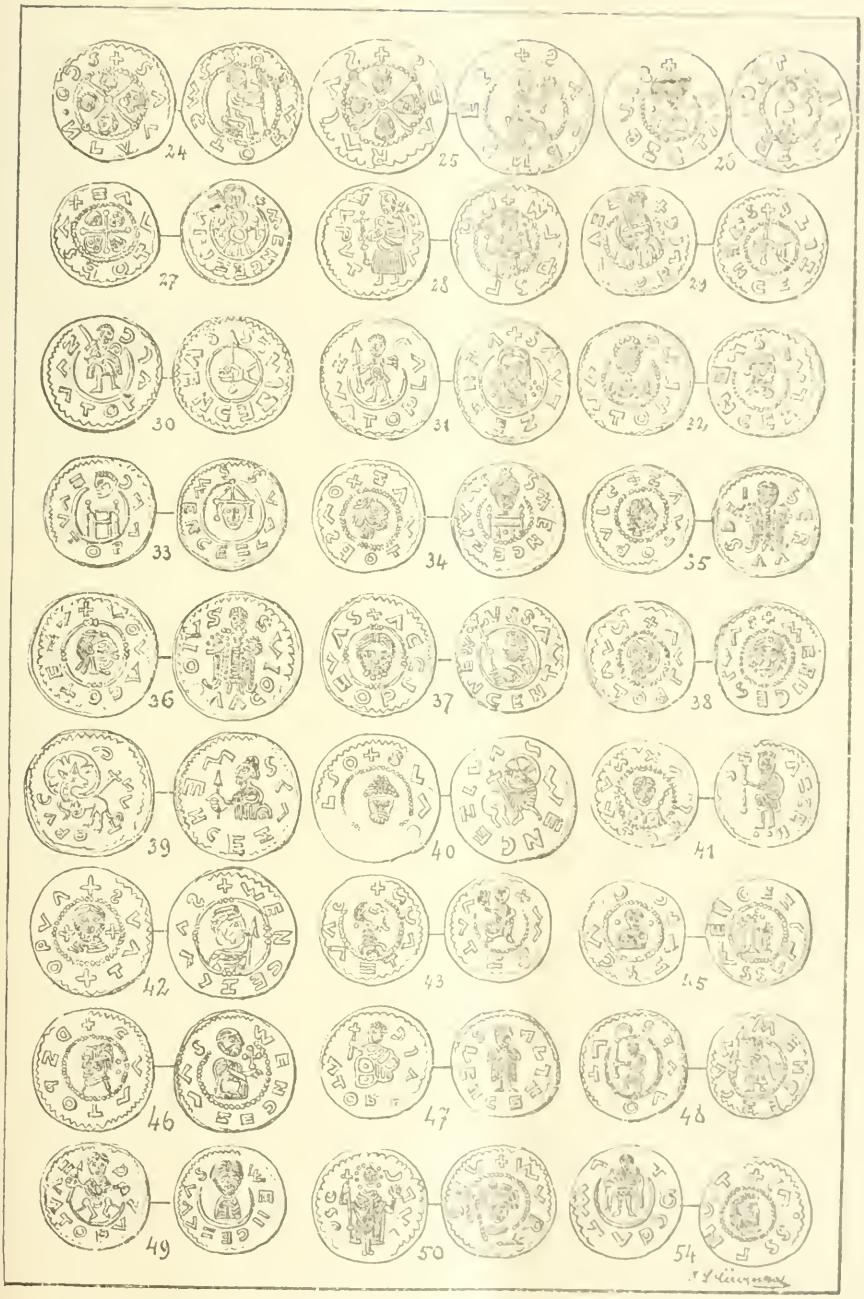
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
45
46
47
48
49
50
54

ČASOPIS

VLASTENECKÉHO

MUZEJNÍHO SPOLKU V OLOMOUCI.

REDAKTOR

ČÍSLA 53.: VINCENC PRASEK.

ČÍSLA 54.—56.: JOSEF VYVLEČKA.

ROČNÍK XIV.

V OLOMOUCI 1897.

Nákladem vlasten. muzejn. spolku v Olomouci. — Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

OBSAH.

Články: Strana

Vincenc Prasek: Upomínka na učenou společnosť neznámých (societas incognitorum) v Olomouci 1
Týž Josef Vratislav šlechtic Monse 3
„ Proměna svobodného a nepoplatného fojtství v nevolný selský statek . . 33
„ Zemské, hlavní cechy v Olomouci 37
„ O faru „podobojí" v Lošticích 40
„ První kazatel protestantský v Olomouci 42
„ Česká kaple sv. Cyrilla a Methoděje u sv. Mořice v Olomouci 43
Dr. M. Kříž: O jeskyni Kostelíku na Moravě 49
Jan Knies: Příspěvky ku poznání diluviálního člověka a ssavectva na Moravě . 61
Dr. Jindřich Lad. Barvíř: O významu starých názvů Eburodunom a Eburum . 81
Josef Tálský: O aberracích čili odrůdách v ornithologické sbírce vlasteneckého muzea olomuckého 83
Eduard Peck: Lid na Vyzovsku. (Pokračování.) . . . . . 85 a 149
In. Lad. Červinka: Denary údělných knížat moravských. (Dokončení.) 90
E. Domluvil: Péče předků o sirotky 105
Vl. Havelková: Vývoj některých ornamentů našich lidových ve vyšívání . . . 129
In. Lad. Červinka: Archaeologické zprávy z okolí Uh. Hradiště 140
Lucie Bakešová: Náš tělocvik 156
Frant. Tálský: Čeleď tuhýků na Moravě 160

Dopisy:

Z Litovle: (Národopisné črty z Litovelska.) Od MUDra. Jana Smyčky 111

Nekrologie:

† MUDr. Jindřich Wankel 113
† JUDr. Jan Hynek 165

Drobnosti:

Vinc. Prasek: Drobnosti hospodářské (1. Vlčí jámy. 2. Vlci a pastýři. 3. Kobylí stáda. 4. Včelařství. 5. Pozemky zvané „Náplatky.") 44
Týž Drobnosti historicko-topografické: (1. Vysoká Lhota. 2. Majetín. 3. Těšíkova Lhota. 4. Hostina Lhotka. 5. Wrancova Lhota. 6. Nemažchleba. 7. Hunčovice). 45
Týž Různé drobnosti: Třebovské pivo a město Olomouc. Frejunky (útočiště) v Olomouci. Vápenka u Grygova. Propinační poměry v Olomouci od r. 1540—50. Rektoři školy u sv. Mořice v Olomouci 1536—50 46

J. Knies: Číše z lidské lebky 118
J. Knies: Kosti z jeskynního medvěda s chorobnými stopami 115
J. Knies: Idol vyřezaný z mamutího klu 115
Fr. Faktor: Hradiště u Malého Hradiska 119
Fr. Faktor: Hradiště u Mysliovic 119
Fr. Faktor: Spečené valy u Mysliovic 120
Fr. Koželuha: Nadace při Určickém kostele z r. 1428 120
Moravské vyšívání v Anglii 167
Národopis na pařížské výstavě 167
Nové archaeologické nálezy v Římě 168
Germanské museum v Norimberce 168
Obraz P. M. Svatohostýnské 168
Hrádek u Mostkovic 168
J. Kučera: Nález pokladu v Uh. Brodě 168

Literatura:

Vlastivěda Moravská. Red. Fr. Slavík. 47
Paměti Hynka ml. Bruntalského z Vrbna. Dr. V. J. Nováček 47
Zeitschrift des Vereins für die Geschichte Mährens u. Schlesiens. Red. Schober K. 48
Ortskunde der Gemeinden Neustift und Povel. Leop. Seyfried 48
Věstník Matice opavské 48
Brünner Kirchengrüfte. Dr. Vil. Schramm 48
O eruptivních horninách tesenitových a pikritových na severovýchodní Moravě. Jos. Klvaňa . . . : 120
O zkamenělých kreusiích z miocénu moravského, dolnorakouského, štýrského a chorvatského. Vl. J. Procházka 121
Miocén Židlochovický na Moravě a jeho zvířena. Vl. J. Procházka 121
Výzkumy na tábořišti lovců mamutích v Předmostí r. 1893. K. J. Maška . . . 121
Devonští trilobiti u Čelechovic na Moravě. Fr. Smyčka. 122
Hrad Helfštýn na Moravě. Isidor Kahlig 122
Beiträge zur Fortpflanzungsgeschichte des Kuckuks. V. Čapek 122
O původu národní písně. Al. Hlavinka 170
Národopisný slovník československý. Red. dr. Pastrnek 173
Deutsche Volkskunde. Ed. H. Meyer 176
Čechy nenáležely nikdy diecesí k Řeznu 177

Zprávy spolkové.

Zpráva o valné hromadě 22/3. 1897 123
Zpráva o činnosti spolku za r. 1897 178
Výkaz nových členů 174

Ročník za 2 zl. Členům spol. muz. vydává se za cenu sníženou.

ČASOPIS

Expedice v České ulici (Národní dům III. poschodí.)

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 53. Vydáno v květnu r. 1897.

Vzpomínka

*na učenou společnosť neznámých (societas incognitorum) v Olomouci, **první** v zemích Rakouských, založenou před 150 léty, totiž roku 1747.*

Kanovníci kostela Olomuckého již před 400 léty, jsouce veskrze všichni humanisty, utvořili společnosť*) humanistickou, první v zemích českých. A po čem druhdy marně král Přemysl II. toužil, to vykonal biskup Olomucký, Vilém Prusinovský, an l. 1567. založil vysoké školy Olomucké, jejichž působnosť za minulých století zvláště na celé i pruské Slezsko, pokud zůstalo polským, byla tak znamenitá, jak veliká škoda se stala národu našemu zrušením této university před 40 lety. Bylo tedy malé universitní město s bohatou duchovní šlechtou, pěstující ušlechtilé tradice svých předchůdců, obzvláště způsobilé, aby se v něm r. 1747. utvořiti mohla moderní učená společnosť, první v zemích Rakouských.

Byl-li této společnosti původcem Josef svobodný pán Petráš, narozený r. 1714 v Brodě Slavonském, však předním její mecenášem a ochráncem stal se probošt od sv. Mořice, kanovník Frant. Řehoř hrabě Gianini**), a duší její učený benediktin Magnoald Ziegelbauer.

A společnosť neznámých ujala se práce s velikou dovedností, jak svědčí 12 měsíčných svazků její časopisu v Olomouci u Hirnle r. 1747. tištěných (8° 962 stran). Titulní list měl prostý nápis „Monatliche Auszüge Alt, und neuer Gelehrten Sachen“ a ozdoben byl znakem i heslem***) společnosti. V časopise tom ohlášeno a recensováno jest 55 různých spisů, mezi nimiž „Joan. Christophi de Jordan de originibus slavicis tom. 2. Vindob. typis Jahn 1745 p. 182; Alterthum und rechtmässige Abstammung dess alt Adelichen Böhmischen Geschlechtes deren Korzensky von Tereschau . . von Ramhoffsky 1747 Wienn bey Kurtzböck fol. 11 Bögen; Evangelium Okausek tussarnesok gub Niarnanik . . . Kiobenhavenne 1744 8° 25 (v gronské řeči) atd. Zajímavy jsou zprávy o vědecké činnosti jednotlivců a učených společností záhraničných z Petrohradu, Cařihradu, Varšavy, Vratislavě, Benátek, Florencie, Říma, Neapole, Londýna, Hágu, Hamburku, Gdanska, Štrasburku, Frankfurtu, Vídně, z Tubinek, Paříže, odjinud — a z Olomouce!

*) Viz Josefa Truhláře „Humanismus a humanisté v Čechách za krále Vladislava II.“ v rozpravách české akademie roč. III. tř. III. č 4. v Praze 1894.

**) Viz v historické topografii Opavska Hlučín.

***) Nad náhrobkem Gorgony sedí v přílbě chocholaté sova, a ve stuze napsáno heslo: Hic monstra deæ (scil. Gorgonis) secura quiescunt.

A pod záhlavím „Olomouc“ na str. 473—5 a 930—942 vylíčeny jsou stručné dějiny společnosti neznámých. Z těchto dějin zapisujeme toto:

Ke konci roku 1746. několik učených šlechticů zatoužilo po společnosti, kteráž pro čest a slávu vlasti měla starati se o zprávy o učených spisech za hranicemi vydávaných, o pěstování styků s učenci záhraničními a vůbec o vzrušení života vědeckého ve vlasti. K tomu konci v domě Petrášově*) konaly se porady co čtvrtek. Předložená žádosť Jejímu Veličenstvu dne 16. března (1746) vyřízena příznivě a společnosť privilegována na 10 let výsadou de non imprimendo pro dědičné královské země české. — Prvními přisedícími členy té společnosti voleni kromě Petráše a Gianiniho plukovník rytíř Baillou, Belius, Duellius, generál sv. p. Engelhard, Gotsched, Gori, Köhler, Sander, a též Josef sv. p. Saingenois. Benediktin Ziegelbauer, proslavený svým působením i v Čechách, povolán na útraty Petrášovy za sekretáře společnosti.

Společnosť, jak již zpomenuto, pilně začala pracovati, i pomýšlela na věci veliké. — Na veřejnosť vystoupila v Olomouci okázalou oslavou jmenovin císařovny Marie Terezie (dne 15. října); u sv. Mořice probošt Gianini četl sl. mši svatou, načež společnosť konala slavnostní hromadu. Císařovnu oslavoval předseda Petráš i kanovník ze sv. Polita Duelius, čteny 2 německé a 3 vlaské básně**).

Hned po této zprávě následuje pohřební řeč věnovaná umrlému členu knězi a faráři na statku Mylorda Taaffe v Něm. Lutyni, Josefu sv. p. Saingenoisovi.

Společnosť neznámých nechtěla přestati na svém časopise; její sekretář po příkladu odjinud daném odporučil vydati dílo hotové: „Bibliotheca scriptorum Bohemicorum.“ Na tomto díle obrazila se však censura, čehož účinkem bylo, že i časopis společnosti byl ohrožen, takže druhý půlročník tištěn za hranicemi. Tím ale společnosť připravila si předčasný hrob. Petráš uchýliv se na svůj statek Nový Hrad nepřestal dále, ač na darmo, pracovati. Idealní ten člověk prázdně své napotom používal k tomu, aby Paprockého zrcadlo přeložil na latinsko.

Ale zůstal v Olomouci Ziegelbauer u Gianiniho. Do tří let vykořistiv archivu kapitulního i pozůstalosti nezapomenutelného Středovského sepsal dílo „Olomucium sacrum“. Zemřel dne 14. června 1750 a pochován u sv. Mořice od Gianiniho, kterýž zdědil po něm rukopisy: Olomucium sacrum, Bibliotheca bohemica, Rabani Mauri anecdota a j.

A nezůstala činnosť společnosti neznámých beze sledů: Tak jako mladší pokolení „patriotů“ v Čechách od Hájka a Balbína počínalo, Moravané vycházeli od Pešiny a Středovského-Ziegelbaura. Čím se stal Ziegelbauer Moravanům „patriotům“, viz Monseovo dílo Infulae doctae str. 151—206, čím opisovatel Ziegelbaurova díla Olomucium sacrum, Kodidek, viz životopis Monseův.

*) Nyní Otahalův dům na Horním náměstí, kde býval čtenářský spolek.

**) Jednu napsal senator Markýz Malespina, druhou Jan Felici z Florence, třetí Evstach Carioli ze San Marcella.

Josef Vratislav šlechtic Monse.

Připomínka. Přejímaje na sebe úkol, ku 104. dni úmrtnímu sepsati životopis Monseův, mínil jsem touto biografií vyličiti dle možnosti onen literární ruch Moravský, jehož předním representantem byl Monse. Ale práce ztížila se: že se mi nedostalo k ruce ani veškery jeho korrespondence, ani všech jeho spisů roztroušených po tehdejší „dissertační“ literatuře, tím méně všech oněch časopisů, v nichž se spisy Monseovy recensují. Než i z nedokonalé této práce bude bohdá poznáno, že Morava v druhé polovici 18. století literárně dosti rovný krok držela s Čechami a že i „patrioti“ Moravští nemálo o obrození národní se zasloužili.

Josef Vratislav „panoš“ Monse narodil se dne 15. června roku 1733 v Novém městě[1]) v kraji Jihlavském a pokřtěn po tehdejším zvyku na dvě jména Josef Vít. Otec jeho Jan Karel byl syndikem.[2])

Za války bavorsko-saské (1741—3) vyznamenal se vlastenectvím, upadl proto do zajetí a, že jím bylo kruto nakládáno, otřeseno jeho zdraví, i zemřel r. 1747. Matka a strýc P. Josef Tadeáš Monse, od r. 1750. farář Novoměstský, pečovali o Josefa i poslali jej 15letého

[1]) V úmrtní matrice u sv. Michala v Olomouci zapsáno sice, že se narodil v Prostějově; ale mýlka pochází tuším odtud, že se Monse častěji v Prostějově, zvláště též za poslední své nemoci, zdržoval.

Rodopisný vývod Monseův.

[2]) **Jan Karel Monse**, syndikus v N. Městě, měl bratra Josefa Tadeáše knězem, kterýž od 2/II 1750—1772 byl farářem a děkanem v Novém Městě a 51 letý † 19/III 1772. S manželkou svou Annou měl Jan Karel 2 syny a 3 dcery, kteréžto děti při otcově smrti 1747 byly nedospělé. Dcery sluly Rosalia Anežka * 21/I 1738, Alžběta Barbora * 17/XI 1740 a Pavlína * 22/VI 1743. Mladší syn Jana Karlův byl Maxmilian * 12/X 1735. Starší syn a vůbec z dětí Jana Karlových nejstarší byl **Josef Vít**, později **Josef Vratislav** jmenovaný. Narodil se 15/VI 1733 a † 6/II 1793. S manželkou Marií Annou, kteráž † 60letá v Olomouci dne 10/II 1816, měl tyto děti: 1. Josefu Vincencii * 20. led. 1769. 2. Josefa Frant. Zachariáše * 7. září 1770. 3. Terezu Lucii * 30. června 1772. 4. Nepomucenu Antonii Josefu * 8. kv. 1774, již křtil Anton Monse. 5. Františka Josefa Matěje * 26. ún. 1776, jejž křtil Anton Monse. 6. Josefa Nepomucena Františka * 15. kv. 1778, jejž křtil též Anton Monse. 7. Ferdinanda, † 4letý 21/IX 1786. Dcera Vratislavova tuším nejstarší r. 1783. provdala se za Dra Engliše do Brna, ale již r. 1792 jsouc vdovou žila se 3 dětmi u rodičů. — O Josefovi se ví, že r. 1795. byl poetou Olom. gymnasia. Kněz Anton Monse, rozený v Novém Městě, od roku 1774—1800 byl kaplanem u sv. Mořice. Byl-li vlastním bratrem Vratislavovým, o jakém se mluví v dopisech Vratislavových, slul výš zpomenutý Maxmilian vlastně Anton Maxmilian. — Při tom zůstane záhadno, kým byla Anna Monseova, 60letá vdova, která dne 19/X 1787 v Olomouci zemřela. Vratislavův syn **František** l. 1792 povýšený na doktora práv stal se advokátem a dne 10. července 1800 25letý pojal k manželství Barboru dceru † barvíře Josefa Göbla. Sezdával jo Anton Monse, kaplan u sv. Mořice v Olomouci, s povolením faráře Drahanovského. Z toho manželství byli tři synové: František, Karel a Ferdinand. 1.) František II. * 1800 byl knížecím Lichtenštejnským purkrabím v Holasovicích u Opavy, kdež † 1836, zůstaviv jediného syna Františka III, kterýž narodiv se 1828 v Holasovicích, stal se hejtmanem ženijního štábu a žije bezdětek ve Vídni. 2.) O Karlovi se nic neví. 3.) Ferdinand * 2/II. 1807 ve Zdánicích byl okresním sudím a † 17/V. 1879 ve Vídni. Jeho děti byly: 1. Klementina * 16/VIII 1849 v Bučovicích. 2. Eliška * 26/III 1842. v Uh. Ostroze. 3. Rudolf * 13/IV 1844 v Uh. Ostroze † bezdětek 12/II 1872 v Břeclavě, kdež byl soudním adjunktem. 4. Ferdinand * 31/III. 1847 v Tovačově, c. kr. major m. sl. žije bezdětek ve Vídni. — [Dle matrik N. Městské, Olomuckých u sv. Mořice a Michala a dle zpráv pí. Vendlíkové.]

na Jesuitské gymnasium do Telče, kdež šestiletá tehdejší studia gymnasijní dokonal za 4 léta od r. 1748—1752.

Z Telče odebral se na studia filosofická do Prahy, kdež od r. 1753—1755 pobyl a tamtéž (1754) graduován z filosofie.

Z Prahy přešel do Vídně, aby tam vykonal 5letý juridický kurs a, jak sám praví, z rozmanitých oborů právnických korrepetoval, rigorosoval, až konečně doktorátu práv nabyl.

Bylo r. 1762. dne 8. listopadu, když se rozdávala jeho dissertace „Triga disquisitionum juridicarum“,[3]) kterou byl věnoval kardinalovi Migazzimu. Tento na promoci Monseovu přibyl, ano účastnil se i disputace.

Tak stal se Monse členem juridické fakulty Vídeňské.

Ve Vídni měl příležitosť naučiti se vlaštině, takže potomně z vlaštiny na latinu překládal. Že rovněž tam zdokonalil se v němčině[4]), třeba předpokládati, ačkoliv později sám vyznává, že píše raději latinsky než německy.

Za tehdejších dob i později ještě mnoho záleželo na tom, kolik kdo světa zkusil; dbalo se na to netoliko u řemeslníků, nýbrž i učenců. A tak Monse prochodil část Čech, Dolních Rakous, Moravu i Slezsko.

Jakmile doktorátu nabyl, naskytovaly se mu ve Vídni výhodné podmínky na zaopatření, ale Monse zatoužil po milé své Moravě, aby jí své služby věnovati mohl.

I nastoupil svou praksi právnickou, v Olomouci tuším, i stal se brzo potom, již l. 1764. advokátem městským, konsistorialním i manským. Za tohoto pobytu zdejšího r. 1764 vydal spis:

„Diatribe de societatis conjugalis inaequitate ad principia juris naturae“[5]) (Olomucii 4°).

Spis ten pro život Monseův jest dvojnásob zajímavý; předně proto, že vystoupil s právem přirozeným, o němž dotud, jak sám praví, v Olomouci nebylo slechu dechu, pro kteroužto novotu nejedny nastaly mu nepříjemnosti; za druhé, že strojil svatbu. Roku 1765. pojal k manželství Marii Annu, nepovědomo čí dceru, 23letou; jemu bylo 32.

Monse, jsa tehda advokátem, pro svou dovednosť slynul již takovou měrou, že po smrti professora university Olomucké, Jindř. Boesensella, páni stavové nemeškali jej jmenovati professorem státního práva s platem 900 zlatých. Dne 29. listopadu r. 1767. byv jmenován brzo potom dne 14. května r. 1768. též od Její Veličenstva v úřadě jest potvrzen. Při tom ovšem i na dále podržel svůj úřad advokátský.

I poněvadž tehda, jak již výše dotčeno při universitě Olomucké právo přirozené bylo vědou neznámou, začal tomu předmětu učiti dobrovolně, až jej posléze zavedl. Ovšem tato věc stala se jemu, že jej pokládali za naturalistu, v mnohých příčinách nepříjemnou.

[3]) obsahující tyto these: 1. Zdaž právem světská vrchnosť kacíře, zvláště na životě, trestati smí? 2. Zdali osobě duchovní dovoleno jest světskou důstojnosť anebo úřad zastávati? 3. Zda říšští manové přinuceni býti mohou, aby léno osobně před trůnem přijímali a osobně služby manské konali?

[4]) Tehda žilo ještě mnoho studovaných lidí, kteří německy neuměli.

[5]) O nerovnosti svazku manželského dle práva přirozeného.

Léta 1769. dne 15. března dekretem dvorským jmenován jest přisedícím kommisse nad studiemi a zůstal jím až do zrušení té kommisse (15 X 1782).

Po nebožtíku professoru Sommrovi dne 15. dubna 1769 suploval při zdejší universitě stolici institucí, digest a církevního práva až do obsazení té stolice. — Již tehdy náležel mu při fakultě právnické přednost.

Pro několik následujících let nemáme o Monseovi zpráv jiných leč rodinných. Viz vývod rodopisný.

Roku 1773. vydal ve Vídni spis:

„Doctrina antiquae ecclesiae de suprema imperantium civilium in personas ecclesiasticas potestate ex lingua italica latine redidit J. W. Monse Viennae 4°-6).

Ačkoliv ani tohoto spisu nebylo nám možná se dopídíti, přece z titulu samým Monsem zůstaveného poznáváme, že již tehda byl své druhé jméno Vít zaměnil za vlastenecké „Vratislav."7)

A Monse sám vykládá, že jméno Vratislav, znamená muže slávu navracujícího8). Tato nepatrná věc ohlašuje nám, jakého ducha člověkem byl Monse již tehda, a jakým znalcem byl domácí historie. —

Dekretem daným dne 2. listopadu l. 1774. svěřena Monseovi stolice církevního práva, kterou dotud měl professor Jan Kniebandl šlechtic Ehrenzweig. Nový tento odbor studia právnického byl mu podnětem, aby vydal spis:

„Synopsis ex jure ecclesiastico" (Olomucii 1775. 8°) jakožto dárek novoroční za tím úmyslem, jak píše ve svém curriculu vitae, aby zásady vlastního práva církevního v této krajině dotud málo známé na vědomosť dal.

Dekretem daným dne 5. dubna r. 1775. učiněn Monse superintendentem Jesuitského semináře ve věcech studijních a disciplinárních.

Když ve Vídni v měsíci prosinci 1775 zemřel Monseův učitel, Pavel Josef šlechtic Rieger, znamenitý professor církevního práva a slovutný spisovatel, Monse jeho památce věnoval životopisnou úvahu, načež ji tiskem vydal s dissertačními thesemi z církevního práva, kteréž v únoru Jan Scholtz, Slezan z Heřvinov (Erbersdorf), hájil. Titul toho spisu jest:

„Pii Manes et eximia in rem literariam merita perill. ac cl. Domini Pauli Josephi a Riegger a discipulo quondam nunc vero ss. canonum professore Olomucensi die IX. dec. MDCCLXV celebrata." Olomucii typ. Josephae Hirnlianae 1776 8° p. 13. — Tímto zahájil Monse praktický a chvalitebný zvyk, že na potom dissertační these kandidátů připojenými vědeckými rozpravami vlastními rozmnožoval, arciť na náklad kandidátu.

---

6) Tento překlad z vlaštiny professor Eybel l. 1776 dal na novo otisknouti ve svých „Distribut. X,", jak Monse sám zaznamenal.

7) Dle některých okolností zdá se, že myslil na posledního opata Sázavského Víta i s bratřími vyhnaného a zároveň na Olomuckého knížete Vratislava, který jest zakladatelem biskupství Olomuckého a obnovitelem kláštera Sázavského.

8) „Stelltwiederher den Ruhm oder die Ehre."

Tou dobou dokonával již první svůj spis obsahu vlasteneckého, neboť vrácen mu byl dne 15. dubna 1776 od cís. a bisk. censora Matěje Františka, biskupa Samarienského:

Tabula juris publici marchionatus Moraviae[9]). (Přehled veřejného práva markr. Moravského.) I tento spis tištěný v Olomouci u Josefy Hirnlové (8° str. 30) vydán nákladem neznámého kandidáta práv s theseni dissertačními na rozdání mezi hosti.

Slova Ciceronova: Ad consilium de republica dandum caput est nosse rempublicam (Kdo chceš býti vlasti rádcem buď především vlasti znalcem), stala se Monseovi vůdčími pro příští časy: k vlastiznalectví čili k vlastivědě odnáší se jeho činnosť spisovatelská, tamže směřuje činnosť sběratelská a konečně jeho ochota, skutkem i radou podporovati vše, cožkoli slibuje oslaviti Moravu!

Čím důležitější tento spis jest, kterým též vědu právnickou ve služby vlastivědy staví, tím potřebnější bude pověděti stručný jeho obsah.

V I. kapitole jednaje o zákonech Moravských uvádí knihu Tovačovskou, práva manská, zřízení zemské, práva městská atd. Kapitola II. věnována jest hranicím, III. náboženství, kleru a školám. IV. způsobě vlády, V. stavům. VI. soudům (desky zemské a manské, práva zemská i manská atd.) V poslední VII. kapitole promlouvá o statcích (zemských, svobodných dvorech, kostelních, manských atd.). A jestliže stručný tento přehled práva zemského nám svědčí, jak veliké vědomosti právnické měl o Moravě, však předmluvou k této práci osvědčuje, že jest nadšeným sledovatelem veškerých nadějných publikací „patriotických."

Teskně zpomíná, jak málo se o Moravě píše, ale hned oznamuje, že mu český „Livius." Pelcl. II. díl Pešinova spisu Mars Moraviae na opsání propůjčil, že Pešinův Moravopis mu zůstal neznám, ale že téhož Pešiny „Předchůdce" na německo přeložiti hodlá[10]). — Dále pochvaluje, že mu Alex Habrich zvěstoval o brzkém vydání Piterova Monastika; též odporučuje spisy Voigtovy Effigies virorum eruditorum — Bohemiae a Moraviae a Acta literaria Bohemiae et Moraviae. Posléze prozrazuje, že mnoho se přimlouval u Pelcla, aby se rovněž jako vydal r. 1774 „Kurzgefasste Geschichte von Böhmen", podobněž stal i historiografem Moravským. „Byloť by přáti," končí předmluvu, „aby mladíci naši, kteří se k platným službám pro vlasť připravují, měli před rukama aspoň návod pro poznání vlasti, aby zdánlivou krásou ciziny se nezvrhli, ježto různé jsou zvyky tak každého města, jak každého člověka."

Monse tedy již tehdy Pešinova Předchůdce Moravopisu (1663 v Litomyšli) česky vydaného po německu uveřejniti zamýšlel; zároveň s Habrichem přičiňoval se, aby II. díl proslulých Pešinových vojen Moravských po 100 letech tiskem vydán byl.[11])

---

[9]) Spisu toho original chová se v z. archivě v Brně: Cerr. S. č. 252/16.

[10]) Podobněž předseda Olomucké společnosti neznámých, sv. p. Petráš, překládal na latinsko Paprockého zrcadlo markr. Moravského.

[11]) A skutečně velmožný přítel Monseův Josef Valentin Zlobický od r. 1775. professor češtiny při universitě Vídeňské, nalezl mecenáše na vydání. Proč se věc neuskutečnila, bude na svém místě zpomenuto.

Na tomto místě třeba zpomenouti okolnosti pro náš život národní velice důležité: povědomého zrušení řádu Jesuitského a nařízení s vysokých míst daného, aby knihovny všech zrušených kollejí odvedeny byly knihovnám universitním. Jakož tedy v Praze universitní knihovna znamenitě obohacena bibliothekami kollejí Jesuitských v diecesi Pražské zrušených, tak v Olomouci teprvé vznikla bibliotheka universitní z bibliothek kollejím Jesuitským v diecesi Olomucké druhdy náležitých. — I poněvadž takovýmto způsobem nasnášeno též veliké množství starých knih českých, přirozeně nabývali učenci náležitého ponětí o velikosti někdejší literatury české. Tak knihosbory Pražský a Olomucký osudným zrušováním kollejí Jesuitských a později jiných klášterů vzniklé umožnily studium literatury české.[12])

Poněvadž ale všecky duplikáty a vůbec multiplikáty knih se od státu na veřejných dražbách prodávaly, vypěstován neobyčejný shon po knihách. Co učenec, to sběratel a slídítel po knihách. Mezi takové sběratele náleželi kromě Monsea Moravané Zlobický Velehradan, Hanke Holešovan a zejmena Hradišťan Cerroni!

Nezapomenutelná v té příčině zůstane sběratelská činnost Cerroniho!

S tímto moravským vlastencem dopisoval si Monse velice mnoho. Slyšme, co Monse dne 27. října, 27. listopadu a 5. prosince r. 1776. Cerronimu německy píše o knihovnách, knihách a učencích: „Naše knihovna (universitní) přijde v nesnáze, poněvadž kollej i místnost knihovní bude proměněna v kasárnu.

Z naší knihovny více vykořistíme, jakmile pan Hanke jakožto adjunctus bibliothecae přibude.

Hádá se obecně na jistého cizozemského praemonstrata Arsena,[13]) který někdy zdejší kapitolní knihovnu prohlížel, že ji tuším ochudil (Dass er sie defloriert haben mag).

Co se knih a rukopisů týče, Monse posílá Cerronimu do Vídně několik exemplářů svých spisů pro něho a pro Zlobického, dále přikládá výtah z katalogu Gianinské knihovny[14]), aby si vybral, co zakoupiti hodlá, a posílá mu knihy zakoupené.

Co se týče učenců a přátel vlastenecké literatury, Monse dětinsky se raduje z uzdravení Adaucta Voigtova: „Dann hoffe ich, dass die gute Sache den Gipfel unserer Wünsche erreichen und unsere treue Nation auch von seinem grossen Ruhme bestrahlt werde.“ Když téhož roku zemřel biskup Hamilton, obával se Monse, aby P. Quirin Kralovecký nepozbyl bibliotekařství Kroměřížského, ale potěšil se rozmluvami s generálním vikářem[15]) sv. pánem Rolsbergem, „který se velice zajímá pro P. Quirina i pro naši literaturu.“ Zpomenutý totiž P. Kralovecký zamýšlel sepsati

[12]) Jungmann k veledílu svému, historii literatury české, měl v Praze po ruce 2400 českých knih.

[13]) Cerroni připsal: Faseau.

[14]) Kanovníku Fr. Řehoři Gianinimu, spoluzakladateli učené společnosti Olomucké (societas incognitorum 1747) náleží mezi novějšími šiřiteli osvěty vynikající místo. V jeho knihovně stálo nejméně 785 foliantů, nejméně 1548 4° a nejméně 650 8°, mezi nimi mnoho českých spisů!

[15]) Janem Matějem Butzem z Rolsberku.

dějiny diecese Olomucké, za kterýmž účelem ještě prohlednouti chtěl knihovnu i domský archiv Olomucký.

Téhož roku nařízeno Monseovi, aby o stavu školství moravského podal zprávu; ale sotva tak byl učinil, nastalo jemu sočení nepříjemné netoliko pro tuto příčinu, nýbrž i pro jiné výš dotčené novoty (zavedení přirozeného práva). Jakého druhu tyto nepříjemnosti byly, naznačíme zlomyslnou klevetou, že prý jeho příčinou celá ves vyhořela!! — Věc ta Monsea velice roztrpčila, neboť píše příteli Cerronimu (27 XI. 1776): „Durch gekünstelte Beleidigungen eines undankbaren Feindes bin ich in eine entsetzliche Unthätigkeit versetzt worden — und sollte nach Verheissung des H. Martini und Heinke von diesen Bitterkeiten nicht bald befreit werden, so zwingt mich meine eigene Erhaltung, die unglückselige Professur zu resigniren!“

Při universitě Olomucké udály se zatím některé změny, že totiž „collegium nobilium“ z Theresiana i se základním fondem barona Tiefenbachovým (1776) přeneseno do Olomouce, z čehož professoři práv měli nějaké požitky, ježto šlechtici onoho konviktu neplatili kollejného. A regentem tohoto šlechtického konviktu jmenován Karel markýz de Ville, přisedící královského gubernia v Brně a nařízený dozorce nad školami humanitními i německými. —

Téhož roku jmenován jest Monse ředitelem studia juridického při universitě Olomucké, a slavně installován v ten úřad zpomenutým markýzem de Ville dne 20. března[16]). Tento úřad podržel Monse až do smrti, což proto zvláště vytýkáme, an nový ředitel se postaral o to, by veškery listiny dotýkající se fakulty právnické ve zvláštní knihy byly sneseny, jak svědčí dvě značné snůšky: Fragmenta pro notitia historica studii juridici Olomucensis, collegit Josephus Wratislaus nobilis de Monse, a Beitraege zur Geschichte des juridischen Studiums in Olmütz[17]).

Tehdy pilně se zanášeli učenci moravští přípravami pro moravskou topografii, a to: Zlobický, Cerroni i Monse. Posledněj ší posílal příspěvky Zlobickému, a Cerronimu oznamuje o topografii, kterou Monseovi hrabě Sinzendorf byl poslal, a též o veliké mapě dioecese Olomucké od Freienfelsa.

Dne 13. dubna posílá Cerronimu: 1. velikou mapu Freienfelsovu, 2. tištěný popis pozemských statků na Moravě, od Freienfelsa, 3) rukopis s tištěným popisem úplně takořka shodný, 4. Hayovu řeč pohřební nad umrlým knížetem biskupem Hamiltonem, 5. Denník Jana Corvina[18]). Cerroni totiž připravoval historickou topografii města i kraje Hradištského; i přispíval mu ochotně Monse a odporučoval mu spolupracovníky: „Bei uns fängt die vaterländische Literatur ein gewisses Leben zu bekommen, worüber ich mein Vergnügen nicht beschreiben kann. Der ältere

[16]) Cerroni jmenuje den 4. října; zdá se, že míněn dvorský dekret, kterým v úřadě tom definitivně potvrzen.

[17]) Cerr. S. 276 a Nro 54 v zemském archivě.

[18]) Druhý díl toho denníku (Annalium Hradistensium) že chová Dr. Corvini v Brně. Toho II. dílu nebylo lze nijakým způsobem od zpomenutého doktora dostati, že v něm jsou „arcana familiae.“

Herr von Rolsberg, derweiliger vicarius generalis ist ein grosser Freund davon, kann auch viel beitragen."

A netoliko svým krajanum pomáhal, nýbrž i učencům českým, s nimiž pilně korrespondoval: Tak Gelasiovi Dobnerovi pro dílo jeho heraldické kreslil pečeti z archivu kláštera Hradiště.

Do duševní dílny tehdejších vlastenců velmi znamenitě dává nám nahlédnouti list Rajhradského benediktina Alekseje Habricha[19]) zaslaný počátkem května 1777.

Carissimo, dignissimoque viro, D. Josepho Wratislao Monse Juris utriusque Doctori, ejusdemque Facultatis Professori Regio, Publico et Ordinario, Alexius Benedictinus Rayhradensis.

S. D. P.

Odiosissima illa negotia, quae modo totam fere divexant Moraviam, nec claustra sinunt immunia. Ipsissima et mea tempore sat longo adeo occupaverunt, ut de iis, quae Te mihi, vir dignissime! meum effecere Amicum, non nisi momentis succisivis cogitare licuerit. Vide sis ergo jam causam, ob quam responsorias meas hactenus differre debuerim. Illis nunc domi forisque tantisper compositis primum, quod facerem, mihi imperavi: ut Tibi scribam, Te de rite obtento libro Peltzeliano cum infinita gratiarum actione certiorem reddam, Teque vehementer rogem, ne me vel propterea, quod id genus debitae in Te observantiae tamdiu distulerim, e numero maximorum cultorum tuorum excludas.

Quod conatibus nostris continuo faveas, iisque non modo prosperum profectum preceris, sed et in antecessum applausum occlames, magnam tibi rei diplomaticae aestimationem inhaerere ostendis. Denique ars non habet osorem, nisi ignorantem! utrum autem res nostrae cum tempore (?) a quovis tam benigne, sicut a Te, susceptae fuerint? eventus docebit. Pace mea: judicet quisque, sicut affectus est, ego propterea manum a tabula non removebo.

Monasticon Moraviae a tempore, a quo Regiſtratura Generalnj Půhonůw a Nalezůw Olomauczkich y Brnienskych. Ytem wsseligake Pamieti a Nauczenj tehož Markgrabstwy. Opera: manu Perillustris Domini Joannis Georgii Humpoleczki de Ribensko conscripta, aliaque praetiosissima Archivii nostri Cymelia, que Dnus Piterus nec attrectasse videtur, in manus pervenere meas, multum increscit, quae et quanta autem in praenominatis Mstis de nobilissimis Moraviae familiis, aliisque Viris famosissimis recondita sint? tacite tibi imaginare!

Domino Peltzelio nostro proxime quaedam denuo submittam, quae a me de novo desideravit, sis quaeso ei author, ut, cum II^dam partem Pessinae[20]) feliciter detexerit, et jam cetera, quae post se reliquit, inquirat, certe: si Chronicon Tiburtii Abbatis Trebnicensis.

---

[19]) Aleksej Habrich * 26. července 1736 v Bouzově, benediktin Rajhradský, svým vědeckým snažením jest vedle Monsea nejznamenitější Moravan té doby. Horlivě podporoval svými příspěvky snahy všech tehdejších učenců: Dobnera, Pelcla, Dobrovského, Zlobického, Cerroniho a j. Jakožto pokračovatel Piterova Monastika snesl na 2000 listin. Tiskem vydal 1781 Jura primaeva Moraviae; sestavil nekrolog benediktinský a dějiny některých far v Brněnské diecesi; spořádal mnohé archivy atd. Zemřel 27. března 1794 převorem jsa Rajhradským. Žádoucno jest, aby obšírný jeho životopis co nejdříve byl vydán.

[20]) Vojen Moravských Mars Moraviae.

aut ejus fragmentum Annalium, vel etiam continuatoris Vitalis fragmentum, quae Pessina ultra vigesies in Suo Marte citat, et laudat ex eo, quod Specialia quaedam contineant, quae alibi non inveniuntur, detegeret, immortalem mereretur memoriam; credo enim, quod ubi IIda pars Martis latuit, quod et ibi documenta et Msta unde suam historiam contexuit, delitescant. R. R. P. P. Paulini Oborzistienses a Pessina fundati, ejus Bibliothecae et Mstorum haeredes ex asse fuisse dicuntur, quis scit? quid ibi incognitum latere non possit?

Quod Clarissimi P. Gelasii Dobner Tomus Vtus Annalium sub praelo sudet, ex Ipsiusmet epistola, qua quingenta exemplaria literarum fundationis coenobii nostri aeri incisa pro hoc tomo sibi, expetierat, percepi. Scripsi eidem qualiter petitioni ejus satisfacere velimus, sed, responso nullo accepto, nec scio, probaverit ne? vel reprobaverit consilium nostrum. Ejus dissertationem de origine Marchionatus Moraviae nondum conspexi spero autem eum Moravos in ea mitius tractare, quam in Prodromo sui Hagecii, in quo Schoky, Moravis haud bene affecti, sententiae assentire videtur, qui nomenclaturam Mähren a Mrcha eine Mähr, quod cadaver significat deducit. Si diplomata antiquissima, a quo germanice scribi coeperunt, inspiciamus, nunquam Mähren nec Mahren, multo minus Mrchen, inveniemus, sed Mehrheren et Merherren, quod procul dubio inde factum esse censeo, quod Moravia a quo Marchionatus esse coepit, inter plures Dominos et Marchiones communiter distribueretur.

D. Zlobitzky Viennae et P. Quirinus[21]) Cremsirensis jam dudum mihi tanquam Viri ab excellenti doctrina et eruditione noti, commendati sunt; gaudeo, si ea [eruditione] etiam res patriae nostrae illustrare contendant.

Collectio Inscriptionum Sepulchralium, quam optas, res admiranda est, sed a nemine, nisi qui sui juris et bonorum proventuum dominus esset [: ut possit peragrari :] suscipienda, praeterea in re antiquaria cum peritissimum esse oporteret, secus grandes difficultates in hoc negotio inveniret. Nos eas, quae olim in insigni collegiata ecclesia Petersbergensi et Parochiali S. Jacobi Brunae exstiterant, quantum memini, descriptas h(abe)mus, poterunt adnecti, cum de his Ecclesiis diplomatice agemus.

De D. Ceroni Vienensi mihi scripsisti, quod topographiam Moraviae meditetur. Non Moravie, sed solum modo Civitatis et circuli Hradischtiensis historiam geographico-topographicam, prout id mihi ipse insinuavit, dum abs me suppetias quasdam efflagitasset. Communicavi eidem multa ex saeculis XIV. XV. et XVI. eo spectantia, quorum haud aliquis alius copiam habere potuit, cum originalia in manibus meis sint. Praecipue Jura, quae cives ipsi inter se condiderunt et observari fecerunt, dum civitas nominari coepit, et antequam alia Bruna ex mandato Marchionis accepissent. Plura adhuc possideo, quae cum se gratum et pro patria prorsus bene cogitare ostendat, forte in proximo habebit speranda.

[21]) Kralovecký.

Partem litterarum, quas ultimis ad me scripsit, favebis hic apponere, cum Te plurimum concernant. Bey dem hiesigen Aufenthalt des H. Professor Monse etc. etc. Utinam nobis omnium civitatum Moraviae Patricii ejus modi gignerent filios! brevi haberemus Universalem Provinciae Historiam: Vale Vir litterarum et honoris Patriae flagrantissime, et me inter tuos cultores numerare non neglige. Scribebam Rayhradii VIII. Id. May MDCCLXXVII. (Original ve Františkovu mus. v Brně).

Tou dobou P. Quirin Kralovecký, konaje studijní cestu po Moravě po archivech Mikulovském, Rajhradském a j., překvapil Monsea zasláním dvou fragmentů k literární historii Moravské od Středovského. To ponouklo Monsea, aby zpomenuté zlomky vydal. Příležitost k tomu se naskytla, když v měsíci červnu chovance šlechtického konviktu, Jan Adamec, rytíř z Dombrovky a z Adamovic, Slezan z Opolí, bakalář filosofie, připravoval své promoční these z veřejného práva, že Monse připojil k nim svá „Suppeditata ad historiam literariam Moraviae". (Příspěvky k literární historii Moravské. V Olomouci 8° str. 44.).

Jaký úmysl s vydáním nepatrné této sbírky jmen spisovatelů Moravských měl, nejlépe označil v předmluvě slovy „ad famem magis proritandam, quam compescendam" a zřetelněji v listě k Cerroninu (dne 5. června): „Mein Vorhaben ist durch derlei kleine Skarteken die Gemüther zu reizen, welche im Stande sind etwas Grosses zu leisten."

A ten úmysl se mu plnou měrou zdařil, jak oznamuje témuž příteli, že kanovník Kroměřížský několik neznámých spisovatelů Moravských vynalezl. V předmluvě k týmž suppeditatům ohlašuje čtenářům, jak pilně v Rajhradě pracují o doplnění Piterova Monastika, a o pracech Zlobického o sepsání topografie Moravské.

Ale sotva práce tato byla dokonána, již tištěn nový spis Monseův právnického obsahu:

„Joachimi Georgii Darjes observatio de modis in statu naturali componendi controversias." (Kterak ve stavu přirozeném kliditi spory, v Olomouci 1777 8° str. 40). Spis ten připojen jest k thesím Olomučana Františka Rollera, věnovaným veliteli pevnosti Olomucké Jackovi sv. p. Brettonovi.

Poslednější okolnosť způsobila Monseovi nepříjemné kyselosti. Velitel totiž, poctěn byv věnováním zpomenutých thesí, přislíbil přijíti na promoci i s důstojnictvem, i čestné stráže vojenské stanuly před universitou. Přirozeně tedy i Monse se své strany jakožto první repraesentant university přičiňoval se, aby všichni professoři — i neprávníci — dostavili se do velké auly akademické, ale — nepřišli. Proto posteskl si u Cerroniho v tato slova: „Unter unseren Professoren geht es so verwirrt, wie unter Schubirz — ich wollte lieber Träeger am Salzgries (in Wien) sein."

V přátelských svých dopisech toho roku zpomíná ještě, že Pelcl dal otisknouti Paměti Václava Vratislava z Mitrovic, že Voigtovi psal, aby na slíbenou literární historii Čech a Moravy ne-

zapomenul; že na místo krajského hejtmana hraběte Sinzendorfa přibyl z Hradiště pan Rolsberg a že v kraji Hradištském mnoho obcí přihlásilo se k náboženství evangelickému.

Školní rok 1777/8 stal se pro universitu Olomuckou osudným, neboť po jeho dokonání měla se universita přenésti do Brna. Nastala i Monseovi potřeba, rozloučiti se s praksí advokatskou a věnovati se na dobro professuře. Pro tu asi příčinu dostalo se mu napotom osobního přídavku 300 zl. ročně.

Stěhování do Brna ztíženo hlavně převážením veliké knihovny universitní[22]). Monse sám s rodinou dne 17. srpna vyjel z Olomouce do Brna. Jak pochopitelno, znamenáme v životopise Monseově za první rok působení jeho v Brně značnou mezeru. Dne 29. září r. 1778. jmenován c. k. radou, a dne 7. listopadu „judex delegatus universitatis in causis criminalibus".

S rokem 1779. shledáváme Monsea již zase v obvyklé činnosti: milý jeho přítel převor Rajhradský, Alex Habrich, byl na blízku; ten mu vyprávěl o divech městského archivu Brněnského; též Cerroni dostal se z Vídně do Brna. A nejdůležitější pro něho věc, že Brněnský knihkupec Benedikt Mangold ochotně spisy Monseovy v náklad svůj přejímati slíbil.

I přihodilo se, že Monseovi Norbert Korber, professor církevního práva při domácím studiu kláštera Louckého, poslal opis rozmluvy mezi duchovním a vojákem stran důstojnosti papežské a královské. „Dialogus inter clericum et militem super dignitate papali et regia." (Brunae 1779 8° 48 str.) Jakkoli spis ten od knihtiskaře Jindřicha Quentla v Kolíně mezi l. 1480—1490 byl tiskem vydán, hodil se svými tendencemi na dobu Josefinské reformace. A Monse tušil dobře, jak choulostivé to thema jest, pročež předmluvu k tomu spisu ukončil vážnými slovy: „Prodesse volo, non vellicare." Avšak nezůstalo bez pohnutí myslí, jak níže poznáme. Zpomenutý dialog byl posledním spisem Monseovým právnického obsahu, neboť napotom vydával již jen díla vlastivědecká a též spisy české.

Byltě téhož ještě roku 1779. vydal objemnou knihu 8° o 206 str. a 16 str. předmluvy:

„Infulae doctae Moraviae (životopisy biskupů Moravských). Vzorem pro tento spis bylo Monseovi dílo Magnoalda Ziegelbauera „Infulae doctae in Germania" a podkladem téhož dílo „Olomucium Sacrum," kteréž Ziegelbauer, byv do Olomouce od barona Petráše r. 1747. za sekretáře učené „společnosti neznámých" povolán, za zdejšího pobytu sepsal za přispění kanovníka Gianiniho. Při tom ovšem Monse hojnou měrou užil spisů tištěných: Pelclových: Abbildungen böhm. & maehr. Gelehrten, de Lucových das Gelehrte Oesterreich, Pešinovy Bohemia docta atd.

O povaze tohoto Monseova spisu i o jeho kritickém počínání nejlépe svědčí odstavec „Martin arcibiskup Hnězdenský" (str. 18—33), kdež dokazuje, že Martin Opavan skutečně jest Moravanem, ano Opavsko bývalo částí Moravy.

[22]) Viz o té věci Koželuhův životopis Hanky z Hankenštejna.

Infulae Monseovy v učeném světě nadělaly dosti mnoho hluku, hlavně střízlivou kritikou a příkladem! Především vzbudily u moravských vlastenců touhu, aby se Ziegelbaurovo Olomúcium sacrum vydalo tiskem, jak níže bude dotčeno.

Infulemi svými Monse dotekl se bolestně pána de Lucy, vydavatele gelehrtes Oesterreich, a též Ungara. Psáť 10. října Zlobický o obojím: „Sie haben recht gethan, dass Sie es ihm (de Luca) in Ihren Infulis ausstellten, weil er alles, ohne es vorhin zu prüfen, was er erhält, drucken lässt. Aber wie ich höre, mit dem Ungar werden Sie was zu thun kriegen. Aber auch das haben Sie gut gesagt —, warum war er gar so rachgierig. Es geschieht ihm schon recht. Ich höre, dass er sich vertheidigen wolle. Das soll er nur thun.“

V prvnější příčině zařekl se Zlobický, že již ničím více pánu de Luca nepřispěje, ač mu tolik důležitých článků poskytl.

Mnohem zajímavější jest spor s Rafaelem Ungarem, který nám dává nahlednouti v ony kyselosti vědecké i osobní, které se tenkráte v Praze odehrávaly.

V Praze totiž Rafael Ungar byl vydal r. 1776. I. díl Balbínovy Bohemia docta, načež jej r. 1777. P. Kandidus a S. Theresia Augustinian předešel vydáním II. dílu téhož Balbína. Tento podivný způsob rozhořčil Ungara velice, pročež nemeškaje již r. 1778. vydal týž druhý díl, pojav do něho i předmluvu i poznámky Kandidovy, aby je mohl zkritisovati. Kandid žaloval Ungara pro patisk, ale nepochodil u úřadův. Současně ale Dobrovský, ujímaje se Kandida, začal kritisovati vydání Ungarovo. I poněvadž Ungar útoky ty chtěl odrážeti, začal proti novému časopisu Dobrovského „Böhmische Literatur“ vydávati bezejmennou „Revision der böhmischen Literatur.“

Do tohoto památného sporu literárního zapletl se nechtěje i náš Monse, an v Infulích na str. 40 Ungarovu kritiku díla Kandidova nazval „crisim nonnihil acutiorem.“

Jakmile tedy Dobrovský Monseovy infule dostal do Prahy, poslal prý s nimi nějakého pána Heidla k Ungarovi do Strahovského kláštera, aby prý pozoroval, kterak se prý bude k tomu tvářiti Ungar. Ungar hádal, že Dobrovský Monsea podpíchl; a když na druhý den zašel k Dobnerovi, který den před tím tytéž oba spisy Monseovy, i Dialog i Infule, byl dostal, divil se Dobner rovněž a hádal taktéž na Dobrovského. — Při tom začala rozprávka o obou spisech Monseových. I začal Ungar kritisovati zejmena Dialog: Nač prý vydávati starý krám atd.? Konečně řekl, že vydá proti Monseovi spis: „De controversiis inter Bonifacium et Philippum pulchrum.“ — Dobner se smál a řka: „Sie werden diese Abhandlung nicht schreiben!“ ‚Warum?‘ „Sie werden sie nicht schreiben, ich kenne Sie“.

A Ungar skutečně vrhl se na Monsea, ba již patřičný útok ku str. 144. svého spisu „Revision“ dohotovil a osnovu pro dotyčnou dissertaci připravoval. V tom utvrzovaly jej také hlasy nevole proti Monseovu dialogu ozývající se v Praze, z Moravy i z Vídně. (viz též Magazin für Böhmen & Mähren 1781 str. 131—43), až konečně Zlobickému o svém úmyslu, vydati dissertaci, oznámil. Ale

„Zlobický prosil mne, abych jemu k vůli od té dissertace upustil“. A Ungar skutečně k prosbě Zlobického věci té nechati hodlal, když k jeho veliké radosti Monse sám, byv o věci od Dobnera poučen, dne 12. listopadu se omluvil a litoval, že nechtěje Ungara urazil, ba že i odvolati veřejně hotov jest. Na to teprvé konečně rukopis do tiskárny zaslaný táhl zpět a jiným nahradil. — Přes to donesla se Monseovi zpráva, že Ungar na něho bude útočiti; pročež Monse Dobnerovi důtklivě dopsal, načež Ungar dne 2. ledna 1780 Monseovi listem celoarchovým všecky okolnosti na široko vypsal a jeho obavy zaplašil.[23])

O tom, co tehda tři přední Moravané, Monse, Zlobický a Habrich osnovali, podávají nám zprávu dva listy, Zlobického na ½ 3 a Habrichův na celém archu psané. Oba ty listy jsou takořka hotovými rozpravami vědeckými, i podáme z nich stručné výpisky:

Zlobický totiž z Vídně dne 4. listopadu r. 1779. píše Monseovi o 13 různých věcech:

1. Dobner vydáním svého „Specimen diplomaticum Moraviae,“ že Zlobického náramně sklamal; ze 100 listin, které on sám nasbíral, že nenalezl u Dobnera ani jediné. Však i ty, které uveřejnil Dobner, jistotně že budou v Rajhradském archivě.

2. Že dověděl se, kterak prý baron Housperský znamenité věci ze stavovského archivu chová; nech Monse poprosí Housperského o příspěvky pro Zlobického topografii. „Wenn ich so fort Beiträge erhalte, so wird mein Werk hübsch anwachsen . .; dann lässt sich's sagen: Die Mährer haben schöne und reitzende Sachen . . .“

3. Báňský a dvorní rada Peithner dal se ode mne přemluviti, aby vydal přírodopis (Naturgeschichte) Moravy. Spis ten obsahuje stručné dějiny Moravy, dobré zprávy mineralogické, topografické atd. Rukopis podán Císařovně k nahlednutí. „Das Jus Municipale et montanum, so Dobner liefert, und listiger Weise von ihm (Peithner) herausgelocket hat, weiss er jetzt nicht, ob er es noch einmal mitabdrucken soll lassen. Dobner hätte besser gethan, wenn er es weggelassen hätte, weil er wusste, dass wir es vom Peithner gewiss erhalten werden, und wenn er statt desselben das Chronicon Hradištiense, Budvicense, Mesericense und Chronicon deleti monasterii Smilheimensis geliefert hätte.

4. Nech Monse jakožto přítel Dobnerův tohoto poprosí o zmíněné kroniky pro dílo Zlobického. — Též u sekretáře Wolfa nech se o příspěvky přimluví a posléze Habricha nech požádá, aby přece vydal seznam všech pokladů Rajhradských.

5. Kraloveckého nech Monse požádá o výpisky z rukopisů Středovského, chovaných v Kroměříži (o zaniklých hradech). Současně Monseovi posílá příspěvky k dějinám právnického studia.

6. Vyslovuje přání, aby se mohl dopíditi spisů Hradištského MDra Kiesewettra.

7. Zda-li Olomucký kolář, který vynalezl jakýsi stroj válečný, jest Moravan. Jakýsi radní panáček (magistellus) Olomucký, že psal

[23]) **Tento list chovaný ve Frant. museu, jest velevítanou pomůckou pro poznání tehdejších poměrů literárních v Praze, dotýkajíc zvláště Ungara, Kandida, Dobrovského i jiných.**

do Vídně „Clarissimus Monse sey maniacus", jména jeho že nezvědĕl; nech si z toho nic nedělá. Ihre Infulae finden hier nicht weniger Beifall, als Ihr unsterbliches, patriotisches Bestreben die Kodidekischen Manuscripte der Welt bekannt zu machen. Man wünschet nicht nur das Olomucium sacrum, sondern auch die übrigen Ziegelbaurischen . . . Werke gedruckt zu sehen. . . . . Es ist nothwendig, dass Kodidek die Handschrift zur Einsicht hergiebt . . . . Nehmen Sie sich nur ein Exempel an der Parte II. Martis Moravici, an deren Druckbeförderung es schon seine Richtigkeit hatte, bis Dobner & Voigt dem guten Grafen Wrbna einredete, dass das Werk unvollendet und ungleich der Pars I^ma^ mehr ungarische als böhmische und mährische Gegenstände enthalte, wiewohl Beide das Werk loben und desselben Herausgabe versprechen. (In effigiebus I. pag. 26; Monumentorum IV. pag. 192.)

8. Kodidek soll die Manuscripte des Olomucii Sacri, der Epitaphia & Privilegia Episcopatus Olom. auf etwelche Tage mir einschicken, damit ich entweder den Grafen Wrbna statt des Martis Moraviae, oder den Grafen Klary, Baron Kresel oder vielleicht gar die Monarchin selbst darum (um die Druckkosten) angehen könne. . . . . Die Ehre der Herausgabe wird Ihnen voraus, dann erst mir gebühren. Die Vorrede überlasse ich Ihnen (následuje úvaha, kterak spis vydati, totiž s doplňky z Assemania, Solagia, Dobnera, z Praye, Bukische, Wengerského atd.)

Die andächtige und fromme Monarchin . . . . wird es gewiss drucken lassen; und wenn sie auch nur 100 ♯ dazu giebt, so giebt der Graf Wrbna, Klary und Baron Kresel, dann die mähr. Nation. Bruderschaftskasse, die alle Jahre das Fest des h. Cyrillus und Methodius bei den Michelern hier feierlichst begehet, das übrige darauf . . . Der Erzbischof muss Schandenhalber auch beytragen . . . als Oberhaupt der mähr. Kirche . . . Kodidek soll 2 Douzent Exemplarien auf dem Schreibpapier, oder 6 Exemplarien und für die 18 das Geld à 4 Rh. also 72 Rh. und, wenn wir guten Abgang haben, auch 100 Rh. für sein Manuscript nebst einem patriotischen Denkmale, das wir ihm in der Praefation und bey der Monarchin stiften werden, empfangen . . . . .

9. Was ist denn die Bjble zlatá und die Kronyka Karyona, dann der Verus operarius in vinea Domini, so Sie von Ihrem H. Bruder zu Olmütz erhielten? . . . . Ich werde Ihnen von Lomnitzky in böhm. Reimen: Hadanj aneb Rozeprze mezi Kniezem a Zemanem o Moczy a Panowánj gak Spráwczů Cyrkewnjch tak y Potentatůw swietskych. 8° Prag. 1589 liefern, sobald ich es abgeschrieben habe. Es ist ein rares Büchel von 7½ Bogen, so nirgends mehr zu haben ist, das Sie bey Ihrem Dialog gut hätten benützen können.

Voigt soll auch ein derley Rozmlouwánj mezi sw. Petrem a Kniezem sich angemerkt haben. . . . Der Hof sieht itzt derley Schriften nicht gerne.

10. Herr Pater Prior Habrich . . . möge bald den Katalog, den er eben bearbeitet, herausgeben . . . Dobner in Praemissis ad Specimen diplomatarii Moraviae eifert unseren besten Habrich und uns alle an, was er gethan, fortzusetzen . . . . Das Verzeichnis der

Raygerischen Urkunden erhielt ich aus den Händen des Braunauer Praelaten, der sich selbst bestrebet, diese Schätze zu revindiciren, da seinem Vorgeben nach dieselben durch den seligen Pitter aus Braunau und Břewnow dahin (nach Raygrad) sollen gebracht worden sein. . . . Wenn es auch der sel. Pitter gethan hätte, wie ich sehr zweifle, so kann es der H. Praelat gewiss nicht beweisen, und widerrechtlich kann er uns Mährer dieses Schatzes nicht berauben.

11. Wenn der H. Baron Hauspersky seine mährischen Landtagsschlüsse mir mittheilen wollte, verspreche sie ihm in kurzer Zeit . . zurückzustellen. Cerroni und ich würden sie extrahiren.

12. Wünschte mir die obersten Landesofficiere . . . aus den Landrechtsbüchern Czudy Olomouczký und Czudy Brnienský zu excerpiren.

13. Nach Weinachten wird Ihre Mährische Landesordnung, das Engelmanische Manuscript sammt den decisionibus forensibus mit grösstem Danke folgen . . . Könnten wir das von Voigt angezeigte Buch De modo in jure studendi libellum Petro Vecturio novello jurium Scholari Johannes Jac. can. juris utriusque consultus mittit. Impressum in inclita civ. Bruna a. s. MCCCC. LXXXVIII.. erhalten!

Monse tento dlouhý list přítele svého Zlobického po svém zvyku neodkladně zaslal převorovi Habrichovi, načež tento dne 22. listopadu odpověděl listem celoarchovým.

I píše tedy Habrich: Že se listu Zlobického nemohl do syta načísti, že se mu záměr jeho na vydání Olomucia sacra znamenitě líbí, i pokračuje: Unser Monasticon, unsere Bruna Sacra, Privilegia Cathedralis ecclesiae Olomucensis, Collegiatae Brunensis, Parochialis ecclesiae Brunensis et B. V. Olomucensis und noch mehr dergleichen, so wir besitzen, wären gewiss Sachen, womit das Mangelhafte darinnen (Olom. sacr.) nicht nur ergänzet, sondern das Werk selbsten vollständig hergestellt werden kunte. Aber wo käm unser Monasticon hin! es würde davon völlig verschlungen und unsere langwährige Arbeit verschwände auf einmahl!

Dem P. Dobner dürften wir wegen der Herausgabe des Speciminis diplomat. Mor. gar nicht viel verbunden sein, zumahlen sich dessen diplomata fast alle auch im unserer Sammlung befinden und noch fünf bis sechsmahl so viele andere wichtigere! Vielleicht werden wir untereinstens mehr böhmische liefern können, als er uns mährische gegeben. Und um das Chronicon deleti monasterii Smilheimensis soll Herr Zlobiczký ihn auch nicht sehr bitten, denn bei uns ist es fertig mit 26 St. aus lauter Originalien abgeschriebenen Diplomen belegt.

Das König-Klösterliche Archiv in Alt-Brünn ist in Ansehung der so vielen Original-Urkunden — das reichste in Mähren. — Nicht minder merkwürdig ist das Archiv des Brünner Rathauses, die Zahl der merkwürdigsten Urkunden beläuft sich im ersten auf 483 Stück und im zweiten fast ebenso hoch. — —

Dass die Raygerischen MS aus dem Braunauer Archive seien, ist nicht erweislich. Raygern hat gewiss vielmehr in Braunau als Braunau bei uns zu suchen. Für den Herrn Zlobicky folgt hier ein Verzeichnis unserer Schätze:

Nr. 2. Monasticon Moraviense (von Bonaventura Piter angelegt, von mir fortgesetzt) ist ganz diplomatisch und betrifft alle Klöster, die jemals in Mähren gewesen als z. B. aus dem Benedictiner Orden: Raygern. Hradisch. Trebisch. Mirzin. Komarow. Brisau (bei Troppau). Klösterle bei Schönberg. Pustimierz. Kravsko. Auerschitz und Layparticz u. s. w. über 2000 Urkunden.

Nr. 3. Collectio diplomatica pro hist. medii aevi besteht aus 175 Diplomen (saec. XIV. XV. XVI.), die meistens nur die Landesfürsten, die Stände und das Land betreffen, aus lauter echten Urkunden abgeschrieben.

Nr. 24. Collectio litterar. publicarum pro et adversus Georgium Podiebradium besteht aus 196 lat. und 80 Stück böhmischen Briefen.

Nr. 30. Balbini historiae Budvicensis compendium betrifft die Stadt Budweis in Böhmen.

Nr. 31. Codex priv. cathedralis eccl. Olomuc. besteht in 51 St. Privilegien, die diesem Bisthum Kaiser Leopold 1663 confirmirt hat.

Nr. 32. Privilegia civ. Olomuc. — Abschriften aller ihrer Privilegien.

Nr. 33. Codex diplomaticus omnium fere ecclesiarum civ. Brunensis, eine aus verschiedenen Archiven zusammen gebrachte Samlung.

Nr. 40. Chronicon civ. Auspiciensis.

Nr. 42. Liber negotiorum civ. Hradisch. in Moravia.

Nr. 43. Pamieti welmy Potrzebne. — Privilegia Moraviae statuum in lateinischer und böhmischer Sprache. Extrafty Puhonuw — sind die Ladungen, die in Brünn durch 2 Hundert Jahr gehalten worden.

* * *

Rok 1780. pro Monsea mnohonásobně byl významným; universita do Brna přeložená dosáhla všech hodností akademických, tudíž Monse dne 12. ledna installován za rektora magnifika. Installační jeho řeč má za předmět „dějiny školství na Moravě.“[24])

V měsíci únoru zbaven jest Monse starosti o knihovnu universitní a současně jmenován členem Brněnské komisse pro censuru knih. — V měsíci dubnu (16 IV) jmenován jest členem Hessensko-Homburské učené společnosti. K tomuto vyznamenání dne 5. května 1780 gratuluje mu Alexius Habrich. Při tom sděluje Monseovi stran místa u Pešiny (Mars Mor. 271) jmenovaného, kde Vratislav tábořil; dále podává výpisek ze života sv. Václava, chovaného rukopisem na Rajhradě. Na konec připojuje Habrich slova: „Judicium Tuum de Pelzelii Carolo IVto admodum placuit. Ego quoque dixi: Každá liška swůj ocas chwáli a se s nim chlubi, obzwláště česká, juxta notum: Z toho jeden každý pozná Čecha, rád se chlubi, prawdy nechá[25]), quamvis ultimum de Pelzelio dictum nolim, primum exigit patriotismus.“

[24]) Řeč ta vlastní rukou napsaná chová se ve sbírce Cerroniho pod č. 276 v archivě zemském.

[25]) Ačkoli těmi slovy tehdejší krajinná kyselosť Moravanů k Čechům se projadřuje, však Pelcl i Dobner, jak výše bylo pověděno, moravským patriotům dali k ní částečně příčinu.

Zajímavý jest list, který Monse Cerronimu dne 23. září z Brna o svých minulých prázdninách píše, kterak v měsíci srpnu u svého švakra v Prostějově pobýval. — Měli tam posvícení a tam slyšel hanácké písně, o kterých se již s Alexejem Habrichem příjemně byl bavil: „Poznáš ty panenko mou lásku, kdy mne budeš widět wiset na prowázku.“ Tato jadrnosť Monseovi se prý tak velice líbila (die runden Worte haben mir so gut gefallen), že si předsevzal hanácké písně sbírati, ale u jeho švakra Prostějovského bylo prý tolik hostí, že si takových pěkných myšlenek (die schönen Phrases) nemohl zapisovati. — S radostí pak zaznamenává, jak se sešel s mnohými kněžími, kteří byli na prosto překvapeni, že on Monse není, jak jej svět líčí, opravdovým ďáblem. — Když přibyl do Olomouce, nastala prý veliká disputace o Cerroniho, kdo jeho a vládního radu Hupku hostiti bude, až přijedou na Moravu. Tu prý pan Istler povídá, že by bylo proti všemu „přirozenému právu,“ kdyby u něho nevlehli.

Toho roku Monse uveřejnil jen jedinou práci: „Ursprung & Folgeordnung der Landeshauptleute in Mähren“ (Brünner Sackkalender[26]).

Za to dočkal se velikého vyznamenání, že povýšen byl dne 10. prosince na šlechtictví s přívlastkem „Edler.“

Znak: polem jest moravská šachovnice, v němž se zdvihají 3 kopce; z prostředního nejvyššího roste steblo obilné, z něhož pučí 3 klasy. Vrch šachovnice ozdoben 3 orlicemi.

K roku 1781. zaznamenáváme hlavně vědecké publikace Monseovy, a to:

Caroli Žerotinii epistolae selectae fasc. I. Brunae. Byltě Monse od svého přítele Dobnera dostal sbírku původních listů Žerotínových, i poznal hned bystrozrakem svým velikou jejich důležitosť, takže na vydání jejich pomýšlel. Této publikace nemohl jsem se dopíditi, i bylo mně lze toliko nahlednouti v rukopis Monseův nadepsaný: J. W. Monse Codex epistolaris Caroli Žerotinii 1598—1605, jenž obsahuje regesta ku 178 listům[27]). Pro které příčiny nedošlo na další vydávání listů Žerotínových, ač byla po nich poptávka, nelze pověděti. Ovšem ale jest nápadno, že téhož roku v Olomouci u Josefy Hirnlovy vydal:

Kritische Untersuchung., wann das L. Mähren ein Markgrafthum geworden, und wer dessen erster Markgraf geworden sey? Von P. Gelasius Dobner 8[8] str. 104.

Tato rozprava uveřejněna byla v II. sv. Abhandlugen der böhm.-Gesellschaft 1776, a nový otisk jest opatřen jednak poznámkami Dobnerovými jednak Monseovými, takže dobrá třetina jest dílem Monseovým.

Však Monse přičiňoval se, aby i jiní spisy vlastivědecké vydávali; zejmena ponoukl svého přítele Alexeje Habricha, vydati spis Jura primaeva Moraviae (Brunae 1781).

Když téhož roku Dr. Englich, potomní zeť Monseův, ve Vídni na promoci se chystal, uveřejnil ve své inaugurační dissertaci

[26]) Viz Monse's Versuch einer kurzgef. Geschichte Mährens II. str. 69.

[27]) Ve Františkovu museu č. 359.

rozpravu: „Monse's Lehrsystem von der Regierungsform der christlichen Kirche."

L. 1782 dne 8. dubna od bavorské společnosti učené v Burghausenu Monse jmenován členem.

Universitě do Brna sotva přenesené k naléhání prvního arcibiskupa Olomuckého nastala nová proměna, kteráž vrcholila v tom, aby s rokem školním 1782/3 na novo přenesla se do Olomouce, nikoli již jakožto universita, nýbrž pode jménem méně zvučným lycea. — Při tomto přeměňování čili reorganisaci university v lyceum Monseovy návrhy staly se platnými. A čím větší byl Monseův věhlas, tím snáze jemu poštěstilo se, uskutečniti dávné své přání, aby při lyceu Olomuckém zřídila se stolice pro zákony vlastenecké (moravské). A stolice ta svěřena Monseovi.[28])

I nastalo tedy nové stěhování university do Brna. Starosť o knihovnu měl Hanke, ač potomně vrchní dozor svěřen Monseovi. Monse sám vystěhoval se z Brna dne 25. října 1782, i vykázán mu byt ve zrušené již Kartouzi. — První starostí jeho bylo, aby posluchačům svým přednášek o zemských zákonech poskytl návod. Za tou příčinou u Josefy Hirnlovy (1783 8° 16 str.) vydal:

„Leitfaden zu den Vorlesungen über die Landesgesetze des M. Mähren auf dem k. k. Lyceum zu Olmütz."

Spis ten německý ruzní se od stejného latinského (Tabula juris publici march. Moraviae) rozdělením na 10 oddílů. — Ačkoli o činnosti Monseově jeden toliko spis svědčí, však tím více zajímají nás hojnější dopisy dochované.

Zlobický z Vídně dne 6. února 1783 píše Monseovi německy: Nejmilejší příteli! Včera jsem s hrabětem z Vrbna u nuncia byl na hostině — Voigt byl též při tom, i mluvilo se o Vás, též o kanovníku Olomuckém Mikazim, při hostině tolik dobrého, že jsem si přál, abyste to sám byl slyšel. — Měli upřímnou radosť, když jsem se zmínil, jak dobře se Vaše slečna dcera provdá. A když že vydáte II. svazek Žerotínových listů?

Napsal jsem recensi o spise Salagiově (Libri VII de ecclesiis Panonnicis), pošlu Vám ji. Buď Vy anebo piaristé v Kroměříži, nemám sám času — pracuji o kodiku kriminalním[29]) — musíte Salagia potříti, jen z Dobnera a z (mé) recense a mně sem poslati. Schönfeld to otiskne. Salagius příliš bolestně se nás dotýká: Velkou Moravu i sv. apoštoly naše klade do Panonie.

Pište mi předce, co to piaristé (Pilař a Moravec) v Kroměříži píší: malé dějiny pro své školy, či podrobné vlastenecké? německy či latinsky? Hrabě i nuntius by to sami rádi zvěděli. —

Včera mimořádně zasedala dvorská kommisse studijní. Humaniora (gymnasia) čekají velké změny: řečtině a latině bude se více

[28]) Veliký tento čin Monseův nabude teprvé patřičného světla, pomníme-li na to, že již tehda naproti německému právu stavěl české právo, a uvážíme-li, že stolice českého práva při universitě Pražské teprvé před několika léty byla systemisována (drží ji nyní Čelakovský).

[29]) Patrně: „Josefa II. řád soudní a hrdelní" od Zlobického na česko přeložený a vydaný 1788.

učiti. Filosofie bude míti 3 ročníky — Voigt[30]) se zde nelíbí, chtějí místo něho Pelcla z Prahy sem a onoho s menším platem do Prahy dáti. — Celá filosofie bude německá; práva až na římské a církevní právo též se budou německy přednášeti. Vy podržíte své Jus patrium . . . . .

Aleksej Habrich z Rajhradu dne 16. března 1783 píše německy: Nejmilejší, nejdražší a úcty nejhodnější příteli a příznivče! — Především blahopřeji Vám ku šťastně dokonané svatbě Vaší slečny dcery s doktorem Englischem. K příštím Vašnostiným jmeninám: Vivat Josephus I. II. et III.! Byl jsem dne 11. t. m. v Brně, předně proto, abych novomanželům osobně gratuloval, za druhé, abych paní mamince poklonu učinil, za třetí, abych s Dačickým stran dekretu žádaného mluviti mohl . . . . . .

Balbín slíbil, že ve svazku o klášteřích českých a moravských index archivu Pustiměřského vydá, ale nestalo se; předce ale ten index jest zde v Rajhradě; není veliký, nejvýše 8—9 kusů od krále Jana a Karla markraběte i krále. Za řeči (Reden) mi zaslané i za seznamy (rozuměj archivalií) zrušených v Olomouci klášterů panenských i kartouze děkuji co nejuctivěji; s dychtivostí očekávám učenou práci kroměřížských piaristů jakož i recensi Salagia. Proč mne piaristé za muže tak nebezpečného pokládají, nechápu . . . . . Obdivovatelem a žákem býti se milerád odhodlám, nikoli — generálem . . . . A pana preláta Ždárského (Steinbacha z Kranichštejna[31]) osobně seznati, jaká by to byla pro mne milosť!

Svého převorství jsem syt . . . gratulují mi již k faře, ale ani k tomu nemám chuti — vzdálenu býti od přátel i od Rajhradské knihovny! S Rabanem jsem hotov, ještě 40 žalmů collationovat, potom pošlu jej do Řezna . . . Pelcl má pravdu řka, že nečetl žádné listiny, na které by se král Jan psal markrabím moravským: czeho nemass teho nedass. Dosti zde jich jest od Václava římského krále, ale takové štědře do Prahy poslati, tam závisť a doma mrzutosti způsobiti a sám nevím, co se povykovalo pro zaslané listiny pro (Pelclova) Karla IV., k tomu nemám té chvíle chuti. Posledního února můj prelát mne poslal do Brna, abych pánu Kaschnitzovi náš původní katalog archivu Králova kláštera odevzdal a abych několika lidem k tomu zvláště nařízeným, kteří mají archivy klášterů již zrušených uspořádati, po několik dní byl na ruku při práci. Ale jakmile měli katalog, dle něhož Van Swieten archivy spořádány míti chtěl, zdál se jim návod můj zbytečným . . . . . Ostatek mi od pána Kaschnitze a od Cerroniho bylo slíbeno, že smím si, vše co mi schází, opsati, až oni od gubernia k tomu dostanou povolení! Tož — co chcete více? Připojuji exemplář Piterova Thesaurus absconditus a Vašnostinu korrespondenci. Vašnostin nejposlušnější služebník Alex.

Pilař z Kroměříže dne 18. března 1738 latinsky gratuluje ku jmeninám, nazývaje Monsea mecenášem nejmilostivějším. Dále zpomíná věci sobě neuvěřitelné (již se dočetl u Pelcla i u Schmida

[30]) Od r. 1777—83 byl kustodem dvorské knihovny, potom žil v Mikulově.

[31]) Sepsal kromě jiných znamenitých sbírek vědeckých též stručné dějiny Moravy pro školy, česky i německy.

hist. Germ. III. 456), kterak císař Jindřich Moravu knížatům Rakouským zastavil (Viz k r. 1211 a 1324). I prosí o Monseovo mínění o té věci. Načež doslovně píše: Poznámka Vaše, proč král Jan titulu markrabského neužíval, se mi líbí; položím ji do svých dějin. Líbí se mi Vaše posloupnost hejtmanů zemských (promarchionum) od r. 1348, kteréž rovněž užijeme. A cokoli se Vašnosti pro nás hodlivého naskytne, prosím o laskavé sdělení; nepochybně Alexius Rajhradský žádané věci již poslal a Zlobický rovněž Vaší žádosti vyhověl. — Náš P. Filip dne 7. března psal z Prahy, když slyšel, že u Šenfelda se tiskne Moravská historie, kterak hádal na naši (Pilařovu a Moravcovu); zatím jest to dějepis opata Ždárského. Běda nám, jestli něco lepšího vydal. Co praví o něm Zlobický? Tento dějepis psal prý jen pro školy na klášterském panství (česky a německy). Na Vašnostinu dissertaci se těším . . .

Gelasius Dobner z Prahy dne 24. dubna 1783 latinsky na široko recensuje spis „Series Parochorum od S. Mauritium", kterýž mu Monse byl poslal: že není udáno, odkud tato řada jest čerpána. I prosí za odpuštění, když vyslovuje své mínění, kterak ten spis buď † Piter anebo Habrich pro potěšení pánů děkanů Olomuckých sepsali, že sloh jest novověký, a že jest patrně čerpán „ex Chronico a Nativitate Christi Bibliothecae Vindobonensis" a z pamětí Augustina (Kaesenbroda ze Všehrd). Za čtvrté, že zpráva o kardinálovi Pavlovi z Litovle čerpána sice jest z Krugera, ale takového že nebylo. Za páté, že neslýcháno jest, co se v té posloupnosti o Deocarovi čili Bohumilovi zvoleném a sesazeném opatovi Hradištském i o biskupu Jindřichovi Zdikovi píše.

(Další recense jest pro starší dějiny města Olomouce důležitá). Potom pochvaluje práce a podniky Monseovy, i dodává: „Jam vero me ad duas scribendas dissertationes accingo in tomulo VI. Bornianarum compurituras, prior est contra Dobrowsky sententiam de Czechis, qui si tacuisset, historicus mansisset. Alteram contra Salagium et eundem Dobrowskium, qui magnam Moraviam vestram quam arctis finibus perperam strinxerunt et S. Methudium unquam in illa moratum, denique Slavicum ritum in eam et Bohemiam inductum fuisse negarunt. Jactavit hic alicubi Dobrowskius, sese tibi integram phyliram argumentorum misisse, quibus probes S. Methudium in Moravia vestra non fuisse; ut magis stringatur, convincaturque, non oberit, ut ad me haec argumenta perscribas, ut singula everti possint. Quod si hujus posterioris plura exemplaria pro Moravis Tuis desideras, conabor, ut extra tomulos Bornianios seorsim compareat, modo sumptus ferant. — Clarissimum v. d. Cerroni ex me officiosissime resaluta, qui de diplomatibus monasterii regii seu salae Mariae exscribendis maxime sollicitus sit, nam codicem diplomaticum Tissnoviensem jam ad me misit. Reverendissimus Abbas Zarensis, qui itidem mihi scribit, ut de diplomatibus Thomaeis minus sollicitus sim, ea enim se certo certius acceptarum. Vale vir amicissime. Dabam Pragae VIII. kal. Maji MDCCLXXXIII. V doušce připomíná, že se letopočet na věži Mořické v Olomouci nemůže čísti MXII, nýbrž že třeba dodati D. (tedy 1512).

Z Vídně, dne 24. září. Zlobický oznamuje Monseovi, co mu Dobner psal stran subskripce na své pojednání o staré Moravské říši proti Salagiovi, že bude ho 10 archů a cena jeho asi 10—12 grošů. Aby tudíž Monse hledal subskribenty mezi professory a kanovníky atd. Dass Sie mir mit dem Buch Práwa Mauſka ein rechtes Vergnügen gemacht haben, das sehen Sie aus dem, weil ich erstens bemerke, dass der Buchdrucker Ján Oliwetſký z Herzmany und bei der Landesordnung de anno 1545 z Oliwetu sich schrieb. Jetzt ist die Frage, ob Ján Oliwetſký z Herzmany und Jan Oliwetſký z Oliwetu einer und derselbe sei. Zweitens das 2. beigebundene Stück Prawa Zemſka, na kteraž ſe Prawa Mauſká wztahugi, ist bis fol. 28 bei eben dem Oliwetſký z Herzmany dann weiter bei dem Alexander zu Leutomischl gedruckt ... Dieser Alexander schrieb sich Plznenský (!), denn so stehet er in nachfolgendem Buch M: Brictii de Liczka Bohemi Curimiensis Prawa Mieſtſká — so er 1536 zu Leutomischel u Alexandra Plzenſkýho drucken liess. — Zu Sſamotule druckte 1561 Alexander Augedeczký geistliche Lieder, womit der Zweifel Dobrowský's (ob es wirklich zwei versch. Personen seien [Viz Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen pg. 251]) behoben ist. Dermalen bin ich mit Hofarbeiten und Übersetzungen so überhäuft, dass ich meine Reise nach Mähren wieder aufgeben muss. — Professor von Tannerburg ... soll nur um die Stelle des Prof. Herberts einkommen ... aber dem Baron Switten und Nagel müsste er a parte schreiben .... Das Deutschtradieren, heisst es, wird erst hier (in Wien) anfangen.

K roku 1784. náleží vzpomenouti oněch mnohých rozepří literárních, kteréž Gelasius Dobner rozrušil svou kritikou Hájkovy kroniky vůbec a upíráním praotce — Čecha zvláště. Jak se samo sebou rozumí, Dobner svým počínáním pobouřil svět učený na daleko, až i do Polské. I nalezl své odpůrce též na Moravě. Zvláště piaristé Příborští zle na něho se pohoršili, jak svědčí Ludvíka Bertranda Grulicha „Czechi I. Bohemorum ducis ex campis Elysiis epistola ad Gelasium Dobner“, spis to polemický plynným hexametrem psaný, kterým vzpomenutý piarista místy velmi důvtipně poráží[32]) Dobnera.

Této věci vzpomínáme proto, že Příborský piarista Grulich svůj spis patrně (dne 1. listopadu r. 1784) věnoval professoru Monseovi. Hádáme tak proto, že jak myslíme originál této polemické básně přechovával se v knihovně Monseově[33]) a že vůbec ve známosť obecnější nevešla, což u Monsea, jakožto důvěrného přítele Dobnerova jest pochopitelno.

L. 1785. dne 21 III. jmenován provisorním dozorcem nad bibliotekou lycealní; brzo potom poctěn členstvím české učené společnosti. Téhož roku vydal Monse I. díl svých dějin a první český spis. Co se tkne dějin Moravy, povědomo jest, že téhož roku přítel Monseův Pilař s Moravcem v Brně uveřejnili po latinsku politické

[32]) Na př. posmívá se Dobnerovi, který slovo March (Morava) vykládá od franc. Marche, že prý potom jméno Albrecht sluší vykládati od vojenského povelu: „Halbrechts“.

[33]) Nyní ve studijní knihovně Olomucké.

a církevní dějiny; i zdálo by se, jakoby jedny druhým byly na závadu. Ale tomu není tak. Monseovi jednalo se vlastně o vypracování veliké enkyklopaedie právní pro studium domácího práva, jejíž základy ve svých spisech „Tabula juris publici marchionatus Moraviae“ a ve svém „Leitfaden zu den Vorlesungen über die Landesgesetze“ načrtl. Proto v předmluvě k těm dějinám svůj úmysl dosti zřetelně naznačil; a bude ta věc ještě patrnější jednak ze spisů jiných tištěných[34]), jednak i ze studií jeho, tálmoucích se ku právu zemskému i manskému. Zamýšleltě vydati i práva městská Olomucká i recense moravských zákonů. Titul těchto politických dějin jest: Versuch einer kurzgefassten politischen Landesgeschichte des M. Mähren. Nach den in dem vorausgeschickten Leitfaden im ersten Abschnitte ausgezeichneten Epochen. I. Band. Brünn 1785 bei Joh. Sylvester Siedler 8° str. 268. — Spis věnován Ludviku hraběti Cavrianimu, gubernatorovi moravsko-slezskému.

Bezprostřední pohnutky, proč se odhodlal vydati český spis, neznáme.

„Ponawržení Prostředkůw k Umenšeni Nezdrawi takowých Přibytkuw, které Rozwodnění podrobené byly. — Od M. Cadet de Vaux, Wrchního Přihledače w Lekařstwi w Paříži. Z Němčiny přeložil Mouse. Prodáwá se již wázaná za 3 kr. W Holomouci u Josefy Hirnlowé 1785“. 8° str. 16.

V měsíci červnu (7.) roznemohl se tak těžko, že za něho až do 7. října supplování přejal Josef Cel. Wimmer, professor theologie. Za jeho nemoci dvakráte mu psal rektor kolleje piaristů v Mikulově, Fulgentius Schwab. Dne 26. června projevuje Monseovi soustrast pro nemoc i přeje ozdravení. Při tom jmenem svým, Voigtovým i Schwoyovým prosí za úsudek o prvním díle Pilařových a Moravcových dějin Moravy a slibuje mu poslati rozpravu o autografu sv. Marka, chovaném v Praze[35]). Konečně žádá o laskavou zprávu, kteraké kroky učiniti, aby chudý student do generálního semináře se dostal.

S druhým listem, daným dne 17. července rektor Fulgentius posílá slíbenou rozpravu, aby ji pro potěšení četl, při čemž dodává: „Faves Dobrowskio, scio; faves Fulgentio: sed amicus Dobrowskius, amicus Fulgentius, amica tamen prae utroque Tibi veritas[36]). Konečně vyřizuje pozdravení od Schwoye, Bernardina, Guidona, Voigta a oznamuje, že Voigt sepisuje život kardinála Dietrichštejna, zakladatele kolleje piaristické v Mikulově.

* * *

[34]) II. díl dějin, Brünner Municipalrechte, Folgeordnung der Landeshauptleute, Epistolae Caroli a Žerotín atd.

[35]) Dobrovský patrně o tomto antografu nějaký spis uveřejnil, neboť když si byl u Fortunata Duricha 1778 postěžoval, odepsal mu tento (latinsky): „Co píšeš, že Tebe v Praze vochluji pro autograf sv. Marka, slyším teprvé od Tebe; udá-li se mi uslyšeti co od někoho jiného, nic Ti nezatajím“ [Patera, Korrespondence J. Dobrovského I. str. 3]. I není pochybnosti, že P. Fulgentius Schwab podobným traktatem, jako Příborský piarista proti Dobnerovi, útočil na Dobrovského.

[36]) Přeješ Dobrovskému, vím; přeješ Fulgentiovi: ale přítelem Dobrovský, přítelem Fulgentius, nicméně nad oba Tobě přítelkyní jest pravda.

Poznali jsme takto, že i rektor kolleje piaristické v Mikulově, P. Fulgentius, účastnil se nového ruchu vědeckého. I není pochybnosti, že od té chvíle, co piarista P. Adauctus Voigt, někdejší professor university Vídeňské a kustos dvorské knihovny i sbírky numismatické, přibyl do Mikulova (1783), ruch ten neobyčejnější měrou oživl. A že výše jmenovaní Bernardin a Guido rovněž byli osvícenými piaristy, zatím jen hádáme. K nim přidružil se laik Schwoy, narozený v Heralticích u Opavy. Jemu náleží zajisté čestné místo mezi tehdejšími dělníky literárními; vždyť Schwoy tehda již pilně pracoval o první obsáhlou topografii Moravy, již po německu (1794) tiskem vydal.

Kromě Mikulova poznali jsme již jiné středisko literární, Kroměříž (Pilař, Moravec, Kodidek, Kralovecký). Z tohoto střediska vyšel nepochybně též Kneifel, kterýž později vydal topografii Rakouského Slezska.

Též o Příboře jsme se zmínili; z tamnější piaristické školy vyšel František Polášek, Příbořan rodilý, o němž bude níže učiněna zmínka. A jako Rajhrad ode dávna se vyznamenával, tak i Žďárský klášter cisterciacký posledním svým opatem Otou Steinbachem z Kranichštejna nabyl znamenitého věhlasu. Od r. 1775 jsa archivářem a potom 1782 opatem kláštera Žďárského, vykonal Steinbach pravé divy pilnosti. R. 1783. vydal Kronyku země Morawské[37]) (česky a německy) k potřebě škol na panství Žďárském. A právě tiskla se již jeho „Kronyka kláštera Žďárského" (jeden arch byl vytištěn), když opata stihla zvěsť o zrušení kláštera (1784). Jeho rukopisný diplomatář vzbudil obdiv u samého Dobrovského[38]).

Zbývá nyní promluviti o středisku Olomuckém. Kromě Monsea dlel tu kustos universitní bibliotéky Jan Alois Hanke, Holešovan, proslulý svým spisem „Empfehlung der böhmischen Sprache und Literatur" (Odporučení řeči a literatury české), jejž dvakráte ve Vídni vydal, totiž r. 1782 a 1783. Hanke sepsal r. 1787 rozpravu „O vyzdvižení roboty", překládal Pliniovy listy a j. m. připravoval materií.

Jiný Moravan, František Polášek, rodák z Příbora, byl již tehda vynikajícím theologem, kterýž zabýval se spisy bohosloveckými též jinoslovanskými a, vydav r. 1782 „Wýklad na nedělni ewangelia", připravoval české sv. Písmo pro lid.

Mezi kanovníky — Rolsberk tuším již nežil — vynikal zájmem pro literaturu hrabě Vetter z Lilie.

Řadu těchto literátů domácích měl rozmnožiti Václav Stach, r. 1786 do Olomouce za professora na generální seminář bohoslovecký z Čech povolaný. Byltě Stach již r. 1785 vydal: Pjsně křesťanské, Rojkowu Historii sněmu kostnického a Jindřicha Seilera Náboženstwj nedospělých". Zdá se však, že pro své vlastnosti nebyl osobou družnou.

* * *

[37]) Spisu toho nemohl jsem dostati k ruce.

[38]) Dobrovský jemu věnoval pohrobní životopis, viz Abhandlungen der böhm. Gesellschaft der Wissenschaften II. 1795.

Monse ovšem české spisy Stachovy zjednal si pro svou knihovnu, jakož vůbec s velikým účastenstvím sledoval český ruch literární.

A rok 1786 jest v literatuře české významným. Byltě František Faustin Procházka podnikl veliké dílo, „nejlepší knihy české od učených předku vydané anebo sepsané“ na novo tiskem vydávati, totiž kroniky české, cestopisy, spisy světské i náboženské měly českému čtenáři poskytovány býti. Za jeden jediný rok vydáno 12 různých spisů českých.

Všecky tyto spisy Procházkou vydané, shledáváme v knihovně Monseově; i netřeba pochybovati, že právě tato okolnost byla Monseovi pobídkou, aby české knihy v požehnané zemi Kanan — tak nazýval Hannou — rozšiřoval mezi lidem obecným.

K roku 1786. nemáme nic zvláštního k životu Monseovu zaznamenávati, kromě změny při professuře, že po † Janu Kniebandlovi z Ehrenzweigu přejal stolici státního a římského práva, kdež prof. Rason dostal stolici církevního práva. Tím odpadla Monseovi příležitost, vyučovati též na generálním semináři. V měsíci září (21.) zemřel mu synáček 4letý Ferdinand (Matrika u sv. Michala).

Rok 1787. stal se Monseovi i vůbec Moravě památným, že do Olomouce za vicerektora generálního semináře na Hradiště povolán Josef Dobrovský. Ale za jakých okolností přišel! Bylo dne 10. května 1787, na Hradišti konali slavnost: na budovu klášterskou nad znakem opatským zasazovali desku z červeného mramoru s nápisem: Instructioni Cleri Religionis firmamento vovit Josephus II. Augustus Anno MDCCLXXXV. Sotva bylo po slavnosti, strhla se bouře, blesk uhodil do prostřední věže klášterské, do knihovny a do chodby generálního semináře. — Jak přirozeno, obecně se věřilo, že v tom prst Boží. Připomeňme si jen, že mysl lidská byla rozechvěna ještě zrušením tohoto bohatého kláštera i mnohých Olomuckých jiných. A zřízení státního generalního semináře na vychování kněží bylo novotou, k níž se hledělo s nedůvěrou a to tím jistěji proto, že asi professor Václav Stach, soudíc podle cynického listu, jejž z Olomouce psal Dobrovskému (Viz Brandlův životopis Dobrovského), důvěru takovou spíše podkopával.

Kdo by tedy pochyboval, že se i na budoucího vicerektora Dobrovského vrhalo světlo zbarvené? K tomu nemálo přispěl Julius Aleksej Eckberger svým paškvilem o městě Olomouci („Charakteristische Beitraege zur Kenntniss der Hauptstadt und Gränzfestung Olmütz“, Wien 1788). O professorech z generálního semináře str. 40—44 píše: Ein *** (míněn patrně Stach) weiss gar wohl auseinander zu setzen, quid de fide; freylich blickt noch manch junger verkappter Mönch grinsend auf ihn hin, wenn er reine Christuslehre lehrt[39]). Ein Rason weiss die Rechte der Kirche nicht nach Drecetalien zu lehren; nein, sie nach der Vernunft einzuschränken, sie dem Staate unterzuordnen, ist dieser Biedermann besorgt. Ein Lauber, den selbst das protestantische Deutschland seiner vortrefflichen Moral wegen schätzt, bildet die geistlichen Zöglinge zu

[39]) Že Stach takové chvály nezasluhoval, svědčí napjatý poměr mezi ním a mezi šlechetným Dobrovským; svědčí i okolnost, že konečně samé vládě protestantisující směr Stachův se znelíbil, pročež dan do pense.

Seelsorgern .... nach Giftschütz's Werken. — Nun kömmt der gelehrte Dobrovsky von Prag als Vicerektor des Generalseminarium nach Olmütz und man kann sich von seiner ausgebreiteten Gelehrsamkeit alles versprechen. — Dürfte ich im Namen seiner künftigen Zöglinge eine Bitte an ihn wagen, so würde ich ihm sagen — Er der gelehrte Dobrovsky möchte bisweilen weniger gelehrten Eigensinn haben ... Ha, welch würdige Volkslehrer und Priester wird uns das Generalseminarium liefern ..."[40])

Dobrovský přijel do Olomouce dne 23. srpna 1787, i píše hned v prvním listě Fortunatu Durichovi po latinsku: „Přijel jsem zdráv na Hradiště dne 23. srpna. Poloha místa jest dosti příjemná, ale v Olomouci nežije takových lidí, abych s nimi příliš toužil obcovati, vyjímaje jediného Monsea. Vědy humanitní a ostatní studia takořka zanedbána zůstávají. — Základům české mluvnice po jedné hodině týdenně učím ty bohoslovce, kteří řeč svou milují ... Moravané mohou se se svým Cyrillem více chlubiti než my Čechové [Patera l. c.] Dobrovský psal ovšem dle prvních dojmů; však časem styky jeho rostly s Poláškem i s Hankou. O Stachovi v dopisech s Durichem nikdy ani slovem se nezmiňuje. Za to tím trvalejší svazky přátelské navázal s Monsem[41]).

Není pochybnosti žádné, že Monse již holou zvěstí o příchodu Dobrovského k nové činnosti dal se povzbuditi; zejmena odhodlal se, uveřejniti II. díl svých dějin Moravských. A Dobrovský sám pro tuto knihu napsal rozpravu, jakožto svůj první vědecký plod na Moravě dozralý: „O nejstarších sídlech Slovanů v Evropě, o jich rozšíření od 6. století, zvláště o prvotních Moravanech až po nastoupení Rostislava". Str. XIII—LII. Tuto rozpravu položil Monse po předmluvě svého spisu, podotýkaje, že jest jakoby opravou k prvnímu dílu. Titul té knihy jest: Versuch einer kurzgefassten politischen Landesgeschichte des M. Mähren. II. Band vom Jahr 1182—1306. Mit vorausgeschickter Abhandlung über die ältesten Sitze der Slaven". Olmütz bei Josefa Hirnlin 1788; 8° str. I—LII a 154. Spis věnován Janu hraběti Mitrovskému, vicepraesidentovi nad appellací. — V předmluvě vzpomíná, jakkoli již nepřednáší v lasteneckých práv — byla tedy stolice tohoto práva již zrušena —, že nechce předce od svého původního úmyslu od-

[40]) O lyceu píše týž Eckberger: Pan Monse čte o právech přirozeném, státním, o dějinách římského práva i římských zákonech, o institucích a digestech, o zemských zákonech — a kromě toho privátně o manském i mezinárodním právě; manskému právu měly přednášeti dějiny Německa, poněvadž feuda jsou původu německého. A předce, ke cti jeho budiž to řečeno, odchovává Monse dobré a obratné muže kompendiemi, ač nikdy velikých právníků a učenců nevychová. Pan Rason učí církevnímu právu na lyceu i v generálním semináři — a též útrpnému právu. Pan Passy policii, hospodářství, statistice a provincialnímu zřízení.

Na vychování lékařů jest 2roční běh: Gotlieb Feichter učí anatomii, myologii a porodnictví; medicinsko-praktické učení obstarává lékař ve špitáli sv. Joba a Lazara. Na filosofii učí Reisinger filosofii a metafysice, Bartl mathematice; Josef šlechtic Tamerburg fysice. Jiných věd se nepřednáší.

[41]) Dne 19. září 1787 † v Olomouci Anna Monseova, 60letá vdova, o níž nevíme, byla li to švakrová či macocha Monseova. Zpomínáť se v jednom listě bratra Monseova v Olomouci, žijícího za takové okolnosti, že bychom měli mysliti, že tím bratrem byl kněz a to kaplan u sv. Mořice Anton Monse. Viz vývod rodopisný.

stoupiti, zvláště že právníci dějin zběhlí býti mají. — Homines historiarum ignari semper sunt pueri.

V měsíci květnu Monse měl dějiny již vydány, když brzo potom dostal návěští, že Trassler, knihkupec Brněnský, tisknouti hodlá Schwoyovy dějiny Moravy dle Pešiny o 14 arších. — Tuto zprávu ihned oznámil do Kroměříže Pilařovi, kterýž dne 7. června Monseovi píše: (Diese Geschichte) wird unserer Übersetzung nichts schaden — wie mir ein Freund von Brünn geschrieben hat. Dále oznamuje, že dne 14. června rukopis Pešinův v Olomouci sám odevzdá a že již týden příští Siedler návěští o Pešinově překladu uveřejní v Brünner Zeitungu.

Ačkoli není zjištěno, oč se vlastně jedná, zdali o překlad Pešinových vojen II. dílu, či o překlad Pilařových a Moravcových dějin, kteréž byly latině vyšly, předce tolik jisto, že Monse i při této práci měl své účastenství.

Tou dobou Monse již připravoval k tisku spis: Über die ältesten Municipalrechte der k. Stadt Brünn und dessen Bezirke. Nach einem Codex aus dem 14. Jahrhunderte. Olmütz 1788 im Verlage der patriot. oekon. Gesellschaft. 8°.

Tímto spisem zamýšlel Monse zahájiti řadu publikací o městském právě, zejmena mínil vydati též rozpravu o městském právě (Magdeburském) Olomuckém.

Byltě za své prakse advokátské seznal všecky staré knihy archivu Olomuckého, a jak svědčí jeho tabula juris publici § 19. cap. VI.[42]) o právě Olomuckém přednášel na universitě. Kterak vlastně Habrichem na vzácnosti archivu Brněnského byl upozorněn, vypravuje v předmluvě k Municipalrechte. A není také divu, že Monse, jakmile pověstné rukopisy „Sedláci ze Šibnice“[43]) byl poznal, dal se jimi unésti tak jako zemským právem (Knihou Tovačovskou a Drnovskou).

Z přátelských dopisů s Cerronim budiž zaznamenáno toto: dne 8. září oznamuje mu Monse, kterak na své cestě zastavil se též v Pustoměři, kdež četl náhrobní nápis biskupa Jana Volka s nemožným letopočtem 1383. — Vedle pozdravení od Dobrovského činí zprávu, že tento v Olomouci nalezl staré peníze římské[44]). —

Dne 26. prosince rozepsal se o novém vědeckém měsíčníku Moravském „Machrisches Magazin“, který Traubenberg vydávati hodlá. Hrabě Mitrovský, Schwoy, Dobrovský i on budou spolupracovníky. Monse ovšem nadšen prorokuje, „wie ganz Deutschland diese Erscheinung anstaunen werde“. Když prý s takovou pochvalou spisy jeho (Monseovy) v „Oberdeutsche Literaturzeitung“ (Stück 220) oznámeny byly, pak přestane býti Morava terra incognita. A tož nech Cerroni pomocí své moravskému magacínu, o němž návěští do Salcburku on (Monse) posílá, neodpírá. Časopis ten

[42]) Ve spise Leitfaden položil již do § XII. II. oddělení: Stadtrechte der K. St. Brünn, dann der K. St. Olmütz, Iglau, Znaym.

[43]) Jeden exemplář stál v jeho bibliothece; nyní u barona Kleina na Wiesenberku.

[44]) Dobrovský sám 7. září t. r. Durichovi píše o nálezu peněz na předhradí: Tiberia, obou Trajanů a Domitiana. Patera l. c. str. 82.

skutečně vydán r. 1789. i ačkoli články nejsou označeny, kdo je psal, předce nepochybno bude, že zejmena překlad knihy Tovačovské jest prací Monseovou. — Přestal-li časopis ten koncem roku 1792. vycházeti, bylo by z toho zřetelno, že jemu Monsem odumřel netoliko přední spolupracovník, nýbrž i redaktor.

Co se tkne přátelských styků Monsea s Dobrovským, z korrespondence Dobrovského s Durichem jest patrno, jak velice Durich vážil si přátel Dobrovského, i opakují se neustále pozdravy „clarissimo Monse". Ale pobytu Dobrovského nebylo v Olomouci na dlouze. — S koncem školního roku 1889/90 měl již odejíti, ale prodloužila se lhůta. Dne 22. listopadu r. 1790 Durichovi píše „z Olomouce, kde mne dosud proti vůli zdržují". Ke konci roku odstěhoval se Dobrovský do Prahy. Monse osaměl, ale písemné styky s Dobrovským nepřestaly.

Že Monse též česky psal, bylo již zpomenuto; ale kdežto prvním svým spisem českým do širších vrstev lidu nepronikl, druhá jeho knížka dočkala se značné obliby:

„Odkryté tajnosti čarodějnických kunštů k wýstraze obecního lidu o powěrách a škodlivých bludech. Sepsané w německé řeči od pána z Eckartshausen do Morawského jazyka přeložil upřimný milownik swé wlasti. W Holomouci 1792. 9°, str. 8 + 80. Prodáwá se za 6 krejcarů".

V předmluvě pochvaluje si, že lid obecný knihy dobré čísti a sobě oblibovati počíná (vždyť sám knihy dobré mezi lid selský půjčoval netoliko ze své knihovny, nýbrž i objednané rozdával). Zatím prý podává překlad, až prý některý buďto z našich krajanů anebo z pánů Čechů v Praze něco lepšího vydá." Podepsal se pak „Josef Wratislaw Panoš z Monse". Spis sám jest obsahu zábavného.[45])

O úspěšnosti té knížky z Kyjova dne 10. srpna 1792 píše Pilař po latinsku:

„Knížka Tvoje v řeči moravské vydaná „Odkryté tajnosti" tak velice se líbí v okolí Kyjovském, zvláště panu děkanu Milotickému, velikému milovníku knih, že několik vytisků té knížky žádá. Protož, když jsem byl v Kroměříži, po zahradníku Ehrmannovi několik vytisků jsem žádal od Tebe, an Jsi v Prostějově dlel. Tudíž na novo Tebe prosím, abys se 12 výtisků buď zahradníkovi jmenovanému buď mému bratrovi Janovi, bývalému Paulinovi, který na větším náměstí nedaleko pošty u paní Neslové bydlí, poslal do Kroměříže, odkudž je ke konci srpna snadno dostanu. — A kdyby se Ti ani jedno ani druhé nelíbilo, dej je poslati buď P. rektorovi Petrovi Bruknerovi buď P. vicerektorovi Františkovi Moravcovi."

V měsíci červnu dočkal se Monse veliké radosti na svém synu Františku, an tento dostudovav práva s vyznamenáním, chystal se na svou promoci. Za tou příčinou k thesím synovým z přirozeného, státního a mezinárodního práva připojil spis svůj:

---

[45]) Obsah té knihy: Jak bota komínem vyletěla. Zpráva o divotvorném muži, který uměl tajný kumšt, kradené věci nazpátek přinésti. Člověk bez hlavy. Očarovaný pták. Jak očarované stromy tancovaly. Očarovaný obraz. Zaklínač ďáblů. Strašidlo. O kopání pokladů. Kumšt někoho zamrznouti aneb fest udělati. Strašlivý příklad k vojstraze. O uřknutí a kouzlení. O ošemetných tulácích a dryáčnících.

„Historischer Versuch über das Landes-Wappen des M. Mähren.“ V Olomouci 1892 u Josefy Hirnlovy 8° str. 60.[46])

Pilař v listě výše jmenovaném Františkovi Monseovi gratuluje.

Dne 7. srpna Monse své curriculum vitae, dotud zachované, sepisoval, tuším pro král. učenou společnosť českou. I dovídáme se z něho, že měl tři syny, z nichž nejstarší byl zpomenutý František. Josef studoval s vyznamenáním poetiku v Olomouci. Nejmladší slul tuším Fridrich. Ze tří dcer nejstarší byla již vdovou a žila se 3 sirotky u rodičů.

Dne 17. října začal stonati na játra. I přejal za něho supplenturu o útrpném právě professor Passy.

Při počátku roku 1793 věrný Pilař z Kyjova Monseovi poslal latinskou, srdečnou gratulaci i s dotazem, kterak jest se zdravím. Že sám byl nemocen, maje jedinou útěchu v knihách. I poněvadž ani o Pelclovi ani o Dobrovském ani o nových knihách neví nic, leč co mu Monse sám sděloval, nech ho potěší listem. Možná, že Monse již neodpověděl, neboť při počátku února všecka naděje na uzdravení pominula.

Dne 5. února nemocnému síly tělesné hasnouti počaly, když náhodou Dobrovský, vraceje se ze své cesty ruské, přibyl do Olomouce. I nemeškal navštíviti milého svého přítele. „Probral se a vše své síly napial, aby zvěděl, zdali mnoho nálezův pro moravské dějiny vezu. Byl již příliš sláb, aby delší odpovědi porozuměti mohl, a předce kladl otázku po otázce. Dojat odešel jsem od jeho smrtelné postele a byl jsem svědkem slz jeho příbuzných i přátel, když jeho tělesné ostatky k hrobu provázeli.“ Tak vypravuje Dobrovský sám.

Zemřeltě Monse v noci s 5. na 6. únor v domě nyní Englišově na Dolním náměstí č. 38, tehda 51, 60letý na vodnatelnosť. A pochován na nynějším hřbitově ve vlastní hrobce v pořadí vedle cesty Novoulične mezi hrobkou Turlotovou a hlavním vchodem na hřbitov.[47]) Posmrtní slavnosť vystrojilo lyceum památce Monseově dne 3. května, kdež professor Barbor měl pohřební řeč. Částku této řeči uveřejnil Dobrovský v životopise Monseově[48]) r. 1795.

* *

Abychom si jasnější obraz o Monseových snahách vědeckých, literárních i patriotických učiniti mohli, přehledneme jeho pozůstalosť na knihách a rukopisech.

Z katalogu knihovny Monseovy:

A. Psané knihy Monseovy: Krátký výtah st. obyčejův z knihy Ctibora Tovač. Práva městská (skrze Koldína). Kniha Ctiborova z Druovic. Obnovené zřízení zemské Mor. 1676. První kniha českých sněmův. Sebrání starých nálezů. Kniha páně Ctibora (Tovačovského) Czechi I.: Bohemorum ducis ex campis elysiis epistola ad Gelasium Dobner. Sedláci ze Šibnic.

B. Tištěné: in fol. Veleslavína, kalendář historický (1578 - 1590). Veleslavína, Politia historica o vrchnostech atd. 1584. Veleslavína, Silva quadrilinguis bob.

[46]) Totéž pojednání dal r. 1795 Dobrovský v Neuere Abhandlungen der k. böhm. Gesellschaft II. otisknouti.

[47]) Dle zprávy páně Nathrovy, přítele a nadšeného pěstitele starožitností Olomuckých.

[48]) Abhandlungen der k. böhm. G. der Wiss. II. 1795 str. XXXII — XXXX.

lat. graec. germ. 1598. Paprocký, diadoch. Práva a zřízení král. Českého. Hájek z Libočan, kronika česká. Brikcí z Licka, práva městská (1536). Balbín, Bohemia docta I. 1776. Balbín, Bohemia docta II 1777. Balbín, Bohemia docta III. 1780. Beckovský, Poselkyně 1700. in 4° (Přehojná současná literatura vědecká.)

in 4°: Středovský, Sacra Mor. historia Salisbaci 1710. Zř-zení zemské markr. Mor. 1604. Biblí zlatá. Zřízení zemské markr. Mor. Kr. Haranta z Polžic, Cesta do sv. země 1608. Komenský, Janua linguarum. Práva a zřízení Mor. 1545. Kocína z Kocinetu, kronyka o národu Tureckém 1594. Sobka Buriana z Kornic, kniha kronik Jana Kariona kronyka 1591. Vusín, slovník něm.-lat.-český 1700–20.

in 8°: Pelcl, Karl. IV. 1780–7. Pilař a Moravec, Moraviae hist. pol. et eccl. Brunae 1785–6. Zřízení zemské markr. mor. 1535. Pešina, Předchůdce Moravopisu 1663. Z Koldína Pavel Krist. Práva městská král. česk. 1579. Komenský Labyrint 1623. Komenský, kšaft umírající matky etc. 1650. Pelcl, Vratislava z Mitrovic příhody 1777. Dobrovský. boehm. & maehr. Literaturg. 1792. Královna, Církev (Opavský tiskopis.) Krátké vypsání země české. Komenský, Hlubina bezpečnosti 1624. V. Stach, Písně křesťanské 1785. V. Stach, Rojkova historie sněn u Kostnického 1785. Rukověť sv. Augustina 1786. Prefáta z Vlkanova cesta do Jerusaléma (tuším vydání Procházkovo 1786.) Erasma Rotrdamského o přípravě k smrti. 1786. Sv. Augustina samotné rozmlouvání. 1786. Příkladné řeči a naučení z knih hlubokých mudrců. 1786. Kniha mravů křesťanských. Epištoly sv. Ignacia. 1786 Hoziův vejtah z kroniky Moskevské. Pulkavy z Radenína, Kroniku česka 1786. Sv. Augustina kniha o městě Božím. Laktancia o pravé poctě Boží. Duchovní zaopatření.

K. J. Thama: Smutnohra loupežníci 1786. Makbet truchlohra 1876 Obrana jazyka českého. Mudra, hra hudební. Václav Tham: Básně 1785. Václav Stach: Příručka učitele 1787. Regule bratrstva sv. Izydora. V Opavě 1843. Hirschmenzl, Vita S. Cyrilli & Meth. 1607. Zřízení kníž. Opolského a Rotib. v Olomouci 1562. Zřízení kníž. Opolského a Ratib. v Nise 1671. Rozmanité sněmy Moravské. Středovský, Mercurius Moraviae Ol. 1705.

Monseova knihovna nebyla zachována jakožto celek, ale částka jeho knih dostala se do c. k. studijní bibliotéky Olomucké. Označeny jsou erbem jeho šlechtickým.

Pozůstalosť literární:

1. Fragmenta pro notitia historica studii juridici Olomucensis, collegit Josephus W. nobilis de Monse str. 1—247 (sign. Cerroni 276). Jest to sbírka různých listin, kteréž Monse, jsa ředitelem studia juristického, v jedno snesl. Některé části jsou vypracovány: Series professorum Juris Olomucensium, Rectores magnifici (i s řečí installační Monseovou) atd.

2. „Beitraege zur Geschichte des juridischen Studiums an der Universität in Olmütz“ str. 289 (Cerr. S. No. 54.) I tato kniha v jedno snešená z listin úředních studia juridického dotýkajících jest dílem Monseovým. Do této knihy podával Monseovi listiny též Zlobický, jak na svém místě zpomenuto.

3. V knize označené Cerroni S. 252 obsaženy jsou nejrůznější výpisky, na př.: Ex jure antiquo Brunensi, Ortschaften Mährens, Buchdruckergeschichte, Moravi clari, Excerpta ex Balbini Bohemia docta, Verzeichnis der in die möehr. Literatur einschlagenden Bücher. Beitrage zur vaterländischen Jurisprudenz, Excerpta aus Acta litteraria von Voigt, Ex Faust. Procházka de fatis litterar. in Bohem. et Mor., Excerpta aus Tovačovská kniha, Jména česká na německo vyložená atd. V téže sbírce jsou i rukopisné originále knih tištěných: Tabula, Leitfaden, Olomuc. Sacrum (viz infulae), Suppedidata.

4. Adtitamenta ad infulas doctas Cerr. sb. č. 415.

5 Miscellanea (Cerr sb. č. 261) obsahují na str 225—307 Specimen iuris publici Moraviae (antograf). Gundlings prof. in Halle, allerhand Nachrichtem von dem gross-maehr. Reiche wie auch von dem letzten Regenten Zwentibald[49]) (str. 309–313). S kritikou Zlobického.

Ve Františkovu museu v Brně se chovají:

6. Catalogus bibliothecae J. V. de Monse 10 listů fol. č. 463 (z něho výtah na str. předešlé).

[49]) Vyšlo tiskem: Gundlingiana, Halle 1717.

7. Monse, Codex epistolarum Caroli Žerotín ab a. 1598—1605, 7 listů fol. č. 359.

8. Epistolae autographae Gelasii Dobner, Habrich, Pilař, Ungar, Zlobický, Fulgentius Schwab, 15 listů na 37 str — č.606.

9. Že se v zemském archivě chovají přípravné práce Monseovy pro další svazky dějin Moravy, nelze pochybovati; pisatel jich neviděl.

V pozůstalosť Monseovu nelze počítati sbírky listů Monseových, kteréž Cerronimu poslal (Zemský archiv Cerr. sb. No 84.)

Rovněž nenáležejí v jeho pozůstalosť

Fragmenta Monseana.

Tak sluje šestiarchová kopie zlomku listinných, chovaná v zemském archivě Brněnském pod sign. R. III. 13/13. Tyto úlomky obsahující vesměs velmi starožitné zprávy k dějinám Moravy otištěny jsou na 19 místech v diplomatáři Moravském, i praví o nich Boček, že je nalezl Monse v jednom velmi starém kodexu kostela Olomuckého v archivě města Olomouce [Cod. dipl. Mor. I. 32.]; na str. 50. téhož diplomatáře Boček nazývá takový jeden zlomek „fragmentum vetustissimi codicis traditionum ecclesiae Olomucensis."

První zmínku o těch zlomcích činí Boček listem daným z Olomouce dne 27. dubna 1834 Volnému:

„A mezi nejdůležitějšími listinami o Moravě, jež nebožtík Monse nedlouho před svou smrtí nalezl na zdejší radnici na dvou listech pergamenových (jsouť to snad zlomky nejstaršího kodexu Olomucké církve) nalezá se také list Rajhradského probošta k bisk. Šebířovi [Čas. Mat. Mor. 1872. str. 60.] V listě pak Kopitarovi daném asi r. 1835 oznámil, že Monse tyto zlomky nalezl přilepeny do kodeksu práva Magdeburského.

První o pravosti zlomků Monseových pochyboval již r. 1840 B. Kopitar. Zřetelněji se vyjádřil v listě Volnému daném z Vídně dne 24. února 1842. „Tak tedy Bočkem a Šemberou útok učiněn i na kralodvorského Jaroslava! Avšak musel by prvý (Boček) býti s to prokázati se původními cedulemi, nejen pouhými jich opisy rukou Monseovou, jinak ho musíme připočísti ku českým a pešťanským kramářům s apokryfy (Apokryphenkaemer" [Čas. Mat. Mor. 1872. 73.] — Proti pravosti zlomků Monseových ozvali se r. 1858: Šembera v dějinách literatury české, Ginzel ve svém díle Geschichte der Slavenapostel a Hermenegild Jireček. Nejpodstatněji jich nepravosť dokázal V. Brandl v časopise Matice Moravské na rok 1878.

Netřeba dovoditi, jaký zmatek dějepisný všude tam nastal, kde se v ty zlomky věřilo, jako u Šafařika, Palackého a jiných.

Na př. dle zlomků Monseových Břetislav založil Opavu na obranu proti Polské — a to se napořáde učí na našich školách — kdežto pisatel těchto řádků netálma se ve svých dějinách ani Opavska ani Těšínska ku zlomkum Monseovým pravý opak dovoditi mohl, že na polské straně pohraničné hrady Těšín a Ratiboř z potřeby obrany od říše české asi vznikly.

Ačkoli již Brandl zřejmě A. Bočka za falsatora těchto zlomků označil, třeba ještě dodati, že Kopitar měl chybné mínění, když předpokládal, že Boček má po ruce opisy rukou Monseovou psané. Zlomky v Brně chované jsou psány rukou 19. století, nikoli rukou Monseovou. A kdyby Monse byl sám takové zlomky

nalezl, jistotně by se v jeho pozůstalosti byl našel nějaký opis, vždyť se nám dochovaly Monseovy rukopisy i mnohých jeho spisů tištěných! A jak povídavý Monse byl, jistotně by se byl nějakým takovým nálezem pochválil, k čemuž měl před svou smrtí nejlepší příležitosť, když 1792 s thesemi svého syna Františka uveřejňoval spis o zemském znaku moravském. Ale ani v jeho korrespondenci není o zlomcích žádné ni nejmenší zmínky.

Jedním slovem: šlechetného jmena Monseova zneužito od novověkého falsatora!

* * *

Jakožto člověk byl Monse stoupencem ideí Josefinských, a jsa nadšeně oddán svému zeměpánu, nestrpěl nijakých přísných úsudků o Císaři Josefovi, anobrž horlivě hájil práva majestátu.

A jakož sám nikdy netajil se svým smýšlením, tak zase příliš citlivým byl. I nalezali se lidé — a není se čemu diviti za oněch pohnutých dob —, kteří jej rozkřičeli za nepokojného ducha. Ale nikdo neopovážil se dotknouti se jeho karakteru křesťansko-ctnostného, jak Dobrovský praví. Rodinný život měl blažený.[50]) Aby byl mansonistou býval, jak jediný Jireček hádá, na to nemáme ani nejmenšího dokladu; vždyť kromě Zlobického a Cerroniho měl za nejdůvěrnější přátely samé osoby duchovní. A když v předmluvě ku své „Tabula“ píše: „Mne zajisté kromě náboženství žádná jiná láska a touha nerozněcovala tak, jako k vlasti, které že cele oddán jsem, milerad vyznávám“, to zajisté nebyla planá slova.

Jakožto učitel zůstane nám nedostíženým vzorem: čím by „kromě úřadu učitelského“ (praeter docendi munus) přispěl na oslavu vlasti, totě bylo jeho snahou; netížil si po řadu let privatně učiti zemskému a přirozenému právu. Aby pak suchopar dissertační literatury ve prospěch vlastiznalectví vykořistil a tím právníkům obzor vědění rozšířil, uveřejňoval s thesemi kandidátů vlastní monografie. — O pokrok ve vědě právnické dobyl si zásluh nezapomenutelných.

I byla to zajisté myšlenka veleducha, když Monse první ze všech Čechů naproti římskému a německému právu postavil právo české (moravské), a že stolice tohoto práva při universitě Olomucké jest tvůrcem. Ba což více, Monse první pojal velikou myšlenku, vypracovati encyklopaedii práva českého.

Se Zlobickým a Cerronim Monse platně napomáhal usilovati o Pešinův „Moravopis“ ve způsobě historické topografie, ve kteréž příčině Morava Čechy o celé století předstihla.

Ač učenec, sestoupil tento „upřímný vlasti milovník“ i k lidu prostonárodními poučnými spisy. A nepřestal na tom, nýbrž mezi milými svými Hanáky šířil české spisy — nebylo tehda v Olomouci knihkupce —, ano i ze své vlastní knihovny půjčoval knihy, maje tak upřímnou radosť, že mezi lidem chuť ku čtení se probudila, jak opravdově usiloval, pokud mohl, o nápravu obecného školství.

---

[50]) L. 1791 dne 22. května v dopise k Dobrovskému chválí se, že z milosti Boží jest šťastným otcem rodiny.

Monse takořka po celé čtvrtstoletí byl uznanou hlavou republiky literátů a patriotů Moravských. Svědčí tomu i latinská báseň na jeho počest složená[51]), jejíž částku významnou tuto pokládáme:

Neumíš řečí nachem napuštěnou
Pestřiti listů v knihách: jen cokoli zjevná
Pravda dává, do světa hlásáš prostinkým slovem.
Ty omšené pomníky spisovatelů
Květem trvající mladosti obnovuješ.
S Tebou družně bojuje Cnost; Ty, když
zasedneš na soudnou stolici, bludy a pověry miznou.

Věčná i vděčná Monseovi[52]) *paměť!*

V. Prasek.

Proměna svobodného a nepoplatného fojtství v nevolný selský statek.

Jsem příliš skrovným, abych se opovážil tvrditi za všeobecnou pravdu, že historik bez podrobné historické topografie bude za krátko tím, čím moderní přírodozpytec bez drobnohledu, ale pro sebe jsem o tom dávno již přesvědčen. Tím chci jen pověděti, že mi dávno již tak pěkné věci pod drobnohled můj se nedostalo, jako tato maličkost, že a kterak svobodné fojtství proměněno bylo v nevolný selský statek.

Namanulo se mi dosti překvapných věcí: proměna selského statku ve „volenství“; proměna selských statků a příslušných polností v panský „dvůr“; proměna panského statku ve statky selské; proměna panského „dvořiska“ ve vesnici; proměna panského lesa ve lhotu; proměna vesnic v lesy; proměna robotné dědiny v nerobotnou; proměna včelína v osadu; proměna zeměpanského (královského) města v panské; proměna vesnice na město; proměna

---

[51]) Tištěná na prázdné straně titulového listu I. svazku dějin Pilařových a Moravcových.

[52]) Životopisy Monseovy: 1. Curriculum vitae, kteréž Monse sám l. 1792 dne 7. srpna napsal. (V jeho pozůstalosti) 2. Pohřební řeč, kterou o Monseovi Dr. Barbor v aule Olomucké dne 3. května 1793 byl přednesl, částečně otištěna od Dobrovského 3. Dobrovský v rozpravách české uč. společnosti str. XXXII. - XXXX. podal Monseův soustavný životopis, použiv i řeči Barborovy [Neuere Abhandlungen d k. b. G. d. W. II. 1795]. 4. Cerroni doplnil Monseovo curriculum (viz sbírky jeho v z. archivě.) 5. Jungmann, hist. lit. české 1849 II. vydání 45., 476. 483. 6. D'Elvert, Hist. Literaturg. von Maehren & Oest. Schlesien Brünn, 1850. 7. Wurzbach Biogr. Lexicon des K. Oesterreich XIX. 1868. 8. Riegrův Naučný slovník. 9. J. Jireček, Rukověť k děj. lit české atd. v Praze 1875. Kromě těch udává ještě Wurzbach tyto spisy: 10. Weidlich, Biogr. Nachrichten von jetztlebenden Rechtsgelehrten, Halle 1715, II. Theil S. 33 etc. 11. De Luca, das gelehrte Oesterreich, Wien, 1770, I. Bd., I St. S. 353. 12. Oberdeutsche Literaturzeitung 1788 S. 1756. 13. Meusel, Lexikon der v. J. 1750–1800 verstorb. deutschen Schriftsteller 1808. Bd. IX. S. 252 a j. — Jeho památce věnována „Tovačovská kniha ortelů Olomuckých“. Za přátelské služby pisatel tohoto životopisu povinné činí díky sl. správě Františkova musea, p. arch. Nebovidskému, důstojným, pánu faráři J. Kunstmüllerovi v Novém Městě, P. Ocáskovi, kapl. u sv. Michala a P. Dru. Matulovi u sv. Mořice; též p. řediteli c. k. něm. gymn. v Olomouci Seyssovi.

města na vesnici; proměna zemských statků v manské; proměna manských statků v zemské atd. atd.: ale taková proměna svobodného fojtství v nevolný selský statek mne překvapila.

Bylo mi totiž již dávno nápadno (neboť sledoval jsem dobře kolonisaci zvanou německou, sledoval osazování „lhot“, sledoval zalidňování opustlých vesnic, sledoval hrabivé shony po lidech po 30leté válce, sledoval Josefinskou lokací „kolonii“), čím to asi jest, že z tolika ba nesčetných fojtstev po německém způsobu založených a na německé právo přeměněných zůstalo nám tak málo svobodných čili dědičných fojtů? A čím se to vlastně stalo, že taková dědičná fojtství zachovala se do nejnovějších časů hlavně jen v krajinách odlehlých, hornatých, po většině německých? Proč takových fojtů, ačkoli vesnice v krajinách rovných též kdysi své „taidinky“ konaly, není na rovině, lépe řečeno, v českých vesnicích?

Při tom ovšem měl jsem na zřeteli okolnost neocenitelnou, svobodu i volnost takových fojtství. Kolonisace „německá“ a proměna starých českých vesnic na německém právě dala nám selský stav „platný“, ne robotný, a fojti se svými rodinami bývali kdysi jakýsi druh selské šlechty. K těmto fojtstvím přidružila se „volenstva“, totiž statky selské od robot volné, odkudž tolik rodinných jmen: Svoboda, Volný, Frýbort (Freibauer) a jiné. Na Olomucku přibyli k nim „půhončáci“. Též svobodní a dědiční mlynáři rozmnožovali jich řadu s vykoupenými sedláky, tak že tato selská šlechta rovnati se mohla skutečné šlechtě drobné na svobodných dvorech usedlé.

Pomníme-li, že z takovýchto volných a svobodných vrstev selských rekrutovali se vzdělanci, pochopíme, kterak zase vzdělanosť a pokrok na lid obecný působiti mohly jen dle míry a počtu selských volenstev.

Lid robotný, lid nevolný nedával nikdy synů svých na studium; lid nevolný zůstával též ku pokroku a vzdělanosti lhostejným. Nevolnictví plodí bídu hmotnou i duševnou.

Ovšem míra nevolnosti a poddanství za různých dob byla různá: kdybychom si vedle sebe postavili rolníky z jedné a téže vesnice ale z různých dob, podivili bychom se nápadným rozdílům. I naznačíme to slovy. Sedlák r. 1490 byl „člověkem“, 1590 byl „chlapem“, 1690 byl „otrokem“, 1790 byl „nevědomcem“ — těm jiným stavům.

Slovem: studium agrárních poměru našeho národa se zřetelem vždy k míře volnosti anebo nevolnosti jest jedno z nejpotřebnějších, abychom dovedli prozírati i do budoucnosti, neboť zmáhající se chudoba plodí novou a horší nevolnosť, než bývalo poddanství našeho lidu selského, poměrně tak zámožného.

Pověstný Kaschnitz, kolonisator z dob Josefinských, namnožil na Moravě a ve Slezsku osad nových s obyvatelstvem volným, ale namnožil i trochu bídy mezi stavem selským, poněvadž novým těm osadníkům uštědřil po ½ — 3 měřicích pozemku. Co jim prospívala ta svoboda, když nebylo co jísti?

* * *

Po tomto úvodě promluvíme o našem úkolu, kterak totiž zámožný fojt prodal svou svobodu.

V Bystrovanech měli dědičného fojta, bylo mu Jiřík Hošků. A ten, buď že neměl syna anebo vůbec žádného dědice, na stará kolena střásl a zbavil se svého úřadu i majetku, prodal fojtství nějakému Petru „Plitzovi“. Fojt na starém právě osazený, jakým byl Hošek, měl jistotně nejméně 80 jiter pole (= 240 měřic), neplatě kromě nepatrné berny J. M. Císařské žádné jiné daně, a k tomu měl snad i honitbu na drobnou zvěř. Směl-li k své ruce chovati kováře, pekaře, řezníka, jako jiní mnozí fojti, to nevíme. Možná, že měl i svou krčmu. Šly mu peníze z honitby, z kovárny, kapalo z pekárny i od řezníka, a bral užitky z krčmy. Ale to nebyly všecky jeho případky: byltě také fojtem, t. j. soudcem; i bral od provinilců pokuty některé celé, některé na dílo. Neboť o ty tučné pokuty dělila se s ním milostivá vrchnosť, purkmistr a rada města Olomouce. Tak to tehda bylo zvykem a pořádkem od staletí dochovaným.

Měl ovšem dědičný fojt mnohé těžkosti; když vrchnosť robotným sedlákům Bystrovanským co nařizovala, fojtovi se to poručilo, aby to obstaral. A byly také některé jiné nepříjemnosti na něho uvaleny. Třikráte do roka konalo se v Bystrovanech veliké právo za přítomnosti několika moudrých a opatrných pánů radních i konšelů z města Olomouce. Na takových valných hromadách kromě dětí musili býti přítomni všichni dospělí Bystrované, neboť jakou kdo měl do koho stížnosť, tu přednášel, a běda žalovanému, kdyby nebyl na místě; neušel by pokuty veliké. A soudilo se moc, aby pokutních peněz se sešlo. To se rozumí, že když páni z města na právo přijížděli, že jim bylo třeba naproti vyslati buď sedlané koně, buď pohodlný „kočí“ (kočár); a hlavní věc byla, aby je dobrým obědem, dobrou svačinou uhostil, neboť běželo mu o velkou věc, aby milostivou vrchnosť udržel při dobré míře, vždyť ti fojti leckdy, vykonávajíce svou moc úřední, dopouštěli se věcí na fojty nepříslušných, klopytnuvše nejednou přes „artykule“, jimž my přezdíváme paragrafy.

I byl fojt přes to přeze všecko velikým pánem nad ostatní „robotné“ „chlapy“ povýšeným.

Jen jedna při tom panství byla pilulka hořká: „vojna“. Nastala-li vojna, bylo třeba koníka dobrého — ne snad nějakou herku — a bylo to hamfeštem[1]) obyčejně vymíněno a cenou vyměřeno, jak dobrý ten kůň býti měl —; pravíme, bylo třeba koníka dobrého z maštale vyvésti, z komořice vynésti přílbu, brnění, meč, samostřel; bylo třeba panu fojtovi samému do zbroje se odíti, na koníka se posaditi a hajdy do vojny! Byl-li fojt stár, poslal syna, anebo za sebe někoho najal za dobrou mzdu a vydatnou odměnu, neboť na vojnu jeti nebylo choditi na hody.

A to byla ta věc nepříjemná na tom fojtství.

Když tedy starý fojt Jiřík Hošků fojtství své chtěl prodati, ohlížel se po kupci, neboť v Bystrovanech nikoho nebylo, kdo by je koupiti mohl i kdyby měl dosti peněz — „robotný“ sedlák

[1]) „Hamfešt“ slul list pergamenový s visutou pečetí od vrchnosti na svobody a privileje toho kterého fojtství vydaný.

kupovati nesměl svobodného statku, že neměl svobody. A aby se z poddanství vykupoval, na to nepomýšlel, poněvadž by toho vrchnost nedovolila. I nalezl se kdesi na cizím panství kupec, nepochybně syn z některého fojtství sousedního, Petr Plitz; přinesl si z toho panství, odkudž se vystěhoval, „výhost“ (list propustný) a prosil Olomučanů, aby jej přijali „pod sebe“ t. j. pod svou vrchnost do dědiny Bystrovan. — Olomučanům byl příjemný, i mohlo nastati jednání o kup se starým fojtem Hoškem. Bylo vše již smluveno i ujednáno s Hoškem, běželo již jen o potvrzení kupu, o potvrzení výsad a svobod, čili o vydání nového hamfeštu, kterýž by slovo od slova obsahoval znění starého hamfeštu.

Ale v tom hamfeštu nalezen byl článek Olomucké vrchnosti nepohodlný — a fojtovi Bystrovanskému velice příznivý a prospěšný; článek nepochybně týž, na kterém sto jiných dědičných fojtstev bylo zrušeno po našich vesnicích.

Byly tehda takové časy, že svobody i robotným sedlákům přistřihovati počínali. Proto selský lid na své pergameny až úzkostlivě opatrnu býti počínal.

A Olomučané, zrovna jako jiné jinde vrchnosti, s novým fojtem Bystrovanským, Petrem Plitzem, pěkně; chce-li týchž svobod při svém fojtství užívati, jako předešlý fojt Jiřík Hošků? Totě se rozumí, že Petr Plitz chtěl míti vše po starém. Ale obecní rada mu rovněž na oči stavěla, že se mu mezi ostatními sedláky zle povede, bude-li chtíti svobodnu býti, a s nimi dobrého i zlého neochotně snášeti. Zvláště pak mu připomenuli těžkosti, které mu nastanou za dob válečných i jiných zlých časů, když bude museti koně válečného chovati, naň nakládati a sám ve zbroji vojenské vytáhnouti na vlastní kapsu do války.

A milý Petr Plitz začal váhati, z té vojny dostal strach; možná mu též tanuly na mysli kyselé tváře Bystrovanských sousedů, jak zamračeni na něho „novotného“ t. j. odjinud nastěhovalého člověka pohlíželi. I rozmyslil se a prosil svých příznivých a milostivých pánů, aby ho neopouštěli a jemu to nějak opatřiti napomáhali, i aby jej ráčili přijati za svého člověka t. j. chlapa („mann“). A když on, Petr, povolil, nechtěli toho za darmo, nýbrž k té koupi toho fojtství slíbili mu na pomoc 50 hřiven a sice až bude pokládati první peníze, 10 hřiven a podobněž co rok po 10 hřivnách až do vyplnění té sumy.

Za to za všecko bude na roveň ostatním poddaným a podle nich zlo i dobro trpěti a ze svých pozemků i rolí roční plat dávati, a i jinak všude, jak se na muže pobožného i ctného patří, k pánům se poslušně chovati. A že to vše tak splní, ústy a rukou dáním přislíbil; též hamfešt i se všemi svobodami dobrovolně pustil a zničiti dovolil (Und hat die hantfest sampt aller Fraiheit gutwillig faren vnnd Cassiren lassen). A od Michala za rok počínaje bude pokládati první plat, neboť páni vzhlédnouce na jeho dobrou vůli, takovou lhůtu nad to z milosti mu dopřáli. To se stalo za purkmistra Matěje Wakerle l. Páně 1535 tu sobotu před svatým Vavřincem. A pro lepší stálosť a jistotu taková smlouva zapsána jest do městských knih za přítomnosti Hanuše z Nemilan, Jiříka Hermana z Hněvotína.

Na sobotu pak po sv. Bartoloměji na radnici Olomuckou svoláni lidé z okolí a to: Jakub Krensel z Olomouce[2]), Hanuš Hastler a Štěpán z Hněvotína[3]), Matěj z Duban, Jakub Konta z „Hustína“, Martin Haker z Topolan[4]), Volf, Bartoloměj Leschnitzer a Hanuš Gemachsam z Medvězí; svoláni tito lidé na radnici, aby se pro lepší jistotu a vědomosť obsah té smlouvy rozhlásil.

Poněvadž téhož dne Petrovi Plitzovi prvních deset hřiven vyplatili, jest nepochybno, že Plitz z ruky do ruky vydal i svůj hamfešt, aby před týmiž svědky byl zničen, což se tuším vykonalo ustřižením visuté pečeti, načež hamfešt holý — bez pečeti neplatný — uložen tuším do archivu.

L. 1536. v sobotu na den blaženého Sylvestra položeno Plitzovi posledních 20 hřiven.

Tak proměněno svobodné, nikomu „neplatné“ fojtství Bystrovanské v usedlosť s jinými stejnou, totiž „platnou“, ale tím skutkem i k robotám závaznou.

Ovšem „poddanství“ v Bystrovanech pod vrchností Olomuckou, poněvadž město tuším nemělo žádných „dvorů“, tudíž nebylo obtížných robot koňských a pěších, robot to pravidelných, bylo dosti příjemné, že se ovšem kromě královské berny dával jen roční plat za ty roboty a za jiné povinnosti.

Ostatně Olomučané jednali v té příčině zjevně, nic pokoutně a pokrytě, nýbrž otevřeně. — A této otevřenosti děkujeme za neocenitelnou zprávu dějepisnou. Tak a podobně jistotně, ovšem tajněji, zrušovány všude jinde svobody dědičných fojtstev, jindy nikomu nepoplatných. [Acta quotidiana l. 1. f. 7 a 9.]

Zemské, hlavní cechy v Olomouci.

Málo jsme si doposud všímali zřízení cechovního, abychom pochopili, jakou mocí společenskou po jednotlivých městech bývaly kdysi cechy řemesel a živností. Cechy totiž dávaly městům začasto svůj ráz, nejednou rozhodovaly i o národnosť a náboženství. Vždyť cechovním zřízením země tak naše, jak polské a uherské otevřeny zůstávaly vandrovním tovaryšům z celého Německa. A že zejmena hnutí náboženské za dob reformačních na Moravě vycházelo a živeno bylo od řemeslníku přivandrovalých, o tom pisatel nemá pochybnosti ani nejmenší. Byly-li cechy jednotlivé samy sobou významny, však tím větší váhy nabývaly cechy zvané „otcovské“, jakéž vznikaly v důležitějších místech: v Těšíně pro knížetství Těšínské, v Opavě pro knížetství Opavské, v Kroměříži pro města biskupská, v Hradišti pro celý kraj, v Olomouci a Brně pro příslušné okolí široké. Poněvadž totiž cechy v nově vznikající v okolí oněch center si vyžadovaly artykulů cechovních od cechu starších trvajících právě v oněch větších městech, přirozeným způsobem každý takový nový cech stal se „synovským“, i zůstal v jakési přirozené odvislosti od cechu otcovského.

[2]) Olmuczern. — [3]) obeteinern — [4]) Tepla.

Však organisace cechovní pokročila ještě dále, když všecky cechy z celé některé země sdružily se ve veliký cech „zemský“, aby co rok konaly sněmy, na nichž se netoliko o věci právní, nýbrž i o hmotné potřeby jednalo. Takové cechy „zemské“ staly se asi tím, co my dnes jmenujeme „bursami“.

Zajímavo jest, že jako Vratislav stala se hlavou mnohých cechů takto sdružených ve Slezsku, rovněž na Moravě, právě Olomouc, v těchto příčinách předstihoval Brno.

Veliký cech zemský, první, pokud známo pisateli, utvořili na Moravě mlynáři okolo r. 1475, jak svědčí kniha Jevičská: „Já Ctibor z Cimburka a z Tovačova, hejtman markrabství Moravského . ., oznamuji timto listem . ., že přistupivše přede mne opatrní muži mistři řemesla mlynářského jmenem všech mlynářuov Olomutského a Brněnského krajuov, přednesli jsú přede mne nějaký práv svých mlynářských věci, jichž z starodávna předkové jich zvyklosť jměli požívati i voni po nich sepsané, o kteréž s povolením mým jakožto hejtmanem ty časy markrabství Moravského utekli jsú jse k múdrým a opatrným mužuom, pánuom purgmistru a radě města Brna . . ., aby jim ty práva mlynářská jich podle řádu a práva starodávního z knih městských svých podle osazení jich vypsáti dali, jakož k žádosti mej jižpsaní páni Brněnští tak jsú učinili a práva jich v artykulích dole psaných vypsané dali, kteréž slovo od slova takto znějí“. (Následuje 16 artykulů).

Zemský cech řemenářů v Olomouci. Kdy ten cech vzal počátek, nelze té chvíle bezpečně pověděti, i zapisujeme zatím snešení valného cechu učiněné ve středu před sv. Filipem a Jakubem l. 1538 v Olomouci. Kdykoli se takové valné schůze čili sněmy cechovní konaly, nebylo bez okázalých slavností: každý cech vysílal ze svého středu poslance, aby na sněmě cechovním hájili práv svého řemesla. I poněvadž se scházeli mistři z celé země, též jiná řemesla o takových příležitostech brala kollegialní účastenství jak na slavných službách Božích tak napotom i při poradách.

Tenkráte jednalo se všemu poctivému řemeslu řemenářskému kromě jiných též o neslýchanou věc. Když totiž páni „otcové“ Olomučtí všecky „synovské“ cechy k valnému sněmu do Olomouce uctivým psaním byli pozvali, páni mistři z města Jihlavy omluvili se podstatnou omluvou, že pohořeli — ale mistři Brněnští ohlásili, že přijíti nechtějí.

Takovou neposlušnosť, zpouru a rebelii bylo třeba trestati. I zasedlo tedy právo řemenářské, páni mistři a tovaryši (kromě Olomuckých nejmenovaných) tito: Ze Znojma: Balcar Wagner, Hanuš Sperlink, Ondřej Diner (?), Toman Wanger; z Brodu: Hanuš Kasuppen; z Hradiště: Jiřík Tanntzer, Valentin Weiss; z Kroměříže: Petr Clainn, Hanuš Rueprecht; z Třebové: Hanuš Endeman, Jiřík Fritsch, Hanuš Vogl; z Klobouk: Martin Kaiser; z Hranic: Ondřej Handschuh; z Unčova: Hanuš Schober.

Též 14 tovaryšů účastnilo se toho sněmu; konečně připrosili i některé mistry jiných řemesel, aby toho jednání byli svědky. Takovýchto cizích přísedníků („der beysitzenden geschenkten Handtwercher“) bylo devět, jakožto sedlářů, mečířů, provazníků a j.

Na čemkoli se takové cechovní sněmy usnášely, to všecko věrně zapisováno do knih cechovních, ale poněvadž se v tomto případě jednalo o věc obzvláště důležitou, ustanoveno též, příslušný zápis pro paměť dáti zapsati do knih městských v Olomouci.

I čteme tedy v městské knize:

L. P. 1538 ve středu před sv. Filipem a Jakubem předstoupili jsou před nás sedící radu poctiví mistři řemesla řemenářského z celého cechu zemského, staří a mladí i se svými tovaryši, vyjímaje Jihlavské, kteří pro škody požárem učiněné nemohli sem přijeti. I tuto ohlásili, kterak se jednomyslně shodli, k čemuž před tím Jihlavští byli dali své svolení, že o Brněnských mistrech téhož řemesla nic nedrží a jim pro neposlušnost, že když se jim dopsalo, aby do Olomouce přijeli, přijeti nechtěli, překážky činiti budou, až se s nimi ostatními srovnají, a slibují za všecky poctivé škody. [Acta quotidiana I. 1. str. 41].

Zemský cech sedlářů roku 1545. konal rovněž v Olomouci valný svůj sněm. Jednalo se na něm o věc dosti zajímavou.

Heralt Pros svého řemesla tovaryš sedlářský stál v práci ve Znojmě, veda za vdovu Štefanku dílo sedlářské. I byl tedy patrně tovaryšem starším i usedlým. Pomýšlel na svatbu, neboť i nevěstu měl již vyhlídnutu. Chtěje se učiniti mistrem pečoval také o to, aby si potřebného náčiní pořídil, ale dopustil se při tom nepoctivosti: noční dobou pobral mistryni vdově 7 „welsshpaumů", 4 kuže ovčí, jednu teletinu, dva nejlepší nože krajáky, dvě motyčky (dexl) totiž jednu ploskou a jednu oblou (holdexl), dvě rašple, 3 pilníky a jiné menší náčiní. — Věc se vynesla, i spořádal se sice se vdovou, kteráž mu to vše odpustila, ale s podotčením, kdyby ta věc přišla před cech, aby se sám hájil a s cechem to si vyřídil. — A cech věc vyslýchal důkladně, až konečně uznal za dobré, Heralta Prosa za mladšího mistra nepřijímati. Než Pros nespokojil se takovým odbytím, nýbrž pány cechmistry před radou královského města Znojma žaloval.

Aby pak ani Pros ani vrchnost (purkmistr a rada Znojemská) nemínili, že cechmistři provinilému Prosovi misterství z malicherné nějaké závisti nepřejí, všecek Znojemský cech poctivého řemesla sedlářského, nechtěje řemesla svého zavésti, tu věc podal na pány mistry Olomucké. A tito rovněž nechtěli sami rozhodovati, nýbrž čekali na mínění valného cechu do Olomouce ku svátkům svatodušním r. 1545 povolaného.

A sjelo se mistrů řada veliká, z Olomouce: Hanuš z Toruně, Jiřík Meier, Nicolasch Arnstetter, Thoman Weindnig, Pavel Korger, Bastian Kharus, Pavel Sattler, Václav Kharus; z Brna: Pavel Rauber, Hanuš Mülnegr, Hanuš Laborger (?), Pavel Stubner, Jiřík Rauber; ze Znojma: Hanuš z Norimberku, Matěj ze Znojma; z Jihlavy: Blažej z Jihlavy, Šimon Schretenzanner (?); z Hradiště: mistr Kašpar; z Uničova: Michal ze Schulbergku (?); z Opavy: mistři Veytl, Jakub, Jan, Michal; z Krnova: mistr Felix; z Prostějova: mistr Krispin; z Uh. Brodu: mistr Mořic; z Vyškova: mistr Kašpar; ze Slavkova: mistr Petr; z Hustopeče: mistr Hanuš; z „Wystenitz": mistr Rudolf; z Mikulova: mistr Jakub; z Jemnice: mistr Hanuš; z Mezeříče: mistr Vavřinec.

Kromě 30 mistrů toho jednání přítomno bylo ještě 16 tovaryšů, jejichž jmen ale vypisovati nebudeme.[3]) Jednání bylo živo, mistři sami klonili se k tomu. Heraltovi Prosovi odpustiti provinění, ale tovaryši postavili si hlavu, že ne.

A takož kázal sněm cechu sedlářského zapsati paměť do městských knih Olomuckých, že Pros nemá býti mistrem. [Acta quotidiana I. 1. str. 110—2].

Zatím o ceších zemských se sídlem v Olomouci jen tolik.

O faru „podobojí“ v Lošticích.

Povědomo jest, že na Moravě od kompaktat počínaje volno bylo, přijímati pod obojí způsobou; ale poznenáhlu vyvinul se takový řád, že v některých farnostech přijímalo se pod jednou, na jiných pod obojí. Rovněž známo jest, že na Moravě jedna konsistoř trvala pro obojí vyznání. (V Čechách byly dvě pod jedním arcibiskupem). I bylo by důležito, chceme-li náboženské poměry moravské dokonale znáti, zvěděti, které fary bývaly pod jednou, které podobojí, které bratrské, abychom mohli posouditi, které fary za hnutí protestantského nejdřív měnily se na luteranské; zdali — jak se zdá — bratrské, či podobojí, anebo katolické?

Volného církevní topografie toho rozdílu přesně — jak se aspoň pisateli zdá — nešetří.

Ostatek máme v té příčině značný zmatek i po jiných spisech, kdež se zase mluví o „kališnících“, jež jsem pro tento název po dlouhou dobu považoval za něco úplně jiného než za „podobojí“.

Ze staré souvěké literatury moravské poznal jsem, že Prostějov byl podobojím a že tam odtud tuším vycházela snaha, pro podobojí na Moravě zříditi zvláštní konsistoř, jak ji měli v Čechách. Tím zajímavějším bylo mně, když jsem zvěděl, že Loštická farnosť byla podobojí a kterak byla proměněna na katolickou. I podávám tuto paměť l. 1550., jak do městských Olomuckých zapsána byla, do slova:

„Svědomí pana Prokopa Podštatského z Prusinovic“. „My purkmistr a rada města Olomúce známo činíme tímto listem obecně přede všemi, kdož jej urzří anebo čtoucí slyšeti budú, že jsme k žádosti urozeného vladyky pana Prokopa Podštatského z Prusinovic a na Bouzově dolepsané osoby podle pořádku práva svého městského vyslyšeli, kteřížto po přísaze učiněné, jakž právo jest, jeden každý obzvláštně tázán jsúc seznali a vysvědčili takto:

Jakub Kohout z Loščic, rodič Loščický, člověk v 90 letech seznal po přísaze, jakž právo jest, takto: Že v dobrej a čerstvé paměti jmá a z mladosti své pamatuje, že vod starodávna fararé[4])

---

[3]) Vypočteme však, odkud byli rodáky: z Lehnice, ze Znojma, Kasslu, Krnova, Nerlingu (?), ze Schleiczstattu, „Gowsel“ (?), Těšína, Jihlavy, Johanstálu, „Zwicka“, Jivančic, z Cipska, „Keinberg“, z Opavy.

[4]) ffararzee.

tu v Loščicích na faře Loščické pod obojí spuosobú byli, kteříž lidem a obyvatelom Loščickým tu v Loščicích Tělo a krev Páně podobojí spuosobú rozdávali a lidem tim tak vždycky posluhovali, až potom po některým času, když pan Hanuš Hougvic nebožtík, jsúc statku Búzovského a téhož městečka Loščic v držení, jse vo-ženil; tu on pan Hanuš Hougvic po některém létě to změnil a faráře do Loščic pod jednú spuosobú podal a toho faráře podobojí spuosobú od tej fary vybyl. A Loščičští potom, když již psaný pan Hanuš Hougvic jiného faráře pod jednú spuosobú do Loščic podal, do Zábřeha ku kněžím pod obojí spuosobú přijímati choditi musili. Při tom seznal, že dva kněží, kteříž od starodávna na tej faře Loščické byli a lidem pod obojí spuosobú posluhovali, jakož nahoře dotčeno, znal, kterýmž jednomu kněz Jakub a druhému kněz Klement říkali, dokládajíc, že toho dobře povědom jest a pamatuje, že tu v Loščicích faráře pod jednú spuosobú nebylo a že pan Hanuš Hougvic nejprvé tam faráře pod jednú spuosobú podal a to že jest v pravdě bylo". V táž slova po přísaze učiněné vypovídali ještě: Jiřík Pařízek, rodič Loščický, člověk v 80 letech; Matěj Maňásek, rodič Loščický, též v 80 letech; Vašek z Kozova, majíc na sobě 94 léta; Matěj Calta z Pavlova okolo 90letý; Havel z Hradnice v 90 letech; Jakub z Mohelnice, člověk kněze biskupa JM[ti], v letech 94.

Na konec seznával:

„Václav Kovář ze Lhoty, člověk sirotků po nebožtíku pánu Vratislavu Lhotském pozůstalých, jsouc v 95 letech, i vypovídal po přísaze, že od šedesáti let pomatuje, že tu v Loščicích na faře Loščické farář, kterýž Tělo a krev Páně lidem pod obojí spuosobú podával, byl, kterémužto faráři Klement říkali; také v dobré paměti jmá a toho povědom jest, že jsú téhož faráře do Lhoty brávali, že jest lidem tu v Lhotě podáváním Těla a krvi Páně podobojí spuosobú posluhoval, až potom, když jest nebožtík pan Hanuš Hougvic statek Búzovský koupil a téhož městečka Loščic v držení byl na 3 léta, tu tepruva to od něho změněno jest, kterýžto pán Hanuš Hougvic potom (do) Loščic na túž faru faráře pod jednú spuosobú podal a toho prvního faráře podobojí spuosobú od fary vybyl. A to že jest v pravdě bylo.

Tomu na svědomí pečetí naší městskú jsme toto svědomí zapečetiti dali. Jenž jest psáno a dáno v Olomúci ve čtvrtek před sl. hodem seslání Ducha svatého l. P. 1550 počítajíce". [Acta quotidiana I, 1, fol. 177-B-178].

Podotknouti náleží, že proměna Loštické fary podobojí v katolickou udála se přičiněním pánovým; platilo tehda právě přísloví: „cuius regio, eius religio". Biskupové Olomučtí stejně jako císaři a králi Ferdinand I. i Maxmilian II. hověli zásadě, že na Moravě podobojí vedle katolíků mají zákonité právo.

První kazatel protestantský v Olomouci.

Dle souhlasných zpráv dochovaných nové učení Luthrovo šířeno účinně z kartouzy Olomucké. Odpadlý od víry mnich asi ke konci roku 1534 začal v kartouzi horlivě kázati ve smyslu protestantském; a jakož v městě samém bylo dosti přívrženců nového učení, zejména mezi měšťany řemeslníky — a internationalní zřízení cechovní bylo zjevným kanálem, kterým se jakékoli nové proudy a nepozorovaně z Němec*) rozlívaly po celé říši české — nabylo hnutí protestantské kázaními onoho mnicha netušené posily, i stalo se zjevným. Kartouza, kteráž doposud po přenešení z Dolan do Olomouce, na roveň jiným klášterům, vídala obvyklé jen zátiší, přišla do hlasu; kostel její naplňoval se hojným posluchačstvem. Co k tomu říkali faráři u P. Marie, u sv. Mořice a sv. Blažeje, když jejich farníci místo do svých kostelů chodili do kartouzy, nevíme. Ale biskup Stanislav Thurzy nemohl nepozorovati, oč běží, i zakázal prostě onomu mnichu kázati. To se stalo před sv. Havlem l. P. 1535.

Jaký rozruch v měšťanstvu způsobil onen zákaz, seznáváme z paměti do městských knih položené.

Přívrženci nového učení totiž po úradě učiněné vyslali ze svého prostředku deputaci k městské radě Olomucké žádajíce, aby zákaz biskupův byl zrušen. I předstoupili tedy před plnou radu Jiřík Hebentau, Martin Becker, Ondřej Tanner, Jiřík Frantzel, Ondřej Wiltvogel, Lorg Adam a j. mnoho oznamujíce, kterak od jiných, větším dílem měšťanů (maistenteyls der Erbarn gemeyn) byli vysláni k Jich Opatrnostem. Kdo ti neměšťané byli, znalec poměru městských, lehko uhodne, byli to především tovaryši různých řemesel, kteříž tehda svými „bratrstvy tovaryšskými“ neméně než jich mistři v cechovních hromadách na veřejné mínění působili, tak asi jako nynější spolky. Deputace tedy vyslaná tak z měšťanů jak z neměšťanů podávala Jich Opatrnostem zprávu: „Jakož Bůh Všemohoucí (jim) kazatele poslati ráčil, totiž kartouziana („Dyweil der almechtig gott einen prediger nemlich den Karthauser gegeben“), avšak obžalováním jeho u pána biskupa Jeho M^ti^ že pán biskup jemu to kázání zastavil. Pročež oni a poctivá obec (deputanti mluví jménem obce) že Pro Boha prosí, aby Jich Opatrnosti páni k tomu působili, ať by zpomenutý kartouzian jim a každému jinému slovo Boží hlásal, při tom že jsou ochotni, dávati všecku spravedlivost svým farářům.

Jejich Opatrnosti kázaly deputaci odpověděti, že co bude možného purkmistr, rada a páni budou hleděti způsobiti a že všecku pili na to vynaloží.

*) Až se bude úsilovněji pěstovati podrobný dějepis místní, objeví se nám leccos v jiném světle; předně že husitské hnutí a války nejsou pravou a vlastní příčinou, proč česká národnost a tudíž řeč česká napotom opanovala v našich zemích. Ale husitské války a potomní války česko-uherské zastavily především při češích onen internationalní kanál, z něhož cechy neustálým přistěhováním zachovávati mohly ráz německý. A zastavením toho přítoku oslabena i moc plynoucí z německého práva našich měst. Jakmile po skončených válkách husitských a česko-uherských řemesla a obchod zase zkvétati počaly, nastal nový příliv přistěhovalých z Němec řemeslníků, jak to především ve větších městech na př. i v Olomouci pozorovati, neboť značná čásť jak mistrů tak tovaryšů pocházelo z Němec.

Potom předvolali před sebe faráře od sv. Mořice mistra Jana Schönbergera i kazatele Mořického. Mistr Jan na všecko jim odpověděl, že on kartuziánovi ani kázati ani mlčeti neporučil, neboť to jest věcí pána biskupa Jeho Milosti, kterémuž v takových věcech přísluší poroučeti a zakazovati. (Panna Kartouza náležela v obvod fary sv. Mořické.)

Po takové odpovědi nadůli purkmistr s pány, ježto jeho farář u sv. Mořice z prostředku kanovníků zvolen jest, že nejdůstojnější kapitula jakožto lenní pán fary Mořické („Lehenherrn der Pfarr zw S. Mauritz") v té věci bude míti platnější slovo. Protož žádost svou přednesli pánům z kapitoly, neboť někteří kanovníci hověli novému učení. Ale ve čtvrtek před svatým Havlem dostalo se Jich Opatrnostem odpovědi od nejdůstojnější kapituly po mistrovi Pavlovi a po Matějovi kazatelích u sv. Mořice („durch M. Paulum vnnd D. Mathiam prediger zu S. Mauritz"), jejíž stručný smysl byl tento, že kapitula nemá moci ani kazatele nějakého ustanovovati ani mu kázaní zastavovati, nýbrž že to toliko pánu biskupovi Jeho Milosti přísluší; cožkoli tedy Jich Opatrnosti při Jeho Milosti vymohou, že kapitule nebude na škodu („ist wider sie nicht").

Zřetelně ze všeho vychází, že se těmi všemi kroky činily vlastně pokusy, kterak by se obejíti mohl biskupův zákaz kázaní protestantských v kartouzi, ale když se purkmistr a rada přesvědčili, že biskup Stanislav Thurzo není svolným, což by se dalo zvrátiti, nechali věci na sobě [Acta publ. I. 1. f. 9].

Česká kaple sv. Cyrilla a Metoděje u sv. Mořice.

O trvání této kaple, jejíž základy objeveny jsou před několika léty, když se budoval dům páně Magnův, měli jsme pověsti dosud značně nejisté. I poněvadž z předešlého článku, v němž se jmenují dva kazatelé u sv. Mořice, vyvoditi můžeme, že l. 1535 kazatelem tím druhým nemohl býti nikdo jiný leč český kazatel při české kapli, totiž kněz Matěj, připojujeme ještě dvě nové soudobé zprávy o tom kostelíku.

L. P. 1546 v pátek před sv. Ludmilou purkmistr s radou za kostelníky („Kyrchenväter") k české kapli u sv. Mořice ustanovili Martina Bernharta, Ďuroše Suchomrepu (Sucharzepa) a Matouše Štefana řečeného Červeného (tak čteme totiž z nového zápisu: „Mathaus Rot Steffan").

K roku 1548 čteme v městské knize zápis o 50 zlatých, příslušných k české kazatelně v kapli u sv. Mořice, kteréž na dům Schlahmhauffenův zapsány jsou. Ze zápisu, nežli jej kalamář inkoustu rozlito, vyrozuměli jsme toto: Až pan Šebestian Mandl kostelník kostela u sv. Mořice kostelníkům při české kapli téhož kostela odvedl 200 zl., kteréž jemu p. ... položil, má se z těchto peněz 60 zl. na radnici uložiti a jim kostelníkům 140 zl. nechati. A z těch 60 zl. má se 50 zlatých položiti pod úrok, aby z nich českému kazateli vycházely 3 zl. A těchto 50 zlatých kostelníci české kaple Vaněk Prostějovský, Jan Mělnický a Bernhart Martin že dostanou od Václava Paura, kterýž dům Petra Schlahmhauffena má („der die jetzt schlahmhauffen heütt"). V pátek před bl. Silvestrem l. 1548 [Acta publ. I. 1. f. 113 B a 156].

Pro porozumění podotýká se, že Šebestian Mandl sice ještě nepoložil svých 200 zl. dlužných, ale že městská rada 50 zlatých z jeho dluhu převedla na dům Schlamhauffenův.

Poznámka. Též při kostele sv. Blažeje trvala fundace pro českého kazatele. L. 1535. byl tímto kazatelem kněz Václav. Z fundace na českého kazatele u sv. Blažeje bylo Františkovi Titscheinerovi již nebožtíku na dům půjčeno 36 zl. 2 gr. pod úrok 52 grošů ročních. I když trojí úrok již nedocházel a dům Titscheinerův od dědiců Vavřinci Kosumplerovi prodán byl bez závazků, městská rada uznala za spravedlivo, aby dědici onen dluh i zasedlé úroky zaplatili, tak aby kněz Václav dostal, co jeho jest a též Kosumpler domek měl nezávadný. [Acta quot. I. 1. f. 4].

Drobnosti.

Hospodářské.

1. **Vlčí jámy.** Doposud mnohé trati venkovské zachovaly jména: „Vlčí jáma“, „Vlčí důl“, „Jámy“ a pod. Taková jména byla kdysi plná významu. Dnes u nás o vlcích a medvědích ani potuchy; za to často ještě slýcháme, jakou záhubu vlci způsobují v Uhrách, na Rusi a v Polské. Zvláště literatura polská má rozkošné popisy lovů na vlky netoliko po pevnině, nýbrž i na — moři. Vlci totiž v krutou zimu přes moře zamrzlé z Finska stádem přebíhali zejmena na Žmuď. Tehda sedláci na Žmudi, aby se jich ubránili, vypravovali se na vlky. — Též v říši české opatrovali se od vlků tak, že z rozkazu krále Přemysla Otokara II. při každé vsi pořizovali vlčí jámy, pokrývajíce je chvojím a opatřujíce vnadami. Tímto způsobem vyhubilo se v zemích českých mnoho dravé zvěře, ale předce občas přebíhali vlci z Uher a Polské k nám. — Pěkný na to příklad, že vlčí jámy na Moravě kopali ještě v 15. století, poskytuje nám nález vrchního práva Olomuckého, do Jevíčka tuším vydaný ok. r. 1480 o klisnu do vlčí jámy spadlou: „Dva súsedé ku právu žalovali, jeden na druhého z klisice, že druhý jámu vlčie ukopal, a tomu druhému súsedu klisicę do jámy upadla a ta se zabila“. Žalovaný bránil se, „že tu jámu vlčie z doložením starších a s dopuštěním toho súseda udělal, čížť jest ta roli“, ale ukázalo se, „že tu jámu měl opatřiti a držeti beze škody jiných lidí“. Z té příčiny musil tu „klisici odložiti“ t. j. zaplatiti. [Kniha Jevičská].

2. **Vlci a pastýři.** V Troubkách dařilo se r. 1630 stádu obecnímu zle; přišel na ně mor a objevil se tuším i vlk. A tu bylo pastýřovi zle. Pastýři tehda totiž vyhánějíce stádo do pole, odříkávali divné modlitby, zaklínajíce škaredě všecku dravou zvěř, zejmena vlky. (Taková zaklínadla viz ve Vlastivědě Slezské díl I.) I vznikla pověra, jako pastýři umějí zažehnávati vlky, že také dovedou i vlka ano i mor na dobytek přičarovati. Troubečtí tedy, majíce škodu na svém dobytku, pastýře svého Míšku a ženu jeho a ještě jinou ženu obvinili z kouzel a čár, že proto jim dobytek pozdechal a od vlků byl požrán. Ubožák pastýř i ty ženy dostali se na dlouhý čas do vězení a čekalo je málem upálení na hranici, ale moudré právo Olomucké je osvobodilo. [Viz Tovačovskou knihu ortelů Olomuckých str. 102—103].

3. **Kobylí stáda.** Chov koní za dřívějších dob u nás byl mnohem důležitější než nyní. I dalo by se mnoho vykládati o zákonitých předpisech stran „kobylích polí“ a „svěřepic“, kdy a kde je bylo lze pásti atd. za pradávných časů. Zpomeneme však, že ještě v 17. století měli jsme na Moravě koňské pastýře, kterým Maďaři říkají „čikoši“. — L. 1679. měli Čehovští svého koňského pastýře Kristiana Šebestu, který dobře pozoroval, že mu přiběhla odkudsi cizí hřebice. Nezamlčel toho před koňským zlodějem Tomášem Jarošem. Cizí hřebici chytili a Jaroš ji nočním časem odvedl a prodal. A když cizí hřebice do stáda neběhaly, pastýř prodával. — Čejhovské, schytávaje je noční dobou ve stádě za pomoci Václava Nedvěda. Ale vyneslo se to. Všecky 3 provinilce v Tovačově ve vězení zakovali, dali je katem mučiti — jen tak, že jich neoběsili. [Viz Tovač. knihu ortelů Olomuckých str. 99—101]. Na Hané jakožto v kraji koněrodném zlodějství koňské kvetlo; však starší lidé umějí o tom divné věci vypravovati.

4. **Včelařství.** Dokud nebylo cukru, spotřebovalo se medu mnoho i na medovinu. Proto včelařství kvetlo znamenitě; původně bylo sice jen „brtnictvím“ (divoké včelaření), ale brzo se netušeně zmohlo včelaření v úlech. Však právě

na Moravě včelaři sestupovali se ve veliká družstva („medařská landfojtství“), z čehož se vyvinulo zvláštní právo. Nemá-me ještě vystopováno všech příčin, proč včelařství u nás pokleslo, ale zajímavá jest pře r. 1615 líčená v Olomouci o škody na včelách včelařům Troubeckým učiněné. I vychází z ní na jevo, že včelíny stávaly u lesů. A kazič včel odpykal to hrdlem na šibenici. [Tovač. kniha ortelů Olom. str. 75–79]. Všecky trati, vesnice a lesy dotud „Lipinami“ anebo „Brtnicemi“ zvané, bývaly kdysi znamenitými včelíny.

5. **Pozemky zvané „Náplatky“.** Jest ovšem každému známo, že pozemkový majetek našich vesnic se velmi od sebe různí. Jsou vesnice o 30 číslech, že mají 600 jiter pozemků; a jsou vesnice o 60 číslech, že nemají ani 60 jiter. Takové různosti mají ovšem příčiny velmi závažné a tak rozmanité, že jich nelze vždy vyzpytovati. I třeba se nám vmysliti v doby starší. Do roku 1848. byl majetek pozemkový vázán k usedlosti; zřídka kdy se stávalo, aby se některé kusy role od usedlosti odprodávaly, nýbrž obyčejně, bylo-li zle, celá usedlosť i se všemi pozemky k ní ode dávna příslušnými se prodávala. I nebývalo tehda pozemkův, jimž se „svobodiny“ anebo „příkupné“ říká. Však některým vesnicím předce i za starých dob naskytovaly se někdy šťastné příležitosti, majetek svůj rozmnožovati, když totiž vrchnosť své trati některé, aby z nich měla lepší užitek, pouštěla poddaným „pod plat“ čili „na plat“ roční. Pozemky takové zůstaly sice majetkem vrchnosti, ale po století staly se nerozlučnými částkami těch kterých usedlostí. Uvedeme příklady. L. 1549 vrchnosť Olomucká obci Grygovu pustila „lán roli i s loukami za Grygovem mezi lesem, jenž slove „království“ a „Horkami“ pod roční plat 20 zlatých. [Acta quot. 180]. Pro Grygov znamenalo to značný přímnožek polností o celý lán t. j. nejméně o 40 jiter čili o 120 měřic pole. I poněvadž se takové pole rozdělilo na „padělky“, přirostlo ke každé usedlosti, bylo-li jich 20, po 2 jitrech čili po 6. měřicích. — Téhož roku 1549 táž vrchnosť Dubčanským pustila 2 lány role „mezi vsemi Dupčany a Honcovicemi ležící“, aby z těch lánů dávali „při každém sv. Martině po 19 zlatých.“ Ačkoli tu obci Dubčanům přirostlo o 2 lány role, tedy o 80 jiter, nebyl jim ten přírostek tak výhodným jako Grygovským, poněvadž tyto pozemky byly již obsety a k nim Dubčanští i Cholinští robotovati musili. Dostaly se tedy tyto pozemky pod plat, ale robota zůstala; jen že ji jinde vykonávati musili [Acta quot. 181]. — I sluly tedy jen „padělky“ Grygovské, poněvadž jim byly puštěny pod holý plat roční „Náplatky“, nikoli Dubčanské.

Historicko-topografické.

1. „Vysoká Lhota“ slula ještě r. 1363 ves nyní Hrozenkov zvaná [Cod. dipl. Mor. IX. 239].

2. **Majetín u Olomouce** trval jistotně již za krále Václava II., neboť když r. 1352 paní Unka z Majetína přela se o les mezi Olomoucem a vsí Majetínem položený, zvaný „království“, přijala zaň 50 kop grošů, ale vzdala se všech práv, jakáž k němu měla dle majestátu krále Václava [M. IX. 382–3].

3. „Těšíkova Lhota“ slula ještě r. 1314 ves nyní Těšíkov jmenovaná M. VI. 53].

4. „Hostina Lhotka“ slula okolo r. 1320 ves položená u Blanska. Která to je?

5. „Wráncova Lhota“ slula touž dobou ves tamtéž u Blanska.

6. **Nemažehleba.** Léta 1320. biskup Konrad Olomucký vyznává, že fojtství ve vsi „Nemaschklebe“ blíže města Brušperka pro nepokojné časy opustlé vzdal Žibotovi z Lichtenova a celou vzdal kapitule [M. VI 131]. Též Fryčovice tehda částečně opustly. Že poněmčený tvar „Nemaschklebe“ po česku zněl „Nemažehleba“, jest na snadě.

7. „Hunčovice“ tak jako Učov pojmenovány prý po „Hundshofu“, vykládá se doposud ještě. Jsou ovšem vesnice „Psáry“ a „Psáře“ pojmenované proto, že přelo mnohými sty lety v těch dědinách chovali královské anebo knížecí psy lovčí; avšak Hunčovice mají kmotra ušlechtilejšího. Předně jména Hunčovice a Unčov mají se tak k sobě jako Uhřinovice a Uhřinov, Utěchovice a Utěchov, Těchanovice a Těchanov, Opatovice a Opatov atd. atd. Že té osadě říkají Hunčovice, nikoli Unčovice, příčina jest na předsovkovém *h*; vždyť se podobně mluví: Halenkov, Hustín, Husobrno a j. místo Alenkov, Ústín, Úsobrno. Tvar tedy Hunčovice vydařil se podle známého vzoru: „h-ovázalo h-ancikrista h-o potenky h-o h-ocha“. — Jest tedy správným tvar: Unčovice. Abychom se výkladem dlouho nezdržovali, povíme zkrátka, že slovo „un“ znamená totéž, co naše j-un, j-un-och. Naši předkové oblibovali „křestná“ jména „mladosť“, „statečnosť“ označující a sice: Un, Un-ek, Un-ík, Un-éta, Un-č-rad; ba i pro ženské měli křestné jméno Un-ka (paní Unka z Majetína byla osobou známou). Ode všech těchto křestných jmen máme též názviska osad. Un dal jméno osadě Un-ínu (kteréž se chybně praví Hunín); Unek dal jméno osadám: Unkovice (chybně Hunkovice), Un-čín, Un-čice; Un-ík dal jméno Un-ičovu (tak se psal kdysi Unčov) a i Unčo-

vicím (kteréž se nepěkně píši H-unčovice); Un-ěta dal jméno Un-ěticím (chybně pány Honětice), Uněrad dal jméno osadě Uněrazi, kteráž se píše chybně „Umiraz-ka“. Všecky tyto osady nesoucí starožitná česká „křestná“ jména jsou jistotně též starožitného založení.

Různé.

Třebovské pivo a město Olomouc. Před rokem 1536 Olomučané načali boj proti pivu, které na ně na královské město panská Třebová vozila. I nebylo jim těžko u své vrchnosti, krále Ferdinanda I., vymoci zákaz, aby se piva Třebovského do Olomouce nevozilo; rovněž svým poddaným vesnicím: Hněvotínu, ½ Křelovu, Horce, Holici, Bystrovanům a j. nedovolili onoho piva nalévati, nýbrž nutili je bráti pivo Olomucké. Ale poněvadž slavné pivo Třebovské mělo své ctitele mezi měšťany, zákaz onen málo byl platen, neboť nalívalo se pivo Třebovské po vesnicích okolních jiným vrchnostem než Olomucké poddaných na př. v Hejčíně, Černém Víře a na † Ostrovech a jinde. A tak milí měšťané procestvím hrnuli se za brány městské — na Třebovské. Proto sl. městská rada nalezla i tomu prostředek: jednomyslně ustanovila se na přísných pokutách na ty měšťany, kteříž by se opovážili běhati za město na Třebovské pivo. — A přes všecek zákaz chodilo se předce za brány. Jednoho však dne polapili takových přestupníků asi 14, povolali je před pány na radnici a vybrali od každého pokuty po 8 groších vysazené. Jen kožešník Ondřej Wildvogel o pokutě nechtěl slyšeti, zpíral se a zpíral. Na přátelské domluvy nic nedal, anobrž podrážděnými slovy zle láteřil na sl. radu městskou, až purkmistra i radu nemálo urazil. Za to měl býti trestán šatlavou. Pro lepší jistotu zavázali jej slibem podle cti a věrou, že do šatlavy se dá zavříti. Ale přes svůj slib láteřil dále, že měšťan má méně svobody, než poddaný na statku panském atd. Na to milý Wildvogel utekl se na „frejunk u sv. Michala“ a postavil se pod ochranu zemského hejtmana. Tam ovšem nesáhala moc fojta Olomuckého, pročež bylo třeba vymáhati svolení pánů stavů, aby Wildvogla směli zatknouti a do městské šatlavy vsaditi. Ale Wildvogel městskému právu Olomuckému tamodtud svévolně — utekl. [Acta quotidiana l. 1. str. 20—1].

Frejunky (útočiště) v Olomouci. Laskavý čtenář ví zajisté, že každá rakouská loď, každé obydlí rakouského vyslance, nechť bude kdekoli, jest „útočištěm“. I nesmí na př. turecká policie ani na rakouské lodi ani na pozemku rakouského vyslanectví nikoho (ani Turka) zatknouti bez svolení kapitána nebo vyslance (po případě bez dovolení rakouské vlády). Podobná útočiště byla i v Olomouci, zejmena u sv. Michala, kdež stávala sněmovna pánů stavů a též „purkrabství“. V okolí sněmovny i purkrabství bylo území „zemské“ nikoli městské. Praktický příklad, co takové útočiště znamenalo, jsme výše uvedli: kožešník Wildvogel unikl právomoci městského práva utečením na „frejunk“. Upozorňujíce na tuto věc, podotýkáme věc neméně zajímavou, že v Olomouci takových frejunků bylo více, zejmena též prý okolí každé residence — kanovnické. Byltť poměry jurisdikční v Olomouci velmi zapleteny.

Vápenka u Grygova. Již roku 1511 zamýšleli Olomučané zříditi u Grygova vápenku, ale věc tuším se zhatila; nicméně dvě léta později najali Mikuláše ze Šternova a Ondřeje Bricha za paliče vápna pod takovou úmluvou, že za každou pec vápna dostanou po 8 zl., k tomu 1½ bečky piva, 8 měřic rži, jednu měřici „arbasu“ („Arbeis“) a jeden špích (Schieft) soli. — Brzo potom z milosti jim přidali purkmistr a rada po 10 groších na maso. Posléze ujednáno se zmíněným Mikulášem, že se mu lom v Grygově najme a že od každé „hromady“ (Hauffen) kamene nalámaného dostane po 15. groších. [Acta quot. 68].

Propinační poměry v Olomouci od r. 1540—1550. Jak neutěšeny ty poměry byly, poznali jsme již z úsilovného boje proti pivu Třebovskému. I sestavíme jiné zprávy o té věci pořádkem letopisným: L. 1541. purkmistr a páni přijali za městského sládka, aby vařil pro městskou hospodu. Řehoře Melcera, slíbivše mu mzdy po 2 zl. (zlatý po 24 gr. počítajíc) od každé várky. Při tom mu dopustili, aby kromě pro pány, též pro jiné (pravovárečné) domy vařiti směl, ale má pivo vařiti tak dobré jak na počátku. Když l. 1547 v úterý po neděli Exaudi nový „wasserkunst“ před Dolní branou u kamenného mlýna, odkudž se voda hnala na kopec u sv. Michala a odtud do několika pivovarů, též do kašen, otevřen, zpomenuto na šenkýře (pravovarečných domů) v Cartách („Inn der Zohretten“), aby svá piva jen v těchto pivovarech, do nichž se voda žene z nové vodárny, vařiti dávali, platíce od každé várky do městské truhlice po 8 groších. Kdyby se opovážili vařiti dávati jinde, za to že budou trestáni.

L. 1547 najat za krčmáře do městské hospody Toman Frey, aby tu nalíval pivo Svidnické a sladké nápoje (zu einem Schencken dess Schweinczers pier vud siesens trank).

L. 1550. přijali jsú páni purgmistr a rada sedící Kašpara Hromádku pivovarníka do panského domu za pivovarníka k vaření bílého piva, na puol líta

na pokušení“ — na 4nedělní výpověď.“ [Acta quot. I. 1. fol 69, 138 B, 140, 196]. — Z toho dosti zřetelno vychází na jevo, že poměry městské propinační jakožto v časy kvetoucí ještě „pivné pořádky“, nemohly býti skvělé, při čemž podotknouti náleží, že všecky kláštery, kapitula i biskupství-a j. vrchnosti, nespadající pod jurisdikci městskou, piva svá rovněž vařily. — Z toho ale také plyne, jak nedůvodnou chválu vzdával písatel dějin zdejších pivovarenskému průmyslu Olomuckému pro ony doby.

Rektoři školy u sv. Mořice v Olomouci 1536—1550. Léta 1536 v sobotu po sv. Františku městská rada za správce školy sv. Mořické až do přijetí jiného ustanovila na týdenní plat 15 grošův Bernarta Dubského (25). L. 1538 v sobotu po sv. Třech králích přijat za učitele (Schulmeistra) mistr Urban Wintpasser na plat 50 zl. rýnských (37 b). L. 1538 v sobotu den sv. Františka přijali učeného mistra Jakuba Kaucze za správce školy, vyměřivše mu platu 60 zl. od té doby, až se zase z Jihlavy vrátí. Též mu přislíbili byt a jiné akcidence školské. — Týž přibyl z Jihlavy l. 1539 ve čtvrtek na sv. Silvestra [50]. L. 1542 v pátek před sv. Šimonem a Judou přijali bakaláře Bonaventuru Eysnera za správce školy na jeden rok na zkoušku, slíbivše mu plat, jaký měl mistr Vavřinec Edelmann a jeho předkové, na čtvrtletní výpověď (79 b). L. 1545 v sobotu před Reminiscere bakaláře Jana Mandle z Třebíče (Trybitz) za správce školy od příštího sv. Jiří přijali, a slíbili mu plat předchůdce Eysnera, nařizujíce, aby pilně dbal učení a též zpěvu kostelního — na čtvrtletní výpověď [104 b]. L. 1549 v sobotu před sv. Havlem rada se usnesla, poněvadž předkové naši velikou námahou a prací ano i krveprolitím (pluetuergiessen) školu u sv. Mořice vyzdvihli, aby taková škola nebrala zkázy zřizováním mnohých škol německých, nepovolovati více než dvou škol německých, na kterých se učí psáti a počítati (raitten). A jen takoví dva učitelé mají býti od purkmistra ustanovováni, na jak dlouho se pánům líbiti budou; jiným německým písařům německých škol držeti nemá býti povolováno. Kdož by proti tomu jednal, ten má města prázden býti. Též moudrá a opatrná rada Janovi Pöchnerovi povolili a dopustili, pokud se jim líbiti bude, aby děvčata do německé školy, je čísti a psáti učiti, přijímati směl, ale žádného chlapce. A výš psaní němečtí písaři nemají žádných děvčat přijímati na učení. [Acta quotidiána l. 1. 190b].

Literatura.

Vlastivěda Moravská. Země a lid. Díl I., sešit 1. a 2. Vydává se po sešitech o dvou arších ve volných lhůtách do ustálení počtu odběratelů. Jednotlivé sešity stojí v Brně 30 kr., poštou 33 kr.; předplatné na 10 sešitů v Brně 2 zl. 70 kr., poštou 3 zl. — Zásilky peněz přijímá prof. Fr. Dvorský v Brně na Měšťanské ulici č. 18.; rukopisů hlavní redaktor p. Frant. Slavík, ředitel české reálky v Hodoníně. Dílo toužebně očekávané a po mnoho let připravované konečně napočato. Těšíme se opravdu nadějnému počátku Odporučujíce dílo takového významu, kterým Morava vystupuje na čestné zápasiště s Čechami, co nejvřeleji, ponechávámo si podrobnou zprávu o jednotlivých statích již uveřejněných pro příští čísla, kdež po zásluze oceníme práce spisovatelů na slovo vzatých.

Paměti Hynka ml. Bruntalského z Vrbna o věcech veřejných na Moravě a Opavsku z let 1610-1611. K vydání upravil Dr. V. J. Nováček. V Praze 1896. Str. 1—48. (Otisk z Věstníka královské české společnosti nauk). S potěšením opravdovým ohlašujeme spis v Praze vydaný o věcech slezských a moravských a to tím více, čím sympatičtější stává se nám osobou pan Hynek ml Bruntalský, (zeť pana Karla st. z Žerotína) a čím vítanější jest publikace sobě nepatrnější na osvětlení jednak záležitosti o děkana Opavského Mikuláše Sarkandra, jednak velikého politického dramatu, totiž o příslušnosť Opavska. Vysvítá i z těchto pamětí páně Hynkových, jak úzkostlivě stavové knížetství Opavského se varovali, aby se do Slezska nezavedli a jak naopak páni Moravané (mezi nimi též Žerotín) pracovali o revindikaci Opavska k Moravě. — Paměti páně Hynkovy dostaly se do českého musea (tr. 1—4); i zasloužil se p. Dr. Nováček jich uveřejněním. Při tom upozorňujeme pana autora na to, že jsou „sněmy Opavské“ z těch let naskrze všecky zachovány. Za krásný tento dáreček činíme povinné díky, ale vytýkáme, že se jména „Jiraltovský“, „Rejšvic“ píší neobvyklým způsobem; prvnější sluje Gieraltovský (po polských Gieraltowicach) a druhý Rejzvíc, třebas snad rukopis má „Reisswicz“. — A rozhodně vytýkati budeme ten „Krňov“ na str. 23. Když běží o vydání pramene, musíme se domáhati též přesné nomenklatury topografické u každého historika.

Zeitschrift des Vereins für die Geschichte Mährens & Schlesiens. Redaktor: Dr. Karl Schober I. roč. 1. sešit. V Brně, 1897. Nákladem spolku. Na místě chvalně známého „Notizenblattu“, jejž byl † D'Elvert založil a se 30 let redigoval, vznikl nový tento kvartalník. Při tom veškery chvály hodno jest, že c. kr. zemský školní inspektor v čelo vědeckého časopisu se postavil, dávaje takto příklad vzorný. Referent nemůže zatajiti svého potěšení z této okolnosti, poněvadž jest z hloubě duše své nejen přesvědčen, ale z vlastní zkušenosti své překonán, kterak vědecká práce, zvláště historická, i v místech národnostně nejrozháranějších působí klid a ku všeobecnému dobru. Nový tento časopis uvedl se skutečně skvěle především článkem Dr. Bretholzovým (str. 1—65): „die Tataren in Mähren und die maehr. Urkundenfälschung“. Již Brandl zavrhl „Fragmenta Monseova“, a nyní dokázal Dr. Bretholz, jak míníme důvodně, že z 11. listin „tatarských“ v diplomatáři Bočkově uveřejněných 8 jest podvrženo. Vývody se referentovi zamlouvají tím více, že nomenklatura topografická právě na listinách podvržených jest podezřelá, jak již při sestavování historické topografie Opavska pozoroval. Bohužel obsahuje 5 prvních svazků diplomatáře Moravského dle pozorování referentova ještě 2 hlavní skupeniny falsátů: „báječný“ klášter Hradiště*) a -- Opavsko. -- Kratší ale rovněž vítaný jest článek Dra Loserthův, poskytující první obrázek z dob reformačních na Moravě, a sice životopis Dra Martina Göschla, probošta panenského kláštera Kanického. Střízlivá jsou naprosto slova Loserthova: „Göschl nedal se voditi nijakým vnitřním pudem, když se připojil ku hnutí vycházejícímu z Vitenberka**): jeho pohnutky byly nejnečistšími. Jestliže tedy katolická církev nemá příčiny jeho vděčně zpomínati, pak nebylo ani protestantským stranám v zemi (Moravské) ke cti, že jej počítaly ku svým“. Pod titulem „das Epicedium des Brünner Minoriten klosters“ uveřejňuje Dr. Grolig na str. 73—105 vzácný zlomek pamětí onoho kláštera, kteréž větším dílem z 15. století pocházejíce, jsou vítaným příspěvkem k podrobné historii. — Mezi zprávami literárními čteme kritiku Müllerova spisu: Geschichte der k. Stadt Olmütz od Groliga. — Časopisem tak mnohoslibně započatým vzpružena bude bohda i činnosť českých sborníků historicko-archaeologických na Moravě.

*) V Tovačovské knize ortelů Olomuckých se zavrhuje list krále Přemysla I. z r. 1229 (Cod. Mor. II- 213) a v pochybnosť se berou tři zakládací listiny města Hranic. (Str. V. a VIII.)

**) Sbirka českých pámětí Vitenberských chovaná ve studijní bibliotece Olomucké uvrhla referentovi temný stín na vychvalovanou „zoru“ reformace.

Ortskunde der Gemeinden Neustift und Powel von Leopold Seyfried. (Místopis Novosadů a Povle) v Olomouci 1896. Str. 48 s mapou. Nejedná se ovšem o práci odborníka, nýbrž o chvalitebnou snahu ochotníka, obcem, v nichž působí, poskytnouti čtení o minulosti. I nebývají takové práce bez užitku, arciť jen pro doby nejnovější. Proto nebylo by spravedlivo přísně kritisovati. Že Svatopluk (!!) Němce od Vircburku (!) osadil na Povli, a že l. 1236 Povel měla již 153 domů (ne-li dokonce *čísel*), může se spisovateli, který čerpal z Fischera a Müllera, odpustiti. Ale nenáleželo se pánu spisovateli o věcech husitských takového nálezu činiti, jak on učinil, a to tím méně proto, že se chlubí studiem městského archivu Olomuckého, kdež vlastně městskému zastupitelstvu Olomuckému děkuje za to, že sl. zastupitelstvo v archivě svém pro pana spisovatele nic nenalezlo. Pan spisovatel totiž klopýtl přes svou němčinu, a archivu Olomuckého vůbec ani neviděl.

Věstník Matice Opavské ročník 1896. č. 6. obsahuje vedle článků prof. Zukalových: Bouře proti biskupu Vilému Prusinovskému v Opavě r. 1569, k dějinám Opavské radnice, životopis P. Josefa Onderka od Havlasa, „ze života slezských pastevců“ od P. J. Vyhlídala, národní kroj slezský na Klimkovsku a jiné. — Nečlenům prodává se po 60 kr.

Brünner Kirchengräfte. Napsal Dr. Vilém Schramm. Otisky „Notizenblattu“ str. 33. v Brně 1896. Jak malá to práce, předce příjemně nás překvapilo pozorování, kterak i na těchto hrobkách zřetelně se odrážejí lapidární rysy dějin města Brna. Chovátě Brno ve svých hrobech předce ještě veliký kus dávné minulosti, ale — zásluhou páně autorovou, který nespokojuje se holým inventářem zachovaných hrobů, hrobek a nápisů, nýbrž bedlivě z pomůcek různých tento inventář doplňuje. Při tom jest spis ten kulturně na nejvýše zajímavým tam, kde nás poučuje o zvlášť nostech, jak se kdy pochovávalo. Pročež každý ten, kdo by chtěl se dávati do prozkoumávání hrobek, nalezne tam dosti vítaných ano překvapných pokynů. Ježto v Brně pochování markrabí Jošt a Jan a též Mikuláš I. kníže Opavský, o jejichž pohřbech se tu zpráva činí, netřeba dodávati, jak záslužný to spis; obzvláště genealogům poskytnuta hojná kořisť. — Kéž nalezne pan Schramm svým vzorným spisem brzo následníka v Olomouci!

Za redakci čísla jen tohoto odpovědeu: V. Prasek.
Pořadatel: V. Prasek. — Nákladem vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Ročník za 2 zl. Členům spol. muz. vydává se za cenu sníženou.

ČASOPIS

Expedice v České ulici (Národní dům III. poschodí.)

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 54. a 55. Spořádáno v září r. 1897.

O jeskyni Kostelíku na Moravě.

Sděluje Dr. M. Kříž.

1. Poloha jeskyně této.

Hlavním městem Moravy jest Brno; město toto lemováno jest na třech stranách (na západní, severní a východní) pahorky a jen na straně jižní otvírá se rovina směřující k Dunaji, do níž vlévají se vody Moravské. V době třetihorní vnikaly vody moře středozemního na Moravu, dosahujíce výše nadmořské přes 500 m.; vody tyto zanesly svými jíly (slíny) a písky úplně záliv, v němž Brno a blízké okolí se rozkládá, jakož i koryta řek Svratky a Svitavy, v nichž tvořily fjordy hluboko do horstva Českomoravského zasahující.

Tyto třetihorní usazeniny byly však pozdějšími vodami až na nynější průměrnou výši nadmořskou 200 m. poznenáhla odnešeny a stará koryta jmenovaných řek opět uvolněna; jen tu a tam zůstaly ještě zbytky oněch mořských usazenin, dotvrzujíce nám svými konchyliemi, že tenkráte na Moravě panovalo podnebí subtropické (na své cestě pojedeme vedle tří pískových lomů a jednoho lomu na slín z této doby pocházejících; můžeme si je prohlédnouti).

Nyní najmuvše sobě v Brně příležitost (za 6—8 zl. na celý den) vydáme se na cestu.

Směrem severovýchodním po silnici dojedeme za $^3/_4$ hodiny k hospodě zvané Klajduvka, kde započíná náš devonský vápenec při výši nadmořské . . . . . 378 m.
Rovina, v níž Brno se rozkládá, má *V.* (výše nadmoř.) 200 m.
Třetihorní slíny jdou ale zde hluboko ještě . . . 100 m.
tedy do *V* . . . . . 100 m.
tak že kdybychom odstranili tyto třetihorní usazeniny, měli bychom tu depressi . . . . . 278 m.
hlubokou, z níž břehy na třech stranách srázně vystupují.

Představme si nyní, s jakou silou a s jakým erosivním účinkem řítily se vody při lijavcích z těchto příkrých strání do této hlubiny!

Za onou hospodou octneme se za krátko na vysočině zvané Kopaniny, patřící do blízkého městečka Líšně; zde je mnoho otevřených lomů v devonském vápenci, a jest pouěno prohlédnouti si ten nebo onen lom. Vápenec mající barvu světlošedou nebo modravou a tvořící zde vrstvy $^1/_2$—1 m. silné spadá od severozápadu k jihovýchodu se sklonem 51°; mezi vápencovými vrstvami bývá

slabší mezivrství látky slínovité, bělavé anebo písečnaté a od příměšků železitých na rudo zbarvené.

Voda dešťová, vnikajíc do těchto mezivrství, uvolňuje tyto látky a odnáší je zapouštějíc se takto do nitra vápencových skal a tvoříc štěrbiny.

Asi za půl hodiny dojedeme k silničnímu kamenu, na němž poznamenán jest dvanáctý kilometr (12 kilometrů vzdálenosti od Brna); tu slezeme, necháme povoz odjeti do blízké osady zvané Obec a my se dáme v pravo po stráni do krásného údolí říčky zvané Líšenky (také Říčka). Za chvílku přijdeme ku kolmé skalce, z níž prýští se ona říčka po celý rok nevysychající; za tímto pramenem ale je řečiště suché, omletými vápencovými balvánky pokryté; vody více neuvidíme, leč bychom šli 1300 m. daleko; tu bychom pozorovali, jak potok přicházející od mlýna Hádeckého do jícnu se vrhá a se nám ztrácí.[1])

Když jsme urazili 800 kroků od toho pramene počínajíc, otvírá se nám tak zvaný kamenný žlíbek, rokle to vedoucí do Hoštěnic, na počátku tohoto kamenného žlíbku na pravé straně jest naše jeskyně zvaná Kostelík.

Jeskyni samu z údolí neuhlídáme; abychom nabyli rozhledu o tom, v jakém okolí naše jeskyně se nalézá, vystoupíme na západní stráň (odkud také fotografován obrázek číslo 1.) a tu pozorujeme to, co následuje:

Před námi rozkládá se malebný obraz lesní krajiny; v pravo i v levo z bujného zelení vystupují šedobílá skaliska a mezi nimi otvírá se hluboká rokle (kamenný žlíbek), do něhož vede ušlapaná cesta směrem východním; v pozadí se ona rokle uzavírá přecházejíc u vysočinu Hoštěnickou a Mokrskou.

Touto roklí proudívaly se vody od Hoštěnic přicházející; nyní propadají se na západní straně této osady do jícnu přes 40 metrů hlubokého a tekou podzemními chodbami k jeskyni Ochozské.

Údolí pod námi vyschlé a pokryté omletými balvánky a štěrkem táhne se jednak k severu k mlýnu Hádeckému (pod Hádkem,[2]) jednak k pramenu Líšenky čili Říčky.

Sestupme nyní dolů, abychom si prohlédli jeskyni, o níž jednati míníme.

2. Popis.

Z údolí vystupuje stráň se stoupáním 24° daleko 77 metrů; zde máme kolmou hráz balvanitou, 2·5 metru vysokou; na to stráň má stoupání 14° na 14 metrů; tu je téměř rovina a malé místo k odpočinku; na to se táhne až ku vchodu jeskyně hráz balvanitá (balvany velké i malé), dlouhá 22 metrů se stoupáním 22°.

U vchodu do jeskyně je V . . . . . 361 m.
údolí má V . . . . . 317 m.
leží tedy jeskyně nad údolím vysoko . . . . . 44 m.

[1]) Viz o tom mé monografie: *a)* O některých jeskyních a jich podzemních vodách. Brno 1878 pag. 100—118. *b)* Lauf der unterirdischen Gewässer in den devonischen Kalken Mährens. Jahrbuch der k. k. geologischen Reichsanstalt Wien; tom. 33 pag. 699—704 roku 1883.

[2]) Hádek (Hádky) pochází z němec. Hadacker = Haidacker.

Jeskyně sama jest 60 m. dlouhá, průměrně 16 m. široká a 2—3 m. vysoká; panuje v ní pološero, v zadu přítmí; počínaje od vchodu jest půda rovná v jeskyni na 45 m., na to vystupuje násyp, který se skládá z vápencových balvánkův a balvanův.

Jeskyně končila komínem úplně zatarasenym vápencovými balvany, balvánky a hlínou; hlínou tonto přece ale vody s povrchu poněkud prosakovaly; neboť byla hlína ta mokrá.

Komín tento dal jsem od spodu vyčistiti na 3 m. vysoko; skalní stěny byly vymleté od vod, a komín podobal se studni ve skalce vytesané; od povrchu (z lesu) vnikal do komína silný kořen stromový.

Na povrchu nad komínem našel jsem pudu na 1 m. sníženou.

Zde má půda *V*	376·757 m.
v jeskyni pod komínem ale	367·156 m.
jest tedy komín vysoký	9·601 m.

K tomuto komínu vede na povrchu do dnešního dne 40 m. dlouhé, 4 m. široké a 0·40 m. hluboké řečiště pokryté vápencovými balvánky, které se na vysočině lesní při *V*. 385 m. vytrácí.

U vchodu je *V*.	361 m.
skalka nad vchodem má	12 m.
jest tedy *V*. nad vchodem	373 m.

V jeskyni samé pozorujeme ve skalní stěně západní (pravé) vodní jár, který nám dotvrzuje, že kdysi přicházely sem vody z údolí od vchodu a zároveň ze zadu komínem a že se tu ztrácely v chobotě v pravé skalní stěně se nalezajícím, kde bude pod náplavou jícen balvany zatarasený.

Na obrázku 2. v jeskyni fotografovaném jest tento vodní jár a chobot naznačen.

Jeskyně tato byla zajisté obyvatelům tamnějšího okolí dobře známa; do literatury jsem ji uvedl já ponejprv v r. 1864 (časopis Živa) pod jménem Kostelík. Vypravoval mi totiž tehdejší hájný, že za časů francouzských válek, byly tu uschovány drahocennější věci z kostela Pozořického; a proto také jsem jména „Kostelík“ pro tuto jeskyni užil; já držím se toho názvu podnes, ač později jedni jeskyni této dali jméno „Pekárna“, jiní opět „Díravica.“

3. O náplavě.[3])

Za příčinou dukladného prozkoumání náplavy zde uložené vykopány byly šachty (jámy), štoly čili průkopy a pole.

A. Šachty:

Šachta číslo 1. vyhloubena byla 10·50 metrů od vchodu, 11 metrů od skalní stěny západní a 4 metry od skalní stěny východní.

[3]) Porovnej půdorys (číslo 3) a průrys (číslo 4) jeskyně a průrys šachty první (číslo 5).

Náplava:

a) Černá hlína s malým hranatým vápencovým štěrkem (a toho bylo málo) . . . . . 1·40 m
b) Žlutá hlína s větším vápencovým štěrkem hranatým (a toho bylo dosti); tu a tam vápencový balvan . . 1·10 m
c) Hlína s pískem smíchaná . . . . . 0·20 m
d) Žlutavý písek s kulatými válcovitými anebo ploskými valounky a oblázky z křemene, z rohovce, pískovce atd. 8·60 m

Celkem . . . . . 11·30 m

Skalnaté dno, které pokryto bylo vrstvou písečnatou sotva dva centimetry silnou, nastoupilo na celou šachtu tvoříc vodní jár 40 metrů široký; obě skalní stěny se tu scházely; vodní jár měl silný spád ven, to jest ze zadu jeskyně do předu čili ku vchodu a do údolí.

Šachta tato hloubena byla, jak uvedeno, blízko vchodu v jeskyni prostranné a dosti vysoké a přece světlo v šachtě ve hloubce 5 metrů nechtělo déle hořeti než 1—2 hodiny; čím hlouběji se pracovalo, tím dříve světlo shasínalo, tak že ve hloubce 8—11·30 metru dělník nemohl pracovati déle než půl hodiny; kahanec hornický (olejem naplněný) shasínal, na dělníka přicházely mdloby (nemohl dýchati) a musil rychle na horu vytažen býti.

Ve hloubce 5·20 metru bylo několik vápencových balvánků; skalnaté dno pokrývala slabá vrstva třetihorního písku.

Šachta číslo 2. Vzdálená 31 metrů od vchodu, od skalní stěny západní 11·10 metrů, od východní skalní stěny 6·50 metru.

Náplava:

a) Černá hlína a v ní málo drobného hranatého štěrku 0·30 m
b) Žlutá hlína s vápencovým štěrkem větším a hranatým 1·70 m
c) Hlína, písek a oblázky . . . . . 0·20 m
d) Žlutavý písek s valounky, pleskáči a oblázky, jak v šachtě první . . . . . 6·30 m
e) Bílý písek se žlutavými pruhy . . . . . 0·60 m

Celkem . . . . . 9·10 m

Skalnaté dno mající silný spád od zadu do předu pokrývalo celou šachtu; západní skalní stěna silně se skláněla (22°) ke skalní stěně východní.

Šachta číslo 3. Šachta tato vyhloubena v průkopu IV. a 34 metrů od vchodu, 8 metrů od východní a 11 metrů od západní skalní stěny.

Náplava:

a) Černá hlína a v ní málo drobného hranatého štěrku vápencového . . . . . 0·20 m
b) Žlutá hlína s hranatým vápencovým štěrkem a vápencovými balvany . . . . . 1·90 m
c) Žlutavý písek s valounky, jak v předešlých šachtách —·— m

Celkem . . . . . 2·10 m

Šachta číslo 4. U skalní stěny východní pod komínem na konci jeskyně.

Hloubeno na 3·60 m. mezi samými vápencovými balvany; v hloubce této byl ohromný balvan vápencový, anebo to byla skalní stěna.

Náplava:

a)	Žlutavá hlína, velké vápencové balvany a balvánky a vápencový štěrk	2·00 metry
b)	Hlína od železa na rudo silně zbarvená	0·20 „
c)	Žlutá hlína a vápencové balvany	1·40 „
	Celkem	3·60 metru

Hlavní výsledky z šachet jsou:

1. Výška nad mořem u šachty číslo 4. pod komínem jest 367·156 metru
   půda u šachty číslo 3. má *V*. . . . . 361·995 „
   jest tu tedy spád silný . . . . . 5·161 „
2. Půda u šachty číslo 3. měla *V*. . . . . 361·995 „
   půda nedaleko vchodu totiž při šachtě čís. 1. měla *V* 360·771 „
   byl tedy spád . . . . . 1·224 metru
   na vzdálenost 24 metru.

Z toho jde na jevo, že veškerá náplava měla ze zadu od komína silný spád ven ku vchodu tedy do údolí.

3. Náplava nalézající se pod žlutou hlínou byla hluchá čili planá, to jest v ní nebylo nalezeno naprosto žádných zbytků zvířecích.

Tato planá a mocná vrstva započínala v šachtě 3. při *V* . . . . . 359·895 metru.
v šachtě číslo 1. ale při *V* . . . . . 358·071 „
má tedy i tato vrstva spád silný na . . . . 1·824 metru.
ze zadu od komínu do předu z jeskyně ven.

4. Skalnaté dno shledali jsme v šachtě 2. při *V* . 352·761 m.
totéž mělo ale v šachtě číslo 1. *V* . . . . . 349·471 m.
tedy má toto skalnaté dno na 21 metrů délky spád . 3·290 m.
zajisté značný to spád skalnatého dna v jeskyni.

5. Výsledky z našich šachet jsou věru překvapující a naše úsudky na nich spočívající znějí zcela jinak, než jak dosud za to se mělo.

Zde dotvrzeno číslicemi, že skalnaté dno má spád od komínu ze zadu ven, že tedy vody odtud přicházející toto skalnaté dno vymlely; dále nám tyto číslice dokazují, že planá náplava má silný spád ven a že tedy také tato přišla sem onim komínem a konečně, že i náplava horní má spád z jeskyně ven a že i tato onou cestou vodami byla sem zanešena.

6. Náplava v naší jeskyni u šachty číslo 1. má *V* . 360·771 m
údolí pod touto jeskyní má *V* . . . . . 317·448 m.
leží tedy náplava nad potokem . . . . . 43·323 m.
vysoko.

Již z toho vidno, že nemohly vody potoční onu náplavu do jeskyně zanésti.

7. Avšak i jiná okolnosť tuto domněnku vyvracuje; my máme v jeskyni dvě vrstvy přesně od sebe oddělené; v potoku ale nalezáme náplavu smíšenou; tu je písek, vápencový štěrk, vápencové balvánky, valounky, oblázky, vše dohromady smícháno.

8. Vede dosud (jak uvedeno dříve) ke komínu vodní jár; otevřme komín, a pohrnou se tam při lijavcích opět proudy vod, nesoucích hlínu, písek a vápencový štěrk.

9. Balvany vápencové v jeskyni pocházejí ze stropu.

B) **Průkopy.** Průkopy měly ten účel, abych přesvědčil se, v jaké míře náplava jest porušena a v jaké míře jest neporušena; dále měly mně poskytnouti jasný obraz o tom, jak hluboko jdou zbytky zvířecí a výrobky lidské, jak rozkládají se vrstvy, v nichž tyto předměty nalezáme, a jak vrstvy tyto postupují nad sebou, aby možno bylo stáří jich s jistotou určiti.

Původně byly vyměřeny a vyhloubeny průkopy na půdorysu naznačené pod číslem I., II., III., IV.; později k nim přidal jsem ještě další číslo V.—VIII.

Zde jen stručně uvedu nejdůležitější z těchto průkopů (ohledně ostatních poukazuji čtenáře na svou monografii: „Die Höhlen in den mährischen Devonkalken und ihre Vorzeit." Jahrbuch der k. k. geologischen Reichsanstalt in Wien 1892 tom. 42. pag. 569—575.

Průkop I. byl 3·70 m. vzdálen od vchodu, byl 16·30 m. dlouhý, 1 m. široký a 3·20 m. hluboký.

Náplava:

a) Černá hlína a v ní málo hranatého drobného vápencového štěrku . . . . . 2·20 m.
b) Žlutá hlína a v ní mnoho vápencového hranatého štěrku 1·00 m.
c) Žlutý písek s valounky . . . . . —·— m.
Celkem . . . . . 3·20 m.

Průkop IV. byl vzdálen od vchodu 34 metrů; šel od jedné skalní stěny k druhé, byl 20 metrů dlouhý, 1 metr široký a 2 metry hluboký; náplava jak v šachtě číslo 3.

C) **Pole.** Když jsem byl takto utvořil si jasný obraz o vrstvách a o tom, co obsahují, jednalo se mi o systematické prokopání veškeré náplavy, v níž zbytky zvířecí a výrobky lidské se objevovaly.

Proto prokopána byla pole označená písmeny a), b), c), pak částečně pole balvany pokryté poznačené písmeny d), e).

Pole a) bylo uprostřed dlouhé 15 metrů, široké 10 metrů a průměrně hluboké 2—2·20 metrů; černá hlína, obsahující málo vápencového štěrku, prostoupena jest kořínky.

Pole b) bylo dlouhé 15 metrů, široké 10 metrů a hluboké průměrně 2 metry; černice bylo zde méně, také nebyla zde tak kyprá jak v poli *a)* a obsahovala více vápencového štěrku; kořínky rostlinné ji též prostupovaly.

Pole c) bylo dlouhé 20 metrů, široké 8 metrů; zde byla jen slabá vrstva černé hlíny; náplava pod ní se nalézající byla pevně stmelena a těžko bylo ji prokopávati. Celkem bylo zde prokopáno a prozkoumáno náplavy 1029 kubikových metrů.

Odkud náplava přišla, již jsme vysvětlili, ale ještě jsme neobjasnili, odkud se tu vzala ta černá bujná hlína, kterou právem prstí (humus) nazvati můžeme a která počínajíc od průkopu IV. (kde má pouze 0·20 metru) směrem ku východu je stále mohutnější, až zde v průkopu I. vrstva tato 2·20 metru hluboko sáhá.

Komínem černá hlína nepřišla, neboť jí není ani v komíně ani mezi balvany za průkopem IVtým; východem sem zanešena nebyla (jen nepatrná část snad větry a dešťovou vodou, která po skále nad východem se klenoucí při lijavcích dolů řine.).

Tato černá hlína musila tedy v jeskyni se utvořiti a to rozkladem vegetace a organickými látkami od člověka tu pohozenými; tato černá hlína sáhala tak daleko, pokud vegetace (mechy, lišejníky, tráviny, kopřivy atd.) se rozprostírala.

4. Zbytky zvířecí.

Bylo pro mne zjevem nad míru zajímavým ano napínavým, že jakmile jsme prokopali náplavu obsahující hlínu žlutou a vápencový štěrk a jakmile jsme uhodili na žlutý písek s valounky — zbytky zvířecí ihned přestaly; všechno hledání a pátrání v této spodní a přece tak mohutné vrstvě (v šachtě číslo I. 8·80 metru a v šachtě číslo 2. na 6·90 metru) bylo marné; nenalezeno ani jedné kostečky, ani jednoho zoubku.

Ve vrstvě horní (ať žluté ať černé) obsahující štěrk vápencový byla hojnost zvířecích kostí, zubů, kusů parohových i kopýtek a v dolní ničeho; byla tato dolní vrstva planá čili azoická.

Co je to tedy za náplavu, kdy sem přišla? Kdyby zvířata diluvialní jako ursus spelaeus (medvěd), hyaena spelaea (hyéna), canis lupus (vlk) atd. byla tu žila, když ona náplava se ukládala, musily by zbytky z nich v náplavě této se vyskytovati, neboť hned na to ve vrstvě hořejší jest jich dosti; ona zvířata tedy tu žíti nemohla, a náplava ona byla před příchodem oněch zvířat uložena.

Zvířecí tyto zbytky jdou v průkopu prvním (I.) hluboko 2·20 metru, v průkopu čtvrtém (IV.) ale jen 1·80 metru; to dá se vysvětliti docela jednoduše spádem náplavy od zadu do předu.

Hlavním znakem při fauně, z níž zbytky tu nalezeny byly, jest, že:

α) ve vrstvě, v níž byla zvířata diluvialní, nebylo stopy po zvířatech domácích;

β) že ve vrstvě, v níž započala se objevovati zvířata domácí: 1. Bos taurus (Skot), 2. Ovis aries (Ovce), 3. Capra hircus (Koza), 4. Sus domestica (Prase), 5. Canis familiaris (Pes), nebylo žádných zbytků ze zvířat pro diluvium charakteristických;

γ) že sob ze všech zvířat diluvialních nejdéle se u nás udržel, anebo občas sem docházel;

δ) že zbytky ze zvířat: 1. Felis domestica (Kočka domácí), 2. Mus rattus (Krysa), 3. Mus decumanus (Potkán), 4. Phasianus colchicus (Bažant), 5. Numida meliagris (Perlinka), 6. Galopavo meleagris (Krocan) jen v nejvrchnější vrstvě se objevovaly.

Zvířata, z nichž jsme našli v jeskyni této pozůstatky, rozpadají se ve dvě hlavní skupení:

A) Zvířata diluvialní, jimiž se vrstvy uložené vyznačují, čili charakterisují; o tom, že tato zvířata kdysi u nás žila, nemáme ani zpráv písemních, ani ústních.

Z diluvialních zvířat vyzvednuto bylo velké množství zbytků, jež takto lze roztříditi:

a) Druhy vymřelé.

1. Elephas primigenius (mamut).
2. Rhinoceros tichorhinus (nosorožec).
3. Ursus spelaeus (medvěd jeskynní).
4. Cervus megaceros (jelen velkorohý).

b) Zvířata severní čili arctická.

1. Ovibos moschatus (pižmon). 2. Cervus tarandus (sob 700 kusů). 3. Lepus variabilis (sněžný zajíc 2400 kusů). 4. Canis lagopus (lední liška 380 kusů). 5. Myodes torquatus (Lumník páskovaný čili obojkový 200 kusů). 6. Myodes obensis sive lemnus (Lumík norský čili obský). 7. Arvicola ratticeps (Hraboš severní). 8. Lagopus alpinus (sněžná koroptev). 9. Lagopus albus (kur bílý od obou 196 kusů). 10. Strix nyctea (sněžná sova).

c) Zvířata jižní:

1. Felis spelaea (Lev jeskynní). 2. Hyaena spelaea (Hyéna jeskynní).

d) Alpská zvířata:

1. Arvicola nivalis (hraboš sněžný). 2. Lepus variabilis (uveden již ad b). 3. Lagopus alpinus (uveden již ad b).

e) Stepní zvířata:

1. Lagomys pusillus (pištucha 130 kusů). 2. Cricetus phaeus (Křeček stepní 37 kusů). 3. Arvicola gregalis (Hraboš v Sibiři obecný 30 kusů).

B) Taková zvířata, která s diluvialními druhy současně u nás žila, tyto ale přečkala a z kterých mnohá ještě ku nynější zvířeně (fauně) patří.

1. Equus caballus (Kůň 4000 kusů). 2. Bos primigenius (Tur 22 kusů). 3. Bos bison (Zubr). 4. Cervus alces (Los). 5. Cervus elaphus (jelen obecný 70 kusů). 6. Cervus capreolus (srnec obecný 60 kusů). 7. Sus scrofa (prase divoké 38 kusů). 8. Vulpes vulgaris (liška obecná). 9. Canis lupus (vlk 30 kusů). 10. Felis lynx (rys obecný). 11. Felis catus (kočka divoká). 12. Mustela martes (kuna lesní). 13. Mustela foina (kuna skalní). 14. Foetorius putorius (tchoř obecný). 15. Foetorius erminea (hranostaj). 16. Foetorius vulgaris (lasice-kolčava). 17. Meles taxus (jezevec obecný). 18. Lutra vulgaris (vydra evropská). 19. Arvicola amphibius (hraboš vodní). 20. Arvicola glareolus (hraboš lesní 15 kusů). 21. Arvicola arvalis (hraboš polní). 22. Arvicola agrestis (hraboš mezní). 23. Castor fiber (bobr). 24. Erinaceus europaeus (ježek obecný). 25. Talpa europaea

(krtek obecný). 26. Sorex vulgaris (rejsek obecný). 27. Sorex pygmaeus (rejsek zakrslý). 28. Rhinolophus hipposideros (vrápenec podkovní menší). 29. Corvus corax (krkavec). 30. Tetrao urogallus (tetřev). 31. Tetrao tetrix (tetřívek). 32. Tetrao bonasia (jeřábek). 33. Anser cinereus (divoká husa).

5. Inventář lidské pozůstalosti.

Jeskyně naše obsahovala hmotné památky ze všech dob a to historické, prachistorické a palaeolithické čili pravěké.

Od oněch času, kdy první obyvatelé na Moravu se dostěhovali — ti praví autochtoné — až do poslední války z roku 1866. byla naše prostorná, světlá, odlehlá jeskyně od lidí vyhledávána: jednak bývala řádným bydlištěm pro ony předky naší vlasti, kteří v dobách dávno a dávno minulých spokojili se s přístřeším skrovným, avšak bezpečným, vedouce život lovecký; jednak sloužila v časech pozdějších obyvatelům tamějšího okolí v dobách nepřátelských vpádů za dobré útočiště.

Naše jeskyně poskytla nám pro doby nahoře jmenované velké množství dukazů; nejdůležitějšími však jsou památky pro dobu nejstarší a to jak pro hojnost, tak i pro neobyčejnou vzácnost svou.

a) Doba historická. Já počínám dobu historickou na Moravě narozením Krista Pána.

Z této doby máme totiž zprávy historické a to jak u spisovatelu Řeckých tak i u spisovatelu Římských[4]) Do této doby kladu nálezy obsažené v černé hlíně a jdoucí v prvním průkopu hluboko 0·80 metru.

Tu máme výrobky železné a mosazné rozmanitého druhu: zde měděné krejcary, tam stříbrnou minci z r. 1624, tu střepy z nádob rukou hnětených, tam vylévaných (hrnců, džbánu, mísek atd.); cínové a bronzové prstýnky a kroužky ukazují na osmé až desáté století, železná rezem silně prostoupená sponka (fibula) — na druhé nebo třetí století po Kr.

b) Doba prachistorická. Dobou touto prachistorickou v užším smyslu vyrozumívám čas od narození Krista Pána až do skončení periody diluvialní, to jest do oněch času, kdy u nás ponejprv počínají se vyskytovati domácí zvířata s výrobky, o nichž člověk diluviální, čili palaeolithický neměl ani tušení: v tom čase není tu již žádných zvířat pro diluvium význačných.

Z doby této máme v Kostelíku v prvním průkopu vrstvu silnou 0·70 metru; z této doby pochází několik velkých ohnišť, velmi mnoho kostí ze zvířat domácích, člověkem buď na příč nebo po délce rozštípaných, mnoho střepů rukou hnětených rozmanitě a to ponejvíce hrubě ornamentových; nalezené přesleny z dobře vypálené

[4]) Strabo narozen 54 r. před Kristem, † okolo r. 24 po Kr. — Vellejus Paterculus nar. asi 19 před Kr. — Cajus Cornelius Tacitus narozen okolo r. 54 po Kr. — Claudius Ptolemaeus narozen okolo r 70 po Kr. Bližší zprávy o těchto spisovatelích viz v mé monografii, „Kůlna a Kostelík“, poctěné jubilejní cenou české akademie věd pag. 257—270.

hlíny dotvrzují, že člověk doby této z vlny dělal si přízi a tkalcovská závaží nám hlásají, že z příze této tkal si látku na oděv; žernovy a drtidla nám zvěstují, že si zrní obilní rozemílal na potravu moučnou nebo na chlebáče; nástrojů pazourkových užíval sice také, ale v míře skrovné; za to si z kamenů různorodých zhotovoval klínky a sekýrky pěkně hlazené a mlaty dovedně vrtané; nástroje koštěné (šídélka a jehly) jsou ovšem podobny oněm, s nimiž se shledáme v době následující (výrobky tyto nemohou míti jiného tvaru), avšak jsou zhotoveny ponejvíce z kostí ovčích; také z jeleního parohu (místo sobího) jsou tu nástroje: kost pěkně hlazená a důlky ornamentovaná a z této vrstvy pocházející a vyobrazená pod číslem 6. sloužila bezpochyby za ozdobu náčelní čili diadem.

c) Doba palaeolithická. Z této doby jest vrstva nejmohutnější a nálezy z ní pocházející také nejdůležitější. V prvním průkopu počíná ovšem dosti hluboko totiž 1·50 metru; z toho připadá na

a) náplavu černou	0·70 m.
b) náplavu žlutou	1·00 m.
Úhrnem	1·70 m.

Směrem do zadu ubývá vrstvy alluvialní a vystupuje vrstva diluvialní víc a víc na horu až konečně za průkopem IVtým mezi balvany nebylo možno ani dle nálezů ani dle zbytků zvířecích určiti, zdali tu vůbec vrstvy alluvialní ještě jest čili není.

Diluvialní vrstva, která se skládala ze žluté hlíny a z vápencového štěrku, byla tak stmelena vápenitou vodou, že kopání bylo nad míru obtížné; na mnohých místech utvořily se travertinové breccie čili spečeniny, v nichž zabaleny byly jak zvířecí zbytky tak i výrobky lidské, popel a kousky uhelnaté. Ze šachty číslo 3. vyzvednuta byla taková breccie několik centů těžká a v ní shledány mezi jinými též dva lískové oříšky, sobí kostky a pazourkové nožíky stmeleny pospolu. Sob tedy tu ještě žil, když líska (Corylus Avellana) v okolí našeho Kostelíku rostla a plody její dorůstaly.

Člověk diluvialní zůstavil nám zde v tomto archivu přirozeném následující hmotné listiny svědčící o tom, jakého stupně vzdělání byl dosáhl.

1. Rozsáhlá a mohutná ohniště. Tato uvedena jsou dle polohy a dle rozměrů v mém díle Kůlna a Kostelík 1891 pag. 34.

2. Nástroje kamenné. Nástroje tyto vyznamenávají se svou úhledností, svým tvarem a rozmanitostí látky. Máme výrobky z pazourku rohovce, křišťálu, jaspisu, chalcedonu, ve způsobě šípů, hrotů, sekýr, nožíků, škrabadel atd., to ovšem také jinde se shledává.

Avšak vzácností jsou výrobky následující: známo jest, že ve vrstvách palaeolithických neporušených nevyskytují se střepy z nádob hliněných a že tyto objevují se současně ve velkém množství s inventářem zcela novým, dobu praehistorickou charakterisujícím. My také jsme nikde na Moravě v neporušených oněch palaeolithických vrstvách střepů z nádob hliněných nenašli. Zde v Kostelíku měli jsme ale střepy z nádob, avšak kamenných. Byly

to z pískovce červeného pěkně zhotovené malé mísky, pak hrníček a konečně dobře zachovalý kahanec.

3. Nástroje kostěné. Výrobky z kostí zhotovoval si diluvialní člověk ponejvíce pro potřebu domácí a to, aby si kůže připravoval (škrabadla na seškrabování tuku a masitých částí z kůží), pak aby si z kůží oděv zhotovoval.

K tomu účelu mu sloužila šidélka a jehličky (tyto ouškem opatřené). Šidélkem udělal do kůže díru a jehličkou protáhl pak niť ze sobí šlachy připravenou (takové nitě jsou tuhé a velmi pevné — mám je ze soba recentního) a sestehoval kůži, jak naši ševci to dělají.

Na lov zhotovoval si z kostí dýky, hroty a šípy.

4. Výrobky ze sobího parohu zhotovené. Podobné výrobky jak z kostí dělal si onen praobyvatel náš také ze sobího parohu.

V této příčině nám množství nástrojů zde nalezených poskytuje úplný obraz výroby těchto nástrojů; máme tu započaté výrobky (in statu nascenti), nedokončené a úplně hotové.

Náš obrázek číslo 7. předvádí nám týč ze sobího parohu 60 centimetrů dlouhou mající uprostřed objem 113 millimetrů; tato týč jest na jedné straně po celé délce opatřena rýhou 9 millimetrů hlubokou a 11 millimetrů širokou; na druhé straně jest podobná rýha, avšak ne tak dlouhá a ne tak hluboká.

Člověk diluvialní počínal si při výrobě nástroje svých prakticky; aby si usnadnil práci, udělal si na obou stranách týče oné rýhy, na to rozpoltil paroh a pak uřezával menší kousky, které přibrušoval na pískovém kameni. Náš obrázek číslo 8. poučuje nás, jak takový odříznutý kousek parohu vypadal; i na tomto vidíme rýhu; kousek tento tedy se měl rozpoltiti a pak teprv přibrousiti, jak to vidíme na obrázku čís. 9.

Mnohé šípy a hroty opatřeny jsou buď na straně jedné anebo na obou stranách rýhou; to je rýha krevní (a nikoli pro vložení jedu určená) za tou příčinou udělaná, aby zvíře raněné brzo vykrvácelo.

5. Rytby a řezby. V této příčině předčí náš Kostelík všechny jeskyně a zároveň též sídliště diluvialního člověka v Předmostí. Nalezl jsem zde velké množství výrobku rozličným spusobem sříznutých a ornamentovaných.[5])

Není možno v tomto článku probírati jednotlivé nálezy; omezím se pouze na tři nejdůležitější kusy vyobrazené v čísle 33. Časop. vlast. muzejn. spolku v Olomouci.

1. Ryba barvy zelené vyřezána jest z dolní levé čelisti koňské a sice z hřebce; na přední a zadní straně vyryty jsou symmetrické rýhy a vroubky.

Kelčák (dens caninus), jehož horní část jest vydrobena, nalézá se dosud ve svém důlku (alveola) a jamka pro první řezák jest otevřena.

[5]) Porovnej: Vortrag des Dr. Martin Kříž in der am 7. August 1889 abgehaltenen Sitzung des anthropologischen Congresses in Wien, Brünn 1889 pag. 9—15.

2. Ryba vyřezaná z levé dolní čelisti koňské (hřebce) v prostřední velikosti: tato opatřena jest symmetrickými vroubky a rýhami.

3. Kost na plocho (na 3 až 4 millimetry) sestrouhaná a uhlazená, pak pyramidalně sříznutá.

Na straně přední jest bezpochyby lidský obličej, na straně zadní jsou souběžné rýhy a několik vroubků.

6. Jak jeskyně tato se utvořila.

Nemalý spor mezi geology o tom se vede, jakým způsobem podzemní prostory vůbec, jeskyně a propasti zvláště se byly utvořily. To děje se ale proto, že geologové skutečným zkoumáním jeskyň a propastí se nezabývají.

Kdo jednou nebo vícekráte navštívil jeskyně, má sice obraz jasný o tom, co viděl; ale co se skrývá pod náplavou, a co chová vysoký strop ve svých útrobách, o tom nemá ani tušení.

Vždyť u nás přede mnou žádnému ani nenapadlo osvětliti tento strop a vniknouti do komínů, těchto pravých tvůrců podzemních prostor a těchto cest, jimiž náplavy do jeskyň byly nanešeny.

V jeskyních rozsáhlých a vysokých jest to věcí poněkud obtížnou prohlédnouti si ony komíny; také to není příliš vábivé dělati v plané náplavě hluboké šachty jenom proto, abychom seznali skalnaté dno.[6])

Nuže čtenáři, zde máme jeskyni malou, ale velmi poučnou; zde můžeme jako v nějakém laboratorium studovati tuto záhadnou otázku. —

Napřed si představme, jak jeskyně asi vypadala, dokud tu nebylo náplavy.

Půda u vchodu má *V*	361	metrů
strop jest vysoký	3	„
má tedy *V*	364	„
skalnaté dno ale v šachtě č. 1. mělo *V*	349	„
tak že tu byla prostora vysoká	15	„

Skalnaté dno samo utvořeno bylo tím, že skalní stěny dole se scházely, vodní jár tvoříce.

Podobným způsobem vypadalo to ve vzdálenosti 31 m. od vchodu při šachtě č. 2.

Před uložením náplavy byla tu tedy prostora imposantní na 15 m. vysoká, 16—20 m. široká, jejíž stěny a dno byly vodami uhlazeny.

Na konci jeskyně byl komín studni podobný 3 m. široký a na 10 m. vysoký; komínem tímto hrnuly se vody při lijavcích do jeskyně skalní stěny a skalnaté dno vymílajíce; kdo medle by po-

[6]) V mé monografii „Die Höhlen in den mährischen Devonkalken und ihre Vorzeit (Jahrbuch der k. k. geol. Reichsanstalt in Wien 1892 tom. 42 pag. 584 uveřejnil jsem souhrn svých prací o jeskyních našich. Tu pozná čtenář, že jsem vyhloubil 138 šachet s celkovou hloubkou 568 metrů a došel 88 krát skalnatého dna; v jeskyních Sloupských byly šachty hluboké 22 až 23 metrů a to téměř docela v plané náplavě.

chyboval, vida takový komín a takovou jeskyni, že tato vymleta byla pouze vodami přicházejícími tímto komínem?

Než máme tu ještě jiný zjev, kterého si musíme dobře povšimnouti (porovnej obraz číslo 2.). Na západní skalní stěně totiž pozorujeme vodní jár, který jde od vchodu, skláněje se k našemu průkopu čís. IV. a tu se ztrácí v zálivu; podobný, ač ne tak dobře vyrytý jár jde do téhož zálivu od komína.

Járy tyto mohly býti vymlety jen vodami, pak ale přicházely vody tyto od vchodu, tedy z údolí a komínem ze stráně, a musila tu v onom zálivu býti propasť, do níž ony vody se ztrácely.

To musilo díti se v čase, kdy řečiště nynějšího údolí bylo o 45 metrů výše položeno.

Jakmile údolí se prohloubilo a vody z řečiště neměly více spádu do jeskyně, pak působily již jen vody komínem přicházející na vymílání této podzemní prostory a tu říci se může: vody tyto jeskyni podstatně prohlubovaly, do šířky ale málo působily; proto jest jeskyně nahoře široká, pekárně podobná, stále se sužujíce a ve hloubce 15 metrů jen úzký vodní jár tvoříc.

Kdyby nebylo náplavy, do dnešního dne by se onen jár prohluboval.

Příspěvky ku poznání diluviálního člověka a ssavectva na Moravě.

Napsal Jan Knies, jednatel archaeol. komise České Akademie.

Ku nejzajímavějším usazeninám mořským útvaru prvohorního na Moravě náleží namodralý vápenec devonský, který se táhne úzkým pruhem 3—8 km. širokým od Brna až ku Šebetovu; mimo to vytvořuje mnoho osamocených ostrůvků, které z mladších vrstev tu onde na příklad u Podolí, Mladče, Búzova, Kokor, Přerova, nejjižněji u Nešpic na povrch vystupují.

Ráz útvaru devonského nejlépe vyvinut jest v Moravském Švýcarsku, krajině to rozložené mezi Blánskem, Sloupem a Křtinami, prostoupené četnými jeskyněmi, propastmi a podzemními vodami.

Sluje tyto mají nejen svoji geologickou důležitosť, nýbrž ukrývají začasté i listy z dějin lidského pravěku, o němž nedostalo se nám zpráv písemných, o němž i tradice mlčí a pouze nalezený kámen neb kosť promluviti může.

Ku přirozeným těmto archivum přináleží rozsáhlá jeskyně u Sloupa všeobecně známá jménem

Kůlna.

Jest to ohromný sál 84 m. dlouhý, 15—20 m. široký, 3—8 m. vysoký, podoby jednoduché vlny, která proniká vápencový výběžek od Šošůvky do Sloupského žlebu zasahující.

Jeskyně má dva otvory, z nichž jeden se strany Sloupské jest 10 m. široký a 2—3 m. vysoký, druhý na straně jižní vytvořuje klenutí ohromné kamenné bráně se podobající, výšky 8, šířky 30 m.

Půda jeskyně jest rovna s mírným svahem od severního ku jižnímu vchodu; uvnitř panuje pološero, které ku kraji, hlavně spodnímu, přechází v denní světlo.

Strop sálu jest pravidelně klenutý, na několika místech provrtaný prohlubeninami a komíny, které však s povrchem nesouvisejí a pevnou celinou, litou skalou jsou uzavřeny. Kůlna na pohled zdá se býti osamocena, však novějším zkoumáním hlavně Dr. J. Wankla a Dr. M. Kříže zjištěno, že v podzemí souvisí s ostatními jeskyněmi Sloupskými chodbami, které dnes jsou zanešeny. Proto také původ jeskyně těsně souvisí s vyhlubováním ostatních sousedních slují.

Žleb Sloupský byl původně uzavřen; tím vynikl zde horský chobot, do něhož stékaly se z celého okolí vody, vytvořujíce zde rozsáhlé jezero, jehož voda stále a stále vymílala snadno rozpustná vápencovitá skaliska.

Ohromným tlakem vody jakož i účinkem štěrku a písku z okolních hor ponejvíce kulmových sem splavovaného vybrázděny v podzemí četné sluje, jimiž voda odcházela do nižších poloh. Prolamováním pak stropu vznikl nynější světoznámý Syrový Žleb, jímž částečně protéká podzemní potok Punkva. Analogii ku názoru tomu nám podávají dodnes uzavřená údolí Holštýnské a Jedovnické, do nichž stékají se okolní vody, jichž směr podle propadlých míst zvaných ve zdejší krajině „závrtky“ snadno na povrchu stopovati můžeme; Macocha pak není nic jiného, leč částí utvořeného podobného údolí, které kdysi — ovšem v dobách geologických — prostírati se bude mezi Ostrovem a Východem Punkvy.

Do této doby, dříve než prolomen byl žleb Punkvy, spadá i utvoření se Kůlny.

Šikmo skloněné vrstvy po částech odtrhovaly se od stropu, až utvořena nynější podoba sluje. Účinky těchto stojatých vod možno dodnes spatřiti na stěnách jeskyně, které jsou pravidelně v jedné čáře vymlety a vyhlazeny. Čára ta nám značí normální výšku vody bývalého jezera Sloupského.

Dno Kůlny bylo ovšem značně nižší — a jak výše již jsme podotkli — komíny prorvána; však později shrnoval se sem štěrk, zatmelil spodní průchody, tu onde střítil se se stěn a stropu balvan a zatarasil dolní prostory. Mezi to usazovala se z kalných vod žlutá hlína, později zanášeny sem i kosti vyhynulých zvířat a na konec objevil se zde i pán přírody, člověk.

Příznivá poloha jeskyně již v diluvialních dobách lákala člověka, aby použil přirozeného toho velechrámu ku svému obydlí, a skutečně nalezeno zde již hojně památek, které nás dostatečně poučují o způsobu života tohoto prvoobyvatele Moravy. Prvé pokusy o vědecké prozkoumání kulny spadají již do počátku druhé polovice tohoto století; přítomnosť lidskou za doby starších náplavů zjistil však zde teprvé kolem roku 1880. bývalý lékař Blanský, zemřelý anthropolog Dr. Jindř. Wankel, který v domnění, že jeskyně dávno již přeházena byla od řídí, kteří ze zisku kosti v okolních skalách kopali, omezil se pouze na zkušebné pokusy; nicméně zjistil ve východním záhybu pruh kulturní vrstvy, v níž nalezeny opracované kosti a parohy sobí, dále zuby jeskynního medvěda a nosorožce.

Mnohem rozsáhlejší kopání podnikl v Kůlně v letech 1881, 83—85. Dr. M. Kříž a dal nejprvé vyhloubiti celkem 18 šachet, z nichž 11 šlo na skalnaté dno. Za příčinou soustavného prozkoumání Kůlny rozdělil půdu jeskyně průkopy dva metry hlubokými a v určité vzdálenosti od jedné skalní stěny ku druhé vyhloubenými na čtyry pole, z nichž náplavu na 2—4 m. vybral a prohledal.

Později srovnávali jsme půdorysy jeskyně se skutečností a shledali, že rozdělil sice tento badatel větší část půdy jeskyně na pole příčnými řezy, že však dělníci jeho material všude nevyzvedli až ku stěnám, dále že ponechali mezi jednotlivými plochami velké mezery a že vrstvy namnoze neprozkoumané zaházeli vykopaným materialem. To přimělo nás hlavně k vůli drobné ptačí fauně velmi hojně se objevující, abychom neprozkoumané tyto plochy ohledali. —

Započato u jižního vchodu, při levé tedy západní stěně. Horní vrstva do hloubi 0·5 m. skládala se téměř ze samého popela menším štěrkem a recentními kostmi promíchaného. Pod ním byla hlína jeskynní s četnými neomletými valouny devonského vápence, v níž osamoceně ve hloubi 0·5—1 m. nalezeny ornamentované kůstky a několik pazourkových nožíků.

Čím dále do jeskyně ustupoval popel tmavé humusovité hlíně, které zde měla 0·4 m. hloubky, ku stěně však se vytrácela; obsahovala kosti z krávy, prasete a srny a něco málo střepin staršího rázu tuhou vyleštěných. Deset metrů ode vchodu jeskyně alluvialní hlína činila 0·45 m. a ostře se odrážela od spodní žlutky, v níž ve hloubi 0·35 m. naraženo na ohnisko, které na průřezu vytvořovalo tmavý prohnutý pruh, pod nímž bylo opět něco málo žlutky, načež následovaly ohromné balvany. Uhelnatá a popelovitá vrstva ta byla sice nevelká, menší 1 m², avšak nálezy kolem ní učiněné byly velmi hojné. Hned při jižním kraji ohniště rovnoběžně vedle sebe ležela dvě kopí a o něco dále třetí, pak provrtaná větev sobího parohu, četné pazourkové nožíky, hojně roztříštěných kostí hlavně sobích, ze kterýchž zvířete vyskytla se zde i čelist.

Při prvém obhlí jeskyně zasypána byla neporušená vrstva stařinami, jak nazývají dělníci překopanou již půdu, čímž zkoumání valně bylo stíženo. Pod stařinami objevila se známá svrchní vrstva 0·4—0·5 m. mocná, pod níž hlína jeskynní hrubým štěrkem promíchaná, v níž 0·5 m. hluboko vykopáno druhé ohniště větší jednoho m², vedle něhož nalezeno hojně kostí ze zajíce sněžného, soba, zvláště roztříštěné hnáty a spodní čelist tohoto zvířete, čelist z koně a zlomek parohu hlubokými rýhami nařezaného. Podobné poměry panovaly i za ohbím jeskyně; ohniště však se více nevyskytlo. Tmavá humusovitá hlína u stěn se vytrácela a nahražena byla drobným vápencovým štěrkem a sypkými ssutinami ssedlé vody.

Ve hloubi 1 m. naraženo na velké balvany, mezi nimiž byl zaklínován humerus nosorožce, jehož konec jeden byl uražen; v jeho sousedství vyskytlo se hojně pazourkových odštěpků a nukleův nedaleko jich kusy parohů losích.

Pod skalní stěnou, která zde skláněla se k zemi, nalezeno hnízdo sestávající ze samých drobných kůstek, hnátečku, lebečck,

přináležejících netopýrům, drobným hlodavcům, hlavně myším, hrabošům, plchům a ptákům. Podobné shluky drobných kostí nalezeny i jinde na př. při východní straně a pocházejí patrně od malých dravců, kteří sem svoji kořisť zatahovali. Analogicky uloženy byly vrstvy dále ku hornímu vchodu; hlína ustupovala zde větším a větším balvanům, mezi nimiž ve hloubi 0·85 m. vězel kus mamutího klu, jehož jádro bylo na drobné částečky rozpršeno, vrchní kůra zdá se však býti člověkem šikmo seříznuta; povrch pak nese také četné stopy úderů, o nichž však těžko rozhodovati, zda povstaly nárazem štěrku, neb účinkem lidským. Nálezy čím dále ku severnímu vchodu byly řidší; 15 m. od konce nalezeno ve hloubi 1 m. několik pazourkových úštěpků a veliký nožík při jedné straně na škrabadlo přisekaný. Již Dr. Kříž zjistil, že při jižním konci podobné nálezy učiněny i na sousedním poli; totéž shledali jsme i u vchodu severního. Nalezalať se zde u skály vrstva žluté hlíny, v níž vězel parůžek z jelena a pěkný pazourkový nožík.

Pozůstatky diluvialního člověka zasahovaly až do hloubi 1·50 m; hlouběji nacházely se sice také kosti vyhynulých zvířat, však žádné výrobky lidské.

Z předmětů vykopaných poutají pozornosť třísky dlouhých dutých kostí, hlavně sobí, koňské i medvědí, člověkem tříštěné, z nichž některé — však po řídku — bývají i řezány. Z těchto uveden budiž úlomek sobího parohu, na němž pazourkovým nožíkem pracně vyřezána jest hluboká rýha. Chtěltě patrně z úlomku toho diluviální člověk utvořiti nějaký nástroj, který, když se nepodařil, stranou odhodil.

Ze zbraní uvádíme hlavně tři kopí podobou svojí rozdílné nalezené u menšího ohniště.

Délka prvého činí 19·5 cm; jedna strana vybroušena jest v ostrou špici, druhá jest na 1·5 cm. rozšířena a dlátovitě přihrocena. (Obr. 2.) Druhé kopí má délku 19 cm; při širším konci činí průměr 1·8 cm., při užším 1 cm; na obou stranách jest dlátovitě zakončeno. Tenší konec dobře přiostřený a jemně zpracovaný, na své širší ploše opatřen jest rýhou 6 cm. dlouhou a 0·4 cm. širokou, která měla ten účel, aby při zabodnutí kopí do těla zvířecího snáze mohla odcházeti krev a zvíře takto dříve dokonalo. (Obr. 4.) Podobná rýha nalézá se i na kopí prvém, jest však zde pouze slabě naznačena.

Třetí kopí (Obr. 3.) jest 21 cm. dlouhé, u širšího konce 2·3 u užšího 1 cm. široké dle všeho dosud nedohotovené. Boční strany jsou sice pečlivě pazourkovým nožíkem urovnány, taktéž tenší konec přibroušen do tupého sploštělého hrotu, však strana opačná postrádá lepšího zpracování, jak vidíme u čísla 2. a 4. Zde jsou kopí zúmyslně na nerovnou plochu seříznuta; prvé z nich opatřeno rýhami podélnými, kteréž jakoby řezány nožem, jenž má na sobě hojně zubů; druhé počmáráno jest rýhami šikmými. Nerovný tento povrch učiněn za tou příčinou, aby nástroj lépe držel v rozštěpu dřevěné násady.

Neznámý účel měl kus sobího parohu 20 cm. dlouhý, jehož větve jsou zúmyslně uraženy. V klomeni (suku), kde paroh jest sploštěn, nalézá se otvor 1·7 cm. v průměru dosti pravidelně vrtaný (Obr. 1).

Za nástroj dlužno považovati váleček ze slonoviny 7 cm. dlouhý, 4 mm. široký, na jedné straně v tupý hrot vybroušený. Jako předmět ozdobný sluší považovati dvě ptačí kůstky snad z labutě, které původně k sobě náležely a tvořily ozdobený hnátek. Zakopnutím však jsou roztříštěny; větší z nich (Obr. 6.) nese 14 rýh šikmých 3 mm., menší 6 rýh vodorovných 4 mm. od sebe vzdálených.

Druhá ozdoba jest zlomek nějaké rourky při jedné straně opracovaný, na níž lze spatřiti dulkovanou ozdobu podoby kříže, jehož kolmé rameno se skládá z 8, vodorovné ze pěti důlků. (Obr. 5.).

Jiné předměty vyrobeny jsou z různých odrud křemene. Materiál, který bral diluviální člověk ku výrobě nožíků, šidel, škrabadel, nalézá se poblízku. Asi 2 hodiny jižně Sloupu v okolí Rudice a Olomoučan uloženy jsou mocné vrstvy jurské, v nichž nacházejí se četná ložiska pazourkových, rohovcových a j. křemičitých nerostů, které dobře hodily se k jemnějšímu zpracování. Dříve hojně rozšířen byl útvar ten i v okolí a jednotlivé kusy z něho dosud hojně se povalují po polích.

Nejčastěji použito pazourku barvy žluté neb vinné. Nejjednodušší nástroje povstaly jednoduchým odštípnutím tenké třísky, jejíž ostré hrany použito ku řezání. Nalezeny však i předměty, které delším osekáváním vynikly i zvláštní formou. Některých dosud neupotřebeno, jiné jsou však v ostří vylámány a ozubeny. (Obr. 8, 9.). Největší toho druhu předmět má délku 11 cm., šířku 1·5—3·0; při jednom konci jest na způsob nožíků po obou stranách přiostřen, při druhém rozšířen lopatkovitě a upraven za škrabadlo (Obr. 7.) Po celé ploše námi prokopané 1—2 m. široké, táhnoucí se těsně vedle západní stěny, nalezeno až do hloubi 2 m. hojně pazourkových odštěpků, nucleův i nástrojů polámaných stranou odhozených.

Kostelík u Mokré.

Mezi Ochozí a Líšní prostírá se romantický žleb v devonském vápenci vyrytý, nazvaný Hádeckým údolím. Sem stahují se vody z okolních lesův a ztrácejí se v podzemí, protékajíce pobočními chodbami Bílé skály, dolní patro jeskyně Vlčí a vycházejíce jako silný pramen zvaný Říčka, nedaleko mlýna ze skal.

V tomto žlebě nalézá se skupina jeskyní od lidu pojmenovaných:

Kůlnička, Kostelík (jindy Pekárna, Diravice, Mokerská jeskyně), Liščí díra, jeskyně Ochozská (Bílá skála), Vlčí jeskyně a Švédův stůl, mimo několik trhlin a menších prostor lidu neznámých, proto také bezejmenných. Z těchto nejdůležitější jest jeskyně Mokerská čili Kostelík (Pekárna, Diravice), nalézající se v jižní stráni 40 m vysoko nad opuštěným korytem potoka. Jest 2—3 m vysoká, 14 až 16 m široká a 60 m dlouhá; vchod její zarostlý jest stromovím a křovím, tak že ukryt zůstává oku pozorovatele, který z údolí na stráň pohlíží. Před prokopáním byla půda jeskyně rovna; v zadní její části však nakupeno množství balvanů se stropu spadlých. Zadní část sluje se zvýšovala a přecházela v komín, jímž vnikala sem voda, přinášejíc s sebou hlínu. Před jeskyní nalézal se val z kamenů srovnaných patrně rukou lidskou.

Přítomnosť diluviálního člověka zjistili tři tehdejší brněnští studující, mezi nimiž i písatel těchto řádků se nalezal. Pro úplný nedostatek hmotných prostředků kopali jsme sami. Jelikož nález brzy prozrazen byl brněnským zkoumatelům, kteří více ze zisku jako z vědecké ochoty jeskyni prohledávali, považoval jsem za svoji povinnosť oznámiti to i Dr. J. Wankelovi, který zde podnikl počínaje 19. srpnem rozsáhlejší zkoumání.

Později učiněny zde zkušebné pokusy vídeňskou Akademií věd pod dohledem Jos. Szombathyho, kustoda Dvorního musea, zbytek pak prozkoumal v letech 1884 a 1885 Dr. M. Kříž, notář ze Ždánic.

Tím se stalo, že krásné tyto nálezy roztříštěny jsou a umístněny po několika museích i sbírkách soukromých. Část jich chová Dvorní vídeňské museum, výsledky to kopání Akademie věd a Dr. J. Wankla, jinou chová Františkovo museum v Brně, mineralogický kabinet technický tamtéž, část písatel těchto řádků, zbytek, asi polovici všech nálezů, Dr. M. Kříž ve Ždánicích.

Také literatura nálezů zdejších jest hojná.

Při prokopávání trhliny na průřezu snadno bylo rozeznati tři vrstvy, které charakterisovaly také tři doby.

Nahoře nalezala se vrstva humusovitá často uhlím a popelem promíchaná, obsahující různé odpadky kuchyňské. Pod ní byla vrstva téhož rázu, v ní však nalezeny střepiny z nádob charakteristických pro neolith. nástroje z kamene štípané i broušené, koštěné předměty, kulička jantarová a p. Nejmohutněji až do hloubky 1·50 m byla vyvinuta vrstva ta uprostřed vchodu, čím dále do jeskyně mizela. Nejspodnější vlastní diluvialní hlína složena opět ze dvou vrstev; první z nich až 2 m. mocná skládala se z vápencového štěrku, obsahovala hojně dosti diluvialních zvířat, ve vyšší poloze i první stopy lidské činnosti.

Dno jeskyně zanešeno jest, jak zjistil Dr. M. Kříž, štěrkem drobovým a vápencovým, který jest promíchán azoickými hlínami jeskynními, kteréž vyplňují místy jeskyni až na 11 m. do hloubky. Diluvialní pozůstatky lidské zřídka tvořily zde ohniskovitá hnízda jako v Kůlni, nýbrž obyčejně stejnoměrně rozšířeny byly po celé jeskyni; nejvíce ovšem nalezalo se blíže vchodu, však nejpěknější nožík objeven až u samých balvanů v zadní části sluje.

Pazourkové nástroje zde nalezené vyznačují se jak pěkným materiálem, tak i dovedným zpracováním. Vyštípany jsou z křemenitých nerostů jako z pazourku, rohovce, jaspisu, chrisoprasu, křišťálů i jiných kvarcitů všelikých barev a odstínů.

Nejjednoduššího tvaru byla trojhraná tříska, která při jednom konci otloukáním byla zakulacena. (Obr. 20).

Na jiných viděti štěpných ploch mnoho, někdy dokonce i ostří jest přisekáváno (obr. 13, 21). Některé nástroje jsou úzké a dlouhé (10—15 mm: 68 mm (obr. 10, 12), jiné při téže délce nepoměrně široké (42 mm (obr. 21). Jako vrtáků použito odštěpků zúmyslně při jedné straně v hrot vybíhajících; — jiné svojí podobou upomínají na šípky a hroty ku kopím (Obr. 14, 15). Zvláště dovedně pracovány jsou pazourkové jehly, úzké a dlouhé to (3·5 m : 36 mm) tyčinky

četnými údery opracované, při jedné straně v ostrou špici vybíhající (Obr. 17). Opět jiné odštěpky, široká to škrabadla půlkruhovitě přisekaná, sloužila patrně ku stahování kůži, odškrabování masa z kostí a p. (Obr. 16). Větší kusy klínovitě přihrocené sloužily ku tříštění lmátů a rozštěpování dutých kostí, z nichž morek byl dobýván (Obr. 19).

Materiál ku nástrojům pazourkovým nalézá se po většině v okolí, část jeho však, hlavně jaspisy a křišťály, dovlečeny byly odjinud. Práce dála se zde, jak nasvědčují četné odštěpky těch nerostů, jakož i zachovalá jádra (nucleus), na nichž štěpné plochy dosud lze spatřiti.

Ze třísek různých kostí hotoveny byly nástroje koštěné; nápadny jsou nejprve úlomky kostí a parohů sobích, na nichž jsou zřejmé řezy; vidíme zde, jak pracně sobě robiti musil diluviální člověk své výrobky, nástroji tak primitivními, jaké měl po ruce. (Obr. 9.)

Z důležitějších budtež uvedeny:

Jehlice 1—2 mm široká, 47 mm dlouhá v oušku přelomená. — (Obr. 5). Z menších neb větších odštěpků kostí hotovena hladidla na jednom konci tupě přibroušená (Obr. 1, 3).

Kopí nalezena vesměs přelámána (Obr. 8); tvarem podobají se oněm, jaká v Kůlni u Sloupa byla vykopána. Zajímav byl dlátovitý úlomek rýsovaný k vůli lepšímu nasazení vrytými čárami, které tvořily dosti pravidelný ornament (Obr. 6). Často vyskytly se také ostré hroty (Obr. 4) a ku vzácnostem patří lžice 115 mm. dlouhá, 30—35 mm. široká, vyhloubená ze sobího parohu. (Obr. 11).

Za zbraň, která v nějaké násadě trčela, dlužno považovati malá, koštěná listovitá kopí (Obr. 2) a jako ozdoby zajisté použito třetihorních ulit hlavně dentalií (Obr. 18) a zachovalý Conus D' Ujardini (Obr. 7) závěsným otvorem opatřený.

Balcarova skála.

Jižně Ostrova počíná památný kamenitý na Kras upomínající Suchý žleb bohatý na četné přírodní úkazy a zeměpisné zvláštnosti. Ihned pod osadou ve východní stráni vystupuje strmé vápencové skalisko, v němž nalézá se vchod úzké bráně podobný, 5 m široký, 6 m vysoký, jeskyně to zvané Balcarova skála.

Jeskyně skládá se z hlavní chodby na 37 m do země zasahující a z chodby poboční s otvorem 4 m širokým a 2 m vysokým, který do ní ústí.

Půda jeskyně jest celkem rovina nad Jedovnickou silnicí 12 m vyvýšená. Přední část dostatečně osvětlena jest paprsky slunečními, v zadu však panuje pološero.

Poblíž vchodu nalézá se mocná vrstva humusovité černé hlíny povstalá setlením různých rostlin, hlavně lišejníků bujně zde rostoucích, které však, čím dále dovnitř postupujeme, ustupuje žlutým nánosům jeskynním.

Uprostřed jeskyně vykopali jsme šachtu a tím prořízli dosti silnou vrstvu diluviální hlíny, nahoře přikryté 2 dm. mocným humusovitým příkrovem. Ve hloubi 1 m. byla hlína hustě již promíchaná vápencovými balvany.

Mezi tím vyskytly se dva malé pazourkové nožíky a roztříštěné kosti z koně, soba a jeskynního medvěda a femur z kolčavy, mimo to drobné osamocené uhlíčky ze spáleného dříví pocházející, čímž na jisto postaveno, že člověk příhodné této sluje v době diluviální za své obydlí použil.

Na konci hlavní chodby vykopána jiná šachta, která však ve hloubí $1^1/_2$ m. narazila buď na skalnaté dno, aneb na velký osamocený balvan. V této hloubce nalezena čelist medvěda jeskynního.

Michalova díra.

Tam kde silnice od Sloupa ku Lipovci vedoucí přetrhuje údolí Ostrovské, nalézá se široký žleb ku Holštýnu směřující, mírnými zalesněnými stráněmi vroubený. Po pravé, tedy východní straně od silnice 300 kroků v mladém lesíku nalézá se vchod do Michalovy díry, zvané někdy i jeskyní ovčí. Otvor 7 m. široký, 2 m. vysoký podobá se nízké klenuté bráně; uzavřen jest valem z kamenů složeným, který se zdá býti urovnán rukou lidskou. Jeskyně jde na 70 m. daleko do stráně; půda její jest celkem rovná, tu onde rozkopaná, strop prostoupen četnými komíny a skalními trhlinami, v nichž nalézají se zaklínovány vápencové balvany. Na konci zatáčí se jeskyně kolem skalního pilíře a ústí opětně ve svém původním směru.

Dno na 2 m. zanešeno jest náplavou žluté hlíny promíchané vápencovým hranatým štěrkem.

Uprostřed ilmed poblíž vchodu vykopána jest šachta; nahoře nalézala se nepatrná vrstva tmavé hlíny, od níž nápadně odlišovala se jeskynní žlutka, která byla čím dále do hloubky, tím více promíchána vápencovým štěrkem. Ze hloubky 1 m. vykopáno hojně malých pazourkových nožíků, četná jádra se štěpnými plochami, malé uhlíčky a na drobno roztříštěné kosti, kteréžto nález nám poskytuje dostatečných důkazů ku zjištění lidské přítomnosti v době diluviální.

V zadní části jeskyně náplava jest přikryta silným škraloupem ssedlé vody (travertinu), pod níž nalezeny zlomky kostí medvěda jeskynního.

Jaroslavice.

Jaroslavice, sídlo okresu, jest městečko rozložené poblíž hranic Dolních Rakous v poříčí Dyje.

Uprostřed osady nalézá se zámecký vrch, k němuž na severní straně přiléhá mocné ložisko diluviální hlíny uložené na třetihorním písku. V tomto rozhraní často ve hloubce až 6 m. nalézají se hnízdovitá ohniště často v nepřetrženou vrstvu spojená, při nichž pak hojně kostí diluviálních zvířat a různé nástroje palaeolithického člověka, jehož přítomnost zde poprvé zjistil hr. G. Wurmbrand.[1])

Při své návštěvě zajímavého toho místa obdržel jsem zde 5 mm. dlouhý pazourkový nožík zvětralý bílým nádechem, delším spotřebováním v ostří vylámaný a koňský hnát (tibie), kterýž však

[1]) Mittheil. d. Anthrop. Gesellsch. 3. B. a Über Anwesenheit des Menschen zur Zeit der Lössbildung. Ak. d. Wissensch. Wien B. XXXIX.

dělník při odstraňování hlinitého obalu částečně pořezal a na druhé třetině přelomil.

Teprvé roku letošího, když určoval jsem starší zásoby kostí, při bližším ohledání bylo patrno, že přední i zadní plocha tibie zdobena jest řezy; strana více vypouklá opatřena jest 48 krátkými rovnoběžnými a vodorovnými čárkami, které tvoří sloupec 125 mm. vysoký a jsou od sebe dosti pravidelně na 2·5 mm. vzdáleny.

Strana opačná, více plochá má podobných čárek 24, tyto však jsou sice rovnoběžné, avšak šikmo nakloněné.

Podobné známky na kostech, jak hořeji při popisu jeskyně Kůlny u Sloupu vidno, nalézají se i jinde ve vrstvách starších náplavů, kde přítomnosť člověka byla zjištěna.

Hojně jich nalezl řiditel K. Maška v památném nálezišti u Předmostí, kde často seskupeny byly i v různé krásné ornamenty, podobné oněm, jaké uvykli jsme viděti na nádobách rázu Hallštatského. Těžko jest ovšem rozhodnouti účel těchto čárek; snad jsou to pouze zkušebné pokusy ku dalšímu tvoření složitějších ozdob, možná však také, že jakési primitivní počítací známky.

Důležity jsou však v každém případě, neboť vrhají světlo na jakousi příbuznosť neb společný původ částečně i stejné stáří kmenů, kteří první naše krajiny zalidnili. Morava, množstvím i zajímavostí diluvialních nálezu předčí nejen veškeré země Rakouské, nýbrž i Evropské. Dosud podobných nalezišť na Moravě zjištěno 17. Jsou to:

A) Nálezy jeskynní:

1. Balcarova skála u Ostrova.
2. Býčí skála u Josefova.
3. Čertova díra u Štramberka.
4. Jáchymka u Josefova.
5. Kostelík u Mokré.
6. Kůlna u Sloupu.
7. Michalova díra u Holštýna
8. Mladečská jeskyně.
9. Nad Východem Punkvy, jeskyně ve Blansko-Sloupském žlebě.
10. Sklep u Vratíkova.
11. Šipka u Štramberka.
12. Šošůvecká jeskyně u Sloupa.
13. Výpustek u Křtin.
14. Žitného slnj u Křtin.

B) Nálezy mimo jeskyně:

15. Brno, Františka Josefova třída.
16. Jaroslavice.
17. Předmostí.

Vedle pozůstatků po palaeolithickém člověku nalézáme v naplaveninách diluvialních zbytky zvířat, zřídka celé kostry, častěji osamocené lebky, obratle, lináty, žebra, částice noh buď úplně zachovalé, roztříštěné, vodou omleté anebo takovéž s ostrými hranami, jindy různými dravci a hlodavci ohryzané. Nálezy celých koster patří ku vzácnostem; k nim náleží téměř celá kostra jeskynního

lva a medvěda ze Starých skal Sloupských, z nichž prvou dlužno počítati ku největším vzácnostem Dvorního musea. Druhá nalézá se ve sbírkách písatele.

Taktéž ve Dvorním musei uložena kostra kozorožce vykopaná ve Výpustku u Křtin. Zvířata prvá, (lev, medvěd) slují těchto vyhledávala a zde pošla.

Často vyskytuje se také několik kostí k sobě přináležejících n. př. část páteře, tlapa a p.; ty do nitra jeskyň zanešeny byly, když pošlé zvíře z valné části bylo se již rozpadlo a toliko některé součástky pevnými zaschlými svazy pohromadě dosud držely.

Jindy objevují se ve vrstvách kosti stejného druhu, n. př. lebky, hnáty, zuby, obratle a podob.: to stalo se asi tím způsobem, že částky koster mající stejnou specifickou váhu vodou splavovány byly na společná místa.

Kosti v jeskyních moravských uložené jsou z velké části porouchány, klouby odštípány, dlouhé neb duté kosti roztříštěny.

Porušení jejich zaviněno těmito okolnostmi:

Buď byly kosti současně se štěrkem snášeny do slují, zde pádem a nárazem kamenů tříštěny a vodou omlety. Takové zbytky nalézáme nejvíce v jeskyních, kterými dříve vody proudily, na př. ve Výpustku, jeskyních Sloupských, Kateřinské a j.

Kosti tyto na okraji bývají ohlazeny a velmi často podobají se různým výrobkům lidským n. př. lžicím, hrotům, hladidlům a p.

Mnohé kosti jsou taktéž tříštěny, jejich hrany jsou však ostré; na některých dokonce znáti i údery, které byly způsobeny člověkem diluviálním, jenž při čtvrcení ulovené zvěře je roztloukal, chutný morek z nich vybíral, příhodnějších odštěpků pak ku hotovení nástrojů a zbraní používal.

Velmi nápadny jsou také kosti ohryzané zvířaty, která z porovitých kloubů tukem prosycených vyhryzovala měkkou hmotu, jindy však ohryzovala i tvrdé hnáty, jak dosud dravci a hlodavci činí.

Zbývá nám zmíniti se ještě krátce o zbytcích ssavců různými nemocemi stížených.

Již ku konci předešlého a na počátku tohoto století poukazovali různí učenci n. př. Espar J. F., Ph. Walther, F. Goldfuss, Dr. Mayer, Cuvier a j. na různé znetvořeniny kostí zvířecích a lidských majících původ buď v constitutionelním onemocnění neb v místním poranění. U nás byl to zakladatel moravské praehistorie, Dr. J. Wankel, který na tyto zjevy upozornil[2]).

V nejnovější době zabývá se podobnými studiemi slovutný badatel berlínský Dr. R. Virchow, který si vyžádal také material v mé sbírce uložený k nahlédnutí.

Virchov nazval některé onemocnění kostí Arthritis deformans, činí však zde patrný rozdíl mezi Arthritis deformans u člověka, jenž přepadá nejčastěji klouby a u vyhynulých zvířat, kde nalézá se na plochách postranních.

Sem patří radius jeskynního medvěda 300 mm. dlouhý, jehož kloubní plochy jsou zdravé.

---

[2]) Die Slouper Höhle und ihre Vorzeit. Dr. H. Wankel 1868.

Celá však Diaphysa jest nabubřelá, tak že střed její jest nejsilnější.

Větší část této zduřelé plochy pokryta jest cariósní hmotou délky 90 mm., drsného zevnějšku s prožranými trhlinami, na jejichž dně ukazuje se nám obnažená plocha původní kosti.

Kolem do kola jest kost pokryta ze dvou třetin silnými a tvrdými, však porosními zduřelinami, které jsou na okrajích prostoupeny širokými, avšak plochými cévními rýhami.

Druhý předmět toho druhu jest sedmý šijový obratel, jehož tělo má 58 mm. šířku, 40 mm. výšku; jinak jest zdravý, jen příční násadec pokryt nemocnými zduřelinami.

Znetvořené kosti ty poukazují na constitutionelní syphilis, jíž zvíře za živa trpělo.

Následkem místního poranění znetvořen jest pátý metacarpus, který původně na přední straně byl zlomen, lomná plocha pak jest změněna nemocí, zbylá kloubní plocha však zdravá.[3])

V řádcích níženapsaných uvádíme seznam ssavců, kteří v době starších náplavů na Moravě žili, spolu s udáním naleziště, kde jich zbytky dodnes byly objeveny.

Soupis ten uspořádán na základě prací Dra Jindř. Wankla, řiditele Karla Jar. Mašky, Dra Mart. Kříže, professora Alex. Makowského, doplněn a rozšířen vlastními nálezy z let 1880—1896.

Ze seznamu toho zjevno, že ssavci, kteří u nás žili v dobách diluviálních, dnes buď:

1. úplně vymřeli: medvěd jeskynní, mamut, nosorožec, jelen pravěký, aneb

2. žijí v krajinách severních (fauna arctická): ovčí tůr pížmový, sob, los, liška lední, rosomák atd.,

3. žijí ve vyšších polohách (fauna alpská) kamzík, kozorožec, hraboš sněžný, zajíc sněžný, svišť alpský a p.

4. žijí v stepích: (fauna stepní): svišť stepní, kůň atd.,

5. žijí v krajinách jižních: lev, hyena, pardal,

6. dosud u nás se nalézají: medvěd obecný, rys, kočka divoká, liška, jezevci atd.

Cheiroptera (Letouni).

1. *Rhinolopus ferrum aquinum Blas.* Vrápenec podkovní na Moravě hojný, létá i v horách; nad 1200 m. však nevystupuje. Naleziště: Kateřinská jeskyně, Kostelík, Kůlna, Sloup, Šošůvka.

2. *Rhinolopus hippocrepis Herm.* Vrápenec malý hojně rozšířen v Sudetách a Karpatech, vyskytuje se ještě ve výši 1250 m. V zimě ve všech jeskyních hojný. Naleziště: Kostelík, Kůlna, Sloup, Šošůvka.

3. *Plecotus auritus Geoffr.* Netopýr ušatý. Naleziště: Kateřinská jeskyně, Kůlna.

[3]) Viz také: Dr. Rud. Wirchow: Knochen vom Höhlenbären mit krankhaften Veränderungen. Verh. d. Berl. anthr. Gesellsch. 1895.

4. *Synotus barbastellus* K a Blas. Netopýr č erný. Naleziště: Kůlna. V zimě přespává v Michalově skále u Holštýna.

5. *Vespertilio murinus Schr.* Netopýr obecný. Naleziště: Kateřinská jeskyně. Kůlna, Kostelík. Sloup. Šošůvka. Výpustek.

6. *Brachiotus mistacinus Leisl.* Netopýr vousatý, často přezimuje v „Propasti" Sloupské. Naleziště: Kateřinská jeskyně, Kůlna, Výpustek.

7. *Brachyotus dasycnemus Boie.* Netopýr pobřežní u nás vzácný. V zimě nalezen jedinkráte ve Starých skalách Sloupských. Naleziště: Kateřinská jeskyně, Kůlna.

8. *Isotus ciliatus Blas.* Netopýr přímobrvý, přezimuje v Kateřinské jeskyni, kdež nalezeny i jeho kosti.

Insectivora (Hmyzožravci).

9. *Talpa europaea.* L. Krtek obecný všude hojně rozšířen, zabíhá až do výše Praděda (1490), kdež nad pásmem lesů podrývá horské bařiny. Naleziště: Čertova díra. Kostelík. Kůlna. Kůlnička, Švédův stůl. Šipka.

10. *Sorex fodiens L.* Rejsek vodní často vyskytuje se u řek hlavně těch, které lučinami protékají: žije však i při horských potocích; vyskytl se n. př. na Děsné pod Pradědem ve výši 1100 m. Naleziště: Kůlna, Kůlnička.

11. *Sorex vulgaris L.* Rejsek obecný všude rozšířený až do výše Praděda. Naleziště: Čertova díra, Kostelík, Kůlna. Kůlnička, Šipka. Švédův stůl.

12. *Sorex pygmaeus Pall.* Rejsek zakrslý. Naleziště: Kostelík, Kůlna. Kůlnička. Švédův stůl.

13. *Sorex alpinus Schinz.* Rejsek alpský na Moravě dosud zjištěn nebyl; jelikož však v Čechách nalezen ve výši 1080 m v Krkonoších, myslíme, že i u nás jest domovem. Naleziště: Kůlnička.

14. *Erinaceus europaeus L.* Ježek obecný. Naleziště: Kateřinská jeskyně. Kostelík. Kůlna. Kůlnička. Švédův stůl.

Carnivora (Šelmy).

1. Felina (Kočky).

15. *Felis catus L.* Kočka divoká často zabíhá z Karpat na Moravu. Roku 1890 střelena byla u Kvasic, před 50 roky také v pahorkatině českomoravské u Kunštátu.

Naleziště: Býčí skála. Čertova díra. Kostelík. Kůlna. Šipka, Šošůvka. Švédův stůl. Výpustek. V předhistorické době rázu Hallštatského byla již skrocena: kosti nalezli jsme v odpadkových jamách u Tvarožny.

16. *Felis lynx L.* Rys. Potměšilá tato šelma dosud tu onde vyskytuje se na Moravě. Tak roku 1888. střelena byla samička u Pitína 1891 mezi Frenštátem a Lysou Horou. Loňského pak roku chyceno

bylo v Babja Goře nedaleko hranic Slezských u Žywiece pět rysů do železa. Naleziště: Čertova díra, Kostelík, Kůlna, Nad Východem, Šipka, Šošůvka, Švédův stůl, Výpustek.

17. ***Felis spelaea Goldf.*** Lev jeskynní. Dle zpráv Herodota rozšířeni byli lvi ještě roku 480. př. K. mezi řekami Karasem a Asspropotamem v Řecku. Naleziště: Kateřinská jeskyně, Kostelík, Kůlna, Michalova skála, Pod hradem, Předmostí, Sloup, Šipka, Šošůvka, Výpustek.

Dosud není přesně rozhodnuto, byl-li lev jeskynní totožný se druhem nyní žijícím. Maška mimo lva prvého z jeskyně Šipky uvádí i druh nyní žijící: Leo nobilis Gray.

18. ***Felis Pardus L.*** Pardal. Naleziště: Čertova díra, Šipka, Švédův stůl, Výpůstek.

2. Hyaenina (Hyeny).

19. ***Hyaena spelaea Goldf.*** Hyena jeskynní příbuzná hyeně skvrnité, žijící v jižní Africe, jest patrně vyhynulý již rod, který obýval střední Evropu. Někteří domnívají se, že hyeny do našich krajin docházely pouze v létě, však nálezy, které jsme učinili v jeskyni Šošůvecké a řid. Maška ve Starých skalách Sloupských mláďat nepatrných dokázáno, že i u nás příšerný dravec tento hnízdil. Naleziště: Červený kopec, Čertova díra, Kateřinská jeskyně, Kostelík, Kůlna, Pod hradem, Sloup, Šipka, Šošuvka, Švédův stůl, Výpustek, Židenice.

3. Canina.

20. ***Canis lupus L.*** Vlk byl ještě před sto lety na Moravě hojný, čemuž nasvědčují nejen historické doklady, nýbrž i topická jména i četné dosud zachovalé „vlčí jámy."

Ačkoliv šelma ta jest u nás vyhubena, přece za tuhé zimy přebíhá občas po zamrzlém Váhu uherskými průsmyky na Moravu, kdež byla již vícekrát střelena. Naleziště: Býčí skála, Čertova díra, Červený Kopec, Kateřinská jeskyně, Kostelík, Kůlna, Mladečská sluj, Předmostí, Sloup, Šipka, Šošůvka, Švédův stul, Tomášská cihelna, Výpustek.

Vlk jest velmi příbuzný psovi, o němž domníváme se, že již v době palaeolithické byl ochočen. Nalezlť také řid. Maška v Čertově díře i Šipce zbytky kostry ze psa, které přináležely dvěma druhům, z nichž jeden stotožňoval se s ***Cuon europeus*** Bourg. druhý pojmenován byl Woldřichem ***Canis Mikič*** Woldř.

21. ***Canis vulpes L.*** Liška dosud hojná v hornatějších zalesněných krajinách, odkudž zabíhá nejen do údolí a rovin, nýbrž i do nejvyšších kopců Sudet a Karpat. Naleziště: Čertova díra, Kostelík, Kůlna, Mladečská sluj, Předmostí, Sloup, Šipka, Šošuvka, Švédův stůl, Výpustek.

22. ***Canis Lagopus L.*** Liška lední jest pro posouzení teploty krajin našich v době diluvialní velmi důležita, žijeť dnes pouze v nejsevernějších končinách Evropy, Asie a Ameriky. Naleziště: Býčí skála, Čertova díra, Kateřinská jeskyně, Kostelík, Kůlna, Pod hradem, Předmostí, Tomášská cihelna, Šipka, Šošuvka, Vistonice Horní, Výpustek.

4. Mustelina (Kuny).

23. *Foetorius vulgaris* K+Bl. Kolčava. Naleziště: Balcarova skála, Čertova díra, Kostelík, Kůlna.

24. *Foetorius erminea* K.+Bl. Hranostaj. Naleziště: Čertova díra, Kostelík, Kůlna, Šipka, Výpustek.

25. *Foetorius putorius L.* Tchoř. Naleziště: Čertova díra, Kostelík, Kůlna, Šipka, Výpustek.

26. *Mustela foina Briss.* Kuna skalní. Naleziště: Čertova díra, Kostelík, Kůlna, Šipka, Výpustek.

27. *Mustela martes Briss.* Kuna lesní. Naleziště: Kostelík, Kůlna, Rudice, Sloup, Šošůvka, Švédův stůl.

28. *Lutra vulgaris Erxl.* Vydra jest dosud hojně rozšířena po celé Moravě: nejraději žije u horských potoků na pstruhy bohatých. V zimě na příklad přechází často i sedlo nalézající se mezi Pradědem a Peterstejnem od pramenu Děsné ku Opavě do Slezska. Naleziště: Kostelík, Kůlna, Šipka, Švédův stůl.

29. *Meles taxus L.* Jezevec. Naleziště: Kůlna, Kostelík, Rudické jeskyně, Sloup, Šipka, Šošůvka, Švédův stůl, Výpustek, Žlutý kopec.

30. *Gulo borealis Nils.* Rosomák žije pořídku v hornatých krajích Skandinávie, Uralu, Asie a Ameriky. Naleziště: Býčí skála, Kůlna, Předmostí, Sloup, Šipka, Šošůvka, Výpustek.

5. Ursina (Medvědi).

31. *Ursus spelaeus Bl.* Medvěd jeskynní byl jeden z nejsilnějších, nejnebezpečnějších a zároveň nejhojnějších současníků diluviálního člověka na Moravě, který po dlouhou dobu v tisících jedinců obýval náhorní rovinu drahanskou, kdež mu četné sluje dobře sloužily za brlohy, odkudž podnikal loupežné výpravy do okolí. Téměř veškeré kosti moravských jeskyní přináležejí tomuto zvířeti a teprvé při celodenním kopání, i s více dělníky, najdeme jiné zbytky zvířecí. Naleziště: Balcarova skála, Býčí skála, Čertova díra, Jáchymská, Jurova díra, Kateřinská jeskyně, Kostelík, Kůlna, Lažánky u Blánska, Liščí díra, Michalova skála, Mladečská sluj, Nad Východem, Ochozská jeskyně, Pod hradem, Rytířská jeskyně, Skalky u Štramberku, Sloup, Šipka, Šošůvka, Švédův stůl, Vranův mlýn u Brna, Výpustek, Židenice.

32. *Ursus arctos L.* Medvěd obecný dosud k nám časem zavítá přes zamrzlý Váh a již vícekrát na Moravě byl střelen. Naleziště: Čertova díra, Šipka. Druhu tomu přináleží snad i kosti vykopané v diluvilních kulturních vrstvách v Předmostí.

33. *Ursus arctoideus Bl.* Druh tento uvedl do literatury po prvé Blumenbach; na Moravě, pak připsal druhu tomu některé kosti Dr. J. Wankel, proti čemuž se později ozvaly různé hlasy. Ze srovnání množství kostí jeskynního medvěda s recentními, o nichž jinde bude pojednáno, jde na jevo, že v moravském diluviu skutečně dlužno lišiti medvěda jeskynního od druhu tohoto. Kosti jeho nalézají se v jeskyních, však v menším množství; jsou také charakteristické menšími rozměry a více přibližují se dosud žijícímu druhu Ursus arctos Bl.

Glires (Hlodavci).

34. *Sciurius vulgaris L.* Veverka. Naleziště: Kateřinská jeskyně, Kůlna, Kůlnička, Šošůvka, Výpustek.

35. *Arctomys bobac Schrb.* Svišť stepní žije nyní na rovinách neb mírných pahorkatinách jižního Ruska a Sibiře. Naleziště: Sv. Tomáše a Červinkova cihelna u Brna.

36. *Arctomys marmota L.* Svišť alpský rozšířen nyní nad pásmem lesů v Alpách, Balkáně, Pyrenejích, Karpatech a Kavkaze. Naleziště: Čertova díra, Šipka.

37. *Spermophilus citillus L.* Sysel obecný. Naleziště: Čertova díra, Kůlna, Šipka.

V Čechách hojni jsou v cihlářských hlínách *Spermophilus rufescens* Krys et Blas — sysel orenburský a *Spermophilus fulvus Bl.* — sysel žlutý, kteří zajisté při bližším ohledání i na Moravě se vyskytnou.

38. *Myoxus glis L.* Plch obecný. Naleziště: Kateřinská jeskyně, Kůlna.

39. *Myoxus quercinus Bl.* Plch zahradní.

40. *Myoxus avellanarius L.* Plch lískový. Kosti obou druhů zjištěny: Kateřinská jeskyně, Kůlna.

41. *Castor fiber L.* Bobr žije, ač velmi pořídku, v severní a střední Evropě. V Čechách žili hojně ještě v první polovici 18. stol. na Lužnici a Nežárce; poslední chovaný v uzavřených ohradách u Třeboně zahynul r. 1882.

Že i na Moravě ještě v dobách historických často se vyskytovali, svědčí nejen topická jména Bobrová, Bobrava, a p. nýbrž i historická zpráva, kterou podává Upsalský biskup Alaus Magnus, jenž při popisu Norvéžska vydaném roku 1520. zmiňuje se, že bobr hojně objevuje se v bařinách Moravských. Naleziště: Býčí skála, Kostelík, Kůlna, Předmostí, Šipka, Švédův stůl.

Neméně hojně nalezli jsme bobra v alluviu v zaniklých osadách: Blatec, Hoděnice, Křepice, Líšeň, Ořechovičky, Oslavany, Rakšice, Velatice, Tovačov, Znojmo. Největší naleziště kostí bobřích bylo hradiště Oslavanské rázu Hallštatského, kdež mimo pěkně zachovalých čelistí a kostí okončin, nalezeny i nástroje z bobřích zubů vypracované.

42. *Cricetus frumentarius Pall.* Křeček obecný. Naleziště: Čertova díra, Kateřinská jeskyně, Kůlna, Šipka, Výpustek.

43. *Cricetus phaeus Pall.* Křeček stepní dosud žije na stepích Krimských a povolžských. Naleziště: Kostelík, Kůlna.

Hojný rod myší na Moravě v diluviu zjištěn nebyl, jelikož se však vyskytl v zemích sousedních, jest vidno, že drobné jejich kůstky u nás snad byly přehlédnuty. Proto k vůli úplnosti uvedeme dosud na Moravě zjištěné druhy:

Mus decumanus Pall. Potkan.

Mus ratlus L. Krysa. Prvá přišla dle Pallase do Evropy teprvé okolo r. 1727. a vytlačila téměř úplně krysu, která již ve středověku Evropu obývala.

Mus Musculus L. Myš domácí.
Mus sylvaticus L. Myš lesní zabíhá až do výše Pradědu.
Mus agrarius L. Myš rolní.
Mus minutus Pall. Myš nejmenší.

44. *Myodes obensis Brts.* Lumík obský. Naleziště: Čertova díra. Kostelík. Kůlna.

45. *Myodes torquatus Pall.* Lumík velký. Naleziště: Čertova díra. Kostelík, Kůlna. Předmostí. Šipka.

46. *Arvicola glareolus Blas.* Hraboš lesní. Naleziště: Čertova díra, Kostelík. Kůlna. Šipka.

47. *Arvicola nivalis Mart.* Hraboš sněžný na Moravě již vyhynul; dnes nalézá se pouze ve vysokých Alpách a Pyrenejích. Zjištěn v usazeninách Kůlničky, Kůlny, Kostelíku a Šipky.

48. *Arvicola amphibius Desm.* Hraboš vodní dosud na Moravě u řek hojný. Čertova díra. Kostelík. Kůlna. Sloup. Šipka. Výpustek.

49. *Arvicola gregalis Desm.* Hraboš sibiřský přichází ve vysokých horských polohách východní Sibiře na Obu. Kosti nalezeny v Čertově díře. Kostelíku. Kůlni. Šipce.

50. *Arvicola ratticeps K.+B.* Hraboš severní žije nyní v severním Švédsku. Laponsku. Rusku a Sibiři. Z diluvia znám na Moravě z Kostelíka. Kůlny a Šipky.

51. *Arvicola arvalis De. Sel.* Hraboš obecný. Všude v rovinách hojný a velmi škodlivý druh tento zjištěn v diluviu jeskyně Čertovy díry. Kostelíka. Kůlny a Šipce.

52. *Arvicola agrestis Pl.* Hraboš zemní žije u vod a na pokraji lesů i u nás, však pořídku. Kosti nalezeny v náplavech Čertovy díry. Kostelíka. Kůlny a v Šipky.

53. *Arvicola campestris Bl.* Hraboš lužní přichází velmi vzácně ve střední Evropě. na Moravě dosud zjištěn nebyl, právě jako jeho příbuzný Arvicola subterraneus De Sel. Hraboš podzemní.

54. *Lepus timidus L.* Zajíc obecný přichází ve starších naplaveninách celkem pořídku. Na Moravě zjištěn pouze v jeskyni Šošuvské.

55. *Lepus variabilis Pal.* Zajíc sněžný přichází dosud v severní Evropě i nad pásmem lesů v Alpách. Za doby starších náplavů bylo zvíře to hojné na Moravě a velmi častým předmětem lovu: neboť kosti jeho u velkém množství nalézají se v jeskyních dříve člověkem obývaných. Dosud známa jsou tato naleziště: Býčí skála. Čertova díra. Kostelík. Kůlna. Kůlnička. Předmostí. Šipka. Vratíkov (jeskyně Sklep), Výpustek.

56. *Lepus cuniculus L.* Králík obecný hojně rozšířen na osamocených pahorkách. přišel k nám od jihu. Jelikož však kosti jeho v zemích sousedních nalezeny i v diluviu. nutno jej i na Moravě již do této doby připočísti.

57. *Lagomys pusillus Desm.* Pištucha zakrslá dnes ve střední a severní Asii a Americe se vyskytující bývala i u nás hojnou. Kosti nalezeny v Čertově díře, Kostelíku. Kulně, Kůlničce, Šipce a Švédově stolu.

Solidungula (Jednokopytnici).

58. *Equus caballus L.* Kuň. Původní tvar našeho koně považován do nedávna za vyhynulý, až teprvé roku 1881. slavný ruský cestovatel Przewalski zjistil jej na severní straně střední vysočiny asijské v poušti Džungari. Dle Polinkova, který srovnal lebku tohoto koně s Evropskými nálezy starších náplavů, shodují se tyto úplně. Z historických zpráv dovídáme se, že ještě 1593 divocí koni hojně rozšířeni byli ve Vogesách, Švýcarských Alpách a Prusku.

Za doby diluviální byli na Moravě divocí koni velmi hojni a zdá se, že již v těchto dobách i krocení.

Z různých pak rozměru kostí, jakož i podoby zubů lze souditi, že již tehdy odlišovalo se několik odrud, které různí osteologové snažili se stanoviti ve zvláštní druhy a také je různě na př. Equus caballus minor, Equus Stenonis affinis Woldř. a j. pojmenovali. Naleziště: Balcarova skála, Blatec, Bučovice, Býčí skála, Červený kopec, Čertova díra, Čule, Dobřinsko, Františka Josefa třída, Hluboký úvoz, Hoděnice, Jáchymka, Jaroslavice, Jevišovice, Jičín Nový, Kuteřinská jeskyně, Kostelík, Krhovice, Křenovice na Hané, Kulna, Mikulov, Mikulovice, Mladeč, Němčice na Hané, Olkovice Malé, Oslavany, Petrov, Pisárky, Plaveč, Předmostí, Rataje, Sloup, Strážnice, Šipka, Šošůvka, Švédův stůl, Tišnov, Tomáše sv. cihelna, Tvarožna, Vistonice Horní, Výpustek, Vratíkov, Znojmo, Židenice, Žitného sluj, Žešov.

Bisulca (Dvoukopytnici).

59. *Bos primigenius.* Tur pravěký hojně žil divoce za doby starších i mladších náplavu na Moravě a vymřel teprvé ve středověku a zdá se, že již člověkem diluviálním částečně byl ochočen. Dle zvířete toho pojmenovány jsou i různé osady na příklad: Turovice, Turnice, Tursko, Tuřany a p. V zápasech spusobovali si tůři četná zranění, jak námi nejnověji zjištěno na Oslavanském hradišti: vykopán zde phalang, kterýž na svém proximalním konci značnými osteophyty nepravidelně jest nabubřen, následkem čehož uvnitř utvořila se velká dutina tuková. Mimo to vyskytlo se z téhož zvířete žebro zlomené, kteréž na zraněném místě pokryto jest periostealním callem.[4])

V diluviu objevil se tůr na následujících místech: Brno (hluboký úvoz), Čertova díra, Dědice, Kostelík, Kulna, Liščí díra, Mladeč, Pod hradem, Předmostí, Šipka, Šošůvka, Švédův stůl, Výpustek, Židenice, Zdánice, Žitného sluj.

60. *Bos taurus.* Tůr domácí pochází od předešlého a byl, jak se zdá, člověkem částečně již v diluviu skrocen. Kosti jeho velmi hojné jsou již za doby neolithické a tím více vyskytují se v dobách následujících.

61. *Bos bison Boj.* Zubr jest prvotním plemenem zubra litevského, který dříve byl rozšířen po celé střední i jižní Evropě a dnes pouze zbytky jeho v několika stech kusech žijí v ruské gubernii Grodnenské na Litvi a snad i na Kavkaze. Veškeré známky

[4]) Viz také: Rud. Virchov. Verhandlungen der Berliner anthr. Gesellschaft 1895.

poukazují k tomu, že zvíře toto vyhynulo u nás teprvé ve středověku, neboť nacházejí se na předhistorických osadách dosti často kosti jeho; jméno jeho uchovalo se v názvech Zubří, Zubrnice, Zubštýn a j.; jest také všeobecně známo o některých pánech hlavně ze Zubštýna a Pernštýna, že měli ve znaku hlavu zubří, jehož nozdrami provlečen byl kruh. Oba druhy tůra i zubra znal také Caesar a přesně je odlišoval.

V diluvialních vrstvách známa následující jeho naleziště: Brno, Červený kopec, Pisárky, Sv. Tomáš, Vranův mlýn, Býčí skála, Čertova díra, Jaroslavice, Kostelík, Kůlna, Olkovice malé, Předmostí, Šipka, Švédův stůl, Znojmo.

62. *Ovibos moschatus Blanville.* Ovčí tur pižmový. Podivné zvíře to tvoří přechod mezi ovcí a turem a žilo kdysi i ve střední Evropě. Nyní omezeno jest pouze na pevninu severoamerickou, kdež žije mezi 60—83° severní šířky v hornatých a kamenitých končinách v létě v párech, v zimě v houfích. Odtud po zamrzlém ledě táhne v dlouhých řadách po zamrzlém moři na okolní ostrovy k vůli potravě.

U nás vymizel již v dobách diluvialních, v severní Evropě a Asii udržel se však ještě dlouho potom.

Naleziště jeho svědčí o řídkém se vyskytování v našich krajích. Zuby a zbytky čelistí nalezeny v Býčí skále, Kostelíku, Švédově stole, Čertově díře, velké části lebek, celé čelisti a jiné. Kosti u Předmostí.

63. *Ovis aries L.* Ovce. Prvotní tvar naší ovce domácí nesnadno udati. Důmněnka pravdě nejpodobnější jest ta, že krotké toto domácí zvíře nyní v četných odrudách po celém vzdělaném světě rozšířené pochází od jakéhos prvotního plemene ovce pravěké, jehož stopy i na Moravě nalezeny byly. Zdá se však, že dobré toto zvíře přijal člověk již v dávných dobách pro svůj užitek pod svoji ochranu, jinak by bylo zajisté úplně vymizelo.

Kosti v diluvialní hlíně nalezeny v Čertově díře a Šipce u Štramberka a Kostelíku.

64. *Capra hircus.* Koza. I původ kozy domácí není nám ještě dostatečně objasněn. O kozách tu onde žijících nedostává se nám dosud jasných zpráv, tvrzení však, že pochodí od kozy bezoarové (Capra Aegagrus), která žije nyní v západní Asii u výši našeho Praděda, nezdá se býti správným; spíše pochází od prvotního jakéhosi druhu kozy pravěké, jejíž zbytky nalezeny v obou jeskyních Štramberských a v Zitného sluji u Křtin a Kostelíku.

65. *Capra rupicapra L.* Kamzík, žije v Alpách, Pyrenejích, Balkáně, Karpatech a Kavkaze, kdež žije na nepřístupných místech, odkudž však schází i do poloh nižších všude tam, kde není pronásledován. Kosti kamzičí nalezeny v Čertově díře, Pod hradem, Šipce a Švédově stolu.

66. *Capra ibex L.* Kozorožec. Rod tento nyní blízek vymření vyskytuje se pouze na velehorách, kdež by jiní ssavci zakrněli. Obývá nejvyšší části Alp, Pyrenejí, Siery Nevady, Kavkazu i vysočiny asijské.

Jedinci z různých míst přináležejí sice jednomu rodu avšak přece hlavně nohami a vousem od sebe jsou rozdílni, patrně vlivem podnebí.

V diluvialních vrstvách nejvíce kostí nalezeno ve Výpustku u Křtin (téměř celá kostra nyní ve Dvorním muzei) dále v Čertově díře, Pod hradem, Šipce a Švédově stolu.

67. *Antilope Saiga Pall.* Čertova díra. Kulnička v údolí potoku Říčky u Ochoze.

68. *Cervus capreolus Pall.* Srnec v celé střední Evropě až po 60° severní šířky velmi hojný, hlavně kde se lesy střídají s lukami; řídčeji vyskytuje se v rovinách. Kostelík, Kůlna, Šošuvka, Výpustek.

69. *Cervus elaphus.* Jelen jest zvíře dodnes hojně rozšířené, více však uměle v oborách pěstované v kajinách horských, lesnatých, kdež zabíhá i na nejvyšší hory na př. Praděd.

Dříve však rozšířen byl velmi hojně po celé Moravě jak nasvědčují velmi četné nálezy kostí a parohu nalézající se téměř ve všech předhistorických osadách.

Z diluvialních vrstev znám jest z těchto míst:

1. Kostelík. 2. Kůlna. 3. Lažánky (u Blanska v ssutinách štěrku a hlíny v sousedství s jeskyním medvědem.) 4. Nad Východem (na nástroj zpracovaný paroh vedle kosti soba a rysa). 5. Sokolnice. 6. Šipka. 7. Švédův stůl. 8. Výpustek. 9. Znojmo. 10. Žilošice.

70. *Cervus megaceros Hart.* Jelen obrovský vynikal nad předešlý druh mohutnějším tělem a zvláště utvořenou lebkou, která byla více daňku podobna. Celé kostry zvířete toho dnes vymřelého s mohutnými až 2 m. dlouhými parohy nalézají se hojně v rašelinách Irska, kde dle domnění mnohých žil ještě za doby historické.

U nás v alluviu nepřichází; taktéž velmi řídce nalezen byl v naplaveninách starších.

Čertova díra, Kostelík, Pod hradem, Švédův stůl, Vránův stůl, Vránův mlýn, Výpustek.

71. *Cervus tarandus.* Sob jest statný tvor něco nižší jelena, který dříve po celé téměř střední Evropě byl rozšířen až ku Pyrenejím a Alpám, kdež zajisté již v dobách pradávných byl ochočován.

Dnes hranice jeho ustoupily již valně ku severu, však ještě na počátku tohoto století zabíhal v Rusku až ku 52° s. š. dnes však teprvé hoření tok Volhy a pohoří Valdajské jsou jeho nejjižnější hranicí. Zde žije na širokých hřbetech hor až do výše 2000 m., kde nedaří se stromům a roste pouze mech a některé horské byliny.

Dosud jižnějšího rozšíření má na Sibiři a v Americe, odkudž někdy úžinou Beringovou buď po ledě, neb plováním i přes otevřené průlivy přechází na stranu Asijskou.

Tak jako u nynějších severanů, tak i u diluviálního člověka střední Evropy byl sob nejdůležitějším zvířetem, které užitkem úplně vyrovnalo se naší krávě.

Zbraně a nástroje nynějších obyvatel nehostinných tunder hotoveny jsou ponejvíce z parohů a kostí sobích; jsou to: udice, šipky na ryby, jehlice, harpuny, kopí.

Rozštípanými, dlouhými, dutými kostmi končetin oškrabávají s kůží maso, tuk a srst, mozkem sobím natírají kůže, aby byly vláčnější. Kožemi vydělanými kouřem ze setlelého dřeva obkládají stany, z nevydělaných zhotovují tetivy a sítě, šlachy ze hřbetů rozpolťují a dělají z nich jemnější niti. Měkké a hustou srstí porostlé kože mláďat poskytují jim obleku. Neopovrhují žádnou částí; krev vaří se, kosti roztloukají a vyvařují na polévku.

Těmi asi slovy líčí nám cestovatelé po severních krajinách způsob života tamních domorodců, který do nejmenších podrobností shoduje se s životem člověka, jaký u nás za doby diluvialní panoval.

Změnou podnebí, možno také návalem nového osazování ustupoval sob snad spolu i s autochtonem Moravy vždy dále a dále do krajin severnějších.

Ačkoliv dosud na Moravě nenalezeny ve vrstvách alluviálních parohy a kosti sobí, přece nálezy zemí soudních hlavně Čech (Šarka) a Německa poučují nás, že sob přežil nenáhlé převraty doby diluvialní a teprvé po těchto z krajin našich zmizel.

Naleziště: Balcarova skála, Brno Františka Josefa třída, Býčí skála, Čertova díra, Červený kopec, Jáchymka, Jaroslavice, Kateřinská jeskyně, Kostelík, Kraví hora, Kůlna, Kůlnička, Liščí díra, Mladeč, Nad Východem, Olkovice Malé, Pod hradem, Průchodice, Předmostí, Strážnice, Šipka, Šošůvka, Švédův stůl, Tomáš svatý, Tvarožna, Údolní ulice, Vývoz, Vistonice Horní, Vratíkov, Výpustek, Znojmo, Židlochovice, Žitného sluj.

72. *Cervus alces*, los, vyskytuje se na Moravě ve starších naplaveninách dosti pořídku, ačkoliv dle svědectví Caesara a Plinia rozšířen byl dříve po celé střední Evropě, odkudž ještě za císaře Gordona (238—248) přivezeno 10 kusů k zápasům do Říma. Poslední losi blízko našich zemí střeleni r. 1748. v pruském Slezsku a 1760 v Haliči.

Ač v mladších naplaveninách Německa objevuje se velmi zhusta, u nás jest nám známa pouze větev parohů člověkem odříznutá, nalezená u Tovačova ve spodních vrstvách kulturních, kteréž stářím svým spadají do neolithu, z Nelešovic a ze hradiště Obřanského.

Ač nedochovalo se nám historických zpráv o vyhynutí tohoto zvířete na Moravě, přece můžeme souditi, že se tak stalo taktéž v dobách historických, čemuž nasvědčuje hojně užívané příjmění Losů.

Nyní žije v severnější Evropě částečně i v bažinatém severním kraji Německa n. př. v hájenství ibenhorstském, kdež jest státem chráněn.

Naleziště: Čertova díra, Kostelík, Klůna, Předmostí, Rokytná, Sloup, Šipka, Šošůvka, Švédův stůl, Výpustek.

Muntungula (Mnohokopytníci.)

73. *Sus scrofa.* Kanec divoký jest původní plemeno našeho vepře domácího. Dříve, ještě v předešlém století hojně bylo rozšířeno v lesích Moravy, dnes však pořídku objeví se ještě v Karpatech, za to hojně chováno jest v oborách.

Naleziště: Kostelík, Krhovice, Kulna, Šipka, Švédův stůl, Výpustek.

74. *Elephas primigenius Bl.* Slon pravěký ustoupil současně s nosorožcem do severních krajin a zde vymřel.

Naleziště: Bilovice u Podivína, Blučina, Blatec, Břeclava, Bučovice, Býčí skála, Bzenec, Černotín, Čertova díra, Červený kopec, Hluboký úvoz, Františka Josefa třída, Holubice, Hrušky u Slavk., Hustopeč, Jezera, Jičín Starý, Kateřinská, Klentnice, Klobouky u Br., Kobylí, Kostelík, Křenovice u Slavkova, Kulna, Kunvald, Kyjov, Liščí díra, Líšeň, Loučany, Michalova skála, Mikulov, Mohelnice, Náměšť u Ol., Nová ulice, Olšany, Pavlovice, Písárky, Podivín, Prostějov, Předmostí, Rozářov, Sloup, Strážnice, Šipka, Šlapanice, Šošůvka, Švédův stůl, Tichá, Tomáš svatý, Tovačov, Tvarožna, Vrchoslavice, Vistonice Horní, Výpustek, Znojmo, Zdánice, Žešov, Židlochovice, Židenice.

75. *Rhinoceros tichorhinus Bl.* Nosorožec. Naleziště: Blatec, Bilovice u Pod., Bořitov, Brno (Fraut. Josefa tř.), Břeclava, Býčí skála, Čertova díra, Červený kopec, Čule, Hluboký úvoz, Hoděnice, Hradečná, Ivančice, Ivanovice, Jevišovice, Jurova díra, Kateřinská jeskyně, Kostelík, Krumlov, Kůlna, Líšeň, Liščí díra, Mikulov, Němčice na Hané, Obřany, Olkovice Malé, Petrov, Písárky, Plaveč, Předmostí, Senička, Skalice, Sloup, Strážnice, Suchohrdlí, Šipka, Šlapanice, Šošůvka, Švédův stul, Tišňov, Troubsko, Tvarožna, Věrovany, Vistonice Horní, Výpustek, Zdánice, Žeravice, Židenice.

O významu starých názvů Eburodunum a Eburum.

Podává Dr. Jindřich Lad. Barvíř.

Klaudius Ptolemaios Alexandrinský († r. 147 po Kr.) ve své Geografii [1]) jmenuje také dvě tyto osady a udává mathematickou jich polohu. Eburodunum připadá nepochybně do Moravy. Eburum pak, jak by se zdálo na první pohled, něco severně od Moravy do krajin Slezských, ale není nemožno, že vlastně přece také do Moravy naší [2]).

Jména Eburodunum a Eburum pokládána byla dosud za zvuky keltické a srovnávají je s názvy v keltických krajinách: Ebura, Eburobriga, Euromagus, Eburodunum. Poslední osadu Ptolemaios jmenuje také z okolí Alp Graiských.

[1]) Pěkné vydání Ptolemaiovy Geografie s latinským překladem a četnými poznámkami pořídil K. Müller. Díl I. vyšel v Paříži r. 1883.

[2]) Vydání Basilejské r. 1542 tištěné stotožňuje na str. 25. Eburum s Olomoucí.

Myslím však, že původ názvů Eburodunum a Eburum ve krajinách našich jest latinský, od latinských kupců pocházející, že znamená tudíž místa, kde slonová kost (ebur) byla prodávána. V koncovce dunum ve slově Eburodunum spatřoval bych jenom napodobení jména Eburodunum z Alp Graiských nebo jiných. Důvody moje jsou:

1. Čteme na př. v popisu Wanklově o části mamutího naleziska v Předmostí poblíže Přerova[3]), že tam „kosti velikých tlustokožců často roztříděny pohromadě ležely, jakoby byly připraveny k vývozu; tak bylo tam na př. mnoho klů mamutích na hromadě narovnáno, a jinde zase množství stoliček zvířat různého věku". Ve vrstvě kulturní nalezeno bylo „mnoho opotřebovaných nástrojů koštěných, urobených ze slonoviny, z kostí mamutích, sobích a losích a též hromadně nástroje kamenné z pazourku a ze železitého hnědého křemene, pak i polovice dolní čelisti lidské, která se od čelisti dnešního člověka nijak neliší...",

2. Na Moravě máme, jak známo, četné nálezy římských mincí, svědčících, že kupci z římské říše, t. j. latinsky mluvící zde hojně obchodovali.

3. Název z vlasti naší ve Ptolemaiově (řeckém) díle: „Luna les" jest latinský (značí tuším hlavně stříbronosnou část vysočiny Česko-Moravské kolem Jihlavy); podobně i jméno osady Felikia v našich končinách jest tvar latinský (Felicia), by snad i byl přezdívkou jiného pojmenování domácího. I tato jména svědčí tudíž o obchodu římském v našich krajinách.

Kam však sluší klásti staré Eburodunum?

Již zvuk upomene nás na nynější Brno, latinsky zvané nyní ještě Bruna, německy Brünn. Jest to starodávné sídlo, a sem připadá i poloha Ptolemaiova Eburodunum. Nehodlám zde vypisovati, kam kdo dosud kladl osadu tu, jen poznamenávám:

1. Ptolemaios klade Eburodunum na tutéž rovnoběžku (svoji 48.), na kterou klade Brodencii, o Brodencii pak Aug. Sedláček dokázal (a snadno se přesvědčíme měřením od ústí Inu do Dunaje), že jest to nynější Brod Bavorský (Furth)[4]): Brno pak stojí také bezmála v téže šířce zeměpisné.

2. Ptolemaios udává zeměpisnou délku Eburoduna na 39°, kdežto ústí nynější Moravy do Dunaje pokládá na 39° 20′ a praví, že řeka ta vtéká do Dunaje od severu: jest tedy hledati Eburodunum od prodloužené čáry dolního toku řeky Moravy o 20′ Ptolemaiových na západ, což shoduje se opět dosti přibližně s polohou dnešního Brna, považíme-li, že Ptolemaiův stupeň délkový rovná se asi 0·7 stupně našeho.

---

[3]) V tomto časopise z r. 1890 str. 56 a 57.

[4]) Ve článku „Kl. Ptolemaia zprávy o Čechách a zemích sousedních". Program c. k. realného gymnasia v Táboře z r. 1880. Sedláček dokázal zde také výkladem zvuku jména Brodencie (Brodec), že již tehdá t. j. ve druhém století po Kristu bydlili tam Slované. Podobně dokazuje asi m. p. jméno říčky Smutná v okolí Písecém poblíže Bechyně u Rataj, tekoucí kolem mohyl tamějších, viz. článek Pam. arch. dílu V. str 230, že Čechové pamatují pohřbívání do mohyl těch.

Neshoda větší vyskytuje se jen vzhledem ku číslu šířky zeměpisné, kterou udává pro ústí nynější Moravy do Dunaje (47° 20'). Ale konstrukcemi jeho údaju přesvědčíme se, že Ptolemaios v těchto místech toku Dunajského dobře neznal, a soudím, že splétl si anebo spojil si tu záznamy dvou dat, jinak stejné zeměpisné délky: že vzal přibližnou zeměpisnou šířku stoku nynější Moravy s Dyjí za šířku stoku téže řeky s Dunajem.

Z vysvětlení zde podaného následuje tuším i objasnění na př. svrchu řečeného nálezu Wanklova, že hlavně právě kupci z říše římské kupovali zde slonovinu. Spojením ostatních dat, zejména z nalezených peněz římských lze si tuším učiniti dále úsudek i o době, za které asi obchod podobný mohl zvláště kvésti, což, jak doufám, není povšimnutí nehodno.

O aberracích čili odrůdách v ornithologické sbírce vlasteneckého muzea olomuckého.

Podává Josef Talský.

Mezi ptactvem stává se, že jednotlivá individua jistého druhu účinkem podnebí, potravy, stáří a jiných potud neznámých příčin se zvrhnou, t. j. dostanou jinou, od původní, typické více méně se lišící barvu, peří, neb jinaký tvar zobáku, noh a podobné. —

Ornithologická sbírka ve vlasteneckém muzeu olomuckém, ačkoliv jen asi 200 vycpaných ptáku hostí, přece vykázati se může některými podivnými odrůdami ptačími, s nimiž v následující kratičké práci laskavého čtenáře seznámiti chceme.

I. Odchylky v barevnosti opeření.

1. *Strakopoud velký.* (*Picus major L.*) Jemné peří jeho jest barvy čistě bílé, až na červené téměř a podocasí. Zobák a nohy má mnohem slabší a štíhlejší, nežli pták obyčejný, což také prozrazuje ptáka mladého. Krásný exemplář tento postižen byl svého času v Kroměříži (Fürstenwald).

2. *Skřivan polní.* (*Alauda arvensis L.*) Vyrostlý pták, celkem pravidelně zbarvený, až na křídla a ocásek, v nichž více pérek, úplně bílých, pozorovati lze. Ptáček tento pochází z okolí Uničovského, kdež dne 17. října 1883 střelen a později p. prof. V. Zoufalem z Prostějova našemu muzeu darován jest.

3. *Strnad obecný.* (*Emberiza citrinella L.*) Na pohled podobá se odrůda tato pestrému kanáru. Hlavu, krk a týlo má žluté, avšak bledší, než strnad (sameček) pravidelně zbarvený. Spodní část těla jest ještě světlejší, po délce tmavohnědě tečkována, zejména po stranách. Peří na zádech má bílé, hnědě skvrnité, letky a pérka

ocasní normalně zbarvená. Zobák a nohy jsou světlohnědé a tak velké, jako obyčejně vybarveného strnada. Pochází z Velkého Týnce u Olomouce, kdež před mnoha lety důst. p. děkanem Kašparem pro sbírku získán jest.

4. *Vrabec domácí.* (*Passer domesticus L.*) Naše muzeum chová dva exemplář, a sice: *a*) Vrabčíka mladého, jak podle menšího těla, slabšího zobáku a štíhlejších nožek poznati lze. Dle barevnosti peří náleží ptáček tento mezi tak zvané poloběláky (albino), jelikož pouze spodek těla a ocásek čistě bílé má; ostatní peří jeho jest barvy nažloutlé, sem tam narudlé, avšak nikterak obyčejnému vrabci domácímu podobné. Pochází z Kroměříže. — *b*) Odrůda druhá je silný, starý vrabec (sameček), jenž za živobytí delší dobu (jak řečeno, více dvou let) v obci Lazcích, u Olomouce, v okolí tamní sladovny pozorován jest. Následkem neobyčejného, nápadného zbarvení peří svého, byl dne 24. října 1896 chycen a vlasteneckému muzeu odevzdán. Má totiž hlavu, hrdélko a týl úplně bílé, taktéž i peří ramenní, krycí a nadocasní. Ostatek těla, t. j. záda a spodní část, jakož i zobák a nohy zbarveny jsou normálně. Kromě tak pestrého peří viděti na pravém běháku (tarsus) vrabce tohoto vyhojenou sice, avšak na křivo srostlou zlámaninu. Jak řečeno, jest exemplář zde uvedený pták starý, toliko částečně jinak, než normálně vybarvený a nezdá se, žeby takto byl na svět přišel. Není snad právě ona zlámanina a spojená s ní nemoc opeřence toho příčinou, že částečně zbělal? —

5. *Straka.* (*Pica caudata L.*) Jak známo jsou straky, ačkoliv dosti nádherně, tak obyčejně přece jen bíle a černě opeřeny; zobák a nohy mají černé. Odrůda v muzeu našem, dle postavy pravá straka, nemá však na celém těle ani jediné tečky černé. Hlava, týl, krk a letky její jsou čistě bílé; prsa, záda, krycí péra ramenní, nad- i podocasí, ba celý dlouhý chvost barvy světlohnědé, aneb obyčejně řečeno, žemličkové. Tak zbarveny jsou i zobák a nohy její. Jest to velezajímavý exemplář. Postížen byl před léty v Kroměříži.

6. *Koroptev.* (*Perdix cinerea L.*) Co do velikosti rovná se odrůda tato úplně koroptvi normální, co se však barvitosti peří dotýče, jest to pravý bělák čili albino, vesměs krásně bílého, jemného peří. Ano, i zobák a nohy jeho jsou bílé a nelze pochybovati, že měl oči, jak na pravého běláka sluší, červené. Dle zápisku dárce celé sbírky, důst. p. děkana Kašpara, pochází kus tento ze Židlochovic.

7. *Bažant.* (*Phasianus colchicus L.*) Mezi bažanty, v našich zemích chovanými, vyskytují se častěji někteří, jichž barva peří od původní, více méně se odchyluje. Nejhojněji bývají to bažanti pestří, obyčejně „strakoši“ zvaní. Tělo jejich bývá sem tam bílé, ostatně barvitosti normální, avšak bílými skvrnami nepravidelně pokryto. Takového „strakoše“, pocházejícího z Kroměříže, viděti lze též v našem muzeu. Hlavu, krk, záda a nadocasí má bílé, ostatně zbarven jest tak, jak právě řečeno. Velikostí neliší se od bažanta (kohouta) obyčejného.

II. Zrůdnost noh.

8. *Husa domácí.* (*Anser domesticus auct.*) V naší sbírce nachází se dále úplně bílá, poněkud menší, avšak celkem dobře vyrostlá husa domácí. Příčina, proč se do muzea dostala, jsou její čtyři nohy. Dvě, na nichž stojí, neukazují nic neobyčejného, tím více však jiné dvě, jež, jakoby srostlé, od levé nohy z peří vyčnívají. Jelikož nadbytné okončiny tyto během času úplně se seschly, rozeznati nelze, nejsou-li zároveň i znetvořeny. Pokud posouditi možno, jsou patrně slabší, než obě dříve uvedené. Škoda, že zajímavý exemplář tento vycpán jest; lépe bylo by bývalo zpracovati kostru jeho a vyhotoviti preparát osteologický, na němž by viděti bylo uspořádání a souvislost jednotlivých částek zjevu tak neobyčejného.

9. *Kura domácí.* (*Gallus domesticus, pull.* Vycpané kuřátko, několik asi dní staré. Chmýří, jímž tělíčko jeho pokryto, je barvy běložluté, sem tam nahnědlé. Vylíhlo se, jako výše zmíněná husa, rovně s čtyřmi nohami. Na pravém místě vyrostlé nožky jeho, jsou zcela pravidelné; nad nimi však, totiž na horní části těla, nacházejí se ještě jiné dvě. Nejsou srostlé. Jedna obrácena je na pravou, druhá na levou stranu. — I zde lépe by pozorovateli posloužено bylo preparátem osteologickým, nežli vycpanou kožkou takto znetvořeného zvířete.

Lid na Vyzovsku.

Popisuje **Eduard Peck.**

(Pokračování.)

X. Hádky a řikadla.

1. Ráno chodí o čtyrech, o poledni o dvúch, večer o třech nohách. *Člověk.*

2. Stójí pán v tŕní, paničku si kŕmí, dyž ju stískne, ona vŕískne. *Flinta.*

3. Bílé je to, živé je to, krvi to nemá, nehne sa to. *Hnida.*

4. Na lopatách to chodí a rohem to jí. *Husa*

5. Přišeł k nám žebráček, měl roztrhaný fráček, flek na fleku, žádného štychu. *Husa.*

6. V lese narozeno, skopcem potaženo, koněm hovoří. *Husle.*

7. Má to čtyry rohy, žádné nohy, očima to břinká. *Chalupa.*

8. Otec v zemi odpočívá, matka do nebe sa dívá, syn po světě lidi bláznі. *Chmel.*

9. My máme takovú deščičku, nikdy na ňu neprší a přeca je pořáď mokrá. *Jazyk.*

10. Jde člověk na jarmak kúpit koňa, nepřipraví mu ocas až doma. *Jehla.*

11. V létě není toho třeba, nadarmo to v kútě stává, v zimě zas to každý velebí. *Kamna.*

12. Zuby silné, tvrdé mám, ale nikdy nekúsám, dyž něma zaskřipnu, co chceš ti odmyknu. *Klíč.*

13. Přijdú k nám vojáci v červených šatoch, s bílým tělem a s černú dušú. *Koblihy.*

14. Máme pannu, má na předku dvě nohy, na levém boku dvě nohy, na pravém boku čtyry nohy, na zadku ocas a na vrchu tisíc mladých. *Kobyla, co sa na ní strúžú světidla.*

15. Osm panen v loži, žádná na kraji. *Špice v kole u přaslice.*

16. Je to černé, má to bílé zuby a leze to do komína. *Kominář.*

17. Běžela lvice od Kamenice, kam pohlédla, tráva zbledla. *Kosa.*

18. Duše nemá a přeca dušu nosí. *Kůň.*

19. Čtyry nohy, čtyry rohy, čtyry okénečka, jedno pichálečko, druhé držálečko. *Lateřňa.*

20. Dyž na svět přijde, tož ho máš rád, až je větší, tož ním smýkáš, potom ho vážeš, a jak je bez sebe, tož mu hlavu strhneš. *Len.*

21. Narodila sem sa na stromě, máti mne dala chudobě, chudoba mne z kože stáhla, potom mne svázala, po zemi táhala, až mne odřela a do ohňa hodila. *Metla.*

22. Kdo je najsmělejší v kostele? *Mucha.*

23. Dyž je to na lopatě, je to zaprášené, jak to spadne na zem, je to čisté. *Obilí, dyž sa věje.*

24. Na dřevě stójí, Boha se bójí, volá, křičí s hora dolu a žádný sa neozývá. *Panáček na kazatelnici.*

25. Tlačění, trhání, žmání, řezání — ničem sa neodpírá. *Papír.*

26. My máme takového koňa, má čtyry nohy, žádnú hlavu, dvě huby a každá huba iňáč řehoce. *Patíračka na konopě.*

27. Rozprostřená plachta, konopí neviděla. *Paučina.*

28. Bředovitý není, v noci sebú smýče a ruka žádná se ho netýče; ruka žádná ho nevede a pořáď sebú třepe. *Perpent u hodin.*

29. Přišél k nám pacholíček, chytíl pannu za lelíček. *Provázek u dveří.*

30. My máme takové diťa, dyž ho chytí, křičí, dyž ho položí, mlčí. *Řetaz.*

31. Vzácní páni mívají koně bez hlavy, ale pěkně osedlané. *Vycpané sedátko bez podpírátka.*

32. My máme takové zvířátko, které domeček s sebú nosí. *Slimák.*

33. Bílá su, mléko neňsu; červená su, krév neňsu; ocásek mám, myš neňsu. *Střešňa.*

34. My máme takový hrotek, štyřé vojáci do něho střílajú a nemožú ho prostřelit. *Strychy kravské.*

35. Není to křtěno, ani sa to nemodlí a přeca to spaseno bývá. *Tráva.*

36. Císař má pět ministrů, dvacet služebníků a poddaných, že jich nesčíce. *Trup — hlava, ruce, nohy — prsty — vlasy.*

37. Červená kráva čérnú líže. *Oheň — čelustě.*

38. Voda bez písku a dům bez myší. *Slze — slimáčí škařúpky.*

39. Visí, visí visaté, pod visatým chlupaté; to chlupaté by rádo, dyby to visaté spadlo. *Slaniny — kočka.*

40. Otec sa směje, matka pláče, dcéra na sebe sedmerú barvu béře. *Slunce — země — duha.*

41. Co sa otec směje a matka slze leje, panna dcéra v také časy pás sedmibarevné krásy obléká si. *Slunce — země — duha.*

42. Kdo nevidí sobě rovného nikdy, kdo někdy, kdo dycky? *Bůh Boha nevidí nikdy — císař císaře někdy — sedlák sedláka dycky.*

43. V pěkných horách cesty, ve škaredých vlci. *Na učesané hlavě půtec, na neučesané hlavě vši.*

44. Šél kdosi po cestě, nebyla to cesta; našél cosi, nevěděl co; dál to komsi, nevěděl kom. *Šél kdosi po ledě; našél ořech, nevěděl, je-i v něm jádro; dál ho ženské, nevěděl, je-i svobodná či vdaná.*

45. Stójí buk prostřed lúk, a v tom buku dvanáct suku, v každém suku třicet mladých. *Rok — dvanáct měsíců — třicet dní.*

46. Tři sta pět a šedesát štěpů, dvanáct květů a tři zlaté jabka. *Rok — dvanáct měsíců — troje svátky výroční.*

47. Kde ešče nebýl Pámbů? *Na súdnej stolici.*

48. Kde nebýl Pámbů ani nebude? *Ve výměnku.*

49. Kde přijde Pámbů ešče jednů? *Do Josafatského údolí.*

50. Co je Bohu nemožného učiniti? *Selhati.*

51. Čeho nemá Bůh a my to máme? *Hříchu.*

52. Jakú měl Adam motyku? *Novú.*

53. Proč Pámbů vyhnál Adama z ráje? *Protože neměl přípisu.*

54. Proč je réž červená, dyž zraje? *Protože na ni Kain zabil Abela.*

55. Syn sa narodíl prv než otec a odebrál svojí stařence poctivosť. *Pán Bůh udělal prvního člověka z hlíny, ze země. Země byla tedy matkou prvních rodičů, Adama a Evy, a zároveň stařenkou Abelovou, který jí odebral poctivosť tím, že byl první do ní pochován.*

56. U které studánky byla pohanka spasena? *U Jakubovy.*

57. Kdy nebýl Pámbů doma? *Dyž Panna Maria vstupovala na nebesa, Pámbů jí šél se svými anděly naproti.*

58. Hříšní lidé byli a svatý život védli. *Katané védli Ježíše.*

59. Kde býl Pán Kristus, dyž nebýl na zemi ani na nebi? *Na kříži.*

60. Přišél spravedlivý k hříšném, a ten hříšný dál tom spravedlivém víc než království. *Přišel Nikodém k Pilátovi, a ten mu dál tělo Ježíšovo.*

61. Po čem petrželí? *Po Kristu Pánu.*

62. Který svatý měl na zadku rýl? *Ciryl.*

63. Kdy idú svatí z kvartýru? *Dyž sa líčí.*

64. Z hruškových klad se nařezalo jedlových desek — *u sedláka Hrušky.*

65. V Seninci všecko krkoší pojedli. *Po jedli.*

66. Proč kněz v kostele sklamá? *Aby dobře viděl*
67. Kdo ide do kostela bokem? *Dítě, když ho nesú na křest.*
68. Co si nese nevěsta nového od zdavky? *Jméno.*
69. Dyž přijde sedlák na pole, kde si postaví pluh? *Před sebe.*
70. Dyž chce sedlák rozsévat, co napřeď udělá? *Pichne ruku do měcha.*
71. Který náčin bere s sebú švec do hrobu? *Motovidlo (ruce).*
72. Bez čeho se žádný dům nevystaví? *Bez lidí.*
73. Zač kůň táhne? *Za to, zač kobyla.*
74. Jak leží kočka na kameni? *Tvrdo.*
75. Proč se bójí zajíc věcej bílého psa než černého? *On si myslí, že sa ten pes na něho vyslékl, aby ho spěšej chytíl.*
76. Proč sa ohlédá zajíc, dyž utéká? *Protože nemá v zadu očí.*
77. Na kerú stranu lehne zajíc, dyž ho zabijú? *Na chlupatú.*
78. Kdy zajíca nájvěc zuby bolí? *Dyž ho pes drápne.*
79. Co udělá vrana, dyž jí dojde osm roků? *Jde jí na devátý.*
80. Z kerého zvířete maso je nejsladší! *Z blechy, protože si po něm prsty oblizujú.*
81. Co se ve mlýně netřepe? *Tma.*
82. Pokada roste zelé? *Po Uhry; v Uhrách roste kapusta.*
83. Pokada má koza loj? *Po Léskovec; v Léskovci má uoj* (tam tak vyslovujú).
84. Pět ptáků za pět patáků, zač půl třetí páry? *Za pět patáků.*
85. Devět holí, na každej holi devět kabelí, v každej kabeli devět starých koček, a každá stará kočka měla devět mladých koček; kolik je to koček? *6565.*
86. Sto lúk, na každej lúce sto kop, u každej kopy sto volů, kolik je to rohů? *2,000.000.*

Modlitbička před jídlem:

Ježíšku můj,
poď jest se mnú,
matičku svú
přiveď s sebú!

Jezme, pijme,
díky vzdejme,
Pána Boha
spomínejme!

Posměšky na jména:

Antošu,
skovaj dušu
pod loktošu
a své hříchy
do zlé cíchy!

Kuba,
nemá zuba:
jedl by šišky,
nemá misky.

Matúšu,
pamatuj
na dušu!

Rozčitadlo.

Vede řezník tele, a pes sa mu směje, haf!

Rozmluva s přihluchlými.

1. Pomož Pámbů, bratře!
Ja, vybírám vrabce!
Já ti dávám pozdravení!
Už sú všecí opéření!

Tebe by patřilo pokárat!
Nemožu starého vyždárat!
Ty si, Vašku, hlúpý!
Ja, kdo chce, nech kúpí!

2. Pomož Pámbů!
Peru měch!
Co dělá Jura?
Včéra sem ho namočila!
Kolik je hodin?
Tři čtvrti doňho vlezú!

3. Zač ta koza?
Netrká!
Jak dójí?
Za tři zlaté!

Převrácená řeč.

1. Kmochám vás vitáčku, šiškali ste zmešky, uchlebte si našeho kroja! Praska sa nám osvínila a měla kanáctero dvančátek. Sviňky třinky bežíčkovaly přemočit skočidlo a močily do skočidla.

2. Šidělátecóve šipcichláve? Šisemepáve šivykráve!
Šiksejáve šimváve šisúpáve? Šibředóve?
Šikdýve šiženetepóve šimdóve? Šižáve šiséve šipasúnáve!
Šilikkóve šijéve šidinhóve? Šinýplve šimínkove! atd.

Hra o fazole.

Jeden má v hrsti několik fazolí a ptá se: „Jede straka po horách, po dolách, po kolikati kobylách?“ anebo: „Straka jede, a já po ní, kolik koní?“ Uhodne-li druhý, dostane je.

Mluva zvířat.

Sedlák jel orat a měl chudého koně. Vrána už ho obletovala a křičela: „Zval sa! Zval sa!“ Kuň se točil na úvraťách a svalil se. Sedlák vzal chomout a odešel. Vrána přiletěla a křičela: „Kde ho načnem? Kde ho načnem?“ Straka přiletěla a odpověděla: „Do boka! Do boka!“

Když vrabci uhlédnou krahulce, honem se poschovávají do haluzí. Potom jeden za druhým vylézá a vykřikuje: „Včil tu býl! Včil tu býl! Ale o málo, na mú milú, že sem ho neroztrhál!“

Holub křičí na vesno na hospodáře: „K pluhu! K pluhu!“

Když letí zajíc s kopce, vále kotrlce a hořáká: „Už su v hrnci! Už su v hrnci!“ Když letí do kopce, volá na myslivce: „Polub mne v řiť!“

Zlé návyky u dětí odstraňují se z pravidla několika vhodnými slovy, mírnou hrozbou, někdo ovšem „dostane na chrám svatého búchala.“ Kdo nesmekl před křížem čepice, dostačí, když mu připomeneme, že tím ztratil krajíček chleba. Kdo vyplazuje jazyk, tomu Pambíček nasype naň ohně. Kdo kolébe nohama, zvoní čertovi hrany. Kdo tluče patama, kope rodičům hrob. Kdo se nerád umývá, hněvá se s vodou. Kdo jí, jda do kostela, bude míti po smrti otevřenou hubu. Kdo smete po jídle odrobinky na zem a šlape se po nich, bude chodit po smrti s košem ty odrobinky sbírat a bude si svítit prstem v síře namočeným. Když skoro ráno nebo pozdě večer ptá dítě chleba, řekne mu maminka, že chlebíček ještě spí nebo že už spí. Když se někdo velice panští, ptají od něho s náprstek pýchy. Když někdo „hvíždže“, ptají se ho: „Znal-is nebožtíka Hvízdu? Ten také rád hvízdával!“ Neudělá-li mladší staršímu ihned místo, zavolají naň: „Uteč, krejcare, sedne si tam groš!“ Kdo jí honem polévku, zazpívají mu: „Liptál, Liptál, málo sem tam vyptál, enem krapku polívečky, aj tú sem vychlpkál!“ Kdo se večer nemodlí, toho v noci povodí Nemodlenec, Neříkanec, Očenášek. „Počkaj, šak ťa potáhá Očenášek!“ Jednoho, co šel spat bez modlení, zatáhlo to z lůžka až na hnůj. Očenášek je přes den v lese, sbírá tam jahody, a nikdo ho nevidí.

Denary údělných knížat moravských.

Píše In. Lad. Červinka.

(Pokračování.)

Svatopluk.

Nejstarší syn Oty I. a Eufemie Uherské. Údělný kníže Olomucký 1095—1107. Vévoda Český 1107 $^{14}/_{5}$ — 1109 $^{21}/_{9}$. Zavražděn 1109 $^{21}/_{9}$. — Manželka; . . . ? . . .

Všeckny mince mají okraje zubaté.

26.

71. L.: ✕ZAVꓕOꓶSA (Zautopsu — Svatopluk). V perl. kruhu čtyři hlavičky v kříži.

R.: +WENCEƧ ſVA (Vencezlua) V hlad. oblouku poprsí s praporcem mezi dvěma křížky.

Denar; 14 mm, 410 mgr. Rakvice. — Pam. XIV., tab. XXXII. č. 2. — Luschin 57. — Kupido 1888 č. 19. — Fiala 741.

27.

72. L: + ƧAV ꓕAꓶAV (Zvatapal — Svatopluk). Postava s křížem v levo.

R: + WꓕꓭSΓ ꓕAVI (Nesrozumitelno). V perl. kruhu poprsí mezi dvěma kříži.

Denar; 16 mm., 470 550 mgr. Rakvice. — Luschin 37 a. — Kupido 1888 č. 22. — Fiala 846.

73. L: j. d. — R.: +WꓕꓭSΓ . . . O : I j. d.

Pam. XIII., tab. XXX. č. 28.

74. L.: +ƧAV ⊥ACAV j. d. — R.: +WꓕꓭSΓ ꓕAV : | j. d.

Luschin 37 b. — Fiala 845.

75 L.: +ƧAV ⊥O . . . . j. d. — R.: +WꓕꓭSΓ SAV j. d.

Luschin 37 c. — Fiala 847.

28.

76. L : +ƆAꓶOꓕVA= (Zvatoplc). V perl. kruhu shora otevřeném sedící kníže s praporcem v pravici.

R : ꓶVꓶZƎƆHƎV (Vencezlav). V perl. kruhu ruka v l. s dlouhým křížem.

Denar; 15 min, 470—480 mgr. Rakvice. — Luschin 38. — Kupido 1883 č. 21. — Fiala 844.

77. L.: ✕ƆJAꓶOꓕVA= j. d. — R.: >LꓶZƎƆNƎMS j. d.

XIII. Pam., tab. XXX. č. 34. — Luschin 38 b — Fiala 843.

78. L : +ƆꓶAꓶOꓕVAƧ j. d. — R.: A<ꓶƧƎƆ||ƎMS j d.

Boček 1848 č. 1.

29.

79. L.: ƆꓶAꓶOꓕVAZ (Zvatopulc). V hlad. obv. obrněný kníže s mečem v pravici.

R : SAVꓶZƎƆNƎMS (S. Vencezlaus). V hlad. kruhu ruka s dlouhým kopím.

Denar; 16 mm., 460—520 mgr. Rakvice, Bílá Hora. — Pam. IV., tab. XXIII. č. 12.; XIII., tab. XXX. č. 33. — Luschin 39a. — Kupido 1888 č. 23. — Donebauer 402 a 403.

80. L.: ƆꓶAꓶOꓕVAƧ j. d. — R.: SWENCEZꓕAVS j. d.

Luschin 39 b.

30

81. L: CA | ꓶOꓶVAꓶ (Zvatopluc). V hlad. oblouku stojící kníže s kopím v pravé ruce, levici zatíná.

R.: ∽AVIꓶƎƆNƎA (Vencezlaus — Václav) V hlad. kruhu poprsí, na stranách po čtyřech do kříže sestavených bodech.

Denar; 16 mm., 340—690 mgr. Rakvice. — Wellenheim 11292. — Luschin 40 a — Kupido 1888 č. 24.

82. L.: ƆAꓶꓶOꓶVAZ j. d. — R.: AVꓶZƎƆИƎA j. d.

Pam. XIII, tab. XXX. č. 24.

83. L.: ⌒AIꓶCꓶVAꓶ j. d. — R.: ∽AVIꓶƎƆNƎA j. d.

Pam IV., tab. XXIII. č. 1. — Luschin 40 b.

84. L.: ◡AIꓶ◡ꓶVAꓶ j. d. — R: j. d.

Luschin 40 c.

85. L: j, d. — R: +SAVꓶZƎƆИƎA j. d.

Donebauer 405.

86. L.: ƆAꓶꓶOꓶVAZ j. d. R: j. d.

Fiala 816.

87. L.: CAIꓶOꓶꓶVꓶ j. d. — R.: SAMIꓶƎƆNƎA j. d.

Fiala 815.

88. L.: ƆAꓶꓶOꓶVAZ j d., jen kříž místo kopí.

R.: SAVꓶZƎƆИƎA j d.

Boček 1848 č. 6.

31.

89. L.: ·ƆꓶAꓶOꓶVA= (Zvatopulc). V perl. obl. poprsí.

R: SAVꓶΣƎƆИƎM (Vencezlaus). V perl. obl. poprsí v p.

Denar; 16 mm., 480—660 mgr. Rakvice, Bílá Hora. — Luschin 41 a. — Kupido 1888 č. 25. — Donebauer 407.

90. L.: ƆAAꓶƆLMAꓶ j. d. — R.: SAVꓶΞƎƆNƎV j. d.

Boček 1848 č. 2. — Killian 265.

91. L: ƆꓶAꓶꓶVA= j. d. — R.: SAVꓶ=ƎƆИƎM j. d.

Luschin 41 b.

92 L.: ƆVAꓶOꓶVA= j. d. — R: j. d

Pam. IV., tab. XXII. 18.

93. L.: ƆꓶAꓶOꓶVA. j. d. — R.: SAVꓶИƎƆИƎ j. d.

Pam. IV., tab XXII. č. 19. — Fiala 817.

32.

94. L.: IΣAA⊥OPLAƆ (Zvatopluc). V perl. obv. poprsí s křížem v l.

R.: +SMENCEΣLVAS (S Vencezluas). V perl. obv. hlava s knížecí korunou v l.

Denar; 15 mm. — Boček 1848 č. 7. — Fiala 830.

33.

95. L.: ƆꓶAꓶOꓶVA= (Zvatopulc). V hlad. oblouku hlava nade trůnem v l.

R.: SWENCE=LAVS (S Vencezlaus). V hlad. kruhu hlava s vévodskou korunou.

Denar; 15 mm, 510—700 mgr. Rakvice. Slané. — Pam. IV., tab. XXII. č. 16., XIII., tab. XXX. č. 27. — Killian 271. — Luschin 42. — Kupido 1888 č. 30. — Fiala 820. —

96. L.: ƆIꓶdOVAΣ j. d. — R.: j d.
Ve sbírce p. Vomelově.

97. L.: ƆꓶꓶdOꓶVAΣ j. d. — R.: j. d.
Pam. XIII, str. 306.

98. L.: ƆꓶꓶdOꓶVAZ j. d — R : j. d.
Pam. XIII., str. 306.

99. L.: ƆAAdOꓶVA = j. d. — R.: SWENCE = LVAS j. d.
Pam. IV., tab. XXII. č. 17. — Fiala 819.

100. L.: ƆꓶAdOꓶVA = j. d. — R.: SVAꓶ=ƎƆNƎMS j. d.
Donebauer 410.

34.

101. ΣAVꓶOЬSAOX (Zvatopsuox = Zvatopldux). V perl. kruhu hlava v p.

R : SMENCEΣIVASX (S. Vencezluas). V perl. obl. hlava nade trůnem, na něm bod.

Denar; 16 mm, 500—650 mgr. Rakvice. — Luschin 43 a. — Kupido 1888 č. 36. Pam. XIII., tab. XXX. č. 32. — Fiala 822.

102. L.: ×ΣVAꓶOЬ ƧAA j. d. — R.: j. d.
Luschin 43 b. — Fiala 824.

103. L.: × = AVꓶOdIAO j. d. — R.: j. d.
Luschin 43 c. — Fiala 823.

35.

104. L.: +ZAVTODVLC (Zautodulc). V perl. kruhu hlavička.
R.: SER VV SDEI (Servus Dei). Hlavička nad ozdobnými křídly.
Denar; 15 mm., 400—500 mgr. Slané, Rakvice. — Luschin 44 a. — Fiala 827.

105. L.: +ZAVTOPVLC j. d. — R : j. d.
Pam. XIII., tab. XXX. č. 30. — Luschin 44 b. — Kupido 1888 č. 34. — Donebauer 412.

36.

106. L.: +VO∽ACOTE ≺∽ (Vosacoteys = Svatocse = Svatopluk), V hlad. kruhu, jenž vždy třemi body po čtyřech stranách zdoben jest hlava v p.

R.: SVIOƆVVCOIVS (Nesrozumitelno). J. čís. 105 na rubu, jen hlava třemi body od křídel oddělena.

Denar; 18 mm 580—700 mgr. Rakvice. — Luschin 45 a. — Kupido 1888 č. 35.

107. L.: +VO∽VCOTE ≺∽ j. d. — R : j. d.
Pam. XIII., tab. XXX. č. 31. — Luschin 45 c. — Fiala 826.

108. L.: +VOAACOTE ≺∽ j. d. — R.: j. d.
Luschin 45 b — Donebauer 411. — Fiala 825.

37.

109. L : +AD◡ƆЯOꓶVAS (Svatorcdu = Svatopluc dux). V hladkém kruhu, jenž vždy po stranách třemi body ozdoben jest, hlava.

R : VSSAVꓶNƎƆIIƎW (Vencentaussu Sa Vencezlaus.) V hlad. kruhu poprsí v l. s dlouhým křížem v pravici.

Denar; 16 mm, 480—560 mgr. Rakvice. — Luschin 46 c. — Fiala 861.

110. L.: +ꓶAꓷ◡◡ꓤOꓶVAS j. d. — R.: j. d.
Luschin 46 a. — Fiala 859.

111. L.: Aꓷ◡◡ꓤOꓶVAS j. d. — R: j. d.
Luschin 46 b. — Fiala 860.

112. L.: +AꓷO◠ꓤOꓶVAS j. d. — R.: j. d.
Luschin 46 d. — Fiala 862.

113. L.: +Aꓷ◡◡ꓤO=VAS j. d. — R.: j. d.
Luschin 46 e. — Fiala 863.

114. L.: +Aꓷ◡ꓷꓤO=VAS j. d. — R.: j. d.
Luschin 46 f. — Fiala 864.

115. L.: +▽◡◡ꓤO=VAS j. d. — R.: j. d.
Luschin 46 g. — Fiala 865.

116. L.: +AꓷCꓷꓷO=VAS j. d. — R.: j. d.
Kupido 1888 č. 26.

117. L.: +AꓷCJꓷO=VAS j. d. — R.: VSSAVꓶNƎƆNEW j. d.
Pam. XIII., tab. XXX. č. 23. — Fiala 858.

38.

118. L.: +AVꓶ POꓶVAH (Zvatoplua). V perl. kruhu hlava v l.
R.: +ΛΛEEHCEHΓVAS (Veencenluas). V perl. kruhu hlava.
Denar; 16 mm, 500 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXXI. č. 47. — Luschin 47. — Kupido 1888 č. 40. — Fiala 828.

39.

119. L.: ƆSVETOPVX (Svetopl). Beránek boží s křížem v l. obrací hlavu do předu.
R: SAAΣƎƆNƎΛ (Vencezlus). Obrněné poprsí na l. s přilbou na hlavě držíc kopí v pravé ruce a levici o štít opírajíc.
Denar; 18 mm, 600 mgr. Rakvice. Ivančice. — Luschin 48. — Kupido 1888 č. 29.

120. L.: CИVETOPVC j. d. — R: ∽<AΣƎƆИƎΛ j. d.
Killian 266. — Pam. IV., tab. XXII. č. 35 a 36. — Donebauer 409.

121. L.: ΣVAꓶOPVꓶC j. d. — R.: SΓΓ=ƎƆHƎΛ j. d.
Boček 1848 č. 9. — Pam. IV., tab. XII. č. 34. — Fiala 849.

122. L.: PVЄC OPVVCC j. d. — R.: WEИCE=VV∽ j. d.
Fiala 850.

40.

123. L: +SVAC . . . . LSO. V perl. kruhu hlava s kuželovitým kloboukem. — R.: ∽ WENCEZLVA Beránek boží s gloriollou a křížem v p.
Denar; 16 mm, 620 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXX. č. 26. — Luschin 49. — Kupido 1888 č. 28. — Fiala 851.

41.

124. L.: ƆꓶꓷOꓶAV∽ \ (Svatoplc.) V perl. kruhu poprsí; nad rameny opěradla trůnová.
R.: A=CEH . . . . . S (Vncen . . s Vencezlus). Postava s dlouhým křížem v l.
Denar; 14 mm, 680 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXX. č. 29. — Luschin 50. — Kupido 1888 č. 31. — Fiala 841.

125. L.: \DCVIꓷOꓶAVZ j. d. — R.: j. d.
Fiala 842.

42.

126. L.: +ƧVAL+OPVA (Svatopluc) V perl. kruhu mezi dvěma křížky poprsí.

R.: +WENCEZ<ꓶAS (Vencezluas). V hlad. a po čtyřech stranách třemi body ozdobeném kruhu poprsí s kopím v p.

Denar; 18 mm, 600 mgr. Rakvice.— Pam. XIII., tab. XXXI. č. 48. — Luschin 51. — Kupido 1888 č. 41. — Fiala 852.

43

127. L.: +ꝏ⌣AꓶꟻAAꝏ (Zvataus-Svatopluk). V perl. oblouku poprsí v p., v týle bod.

R. ×MEZꓶVA (Vezlua). V perl. oblouku trůnící osoba s pozdviženou pravicí.

Denar; 15 mm, 500 mgr. Bílá Hora. — Fiala. 821.

44.

128. L : +ꓷSVATOP . . DS (Svatoplcs). V perl. obv. poprsí s praporem v pravé ruce levou pozdvihující; u ní dlouhý křížek

R. : +SAVAΠ · · AOƆИ\VC Svatopluk dux ?; legenda přeražena). V perl. obv. trůnící osoba s velkým kopím v pravici.

Denar; 17 mm, 590 mgr. Rakvice — Pam. XIV. tab. XXXII. č. 3. — Fiala. 857. — Kupido 1888 č. 119. — Luschin 132.

Určení této mince jest obtížno a také zdá se celá její technika býti pozdějším českým ražením.

45.

129. L.: ƆVWꓶƧꓷAVO (Svatodulc). V perl kruhu poprsí mezi dvěma body. — R.: SMENCE=VVS (S Vencezlus). V perl kruhu budova chrámová.

Denar; 15 mm, 460 mgr. Rakvice, Rakovník. — Luschin 110. — Kupido 1888 č. 81 jako minci Konrada I.

130. L : +OꓶAΣSCAVD j. d. — R : SMENCE=ΓꓶAS j. d.

Pam. IV., tab. XXII. č. 20. — Fiala 831.

46.

131 L.: +ƧVATOPLC (Svatoplc). V perl. kruhu poprsí v l., za ním dva body.

R.: +WENCEΣLVAƧ (Vencezluas). Nad perl. obloukem poprsí v p. s křížem v levici.

Denar; 18 mm, 690—850 mgr. Rakvice. — Luschin 52. — Kupido 39.

132. L.: +CVATOꟼZꓷ j. d. — R.: WENCƎΣVAS j. d.

Pam. XIII. tab. XXX č. 40. — Fiala 853—854.

133. L : +ZV · TOD<C j. d. — R.: j d.

Fiala 855.

134. L.: ƆꟼAꓷSSOꓶVΓ= (Zvatopulc, SS značí nohy?). Poprsí před křížem v l. — R.: ꟼLꟼ=ƎƆ ꟼƎMS (S Vencezlav). Postavička bez rukou.

Denar; 16 mm. 470—600 mgr. Rakvice. — Luschin 53 a. — Pam. IV., tab. XXII. č. 26. — Kupido 1888 č. 38. — Donebauer 404. — Wellenheim 11293. — Appel s. 433, tab. XI. č. 3. — Killian 273.

135. L: ƆꞮOSSOꞮVA= j d. — R : j. d.
Killian 272.

136. L : ƆꞮAdSSOꞮVA= j. d. — R : ꞮLꞮ=ƎƆNƎMS j. d.
Pam. XIII. tab. XXX. č. 38.

137. L.: j. d. — R.: AVꞮNƎƆ II ƎMS j. d.
Luschin 53 b.

48.

138. L.: SCAVO · ꞮA ⌒ (Scavotuc-Svatouc). V perl. kruhu sedící kníže s kopím na l.

R.: MENCEΣꞮVA (Vencezlua). V perl. kruhu postavička s dlouhým kopím v pravici a se štítem v levé ruce.

Denar; 15 mm, 560 mgr. Rakvice. — Pam. XIII, tab. XXX č. 36. — Luschin 130. — Kupido 37. — Fiala 848.

49.

139. L.: Ɔ>AdOꞮVA= (Zvatopulc. Nad půlkruhem sedící kníže s kopím v pravici. — R.: WE II CE=<VAS (Vencezluas.) Nad půlkruhem poprsí.

Denar; 15 mm, 530 mgr. Olomouc, Rakvice, Bílá Hora. — Boček 1848 č. 4. — Wellenheim 11291. — Památky IV, tab. XXII. č. 37—39 — Killian 268—270. — Luschin 54. — Kupido 33. — Donebauer 415 a 416.

140. L.: ƆV>AdOꞮA= j. d., hrubá práce.

R.: WE II CƎ=<VAƧ j. d.
V mé sbírce.

50.

141. L.: ◡AVꞮO CSC (Svatosc) Kněz s berlou v pravici a levou pozdvihující.

R.: +AƆS ЯKAM (Nesrozum) V perl. kruhu hlava, pod krkem v opisu šipka (?).

Denar; 16 mm, 420—590 mgr. Rakvice. — Pam. IV, tab XXIII č. 3. — Luschin 55 b — Fiala 838

142. L.: SVAT ◡OSC j. d. — R.: AƆS AM+ j. d.
Luschin 55 a. — Fiala 83 .

143. L.· j. d. — R.: VƆS AVV+ j d.
Luschin 55 c. — Fiala 839.

144. L.: j d. — R.: VƆS RVV+ j. d.
Luschin 55 d. — Fiala 840.

145. L.: SAVꞮO ƆSC j. d. — R.: +WVR SCV j. d.
Luschin 55 e — Donebauer 414. — Pam. XIII., tab. XXX. č. 25. — Kupido 1888 č. 27. — Fiala 836. — Killian 275.

51.

146. L.: ƆꞮAdOꞮVA= (Zvatopulc). Nad perl. obl. dvě poprsí proti sobě, levé drží kříž.

R.: >LꞮΣƎƆ II ƎMS (S Vencezlau). Nad. perl. obl. poprsí s křížem v p.

Denar; 16 mm, 420—540 mgr. Rakvice. Bílá Hora. — Památky IV., tab. XXII. č. 24. — Luschin 56. — Kupido 32. — Donebauer 406. — Fiala 835.

147. L.: j. d. — R.: ꞮVꞮ=ƎƆ II MS j. d.
Pam. IV., tab XXII. č. 25, XIII. tab. XXX č. 35. — Boček 1848 č. 5.

52.

148. L : j. č. 146.

R. +/ΛVꓶOЬSC (Zvatopsc). V perl. kruhu poprsí mezi dvěma body.

Denar; 15 mm. — Památky IV., tab. XXII. č. 23. — Fiala 834.

53.

149. L.: +>ΛVꓶOdSC j. rub čís. 148.

R.: ∽ΛΛZƎƆNƎM (Vencezlus). V perl. kruhu poprsí v pravo před křížkem.

Denar; 16 mm., 390—590 mgr. Rakvice, Bílá Hora. — Boček 1848 č. 3. — Killian 274. — Pam. IV. tab. XXII. č. 21. — Kupido 1888 č. 43. — Donebauer 408. — Fiala 832.

150. L : j. d. — R.: ∽ΛΓZƎƆИM j. d.

Luschin 58.

151. L.: +>ΛVꓶOdC< j. d. — R.: j. d.

Pam. IV., tab. XXII. č. 32. a 33.

152. L : >ꓶDOTΛVV j. d.

R : j. d. jenom před poprsím dva body.

Pam. IV., tab. XXII. č. 22. — Fiala 833.

153. L.: +Λ·SSΓN∽T V perl. kruhu hlava v p.

R : + dOdΛZM∽ (Zvaops). Nad hlad. obloukem postava.

Denar; 15 mm., 450 mgr. Rakvice. Pam. XIII., tab. XXXI. č. 55. — Luschin 126. — Kupido 42. — Fiala 829.

Svatopluk společně s Oldřichem Brněnským.

55.

154. L.: +SVΛTOS | S (Svatosis Svatopluk) V perl. obvodku poprsí s křížem v l. Okraj perlový a zubatý.

R.: +OΓΓB||∩| (Olrici Oldřich). V hlad. obl. poprsí s praporem. Okraj perlový a zubatý.

Denar; 16 mm., 520 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXX. č 39. — Kupido 84. — Luschin 59. — Fiala 946.

154 a. L. i R.: j. d., jenom poněkud jiné kresby.

Fiala 947.

Společný tento denar vznikl asi v roce 1105, kdy Oldřich Brněnský nedomáhaje se svých nároků na trůn český jako nejstarší t. č. Přemyslovec přece bratranci svému Svatoplukovi proti vévodě Bořivoji II. pomáhal; odřekl se asi svých práv ve prospěch Svatoplukův, a skvostná tato mince byla snad ražena na památku jejich úmluv. — P. Fiala přikládá denar tento ovdovělé královně Svatavě.

Oto II. Černý (Otík).

Druhý syn Oty I. a Eufemie. Údělný kníže Olomucký 1107—1110 $^{13}/_{7}$. Vévoda český 1109 $^{25}/_{9}$.—$^{2}/_{10}$. Po druhé na Olomucku 1113/$_{12}$—1125 $^{18}/_{3}$. Padl v bitvě u Chlumce 1126 $^{18}/_{2}$. Manželka Žofie, hraběnka z Bergů (1114).

56.

155. L. : ××VDOTTO (Otto dux) Postava s dlouhým kopím v l.

R.: ·S·VVEИCEZLAS (S. Vencezlas). V perl. kruhu hlava v p. Okraje zubaté.

Denar; 17 mm., 700 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXXI. č. 1. — Luschin 62. — Kupido 44. — Fiala 903.

57.

156. L.: +ꓘVDOTTO Postava s dlouhým kopím v pravici, levá v bok opřena.

R.: +ƧCƧΛΛECNΓVI (Scs Venclai). V perl. kruhu poprsí s křížem v l. Okraje zubaté.

Denar; 16 mm., 480—580 mgr., Rakvice. — Památky XIII., tab. XXXI. č. 50. — Luschin 63. — Fiala 910.

58.

157. L.: +ꓘVDOTTO V perl. kruhu poprsí v l. s mečem v pravici a štítem na levém rameni.

R.: SCSΛΛƎD · · · · ΓVI V perl. kruhu kníže s kopím v pravici a štítem v levé. Okraje hladké.

Denar; 17 mm., 720 mgr. Rakvice. — Pam. XII., tab. XXXI. č. 7. — Luschin 68. — Kupido 50. — Fiala 911.

59.

158. L.: +XVDOTTO. V perl. kruhu poprsí s kopím v pravici.

R.: +DNIↃ . . . . . (Nesroz.) V perlov. kruhu vzpřímená ryba. Okraje zub.

Denar; 16 mm, 580 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXX. č. 11. — Kupido 54. — Luschin 69. — Fiala 915.

159. L.: ++VDOTTO j. d. — R : +DII⌐SC.⌐A j. d.

Olom. vlast. muz. spolek.

60.

160. L : ƧBOTO·Ƨ·+ (S. Otobs=Oto, bs dux?) V perl. obl. poprsí s kopím v pr. — R.: + · BOTOTƧ . (Botots=Otto bs). V perl. kruhu hlava. Okraje zubaté.

Denar; 17 mm., 600—700 mgr. Rakvice. — Památky XIII., tab. XXXI. č. 10. — Luschin 65. — Kupido 53. — Fiala 908.

161. L.: · + ·TOBT . . . . j. d. — R.: +Ƨ ODT·Ƨ j. d.

Pam. XIII. str. 342.

162. L : ·+ ·TOBTOƧ j. d. — R.: +Ƨ OTTO.V. j. d.

Pam. XIII. str. 342.

163. L.: +·TOC·TƧ · j. d. — R. +Ƨ BOTTOƧ j. d.

Fiala 909.

61.

164. L.: . . . OTTO+ V perl. obl. poprsí s křížem v p. Okraj zoubkovaný. — R: SCSΛΛEII CE . . V. V perl. kruhu kníže sedící s mečem a štítem. Okraje zubaté.

Denar; 17 mm., 610 mgr. Rakvice. — Pam. XIV., tab. XXXII. č. 5. — Luschin 67. — Kupido 58. — Fiala 919.

62.

165. L.: +ꓘΛDOTTO V perl. kruhu poprsí s křížkem v p. — R.: +C·VVENCEZLAV V perl. kruhu bojující postava mečem a štítem ozbrojená s vlkem; v zadu strom. Okraj hladký.

Denar; 17 mm, 540 mgr. Rakvice. — Pam. XIV., tab. XXXII. č. 6. — Luschin 68. — Kupido 55. — Fiala 918.

63.

166. L.: ⋊O⅃OⅆVXЬ (Oto dux b Oto, kníže; b však neznamená Brno! jak se domýšlí Kupido). V perl. kruhu poprsí v p.

R.: +VENCEZVAVS (Vencezlaus) V perl. kruhu hlava. Okraje slabě zubaté.

Denar; 17 mm., 480—680 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXXI. č. 9. — Kupido 52.

167. L.: +O⅃OCV)(Ь j. d. — R.: +WENCEΣVAVS j. d.

Luschin 64. — Fiala 899.

64.

168. L : +⋊VCOTTO V perl. kruhu poprsí v p.

R.: ·S·VVENCEΓ⌐AS (S Vencelzas). V perl. kruhu okřídlené poprsí. Okraje hladké.

Denar; 17 mm., 580—700 mgr. Rakvice. — Památky XIII, tab. XXXI. č. 5. Luschin 70. — Kupido 48. — Donebauer 426.

169. L.: j. d. — R.: ·S·VVENCEZΓAS j. d.

Fiala 898.

65.

170. L.: +O⅃OↃV)(Ь V perl. kruhu hlava v p.; v týle a pod. krkem bod. — R : +WE||CE=⋀VS (Vencezlus). Postavička s kopím v levé ruce, pravice v bok opřena. Okraje zubaté.

Denar; 17 mm.; 430—560 mgr. Rakvice. — Luschin 74 a. — Kupido 45 — Fiala 907.

171. L.: +O·OCV)(Ь j. d. — R.: ЬE.CEZ..S+ j. d.

Pam. XIII., tab. XXXI. č. 2. — Luschin 74 b. — Fiala 906.

66.

172. L.: +⋊VⅆOTTO V perl. kruhu tři žezla.

R.: ·S·VVEIICEΣLVVS V perl. kruhu poprsí s pozdviženýma rukama v l. Okraje slabě zubaté.

Denar; 18 mm., 830—950 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXXI. č. 6. — Luschin 76. — Kupido 49. — Fiala 913.

67.

173. L.: +⋊VⅆOTTO V perl. kruhu hlava.

R.: +SCSAAENCESΓV| V perl. kruhu budova chrámová s dvěma postranními věžmi a křížem na lomenici. Okraje zubaté.

Denar; 16½ mm., 660 mgr. Rakvice. — Památky XIV., tab. XXXII. č. 9. — Fiala 914.

68.

174. L.: +⋊VCOTTO V perl. kruhu hlava.

R.: ·S·VVE||·EΣLAS V perl. kruhu poprsí s křížkem v pravici a knihou (?) v levé. Okraje hladké.

Denar; 17 mm., 650 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXXI č. 8. — Luschin 75. — Kupido 51. — Fiala 904 a 905.

69.

175. L.: +⋊VⅆOTTO V perl. kruhu hlava nade trůnem v p.

R.: +SCSAAENCEZΓV| V perl. kruhu poprsí s pozdviženou rukou. Okraje zubaté.

Denar; 17 mm., 680—720 mgr. Čáslav, Rakvice. — Pam. XI., tab. XXV. č. 6. XIII., tab. XXXI. č. 3. — Luschin 71. — Kupido 46. — Fiala 912.

70.

176. L.: +ЌVCIOTTO V perl. kruhu hlava nade trůnem v p.

R.: +SCSAA . . . . IIAVI (Scs Vencezlui). V perl. kruhu poprsí s mečem v pravé ruce. Okraje hladké.

Denar; 16 mm., 620 mgr. Rakvice. — Pam. XIV., tab. XXXII č. 7. — Luschin 72. — Kupido 57. — Fiala 917.

71.

177. L.: +ЌVCOTTO V perl. kruhu hlava nade trůnem.

R.: · S · VEHICEΣΓAS V perl. kruhu trůnící kníže s praporcem v pravé ruce a říšským jablkem v levici. U levého kolena křížek. Okraje zubaté.

Denar; 17 mm., 600—640 mgr. Rakvice. — Luschin 73 a. — Kupido 47. — Fiala 901.

178. L.: j. d. — R.: · S · VVEHICEΓΣAVS j. d.

Pam. XIII., tab. XXXI. č. 4. — Luschin 73 b. a c. — Fiala 900 a 902.

72.

179. L.: ЌVC.T.O V perl. kruhu sedící kníže s kopím, levici o štít opíraje. — R.: + · SC . . . . C . . . . . · V perl. kruhu poprsí mezi dvěma kříži. Okraje hladké.

Denar; 17 mm., 650 mgr. Rakvice. — Luschin 7. — Kupido 56. — Pam. XIV., tab. XXXII. č. 8. — Fiala 916.

Jak známo, není na žádném denaru moravském ani českém (a vůbec) letopočtu, ba není ani bližšího označení země, ani čísla řadového u panovníka; čtemeť obyčejně na líci jméno panovníkovo, na rubu jméno nějakého svatého, vždy jméno patrona země. Jest tedy velmi nesnadno určiti dobu těch kterých denarů, poněvadž máme několik panovníků stejného jmena. Tak známo z dějin domácích, že vládli 2 Vratislavové, 2 Bořivojové, 2 Břetislavové, 2 Vladislavové, 2 Soběslavové atd. v Čechách, na Moravě pak 3 Otové, z nichž první dav razili denary a to v počtu dosti hojném. I jest velmi důležito k rozeznání a přidělování těch mincí jejich vlastníkům seznati celé nálezy denarů (— jako peněz bez letopočtů vůbec —). Denary Otů moravských pěkně určil nález Hlinský; byly v pokladu tomto denary Vratislava II., Konrada Brněnského, Oty I. Sličného a společné mince Konrada a Oty I. Mincí Břetislavových, Bořivojových ani mladších tam nebylo, následkem toho byly denary tyto připsány Otu I. sličnému; mimo to nebylo tam denarů Vratislava II. jako krále; musil tedy nález ten zakopán býti kolem r. 1086, tedy v létech, kdy Oto II. Černý práva mincí vybíjeti ještě neměl. Jiný důvod pro toto rozdělení uvádím z péra p. prof. Smolíka: „Všechny na ten čas dobře zachovalé starší denary vybíjeny byly stancemi (ferra) poměrně hluboko a znatelně vyrytými, tak že na mincích samých i líčení i legenda jest ostře vyznačena (viz denary Oldřicha a Břetislava I. „Pam" XII. tab. XXI.), kdežto pozdější denary počínaje as Bořivojem II. a Svatoplukem nevykazují vesměs tak hlubokého a zřetelného rázu, nýbrž promíchány jsou některými kusy mělce raženými. Dlužno uznati, že za Vladislava I. povšechný ráz mincí se opět zlepšil, tak že i mince Bořivoje II., když podruhé přišel k vládě (1117—1120), rozhodně jsou co do rázu zřetelnější mincí

jeho prvních; nicméně i v této době setkáváme se též s denary, nikoli tak hluboko raženými jako ve století XI. Z toho soudím, že dosud dobře zachovalé denary mělčího rázu jsou mladší, nežli denary rázu hlubšího.

Dokud se legendy týká, tož ovšem jest na líci umístěné jméno buď OTTO DVX buď DVX OTTO na všech těch denarech, z toho však dokonce nelze souditi o tom, je-li denar ten neb onen buď starší nebo mladší. Legenda na rubu naproti tomu jest zajisté způsobilá, aby, nechť dím, sama o sobě rozhodla o století, kdy jí na českých mincích bylo užíváno. Na některých denarech s opisem OTTO DVX shledávám totiž jméno českého patrona WENCEZLAVS a na jin. ·S·WENCEZLAVS. Tato druhá legenda, v níž jest S mezi dvěma většími body (·S·) přichází na domácích mincích teprve za Vladislava I. a za Bořivoje II., když po druhé se dostal k vládě, kdežto legenda první jest na denarech starších. Z toho soudím, že denary, na nichž před jménem sv. Václava nalézá se ·S·, jsou mladší nežli jiné, kde se toho označení nenalezá. K tomu ještě přichází, že denary mající na rubu pouhé WENCEZLAVS jsou rázu zřetelnějšího, kdežto denary, na nichž před jménem českého patrona se nachází ·S·, raženy jsou větším dílem mělce. Na těchto posledních denarech bývá často líčení takové, které na starších našich mincích nemá páru, avšak se dobře srovnává s líčením na denarech Vladislava I., právě jako dotyčný opis na rubu.“ (Pam. XIII. str. 299 a 300).

Na některých těchto denarech pozorovati lze legendu SCC WENCEZLAVS, tedy zkrátka SCS jako bývá na mincích Oldřichových, Břetislava I. a Spytihněva II. Aby snad nikdo nekladl denary ty mezi mince Oty I. připomínám, že zkratky tyto úplně mizí na mincích Vratislavových, Břetislava II., Bořivoje II. a Svatoplukových a že zase hojněji se vyskytují teprve na denarech Vladislava I. soudobých Otovi II.

Vladislav I.

Pátý syn krále Vratislava II. a Svatavin. Vévoda český $1109^{3}/_{10}$—$^{23}/_{12}$, po druhé $1110^{4}/_{1}$—1118. Údělný kníže Olomucký $1110^{13}/_{7}$—1113. Údělný kníže v severních Čechách 1118—$1120^{10}/_{8}$. Po třetí vévodou českým 1120 $^{11}/_{8}$—$1125^{12}/_{4}$. Zemřel $1125^{12}/_{4}$. Manželka: Richsa, hraběnka z Bergů.

Vladislav I. vypudiv Bořivoje, brzy znepřátelil se s Otou II. Olomuckým, jal ho, „aby potrestán jsa nahlédnul a doznal, a jeho potomci aby věděli, že země Moravská a její knížata vždy pod mocí vévod českých byli, jak to vévoda Břetislav I. blahé paměti nařídil, a jehož prvnímu panství (země ta) patřila“ (Cosmae chron. ad annum 1110.) Oto vězněn až do r. 1113, a Vladislav mezitím uvázav se v držení údělu Olomuckého dal raziti následující mince.

73.

180. L.: +DVXVVLACΣLAVꝏ (Dux Vladzlaus = Kníže Vladislav.) V perl. kruhu poprsí poněkud v l. obrácené s kopím v pravé a mečem v levé ruce.

R.: +BIDWLACLAVS (Bid Vladlaus = Bid, zkažené dux; kníže Vladislav) V perl. kruhu poprsí s dlouhým praporcem v pravé ruce a štítem na levém rameni. Okraje zubaté.

Denar; 17 mm., 510—780 mgr. Rakvice. — Luschin 84 a — Fiala 973.

181. L.: +DIX·VVLAC=LAVS j. d. — R.: +BICVVLACLAVS j. d.
Luschin 84 b. — Fiala 974.

182. L.: +DIXVVLC=LAVS j. d.
R: +SDX·ES||LAECΣ..VS j. d.
Luschin 84 c. — Fiala 975.

183. L.: j. d. — R.: +DIX·VLACBLAVS j. d.
Luschin 84 d. — Fiala 976.

184. L.: +DISVBLAC=LAVS j. d. — R.: +DIXVLACL=AVS j. d.
Luschin 84 e. — Fiala 977.

185. L.: +DIVX VVLC=LAVS j. d. — R: +BICVVLACLAVꟼ j. d.
Luschin 84 f. — Fiala 978.

186. L.: +SDIXCVVSCB=LAVS j. d.
R.: +SDX·ESHLAEC=AVS j. d.
Luschin 84 g. — Fiala 979.

187. L: +SIXVVICSΣLAVS j. d. — R.: j. d.
Luschin 84 h. — Fiala 980.

188. L.: +SIXVVIdSA=LAVS j. d. — R.: j. d.
Luschin 84 i. — Fiala 981.

189. L.: +..XVVLAꟼBLAVS j d. — R.: +BICVVLAꟼLAVS j. d.
Luschin 84 k. — Fiala 982.

190. L: ++SIVV...ƆHVDS j. d — R: +DIXVHCE=LAVS j. d.
Luschin 84 l. — Fiala 983.

191. L.: ✠DXVV||LAD=LAVS j. d.
R.: +SDXVVLADO=AVS j. d.
Luschin 84 m. — Donebauer 429. — Pam. XIII., tab. XXX. č. 41. — Kupido 59. — Fiala 984.

192. L.: +DVX.ENCE=L:... j. d.
R: +....C..NLV.. j. d.
Luschin 84 n. — Fiala 929. Luschin i Fiala domnívají se, že by se číslo 192 mohlo také Václavovi, úd. knížeti Olomuckému, připsati.

74.

193. L.: A.·.Γ.·.V.·.ꟼ.·.:|:.·.Z.·.L.·.V.·.A.·.S.·. (Vladizlaus). V perlovém kruhu budova o třech věžích, z nichž prostřední nejužší jest a křížkem ozdobena. Okraj hladký.

R: +SATAHAVS (Satanaus Satan). Hlava s krkem na l. v perl. obvodku. Okraj zubatý.

Denar; 16 mm., 590 630 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXX. č. 42. — Luschin 85. — Kupido 60. — Fiala 985.

194. L.: H.·.Γ.·.V.·.C..·.·.Ɔ.·.R.·.. j. d. — R.: SATANAVS j. d.
Kupido č. 60., tab. I. č. 19. — Luschin 85 c. — Fiala 988.

195. L.: VLADIΣLS j. d. — R: j. d.
Pam. XIII. s. 309. — Luschin 85 b. — Fiala 987.

196. L.: V.·.L.·.V.·.Ɔ..·.·.Ɔ.·.L.·.... j. d.
R.: ∽AIJNHA j. d.
Luschin 84. d — Fiala 989.

Opis neobyčejného denaru tohoto na rubu jakož i líčení samé dá nemalou práci vykladatelům domácích mincí. Dr. Luschin má za to, že ďábelská tvář na rubu souvisí s hrůzami přírodními v létech 1118 a 1119. Dr. Kupido pak hledá příčinu tohoto obrazu v zášti a rozepři Vladislava I. s Otou II. r. 1110. Poněvadž neznáme příčiny tohoto sváru, domnívá se Dr. Kupido, že na potupu Vladislavovi dal Oto II. kolek tento rýti a že následkem toho byl tříletý onen trest, anebo že o své újmě ryl a razil některý Otovi II. oddaný mincmistr tyto denary z pomsty, když Oto zrádně vylákán a zajat byl. Nelze rozhodnouti, který tento výklad jest správný; připomínám pouze, že už Hanka vyobrazil jednu minci v Památkách IV. tab. XXII. č. 31. také s rubním opisem: SIILXIIVS a přidělil ji Svatoplukovi; chatrně zachovaný tento penízek svým opisem na líci TO . . Σ . . ΛO nedosvědčuje nijak, že by ho byl Svatopluk razil, i myslím, že nutno s výkladem denárů těchto prozatím vyčkati.

Čís. 990—992 Vladislavovi přidělené v díle p. Fialově jsou v opisech chatrně zachovaná a zdají se býti původu spíše českého.

Soběslav I.

Sedmý syn Vratislava II. a Svatavin. Jako vévoda český (1125—1140) také údělným knížetem Olomuckým 1125—1126 3.

Oto II. opatroval vévodu Vladislava I. na smrtelné posteli a měl nejlepší naděje nastoupiti po něm vládu v Čechách. Avšak v čase nejpozdnějším usmířil se zase s nemocným vévodou mladší bratr Soběslav úsilím Svatavy královny a Oty, biskupa bamberského. Oto II. vida, že Soběslav spíše trůnu dosáhne, odebral se k Lotarovi do Řezna, toužil na své křivdy, prosil o pomoc a sliboval hory doly. Soběslav I. dosedl v Čechách na trůn a nemínil Otovi II. asi nijak ubližovati, vida však, že Oto II. stále v Němcích meška a sám nepřátelství vyhledává nechtě se vůli národa podrobiti, táhl na Moravu, poplenil Olomucko a Brněnsko dal v léno Vratislavovi, nejstaršímu synu Oldřichovu.

V dobu tu — ($1125/_4$—1126_3) — kladu následující mince, jež Soběslav v Olomouci raziti dal beze jména svého, pouze s opisy svatého patrona údělu. Domnívám se tak proto, že Soběslav přestával na pouhém trestu nechtěje Otu údělu dojista zbaviti, ježto však Oto II. z Bavor se nevracel, dal vévoda Olomucko svými úředníky pro rodinu Otovu spravovati neosobuje si snad jiných práv naň, leč jakých svrchovaný panovník požívá nad krajem, jejž jinému v úděl a pro výživu přiděluje; snad se Soběslav domníval, že Oto v Bavořích nepořídí a pak se i na dále Olomuckem spokojí. Domněnku tu odůvodňuji tím, že úděl teprve po smrti Otově († 1126^{18}_2), v březnu 1126, dán byl Václavovi, synu Svatoplukovu.

75.

197. L.: SC·VEN . . LVS+ (Sc Vencezlus). V perl. oblouku poprsí s berlou mezi dvěma křížky.

R.: +SC·VVENCESLAVS (Sc. Venceslaus) V perl. kruhu postavička s praporcem a štítem. Okraje zubaté.

Denar; 17 mm., 500 mgr. Rakvice. — Pam XIV., tab. XXXII č. 1. — Luschin 104. — Kupido 125. — Fiala 935.

76.

198. L: +SC VVEHCE.L..S (Sc. Venceslaus). V perl. kruhu postavička s kopím přijímá od osoby z prava k ní obrácené dlouhý kříž.

R.: +SC·VVE..EZLAVS V perl. kruhu poprsí s klasem v l.

Denar; 17 mm., 660 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXXI. č. 27. — Luschin 105. — Kupido 70 — Fiala 897.

77.

199. L: +SVVENCEZLAVS V perl. kruhu poprsí s mečem s praporem v l. — R.: +SVVE=CE||LAVS V perl. kruhu poprsí a praporcem a štítem.

Denar; 17 mm. 600 mgr. Rakvice. — Pam. XIV., tab. XXXII. 16. — Kupido 66 v pozn. — Fiala 936.

78.

200. L.: +ZOBEZAVSDVX (Zobezlaus dux). V perl. obv. poprsí s praporcem na l. rameni.

R: ΣVVENCEZLAVS V perl. kruhu poprsí s kopím a mečem na l. Okraje zubaté.

Denar; 17 mm., 550—720 mgr. Rakvice. — Luschin 92 a — Fiala 10.5.

201. L.: +SOBEZLAVSD.X j. d. — R: +DISVVENCEZAV j. d.

Luschin 92 d. — Pam. XIII., tab. XXXI. č. 16. — Fiala 1024.

202. L.: +XSOBE ..V. j. d — R.: . . |∞WENCEZL... j. d.

Luschin 92 b. — Fiala 1026.

203. L.: XSOBESDA . . V . . j. d. — R.: . . . ONCEZLA . . j. d.

Luschin 92 c. — Fiala 1027.

204. L.: +DV||OE=AVS j. d. — R: +SAVC. A. VPS j. d.

Kupido 1888 č. 66 v pozn.

Poslední tyto denary (č. 200—204.) byly by tedy dle mého domnění raženy už r. 1126, v čase kdy nepřátelství mezi Soběslavem a Otou II. bylo již událostí dokonanou.

Václav.

Nejstarší syn Svatopluka Olomuckého. Údělný kníže Olomucký 1126—1130. Zemřel 1130 ¶.

Jindřich.

Druhý syn Svatopluka Olomuckého Údělný kníže Olomucký? Zemřel?

Společné mince.

79.

205. L.: ·+·|||IIDII. (Hindrich Jindřich) V perl. obv. postavička s praporem na l.

R.: VVENΣLVAS+ Nad perl. obl. poprsí s kopím v p.

Denar; 16 mm., 650—700 mgr. Rakvice. Čáslav. — Fiala 924.

206. L: ·IIDЯI... j. d. — R: VV..... ASX j. d.

Luschin 109. — Fiala 925. — Kupido 1888 č. 127.

207. L: ·+·|·II·ЯI·· j. d. — R.: VV. N=. VA. j. d.

Pam. X., tab XXV. č 1. — Fiala 926.

Mince Václavovy.

80.

208. L.: +VVENCZLAVS (Venczlaus.) V perl. obv. poprsí v p.

R.: +ЯT'ƎDOS (Sc. Petr.) Nádherná budova chrámová o třech věžích. Okraje zubaté.

Denar; 15 mm., 630 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXXI., č. 25. — Luschin 60. — Kupido 68. — Fiala 927.

81.

209. L.: VVENC...AV2 (Vencezlaus). V perl. oblouku sedící kníže s praporcem v p.

R.: SЯT...+(...trs=S. Petr) V perl. obl. veliké poprsí s mečem v l. Okraje zubaté.

Denar; 16 mm., 610 mgr. Rakvice. — Pám. XIII., tab. XXXI. č. 42. — Luschin 61. — Kupido 69. — Fiala 928.

Mince Jindřichovy.

82.

210. +HINDRICOC (Hindric) V perl. kruhu poprsí v p.

R: +SCSAAENCEZIVI (ɛcs Vencezlui.) V perl. kruhu poprsí s mečem v pravici.

Denar; 17 mm., 690 mgr. Rakvice. — Pam. XIV., tab. XXXII. 14. — Kupido 71. — Luschin 95 b. — Fiala 931.

211. L.: HIDRIC.. j. d. — R.: j. d.

Luschin 95 a. — Fiala 930.

83.

212. L.: +HI.DRICH (Hindrich.) V perl. kruhu okřídlené poprsí.

R.: +SCSAAƎNDEZIVS (Vencezlus) V perl. kruhu postavička s kopím levici o štít opírajíc.

Denar; 17 mm., 650 mgr. Rakvice. — Luschin 96. — Kupido 74. — Pam. XIV., tab. XXXII. č. 15. — Fiala 934.

84.

213. L: +HIN.RICH) V perl. kruhu poprsí s křížem v l.

R.: +..SAAENCEZIVI (S. Vencezlai.) V perl. obv. poprsí s křížem v p.

Denar; 16 mm., 580—680 mgr. Rakvice — Pam. XIII., tab. XXXI. č. 39. — Luschin 97. — Kupido 73. — Fiala 932. a 933.

O synech Svatoplukových, Václavovi a Jindřichovi, dějiny pramálo vědí. Tak vzpomíná se r. 1107. Václav po prvé, a pak teprve r. 1126., kdy v březnu od Soběslava I. úděl Olomucký obdržel (Cod. dipl. Mor. I. p. 200); mimo to známo ještě, že 1./3. r. 1130 zemřel (tamt. p. 208). O Jindřichovi pak ani Palacký, ani Dudík ničeho nepíší; domnívají se jen, že jako dítě prý zemřel. I je tedy velmi nesnadno popsané tuto mince co nejsprávněji určiti. Číslo 207. objevilo se r. 1878. poprvé v nálezu čáslavském, arciť chatrně zachovalé, a prof. Smolík přiřknul denar tento Bořivoji II. Všechny ostatní — až na čís. 205 vyskytly se v pokladu rakvickém. Dr. Luschin čís. 208. a 209. připsal údělnému knížeti Václavovi a ostatní (čís. 210—213) přidělil biskupovi olomuckému, Jindřichu II. Zdíkovi (1125—1150), ponévadž prý celý poklad

zakopán byl dojista před r. 1130. Naproti tomu prof. Smolík (v Pam. XIV. s. 6.) dokazuje, že biskupové olomučtí toho času práva vybíjeti mincinemněli*) a připsal denary čís. 207.—210. Jindřichovi, synu Vladislava I.

Inž. Fiala snaží se však dokázati na základě nálezu čáslavského, o němž tvrdí, že byl zemi svěřen dojista v dubnu r. 1125. (viz díla jeho str. 87.), že Jindřich tento nemůže nikterak býti synem Vladislava I., nýbrž, že denary ty razil Jindřich, mladší syn Svatopluka Olomuckého se svým bratrem Václavem společně (č. 205—207) Mám zato, že poklad čáslavský zakopán byl teprve v dubnu r. 1126, poněvadž — jak jsem v poznámce u Soběslava I. naznačil — úděl Olomucký teprve r. 1126 v březnu Václavovi propůjčen byl; pokládám tedy denary tyto společné za nejstarší, mladší pak jsou mince Václavovy s rubovým opisem S. PETRVS, ostatní mince Jindřichovy s legendou S. VENCEZLAVS jsou na jisto nejmladší a sice teprve po r. 1030 raženy byvše; nepanovali tedy oba bratři současně. Jindřich nastoupil vládu teprve po Václavu, jinak byly by raženy všechny mince společně a nikoliv se jmeny různých patronů.

Péče předkův o sirotky.

Výpisky ze starých „register či kneh purkrechtních“ panství Meziřičského.

E. Domluvil, gymn. katech.

Zajisté lze i péči o sirotky pokládati za ovoce lásky ku bližnímu, tedy za výsledek vlivu náboženství křesťanského. Tudíž i v dobách, „kdy moc královská byla oslabena, kdy svobodná ruka králova nehájila již platnosti zákona, kdy panstvo a rytířstvo dalo se v libovolné přitěžování poddanství lidu selského, a začala se zaváděti zvláštní osobní nesvoboda zákony sněmovními“ — (Tomek o době krále Vladislava II.) — i tehdy panstvo a rytířstvo nezapomínalo, „že rytířstvo křesťanské“ zřízeno bylo vlastně na ochranu slabých, „žen to, vdov a sirotků.“ — Pěkně o tom dí Tóma ze Štítného: „Jest vláští (vlastní) úřad rytieřského stavu: zvláště před násilím brániti kněží, vdov, sirotkóv: pravdu (spravedlnosť) křesťanskou ploditi a tupiti křivdu.“ (Z Poučení rozličným stavum).

---

*) Panovníci čeští jakož i údělná knížata Moravská s nikým se o právo mincovní nedělili, tím méně s biskupy olomuckými nebo pražskými. Zvláštní důvod pro to viděl již Dudík v závěti biskupa Brunona ze dne 29. listopadu 1267, kdež se ustanovuje, aby po jeho smrti kromě jiného slavilo se anniversarium, k němuž by děkan, probošt a arcijáhen katedralní pozvali veškeré duchovenstvo světské a řádové z Olomouce a okolí až na dvě míle daleko. Nechať se pozve nejméně 200 kněží. V den tento nechať poděleni jsou také canonici, vikáři, scholarové, chudí atd. Na to anniversarium biskup ustanovil sumu 8 hřiven stříbra s tím podotknutím, aby z nich raženo bylo denarů na 16 talentů, 240 na talent, dohromady tedy 3840 kusů, „avšak beze všeho vyobrazení“ („abs que illa impressione formae,“ Cod. dipl. Mor. III. 406). K tomu poznamenává Dudík správně: Ustanovení toto znamenalo, že (Bruno) nemá práva mincovního, jelikož by byl jinak výslovně neustanovil, aby se denary stříbrné udělaly bez obrazu, t. j. bez všelikého znamení, podle něhož by se mohlo souditi, že je to běžný peníz; dále chtěl překaziti všeliké zlehčení peněz tím, poněvadž ustanovil, aby se z hřivny stříbra pouze 480 stříbrňáků udělalo. (Dějiny Moravy VIII. s. 194).

Těchto povinností svých dbali na Valašsku i páni z rodu slavných Žerotínů. Důkazem toho jest nám „zřízení obce Meziříčské a Krásenské“ panem Bernardem z Žerotína vydané r. 1568. Byltě pan Vilém z Žerotína r. 1548. panství Rožnov a Meziříčí koupil rodu svému a r. 1557. nastoupil na ně dotčený Bernard z Žerotína, syní jeho. Vizme, jak tedy o sirotcích nařizuje starším, rychtáři a fojtu obou měst našich:

„Item. Co se vdov týče, pozůstalých v statku sirotčím*), starši tu pilnost zachovejte neprodlévajíc a to opatřte, aby sirotkům statek mrhán nebyl a protož, aby ten statek popsán byl a rozdělen, co má býti na sirotky a co máteři, a chtěla-li by se ona v tom statku s dětmi živiti, to se jí přáti má, avšak pod rukojměmi, aby statku sirotčího nemrhala, sirotci svým aby jisti býti mohli. Pak li by vdovství proměnila a řádně se vdala, tedy hned, co jest sirotčího a sirotkům náležitého, ouřad to opatř podle starobylého pořádku a způsobu, aby sirotci věděli, kde své najíti a obec zmatků a škody skrze to neměla; a pak-li by toho která rada neopatřila a jaký zmatek se obci stal, tedy ti, kteříž ten čas v ouřadu byli, toto opatřiti zanedbali, ten zmatek vyvozovati, i škody podstoupiti mají a ne obec.

It. Peníze sirotčí všecky na zvláštním rejstříku aby sepsány byly, kterému sirotku, co jest jeho dílu přišlo a kterak se jemu opatruje, poněvadž sirotkové k obci o své hledí a spravedlivě hleděti mají, aby se statkové jejich tak opatrovali, aby se jim slušný počet z toho státi mohl a když přijdou k letům, aby věděli kde své najíti; a protož starší na to pilnost mějte, kde jaké peníze sirotčí kdo má, aby je v jisté časy před vámi kladl, a jsou-li které peníze sirotčí na kom zadržány, ty k tomu dostatečně přidržte, ať jsou položeny a z těch také při počtu obecním počet, aby jste učinili před osobami svrchu psanými, od jeho M. Pána k tomu vyslanými; a jestliže by který sirotek chtěl jaké peníze vyzdvihovati a mrhati neosadě se pode mnou, takovým žádných peněz nevydávejte; než jest-liže by chtěl živnosť vésti a osaditi se pode mnou s vědomím mým, což by slušné k jeho živnosti se zdálo, vydáno jemu býti může, než na jiné zboží, nikoli nevydávejte — bez povolení mého.

It. Co se rozpůjčování peněz sirotčích dotýče, těch aby purkmistr bez dovolení mého žádnému ani sami sobě žádným fortelem ani vymyšleným obyčejem nepůjčovali pod skutečným trestáním a propadením 20 kop. gr.“ („Pam. kn. Meziříčská“ v zem. arch).

Jako pak Bernard z Žerotína ve svém zřízení měšťanům Meziříčským daném zvláštní artikule a rozkazy o vdovách a sirotcích položil, tak i vesnicím vydal r. 1573 následující nařízení o penězích sirotčích: „Z poručení jeho milosti páně: kdož by koli peníze sirotčí dlužen byl, ten aby z nich z 1 ryn. po 2 groších těm sirotkům, čí peníze budou, povinen dáti byl. Pak-li by kdo toho učiniti nechtěl, nechť peníze položí a bez vůle panské ať se jich žádnému ne-

*) Staří psávali: „syrotek, syrotčí“; toliko jedenkráte — v purkr. knihách Meziříčských — naskytlo se v zápisu starém důsledně psáno „sirotek“, jak dnes všude píšeme.

půjčívá.“ (Mštěnovská i jiná dědinská registra před listem titulním.) Byly proto v každé obci zvláštní účty od rady obecní starostou (purgmistrem) a spoluradními vedeny o penězích sirotčích; zachovaly se však toliko některé listy z účtu obce Veliko-Lhotské z druhé polovice XVI. století.

Byla pak vůbec dotčená registra dědinská či purkrechtní — podobná našim knihám gruntovním, — založena předně z péče o sirotky. Nadpis register Mštěnovských totiž tohle oznamuje: „za panování urozeného pána, pana Bernarta mladšího z Žerotína a na Meziříčí založena jsou tato registra dědiny Mštěnovic, v kterýchžto se zapisují prodaje statku sirotčích i jiných gruntův.“

Peníze sirotčí c h o v á n y byly na dědinách u purgmistra v obecní truhlici v „míšku sirotčím zapečetované.“ Přijímány do nich peníze roční, jež ukupitelé z ukoupeného statku či gruntu ročně spláceli; bývala totiž cena kupní za grunt nehned zaplacena, nýbrž na více roků rozdělena a poročními penězi (o posudku) splácena. Dále do sirotčího byly ukládány: peníze za obilí, za krávy, šaty atd. sirotkům v poručenstvích odkázané a úřadem prodané. Z nich pak vydáváno bylo sirotkům, když let svých došli a sami si buď ukoupili statek neb se provdali; z nich vydáváno též jejich opatrovníkům na stravu a oděv, neb když do řemeslného cechu se vpravovali atd. To vše dálo se buď z poručení neb s povolením jeho milosti páně, bez něho nesmělo, jak výše povědíno, ničeho býti vydáváno. O každém statku sirotčím, ať již byl jeden neb více sirotku, bylo ovšem účtování zvláštní vedeno.

Z peněz sirotčích si pak p u j č o v a l i občané i vrchnost. Občané musili žádati dva spolubčany anebo fojta za rukojmě, vrchnost dávala toliko „zápis.“ Dluhy občanů zaznamenány jsou vesměs menší, ku př. 10 grošů, někdy ale i větší 4 ryn. atd. Než i vrchnost sama si někdy peníze sirotčí ovšem větších obnosu vypůjčila, z nich též jí obyčejný úrok bylo platiti. Také toho zde příklad stůj: „L. 1584 v neděli před sv. Marketou za fojta Václava a purgm. Mikuláše Matušiny, konšelův Ondry Veludných atd. půjčeno peněz sirotčích ze zapečetovaných jeho milosti pánu 40 zl. do sv. Jiří nejprv příštího pod ourokem obyčejným při přítomnosti Jana Jakše etc.“ Aneb jindy: „— půjčeno jeho m. pánu z peněz sirotčích 60 r. a tak mají od jeho m. pána zápis obojí půjčky 144 r.“ — Příklad půjčky udělené rolníkovi: „Kubík (vypůjčil) 3 r.: rukojmě Jíra Janíků a Míka Matušinů.“

Bylo-li více sirotčích peněz, z nichž si nikdo nepujčoval, bývaly nadbytečné tyto peníze ukládány „zapečetované sekretem pana úředníka neb J. M. páně k věrné ruce schování“ úřadu Meziříčskému (obecnímu totiž), zač jakési zápisné od zapisování těch peněz platívali.

Ú č t y o penězích sirotčích odstupující úřad nově nastoupivšímu skládal i peníze hotové odváděl. Někdy arci nějaké peníze též úřad obecní si vypůjčil; ale častěji při odevzdávce poznamenáno bývá „na dluhu mezi sebou nic nemají.“ Co kdo z peněz těch si vypůjčil neb zase splatil, bylo na „vrubu“ zaznamenáno. — Přihodilo se jedenkráte (r. 1586 ve Mštěnovicích), že „fojt“ přijímaje

peníze roční z jednoho gruntu „peníze takové sirotám utratil," ale starší obecní brzy ho přinutili, „že peníze zase navrátiti musil." — Jiný případ nepořádku zaznamenán jest v účtech sirotčích r. 1596: „sumu vydání, protože se zle nacházelo, sem položiti nechtěl." Jsou však tyto vinníky zahanbující poznámky ojedinělé, nebo jinak o sirotky pečovali svědomitě.

Když byl grunt prodáván, na němž sirotci zůstali, byl často prodán v menší sumě neb aspoň bez závdanku, slíbil-li ukupitel, že „sirotky bude do vzrůstu jejich chovati:" nařizovali dále páni úřad na př.: „aby těm sirotkům z toho statku (dobytku jemu ke gruntu přidaného — na Valaších sluje totiž dobytek „statkem" —) vydal po dobré krávě a dceře krom toho s lože poctivých šat a šat chodících (oděvu), tak jak na poctivou děvečku sluší;" jindy v kupu výslovně poznamenáno jest, že „roční peníze, které se z gruntu klásti budou, mají nejprve bráti úřad na sirotky" a pak teprve, aby se roční peníze vydávaly do důchodů J. M. páně nebo „nápadníkům ostatním;" jindy zase obec odměnu peněžitou udílela osobám, jež sirotky chovali; jindy opět postavili za rukojmě jednoho neb více sousedů, „že statek (dobytek) sirotku zmrhán nebude;" jindy ještě jinak o sirotky se postarali ku př.: r. 1659 „pustil Jura Soja živnosť svou synu svému Jurovi tak, aby siroty 3 nestatečné při sobě do smrti choval; kdyby ale Jura bratr jejich na té živnosti obstáti nemohl a ji prodal anebo prve než-li oni zemřel a sirotkové tíž svého vychování do smrti tudy míti nemohli, tehdy má se těm sirotkům po 8 R. m. z té živnosti na roky splatiti." (Reg. Střítež. f. 14.)

Jak vlastně všechna obec nad sirotky bděla, ukazuje i následující zápis kupu: „L. P. 1596 s dovolením p. Zikmunda Barského, úředníka na Mezříčí, ouřad Křivský, při přítomnosti vší obce a s bedlivým ušacováním jejich, prodali jsou grunt pozůstalý po nebožtíkovi Matušovi Blažkovu Václavovi synu Jakuba Leskovského etc. Sirotky pak tak opatrovati má, jakž na otce záleží, jak jim křivdy nečiniti tak také (se) své vůle nespouštěti: rukojmě postavil Jakuba Leskovského, Jana Kabeláče, Martina Vrby a jiné dva sousedy. (Viz Křivská reg. f. 34.)

I když grunt odběžný, s něhož totiž hospodář sběhl, nemoha neb nechtěje povinnosti vše plniti, což po 30tileté válce často se stalo, prodán byl, přece na sirotky dřívějších pořádných majitelů tolik bylo ročně opláceno, kolik jim původně náleželo, ač takové odběžné grunty obyčejně v penězích nižších bývaly prodávány. Někdy jiní nápadníci či věřitelé musili na svých penězích „strádati", aby sirotci neutrpěli.

A jako peníze sirotčí obec pilně spravovala, tak i obilí sirotkům odkázané dobře bylo opatřeno. Bývalo dáváno do obilnice panské, ze které jim bylo v čas potřebný (při provdání, nastoupení živnosti atd.) ovšem vráceno. Tak r. 1662 z jednoho gruntu v Bynině bylo do obilnice panské dáno na sirotky „zrní pšenice 3 měř. a rži 6 měř., aby se jim budoucně oplatilo."

Byly takové obilnice patrně nějaký počátek nynějších kontribučenských záložen. Z obilnic panských bylo totiž obilí sirotkům náležející a jinak tam od poddaných ukládané v čas nouze rolníkům

půjčováno na úrok z měřice jednoho „achtele“ čím zásoby se opět zvyšovaly. R. 1748 (za Marie Terezie) bylo pak nařízeno, by na Moravě všechny vrchnosti tyto sýpky zařídily. (Viz E. Vodnařik: Záložny kontribučenské.)

Jako pak o živobytné potřeby, tak i o dobré mravy sirotku vrchnost i obec pečovala. Že na ně dohlížejíc, dobře o sirotcích vrchnost věděla, vysvítá z toho, že případy větší nemravnosti stíhala i trestala. Žel, že mnohých případů takových jest se dočísti; pro hřích větší stíhal sirotky trest peněžitý, ježto podíly na ročních penězích sirotkům náležející bývaly jim odnímány a do duchodů panských odváděny, najmě také když sirotci na jiné panství sběhli neb (ku dni sirotčímu) se „nestavěli“.

Nazývány takové pro „sběhnutí“ sirotkům zastavené peníze „odběžným.“ Tak vzato r. 1614 ve Mštěnovicích „odběžného“ 11 R. 18 gr. na J. M. Pána „spravedlnost“ (požadavek, jaký za obcí t. r. měl?) — Byl-li však sirotek náležitě vrchností svou na panství jiné propuštěn, pak i peníze jemu patřící byly řádně úřadu tamějšímu za ním posílány; nový pán jejich musil však o to žádati, jak toho příkladů více zapsáno. Tím bylo zabráněno, by sirotci o své nepřišli. —

Dálo se takové potrestání asi při posudcích u přítomnosti starších obecních a nepochybně též všech ostatních občanův a příčina trestů byla pak do register zapsána. Velmi často vedle hříchu jiného, jehož jmenovati nechci, naskytá se dotčené „sběhnutí“, či neoprávněné opuštění panství: ku př.: L. P. 1586 položil Matěj (syn) Potočného dvoje peníze gruntovní, jedny zasezelé (za rok totiž 1585 ještě nesložené) a druhé toho roku přišlé; z toho vzato J. M. pánu po sirotku Pavlovi, že z panství ušel a nikdy se k panství nestavěl, 5 R. 10 gr. (Mštěn. f. 17.)

Že tak často o sběhnutí sirotkův zmínka se činí, ač jinak patrně dobře o ně bylo postaráno, dokazuje nám, jak velikým neštěstím to pro děti bývá, odumrou-li jich rodičové. Nebylo asi přece vždy se sirotky náležitě nakládáno! Neb i v dobách pokojných o sběhnutí sirotků zpráva se dává, že v čas moru, v čas války 30leté se vyskytá, tomu se arci nelze diviti. V čas moru ani se někdy nevědělo, kam dítky osiřelé zašly, jak níže toho příklad jeden.

Vrátil-li se sirotek opět, bývalo mu odpuštěno. Tak r. 1638 při posudku zaznamenáno „v rejstřích, v nichž se sirotkové při stavení stavějí, že Jíra (prvé sběhlý) s vůlí vrchnosti se oženil a na gruntech J. M. pána zůstává; od toho času jemu jeho spravedlnost zase půjde a za to ručiti má, že s gruntů J. M. páně již se hýbati nebude.“ (Střít. f. 126.)

Bývali sirotkové asi právě při posudku (konal se posudek jednou do roka) svoláváni a o nich rozhodováno, strany jejich podílů, jejich vychování, kam kdo na řemeslo, kdo na panskou službu neb jinam jíti má atd. Mnozí sirotkové ve službě panské sloužívali, buď v zámku buď na dvorech, ten v konírně neb v jiné službě zámecké, ona v kravíně, v kuchyni atd. Není pak divu, že někdy sirotkům takovým, již z dědiny a svobodnějšího života jejího do města najmě na služby panské neb na řemeslo náhle byli zavedeni.

život a dozor přísný zalíbiti se nechtěl. Proto čteme ku př., že jeden sirotek utekl z „maštale panské“, jiný že ušel z „řemesla.“ Či byli snad od tovaryšů, pacholků starších týráni? Buďte zde o smutném osudu sirotků též případy některé připomenuty.

V Jasenických registrách zaznamenáno jest: „R. 1649 učiněna jest pamět: poněvadž při tom gruntě před mnoha lety po Martinu Šimkovém sirotci se nacházeli, přijdouce potomné časy nepokojné ti sirotci, kteří druhý díl (peněz ročních) po Martinu Šimkovém otci svém bráti měli, do Slovák zašli a zemřeli, z kterýchžto díl na vrchnost připadl, pročež se to při nejprvším posudku vyhledati a co do důchodův panských náležeti bude zaopatřiti má“.

V Bynině v letech bouřlivých počátkem války 30leté zaznamenáno: „z těch dvou sirotků jeden umřel, druhého, Matěje, Španělé vzali; jest-li že by se on Matěj navrátil, tehdy kdobykoli na té chaloupce zůstával, bude mu povinen krávu vydati anebo za ni 6 R.“ Matěj však více se nevrátil (f. 70.)

Jak dětem na rodičích záležeti má, že „není přítelička nad tatíčka“, i následující dotvrzuje. Na Vel. Lhotě r. 1608 zapsáno: „5 R. vloženo do sirotčích na sirotka Jakuba, syna neb. Macka Bruzkova; nevědí o něm, kdesi zašel v ten mor léta 1607, když na Lhotě mřeli. Ten sirotek jest asi v 15 letech.“ Na téhož sirotka náležely při témž gruntu 2 krávy, „ty jemu mají dochovány býti, kdyžby jich kdy potřeboval.“ Ale zdá se, že jich více nepotřeboval; nebo r. 1610. zapsáno strany těch peněz: „do sirotčích vloženo 4 R., komukoli náležeti budou“ — o sirotku tedy posud nevěděli. (f. 50.).

Potěšitelný jest naopak zase tento případ: „R. 1637. s bedlivým uvážením a s povolením pana ouředníka vyhledalo se, byla-li by jaká spravedlnosť (peníze povinné) Anně po nebožtíku otci jejím? Nenachází se žádná z té příčiny, že grunt (po otci jejím) o 50 R. lacinější jest prodán a závdavek všecken na dluhy otce jejího se obrátil. Však předce, aby tomu sirotku památka po jeho otci a náležitosť k spravedlnosti byla, Petr Polach (nový ukupitel téhož gruntu) otčím její a Martin Zelenek, ujec, připouštějí Annu sirotka k nápadku, aby jí každý rok po 1 r. do vyjití vší spravedlnosti do sirotčích se pokládalo.“ (Hrachovec f. 138.)

Uspokojuje i jiný případ z Jasenice. Při kupu gruntu, r. 1599 koupeného, zapsáno jest: „Při tom se porovnali Ondřej, řečený Kulíšek, (prodavatel) s Melicharem (ukupitelem), co se dotýče dítěte Jana Ondřejova a na tom se snesli, aby jeho Melichar přijmouce za vlastní choval, k dobrému vedl, tak také aby potom po smrti téhož Melichara to dítě na statku jeho díl mělo rovněž tak jako jiné dítě téhož Melichara. Proti tomu Ondra zase Melicharu 6 Rýn. na to dítě na témž gruntě odděďuje, tak aby, jestliže by to dítě umřelo, Melichar k tomu sáhnouti mohl. Též s tím dítětem dal Ondra Melicharovi jalovici.“ (Fol. 57.)

Zdá se, že to bylo dítě po nějakém bratru Kulíškovu anebo jeho vlastní nejmladší, o něž předvídaje blízký konec života svého, ještě postarati se chtěl. Jiný příklad potěšný z téže Jasenice byl r. 1637 Jiříkem Fleškou dán, když svůj díl na penězích ročních, jež bráti měl z fojtství (ročně 28 gr.) „všecken pustil na siroty bratří svých.“

Věru, že tato péče sirotkům od předků věnovaná a sice jak od vrchnosti tak ovšem i od občanstva, najmě pak příbuzných, hodna jest následování; jesti nařízení o sirotcích panem Bernardem z Žerotína dané a zachovávané světlým úkazem v trudných okolnostech, jež stav poddanství lidu selského v 16. a 17. století s sebou nesl!

Dopisy.

Z Litovle. (Národopisné črty z Litovelska.) Litovelsko jest, abych tak řekl, ještě panenskou půdou pro pracovníky v národopisu a slibuje těm, kdož zde v práci tu se uvážou, hojnou a vděčnou kořist. Kraj Litovelský obydlen byl od dob pradávných lidem slovanským. Skoro veškeré dědiny, názvy tratí, cest a jiných, jsou původu slovanského. Pohřebiště popelnicová nalezena, pokud mi známo, u města Litovle a u obcí: Nákla, Mezic, Odrlic a Rozvadovic. V samém sousedství těchto objevena jsou i pohřebiště pozdější — celé kostry vedle sebe ležící v holé zemi — u obcí: Mezic, Litovle a Rozvadovic.

Všeobecně se praví, „že „Hanák“ se končí u Litovle. Avšak jak jsem se z podání těch stařečků našich přesvědčil, byly hranice „Hanáků“ přesně zde vymezeny. Za starých dob, pokud jednotlivé rody své individuality úzkostlivě ještě hájily, vymezovali hranice těch různých rodů velmi přesně. Přes to dalo se sice stopovati přechody na hranicích takových ze zvláštností jednoho rodu k sousednímu a naopak, avšak rody nedbaly toho a měly své přesně vymezené hranice. A tak tomu bylo i na Litovelsku. Tak v obci Cholině nalézáme pravé hanácké stavby a přece obyvatelé sousedních obcí Odrlic a Dubčan přezdívají cholinským obyvatelům „Podhorákům“, vyhlašujíce sebe za pravé hanáky, ač po celá staletí s těmito v úzkém styku se nalezají, majíce společný kostel a společnou školu v Cholině. Podobně jest tomu i v jiných obcích. Úkolem práce vlastivědné jest, hranice takové zachytiti a na zvláštní mapě graficky znázorniti. Takto získaly by se přesné hranice sídel různých těch rodů na Moravě.

Připojuji zde mapku soudního okresu litovelského, na níž graficky znázorněno, kde v které dědině zde byli usazeni hanáci, kde podhoráci a kde horáci. Materiál ku mapce této čerpán z podání lidu, usazeného zde v různých těch dědinách, který v dřívějších dobách přesně takové rodové hranice uznával a jich houževnatě se i držel. Ano šel tak daleko, že nárok na svou rázovitost a na svůj rod i na své dědiny nejen slovem, nýbrž i násilím hájil a nedopustil nikdy, aby neprávem někdo jiným původem se honosil, než který jemu náležel. Jest zajímavo poslouchati ty stařečky,

s jakým zápalem vykládají o tom, jaké boje vedly se dříve i o pouhé slovo hanák, když neprávem sobě ho někdo přisvojiti chtěl. Tak úzkostlivě hájívali své rodové zvláštnosti naši předkové.*)

(Národopisné mapy.) V každém oboru lidské práce a lidského vědění dává se dnes přednosť názoru před jednoduchým popisem. Názorná práce, názorný obraz budí v naši duši a obrazotvornosti lehčí vnímání i pochopení, než sebe důkladnější a obšírnější popis.

Co získaly ostatní vědy názorným podáním, to bude i pro vědu národopisnou neocenitelnou pomůckou, jelikož tato pohybuje se mnohdy na poli dnešnímu obzoru lidského vědění již cizí, a hlavně názorným podáním budí zájem i pochopení v širokých vrstvách společnosti lidské a stává se jim přístupnou. Obzvláště nám příslušníkům národa československého má na tom záležeti, aby známosť o minulosti našeho národa od prvopočátku jeho usazení se v této krásné zemi až na naše doby vnikla až do těch doškových chaloupek našeho lidu a tam vykonala své národní poslání. Lid český čerpá sílu svého uvědomění ze své minulosti a čím více zná sám sebe, tím je více českým. Proto jest to národním příkazem, činiti vědu národopisnou širokým vrstvám lidu českého snadno přístupnou, čehož lze dosíci lehkým, poučným a zábavným popisem, hlavně však názorným zobrazením. Z tohoto ohledu zamlouvají se nám obrázková díla národopisná a jsou-li při tom poučná a zábavná, těší se i všeobecné oblibě. Není však dnes mým úmyslem šíře o látce této se rozepisovati a chci jen blíže přihlížeti dnes ku národopisným mapám.

Národopisné mapy jsou zajisté velmi cennou pomůckou a budou pro paměť budoucí velmi cenným odkazem. Zároveň jsou jistě i nezbytným požadavkem každé obsáhlejší vlastivědy. Mapy ty musejí býti různé, mají-li vyplniti požadavky názorného zobrazení. Takto povstala by celá řada map znázorňujících různá odvětví vědy národopisné po způsobu jak to ku příkladu má věda zeměpisná a jiné. Tak povstaly by mapy starých cest obchodních a spojovacích jednu dědinu s druhou, jich názvů, mapy starých hradů a tvrzí, mapy starých osad, jich názvů i názvů jich částí jednotlivých, mapy tratí, starých pohřebišť a nálezů a podobné jiné a jiné. Zmiňuji se zde blíže ještě o mapě různých rodu na Moravě, která by ne povšechně, nýbrž přesně vyznačovala, kde a v které dědině byl ten neb onen rod usedlým. S mapou jednotlivých rodů na Moravě těsně souvisí i mapa krojů, zvyku a obyčejů, nářečí staveb a vůbec všeho, co ten který rod měl karakteristického a co jej před rodem druhým vyznamenávalo. Dnes jest věru již nejvyšší čas práci takovou podniknouti a provésti, jest to skoro příkazem práce vlastivědné hranice ty rodové zachytiti a na zvláštní mapě zobraziti, jelikož dnešní všeobecná kultura stírá nám již i ty poslední zbytky starobylé rázovitosti jednotlivých rodů a v těch starých památnících starších dob vymírají nám tradicionelní, živé knihy všech těchto památností a zvláštností. Mladší generace naše vychována jsouc na základech povšechné, vše nivelující osvěty

*) Obšírnější popis lidu a sídel jeho na Litovelsku odkládám na dobu pozdější.

nemá již ani toho řádného pochopení pro ony skvosty a poklady rodové rázovitosti, na níž sobě předkové naši tolik zakládali. Promeškáme-li tedy dobu nynější a dáme-li sobě naše stařenky a stařečky, tyto živé knihy rodových tradic a rodových památníku, bez povšimnutí uložiti do hrobu, nikdy více pak již nedohoníme, co bychom dnes promeškali a vlastivěda naše utrpí tím nenahraditelných ztrát.

Zmiňuji-li se dnes o věcech těchto, činím tak z upřímné péče o drahocennou věc národní naši individuality. Zároveň netajím se tím, že práce taková není tak snadnou, jak na první pohled by se zdála. Práce ta dá se však provésti, sice ne jednotlivcem, ale společnou prací mnohých, jen třeba ji organisovati. Organisaci takovou provésti by mohly oba již stávající muzejní spolky na Moravě, Olomoucký a Brněnský, jak to, pokud se pamatuji, se i stalo v záležitosti vydávání vlastivědy Moravy. Ku přesnému provedení těch věcí nezbytně třeba rozsáhlých lokálních známostí. Též bude třeba sbírati materiál po dědinách a hlavně po těch doškových chaloupkách našich stařenek a stařečku. Než i k tomu dají se získati pracovníci v každém kraji, kteří práci tu provedou a vykonají. Práce taková přinese pak hojného ovoce pro naši vlastivědu a bude vzácným odkazem našim potomkům.

MUDr. **Jan Smyčka,**
obvodní lékař v Litovli.

†

M. U. Dr. JINDŘICH WANKEL.

Vlastenecký muzejní spolek v Olomouci krutou byl stížen ránou dne 5. dubna 1897., pozbyv nejslavnějšího člena svého, spoluzakladatele vlast. muzea, věrného strážce, velkého badatele, nezištného dobrodince a čestného člena svého, pana Dra. Jindřicha Wankla.

Věděli jsme sice již dvě léta před smrtí jeho, že nám ne dlouho zachován býti nemůže; nicméně zůstali jsme po odchodu jeho tak ohromeni, že dlouho ani vzpamatovati jsme se nemohli: vždyť dr. Wankel zůstane pro vlast. muzeum naše v právém slova smyslu nenahraditelným.

Nejsme k tomu povoláni, ba ani dostatečni abychom oceniti všestrannou práci jeho a výsledky hlubokého bádání jeho; proto přestaneme tuto pouze na prostých datech životopisných.

Vlastenecký muzejní spolek v Olomouci však zlatými písmeny zaznamená úspěšnou činnost velikána toho v kronice své, a až samostatné Muzeum vlastenecké si vystavíme, bude toto nejvzácnějším pomníkem patriarchovi anthropologie české zbudovaným

Dr. Jindřich Wankel narodil se dne 15. července 1821 v Praze, kdež byl otec jeho c. k. zemským radou. Gymnasium studoval na Malé Straně, načež se oddal studiu lékařství. Již jsa medikem vynikal velkými znalostmi věd přírodních, jakož i dějin a studiu dějin Palackého povždy děkoval, že v něm vzplanula oddaná láska k vlasti a národu. Roku 1847. povýšen byl na doktora medicíny a rok na to na doktora chirurgie. Do veřejného života vstoupil v revolučním roku 1848. jako legionář a praxi svou zahájil na barikádách a v klášteře milosrdných sester. Navštíviv na jaře 1849 přítele svého v Blánsku, zamiloval se tak do romantického kraje tamního, že ihned se rozhodl „Moravskému Švýcarsku“ život svůj zasvětiti, i přijal téhož roku místo hutního lékaře u knížete Salma z Reifferscheidu. Tam též pojal za manželku dceru vrchního kuřímského, Elišku Šímovu, jež s tak vroucí láskou se zahloubala do oblíbených studií chotě svého, že dům Wanklův za nedlouho stal se střediskem četných učenců, jmenovitě anthropologův domácích i zahraničných.

Za prvý úkol vytkl si dr. Wankel prozkoumati okolní jeskyně, jež v devonském vápenci tamním četně se vyskytují, neboť nebylo jeho tajno, že jeskyně téměř v každé zemi byly nejdůležitějšími nálezišti památek předvěkých. Jsa vydatně podporován knížetem Salmem, jal se nejprve podrobně a systematicky kopati a zkoumati v jeskyni sloupské. Naděje i námaha jeho byla bohatě odměněna. Odkryv vrstvy střídavými záplavami nanesené, objevil množství kostí diluvialních, náležejících dílem medvědu jeskynnímu, dílem medvědu brtníku, pak zbytky hyeny jeskynní, lva, rosomáka a j. Celkem vykopal tu na 200 lebek, a jemu prvnímu v Rakousku zdařilo se sestaviti úplnou kostru medvěda jeskynního.

Výsledky bádání svého uveřejnil v různých časopisech, jakož ze seznamu literární činnosti jeho dole uvedené vysvítá.

Mnohem bohatší kořist vytěžil z jeskyně „Býčí skála“ zvané. Tam nalezl různé rozbité kosti a čelisti zvířecí, jmenovitě ze soba, zubra, rosomáka a j., a též zbraně kamenné, jež vše spočívaly ve žluté hlíně, která na mnohých místech jako upěchována a hromadami uhelnými pokryta byla, tak že mohla považována býti za vrstvu kulturní. V jeskyni této konstatoval Wankel dvě periody, v nichž člověk byl pánem jejím. První náleží době diluvialní, kdy člověk jeskyni obývající toliko lovem se živil, chutnaje sobě na tuku zpřerážených kostí; v ten čas neznal člověk ještě kovů, užívaje zbraní a nástrojů jen z kamene málo dovedně zpracovaných. V druhé době sloužila jeskyně za pohřebiště a obětiště. Zde vzplanula — jak nálezy nasvědčují — na hranici, na voze bronzovým plechem

pobitém mrtvola jakéhosi náčelníka a s ní pohřbeny tu za živa i četné oběti lidské. Nalezeny tam zajisté vzácné náramky bronzové, řetízky s velkým počtem malých článků, perly z jantaru i skla, zbytky šatu, zlatá spona, železný opasek, a to vše v divé směsici s kostmi lidskými, mezi nimiž celé rámě mladé dívky, též množství uhlí a popelu. Zvláště významný jest nález bronzového býčka, jehož čelo znamenáno jest trojhranou skvrnou, kterýžto býček stal se předmětem zajímavých sporů vědeckých, a dutý prsten ze železa litý. K zajímavým nálezům archaeologickým v Býčí skále druží se důležitý objev, že člověk zde žil současně se zvířaty diluvialními. Mimo jmenované jeskyně prohlédl ještě Wankel jeskyni Evinu, jeskyně Křtinské, u Jedovnice, u Němčic, u Holštýna, Macochu a Výpustek. O výzkumech těchto vydal Wankel celou řadu učených pojednání, jež mu zabezpečily čestné jméno v celém světě učeném. Než Wankel vzdělával se dál a dále. Velmi rád účastnil se sjezdů anthropologův, přírodozpytcův a lékařův, čímž vědomosti své a styky s učenci víc a víc rozhojňoval.

Nabyv přesvědčení, že beze znalosti východu nelze správně souditi o věcech archaeologických, procestoval Východní Asii, Syrii, Palaestýnu, Egypt, prostudoval břehy Moře černého, v dějinách starých národů předůležité, navštívil též Italii a Švýcary s památnými stavbami kolovými, studoval v museích středního a severního Německa, v Bavorsku, Dánsku, Švédsku i Norvéžsku, ba i na Rusi. Jak vážen byl mezi učenci, tomu nasvědčují četná jeho vyznamenání:

Dr. Wankel byl řádným členem zoologicko-botanické společnosti ve Vídni, cís. ruské společnosti přírodozpytcův a anthropologův; čestným členem university v Moskvě, dopisujícím členem král. české společnosti nauk a anthropologického spolku ve Washingtonu; c. k. říšského ústavu zoologického ve Vídni, čestným členem muzejního spolku „Včely Čáslavské“, carské antropolog. společnosti v Moskvě, v Mnichově, c. k. konservatorem ústřední komise vídeňské, majitelem zlatého zásl. kříže s korunou a j. v. Nejnovější americká výstava světová v Chicagu odměnila čestnou medajlí a diplomem jeho důmyslné sestavení a znázornění prvního lovu. Jest to lebka jeskynního medvěda, v jehož temeni uvízl hrot kamenné zbraně (z jaspisu), kterouž jej předpotopní člověk v okolí slopském zranil.

Sbírky Dr. Wankla uloženy jsou v dvorním muzeu ve Vídni.

Literární činnosť Dr. Wankla byla velmi obsáhlá a litovati dlužno, že studie jeho tak jsou roztroušeny po různých časopisech. Psal většinou v jazyku německém, nicméně nejvřelejší cit moravský a slovanský provívá všechny spisy a knihy jeho.

A) Německy napsal:

1852. Wissenschaftliche Mittheilungen über die Höhlen des Grau wackenkalkes in der Nähe von Blansko.
Uveřejněno v čas. „Lotos“ 1852; též ve „Znaimer Wochenschrift“

1855. Zur Landeskunde Mährens. „Lotos“ 1857.

1855. Uiber den Erdsturz bei Hollstein in Mähren.
„Lotos“ 1855 a 1860.

Uiber die unterirdischen Höhlen bei Hollstein.
„Lotos“ 1860.

Blansko und Raitz in historischer und naturhistorischer Beziehung. (Obsahuje data dějepisná čerpaná z kníž. Salm. archivu, knihovny zámecké v Rajci a vlastní výzkumy).

1857. Excursionen in die Slouper-Höhle, Macocha, Erichs-Höhle, in die Abgründe bei Jedownitz. „Lotos“ 1857 s. 19.

1857. Die Fauna der mährischen Höhlen. „Lotos“ 1857.
Schriften des zoolog. botan. Vereines, Wien VI. pag. 467.

1857. Blansko und Adamsthal. Leipziger allg. illustr. Zeitung 1857.

1858. Die Höhle von Ochoz bei Ubetz. Leipziger allg.Zeitung, 1858.

Die neuentdeckte Höhle von Ochoz bei Ubetz.
(s plány od Mládka a vyobr. Bedř. Havránka.)

1860. Uiber die Abgründe der Hugohöhlen bei Jedovnic.
„Lotos“ 1860, pag. 169.; 1863, pag. 63.

1860. Uiber eine zu Němčic in Mähren neu aufgefundene Höhle.
Schriften der königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften in Prag, 1863.

1861. Beiträge zur österreichischen Grottenfauna (4 obr.)
Sitzungsberichte der k. Akademie der Wissenschaften, Wien, sv. 43. VI. odd., str. 55. a 251—264.

1867. Uiber den Meteoritenfall im J. 1833 in der Nähe von Blansko.
„Lotos“, 1867, s 73—77., 103—109. XVII. roč.

1868. Die Slouper Höhle und ihre Vorzeit. (10 illustr.)
Denkschriften der k. Akademie der Wissensch., Wien 1868, sv. 28. Též zvláště.

1868. Der Mensch der postpliocoenen Periode und die Pariser Ausstellung. „Lotos“, 1868. 18—23., 37—46.

1868. Schreiben des Herrn Dr. H. Wankel an Herrn Hofrath und Prof. J. Hyrtl. (1 Tafel).
Sitzungsberichte der k. Akademie. Wien, 1868. Juni.

1871. Praehistorische Alterthümer in den mähr. Höhlen.
(2 tab. illustr. Špaček.)
Mitth. der anthrop. Gesellschaft in Wien. I. sv. N. 11., 12., 13.

1870. Ein Menschenknochenfund in der Býčí-skála-Höhle.
Mitth. der anthrop. Gesellschaft in Wien. N. 4. 1870.

Praehistorische Funde bei Raigern.
Mitth. der anthrop. Gesellschaft in Wien. II. sv.

Urgeschichtliche Ansiedlung auf dem Misskoogel in Mähren. (1 obr.) Mitth. der anthrop. Gesellschaft in Wien. II. sv. N. 6. (Separatabdruck).

Bericht über den Fund eines bronzenen Stierbildes in der Býčí skála Höhle. Mitth. der anthrop. Gesellsch. in Wien. II. sv.

Bemerkungen zu dem Funde des bronzenen Stier-Bildes der Býčí skála Höhle. Mitth. der anthrop. Gesellsch. in Wien. III. sv.

1871. Eine Opferstätte bei Raigern in Mähren. (S. 3 tab.)
Mitth. der anthrop. Gesellschaft in Wien. III. sv. N. 3.

1875. Skizzen aus Kiev. (S. illustr.)
Mitth. der anthrop. Gesellschaft in Wien. V. sv. 1875. N. 1.

Ein erratischer Granitblock mit phönizischer Inschrift bei Smolensk in Russland gefunden.
Mitth. der anthrop. Gesellschaft in Wien. V. sv., 1876. N. 5.

Uiber geschlagene Steinmesser, gefunden bei Sakara in Aegypten.
Bericht der 50. Versammlung deutscher Naturforscher und Aerzte in München, 1877.

1877. Gleichzeitigkeit des Menschen mit dem Höhlenbären in Mähren.
Mitth. der anthrop. Gesellschaft in Wien. VII. sv., N. 1. a 2. 1870. st. 101., 1877. st. 1. a 86.

1877. Ein praehistorischer Schädel mit einer halbgeheilten Wunde auf der Stirne, höchstwahrscheinlich durch Trepanation entstanden. Mitth. der anthrop. Gesellschaft, sv. VII. N. 4. a 5.

1877. Der Bronzestier aus der Býčí-skála-Höhle. (1 Taf.)
Mitth. der anthrop. Gesellschaft. in Wien. VII. sv., p. 125.

Uiber die angeblich trepanirten Cranien des Beinhaues zu Sedlec in Böhmen.
Mitth. der anthrop. Gesellschaft in Wien. VIII. sv.

Praehistorische Eisenschmelz- und Schmiedestätten in Mähren.
Mitth. der anthrop. Gesellschaft in Wien. 1879.

Anthropologische Ausstellung in Moskau.
Mitth. der anthrop. Gesellschaft in Wien. VIII. sv.

Replik auf das Referat des Herrn dr. Beck in Biebrich über meine Schrift: Praehist. Alterthümer in den mähr. Höhlen. (1879.)

Praehistorische Funde in der Pekárna-Höhle in Mähren.
Mitth. der anthrop. Gesellschaft in Wien. X. sv.

Uiber einen praehistorischen Schädel mit einer Resection des Hinterhauptes. Mitth. d. anthrop. Gesellsch. in Wien. XII. sv.

Uiber den Kiefer aus der Šipka-Höhle.
Mitth. der anthrop. Gesellschaft in Wien.

Wo bleibt die Analogie?
Mitth. der anthrop. Gesellschaft in Wien. XII. sv.

Bilder aus der mähr. Schweiz und ihrer Vergangenheit.

Die Rund- und Wetzmarken an alten Kirchen, insbesondere an der Mauritzkirche zu Olmütz und der Georgkirche zu Littau. 1884.

Beitrag zur Geschichte der Slaven in Europa. Olmützer Zeitung, 1885; později jako zvláštní dílo.

Die Mammuthslagerstätte bei Předmost in Mähren. Corresp.-Blatt der deutsch. Ges. f. Anthrop., Berlin, XXI. sv.

Die praehistorische Jagd in Mähren. Olmütz, 1892.

B. Cesky vydal:

Nová jeskyně sloupská. Světozor 1880. r. 14., č. 4. p. 48., č. 14. p. 168, č. 15. p. 178.

První stopy lidské na Moravě. Čas. Muz. olom. I., 2., 41., 84., 167.

Staré hroby u Choliny. „ „ „ I., 128.

Lebka lidská za pravěku. „ „ „ II., 153.

Vykopaniny Slatěnské. „ „ „

Královský kopec u Těšetic. „ „ „ II., 93.

O pramenech praehistorických. „ „ „ III., 145.

Černí mniši. „ „ „ III., 174.

Kolové stavby v Olomouci. „ „ „ IV. č. 14., str. 68.

Sv. Kateřina u Blanska. „ „ „ I., 13.

Pekárna u Ochoze. „ „ „ 71.

Památné důlky a rýhy na kostelích. „ „ „ 127.

O účinku nástrojů kamenných. „ „ „ II., 47.

Řecká kolonie u břehu černomořského. Čas. Muz. olom. IV., st. 147.

Blansko a Rajec v ohledu historickém a přírodovědeckém. Čas. Muz. olom.

Náklo a Příkazy na Moravě. Čas. Muz. olom. VI., st. 49. 97.

Ložiska mamutí v Předmostí. „ „ „ VII., 1. a 53.

Ornamenty na kraslicích moravských vzhledem k archaeologii. Čas. Muz. olom., 1888 též něm. v Mähr. Ornamente.

Drobnosti.

Číše z lidské lebky. Mezi nejzajímavější předměty z hradiště Leskouna u Olbramovic náleží fragment nádoby povstalé sříznutím lidské lebky. Zlomek jest část kosti temenné (os parietale) podoby trojúhelníka, jehož jedna strana tvoří šev v délce 57 *mm*, strana druhá má plochu lomnou, třetí pak jest uměle v délce 5·5 *mm* seříznuta. Řez na ploše jest poněkud nerovný, však velmi určitý a různí se již na první pohled od obyčejného lomu. Dle dosud neuzavřených

švů lze souditi, že zlomek ten pochází z lebky člověka mladého, jehož stáří nepřesahovalo 30 roků, kdy švy tyto zarůstají. Na Moravě první nález toho druhu učinil Dr. J Wankel v Býčí skále, kdež vykopal číši úplně zachovalou (nyní ve Dvorním musei). Nádoby tyto, patrně symbol vítězství nad nepřítelem, užívány ve starověku hojně. Prvou zprávu o tom uvádí Herodot a Strabo o Skytech. Známa jest také pověst o Alboinovi, králi longobardském, jenž dal sobě urobiti ze lbí Gepidův krále Kunimunda číši a přinutil vlastní dceru jeho Rosamundu, aby pila vína z lebky svého otce, kterážto urážka byla i příčinou smrti jeho. Zvláště surový spůsob života o starých Germanech vypravuje Plutarch. Dle této zprávy staří Germané otevírali si tepny a krví do lebek zachycenou si navzájem připíjel. Zda spůsob tento i Slovanům byl znám, zpráv se nedochovalo. V pozdních dobách, kdy křesťanství zvítězilo, chovány číše lební jako posvátné nádoby, z nichž píti se dovolovalo toliko za jistých příležitostí a které prý mělo i zázračné účinky.*)

Knies.

Knochen vom Höhlenbären mit krankhaften Veränderungen. *Rudolf Virchow* Verhandl. der Berliner anthrop. Gesellschaft 1895. Slovútný badatel použil ku pojednání materialu vykopaného nížepsaným v moravských jeskyních. Virchow nazval některé onemocnění kostí Arthritis deformans, činí však zde patrný rozdíl mezi Arthritis deformans u člověka, jenž přepadá nejčastěji klouby a u vyhynulých zvířat, kde nalézá se na plochách postranních. Ku onemocnění toho druhu patří radius jeskynního medvěda 300 *mm* dlouhý, jehož kloubní plochy jsou zdravé. Celá však Diaphysa jest nabubřelá, tak že střed její jest nejsilnější. Větší část této zduřelé plochy pokryta jest cariósní hmotou do délky 90 *mm* drsného zevnějšku s prožranými trhlinami, na jichž dně ukazuje se nám obnažená plocha původní kosti. Kolem dokola jest kost pokryta ze dvou třetin silnými a tvrdými však porósními zduřelinami, které jsou na okrajích prostoupeny širokými, avšak plochými cévními rýhami. Druhý předmět toho druhu jest sedmý šijový obratel, jehož tělo má 58 *mm* šířku, 40 *mm* výšku, jinak jest zdravý, jen příční násadec pokryt nemocnými zduřelinami. Znetvořené kosti poukazují na constitutionelní syphilis, jíž zvířata za živa trpěla. Následkem místního poranění znetvořen jest pátý metacarpus, který původně na přední straně byl zlomen, lomná plocha pak jest změněna nemocí, zbylá kloubní plocha však zdravá.

Knies.

Aus Mamuthstosszahn geschnitzer Idol von Brünn. *Rud. Virchow* předkládá fotografii lidské podoby, z mamutího klu vyřezané, která vykopána jest r. 1891. ve třídě Františka Josefa v Brně 4 *m* hluboko v diluviální žlutce spolu s lidskou lbí, kostmi mamuta a nosorožce a velkým počtem dentalií. Podrobnější zprávy s vyobrazeními uveřejnil nálezce prof. Alex. Makovský v *Mittheil. Anthropologické společnosti Vídeňské r. 1892. sr. XXII.*

Knies.

Hradiště u Malého Hradiska. Nejrozsáhlejší hradiště v hejtmanství Prostějovském jest u Malého Hradiska. Potok Okluky, který přijímá po pravém břehu přítok, uzavírá tu se svým přítokem ostroh srázný na třech stranách, na němž založeno hradiště. Hradiště má tři valy. Nejsevernější val má podobu čtyruhelníka; délka jeho měří 2.100 *m*. Na třech stranách má hradiště příkré stráně; jen strana západní přechází v pole, která táhnou se ke Skřivánkovu. Val na některých místech jest již značně snešen; nejlépe dosud zachován na straně západní, kde zajisté k vůli větší bezpečnosti býval také nejvýše nanešen. Na straně východní před valem jsou dosud znatelné vlčí jámy. Druhý val zřízen na straně východní. Z počátku běží s prvním valem rovnoběžně v délce 300 *m*; na to uchýlí se na severozápad a po dosáhnutí délky 89 *m* spojí se s valem nejzevnějším. Po nějaké vzdálenosti vystoupí druhý val opět a když dosáhl délky 130 *m*, splývá s valem zevním. Třetí val jest vnitřní a leží také nejvýše. Má podobu podkovy, jejíž střed míří na východ a obě křídla táhnou se k západu rovnoběžně s valem zevním.

S nejvyššího bodu hradiště, které vypíná se 358 *m* nad hladinou mořskou, jest překrásný rozhled na celou krajinu. Přehlédne se značná část požehnané Hané a malebně vyjímá se odtud blízké okolí a hlavně pod hradištěm rozložená osada Okluky. Jen malý díl hradiště jest porostlý lesem; větší část tvoří paseku a nejvyšší díl role. Při zorávání půdy a zkopávání nejvyšší části hradiště přišlo se na zlaté předměty, popelnice a hliněné střepy bohatě ozdobami krášlené.

Fr. Faktor.

Hradiště u Mysliovic. Na blízkém vrchu Zámčisku nalézají se zachovalé valy trojí, vesměs nasypané. Nejvyšší díl vrchu lemován jest valem, který tvoří tři čtvrté elipsy, jež pouze na západní straně jest otevřena, kde kopec má nej-

*) Více o věci dočteme se v Časop. muz. sp. r, 1835. Lebka lidská ve pravěku. Dr. J. Wankel.

příkřejší svah. Obvod valu měří 180 *m*. Před valem zřízen příkop; největší hloubky dosahuje na straně jihozápadní, kde měří 3 *m*. Na straně severní jest průměrná hloubka příkopu 1—1½ *m*. Při zřízení příkopu získáno bylo mnoho kamene. Nalámaný kamen složen v hromady, které tu po věky klidně odpočívají. Asi 150 *m* od valů zmíněných jest druhý val, táhnoucí se od jihozápadu na východ. Jeho výška jest pouze 1 *m* a to na nejvyšší části kopce; čím víc přibývá svahu vrchu, tím více ubývá výšky valu. Ve vzdálenosti 80 *m* jest val nejzevnější, který zřízen na temenu i úbočích vrchu a táhne se od západního svahu přes vrch a dál po svahu východním. — Také na blízkém Kozákově jsou dosud na straně jihovýchodní znatelné stopy bývalého opevnění, které do dvou třetin vrchol hory věnčilo. *Fr. Faktor.*

Spečené valy u Mysliovic. Nejjižnější část hřbetu horského „Nivky“ zove se „Spálený vrch.“ Na temenu zmíněného vrchu jest val, který se táhne od západu k východu a tvoří jisté ohraničení. Val jest ze spečených kamenů a země, což docíleno bylo značným žárem. Spečená hmota tvoří škváry, strusky, místy jest silně porovitá. Kde byl žár nižší, tam byl kámen pouze rozpálen a nespečen. Největší spád valu měří na straně severní 6 *m*. V těch místech byl přístup do hradiště také nejsnadnější. Délka valu obnáší 25 m. *Fr. Faktor.*

Nadace při Určickém kostele z r. 1428. Já panna Kateřina z Plumlova učinila jsem fundaci tohoto kostela městečka Určic 1428 při starým kostele Matky Boží založení sv. Jana Křtitele. Předně: aby se v tom kostele služba Boží tím bedlivěji od kněží řádných církve svaté zřízených vykonávala. K tomu jsem se sama přičinila a co kdy k službě Boží přináleží, to jsem svým nákladem koupiti dala: 1. Čtyry kalichy stříbrny, pozlaceny; dva hruby a dva maly — neb sem se na to dívati nemohla, že sú kněži kalichu volovjeného při mši svaté užívali. 2. Kříž stříbrný, pozlacený, aby lidé pamatovali na umučení Krista Pána, ze svého stříbra udělati sem dala. 3. Pro rozdíl kněží římských ornátů k službě Boží 6 jsem najednala. 4. Kapy zlatohlavovou, roucho hedbavné, červeny a bíly. 5. Obrus svatého Prokopa zúp'na celý i zub jeho v křištale stříbrném obloženy z pokoje mého dáti sem poručila. 6. Kněh žaltářních Misalů, Gradualů latinských, aby se z nich obyčejem římským v tomto kostele zpívalo bez nedostatků za peníze mé sem koupila. 7. Kněz služby Boží aby pilen byl, procesí, mše svaté aby nezanedbával a dvakráte do týdne aby Votiva míval: jednu pro fundatora v úterý, druhou pro defunctis v pátak. 8. Vychování toto zníti bude: 20 krav ode dvoru sem dala. 9. Desátek obilný jeden každý podle roli své. 10. Faráři 6 čtvrtí roli ode dvora mého — nad vývozem také sem mu poručila. 11. K tomu tři sedláky, aby faráři robotovali, platy při sv. Václavě a sv. Jiří faráři mému dáti sem nařídila až do skonání světa. 12. Luka v Sedliskách má vlastní, faráři jest dána, a to proto, aby každý čtvrtek okolo kostela s Monstrancí chodili. 13. Lesů XXXX provázků zdali a XXXX září svobodně užívati má. 14. Zahradníků 1 povinnovati, jdou-li fáře robotovati a platy dávati. 15. V Setitkách z toho dvoru Já panna Kordula od sv. Klary z Olomuce dávám faráři Určickému měřici hrachu a měřici kaše a gbel másla z nivy za desátek nad vývozem. Já Panna Kateřina ležím a odpočívám v prachu země v kostele Určickým před oltařem sv. Jana kameném přivalena. Modlite se za mně. Amen.

Fr. Koželuha.

Literatura.

Přírodopisná Moravica uveřejněná v Rozpravách České Akademie Císaře Františka Josefa v Praze. (Třída II.) 1. *O eruptivních horninách tesenitových a pikritových na severovýchodní Moravě. Předběžná zpráva, podává prof. Jos Klvaňa.* (Roč. I. č. 29.) V předběžné této zprávě podává autor stručnou zprávu, kterak připravuje se ku vydání obsažné monografie o sopečných horninách na severovýchodní Moravě (tesenitech a pikritech), vypočítává podrobněji místa, na nichž horniny ty vystupují, podává popis vystupování a rozpadávání se jich i větrání, první určitěji vyslovuje se o jich stáří, klada je na základě mnohých podrobných prohlížení na rozhraní mezi vrstvami Godulskými a Veřovskými útvaru křídového a na konec připojuje drobnohledný popis několika typických forem

hornin těchto. Typů jest patero, počítáme-li sem i čediče u Mor. Ostravy vystupující a to: a) čedičový, b) pikritový, c) porfyricky pikritový, d) diabásový a e) těsenitový. — 2. *O zkamenělých kreusiích z miocénu moravského, dolnorakouského, štýrského a Chorvatského. Sepsal Vl. Jos. Procházka.* (Roč. II. č. 1.) Autor práce této i následující patří k nejlepším znalcům miocénu moravského a podal o něm již celou řadu pozoruhodných zpráv. Práce tato pojednává o zajímavém, celkem málo známém zástupci svijenohých korýšů a sice žaludovců creusií. Creusií těch popisuje autor pět různých druhů. Zkameněliny ty vyskytují se hlavně ve vrstvách litavského vápence, především v jejich slinitých vložkách a na Moravě u Sudic, Lomnice, Drnovic, Zidlochovic a Mikulova. V malinkém úlomku Solenastrea zjištěny i vplavené do slínu u Vejhona u Zidlochovic. Creusie omezovaly se podle prozkumů Procházkových, tak jako jich nynější zástupcové na moře mělčí a žily tu nedaleko pobřeží v kolonií na trsových koralech. Vedle vápenců a slínů litavských nal zeny i v pískách grundských. — 3. *Miocen Zidlochovický na Moravě a jeho zvířena od Vl. Jos. Procházky.* (Roč. II. č. 24). O miocénu moravském pracovala již celá řada sil, majících ve vědeckém světě značné jméno *(Suess, Stůr)*. Všechny práce ale starší, protože neděly se soustavně, nedovedly objasniti zřetelně postup vrstev miocénových na Moravě. Velmi mnoho podrobných studií provedl sice i prof. A. *Rzehák* zdá se však, že teprve *Procházkovi* podaří se tvrdý oříšek miocénu moravského na základě svých minuciosně podrobných zkoumání všech lokalit Moravy i sousedních krajů rozluštiti. Autor „miocénu Zidlochovického," prozkoumav miocenové zbytky v západní a severozápadní Moravě pustil se vytrvalostí jemu vlastní do prohlížení geologicky památného vrchu Vejhonu nad Zidlochovicemi, kde rozlišovány před tím vrstvy prvního i druhého středomořského stupně miocénového. Autor na základě podrobného prozkoumání sedmi vrstevních slojí Vejhonu, počínajíc spodním šlírovým, prvnímu stupni mediterranímu před tím přidružovanými, slíny až po písčité vložky v litavských zdejších vápencích a dále prozkoumav i zvířenu blízkého Kolberku přišel k závěrům jiným. Ukázal na základě zkamenělin nalezených, že za prvé sypké písky Kolberské nelze zařaďovati do obvodu prvního stupně středomořského, nýbrž že nutno považovati je za písčitou facii šlírových slínů Vejhonských. Šlírové slíny Vejhonské dále nejsou ekvivalentní pravým šlírům dolnorakouským, nýbrž zvířena jich, jakkoliv tři pravé šlírové druhy v nich se vyskytují, přece jenom jest především druhého stupně mediterranního, měníc se sice od slínů těch až do písčitých vložek hořejšího litavského vápence, ale jen na základě petrografické přeměny a povahy vrstev zdejších. Názoru o stupni starším, prvním středomořském nic tu nenasvědčuje. Zvířena přechází klidně ze šlírových slínů do vápnitých slínů nad pískovcem a mění se znenáhla až k litavskému vápenci. V této postupné změně, nejeví žádného nápadného skoku, spatřuje autor důkaz pro svůj názor, že souvrství Vejhonu od spodních slínů včetně až po písčité vložky litavského vápence přísluší druhému středomořskému stupni. Ve vrstvách Vejhonu poznal autor 316 živočišných druhů, a to 159 fora minifér, 5 koralů, 33 rechovek, 34 mlžů, 27 plžů, 2 žaludovce, 40 skořepatců a 14 sluchových kaménků ryb. Mimo to uvádí rostlinný druh známou Lithothamnii. Mezi foraminiferami jest mnoho druhů nejen pro náš moravský, než pro miocén vůbec nových. — 4. *Výzkumy na tábořišti lovců mamutích v Předmostí r. 1893. Podává K. J. Maška.* (R. III. č. 9.) Předmostecké naleziště mamutích kostí jest dnes světoznámé a kopali na něm i studovali nejznamenitější archaeologové moravští: Wankl, Kříž a Maška. Poslední s energií jemu vlastní ujal se systematického prozkoumávání v Předmostí hlavně v posledních dobách a objevil tu věci velmi znamenité. Uvedená práce podává stručný přehled práce jeho r. 1893. Prokopal tu na 300 m^2 na severovýchodním cípu naleziště. Nahoře bylo 2—3 m vápencových úlomků z lomu dřívějšího naházených, pak ornice a nejníže žlutnice (hlína cihlářská). V této ve hloubce 1—1·2 m začíná svrchní část zdejší vrstvy kulturní. Něco níže jest vedlejší druhá vrstvička a konečně hlavní, až na 2.5 m pod ornicí sahající vrstva. V této rozeznává řed. Maška ohniska s popelem a zbytky spálených kostí mamutích, kolem pak četné roztříštěné kosti zvířecí a nástroje, páleniska s hojnými zbytky kostor mamutích, vlčích, liščích atd. a nástroji pazourkovými četnými, úlomky slonoviny a celými kly, hromady různých většinou zachovalých kostí a místa chudá obsahem, beze zvl. nálezů. Mamutích zbytků i nyní nalezeno značné množství, zbytků liščích a vlčích, rosomáka (úplná kostra samičí) zajíce, lva, medvěda, nosorožce, losa, zubra, pižmoně, sněhule, krkavce a j. Nástrojů z křemenných

odrůd vytlučených nalezeno na 3000, kladiv a přitloukadel (kamenných) asi 50. Také mnoho výrobků z kostí a slonoviny nasbíráno, některé i s čárkovým ornamentem na povrchu. Ozdobné skořápky třetihorní, provrtané zuby liščí a rumělka na barvení také nalezeny. Zdá se, že vše přičiněním člověka tu uloženo a to současně. Současnosť člověka s mamutem dokázána přes opačné, na základě nedostatečného prohlížení lokality autoritářsky vynešené tvrzení Wirchova a Steenstrupa. Stručná zprávička řed. Mašky jest předchůdcem obsáhlé monografie jeho o vrstvách mamutích v Předmostí, kdež od doby té nové pozoruhodné objevy koster lidských učiněny jsou. 5. *Devonští trilobiti u Celechovic na Moravě. Napsal Frant. Smyčka, assistent musea král. českého.* (R. IV. č 24.) Drahanovický rodák p. F. Smyčka má pro blízkosť rodiště svého od devonských skalisk u Čelechovic při Prostějově nejlepší příležitosť, bádání dosavádní o skalách těch doplňovati. A že tak skutečně se zdarem činí, dokazují jeho práce ve Vesmiru z r. 1895. a tato práce v akademických rozpravách publikovaná. Práce ta zakládající se na materiálu získaném průběhem dvou jich prázdnin pro museum České, podává napřed místopis devonských vápenců Čelechovských, popis jich petrografický a přehled literatury. Hlavně v zajímavém lomu Vysloužilově pozorováno. Na základě zkameněnin Čelechovských v muzeu čes. uložených a v práci uvedených, připočítávají se vrstvy zdejší spodnímu stupni svrchního devonu. Stať popisná popisuje trilobity Bronteus intermedius Goldf Dechenella Verneuilli Barr. nový druh Proetus čelechoviensis Smyč. a glabellu druhu Cyphaspis sp.

Jos. Klvaňa.

Hrad Helštýn na Moravě. Sestavil Isidor Kahlig, 1897. Hradům rytířským, které do našich končin se společenskými řády a mravy cizími z Němec na začátku třináctého století převáděny byly, předcházely u nás hrady, hradiště, hradiska, hrádky rázu slovanského. Vznikání hradů rytířských v zemích našich znamenalo proměnu kulturního života staroslovanského ve způsoby německé. Se stavěním hradů rytířských na místě hradů a měst slovanských souviselo udělování privilejí a výsad měšťákům z ciziny zde se usazovaných na úkor živností domácích. Dělo se to hlavně pomocí „práva milového“, to jest: Kdo se usadil řemeslník z Němec přivandrovaný, tam v okolí na mílu cesty byli živnostníci téhož řemesla nuceni, zastaviti je aneb se odstěhovati. K novotám toho času přináleželo povolávání Židů od přemyslovských panovníků a panstva, aby na jejich statcích ujímali se obchodu, dopouštěno od domácího lidu provozovaného. Židům povolováno lichvaření; ale museli ze všech výtěžků odváděti vladařům zákonitě ustanovený podíl. Popisuje přechod tento od volnosti slovanské k feudálnímu řízení po způsobu německém Dr. Beda Dudík v kulturní části historie moravské za časů Přemyslovců. V době této vzal svůj původ také „Hrad Helštýn“, jehož děje, působení a význam jak v sociálním a politickém, tak v národohospodářském ohledu Isidor Kahlig vzácným pérem svým vylíčiti, v jmenované knize snažil se. Kniha v nákladné úpravě vydaná, znázorňuje četnými vyobrazeními, dílem samostatně přiloženými, dílem ve způsobu iniciálek pořízenými netoliko hlavní stavitelské části hradu, nýbrž také život a válečné zaměstnání tehdejšího rytířstva. Zvláštní ceny dodává spisu tomuto přiložený a přehledný plán hradu Helštýn, se vzornou pílí spisovatelovou nakreslený. Kniha skládá se ze třech dílů: I. Helštýn jindy a nyní. Popis II. Dějiny hradu Helštýna a jeho pánů. III. Pověsti o Helštýně. — Rozvrh spisu a upotřebení látky může popisovatelům hradů sloužiti vzorem a jest zajisté velmi žádoucno, aby všecky hrady, co se jich na Moravě zachovalo, nalezly rovněž prozíravé a dovedné badatelo jako Hrad Helštýn v péru Kahligovu. Posloužil spisovatel monografií touto netoliko historikům vůbec, nýbrž také pěstovatelům vlastivědy naší zvlášť a kulturní dějepiscové shledají v ní taktéž mnoho důležitých pokynů k porozumění těch časů, v kterých hrady rytířské vznikaly, tvoříce rozhraní mezi dobou původně a ryze slovanskou a tou dobou, kdy i na Moravě kulturní a sociální vlivy západní působiti začaly.

I. Wurm.

Beiträge zur Fortpflanzungsgeschichte des Kuckucks. Od Václava Čapka. Zvláštní otisk z časopisu „Ornithol.-Jahrbuch“ VII. 1896, — 78 stran velké osmerky. — Život kukačky liší se od života našich ostatních ptáků v nejedné příčině, nejvíce však tím, že kukačka žádného hnízda nestaví, nýbrž vajíčka svá jiným ptákům podkládá, kteří je vysedávají a mladé kukačky s ochotou vychovávají. Ačkoliv však nápadnému opeřenci tomuto více pozornosti se věnuje, nežli snad kterémukoliv jinému ptáku evropskému, tak přece nepodařilo se ještě nahlédnouti úplně do tajuplného počínání jeho, jakož i s ji-

stotou vysvětliti nelze mnohých okolností, jež se průběhem podkládání vajíček do cizích hnízd, až do vylíhnutí mladých kukaček vyskytují. Dosavádní podrobnější zprávy o kukačce pocházejí větším dílem od ptakoznalců cizozemských, zejména německých a proto s potěšením zaznamenáváme, že pojednání, na něž zde upozorňujeme, sepsal Moravan, p. V. Čapek, nár. učitel v Oslavanech a horlivý ornitholog. Spisovatel pozoroval kukačky v okolí působiště svého více let po sobě a podává dotyčné zkušenosti po krátké předmluvě v následujících oddílech: I. Seznam nalezených vajíček kukaččích (245 kusů), přehledně sestavený, ve způsobě katalogu s dvanácti rubrikami, k tomu poznámky. II. Seznam nalezených mladých kukaček (28 kusů) s poznámkami. III. Něco ze života kukačky. IV. O rozličných okolnostech při nálezu kukaččích vajíček. V. Všeobecný popis kukaččích vajíček. VI. Barva kukaččích vajíček. VII. Ptáci, kteří u nás (v okolí Oslavanském na Moravě) kukačky vysedávají. VIII. Kolik vajíček snese kukačka ročně a v jakých přestávkách? Z pouhých nadpisů jednotlivých oddělení již poznati lze, jak mnoho ku dalšímu poznání kukačky potřebné látky zde nashromážděno a jak pilně a vytrvale náš badatel sobě vedl. Pan Čapek hodlá však život kukačky i na dále sledovati a proto očekávati můžeme od něho časem opět nových, obšírnějších zpráv o předmětu tomto. *J. Talský.*

Zprávy spolkové.

Zpráva o valné hromadě Vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci.

konané dne 22. března 1897.

Účast na schůzi té byla značná; listinu přítomných podepsalo 48 členův; taktéž více dám bylo přítomno.

1. Valnou hromadu zahájil předseda spolku, p. Dr. Jan Hynek, a vyzval jednatele, aby přečetl zápis o valné hromadě ze dne 29. února 1896; protokol ten byl bez poznámky schválen a paní Annou Žáčkovou a p. prof. Vítem Hřivnou podepsán.

2. Po té přednesl vp. Josef Vyvlečka obšírnou zprávu o činnosti spolkové v roce 1896, z níž vysvitalo, že výbor všemožně se staral, aby dostál účelu svému, jednak vlastní prací, jednak organisací činnosti, jednak navazuje si styky s jinými spolky a ústavy učenými.

a) Ve příčině archaeologické dal výbor prozkoumati pověstné trhliny „díry“ na Radhošti, kterouž práci s velkou pílí a obezřetností vedl dp Frant. Přikryl, kaplan soběchlebský a dopisující člen c. k. ustř. komise vídeňské i spolku našeho, pak pokračoval v prozkoumání mohyly u Bělotína; vp. Vyvlečka bádal na hradisku u Loučky; p. J. L. Červinkovi povolena subvence 100 zl. na ohledání všelikých hradisk v jihozápadní Moravě; z Kožušan a Nákla získány cenné sbírky archaeologické, jež v tamních školách uschovány byly.

b) Sbírky národopisné obohaceny dary krojův a figurin, jak koupí starých výšivek. Archivu přirůstly četné odpovědi na „Tazatele národopisného“.

c) Sbírce přírodnin přibylo 26 druhů ptactva z pozůstalosti † p. děkana Rud. Kašpara v Bludově.

d) Sbírce církevních památek přibyla starobylá roucha kostelní z Radhostic, jež sl. obec darovala vlast. Muzeu.

e) Nejvíce prospěl spolku neunavný badatel vlastivědný p. prof. Vinc. Prasek, vydav jmém em a nákladem spolku vzácné dílo: „Tovačovská kniha ortelů olomuckých“, jež se všeobecným souhlasem byla přijata.

f) Časopisu muzejního vydáno pro různé nehody, jež p. redaktora, c. k. notáře Jarosl. Palliardi, potkaly, toliko čísla 49. a 50.

g) Spolek uspořádal v 10. výroční den úmrtí zakladatele muzea, prof. Jana Havelky, dne 19. října slavnostní schůzi.

h) Ve zprávě vzpomenuto též uznání, jehož se spolku dostalo od sl. výboru Národopisné výstavy československé, od stařičkého spisovatele p. Fr. Pluskala Moravičanského, od † prof. Frant. B. Ševčíka, prof. Jos. Smolíka a sl. výboru moravsko-slezské besedy v Praze.

i) Členů čítal spolek: 4 čestné, 70 zakládajících, 1001 činných.

Protektorem vlast. muz. spolku jest Jeho knížecí arcibiskupská Milost, nejdůstojnější pan kníže arcibiskup olomucký, dr. Th. Kohn, jenž zvláštní přízeň projevuje spolku tím, že ráčí na bytné přispívati ročně 750 zl.

j) Výčtem cennějších darů a pohrobní vzpomínkou zemřelým členům: prof. Fr. K. Ševčíkovi $^{2}/_{3}$. děk. Rud. Kašparovi $^{1}/_{2}$. a zemsk. radovi Kürschnerovi skončena zpráva jednatelova, jež po malém

doplňku o účasti na pohřbu p. děkana Kašpara byla schválena.

3. Zprávu pokladní přednesl pan účetní, Miloš Otáhal, z níž bylo zřejmo, že spolek v roce 1896

Přijal:

Od členův	890·—	zl.
Dar: J. k. a. Milosti	750·—	„
„ J. J. kn. Liechtensteina	50·—	„
„ Ústř. záložny roln.	100·—	„
„ Různé	124·18	„
Subvence státní	300·—	„
„ zemská	200·—	„
Za tiskopisy	82·56	„
Úroky	279·88	„
Různé jiné (vstupné a j.)	27·03	„
	2803·65	zl.

Vydal:

Knihtiskárně	836·65	zl.
Chemigrafie, kresby a redakci	151·66	„
Za inventář	345·38	„
Nájemné	844·33	„
Za bádání a j.	121·14	„
Za řemesl. práci	52·02	„
Administraci	217·87	„
Sluhovi a čištění Muz.	30·—	„
Různé výdaje	177·10	„
	2776·15	zl.

Fond na zbudování vlastního domu vzrostl na 4094·59 kr.

4. Zpráva tato byla po návrhu dozorčí rady, jejž tlumočil p. ředitel K. Sojka, schválena a výboru odstupujícímu uděleno absolutorium. —

5. Na to přijat rozpočet na r. 1897 takto:

Příjmy:

Od členův	1000	zl.
Dary	995	„
Subvence	500	„
Úroky	280	„
Za tiskopisy	141	„
	2916	„

Výdaje:

Za časopis	1000	zl.
Za administraci, obrázky, poštovné	580	„
Bytné	926	„
Bádání	100	„
Koupě	150	„
Sluhovi	100	„
Pojistné	60	„
	2916	„

6. Dále upozornil předseda, že bylo dle stanov vylosováno 5 členů výboru a sice pp.: P. Osvald Hermánek, Dr. Jan Hynek, účt. Mil. Otáhal, stav. Pallat, knihk. Promberger; kromě těch že z výboru dobrovolně vystoupili pp.: Ludv. Cigna a dr. Maur. Remeš, tak že nutno voliti: 7 členů výboru, 3 náhradníky a 4 členy rady dozorčí.

Po návrhu p. Dra Jana Žáčka upuštěno od volby lístkové a zvoleni akklamací tito pp.: a) do výboru: prof. Jar. Souček, P. Fr. Ocásek, Dr. Jan Hynek, účetní Ed. Klement, stavitel Al. Pallat, knihkupec Rom. Promberger a MUDr. Ant. Hříbek; — b) za náhradníky pp.: mag. farm. Jos. Knecht, nadučitel Ant. Pecha z Kožušan a učitel Frant. Šídlo; c) do rady dozorčí pp.: Dr. Jul. Ambros, inspektor V. Navrátil, účet. M. Otáhal a ředitel K. Sojka. Vyvolení vesměs projevili ochotu, ve výboru spolku pracovati.

7. Mezi volnými podáními vyzval nejprve předseda slavnou valnou hromadu, aby uctila památku členů zesnulých, což povstáním se sedadel se stalo. Pan dr. Rich. Fišer tlumočil zase přání obecenstva, aby sbírkám muzejním dostalo se brzy vlastního přístřeší. I uloženo novému výboru, aby akce té vřele a všemi prostředky možnými se ujal.

8. Na konci vzdal ještě předseda díky všem příznivcům spolku, jmenovitě ústavům a spolkům, jež ve styku s námi jsou, dárcům, sl. redakcím a účinkovavším při všelikých schůzích, načež valná hromada po třihodinném sezení skončena.

Noví členové přistoupili:

Za členy činné:

P. T. sl. Františka Adamcová v Českých Budějovicích.

P. T. p. Alois Ambros, ředit. cukrovaru v Holici.

Dp. P. Frt. Ambrož, kurát v ústavu choromyslných u Brna.

P. T. p. Josef Bališ, úředník cukrovaru v Hejčíně.

P. T. p. Aug. Braulík, ředit. c. k. tkalc. školy v Nov. Jičíně.

Slav. Beseda občanská v Kojetíně.

P. T. p. Jan Běloch, mag. pharm. a droguista v Přerově.

P. T. p. Theodor Brázda, vrchní inženýr v Krňově.

P. T. p. Vlad. Běhal, bohoslovec v Brně.

Slav. beseda měšťanská v Třebíči.

P. T. p. Em. Bárta, profesor v Litomyšli.

P. T. p. Fr. Běhal, nadučitel v Dubu.

P. T. p. Alois Biňovec, pokladník cukrov. v Hejčíně.

Ctih. konvent dominikánský v Olomouci.

P. T. p. Josef Černoch, c. k. berní kontr. v Kojetíně.

P. T. p. Josef Černý, řídič lokomotiv při společ. rak. uh. stát. dráh v Olomouci.

P. T. p. Ant. Částek, c. k. vrchní geometr evid. v Prostějově.

Dp. Leopold Černý, kooper. v Lipníku.

Slav. čtenářský spolek v Olšanech u Olomouce.

Slav. čtenář.-pěvecký spolek „Lidumil" v Dolanech.

P. T. p. Svatopluk Čech, básník a spisov. v Praze.

Dp. P. Vinc. Černoch, koop. v Brumově.

P. T. p. MUdr. Jan Černý, lékař v Kojetíně.

Vdp. Jan Čižmář, farář v Dol. Štěpánově.

Slav. čten. pěvecký spolek „Vlastimil" v Hnojicích.

Slav. čten. pěvecký spolek „Slavomír" v Seničce.

Slav. čtenář.-pěvecký spolek „Břetislav" v Řepčíně.

Slav. čtenářský spolek v Bystročicích.

Slav. Česká beseda v Nov. Jičíně.

P. T. p. Fr. Dočkalík, učitel v Bílovicích u Uh. Hradiště.

P. T. Rudolf Drápal, učitel v Návojné p. Brumov.

Vdp. Jan Drábek, farář v Kašavě, p. Vel. Lukov.

P. T. p. Jan Dvořák, účetní záložny v Troubelicích u Unčova.

P. T. p. JUDr. Alois Daněk, advokát v Uh. Hradišti.

Důst. p. P. Antonín Daněk, farář ve Štarnově.

Důst. p. P. Jan Dokoupil, farář v Jindřichově.

P. T. p. Josef Doležel, účetní velkostatku v Bystřici p. H.

P. T p. Frant. Doležel, učitel při česk. chlap. škole v Kroměříži.

P. T. p. Josef Dobeš, mistr stolářský v Olomouci.

P. T. sl. Bětuška Dostálová, učitelka v „Pöttingeu" v Olomouci.

P. T. sl. Žofie Dvořáková, učitelka v Hranicích.

P. T. p. Václav Donát, soukromník v Hejčíně.

P. T. p. Dominik Drexler, továrník v Kojetíně.

Vdp. Josef Doležel, farář v Chropíni.

P. T. p. Jaroslav Entner, účetní v Háji u Mohelnice.

Dp. Jan Filip, katecheta v Kojetíně.

P. T. p. MUDr. L. Fresl, sekund. lékař v zem. blázinci ve Šternberku.

Důst. p. P. Alois Freund, kooperator v Paskově.

P. T. p. Eduard Fiala, zemský inženýr a numismatický spisovatel v Praze.

P. T. p. Karol Fišara, rolník číslo 4 v Náklo.

P. T. p. MUdr. Fr. Fišer, městský lékař v Ivančicích.

P. T. p. dr. Rich. Fišer, právní prakt. v Olomouci.

P. T. p. MUDr. Glücksmann, panský a lázeňský lékař v Luhačovicích.

Dp. Josef Glabazna, katecheta v Lipníku.

Vdp. Fab. Gregárek, farář v St. Bělé.

P. T. p. Rajmund Gold, lesmistr a správ. velkostatku v Bystřici p. H.

Vdp. Josef Habiger, farář v Troubkách u Přerova.

P. T. p. Josef Hájek, učitel v Bouzově u Loštic.

Dp. Fr. Hammer, kaplan v Žalkovicích u Říkovic.

P. T. p. Fr. Hájek, správce školy v Bělidlech.

P. T. p. Josef Hájek továrník v Kojetíně.

Vdp. Frt. Hala, farář ve Vrchoslavicích.

P. T. p. MUdr. Pavel Hess, sekund. lékař ústavu choromyslných v Praze.

P. T. p. JUdr. Frt. Heyl, c. k. notář ve Šternberku.

P. T. p. Rudolf Hledík, říd. učitel v Tvarožné u Brna.

P. T. p. Al. Hradil, učitel v Kokorách u Přerova.

P. T. p. Ferdinand Hedvíček, měšťan v Kojetíně.

P. T. p. Em. Hildebrand, řídič lokom. při spol. rak. uh. stát. dráh v Olomouci.

P. T. p. Petr Holeček, řídič lokom. při spol. rak. uh. stát. dráh v Olomouci.

P. T. p. Ignác Hošek, prof. obchod. školy na Mělníce.

P. T. sl. Františka Hrbáčková v Olomouci.

Důst. p. P. Rudolf Hrdlička, farář v Dobromělicích.

P. T. p. JUDr. Jan Hromada, sekretář obchod. komory v Čes. Budějovicích.

Důst. p. P. Karel Hubík, prefekt semináře v Kroměříži.

P. T. JUDr. Quido Houba, advok. konc. v Lipníku.

P. T. p. JUdr. Josef Horák, advokát v Prostějově.

P. T. p MUdr. Adolf Hrstka, lékař v Štramberku.

Vdp. Josef Hudec, farář v Šlapanicích.

Vdp. Jan Hudeček, farář v Rychtářově.

P. T. p. Petr Hykel, obchodník v Štramberku.

P. T. p. JUdr. Frt. Hylák advokát v Kojetíně.

Vdp. Jan Halouzka, farář v Řešově.

P. T. sl. Růžena Honzová, chovanka v „Pöttingeu„ v Olomouci.

P. T. p. Alois Chudoba, učitel měšťan. školy v Lošticích.

P. T. p. Ladislav Chválek, učitel v Chvalčově.

P. T. p. Alois Jirásek, spisovatel v Praze.

P. T. JUDr. Josef Janda, c. k. notář v Litomyšli.

P. T. p. Jos. Jungmann, komin. mistr v Olomouci.

Dp. P. Ignác Janák, kaplan v Hulíně.

P. T. p. Alois Kadlíček, strojník při spol. rak. uh. st. dráh v Olomouci

P. T. p. Isidor Kahlig, správce školy v Bělidlech.

Dp. P. Heřm. Kamaryt, katecheta na Smíchově.

P. T. p. Filip Kaulfus, mag. pharm. v Olomouci.

Vdp. Jan Kašpar, farář v Lošticích.

P. T. p. Karel Klvaňa, pošt. úřed. v Sv. Petru v Krajině.

P. T. sl. Ludmila Koudelková, chovanka v „Pöttingeu“ v Olomouci.

Důst. p. P. Jakub Kohout, farář v Želči.

P. T. p. Josef Komínek, řídič lokom. při spol. rak. uh. st. dráh v Olomouci.

P. T. p. Arnošt Kopřiva, ředitel škol v Lošticích.

P. T. p. Josef Koželuha, mlynář v Bílovicích u Uh. Hradiště.

Ctih. p. Jan Kovář, bohosl. v Brně.

Dp. P. Karel Keprt, kaplan ve Vel. Týnci.

P. T. p. Jan Korhoň, nadučitel v Hejčíně.

Vdp. V. Kosmák, farář a spisovatel v Tvarožné.

P. T. p. Josef Kotouček, měšťan v Kojetíně.

P. T. p. Josef Koza, odb. učitel v Hulíně.

P. T. p. Vilém Kožušníček, c. k. kontr. ass. v Kojetíně.

P. T. p. J. Krátký, továrník v Přerově.

P. T. p. Josef Krátký, správce cukrovaru v Mal. Prosenicích.

P. T. sl. Aloisie Krejčí, učitelka ve Smržicích.

P. T. sl. Mařenka Kreislová, učitelka v Holešově.

Vdp. Jan Krobot, farář v Mostkovicích.

P. T. p. Leopold Krybus, kand. notářství v Hodoníně.

P. T. p. Frt. Kryštof, učitel v Dubě.

Vdp. Ed. Křižánek, farář v Ostravici.

Dp. P. Václav Kubíček, nadační kaplan v Lošticích.

Vdp. Josef Kuča, farář ve Vítkovicích.

Dp. P. Alois Kusala, koop. v Rožnově.

P. T. p. Josef Knecht, mag. pharm. v Olomouci.

P. T. pí. Hedvika Krčková č. 25. v Hnojicích.

P. T. p Frant. Kratochvíla, skladník při spol. rak uh. st. dráh. v Olomouci.

Vdp. p. th. dr. Jiří Láska, farář v Penčicích.

Dp. P. Alois Ležák, fund. kaplan ve Vyškově.

P. T. p Maxm. Lopata, správce cihelen, vápenic a hospodářství v Litoměřicích.

P. T. p. Jindřich Marek, vrch. inženýr stát. drah v Prostějově.

Důst. p. P. Frant. Marjánek, kooperator v Měrotíně.

P. T. p. Theodor Mastný, továrník v Lomnici nad Popelkou.

P. T. p. Ant. Meinhardt, správce dolů v Dombrové.

P. T. p. Frant. Meinhard, účetní v Dombrové.

P. T. p. Fr. Maca, učitel v Chropíni.

P. T. p. Čeněk Marek, nadučitel v Slatěnicích.

P. T. p. MUDr. Jos. Mikeš, lékař v Katusicích, Čechy.

P. T. sl. Mařenka Míková, chovanka v „Pöttingeu“ v Olomouci.

P. T. p. Fr. Mík, učitel v Náklu.

P. T. p. Jan Michna, posluchač uměl. průmysl. školy v Praze.

Slav. Moravsko-slezská beseda v Praze.

P. T. p. Petr Mucha, učitel v Nedašově.

Vdp. Matěj Musil, děkan a kanovník v Hradci Králové.

Slav. Muzejní společnost pro okres humpolecký v Humpolci.

P. T. p. MUDr. Alois Nakládal, lékař v Strážnici.

P. T. p. Aleš Nečesaný, učitel v Hodolanech.

P. T. p. K. Neubauer, učitel v Tvarožné.
Dp. P. Krist. Novák, koop. v Chropíni.
Vdp. Fr. Novotný, em. farář v Dolanech.
P. T. p. MUDr. Návrat, primární lékař zem. blázince ve Šternberku.
P. T. p. Fr. Nedoluha, účetní zálož. rol. v Litovli.
P. T. p Ant. Nekula, c. a k. poručík 16. pěš. pluku v Bělováru.
P. T. p. Frant. Novotný, docent ú. op. staveb. inženýr a geometr v Praze.
P. T. p. Mag. far. Flor. Oščádal, droguista v Přerově.
P. T. p. Pavel Odstrčil, c. k. fin. koncipista v Olomouci.
Vdp. Jan Oth, farář v Tršicích.
P. T. p. MUdr. Alois Papírník, prim. lékař v ústavu choromyslných u Brna.
P. T. p. Jan Pěnička, c. k. respicient fin. stráže v Hejčíně.
P. T. p. JUdr. Václav Perek, advokát v Mor. Krumlově.
Vdp. Ed. Petersburg, farář v Mor Krumlově.
P. T. p. Vilém Paták, učitel v Štěpánově.
P. T. p. Josef Pabiška, expeditor sever. dráhy v Olomouci.
Vdp. Alois Pavlíček, farář v Plumlově.
Dp. P. Jos. Polášek, kaplan v Tovačově.
Dp. Fr. Podivinský, koop. v Hulíně.
P. T. p. Fr. Popelka, učitel v Chropíni.
Vdp. Josef Potůček, farář v Hulíně.
P. T. p. MUdr. Fr. Poštulka, c. k. okr. lékař v Hustopeči u Brna.
P. T. p. Krišt. Petrlík, prof. čes. techniky v Praze.
Vdp. Ferdinand Plachý, děkan v Žebráku.
Důst. p. P. Ferdinand Plachý, farář v Jestřabí.
P. T. p Ferdinand Prager, učitel v Uh. Brodě.
P. T. p. Vinc. Prasek, c. k. professor v Olomouci.
P. T. p. Tom. Syl. Pruša, oděvník v Uh. Hradišti.
P. T. p. Aleš Procházka, učitel ve Lhotě p. Dědice.
P. P. p. MUdr. O. Přikryl, lékař v Prostějově.
Dp. P. Alois Pyskovský, koop. v Drahotuších.
P. T. sl Anna Ptáčková v Olomouci.
P. T. p. MUdr. B. Remeš, lékař v Příboře.
P. T. pí. Pavla Remešová, choť c. k. okres. komisaře v Brně.
Důst. p. P. Rudolf Reitter, farář v Lysicích.
Důst. p. P. Jan Rosa, koop. v Tovačově.
P. T. p. Frt. Ročák, učitel v Nedašově Lhotě u Val. Klobouk.
P. T. p. Václ. Royt, c. k. zemský školní inspektor v Brně.
P. T. p. JUDr. Hugo Richter, advok. v Lipníku.
P. T. p. Josef Richter, notář. koncip. v Olomouci.
P. T. p. Adolf Ručka, c. k. profesor v Král. Hradci.
P. T. p. Ant. Růžica, odborný učitel v Uh. Ostrohu.
P. T. p. Josef Rypka, c. k. pošt. assistent v Olomouci.
P. T. p. Alois Rychlý, ass. lékárnictví v Olomouci.
Slav. Řemeslnická beseda ve Frýdlantě u Místku.
Slav. Ředitelství škol měšť. v Kojetíně.
P. T. p. Jos. Řehulka, učitel v Oseku.
P. T. p. Jan Řoutil, statkář ve V. Újezdě u Lipníka.
P. T. p. MUdr. Josef Schwarz, obv. lékař v Litenčicích.
Vdp. dr. Cyril Seifert, kněz řádu augustiniánů v Star. Brně.
Nejd. p. Leo, bar. ze Skrbenských, olom. nesídelní kanovník a farář v Melči.
P. T. p. Ant. Soják, předs. silo. výboru v Uh. Hradišti.
Slav. spolek katol. tovaryšů v Kojetíně.
P. T. p. Frt. Stojan, učitel měšť. škol v Kojetíně.
P. T. p. MUdr. B. Stuchl, sekund. lékař v zemské nemocnici v Olomouci.
P. T. p. J. Svačina, lékárník v Bystřici nad Pernštýnem.
Slav. beseda obč. v Náměšti u Olomouce.
Slav. muzejní a knihovní jednota v Kroměříži.
Slav. ředitelství vyš. zem. reálky v Uh. Brodě.
P. T. p. J. Sopůch, bohoslovec v Brně.
P. T. p Josef Spurný, soukromník v Olomouci.
P. T. p. Fr. Stupal, bohoslovec v Brně.
P. T. p. Jan Smejkal, assist. c. k. rak. st. dráh v Kozím Krku.
Slav. záložna rolnická v Uh. Hradišti.
Slav. záložna rolnická v Žeravicích.
Slav. záložna vzájemná v Nové Říši.

Slav. záložna občanská v Přelouči.
Slav. záložna občanská v Holešově.
Slav. záložna rolnická v Černotíně.
Slav. spolek katol. tovaryšů v Holešově.
Slav. správa 5titříd. obecné školy dívčí v Kojetíně
Dp. Bartol. Stejskal, kooper. v Lošticích.
P. T. p. Alois Svoboda, obchod. příručí u firmy V. J. Rott v Praze.
P. T. p. Karel Schmid, c. a k. setník n. o. v Zábřehu.
P. T. p. JUdr. Otmar Scholz, advokát v Hustopeči.
Důst. p. P. Antonín Sehnal, farář v Paršovicích.
P. T. sl. Mařenka Šikolová, učitelka v Přerově.
P. T. p. Alois Šmejkal, učitel v Chotěboři.
Vdp. Tomáš Šilinger O. S. A. v Brně.
Dp. Arnošt Šmehlík, kaplan v Dubu.
P. T. p. Josef Student v Klášt. Hradisku.
P. T. p. J. Šuba, starosta v Týnečku.
P. T. p. Štěpán Šula, správce školy v Drahanovicích.
Dvojctihodný p. lic. theol. Fr. Šebesta, ev. farář v Hustopeči.
P. T. p. Karel Štaffa, c. k. kontrol. cukerní daně v Kojetíně.
P. T. p. Frt. Štěpán, lékař v Brumovicích.
Dp. P. J. Tománek, kaplan v Kojetíně.
P. T. p. Ant. Tůma, správce v N. Říši.
P. T. p. Emil Tepper, kapit. kancelista v Olomouci.
P. T. Učit. jedn. „Komenský“ ve Vsetíně.
Dp. Alois Urban, koop. v Penčicích.
P. T. p. Gustav Valášek, úřed. cukrov. v Hejčíně.
P. T. p. Jos. Valenta, rolník v Slatěnicích.
P. T. p. Boh. Věženský, techn. adjunkt v Holici.
Dp. P. Ed. Vichta, kaplan v Lysicích.
P. T. p. Josef Volný, správce školy v Honěticích u Zdounek.
P. T. p. Jan Vrtal, profesor v Rychnově nad Kněžnou.
P. T. p. dr. Jar. Vrchlický, profesor, básník a spisovatel v Praze.
P. T. p Al. Vrtěl, tech. adjkt. v Holici.
P. T. p. Rud. Vykruda, cukrmistr v Hejčíně.
P. T. p. Josef Večerka, úředník cukrov. v Chropíni.
P. T. p M. Vlček, radní v Tišnově.
Vdp. Fr. Vondráček, kons. rada a farář v Batelově.
P. T. sl. Hedvika Vymětalová, učitelka v Hvozdné.
P. T. p. Jan Veselka, kancelista sev. dráhy v Olomouci.
P. T. p. Josef Vondra, řídič lokomotiv při společnosti rak. uh. státn. dráh v Olomouci.
P. T. p. Karel Vrbík, c. k. assistent cukerní daně v Kojetíně.
P. T. p. P. Josef Vychodil, koop. v Klenovicích.
P. T. Verein für öster. Volkskunde ve Vídni.
P. T. p. Vojtěch Woráček, správce cukrovaru v Hejčíně.
P. T. sl. Růžena Wiedermannová, učitelka v „Pöttingeu“ v Olomouci.
P. T. p. MUdr. Hynek Zatloukal, obv. lékař v Brumově.
P. T. p. Kamil Zezula, učitel v Náklu.
P. T. p Josef Zimek, c. k. pošt. oficiál ve Šternberku.
P. T. p. Rajmund Zigmund, říd. učitel v Seničce.
P. T. p. Vinc. Zlámal, učitel v Břestě.
P. T. vysokoblah. p. Fr. rytíř Zapletal, dvorní rada v Brně.
P. T. p. Frt. Zapletal, obchodvedoucí v Uh. Hradišti.
P. T. sl. Mařenka Zaoralová, c. k. pošt. expeditorka v Kojetíně.
Důst. p. P. F. Zgoda, kaplan v Dubanech.
P. T. p. J V. Želízko, assist. při palaeontologickém muzeu c. k. university ve Vídni.

Redaktor: Jos. Vyvlečka. — Nákladem vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci.
Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

Čís. 1. Vchod do jeskyně.

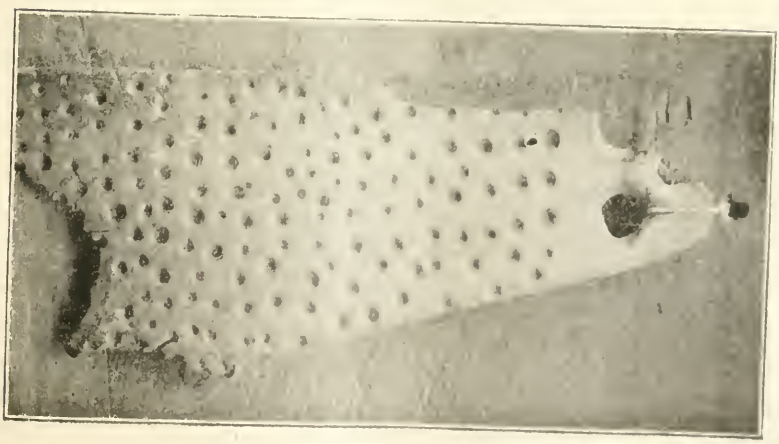

Čís. 6. Kost hlazená a důlky ozdobe á.

KOSTELÍK.

Čís 2. Vodní jár v jeskyni.

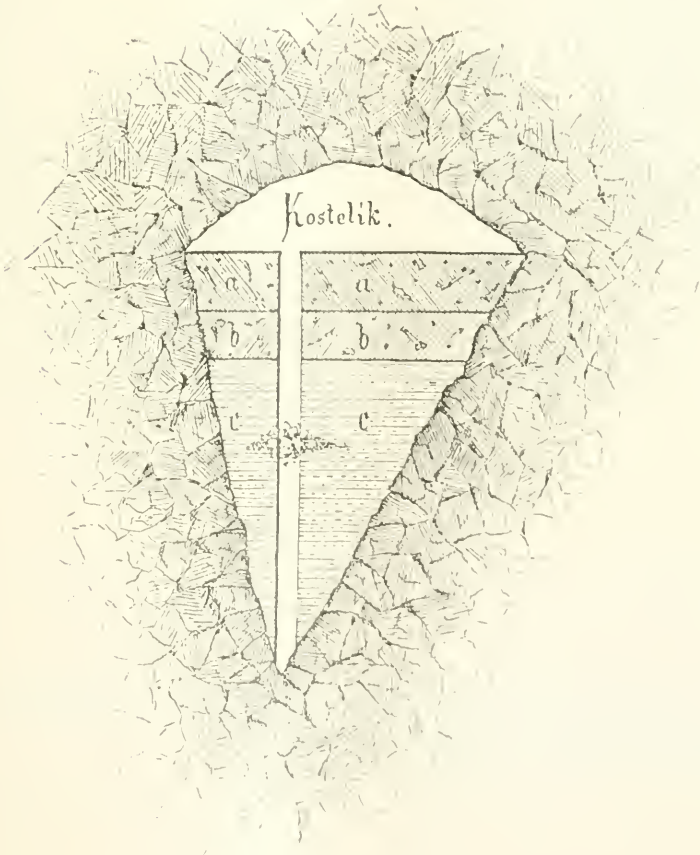

Čís 5. Průrys šachty první.

KOSTELÍK.

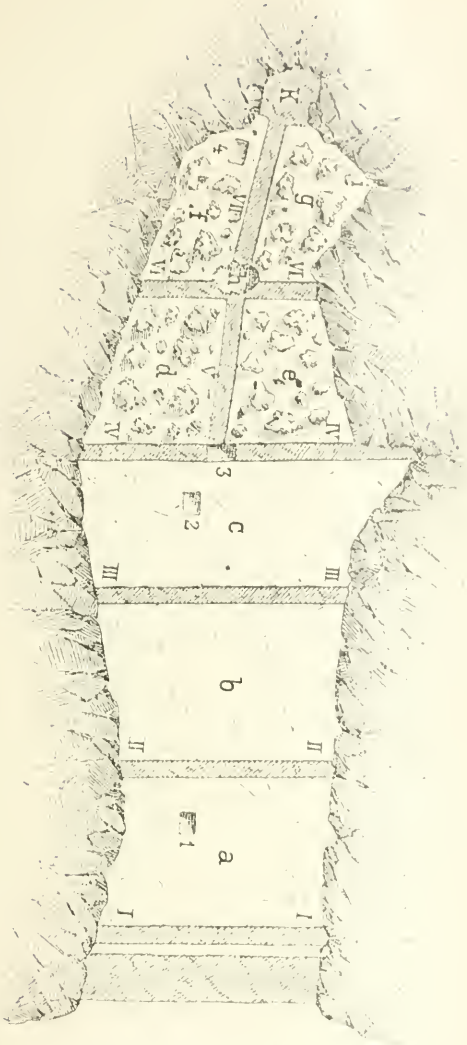

Čís. 3. Půdorys jeskyně.

Čís. 8. Započatý nástroj ze sobího parohu.

Čís. 9. Nedokončený nástroj ze sobího parohu.

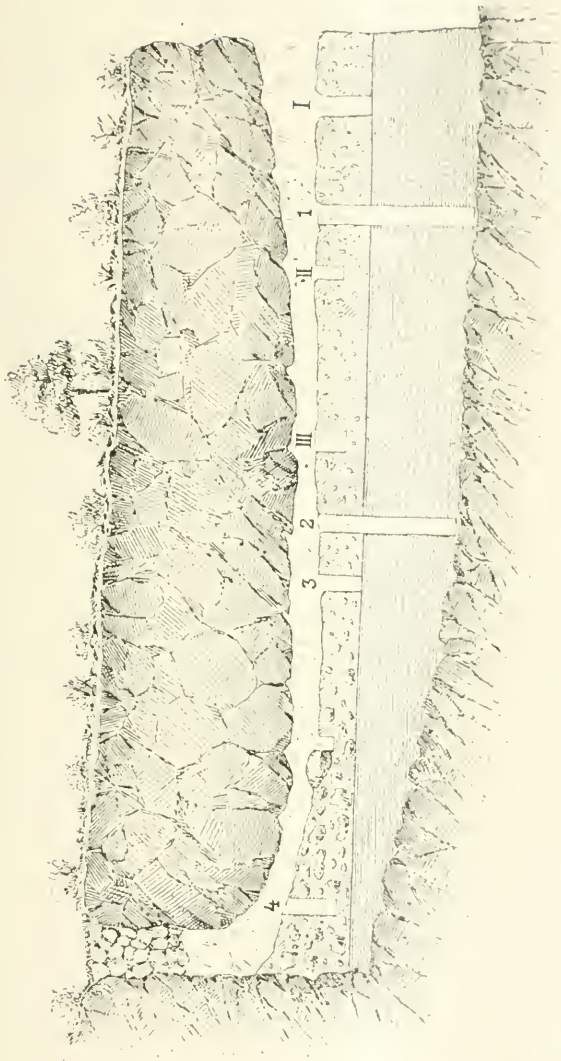

Čís. 4. Průrys jeskyně.

Čís. 7. Týč ze sobího parohu, uprostřed rýhou opatřená.

KOSTELÍK.

Ročník za 2 zl. Členům spol. muz. vydává se za cenu sníženou.

ČASOPIS

Expedice v České ulici (Národní dům III. poschodí.)

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 56. Spořádáno v prosinci r. 1897.

Vývoj některých ornamentů našich lidových ve vyšívání[1]).

Studie Vlasty Havelkové. Kresby opatřila Madl. Wanklova.

V článcích o lidovém vyšívání pronesla jsem v Časopise olomuckého musea názor, že z částic hlavních ornamentů tam uvedených sestaveny jsou ornamenty nové.

Tak na příklad dovodila jsem, že z rozpůleného jablíčka planého utvořen byl dokonalý ornament jablíčka, z dvou jáderek téhož jablíčka že vyvinul se ornament srdečkový (hlavně v hanáckém vyšívání), z odkvětí (sušně) jablíčka zase že byla vytvořena lístková palmeta; pak že z polního zvonečku (v hanáckém vyšívání) vyvinul se ornament zvonkový, dále z jednoduché vlnice pomocí přímočárné techniky že povstal meander (sekaná cesta), z něhož opětně vznikl oblíbený v lidovém vyšívání „sekáč“ neboli „háček“. Dále dovodila jsem, kterak ve vyšívání našem vyvinul se ornament kohoutí, kterak z ocasových pér jeho povstala osmicípá hvězda a jiné.

Další porovnávání přivedla mne na nové doklady, které osvětlují názor, jejž jsem taktéž dříve již pronesla, totiž: že z částic hlavních motivů ve vyšívání našem se vyskytujících, vytvořeny jsou nejen ornamenty samostatné, nýbrž že z nich sestaveny byly během času celé řady krásných vzorů.

Lid náš prvotní jednoduchý motiv, kterýž zajisté v pradávných dobách měl hluboký význam náboženský, během staletí ponenáhle ornamentoval a stilisoval. Přirozeno tudiž jest, že ve vyšívání národním ponechány jsou vedle dokonalejších a složitých ornamentů též jednoduché prvotní motivy. Když pak v rukách lidu jednoduché ony motivy proměňovaly se znenáhla v ornamenty vždy víc a více dokonalé, až pak konečně jako bezvadné a umělecky vytříbené ve vyšívání našem se objevily, hnulo se opětně sta ruk pilných vyšívaček, by dokonalé ornamenty tyto na jednotlivé částky rozbíraly a každou takovou částku od hlavního ornamentu odtrhnutou, aby znova stilisovaly a v rozmanité vzory spojovaly a skládaly.

---

[1]) Pojednání, jež zde uveřejňujeme, věnoval výbor Vlastenského spolku muzejního Jeho knížecí Milosti, Nejdůstojnějšímu panu arcibiskupu Theodorovi, protektoru spolku, na důkaz vděčné oddanosti a nejhlubší úcty.

Skládání a opětné rozebírání toto ornamentů našich lidem samým jest charakteristickým a důležitým momentem ve tvoření vzorů našich lidových a sice jak ve vzorcích přímočárných tak v oblých a podává neklamné svědectví, že lid náš jmenované vzory samostatně tvořil bez cizího vlivu a bez cizí pomoci. Jak jsem již podotkla, zachovala konservativní povaha lidu našeho ve vyšívání jednoduché prvotní motívy vedle složitějších a umělecky již stilisovaných, a proto také postupný vývoj oněch ornamentů i celých vzorů dá se přesně a neklamně z vyšívání samého dokázati a zjistiti.

Mezi množstvím různých motívů, zachoval se ve vyšívání lidovém jednoduchý motív v celém svém vývoji, zejména při ornamentu ptačím čili kohoutím.

Abych poněkud vysvětlila postup tvoření se ornamentu toho a kterak z něho další vzory vznikaly, sestavila jsem podoby kohoutí z nejstaršího vyšívání kútních plachet a řadu jiných vzorů, jež k vysvětlení jsou nevyhnutelně potřebny.

Uvádíme též primitívní motív ptačí. Jest to malý kohoutek z pásu zástěry z Hlohovských hor v Uhrách z okolí Německého Pravna.

Zajímavo jest, že při vyšívání hlohovském, jež zvlášť hojně ptáčky (kohoutky) bývá oživeno, jako u mnohých jiných druhů lidových vzorů, pozorovati možno snahu vyšívaček, uvésti oblé formy na rohaté (přímočárné) tvary, což též na ornamentu kohoutím se jeví.

Ocas tohoto kohoutka tvoří dvě pérka mírně zahnutá; kdežto kohoutek jiný na témž pruhu vyšitý má pérka ocasová na jednom ostnu pernatém na dvě strany rozdělená.

Toto prvotní rozdělení pér ocasových na dva směry, pozorovati možno na umělecky dokonalém ornamentu kohoutím, jenž bývá vyšitý na nejstarších kútních plachtách uhersko-slovenských, jimiž se lůžko šestinedělek zavěšovalo.

Tito kohoutci jsou důmyslně stilisováni a na geometrické tvary uvedeni a nebyli pouhou jen náhodou na kútní plachty vyšiti, nýbrž sloužili k ochraně matky i děcka v šesti nedělích před všelikým kouzlem a očarováním, čemuž také nasvědčuje stará zápověď, aby roditelka za plachtu pohlížela.

Dle vypravování starých žen totiž, nesměla šestinedělka do vnitř světnice pohlédnouti, než jen skrze prolamovaný onen pruh aneb mřížkou, sice by k ní a dítku zlí duchové nabyli moci.

Tak poznamenal vel. pán Jelínek, farář v Bojkovicích, k starodávné vložce (síťce, mající vzor z kohoutích motívů sestavený), kterou Vlasten. museu před lety daroval, následovně: „Skrze síto toliko, jež bylo přišito prostředkem kútní plachty, kterou zastřeno bylo lůžko v šestinedělích před cizími zraky, směly hleděti ženy koutnice (roditelky) ven ze svého úkrytu.“

Kohouti na starých pruzích kútních plachet slovenských bývají buď bílým, někdy také černým hedbávím neb přízou, zhusta ale též pestrobarevně totiž červeným, zeleným a žlutým hedbávím plochým stehem vyšiti. Základní pak plátno kolem ornamentu jest

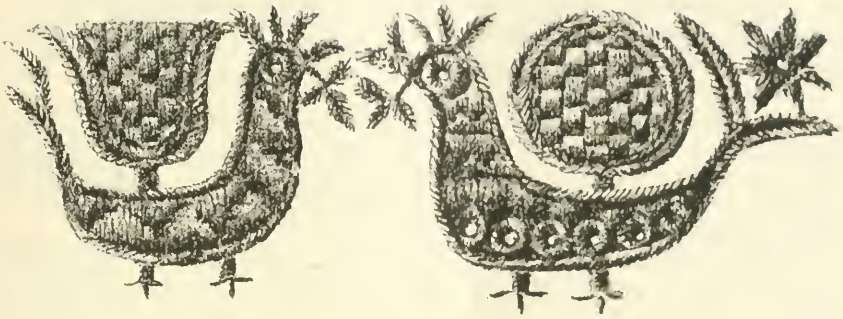

Kohoutky z vyšívaného pásu ze zástěr z okolí Německého Pravna.

bílým prolamovaným vyšíváním — tak zvanými hrachovinkami — pokryto. Ornament kohoutí na pruzích těch sestaven jest takto: Hlavu tvoří trojhran, na němž naznačen jest hřeben s dvěma ohnutýma cípy nebo též paprsky. Trup převeden jest na dva nesouměrně do sebe zabíhající čtverce. Nohy naznačeny jsou jediným neb dvěma pruhy. Ocas pak tvoří dva cípy ornamentovaného péří. Z tohoto ornamentu péřího způsobem docela přirozeným vyvinula se ve vyšívání lidovém osmicípá hvězda a jiné ještě motívy ornamentální, jejíchžto vývoj níže uvedu.

Kohoutek *a tab. I.* má ocasní pérka — vynechaná až na čtyři která na obou stranách ostnu souměrně jsou vyšita. Vršky těchto pér jsou při horním konci ocasu v přesných rohatých (přímočárných) liniích provedeny; kdežto při dvou dolejších pérech jsou vršky obloukovitě ohnuty, pokud tomu totiž přímočárná technika dovoluje.

Kohoutek *tab. I. b* má obloukovitě ohnutá pérka ocasová, na každé straně ostnu souměrně vyšitá tím způsobem, že tvar jejich nabyl tvaru zvonku, kdežto ostatní dvě pérka jsou zde vynechána.

Když pak jiná vyšívačka vrchní cípy zvonku při kohoutku *b tab. I.* až k šikmé linii vynechala, povstal motív jablíčku podobný (kohoutek *tab. I. c*), kdežto zbytky ostatních pér ocasových jako nepatrné obloučky na vršku motívku se jeví.

Kohoutek *d tab. I.*) má obloukovitě sehnutá pérka, jako je na ocasu kohoutku (*a tab. I.*) pozorujeme; a sice: na dolejší části ocasových pér k sobě stlačených má s delším poněkud ostnem vyšitá, vrchnější pak pernatý motív úplně jest zde vynechán.

Přidají-li se k těmto zvonkům, jak předešlý obraz ukazuje, souměrně na oba konce ostnu ještě dva podobné zvonky jiné, spojí-li se konce pér a posunou-li se těsně k sobě, vytvoří se růžice, jak na kohoutku *tab. II. a*) možno pozorovati.

Růžice tyto mají místo ostnu pernatého uprostřed umístěný menší nebo větší, různě vyplněný čtvereček. Souměrným odebráním ohnutých cípů pernatých kalichovitého ornamentu (*tab. I. b*) kolmo splývajících a posunutím k sobě, poměrně k velikosti ornamentu kohoutího rozšířených (zde tedy širších) dílů zbývajících, utvořil se ornament podobný vrchnímu konci šípu (*tab. II. obr. b*).

Jiná podoba kohoutí provedená v barvách, totiž: červené, zelené a žluté, má následkem střídání barev těch šípovitý ornament pernatý rozdělený na více kosočtverců (*tab. II. obr. c*), které se na obou stranách ostnu pernatého pravidelně rozkládají.

Na *tab. II. obr. d* vyobrazen kohoutek z užšího pruhu kútní plachty, jenž jest zmenšený a následkem toho, by souměrnosť ornamentu byla zachována, zkracena jsou pérka ocasní o jeden kosočtverec po obou stranách tak, že zůstaly jen tři kosočtverce na každé straně ostnu.

Zajímavé kohoutky (*tab. III. obr. a*) na některých pruzích kútních plachet vykazují nepravidelnost, mají totiž dvě pérka ocasová na jednom kolmo vybíhajícím pérku po dvou a na pérku vodorovně běžícím po třech kosočtvercích.

Další kohoutek (*tab. III. obr. b*) má obě rozvětvená pérka pravidelně na dva kosočtverce rozdělená.

Souměrným odebíráním kosočtverců, až na jediný, na každé straně ostnu, utvořila se polovice osmicípé hvězdice (*tab. III obr. c*), kterou jsem doposud v našem vyšívání lidovém nenalezla.[2]) U nás náhodou se snad podoba ta z vyšívání vytratila; ale polovice hvězdice ve vzorech našich sama o sobě s pernatým ostnem (stopkou) neb docela bez něho zhusta bývá vyšita.

Také v ruském vyšívání lidovém malí kohoutcí s polovicí hvězdice na místě ocasu se vyskytují.

Tab. III. obr. d) ukazuje kohoutka, se čtvrť hvězdicí bez ostnu mu na hřbetě sedící.

Konečně na *tab. IV. obr. a*) vyobrazen jest kohoutek, kdež souměrným přidáním čtyř kosočtverců a vynecháním ostnu pernatého uprostřed vytvořila se osmicípá hvězda naše.

Vedlejšího pak kohoutku (*tab. IV. obr. b*) hřbet a část krku zdobí osmicípá hvězda, která sprostěna jsouc ostnu, zvýšuje ladnosť klasického tohoto ornamentu.

Osmicípá hvězda brzy uvolněná od původního svého místa, prolétá jako samostatný ornament sta a sta vzorů lidových, kdež opětně tvoří řady různých vzorů, tu zvětšená, tu zmenšená, na jednotlivé částky rozebraná, různě zcelená, složená a mnohými ornamentálními přívěsky obohacená.

Odseknutím pak cípů hvězdice osmicípé, utvořena hvězda kusá (kohoutek *tab. IV. obr. c*), kteráž rovněž v národním vyšívání samostatně se objevuje.

Na následovném kohoutku (*tab. IV. obr. d*) pozorovati možno že má pérka ocasová v podobě rozštípené hvězdice utvořená. Hvězdice ta vyvinula se tím, že pernatý motív kohoutí (*tab. I. obr. c*) podobný jablíčku, též na způsob hvězdice neb růžice byl spojen a sestaven. Vyšívačka však vynechala tu vrchní část (polovice) motívku toho, jejž pak u spodu spojila a tím povstalý čtverhránek uprostřed hvězdičky prolamováním vyplnila.

---

[2]) **Právě v čase, když se článek dotiskoval, dostalo se mi ze Sobotiště kusu pruhu s kohoutky, jež mají polovici hvězdice vyšitou. To je ten kohoutek, jehož se nám doposud nedostávalo.**

Proti mým důvodům, týkajícím se vývoje osmicípé hvězdy z ocasových pér kohoutích, bylo namítnuto v jisté kritice toto:

„Že osmicípá hvězda čtvercového základu vznikla ze stilisovaného kohoutího ocasu, shledáváme, kterak takoví vykládači dovedou věci nejjednodušší vyložiti způsobem nejsložitějším.

Mně ale se zdá a každou chvíli je možno o tom prakticky se přesvědčiti, že přirozenější jest při kresbě postup tento: z kříže hvězda a spojením ramen této jednoduché hvězdice povstane osmicípá hvězda".

Neodpírám, že tužkou na papíře tímto pohodlným postupem mnohem snadněji možno vykresliti známou již osmicípou hvězdu; ale ženy slovanské, které za tehdejších pradávných časů vzory ony tvořily, neměly podobných pomůcek, nýbrž proměňujíce podobu kohoutí na geometrické tvary a řídíce se jen dle osnovy plátna, bez kreslení a bez předlohy vytvořily hvězdu způsobem zdánlivě nesnadným, složitým, ale docela přirozeným.

Ony nepřemýšlely, kterak by hvězdu snadno vyšily; nýbrž ony nevědomky svrchu popsaným způsobem během staletí podobu kohoutí v ornament stilisovaly a následkem toho i pérka jeho, až pak přirozeně, samoděk, — jak již řečeno — přišly na ornament osmicípé hvězdy.

Jak svrchu jsem podotkla, chopilo se dokonale vytvořeného ornamentu sta ruk pilných žen, by jednotlivých částek jeho opětně použily ku skládání nových vzorů.

Rozebírající tento systém v lidovém vyšívání našem sledovati možno v kohoutím ornamentu.

Na pruhu kútní plachty (*tab. V. obr. a*) viděti vyšitý zvětšený čtverhran, vyňatý ze středu hvězdy neb růžice, jehož upotřebeno samého o sobě jako hlavního motívu, k jehož stranám přimknuty jsou jiné pernaté motívky.

Hvězdice s bohatě vyzdobeným středem jako samostatný ornament z pruhu kútní plachty (*tab. V. obr. b*) černým a bílým hedbávím vyšitá, důstojně se řadí k podobným hvězdám, jež na sta buď bílým nebo pestrobarevným hedbávím vyšité, staré koutní plachty slovenské zdobí.

Též jednoduché růžice (*tab. V. obr. c*), motív pernatý z kohoutku (*tab. II. obr. a*) neb i složitější (*tab. V. obr. d*) na pruzích kútních plachet různě a různě vyšité nalezáme. Také motív pernatý, zvonku nebo kalichu podobný vyňaly si naše umělkyně taktéž z ornamentu kohoutího (*tab. I. obr. d*), jejž pak dle svého vkusu a dle své potřeby zvětšily aneb zmenšily, buď samostatně vyšily, neb pomocí jeho rozličné vzory sestavovaly.

Kalichovitou tuto podobu pernatou vykazuje (*tab. VI. obr. a*), opatřenou pernatým ostnem, arci o mnoho zvětšenou a masívnější o sobě na pruhu kútní plachty vyšitou; kdežto (*tab. VI. obr. b*) další znázorňuje samostatný pernatý motív tento bez ostnu.

Více těchto pernatých motívů zvonkových, ve vzory sestavených, ukazuje *tab. VI. obr. c.* Tu jest zvonkový motív pernatý

uprostřed, k němuž na dlouhých stopkách (místo dvou těl kohoutích) souměrně přimknuty jsou dva podobné motívy, jimiž zase dvě osmicípé hvězdy na každé straně ku okrase slouží. Nebo jinde jsou tyto motívy v kříž sestaveny (*tab. VI. obr. d*), jež pernatý motív růžicový uprostřed spojuje; kdežto zakrnělí (motívky) kohoutkové a osmicípé hvězdice vzor doplňují.

Ornament kohoutí bývá na pruzích kútních plachet vyšitý též tak, že dva kohouti postupně a střídavě zobáčkem (poprsím) k sobě a pak od sebe jsou postaveni. Obou kohoutků dotýká se uprostřed ornament ocasových pér a v jedno je spojuje. Tím vytvořen někdy jednodušší, někdy složitější a bohatší ornament, zvaný „stromečkem“, kterýž také při jednom kohoutku nebo rovněž často sám o sobě ve vyšívání národním se vyskytuje. Tito vyšívaní kohoutkové podobají se ozdobným štítkům dřevěných domků slovenských. U Vendů v Horní Lužici doposud štítky domů povětšině tvoří dvě těla kohoutí, mezi nimiž uprostřed buď hvězda neb zvonek bývá umístěn.

Podávám tuto na ukázku některé takové kohoutky z pruhů kútních plachet vybrané.

Kohoutci (*tab. VII. obr. a*) jsou za sebou po řadě vyšiti, mezi nimiž pernatý motív v podobě zvonku se nalézá.

Další (*tab. VII. obr. b*) znázorňuje kohoutky, při nichž pernatý motív jest tu v podobě konce šípu vyšitý. U jiných kohoutků zase jeví se pernatý motív v podobě stromku s pernatou růžicí (*tab. VII. obr. c*) a kohoutci vedlejší (*tab. VII. obr. d*) mají zase uprostřed stromek s hvězdou na vršku.

Na některých ornamentálních vzorech pozorujeme, že těla kohoutí jsou jednodušší a ve vzoru na zad ustupují — jakoby do stínu, ba někdy až na nepatrné zbytky mizí, neb jen jednoduchým, také často spleteným pruhem, též nepravidelným šestihranem atd. jsou naznačena; za to však pernatý motív ocasový ve vzoru se rozšiřuje, bohatne, až konečně hlavního bodu a platnosti v celém vzoru si dobude.

Dva jednoduché kohoutky opáčně k sobě a zase od sebe postavené vidíme na *obr. a tab. VIII.* Pernatý motív zde v podobě nádherné růžice, při níž na každé straně hvězdice jsou přimknuty, ku popředí vzoru se tlačí a kohoutky úplně zastiňuje.

Na *obr. b tab. VIII.* jsou dvě těla kohoutí naznačena, pouze spletenými pruhy s přivěšenými k nim hvězdami. Zde nápodobně pernatý motív v podobě nádherné hvězdy osmicípé vzoru vévodí.

Obr. c tab. VIII. a obr. d tab. VIII. ukazuje, kterak těla kohoutí naznačena jsou pouze šikmými proužky, jež pernatý motív z kohoutku (*tab. I. obr. a*) spojuje a hlavní bod ornamentálního vzoru tvoří a jest dle zákona aesthetického střídavě vrchem dolu a zase na horu obrácen, což i u veliké části ornamentu lidového se objevuje.

Že kohoutí ornament byl též na Moravě pěstován, tomu nasvědčují vyšívané vzory lidové, v nichž až podnes se udržel, ale v rozmanitých podobách a přeměnách valně zmenšený a různými technikami vyšitý.

Zmenšený kohoutek na Moravě ve vyšívání jeví se jen jako ornament ptačí, což nikterak nerozhoduje, jakoby nevyznačoval kohoutka, ač vědomí původního motivu a jeho významu u lidu se při mnohých vzorech vytratilo.

V okolí Uher. Hradiště, Uher. Brodu a Uher. Ostrohu vyskytují se na rukávcích mužských i ženských pestrobarevně vyšité vzory, zvané: formička „na ptáčky“ a jiné.

Jmenované vzory jsou jako velcí kohoutkové na kútních plachtách uhersko-slovenských ornamentovány.

Mezi těmito malými ptačími podobami naskytují se vyšity též tak zvané stromky. Výplň základní látky kolem vzoru, na místě hrachového prolamování, bývá tu žlutým hedvábím, někdy též bílou přízou, tak zvaným „výřezem“ (také „slepý výřez“ či výřez) nebo bumbrlíčky provedena a sice hlavně v okolí Polešovském a v Nedakonicích.

Uvedu nyní některé moravsko-slovenské vzory, které jsou k vysvětlení vývoje z ornamentu kohoutího nevyhnutelně potřebny.

Obr. a tab. IX. podává kus vyšívání z rukavců, obsahující formu „na ptáčka“ z Modré u Velehradu. Zde jsou dva malincí kohoutci zobáčkem od sebe postavení, mezi nimiž jako u kohoutků na kútních plachtách umístěn jest stromek (pernatý motiv) s malou růžicí na vršku.

Vyšívání z rukávců z Veletína u Uherského Brodu *obr. b tab. IX.* (forma „na halůzku“) ukazuje kusý motiv ptačí. Jsou tu však jen hlava, hrdlo a poprsí ptačího ornamentu zobáčkem k sobě vyšity, mezi nimiž pak prostředek zaujímá: z pernatých částic sestavený „stromek“.

Na starodávných dýnkách (kachle zvaných) z čepců „na růžky“[3]) z okolí Lanžhota u Břeclavy, vyšity jsou malinké podůbky ptačí, zvané: formou „na ptáčky“ a jiné (*obr. d tab. IX.*).

Na kachlech těch naskytují se obyčejně dva ptáčci po řadě za sebou vyšití, kteří mezi sebou mají dvě nad sebou umístěné osmicípé hvězdičky a tak zvaný stromek.

Na vrapování zástěr z Velké u Uher. Hradiště, na letnicích hrozenkovských a jinde podobné ptáčkové vzory jsou pěkně vyšity a sice pod názvem formičky „na ptáčky“, „na kačenky“, „na krivé panny“ a t. d.

Vyšívání z rukávců (*tab. IX. obr. d*) z Vlčnova u Uherského Brodu, formička „na hodínky“, má vyšitý motiv ptačí, kde ptáčci prsoma k sobě jsou postaveni, jejichžto ocasy pak tvoří na dva kosočtverce souměrně rozdělené pérko.

---

[3]) Růžky nosí jen vdané ženy. Jsou to plátnem obalená dřevka nebo dráty uprostřed spojené, které na hlavu si uvážou a mezi vlasy vpletou tím způsobem, že pak tvoří dva rožky. Tyto rožky obalenky (hanácký „na pleták“) pokryjí se čepcem, na nějž se uváže šata nebo šátek. Takové rožky nosí Slovenky na Moravě u Strážnice i v Uhrách (Hanácké ženy nosívaly též obalenky, uvázané čepcem nebo šatou.). Chorvátky blíže Zihřebu nosí na hlavě ohromné, na způsob kravských, zahnuté rohy. Způsob tento uvádí se ve spojení se starodávným uctíváním tůra čili býka. O předkřesťanském kultu býčím svědčí nálezy sošek kravích a býčích, učiněné v krajinách, kde žili aneb doposud žijí Slované.

Název vzoru „na hodínky“ jest nahodilý. Lid nazval vzor ten dle koleček, podobajících se kapesním hodinkám. Ku vyplnění prázdného místa na obou stranách ocasového pérka jsou totiž kolečka umístěna.

Připomínám zde, že během dlouhých věků původní pojem motívu prvotního a jeho pojmenování se vytratil, na místě pak jeho nastoupil název nový, jenž vznikl dle nahodilé podoby toho neb onoho předmětu.

Jistý druh vzorů ve vyšívání moravském tvoří o sobě opětně řadu samostatnou, která úzce s kohoutím ornamentem slovensko-uherským souvisí. Jsou to vzory zvané „na hrušku“, „na dubový list“ a jiné formičky. Vzory tyto vyskytují se na nejstarším i novějším vyšívání.

Kus pruhu z prastaré kútní plachty z Vlčnova (*tab. IX. obr. e*) černou a bílou přízí, pak (*tab. IX. obr. f*) náramek z Nivnice u Uh. Brodu žlutým a hnědým hedbávím vyšitý, vykazují vzor, při němž možno zmenšený trup ptačí (kohoutí), prsoma střídavě a postupně k sobě a zase od sebe postavený, pozorovati, jemuž však hlava a krk chybí. Přidá-li se však oboje k dotčenému vzoru, možno sestaviti ornament kohoutí, jaký zvětšený na kútnicích uhersko-slovenských a na ptačím ornamentu moravském pozorovati možno jest.

Pernatý motív pak mezi trupem oním tvoří ornament, jejž lid, zapomenuv během dlouhé doby význam a původ vzoru toho, pojmenoval dle nahodilé podoby jeho: vzorem „na hrušku“, „na dubový lístek“ a jinak.

Však někde přece nevědomky, pouhou jen náhodou udržel se tradicionelně u lidu našeho starý název, jenž původ i význam vzoru naznačuje. Jest to na příklad vzor (*tab. X. obr. a*) vyšívaný z náramku z Modré, zvaný „na ptáka“, kdež motívy ptačí v podobě úhledné nádoby jsou sestaveny. Ale nikdo nezasvěcený nehledal by v ornamentu tom podobu ptáčka, ba ani novověké vyšívačce není známo, co vyšívá.

Na prastarých čtyřhranných dýnkách z čepců, na obalenky neb růžky a k těmto čepcům patřícím šatkám (loktuším, dvouloketkám), na pruzích starých kútních plachet, ve vyšívání starším i novém z rukávců, vyskytují se vedle naznačených vzorů též vzory zvané „na kalich“, „hrubý kalich“, „laluju“, „ostružku“ a jiné.

Sestavila jsem řadu motívů z různých, dříve jmenovaných vzorů moravských, bych jen poněkud znázornila znenáhlý vývoj, kterak asi se dělo přeměňování motívů těch pomocí a působením přímočárné techniky.

Základ uvedených motívů ornamentálních hledati sluší v pernaté formě, jakou vykazuje kohoutí motív ocasový (*tab. I. obr. d*).

Motív čís. 2. jest jednoduchý kalíšek, poněkud zúžený a vyňatý z náramku z Uher. Ostrohu pocházejícího a jenž nese název formy „na hrubý kalich“ (*tab. X. obr. b*). Ve vyšívání tom pernatý onen motív proveden jest bílým hedbávím, výplň kolem něho i ve vnitř, pak pernatý osten čili stopka vyšita jest hedbávím černým. Těla kohoutí naznačují černé a bílé, šikmo po sobě běžící proužky, pojící hlavní ornament (kalíšek), střídavě na horu a zase dolu obrácený. Základní pak plátno pokryto jest nesčíslnými součky „slepý výřez“ zvanými a žlutým hedbávím vyšitými.

Další čís. 3. jest tentýž kalíšek, jen že jest tu svislá linie vnější až na malý kousek zkrácena. Sem přináleží (*tab. X. obr. c*) vyšívání z rukávců z Ostrožska, zvané „na kalich“, kde odseknutím vnější svislé linie kalíšku až k šikmé linii, povstane motív čís. 4., což objasňuje také (*tab. X. obr. d*) vyšívání „na lalnju“ z Hluku, kde ještě jiné motívy pernaté a kohoutkové vzor doplňují.

Dále zúží-li se prostřední část kalíšku souměrně na obou stranách jeho a vyplní-li se ve způsobu trojhránku jistá část šikmé linie, povstane motív čís. 5. K tomu viz vyšívání z rukávců z Hrozné Lhoty (form. „na háčky“, *tab. X. obr. e*), kdež pernatý onen motív hlavní bod uprostřed vzoru tvoří, po jehož obou stranách opětně podobné motívy jsou umístěny.

Spojí-li se pak šikmá linie kalíšku až ke kořenu jeho, vznikne motív čís. 6. a vyplní-li se vnitřek jeho až na čtverhránky uprostřed a po stranách, povstane motív čís. 7. Konečně vyplní-li se vnitřní plocha hustým stehem, stlačí-li se boční strany kalíšku poněkud k sobě a nechá-li se výběžek dříve ohnuté linie poněkud vyčnívati, povstane motív čís. 8., jehož upotřebeno ve vyšívání „na kalich“ zvaném (*tab. IX. obr. f*) z Nové Vsi u Uh. Hradiště.

Všecky tyto uvedené motívy jsou ve vyšívání slovenském rozmanitě zase stilisovány, jsouce hned zkráceny, anebo zdlouženy, hned zas rozšířeny, nebo zúženy, nebo také na různé částky rozebrány, stále měníce svou podobu i název; při čemž však základ pernatý všude neklamně vystopovati a zjistiti možno.

Ale při vzorech těch bývá tělo kohoutí buď zcela vynecháno, neb jen jednoduchým proužkem šikmým, jenž vzor spojuje, naznačeno.

Různé sestavování motívů kohoutích ve vzory, lidem naším provedené, nejlépe možno sledovati na starých čtyrhranných dénkách z čepců na obalenky z okolí Uher. Hradiště a Brodu, kteréž vzory skoro vesměs pouze z kohoutích motivů jsouce složeny, nejeví nikterak nějaký cizí vliv, nýbrž viděti na nich přesně ustálený náš sloh lidový, v kterémž jsou sestaveny a vyšity.

Z vývoje ornamentu kohoutího a z nepřehledné řady vzorů z něho vytvořených vysvítá, že naše lidová ornamentika ve vyšívání jest původní a samorostlá, nepodlehající žádnému cizímu vlivu, jak jsem na vrchu poznamenala. Konservativní povaha slovanského lidu chránila staré vzory tím více, any měly dříve

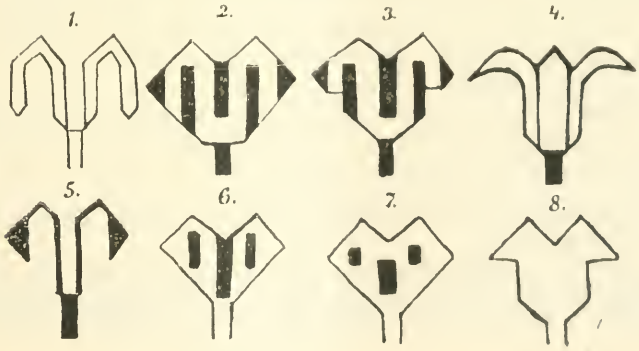

význam hluboce symbolický a nedovolovala tak lehce sebe nepatrnějších podstatných změn.

Slovan úzce spojený s přírodou zbožňoval a miloval ji a proto také jeho pradávný kultus náboženský byl výhradně přírodní a přirozený, vzrůstající během časů sám sebou z lidu samého a proto také hluboko v srdce celého národa utkvíval, jak tomu mythologie Hanušova i Machalova nasvědčuje[4]). Touto poctou přírodní možno vysvětliti u našeho lidu a u Slovanů vůbec znalosť a význam symbolů úzce souvisících s pověrami, s obyčeji, se zvyky, jak se v bájích, v pověstech národních atd. tají.

Též z písní lidových, jak Sušil vyznal, vyznívají pohanské chorály slovanské, čehož na stvrzení našeho náhledu o symbolickém významu našeho vyšívání připomínáme. Znalosť symbolů pohanských udržela se tradicionelně právě v nejzazších zapomenutých koutech, u prostých obyvatelů odlehlých dědinek, jež po většině tvoří jádro národa slovanského, kulturou novou skoro nedotknuté.

Že křesťanské symboly jsou ve vyšívání lidovém jen po skrovnu upotřebeny, příčina jest ta, že když naši předkové pohanští za své přírodní a přirozené náboženství přijímali zjevené či positivní, totiž křesťanské, byly proudy tyto tak mocny, že přetrhly takřka úplně svérázný vývoj lidu slovanského.[5]) Ale kohout zdobí naše kříže a vznáší se nad mnohými křesťanskými chrámy, jsa uznán příznakem (emblemem) sv. Petra. Sv. Petr uslyšev totiž kohouta zazpívati, rozpamatoval se na slovo Ježíšovo: Prvé než kohout zazpívá třikrát, zapřeš mne. (Mat. XXVI. 75).

Lidu zbyly jen přežitky jeho bývalého kultusního a tudíž kultúrního života. Z těchto přežitků zachoval nám týž lid vedle mnohých kultusních a kultúrních znaků staroslovanských též drahé vkvosty ornamentální z nejstarších dob svého vývoje ještě unad z časů před rozštěpením národa praslovanského na jednotlivé kmeny. (Viz: Původ Slovanů od Dra. Niederle).

Jak jsem podotkla, měly hlavní motivy ve vyšívání lidovém význam symbolický a mezi nimi hlavně byl také kohout, zasvěcený u Slovanů bohu Perunu, vládci hromu a blesku[6]). Kohout byl ochráncem od zlých mocností a zpěv jeho měl sílu a moc nadpřirozenou, před jehož pěním prchaly noční příšery. Pro mocný vliv kohouta na zlý princip byla asi podoba jeho vyšívána na kútní plachty (obřadní to háv), aby chránila matky s dětátkem od všelikého nadpřirozeného škodlivého vlivu. Z té příčiny také nesměla roditelka dovnitř světnice nikudy nahlédnouti než vyšívaným prolamovaným pruhem, jenž kohoutími podobami nebo vzory z motivů jeho sestavenými býval vyzdoben.

Možná, že kohout na kútních plachtách vyšíván byl také z té příčiny, že byl snad zasvěcen, jako u národů klassických bývalo, (Asklepovi), pomocnému bohu v nemocech.

---

[4]) Die Wissenschaft des slavischen Mythus von Dr. Ignaz Hanusch a Slovanské bájesloví od Machala.

[5]) O poměru přírodního náboženství ku křesťanskému vzhledem na symboliku viz: Deutsche Volkskunde von Edv. Hugo Meyer. Strassburg 1893. Str. 217.

[6]) Český lid čís. 2. roč. III. O symbolice v naší ornamentice (v pokračování).

Kohout byl též jako symbol oplozování a posvátného manželství znám, proto také se domnívám, že zvyk v okolí Uher. Brodu zachovaný, zdobiti totiž nevěstinské rukávce výhradně formičkou „na kalich“[7]) (ornament, pérko kohoutí) z dob pradávných pochází, a nevědomky a mně že se u lidu zachoval až na dnešní dobu.

Vzor na kalich neznamenal, jak se někteří odborníci domnívají, středověký kalich, nýbrž byl znakem posvátného kohouta symbolu to oplozování, čili stavu manželského, jak to úcta kohoutu při svatbách prokazovaná dosvědčuje.

Při svatbách totiž u všech kmenů slovanských hrá kohoutek nemalou úlohu.

Tak u Rusů v Haliči jest doposud zvykem, hoditi při hostině přes hlavu nevěsty a ženicha opentleného živého kohouta. Také bývalo při svatbách a o hodech zvykem, stínati neb utloukati kohouta. Arci udržel se zvyk tento více jako žertovná hra, však za pradávna vyznačoval bezpochyby vážnou novomanžely přinešenou oběť pohanskému bohu.

Krolmus v knize „Staročeské pověsti“ atd. na str. 336. píše: „V Čechách zachoval se obyčej, že nevěsta před oddavkami obětovala knězi kohouta nebo slepici.“

„Na den oddavek v Čechách sedm mládenců a sedm panen neslo opentleného kohouta na určené místo na náves při hudbě a zpěvu, kdež mu „kněz“ hlavu jedním rázem setnul a krví jeho nejbližší stojící postříkal. Což zřejmě na vážnou jindy oběť bohu pohanskému poukazuje; neboť stříkání obětní krve znamenalo očistu.“

V knize zákona Perského (Zendavesty) se praví: Na to řekl Ahura-mazda: Pták, jenž Parôdars sluje, jemuž špatně mluvící lidé jméno kahrkatâ dávají.[8]) Kohout byl, jak praveno — posvátným ptákem boha Svantovíta, jenž později v křesťanství sv. Vítu přidělen byl, což vysvítá z následující pověsti české, kterou Krolmus uvádí:

Na pravém břehu Mže pod Kouřimcem nalézá se Čertova skála, již čert tam zanechal. Jistý rybář zaslíbil svou jedinou dceru čertu (Kramparákovi), vystaví-li se mu přes řeku tu most. Když viděl rybář, že čert své dílo dokonává, zželelo se mu dcéry a vyhodiv živého kohouta do povětří, volal sv. Víta o pomoc. Kohout zakokrhal a čert pozbyv moci, pustil skálu s beder svých a za strašného hlomozu zmizel.

V kláštеře Brüelském sv. Vítu zasvěceném, nedaleko Řezna konán každoročně ku poctě sv. Víta veliký průvod, při čemž ustanovený k tomu rolník obětoval sv. Vítu kohouta a slepici.

Také prý na hradě Hyvnem (Jonem) nad Zbečnem v Čechách ještě okolo r. 1830 okolní lid vypravoval, že za starodávna každoročně házívala se černá slepice a kohout do hradní studně.

Ve Slavětíně na panství Novoměstském v Čechách měli prý černokněžníci sídliště. Lid okolní putovával tam ke skalní tvrzi Krkoši nebo Krkohráku, stojícímu v jezeře, kamž nebylo přístupu, a tu obětoval černého kohouta a slepici.

---

[7]) Český lid čís. 3. str. 278.

[8]) „Matice Moravská“ r. 1882, článek „Kohout a jeho rodina.“ V. Novák.

U Litevců přinášeli sousedé novomanželům ve svatební večer ledvinky kozlí, býčí a medvědí, při tom říkajíce, že přinášejí darem „svatebního kohouta“[9]).

V Pomořanech přejí svatební hosti: Přejeme pánovi (ženichovi) dobrého kohouta[10]).

Také na svatebním koláči hanáckém na vršku obyčejně sedí pěkně urobený kohoutek a k hostině svatební pekou se z těsta kohouti, tak zvaní „kokrháci.“

Kohoutky vyšívané nalézáme též na starých čepcích valašských, připomínající ženě snad nejen svrchu uvedené symbolické významy, nýbrž také bdělost, které jako hospodyně dbáti má.

Pilné a rozsáhlé studie ornamentu kohoutího v našem vyšívání se nalézajícího, koná, jak sám doznal, učenec dr. V. Hein ve Vídni, což jest důkazem, že předmět tento pozornosti také jiných badatelů v oboru tomto neušel.

Ku konci pak zaznamenávám, že o stáří vyšívání u Slovanů dosvědčuje poznámka Kosmasova o Libuši, která se houpala na vyšívaných poduškách. Že pak vyšíváno bylo za pradávna, dávají svědectví mnohé praehist. nálezy, jež učiněny byly v kolových stavbách Švýcarských a jinde, pocházející netoliko z tak zvané bronzové doby, nýbrž i z nejstarší doby kamenné. Neboť nalezeno tu mimo mnohých jemných pletenin a tkanin i uměle pošívané kusy plátna, o kterémž nálezu známý archeolog dr. Much ve své přednášce. dne 5. prosince r. 1882 ve Vídni konané se zmiňuje a praví mezi jiným: „Jsem v pokušení, mysliti, že toto umění vyšívací ve Švýcařích, kdež se na plátně znamenitě doposud tím způsobem vyšívá, z dob těch dávných od matky na dceru až do dnešního dne zdědilo a uchovalo se.

Archaeologické zprávy z okolí Uh. Hradiště.

Od In. Lad. Červinky.

Staré město.

Stopy osadišť a pohřebiště kosterné na „Špitálkách“.

Mezi osadou a cukrovarem podemílá řeka Morava břehy panského pole „Špitálky“; oklika ta nazývá se „Čertův kout“. V břehu pod samým povrchem vyskytují se občas kosti, střepiny starých nádob v nepatrné vrstvě ornice jenom slabounce temně zabarvené.

Asi 50 kroků od břehu jde přes Špitálky hluboko zařezaná trať místní dráhy a rozděluje tu celou trať se silnicí Zlechovskou na tři části, z nichž část nad řekou je nejmenší.

[9]) A. Freichel Zeitschrift für Ethnologie 16. Band, 1884, S. 106. Ehe Ceremoniel der Pruzci M. Chris. Hartknoch.

[10]) Altes und neues Preussen 1684. Nach dem Bericht von J. Melletius u T. Waisselius.

Když r. 1889. průkop dráhy šíře byl prokopáván, dostalo se také několik žárovišť na povrch, a p. Frant. Myklík prohlédnul jich šest. Než při spěšné práci bylo lze jen málo střepin tam hojně se nacházejících zachrániti, celých nádob nenalezeno vůbec, také nástrojů, zbraní nebo šperků. Jenom jediný hrneček (tab. č. 1.) v ruce robený, podařilo se sestaviti, jiný na kruhu točený a vlnovkou ozdobený (č. 2.); půl hrníčka pak s trojnásobnou vlnovkou (č. 3.) nalezeno u nohou jedné kostry.

V žárovištích oněch bylo totiž několik koster velmi nestejně zachovaných. Jediná z nich, kterou p. Myklík sám vykopal, byla velmi dobře zachována, z ostatních bylo možno zjistiti již jenom porušené zbytky. Ležely na zádech s hlavou poněkud na levou stranu obrácenou, nohama k východu a beze všech zjištěných přídavků.

Mimo velké množství střepů (tab. č. 5—10.) vyskytl se v místech těch jenom slídový žernov v průměru $^1/_2$ m s otvorem ve středu[1]).

Prohlížeje z jara 1893 tato místa, nasbíral jsem ještě na svazích železničního příkopu něco střepin vlnovkou zdobených, několik jich bylo z hrubých nádob volnou rukou pracováno, uvnitř tuhovaných a zevně hrubými rýhami staženými prsty do mokré stěny vtlačenými opatřených a mezi těmi kotouček z podobné, avšak tenší střepiny, nesouměrně vybroušený a uprostřed neprovrtaný.

Na roli mezi železnou drahou a řekou našel jsem úlomky kamenných nástrojů hlazených, polními pracemi silně porouchaných, nožíky jaspisové, rohovcový hrot po jedné straně plochý a s druhé strany velmi zručně retušovaný, několik menších střepin neolithických nádob z plavené hlíny, s vrytými čarami a dolíčky a jiné z červených hrubých nádob s podlouhlými pupíky, do jichž boků jsou prstem vtlačené důlky. Ve břehu ze slabounké vrstvy popelnaté vyloupnuto několik drobnějších střepin z tuhovaných nádob neornamentovaných a velmi pěkně vyhlazené drtidlo.

V těch místech z jara 1896 při skopávání břehu uhodili dělníci na kostru; střepiny a nalezený tu kamenný mlat odevzdali p. hosp. správci Galuskovi. Z kostry našel jsem jenom něco drobných kostí a střepiny tu pohozené byly z nádob na kruhu robených s vlnovkou.

S druhé strany dráhy našel jsem týl lépe zachované sekyrky břidlicové, několik hrubších střepin a hned nad Velehradským potokem, tam kde návrší počíná stoupati a kde na rozoraných polích nápadně tmavé zbarvení ornice nejlépe se dá pozorovati, zdvihl jsem přeražený kus břidlice miskovitě vybroušený a něco střepin z hrubých červených nádob tuhou vyhlazených.

Pod železničním náspem na úzkém poli, jehož svrchní část odebrána byla do hloubky asi 1 *m* podle samé trati rozkopány byly v létě 1896 tři jámy s inventářem neolithickým (střepiny hrubých červených nádob s pupíky i jemných s vrytými čarami a důlky, také drtidlo a pazourkové nožíky). Tu leželo také něco střepin tuhou hlazených, z nichž nejvýznačnější jest část mísky s důlkem na dně dovnitř vtlačeným.

[1]) Srov. Č. Ol. M. 1890 str. 84. — Mit. anth. G. 1889 str. 30.

Na nejvyšším místě tohoto návrší, nad samou dráhou pozoroval jsem ještě několik menších okrouhlých skvrn s popelem a drobnými střepinami (z nádob s vlnovkou) od okolní písčité ornice se líšících.

Také na třetím poli našel jsem něco drobných úlomků neolithických nádob, velmi pěkné drtidlo a úlomek mlatu.

Dle sporých a drobných těchto nálezů možno dovoditi, že návrší toto sklánějící se mírně k řece Moravě tam, kde do ní plyne Velehradský potok a kde většina svahu vlastně odnešena je dnes průkopem lokální dráhy, jakož i hospodářskými prácemi, obydleno bylo už v mladší době kamenné a také po delší časy v dobách bronzových. Trvalo-li toto osídlení nepřetržitě, či byli-li osady ty různým lidem založeny, nebylo prozatím nijak možno zjistiti. Připomínám pouze, že nálezy tyto srovnávají se s Velehradskými z „Dolního Rákoše“ a s Bílovskými z „Ploštin“

Do které doby datovati kosterné pohřebiště, není možno blíže určiti. Dle úsudku p. Fr. Myklíka jest ono mladší, než žánoviště, která pro vlnitý ornament na nádobách přiřčena Velehradu Velkomoravskému.

Podobných pohřebišť kosterných objeveno na Moravě už mnoho. Připomínám pouze ona podrobněji prozkoumaná u Horních Dunajovic, Předmostí, Mikulovic a Bořitova, kdež při kostrách nalezány záušnice s esovitým zakončením, čehož sice ve hrobech Staroměstských nebylo (aspoň dělníky odevzdáno), ale dle hrníčku s vlnovkou na kruhu robeného (tab. č. 3.) u nohou kostry, jakož i dle výpovědi dělníků, že každá skoro kostra byla „hlavou v hrnci“ pravděpodobno, že se nebudou původem svým od shora jmenovaných pohřebišť příliš různiti. Také důležitou jest ještě shodná poloha koster; na všech těchto hřbitovech ležely ony nohama k východu, hlavy k levému rameni majíce skhýleny. Dle shody těchto pohřebišť s jinými (zvláště českými) a pak také dle nalezených tam mincí knížecích kladou se obě (Dunajovské i Mikulovské) do prvé polovice XII. stol. Kostry Staroměstské jsou snad soudobými, ne-li dokonce mladšími. Ostatně neodvažuji se pronésti posledního slova o pohřebišti tomto, pokud mně samému nebude možno otevříti aspoň několik z těch hrobů.

Neméně nesnadno jest rozhodnouti, do které doby řaditi prokopaná žároviště. Mimo střepiny a rozštípané kosti zvířecí nebylo v nich nalezeno ani jediného typického předmětu, dle kteréhož by se alespoň poněkud určitěji dalo souditi o jejich původu. Střepiny tam nasbírané jsou vesměs z nádob na kruhu točených, z hlíny křemenitým pískem promíchané, vypáleny jsou dobře a u lomu jeví nejčastěji barvu tmavěsivou, zřídka černou nebo červenou. Ozdobeny bývají obyčejně jednoduchou nebo až čtyrnásobnou čarou vlnitou, řídčeji vysedlými pásy (ne přilepenými), na nichž vyryty bývají čáry v podobě jedlové větve.

Nádoby podobné zařaďujeme do stol. II.—XII., t. j. do doby, kdy u nás pravděpodobně vešel ve všeobecnou známost hrnčířský kruh. Vyskytují se nejčastěji na hradiskách, která v pozdní době slovanské vznikla anebo v hořejších vrstvách hradišť, která už za

dob dřívějších osídlena byla a potrvala, jenom zřídka přicházejí ve hrobech žárových a nejobyčejněji na pohřebištích kosterných ve spolku s esovitými záušnicemi, železnými nástroji a někdy i knížecími denary. Typ těchto nádob nazván „hradištný ráz.“ V literatuře zaznamenáno podobných nalezišť hojně, vzpomínám proto pouze nejtypičtějších. Nejstaršími jsou snad dva drobné střípky z Domčic. Na „Starých zámcích“ u Lišně převládaly podobné nádoby; „na Hradě“ ve Znojmě a na Hradišti nad Znojmem, v Mikulovicích, v K. Dunajovicích, v mohylách v „Obořе“ u Jarohňovic a na „Tabarkách“ u Kostelan, na Klimentě u Lipůvky, na „Vinohradkách“ u Vyzovic a j. v.

Staroměstské nádobí od Čertova kouta má vzezření mladší a je pravděpodobno, že bude o málo starší hrobů kosterných do žárovišť a jam s touto keramikou ukládaných.

Také v zahradách Staroměstských často přichází se na různé starožitniny. V zahradě Jana Huska, vedle hřbitova, vykopal pan Frant. Myklík množství střepin, také zbytky jakéhosi dláždění (kamení maltou spojovaného a uhlazené svrchu) ve hloubce 2 m a 6 hrnců různé velikosti od 4 cm až do 40 cm zvýší; všechny byly na kruhu pracovány, vlnovkou a vodorovnými pásky zdobené a dvě dna byla značena: 1. křížkem v kolečku, 2. obdélníkem s úhlopříčnami. Největší nádoba na červeno vypálená byla nápadně podobna římským provincialním štoudvím.

Velmi divno je, pravil mi p. Myklík, že na hřbitově Staroměstském nenalézá se ani střípku, ani oné černé prsti, která po obou jeho stranách v zahradách i na dvorech nalézá se.

Také v zahradě p. J. Břištělky vykopal p. uč. Homola (nyní v Ostroze) hned r. 1886 při zakládání pařiště nádobku bezuchou s vlnitým ornamentem pod hrdlem na nejširším rozdutí, avšak nádoba tato jeví mnohem mladší vzezření od dříve popsaných.

I u školy a v jiných zahradách jest země promíchána střepinami tuhovitých nádob vlnicí opatřených a takové střípky bývají často vyváženy s hnojem až na pole a louky, jako na příklad na hrázích býv. rybníků Svárova a Koňarského pozorovati lze.

Popelnicové pohřebiště „ve Čtvrtích“.

V červenci 1896 stavěl p. Omelka nad silnicí, k severnímu nádraží vedoucí, svůj domek a při srovnávání stavebního místa uhodili dělníci asi 1 m hluboko na dva hroby s popelnicemi, z nichž prvý úplně zničili, avšak druhý za to skoro neporušený zachovali.

Upozorněn byv na nález p. insp. J. Klvaňou, ihned ohledal jsem ona místa a také zachovalou popelnici se střepinami menší nádoby jsem získal pro své sbírky. Dle výpovědi dělníků byly oba hroby stejny a vyhlouben byly do tvrdé štěrkovice. Obě jámy od sebe vzdáleny byly asi 10 kroků a zbytky jejich lišily se od žlutého okolí jenom poněkud sivější barvou své výplně, obrysy jakož i rozměry nebylo už možno zjistiti. Obě nádoby naplněny byly popelem, spálenými kostmi lidské kostry a mimo rozdrobenou nádobku malých rozměrů neobsahovaly ničeho, žádných milodarů. Na

hromádku vysypaný obsah hrobu druhého sám jsem prohlédnul, z hrobu prvého však nespatřili jsme, jenom něco střepů; všechno ostatní odvezlo se někam se štěrkem a také lebka lidská, která prý nedaleko hrobu prvního ležela.

Zachovaná popelnice značných rozměrů (48 mm zvýší) robena jest volnou rukou z hlíny, hrubými zrny křemenitými promíchané a je dobře vypálena. Hrdlo nádoby i hořejší část vydutí jsou zběžně vyhlazeny do hněda (ne tuhou vyleštěny), spodek jeví otisky hrubě tažených prstů směrem shora ke dnu. (Obr. na str. této). Z nádobky menší, která dle výpovědi dělníků byla rovněž celá a v nádobě větší uložená, zachoval se jenom větší střípek, dle něhož dá se na původní tvar její souditi. Byla to míska válcovitě zdvihnutých boků s nízkým okřínovým dnem; tvar tento často přichází na pohřebištích typu lužického staršího rázu. Míska byla dobře vypálena, na povrchu úplně hladká, neornamentovaná, barvy do žlutosiva přecházející.

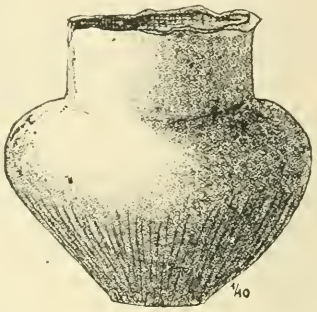

S nádobami těmito srovnávají se zúplna shora popisované střepy u zářezu dráhy lokální „na Špitálkách“ nalezené. Patrně objeveno tu pohřebiště k oné osadě příslušné. V okolí zdejším podobné nádoby objeveny na „Ploštinách“ a „Ujezdě“ u Bílovic, na „Sudinkách“ a „Babím“ u Bzence a kladu proto pohřebiště toto do doby bronzové. Datování určitější bude snad možno později provésti; parcely u silnice získány za stavební místa a podaří se snad více zajímavých hrobů objeviti.

Neolithická osada v „Olší“.

Asi 1500 kroků od strážního domku železničního nad Velehradským potokem po obou stranách polní cesty do „Háje“ vedoucí táhne se široký lán panského pole „Olší“ a tam ve hlubokých brázdách nasbírali jsme drobné střepinky z plavené hlíny s vrytými čárami a důlky, větší menší úlomky hrubých nádob červených s otisky prstů a karakteristickými pupíky. Mimo několik zlomků rohovcových nožíků byl pluhem vyhozen ještě ostrý konec kuželovitého mlatu pod násadním provrtem přeražený a z jemného pískovce vyhlazený. Na dvou sousedních parcelkách selských bylo slabě znáti tmavější zbarvení ornice ve větších okrouhlých skvrnách. Jsou to zajisté stopy kulturních jam, jak také drobné střípky dosvědčovaly.

V těchto místech zdvihla také slč. Elvíra Miklíkova ostří velmi pěkně vybroušeného dláta kamenného.

Osada z doby bronzové na „Kruhách“. — Kosterní pohřebiště.

Neméně zajímavou osadu objevil p. F. Myklík na „Kruhách“ u hranice Kostelanské. Řeka Morava odplavujíc břeh rozryla několik čtverhraných jam, 4 *m* širokych a 2—2·5 *m* hlubokých;

naplněny byly černou prstí promíšenou velikým množstvím pěkně ozdobených střepů (tab. VII. č. 15—20) a jiných odpadků. Prokopáváním takových míst nalezeny zlomky parohu jeleního, buď přihlazené na ostro nebo na tenším konci provrtané, kus parohu v sekeru přibroušený (č. 21, 22), několik kostěných šídel (č. 11, 12.) bezuchý džbáneček (č. 13), uražená mísečka (č. 14), jakési zvířátko prasátku nebo medvídku podobné (č. 23) a několik přeslenů.[2])

V popelnatých těchto vrstvách nalezly se také tři kostry. První byla silně porušená, druhá ležela na znak hlavou k jihozápadu; kolem ní vykopáno množství hovězích a prasečích kostí, tkalcovská závaží (celkem 7 různě velikých), kamenná sekyra a střepiny z nádob volnou rukou robených. U všech koster byly železné nožíky v dřevěných pochvách; druhá kostra měla ho u pravé pěsti, třetí po levé straně, při prvé nebylo naleziště poznamenáno. Pochvy byly ze dřeva dubového.[3])

Navštěvuji toto velmi zajímavé osadiště po pět let velmi pilně. Tvářnosť jeho mění se každou větší povodní, neboť jakmile řeka Morava jenom poměrně se rozvodní, podryje vždy kus břehu a proud v těchto místech dosti silný odnáší ho ssebou.

Pozorovali jsme, že v 5 letech vzala řeka pluh rolí nejméně 3 *m* zšíří.

Ztracený a pustý ten kout s břehem asi 4 *m* nad vodou se pnoucí jest plochý ostroh návrší polešovského k severu a jihu v mokré louky scházející a ponze na východě řece v cestu postupující. A tu právě rozryt je obloukovitou zátokou něco přes 120 kroků dlouhou.

Vodou shlodaný a podemletý břeh v této zátoce jevil se v srpnu 1895 asi následovně:

Svrchu na žluté hlíně silně pískem, štěrkem a kamením prosycené táhne se kulturní černá vrstva, prohlubujíc se do různých jam odpadkových i příbytkových nebo do hrobů a stoupá do výše až 50 *cm*, promíchána jsouc popelem, sporými střepinami a kůstkami.

Počínám od jihu. *Jáma I.* byla zařiznuta v podobě komolého kužele 90 *cm* (měřeno i s horní vrstvou ornice) hluboko a byla na rovném dně 120 *cm* široká. Obsahovala ponze černou hlínu s uhlím, popelem a drobným kamením.

Jáma II. od předešlé jenom 80 *cm* vzdálená byla tvaru polokoulového. 1 *m* široká a 80 *cm* hluboká. Obsah jako v jámě I. a malé úlomky tuhovaných nádob.

Ve vzdálí 4 *m* byla *jáma III.* nálevkovitá, 150 hluboká a 120 široká. Dva *m* odtud *jáma IV.* polokoulová 90 hluboká a 120 široká, plna černé prsti, dřevěného uhlí, popela, přepáleného kamení a střepin z nádob na kruhu pracovaných, dobře vypálených a velmi vkusně vlnovkou zdobených. Střepiny tyto jsou úplně totožny s těmi od „Čertova kouta“ (srv. tab. VII.).

Neckovitá *jáma V.* byla od předešlé 250 *cm* vzdálená, plna zvířecích kostí, popela, uhlí a střepinek tuhou vyleštěných, byla

[2]) Č. Ol. m. 1890 s. 85.

[3]) Neúplné a zmatené zprávy M. C. C. 1891 s. 122 a M. anth. G. 1892 s. 34 doplnil mi laskavě p. F. Myklík, začež mu buďtež srdečné díky.

80 *cm* hluboká a 260 široká. 3 *m* od ní byla úplně podobná *jáma VII.*, jenom 250 široká a 70 hluboká. Mezi nimi byly zbytky *jámy VI.* tvaru nálevky: hromádka tmavé prsti a několik kostí.

Jáma VIII. byla podobná předešlým dvěma a přiléhala těsně na jámu VII.; v šířce měřila 290 a do hloubi 90 *cm*. Dno bylo jakoby vyhlazené a tmavá prsť popelnatá plná drobných střepinek, uhlí a rozštípaných kostí.

Jáma IX. byla po přestávce 3 *m* tvaru polokoule 160 zhloubí a 2 *m* zšíří. Popelnaté vrstvy tmavé hlíny byly několikráte přerušeny vrstvami žlutého jílu a písku.

Od této jámy počíná vrchní vrstva mocněti znenáhla do délky 22 *m* až do hloubi 1 *m*. Z ní vykopali jsme mimo množství tuhovaných střepin z mísek s důlkovaným dnem a hrubých červených prsty rýhovaných střepů také přeslen, koštěné šídlo 5 *cm* dlouhé (tab. VIII.) a týl v provrtu přeraženého mlatu kamenného. Tu prohlubuje se *jáma X.* na 2 *m* a zšíří 4 *m*. Tato jáma byla svým obsahem nejbohatší. Mimo množství zvířecích kostí vydobyl jsem z ní koštěné hladidlo velmi krásně vypracované (tab. VIII. č. 4), kostěný korálek (tab. VIII. č. 6), dva přesleny kuželového tvaru, hliněnou cívečku bez protknuté na podél dírky (VIII. č. 12), kus mísy (VIII. č. 14) s uchem a důlkovaným dnem (podobná byla tam ještě dvě), asi třetí díl velmi pěkné nádobky s úškem a dlouhým krkem (VIII. č. 13), je dobře vypálena, tuhou vyleštěna a břicho ozdobeno vtlačenými pruhy shora dolů taženými; dále zjevilo se tam dosti střepin z různých nádob hrubých po jedné straně tuhou nebo tmavohnědou hlinkou vyhlazených a s druhé strany prstovými rýhami zdobených, kusy okrajů s přilepenými pásky prstem důlkovanými a kus desky pískovcové téměř miskovitě po jedné ploše vyhlazené.

Vedlejší *jáma XI.* jenom 1 *m* široká a 60 *cm* hluboká obsahovala velmi mnoho vypáleného kamení a mazu. *Jáma XII.*, odtud 7 *m* vzdálená, byla plna jemného písku říčního a drobných střípků z velmi jemných baňatých nádob.

Poslední *jáma XIII.* byla o 6 m. výše položena a obsahovala nápadné množství hrubých kusů vypálené mazanice s otisky prutů a kolů. Od této jámy táhne se jalová vrstva černé hlíny asi 40 *cm* zvýší v délce ještě asi 50 kroků. Podobná půda pokrývá pole od břehu řeky v šíři asi 100 kroků, avšak ani hlubším oráním nevynese pluh nejmenší památky pravěké na povrch.

Zajímavé toto osadiště nedalo se systematicky prozkoumávati jednak pro velmi obtížný přístup — bývá břeh téměř kolmo vodou obmyt — jednak také proto, aby škoda, kterou všechna na břehu ústící pole ohrožena jsou, nebyla příliš zvětšována. Bylo se nám spokojiti pouze častějším docházením a zkoumáním v břehu otevřených jam, sbírati tam se naskytující střepiny a jiné odpadky. Než i takto bylo dosti zajímavého zachráněno.

Kamenných nástrojů přitloukaných a štípaných nalezeno několik v podobě tenkých a ostrých nožíků vytlučených z rohovce, jaspisu i pazourku, z nichž některé dlouhým užíváním byly silně ozubeny a leskle vyhlazeny (tab. VIII. č. 3); zajímavou je pilečka

60 *mm* dlouhá jenom po jedné straně úmyslně a téměř pravidelně ozubená. Jader nenalezeno, ale za to však mnoho odštipků a beztvarých úlomků.

Broušených nástrojů kamenných vyskytlo se rovněž několik; byly to tři kamenné sekyrky pečlivě vyhlazené ze syenitu (tab. VIII. č. 1) prostřední velikosti. Jiná sekyra čtyřhranná byla vybroušena z měkkého pískovce a je nyní na povrchu skoro úplně zvětralá. Nápadným jest pokus, provrtati kus měkkého pískovce jemnozrnného zhruba na podobu mlatu přitlučený (tab. VIII. č. 2); jest 100 dlouhý a 18 tlustý a ve čtvrtině na širším konci na 13 *mm* hluboko navrtaný; čípek vězí uvnitř. Průměr otvoru jest 12 a zasahuje z třetiny jiný menší kruhový důlek, patrně kroužek, kde zprvu byl vrták nasazen.

Celý nástroj provrtaný nalezen nebyl, v násadních děrách přeražených však několik. Drtidlo se nevyskytlo, za to četny byly velké brusy svorové a pískovcové asi 40 *cm* dlouhé a 25 široké; jeden z nich, poněkud menší, byl hluboko vybroušený, avšak uprostřed přeražený.

Dva okrouhlé a dírami opatřené žernovy na sobě ležící vykopal p. F. Myklík. Měří 48 *cm* v průměru a jsou zhotoveny jeden z pískovce a druhý vápence velmi četně mušlemi a pod. zkamenělinami prosetého, souvisí však najisto s jamami s keramikou vhitou.

Z bronzu byla nalezena jediná náušnička, jehlice a drobný úlomek nějakého nástroje. Náušnička (tab. VIII.) jest stočena z drátu po jedné straně plochého a s druhé strany vypouklého. Jehlice má hlavičku roztepanou a stočenou v kličku. Oba tyto kusy pokryty jsou krásnou jasně modrozelenou patinou.

Kostěných nástrojů byl větší počet; zaznamenávám z nich několik pěkných šídel z parohu jeleního vybroušených do délky až 12 *cm* s velmi ostrými konci (tab. VII. č. 12); některá byla vyhlazena z rozštípaných hnátků drobnějšího ssavce (VII. č. 11., VIII. 19). Častěji objevovaly se také opracované parohy jelení i srnčí, z nichž tlustší nad růžicí provrtávány byly okrouhlou děrou (VII. č. 21, 22) a nasazeny jsouce na toporo, velmi výhodně nahrazovaly palice a kladiva. Velmi pěkné jest hladidlo na tab. VIII. č. 4. vyobrazené z přeraženého hnátu vyhlazené.

Z hliněného nářadí připomínám nejprve přesleny, bylo jich nalezeno nápadně mnoho. Jsou různých tvarů velikosti 42 až 62 v průměru a vyskytují se nejčastěji v podobě nízkých kuželů; jediný z nich byl okrášlen (tab. VIII. č. 7.) na základně hvězdou z důlků kolem násadní dírky sestavenou. Hojny byly také tvary nízkých kuželů základnami spojených (č. 9.), poněkud řídčeji nacházeny kužely se dnem polokoulovým anebo do vnitř vtlačeným do podoby kloboučků (č. 8.)

Závažička byla nalezena dvě: jedno kuželovité 43 vysoké s dírkou na podél protknutou a druhé jehlancové 46 zvýší, jemně vypracované a na hranách zářezy okrášlené (č. 10. a 11.). Zajímavou jest hlinčná cívečka (č. 12.) bez podélného otvoru. Podobná závažička a cívečka s dírkou na podél propíchnutou nalezl jsem na sídlišti u Količína mezi střepinami nádob hrubších a již tuhou leštěných.

Velkých jehlanců bylo odkryto v jedné jámě sedm, byly však tak slabě páleny, že se při vybírání úplně rozdrobily.

Keramika jest velmi hojná a zajímavá; jsou tu ovšem jenom ponejvíce střepiny z nádob, ale i ty jsou svými zvláštnostmi nemálo pozoruhodny.

Celých nádob nebylo vůbec nalezeno, jedině dva porouchané drobnější šálečky (č. 13. a 14.) volnou rukou — jako všechny jiné nádoby — urobené a poněkud vyhlazené. Jiného hrnečku polovic bylo opatřeno velkým polokruhovým uchem a baňaté jeho břicho bylo rýsováno mělkými proužky od krku ke dnu. Drobný, asi 6 *cm* vysoký tento džbáneček měl velkou podobnosť se džbány pospolu se skvostnými zvoncovitými nádobami objevovanými.

Jinak bývaly nalézány nejčastěji drobné úlomky velkých nádob hrubě pracovaných obyčejně od málo zevnitř vyvaleného okraje až k malému dnu hrubě tažnými prstovými rýhami zdobených a jenom uvnitř poněkud vyhlazených. Nádoby tyto byly pracovány z hrubě hnětené hlíny, silně pískem promíchané někdy rozměrů velmi velkých, ozdobeny bývaly jenom pod krkem řadou důlků prsty do přilepeného pásku vtlačených. Nejobyčejnější tento druh hrubého nádobí vyskytuje se velmi hojně v nalezištích době bronzové přináležejících a v okolí nejblíže hned nad Moravou u cukrovaru Staroměstkého nad Čertovým koutem se naskýtajících; dále byly zejména hojny podobné střepiny v rozsáhlé osadě téměř na všech polích svými stopami se jevící u Bzence od nádraží severní dráhy až po Vracov; dále byly hojny na „Ploštinách“ u Bílovic, v cihelně Zajíčkově pod sladovnou u Kroměříže, v cihelně pod Hradeckým rybníkem u Tovačova, v mohylách na „Spáleném“ v lese Kosteleckém a j. v., kde všude nalezeno už bylo značné množství artefaktů pravé době bronzové přináležejících.

Také drobnější nádobky byly vypracovány úplně tou podobou i tvarem. Řídké byly střepiny hrubých nádob pupíky a uchy zdobených oněm z nalezišť neolithických podobných, než těch bylo po skrovnu.

Velmi pěkné jsou střepiny z nádob prostřední velikosti (č. 15, 16, 17, 18, 19) volnou rukou hnětených tvaru nepříliš baňatého s okrajem jen málo přehnutým. Ornamentovány jsou pod okrajem přilepenými pásky, někdy i pěti řadami, nehtem nebo jiným ostrým předmětem zoubkovanými, pak přilepovanými pupíčky mnohdy i z těla nádoby vytáhnutými a na břichu nádoby rytými větvičkami jedlovými, které buď kolmo na dno nebo vodorovně kladeny jsou. Sličné tyto nádoby nemají mezi moravskými nálezy páru, srovnávají se však poněkud s podobnými střepinami u Grešlova Mýta na osadišti neolithickém objevenými.[4])

Ostatní velmi hojné střepiny zbyly ponejvíce z nádob drobnějších: šálků, mísek a hrnků, které téměř vždy bývaly vyhlazeny a ne-li po obou stranách tedy jistě buď uvnitř anebo zevně tuhou vyleštěny. Nádobky ty bývaly také mnohdy ornamentovány čárami, důlky zevnitř i uvnitř. Nejčastěji vyskytují se úlomky ploských

[4]) Č. Ol. m. 1895 tab.

mís s vysedlými uchy; dna těchto nádobek bývají vtlačený důlek dovnitř. —

Mezi těmito jamami byly také tři nebo čtyry plytké se střepinami nádob na kruhu hrnčířském vypracovaných a vlnovkou jednoduchou i několikanásobnou okrášlených. Kus dna označen byl malým vypouklým křížkem.

Patrně byla příhodná poloha tato nad řekou za sídliště zvolena i v dobách historických, z něhož tam zůstalo několik odpadkových jam plných černé mazavé hlíny s málem drobných úlomků nádob, a roztříštěných kostí zvířecích a snad i ono kosterné shora vzpomenuté pohřebiště.

Střepiny posledně vzpomenuté jsou úplně shodny s nádobami na „Špitálkách“ objevovanými; trvaly tu tedy obě osady současně. Do které doby zařaditi by bylo tyto kostry, nelze najisto stanoviti. Patrně však jsou soudobými nebo z dob nevelmi sobě vzdálených.

Lid na Vyzovsku.

Popisuje **Edvard Peck.**

XI. Drobnosti.

1. Šestinedělka dítě, divižena. Sotva dítě na svět přišlo, už naříká na Adama a Evu volajíc: „Ó Á! Ó É!“ Šestinedělka, zastřena jsouc plachtou koutnou, úplných šest neděl vyležela; měla při sobě svěcenou vodu, svěcenou křídu a svěcený růženec, aby k ní zlí duchové neměli přístupu; nesměla ani nahlas mluviti nebo na někoho volati. Po úvodě mohla už po domě choditi a všecky práce konati, ale po slunce západu nesměla přece prahu překročiti a s odkrytou hlavou se ukázati. Umře-li matka do šesti nedělí, chodí po smrti to chásně koupat a „převíňat.“ Koho rodiče poptají za kmotry, rád vyhoví věda, že má o stupeň blíže do nebe; kdyby je odmítl, bylo by dítě po celý život nešťastno — a toho si nevezme nikdo na duši! Když kmocháčci neodpovídají za panáčkem hlasito, bude dítě bojazlivé. Které dítě plače při křtu, brzo umře. Nese-li kmotřenka chlapce, nenarostou mu vousy. Dítě, které matka odstaví, když je měsíček na plně, bude tlusté; dítě na Boží Vstoupení odstavené bude přívětivé; dítě odstavené na Jána nebudou bolet zuby. Umře-li dítě a narodí se druhé, nedává se jméno toho prvního, aby také neumřelo. Novorozené dítko ať má stále za peřinkou svatý růženec, aby je divižena neukradla a svého netvora za ně nepodvrhla. Ale dítě samo nesmí ostati ve světnici, sic by i svěcené věci nezpomohly a divižena by měla do něho právo. Jednomu hospodářovi se v noci zdálo, že je v horách, nakládá bučka na vůz a dostal od námahy úraz. Zvolal na Ježíš Maria a obudil se. Divižena, která mu právě v tu chvíli kradla dítě a byla s ním už ve dveřích, uslyševši ona svatá jména, pustila dítě a zlostí ušklíbla se: „Mně!“

Diviženy jsou malé, nahé, černé a chlupaté; ruce mají dlouhé a pazoury na rukách i na nohách veliké; bývají v zemi, v díře; mají také muže, divižáky; kradou děti, podvrhujíce za ně své. Jedna žena měla malé dítě s velikou hlavou; dlouho nemluvilo a neběhalo. Aby se přesvědčila, není-li od diviženy podhozené, nastavěla před zátop skořápek z vajec, vyšla ven a dívala se do světnice klíčovou dírkou. To dítě vstalo, obcházelo skořápky a s podivením pravilo: „Jak su čert starý, takových hrnců jsem neviděl!“ Žena vběhla do světnice a začala je šípem do roka vyrostlým šibat. Divižena přiběhla, sebrala si své dítě a vhodila jí její, to aby si bila! Některá žena se zase bojí „podvržéňa“ uhodit, že by to cítilo i to její dítě, a tož se s tím cizím už trápí. Na Holešovsku říkají diviženám věšťkyně, věšťky, a jich mužům věšťáci. U Turovic je debřa, kde se zdržovaly věšťky, a sluje podnes Věšťčí debřa. —

2. Světlonoši. Když hospodář odorává svému sousedovi meze, tož po smrti střeva z něho „lécú po tej mezi, a to sú ti světlonoše!“ Dle jiné verse jsou to ďáblí, kteří svádějí člověka, aby zahřešil a přišel za to do pekla; proto neodejdou, dokud se modlíme, ale ztratí se, až začneme hřešit a klnout. Lhotský mlynář Chudárek jel kdysi v noci z Vyzovic po prázdnu domů, ale na vůz navěšelo se mu tolik světlonošů, že jich koně nemohly utáhnouti.

3. Zamrazeni. Dva tovaryši, řeznický a katovský, šli do světa na zkušenou. Přišli na jednu hospodu, která stála o samotě v poli. Za stolem sedělo dvanáct zbojníků, a ti příchozím ukázali nože a pistule, aby si vybrali, jakou smrtí chtějí se světa sejíti. Povídá katovský: „Když jinak není, volíme nože; jsme na ně zvyklí! Ale za to vás pěkně žádáme, abyste nám trochu vína na rozloučenou s tímto světem popřáli!“ Stalo se. Katovský si zavdal a ostatním vínem postříkl zbojníky i hospodského, a ti ostali hned zamrazeni: nemohl se nikdo z místa hnouti. Hned pro právo, zbojníky posvazovali, pozpověšeli, a na té hospodě už nikdo nebýval.

Na Lukově byl bohatý šafář ve dvoře. Přišli k němu dva Valaši a začali v jizbě svými obuchy křesat, až dukáty pršely. Šafář se svými pacholky a dvěma silnými psy se na to díval, ale nikdo se nemohl ani hnouti: všeci byli zamrazeni. Ti dva posbírali dukáty a odešli. Když už hodný kus ušli, střetli obstární osobu, a té zaplatili, aby jim tam na Lukov šla pomoct.

Na Kozrále žil ještě za naší paměti mlynář Moučka, a ten také cosi věděl. Na jeho pole nesměl nikdo ani kročit, nebo už tam stál zamrazený. Mlynář sotva stačil svoje pole obcházeti a lidi odtamtud propouštěti. Kdysi k němu přišlo dvanáct zbojníků, aby jim vydal všecky peníze. Mlynář přinesl okřínek měděných peněz a kázal, aby si brali. Jak po nich sáhali, ruce jim zdřevěněly. „My nechceme měděných peněz,“ pravili, „přines jinačí, jaké máš!“ Mlynář přinesl okřínek stříbrných peněz, ale ani do těch nemohli zbojníci sáhnouti. Mlynář přinesl okřínek zlatých peněz, ale když ani těch nemohli nabrati, vzal karabáč, namazal každému a vyhodil je za dvéře.

Kdo uřeže stříbrným penízem hadovi hlavu, nechá z té hlavy vyrůsti hrášek a z toho vyrostého hrášku uplete věneček, ten dovede každého, na koho tím věnečkem pohlédne, stavět, zamrazit. Jeden Vyzovjan, který se svými kamarády pašoval uherský tabáček přes hranici, zamrazil tímto způsobem celý zástup obrajtů. Až hodný kus ušli, poslal babičku, aby jim pomohla, „dřeňa“ každého pod kolena.

4. Pověry mlynářské, myslivecké a pytlácké, jiné. Abys měl mletí: Vezmi těch třísek, co na zemi ostanou, když vlakem dřevo vezou, a kuř jimi v novou sobotu, budeš míti mletí dosti. Abys měl mletí: V novou neděli před východ sluncem uřež provaz od zvonů, daj k odrážce, budeš mět mletí. Aby měl mlýn mletí: Na veliký pátek do východ slunce uřež palicu v mraveništi, urob do pytla oblúčky, ať přeseň mele. Mletí nahnat: Vezmi ze zvonů tu mast, žebrákovi slepému přeměň hul a urob nebo uteš klínky na veliký pátek, zavrtaj do valu tu mast a těmi klínky zaraz. Pro štěstí: Když žito kvete, utrhni z něho devět klasů a naber vody z devíti studánek, to vař spolu, krop všady i zvenku, a lidé půjdou k tobě ze všech stran. Na štěstí: Kousek košulky, co se dítě v ní narodí, zaprav do valu. Pro štěstí a žádný ťa nepohne: Dostaň ze šibenice železa a dej si z nich udělat zvonek na kameň. Aby ti žádný neuškodil celý rok: Na veliký pátek před východem slunce, kolik máš kol, tolik uřež prutů střešňových a polož na každý val jeden prut a nepohne ťa žádný. Abys chytro mlel: Dostaň z hada žídlo před Juřím a zavrtaj ho do valu ve mlýně. Aby mlýn chytro mlel: Když najdeš vodu pramenitou, která vyhazuje písek, umyj ním kameň. Abys sporo mlel: Vezmi jařabový hubáň a potři kameně, budou sporo mlet. Odjat mletí: Dostaň z jinšího mlýna vody z kola, vody zpátečné, krop ve mlýně, odejmeš mu mletí. Ostudit mlýn: Vezmi to mýdlo, co umrlého myjou, pomydli kruhy, palce a policu. Mlýn ostudit: Vezmi pod kostnicú hliny po tři razy a hoď pod kolo paleční, bude se lámat. Dům ostudit: Vezmi ze zdechlého psa z hlavy mozku a tu třísku, co hrom odrazí, namaž tu třísku a nadělaj ňú kříže na dveřách. Aby v pánvě hořelo: Kde krtica ryje, naber té hlíny a hoď do pánve. Přemoct mletí: Vem pilník nový, jdi ke zvonům v novou neděli, napilnj zvonoviny, kde srdce bije a daj pod přaslicu. Napravit mlýn: Vymeť pod kolem ty zlomky a spal jich, budeš zas dobře mlet. Kameň uškoděný napravit: Vezmi vody, umyj kámen, písek zaraz do stupa klínem a napravíš ho — on musí přijít (totiž ten člověk, který škodil). Dyž čep vylézá, vypal ho svíbovým dřevem a blajvajsem posyp. Dyž čepy hoří: Vem česneku a vosku, utluč to spolu a namasť tím čep, přestane hořet. Dyž sa mlýn láme: Seber křížem pavučiny, hoď jich do žlabu po vodě, přestane. — Flintu napravit, aby byla šťastná: Vytři flintu česnekem od štědrého večera anebo svojím močem. Co trefíš, aby neušlo: Nos při sobě šatu, co dítě bývá přikryté při křtu. Aby zůstalo, co trefíš: Vezmi vody, co se na kravinci ustojí, potři flintu. Aby na ťa zvíře přišlo: Vezmi mouky, co na spodní kůře na

chlebě je a vytři flintu. Aby myslivec nic nezabil, mosíš naň pohlédnút mezi nohy. Aby sa ťa zbroj nechytla: Vezmi srdce z netopýřa, polož pod oltář, za sedm dní vezmi ho, nos při sobě a neboj se! — Aby peníz nazpátek přišel, měj míšek z medvědí kože. Abys měl paměť dobrú: Upeč z vlaštovice srdce, smíchaj s medem a jez z rána. Když na právo ideš: Před Juřím chyť netopýřa živého, dej ho do pece usušit a z hrobu nového mužského vem hlíny a kuře zadušené, to spolu nes při sobě a všecko obdržíš. Abys v cestě neustal: Ze skopca měj loj a masť si pod koleny — neustaneš. Aby byl silný: Polož do bravenčáka žejdlík vína na devět dní a potom vypij. Abys byl pěkný: umývej se často petrželnou vodou. Aby tě každý miloval, nos při sobě oko dudkovo anebo jazovčí. Kerú chceš mět frajerku: Když si zahřitý, zmyj ze sebe ten pot, dej jí to vypit, přijde za tebou. Anebo: Z pravé nohy vyzuj čižmu, vypláchni vodou a dej jí v pivě vypit. Anebo: Dostaň z ní vlasy, co nevěděla, uvaž na haluz, co ní voda třepe, a bude za tebou chodit. Na zoškliveni frajerky: Musíš z ní mět vlasy nebo prstének a zakopej to pod lejno, které dlouho leží. Aby sa nevydala: Vezmi z ní vlasy a starý zámek, ty vlasy zamkni do toho zámku a hoď to do studně — nevydá se, dokud ho nevytáhneš. (Vypsáno ze staré rukopisné knížečky podhorského mlynáře P.). —

5. Hadi. V každém pořádném domě je had hospodář; má pod prahem u síňových dveří své obydlí a vylézá, když sluněčko svítí, na náspu. S malými dětmi pojídá často z jedné misky. Cérečka jedla kdysi na prahu kašičku s mlíčkem a ťapla užičkou hadovi po hlavičce, aby prý nepapal jenom mlíčko ale i kašičku. Rodiče to zpozorovali a hada zabili, ale děvčátko na třetí den zemřelo. Had hospodář zaleze i do chléva a pocecá krávu. Ona ráda je tomu, jde jí to k duhu, a je-li nemocná, potom ozdraví. Kdosi zastal hada cecat krávu, zabil ho, ale kráva tesknila, bučela a schla až uschla. Ulomí-li se krávě roh, a had hospodář tu ránu oblíže, nemá kráva toliké bolesti, a rána se spíše zahojí. Kde není hada hospodáře, tam je zlé hospodářství, a pořád kdosi stone, choruje. Do nové chalupy se neradi lidé nastěhují, že prý tam brzo někdo umře.

Had hospodář požívá všeobecné úcty, ale ubohý je obyčejný had, kterého každý, kdekoliv se s ním střetne, bez milosti zabije. A věru zasluhuje toho, nebo kdož jiný podvedl Evu? Had má tuhý život: kdyby ho na drobno posekal, tak ho to, než slunce zajde, nebolí, a každý drobek se hýbe. Sedne-li moucha ze zabitého hada na člověka, dostane raka a umře. Had prý má i nohy; jenom ho hodit do ohně, hned jich vystrčí. Někteří hadi mají na hlavě korunku, „to sú ti králé.“ Koho král švácne po zádech, ostane hrbatým. Ze starých hadů bývají draci. Má-li kdo při sobě kousek chleba, třeba dosť maličkou kůrečku, může v lese bezpečně spáti, had mu neuškodí. Ostatně i ještěrka dá spícímu člověku vědět, plíží-li se k němu jedovatý had: uštípne ho napřed, aby se obudil, a tím ho zachrání. Jsou lidé, kteří na hadech si pochutnávají. Jistý Hajda z Vlachovic měl kostěnou píšťalku; na tu jak v hrázi zapískal, všeci hadi se k němu slezli. On si vybral, který tlustší,

vytrhl mu kleštíkama žídlo (jazyk) a šup do kabele. Doma je osmekl, jako klobásy smažil a jedl. Hadí lín (kůže, již had shodil) je dobrý od bolesti zubů. Hadí sádlo je dobré na prsa, na oči a na opuchliny. Kdo před Juřím uřeže rynšťákem hadovi hlavu a potom něco zaň koupí, vrátí se mu pokaždé. Uvidí-li střelec hada před Juřím, chytne ho, převleče mu jehlu přes oči a nosí ji při sobě, aby každého zajíce z daleka uhlédl.

6. Kočka, kocúr. Má-li kočka dvanáct let, rozumí všecké řeči. V jednom domě měli starého kocúra; už myší nechytal, jenom pořád na peci ležel. Povídá jednou hospodář pacholkovi: „Toho kocúra zejtra vezmeš a dáš odřít; beztoho není už k ničemu, a já budu mět z něho aspoň pěkný míšek!“ Sotva to dořekl, skočil kocúr s pece a blk oknem ven, víckrát ho nikdo neviděl. — Jeden pán měl zas kocúra, a ten kocúr dycky při stole s ním jídal. Kdysi měl hosti a nachystal kocúrovi pod lávku. Tomu to nebylo vhod i umínil si, že se na pánovi pomstí. V noci, jak spal, skočil na něho zadlábil mu krk, strčil ocas do huby a udávil ho. — Dáme-li živého kocúra černého do nového hrnce, přikryjeme novou křidlou, rozvaříme a kostky z něho přebereme, najdeme jednu takovou, máme-li ji v ústech pod jazykem, nikdo nás nevidí. Tři chasníci z Ubla zkoušeli to jedné noci v Haňákové dúbravě, ale se jim to nevyplatilo: jeden ještě té noci umřel od strachu, druhý vypustil ducha na třetí den a ten třetí si to jenom odležel. A kdož by se nebyl dolekal! Udělali sice kolo svěcenou vodou, ale jak začali kostky v hrnci přebírati, přihnala se k nim napřed divoká svině zježená, potom hrozný býk vzteklý. Tu všecku hrůzu by ještě byli jak tak přestáli, ale jakmile ohlédnuvše se zpozorovali .tři myslivce s puškou v líci a zaslechli jejich řeč: „Ty zastřel toho a ty toho!“ nebylo divu, že je srdnatosť opustila a dali se na útěk. S takovými věcmi ať si dá každý pokoj!

7. Oheň, bouřka. Na které straně oltáře svíčka tuze plápolá anebo na které straně u měsíčka objeví se hvězdička, na té straně v osadě bude ten rok hořet. Začne-li v osadě hořet, kde kdo pozpřevrací stoly hore nohama, aby se oheň zastavil. Jenom takový stůl zastaví oheň, na kterém Pánbíček třikráť odpočíval, když byl panáček u nemocného. Ale zatáčela-li na něm ženská dítě, pozbyl veškeré moci. Proti ohni říkej takto! „O ty nešťastný hosti, nepal víc a měj na tom dosti!“ Potom oběhni chalupu tři razy a říkej: „Stůj ohni, jak Mojžíšova hůl stála! Stůj ohni, jak moře stálo když Mojžíš přes ně šel! Stůj ohni, jak stála voda v řece Jordánu, když svatý Jan křtil Pána Ježíše! Já tebe zaklínám skrze Boha ✕ živého i Syna ✕ i Ducha ✕ svatého.“

Veliké bouřky bývají mezi svatýma Janama. Přijde bouřka: když z jedné strany mračna vystupují a z druhé strany vítr proti nim duje; když se dělají z mračen figury, chlap, kůň, kopa a jiné. Odkáď přišla první bouřka, odtáď chodí celý rok. „Zehnání aneb zaklínání proti škodlivému povětří, blískání, hromobití a krupobití“ najdeme v každé starší modlitební knížce: „— — — Zaklínám vás, pekelní duchové povětrní, kteří se nyní vznášíte v tomto povětří — — — abyste krupobití od osetých a sázených míst, od

zahrad štěpovaných odvedli a na hory, na lesy, na skály a vody obrátili — — — — Hagios ✕ Otheos ✕ Yschios ✕ — — — —.“ Vyzovjané odvádějí bouřku na sousední kotár říkajíce: „Uháněj, mhlisko, na panské uhlisko, na ty vlčí jamy a na Ublany!“ Žene-li se veliké mračno, svěcené kočičky od květné neděle kladou se křížem na ohniště a zapalují se; lopáře, ohřebla, a ožehy vystrkují se z oken nebo kladou se do kříže na náspu; díže, v níž v pátek nikdá chleba nedělali dává se pod okap; převrácené brány vynášejí se na cestu: to proto, aby kroupy nepotloukly. Kdo po klekání štípe dříví na nátoni aneb pístem šaty pere na říce, svádí na ten kotár kroupy; na takového už lidé vykřikují, ba mu i nabijí. Proti mračnům se tu a tam ještě zvonívá; mají kostelníci z toho jisté požitky a těch by se neradi vzdali. Ovšem kdo proti mračnům zvoní, nesmí mět košili v pátek pranou a nesmí jísti chleba v pátek pečeného. Oběšenému nesmí se zvoniti hrany, sice by ten zvon mračna ještě přitahoval. Na Lhockoch je zvonek, tím každé mračno se rozehnalo do té doby, než ním jednou utopenému zvonili. Najdou-li někde člověka zabitého, honem ho potajmo odklidí na cizí kotár, aby prý u nich kroupy nepotloukly. Na holešovských pozemcích našli za paměti dosud žijících lidí zabitého člověka, a sousedi z Dobrotic obstoupili v noci všecky svoje hranice, aby jim ho tam nezavlekli.

V jedné dědině na Uhroch uhodil hrom, a chalupa hned hořela; za chvíli zase uhodil hrom, a chalupa hned hořet přestala. Lidé mudrovali takto: ten první hrom byl teplý a chalupu zapálil, ten druhý hrom byl studený a oheň myslím zafoukl. Po nějakém čase uhodil zase hrom do chalupy v té jisté dědině a zapálil. Lidé čekali, že za chvíli uhodí druhý hrom a zahasí — až hořela devátá chalupa, teprv začali sami zalévat.

Hrom je takový kamínek, který bije po ptákovi, ale není to pták, je to zlý duch. Kdyby se se chtěl u nás v čas bouřky schovat, netrpme ho, vyhoďme ho. Hromový kamínek zaryje se hluboko do země, ale do sedmi let vyjde na vrch. Je jak želízko z tihličky, hlaďoučký, a má někdy dírku, jak by ji vyfoukl. Hromovým kamínkem „zháňajú bělmo, zaříkajú krtice, třú mŕtvú kostku, rozháňujú hrče, roztírajú kravám zavalené (opuchlé) vemeno.“ Od úrazu je také dobrý: utře se ho kousek na prášek a užije s vodou. Chceme-li poznati, je-li hromový kamínek pravý, obvažme ho hadérkou nebo třeba nitkou a vhoďme do ohně. Neshoří-li hadérka nebo nitka, je pravý, jinak falešný. Tlučeme-li na pravý hromový kamínek anebo ním třeme, smrdí velice. Archaeologové sbírají hromové kamínky mezi lidem, ale touto poptávkou se lid v pověře ještě více utvrzuje. Kdyby prý nebyly od ničeho, nesháněli by se po nich! —

8. Kus kratochvilné historie našich osad. Valaši bývali prv na Hané, ale přišli Turci v červených gatách, Valachy vyhnali a sami tam ostali. Otázka, kde je hranice mezi Hanáky a Valachy, nadělala etnografům mnoho starostí, až konečně rozluštila se ve Střebětících ku všeobecné spokojenosti. Střebečtí sousedé přetahovali se na dědině, až se provaz v půly přetrhl. Od té doby se

čítá strana od Hulína k Hané, strana od Holešova k Valachům. Teprve nejnovější proudy strany pokrokové snaží se pošinouti hranici ve prospěch Hané až do Dobrotic a tvrdí: „V Dobroticích je do půl zvonice Haná, od půl zvonice Valachy!“ A naši staří i mladí — přikyvují. Ti se tak hodí na Karlovice a Rakova za kostelníky — tam totiž nemají kostela. Za to Veselané mají kostel, slyšte jaký: „Na Veselej na kopečku, cosi sa tam svítí, kostel nový, smetanový, podmáslím oblitý; zvony sú tam papírové, provazy sú tvarohové, a kdo se tam modlívá, Bohu sa lúbívá. Kdo nevěří, nech tam běží, spatří kostelníka z kyselého mlíka.“ Že Veselá jmenovala se původně Sviňoryja, to už se ani neodvážím prozraditi. Není radno, aby člověk všecko vyžvachtal, co mu slina na jazyk přinese, jako na příklad, že Štípjané sú krom Panenky Marie všeci zlodějé, že Ublané sú dopoledňa múdří, odpoledňa hlúpí, že jsou Dřevostičtí ševci, Prusenovští bělkaři, Vitonští habáni, Rusavští voláči, Fryštačtí švábi, Kostelečtí (u Holešova) Slezáci, Roštěnští Poláši, Rymičtí ruské pokolení, že Klobučané prodali hody Potečanom za hrnec kyšky, že co Jaseňan, to zbojník! Chce-li Polančan dožrat Léskovjana, optá se ho: „Pokada má koza loj?“ a už je zle! L o j má koza po Léskovec, v Léskovci má u o j. Ostatně co na tom, že letí Prusenovják z trhu, boty na ruce, a žváše bělku? Však Ublané zase rádi íja drobky v mléce, až z toho pozbudou rozum! Až se bude Ublan s tebou hádat, nejvíc ho dopálíš, optáš-li se: „Už se zas najedl's drobků?“ A Dřevostičtí že jsou ševci? Aha, to jsou páni! Tam kdo má jednu krávu, kleká na jedno koleno, kdo dvě, na žádné. Zadveřan je také pán, lehl si ke dveřám. Trnavjan je také pán, ale jenom po žních. Když se ho optáš, odkáď je, odpoví ti zhurta „z Trnavy“ a že jde do Vyzovic na hybadla (kvasnice). Přede žňama už je chudák jenom „z Trnávky“ a jde do Vyzovic na šrot. V Trnavě je aspoň po žních dobře, ale v Uble, tam je po celý rok dycky tři dni zle až čtvrtý jaksi. „Ublo je Ublo je škaredá dědina, není v něm kostela ani toho mlýna,“ ale na prostřed světa je přece, a maže se tam osa! To by už něco bylo, kdyby se o tu přednosť nehlásily i jiné osady na příklad Mrlínek! Tam se také maže osa, a je tam toho mazu, když poprší, po kolena jak v Uble nebo v Vyzovicích po jarmaku! A z piva dostane tam a všude „na Hančách“ dřevostickou! „Člověče hříšné, nechoď do Líšné; jdi do Roštění, dostaneš rozhřešení; nechoď do Ubla, tam ťa poďubá Kača bezzubá!“ A vy mládenci nechoďte do Zadveřic! „Ty zadverské dívky mají křivé lýtky, z těch by byly saňky vozit Vyzovjanky!“ Jděte do Vyzovic! Každá Vyzovjanka je bohatší než celé Karlovice: má dvě strany a Karlovice jenom jednu? „Ach, nešťasné Vyzovice, nepůjdu já do nich více: sú tam děvčata bohaté, chcú za huběnku tři zlaté! Šohajů vyzovských netřeba se Vám báti: „Vyzovice sú z kyselice, Lhocka z klocka!“ V Karlovicích peče se i chléb jenom na jedné straně. Tam stojí chalupy v jedné řadě jako v Alexovicích, ale už prý bude brzo svatba: „Karlovice budó se sbírat s Alexovicama!“ Už jsou na konci jako ti Dřevostičtí, když zajeli do tučapského Charona. Jeli kdysi v noci do Holešova, sjeli v Tučapech s cesty

a zajeli do úzké, slepé uličky, kde se už ani vytočit nemohli: byli na konci světa. Vystihl jsem tomu, jak ti Johanovjané Baďurovej kaši. U vsackého hospodáře Baďury pracovali nádeníci z Johanové. Hospodyň jim poslala kašu k snídaní, k obědu a k večeři na ráz, oni ji snědli také na ráz, a já jsem napsal, co jsem věděl, také na ráz. Už nemám nic v hlavě ani na jazyku, už su čistý jak Vyzovice.“ —

Náš tělocvik.

Podává Lucie Bakešová.

Pozorujeme-li naši venkovskou drobotinu v době volné na návsi, neb na paloucích, za humnama, nebo na pastvisku, vidíme, že posud provádí tělocvik, hry a různé rejdy v zděděném a po předcích podání zachovalém.

Tu stojí hlouček kluků, tam hlouček děvčat, radících se, jak si budou hrát? „Na honěnó,“ křičí většina. I postaví se a počnou se rozčítávať rozličnými pořekadly. Někdy opakují rozčítadlo tolikráte, kolik jest účastníků, někdy hned po prvém čítání ustanovuje poslední slovo, který z nich bude honiť? Ku př.:

Z okolí Blanska:

En ten tynus, xaverake pinus,
xaverake tyke take
xaverake puf.

Z Doubravníka u Rožínky:

En ten tynus souraka aja,
souraka tynus baja tydli, tydli bum!

Z Hulína:

En ten tyny sav rako, rako rako
sav, rako ryny ryn!

Z Petrovic uRajce:

En den dinus severake tyky taj
severake dinus, en den dus![1])

Než se však rozutíkají, naznačí strom nebo kámen, aneb čárou kruh čarodějný, v němž pozbývá honič svého práva chytání a jmenují místo takové „pixa.“ Kdo nejdále od „pixy“ uteče a nejrychleji zase nazpět dorazí, bývá jásotem druhých odměněn. Všichni venkované dobře vědí, že „honěná“ prospívá dětem, že sílí nejen svalstvo noh, nýbrž i plíce a páže, neboť při honění děti rozhánějí rukama, prsa se dmou a plíce se pak lépe vyvinují, a proto nikdo nebrání v tom mládeži, a trpí se křik a rejdy takové. Na „honění“ hrají si děti nejútlejšího věku, až i dorostlá chasa. Také skákání rozličného druhu provádějí kluci a také velcí chasníci. Tu určí si příkopu, určí si vzdálenosť, rozutíká se a

[1]) **Uvádím tato rozčítadla úmyslně. Jsouť z rozličných míst Moravy a zní přece tak podobně a zajímavo by bylo zvěděti, kde ještě jinde na Moravě i v Čechách, na Slovensku a snad i u jiných Slovanů děti se takovým rozčítadlem losují?**

přeskakuje. Tam zase zarazí kámen do země a bez rozmachu, rovnýma nohama přeskočí příkopu až ke kameni. Naši kluci skáčou s nadběhem tak daleko, jak jsou jejich dva kroky dlouhé; dobrý skákač však dále a mladíci dorostlí často skáčou o to slovo „Kdo dál!“ Vím, že u nás v obci skákával chasník Florian Pehal 3—4 metry daleko s rozmachem. Po celou generaci zná každý v dědině jméno toho neb onoho dobrého skákala a často stařečci vypravují o něm, jak uměl skákat; jiný zase, jak byl mrštný, pružný, silný atd.

Rozličné jsou skoky mezi mládeží naší. Jednoduché skákání jest „čongání,“ „žáby“, nesnadnější jest malý a velký „skukan.“ „skákal,“ „kozel,“ „ručkování.“ na koni jezdit atd.[2]) A nejen skoky — i k o t r m e l c e znají naši kluci dělat až radosť! Tu jest kotrmelec „rovný,“ zpáteční čili „německý“, „za palce“, „křížný panák“ a svižná „kolesa“[3]). Oblíbený cvik jest velký a malý „šrofek.“ „kolotoč,“ malý a velký „válec,“ chodit po rukách, „suchó vrbo stavět,“ „staró vrbo,“ „sekat vrbo“ a „řeťaz.“[4]) Zajímavé jest, jaké prostocviky a silácké kousky si vymýšlel lid, aby tužil a silil své tělo. Mimo uvedených v „Českém Lidu“ (z r. 1893 č. 1. roč. III.) připojuju ještě následovné:

Z v á l e č k a s k á k a t.

V Tůrovicích u Přerova hrávala si mládež mezi jiným i takto: Položila na zem válec, na tento desku, z níž musel chasník přeskočiť jistý předmět na metr od místa vzdálený, což jest velmi nesnadné a vyžaduje pružnost a dovednost těla.

Stavění brány jest totéž, jen že hoši stojí vedle sebe dosti těsně Druzí stojí jim na ramenách, držíce se za ruce. Brána chodívá před hradem.

Věnujeme-li pozornost svou onomu nádhernému h o n ě n í k r á l e a rozličným hrám a rejdům mladých Slováků a Hanáků na pastviskách s koňmi, jak kdysi bývalo a posud v některých krajích jest, vidíme, že i jízdě na koních lid náš rozumněl a v ní se cvičil. I při tancech vyskakovali hoši a dívky a vyhazovali se obapolně do výše. Tak u Hodonína Slováci zvaní Jadani, dali se vyhazovati svými tanečnicemi. I vyprávěli mi, že každá děvčica to neuměla a že při takové pomocnici nevydržel hoch 4krát vyskočit; kdežto některá vyhodila hocha 15krát i vícekráte do výšky. Kdo nejdéle a nejvýše uměl vyskočit, měl čest i dívka jeho. Při zpěvu a hře na cimbál dle rythmu vyhazovalo děvče chasníka. Chytli se pevně za pravé ruce, levou hoch zabočil a levou chytla ho dívča za záloktí a pružně ho vyhodila. — Jinde na Slovensku někde v horách chytne chasník děvče o půlí, děvče své ruce opře v jeho ramena a on ji do výše vyhodí. Kolem Brna kdysi hoši pustili tanečnici, otočili se kolem sebe (velký šrofek udělali), vyskočili a zase děvče chytivše tančili dále. O vyhazování slovenských děvčat slyšela jsem i ve Velké a spatřila jsem děvče jinou holkou otáčeti a vyskakovati.

[2]) Viz „Český Lid“ č. I. ročník III. r. 1893 str. 22—23—24—25.

[3]) Viz tamtéž str. 23—24. Český Lid.

[4]) Tamtéž.

Spojíme-li sebrané původní prostocviky, tělocvičné a silácké kousky, hry a tance našeho lidu (Bartoš, Dufek, Janáček a j.) v jeden celek, ukáže se nám bohatý a pestrý obraz tělocviku a směle můžeme říci, že máme svou vlastní rázovitou gymnastiku, na jejíchž základech dá se vyvinouti svérázná slovanská gymnastika, kterouž vědecky spracovati a sestaviti za úkol svůj si má vzíti naše Sokolstvo. Tělocvik náš jest neméně cenný a důležitý znak původní kultúry naší a tvoří ve spojení se zpěvem, s ornamentikou, s lidovým lékárnictvím atd. svérázný kulturní celek. Dle sebraného tělocvičného materiálu možno souditi, že lid rád tělo své cvičil, silácké a svižné kousky prováděl, hry a tance pěstoval, i ve vodě a na ledě se prohánět z příčin zdravotnických. Dosud tak činívá venkovská mládež v prázdných svých chvílích v neděli odpoledne neb k večeru. Že lid náš dobře věděl a ví, že skákání, honění, koupání v řekách a rybnících, klouzání na ledě, tančení atd. přispívá ku zdraví, jest důkazem, že nikdy nezakazovali, jak již na vrchu poznamenáno bylo, starší mladým neb dětem prostocviky, hry, rejdy a tance takové provádějí.

Co mládež provádívala a provádí posud na ledě a ve vodě, snadno se dá vypátrati u starých lidí při vodě bydlících a zajímavo jest, připamatovati bývalé jezdění na koštěnicích, které také málo kdo již zná a na nichž ještě před 50 lety jezdili kluci v Šaraticích u Brna, kde se rozlívaly rybníky od Měnína k Začanům a Rychmanovu.

Kdo žije na venkově a pozornosť věnuje žití venkovanů, vidí arciť, že tradice jedna za druhou bledne, hasne, mizí; mnohé však přece zůstává a nese se od pokolení k pokolení. I nové hry si vymýšlejí děti, které se pak pomalu rozšiřují od dědiny k dědině. Taková nová hra jest na varhany. Musela jsem se srdečně zasmáti, když mi ji kluci ponejprv ukázali.

Osm kluků lehne si na zem těsně k sobě, ruce k tělu přitisknouce. Jsou to píšťaly. Jeden kluk jest varhaníkem a hlavy ležících jsou klavesy. Varhaník začne ohmatávat hlavy a na kterou šáhne, ta musí vydati ton. „Falešně zní“ a tu varhaník a šlapač měchů jdou a vytáhnou píšťalu i zdvihají ji. Kluk musí zůstati nehybným a dáti se zdvihnouti jako hůl. Když všecky píšťaly zladí, (neboť všichni falešně křičí a, h, c, d, e, f, j, a) postavíce je, začnou se ve spolek honiti. Koho varhaník chytne, musí býti varhaníkem.

Tance naše také náležejí většinou ku tělocviku. Rozděluji je na obřadní, tělocvičné, krasoumné a zábavné, z nichž některé vřaďuju mezi orgiacké, o nichž píše též prof. Žmigrodský. Obřadné jsou značny ve hrách a obchůzkách královniček. Nejsouť arciť všechny tance a hry, které v paměti bývalých královniček, nyní babiček se zachovaly, obřadné, jelikož obřad jest valně porušen. Při některých poznati jest zřejmě dle pohybů a úklon — obřad, kdežto nápěv i slova úplně jsou světská, jinde zase nápěv jest obřadní, velebný, kdežto tanec, pohyb není obřadní. Tělocvičné hry a tance jsou ku př. „Spadly klíňky“, „Myška leze na mezu“, „Malička su“, „Spadl kocour“ atd. (Výstava v Ořechově r. 1888). Krasoumná jsou „Balsamina.“ (Výstava ve Velkém Meziříčí). „Aj za to

našo stodolenko“ (Tikovice). „Šátečková“ (Tovačov). Zábavné jsou „Trnaveček“ (z Kozárova) „Tetka“ (z Tovačova) a j. Orgiacké jsou „Žabská“, „Kohoutek“, „Čapavá“ a j. Není mojí úlohou o tancech se zde rozepisovati; chci jen říci, že tance doplňují krásně naši lidovou gymnastiku a že v celek sestavený všechen sebraný materiál tělocvičný mohl by ku cti našemu lidu sloužiti a Sokolům prospěti při zdokonalování gymnastiky a při zavádění olympických her a hodů, o nichž již delší dobu se také u nás mluví.

Hra na hastrmana vyžaduje dobrých skákalův. Vyhledá se hluboká příkopa, v níž ukryt jest hastrman. Kluci pobíhají kolem jámy prudce, skákajíce přes příkopu, vykřikují:

Hastrmane, tatrmane — Dé nám kůži, vodní muži,
polez z vody ven! — na buben, na buben!

Kluci skáčou a hastrman hledí některého chytit, čímž se z jámy vysvobozuje a chycený musí býti hastrmanem.

Velmi nesnadné jest přeskakování stébla slámy. Hoch chytne se obou palců u noh a přeskočí slámku. I „čapačka“ jest namáhavá a tu hoši čítají, kdo déle čapat vydrží. Často načítali 60 až 80 čapaček. Musí chlapec dáti ruce v bok, kolena ohnout a snížit se k zemi (přičapnout). Často přeskakují hoši i děvčata ohnutý rukama držený prut aneb provaz aneb obruč. Avšak těžko jest, přeskočit rovnou hůl, drženou oběma rukama.

Neméně těžké jest skákání při točení pískem.

Asi $^1/_2$ litru písku se dá do pytlíku a hoši si vstoupnou do kruhu. Uprostřed stojí chasník a otáčeje se rychle, točí pytlem provázkem svázaným. I musí hoši rychle a přímo vyskakovat; sice je létající pytlík porazí.

Stavění hradu a brány vyžaduje dovednosti a síly; ale touto hrou tělo tuží se nemálo.

Sestoupne se 6—9—12., i více chasníků do kruhu. Osm z nich se chytnou za ruce a pokleknou na pravá kolena, na levé položí levé ruce; kdežto pravé se pevně drží levých loktů souseda.

Asi takto:

Nyní vstoupne hoch č. 9 hochovi č. 1 na levé koleno a odtud na levé jeho rameno levou nohou; pravou nohu na levé rameno č. 2. Totéž činí č. 10—11 a 12 — třetímu a čtvrtému 5—6, 7—8. Nyní se pozmění tvar. Číslo 2, 4, 6 až 8 postaví se trochu šikmo a blízko k sobě. Číslo 9—10—11—12 chytnou se pevně za ruce do kruhu a hrad se počne pohybovati v před. Č. 1 až 8

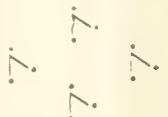

se nyní za ruce nedrží a pomalu povstávají.

Čeleď tuhýků (Laniidæ) na Moravě.

Napsal **Josef Talský.**

Tuhýci, na Moravě obyčejně „strakoši“ zvaní, jsou ptáci značně větší, nežli vrabec domácí, zavalitého těla a dosti nápadně zbarveného peří. Zobák jejich je přímý, silný, na konci zakřivený a po obou stranách horní čelisti ostrým hrbolkem, (zoubkem), opatřený. Nohy mají taktéž silné a zahnutými drápky vyzbrojené. Za potravu slouží jim hlavně rozličný hmyz; nezřídka však pronásledují a požírají i drobné ptactvo a jiné menší živočichy, tvoříce tak v jistém smyslu přechod dravců ku ptactvu zpěvnému.

U nás zastoupena čeleď tuhýků následujícími druhy:

1. ***Tuhýk větší.*** (*Lanius excubitor L.*) Délka od zobáku ku konci ocasu = 24—25 cm; kosinka = 11—11·7 cm; ocas = 12 cm; tarsus = 3 cm. Na povrchu těla je barvy světlošedé, křídla má černá s dvěma bílými pásky, prostřední péra ocasní jsou černá, ostatním přibývá, čím dále ku pokraji, tím více barvy bílé, tak že nejkrajnější z nich čistě bílá jsou. Na čele je bílý, pruh od zobáku přes oči až k týlu však má černý; celá spodní část těla jeho jest bílá, na prsou slabě nažloutlá, oko tmavohnědé, zobák a nohy černé.

Tuhýk větší rozšířen je po celé Evropě, severní Africe, severní Americe a západní Asii. Na Moravě jest ptákem dosti vzácným. Přes léto sotva kde jej uzříš; obyčejně objevuje se teprv až na podzim a to nejvíce v krajinách pahorkovitých, obdělaných, stromovím a křovinami posázených. Rovinám, jak se zdá, taktéž se nevyhýbá, jsou-li jen porostlé. Aspoň v rovině olomoucké setkával jsem se s ním, poblíže řeky Moravy, od měsíce listopadu 1896 až do konce února 1897.

Nejvíce příležitosti, pozorovati tuhýka většího, měl jsem arci po mnohá léta v okolí novojičínském, v severovýchodní Moravě. Téměř každoročně dostavili se tam někteří ku konci měsíce října do panského lesa, rozprostírajícího se uprostřed rozsáhlých polností podél císařské silnice, vedoucí ku Příboru. Z daleka viděti bylo bělati se nového přistěhovalce z nejvyššího vršku některého stromu, buď na jmenované silnici, buď na okraji lesa. Chvostkem čile vrtě, pátral s tělem vztýčeným po okolí a tak krotce si počínal, že ani kolem jdoucími lidmi, ba ani po silnici jedoucími, ze svého vyvoleného pozořiště vyplašiti se nedal. Zpozorovav něco k žíru, odletěl k místu a křídloma třepetaje sledoval kořisť svou, načež pak k zemi se spustiv, buď se jí zmocnil aneb s prázdnou jinam se obrátil. Podařilo-li se našemu tuhýku polapiti něco na zub, čímž v tuto dobu roční téměř jen myši bývají, odnesl lup svůj v drápkách sevřený na strom odlehlejší, kdež pak, stoje na něm, po kouscích jej požíral. Menším ptactvem, jak známo, arciť že tuhýk také nepohrdne; jen, že se s ním za svého pobytu u nás málo kdy setká. Vrabci, strnadi, trpělky a mnozí jiní přezimující ptáčci opouštějí na podzim a v zimě pole i lesy, hledajíce pohostinství na

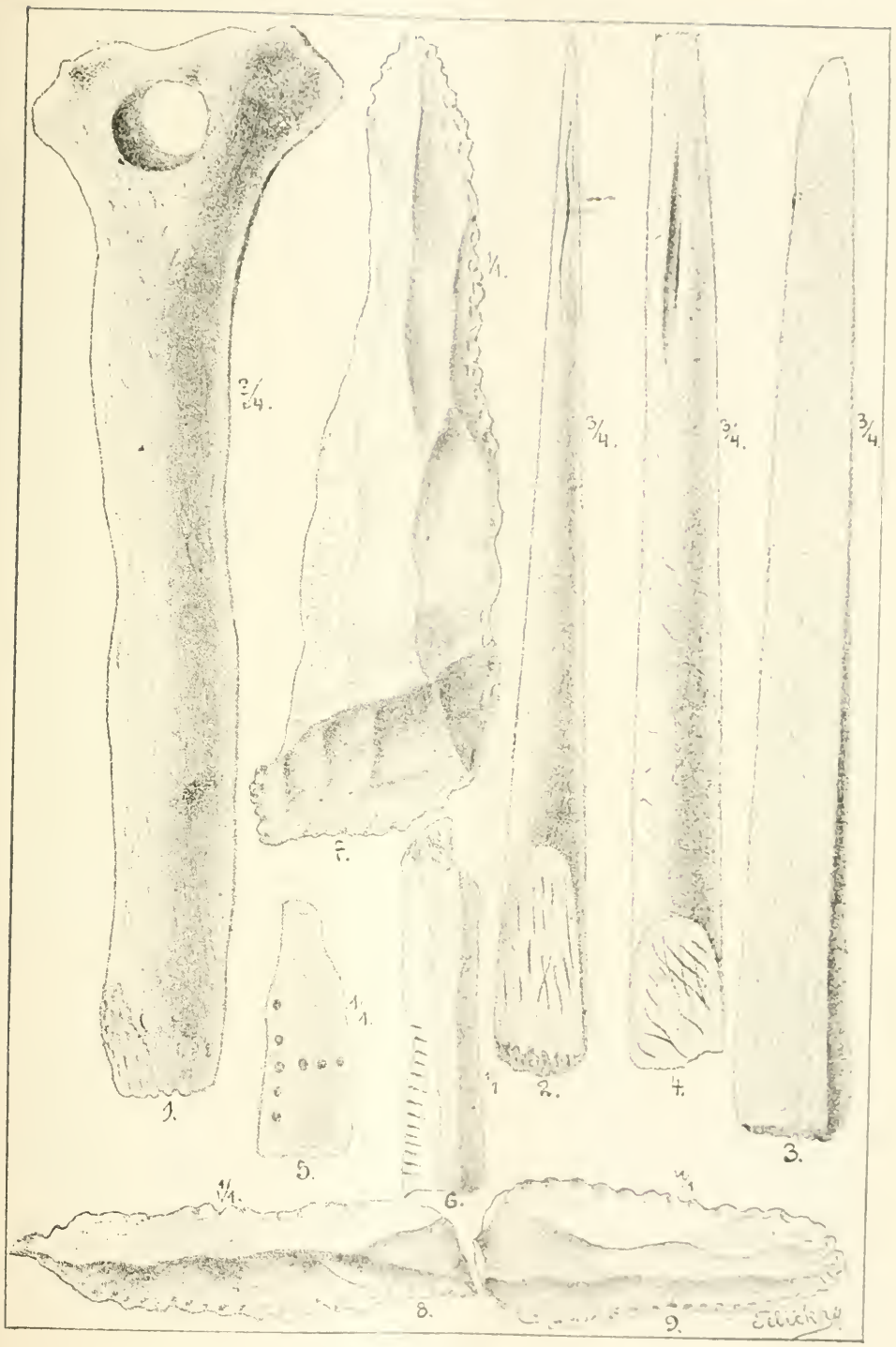

KŮLNA.

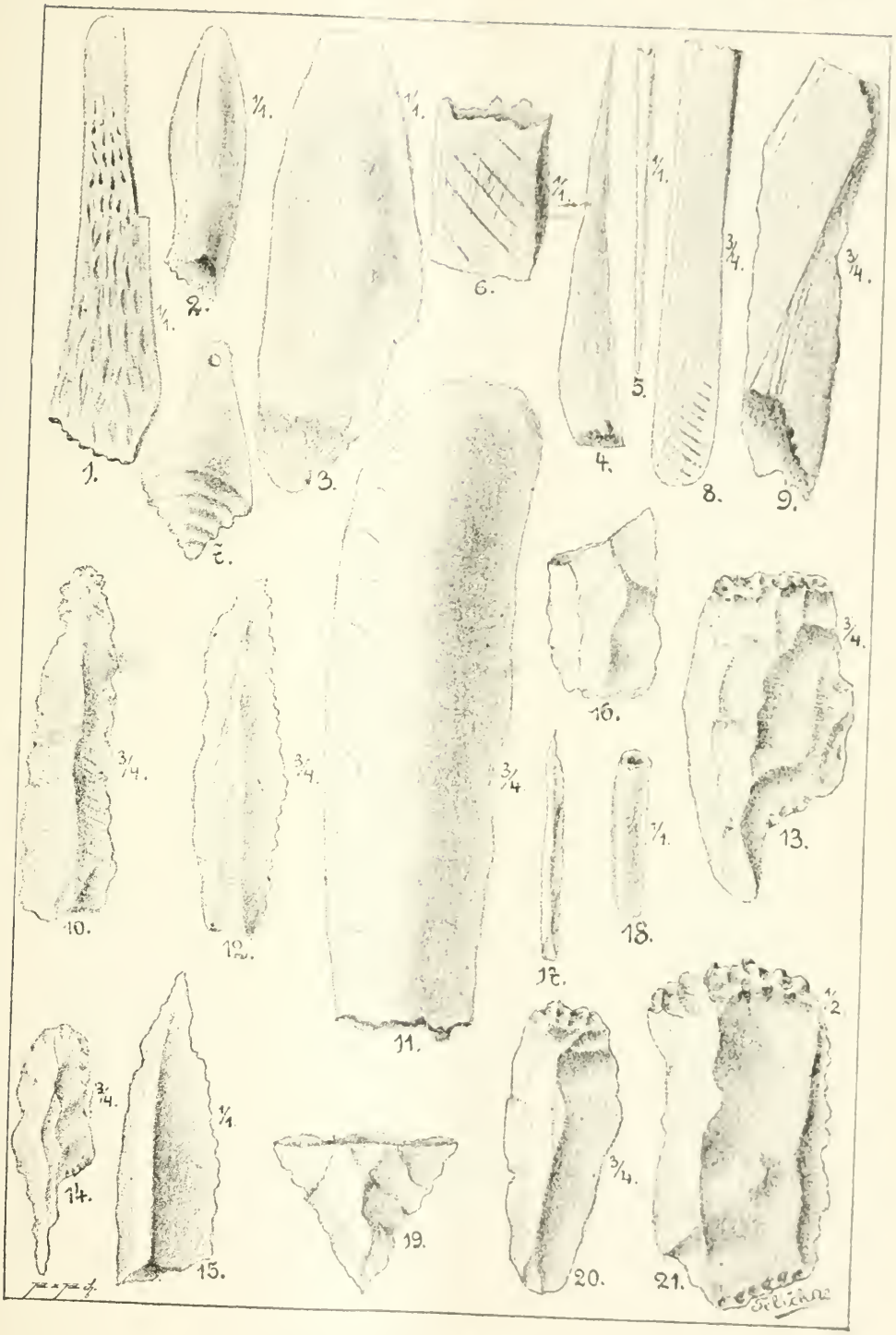

KOSTELÍK U MOKRÉ.

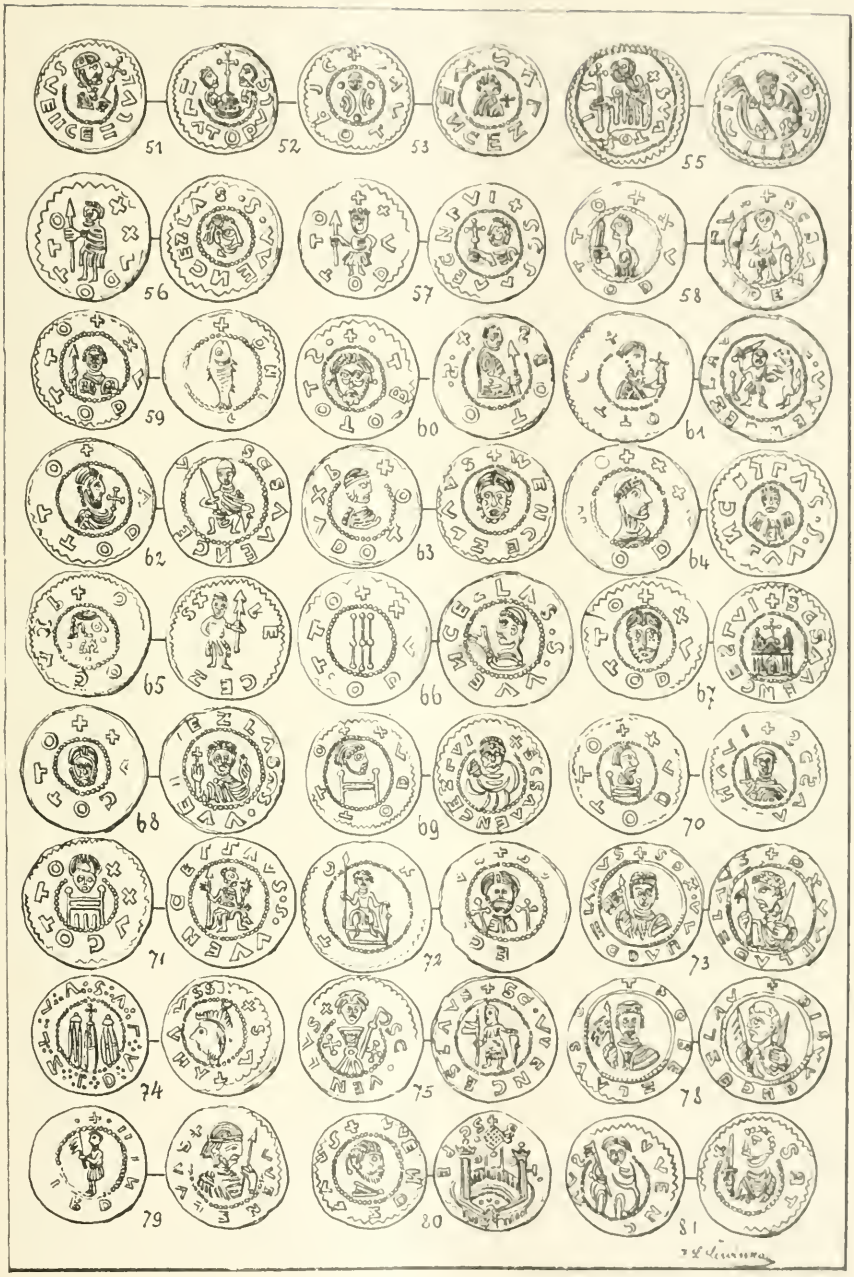
51
52
53
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
78
79
80
81

blízku člověka, kamž se tuhýk sotva odváží. Maje hojnost myší, napichuje je tuhýk na trnité křoviny okolí svého — do zásoby. Avšak se zdá, jakoby sobě napřed pochutnával na hlavách svých obětí; jelikož veškeré tuhýkem napíchané myši, jež jsem kdy nalezl, bezhlavé byly. Zůstal-li na pokoji, vydržel náš zimní host až do měsíce března na svém místě, načež se z krajiny vytratil.

Někteří pozorovatelé ptactva moravského, zejména doby starší tvrdí, že tuhýk v našich krajinách celý rok se zdržuje a zde hnízdí. Chtěje u věci té určitých zpráv a důkazů získati, vybídl jsem svého času milovníky a znalce ptactva, zvláště lesníky a střelce moravské ve veřejných, odborných listech, by tuhýku většímu více pozornosti věnovali a ukořistěné v době letní exemplary mi zasýlali. Mnozí z dotyčných pánů přání mému dle možnosti vyhověli; avšak zaslaná mi kořisť ukázala se býti nikoliv tuhýkem větším, — nýbrž tuhýkem menším, kteréžto svému většímu příbuznému tak se podobá, že za něj omylem často považován bývá. Jen jedenkráte, a to 7. června 1894, obdržel jsem od pana, nadlesního Klettenhofer-a z Nových Syrovic u Mor. Budějovic skutečného tuhýka většího. Byl to pták mladý, na Moravě vylíhnutý a až potud první a jediný svého druhu, jenž se mi kromě zimního času do rukou dostal. Jak mi sděleno, nacházelo se hnízdo, z něhož se vyvedl, na pokraji vysokého lesa, ve spleteném větvoví dvou vedle sebe stojících stromů, buku totiž a jedle, dosti vysoko nad zemí. Později vyskytlo se na témže místě ještě mládě druhé, bezpochyby z téhož hnízda, pocházející; staří byli zde arci již mnohem dříve pozorováni, avšak jen jediný a pokud známo první párek tuhýka většího, jenž v době letní se byl zde objevil. V zimě není prý pták ten ani tak příliš vzácným.

Stejných zkušeností jako já, nabyl o tuhýku větším i chvalně známý ornitholog moravský p. V. Čapek v Oslavanech. Píšeť o něm následovně[1]): „V okolí mém je pták tento pouze hostem zimním; každoročně vídám tu několik jedinců, jejichž potravou jsou drobní ptáci a myši. Jako pták hnízdící namanul se mi jedině v nejzápadnějším cípu Moravy. Dne 20. července 1890 viděl jsem totiž mláďata jeho, právě ze hnízda vylítlá ve smrkovém lesíku, mezi Maršovem a Horními Němčicemi (jižně od Studené)."

Náš lid pro tuhýka většího názvu svého nemá, z čehož souditi se dá, že jej ani nezná a to hlavně z té příčiny, poněvadž jej právě tu dobu, kdy s ptactvem nejvíce se setkává, totiž v létě, nikde nevidí.

2. *Tuhýk velký, sibiřský čili Pallasův.* (*Lanius excubitor major Pall.*)

Co se postavy, velikosti a barvitosti peří týče, souhlasí tuhýk tento úplně s tuhýkem větším, rozeznává se však od něho dostatečně tím, že na křídlech vyznačen jest bílým páskem pouze jediným.

Ruský přírodozpytec a cestovatel Pallas (1741—1811), zjistil, druh tento na Sibiři a uveřejnil v díle svém „Zoogr. Rosso—Asiat."

[1]) Viz Časopis vlast. muzea Olomouckého, ročník IX. str. 17.

popis jeho. Od té doby posuzován jest tuhýk Pallasův mnohými ptákoznalci všelijak, až pak asi před třiceti lety podařilo se předsedovi ornithol. společnosti v Berlíně, doktoru Cabanis-ovi[2]), všeobecně naň upozorniti. Tu pak brzo se ukázalo, že sibiřský tuhýk netoliko v Německu, nýbrž i v zemích rakouských dosti četně se vyskytuje. Aniž bych sám byl věděl, choval jsem již od 12. března r. 1871 jednoho takového tuhýka ve své sbírce. Pocházel z hornaté krajiny rožnovské, kdež byl dva dny dříve jistým známým lesníkem uloven a mně zaslán. Nápadným pták ten byl mi hned od počátku, avšak později teprv, na výstavě ornithol. spolku vídeňského, zjistil jsem, čím vlastně jest. Od toho času dostalo se mi do rukou a pod nůž častěji tuhýků Pallasových a to netoliko z hor rožnovských, nýbrž i z Bystřice pod Hostýnem, ze Strážnice a z okolí novojičínského. U nás zdržuje se pouze přes zimu a vede podobný život jako tuhýk větší.

2. *Tuhýk menší, strakapúd* (na Rožnovsku), *velký či hlavatý strakapoun* (na Brněnsku), *velký strakoš* (v okolí novojičínském). (*Lanius minor Gm.*)

Délka od zobáku ku konci ocasu = 20·5 cm. kosinka = 11·7 cm; ocas = 9·5 cm; tarsus = 2·5 cm.

Co do postavy a barvy peří podobá se tuhýk menší tak nápadně tuhýku většímu, že s ním, jak již výše zmíněno, zhusta zaměněn bývá. Jest však značně menší a má kromě černého pruhu přes oči i čelo černé. Staří samečkové vyznamenávají se na prsou a po stranách těla bledočervenými, jemně zbarveným peřím. Samice podobají se samečkům; jsou však celkem barvy bledší, nepatrnější.

Na Moravě jest tuhýk menší ptákem stěhovavým. Přichází někdy sem již ku konci měsíce dubna, častěji však na začátku května a odchází v měsíci září opět do krajů jižních. Rozšířen jest takřka po celé zemi, všude však jen v počtu menším. Roviny jsou mu milejší než hory, jsou-li jen hojně křovím a vysokými stromy porostly. Štíhlé topoly na silnicích zvláště poskytují tuhýku menšímu příhodná místa, z nichž jako jeho větší příbuzný krajinu přehlíží a po žíru pátrá. Živí se rozličnými brouky, zvláště chrousty (babkami), štíry krtonohými, kobylkami a jiným hmyzem; ptactvo prý méně pronásleduje.

Že krásný ptak tento našemu lidu dosti známým jest, dokazují jména, jichž se mu od něho dostalo. Týž jest také jediným jeho velkým strakošem; o jiného, byť i sebe větší byl, lid náš se nestará.

4. *Tuhýk obecný, strakoš* (na Rožnovsku), *sivý strakoš* (na Novojičínsku), *strakapoun, španělský vrabec* (na Brněnsku), *d'argoš*[3]) (*Lanius collurio L.*)

Délka od zobáku ku konci ocasu = 18 cm; kosinka = 9·5 cm; ocas = 8·2 cm;

---

[2]) Viz: Cab. Journal für Ornithologie 1873, pag. 75.

[3]) Nápadný a mně nesrozumitelný název tento sdělil mi jistý ptáčník na Hukvaldech.

Starý sameček má povrch hlavy, týlo a nadocasí barvy světlošedé; záda a povrch křídel krásně hnědočervené; letky černavé, ocas uprostřed černý, po krajích bílý a pruh od zobáku přes oči černý. Zpodní část těla jeho je bílá, po stranách bledě načervenalá, zobák černý a nohy trochu světlejší. Samičky vypadají zcela jinak a jsou proto snadně k rozeznání. Jsou totiž na celém povrchu těla světlohnědé a na zpodku bělavé, příčnými skvrnami hnědými znamenané. Letky mají tmavohnědé, chvostky světlejší po krajích bílé. Mláďata bez rozdílu pohlaví podobají se samičkám.

Tuhýk obecný rozšířen je netoliko po celé Evropě, nýbrž i v jistých končinách afrických i asiatských. Na Moravě jest ze všech svých příbuzných nejhojnější a proto také nejznámější druh čeledi své. Jest taktéž ptákem stěhovaným. Zavítá k nám obyčejně na začátku května a pobyv zde až do konce srpna, vrací se opět k jihu. Zdržuje se všude, kde se nalezá mnoho stromoví, zvláště trnitých křovin, dále pak v zahradách, stromovkách, na pokraji lesů, v pasekách a jinde — na rovinách i v krajinách hornatých. Jako ostatní tuhýkové sedává i tento na vyvýšených, volných místech; na křovinách a telegrafních drátech uzříš jej však častěji, než-li na vysokých stromech.

„Sivý strakoš“, jinak přece tak pěkný pták, nepožívá, bohužel, dobré pověsti mezi lidem. Místo aby ničil obtížný člověku hmyz a škodlivé myši, raději prý sobě pochutnává v době hnízdění ptactva na ptačích vajíčkách a holátkách, jež z cizích hnízd vybírá. Také prý vedle rozmanitého hmyzu napichuje na ostré trny i mladá ptáčata do zásoby; což však já, ačkoliv mnoho trnů s nabodnutou kořistí tuhýkovou jsem byl sebral a prozkoumal, dosvědčiti nemohu. Nuže, buď tomu tak, neb jinak; pravda jest, že tuhýk obecný mezi nejškodlivější ptáky naše se počítá a bezmilosrdně pronásledován bývá. Chci pouze jeden příklad uvésti. Podle výkazu odstřelené zvěře[4]) zastřeleno bylo roku 1897 na panství Černohorském na Moravě, 642 kusů tuhýků (Neuntödter). Kdyby zpráva tato podána nebyla od dotyčného lesního úřadu, ani bych neuvěřil, že na jediném panství moravském vůbec, ještě tak značný počet tuhýků nalezen byl, jelikož vlastním pozorováním přesvědčen jsem, že ptáků těchto v naší vlasti čím dále, tím více ubývá. Kdo ku všemu tomu ještě sobě povšímne, kterak se divoce rostoucí křoviště šmahem vysekávají a tím, jak bych řekl, tuhýkům půdy pod nohama ubírá, nebude se tomu diviti. —

Že takovým počínáním i ostatní druhy našeho drobného ptactva trpí, každý snadno pochopí. Půjde-li to podobným směrem dále, může svým časem i doba nastati, v níž se obyvatelstvo naší milé Moravěnky netoliko po pronásledovaných opeřených škůdcích, nýbrž i po oněch okřídlencích marně ohlížeti bude, jež nyní pro svůj užitek pod ochranu bereme.

[4]) Viz: Illustr. österr. Jagdblatt. Brünn 1898, Nr. 3.

5. *Tuhýk rudohlavý, strakopúd s červení hlaví* (na Rožnovsku). (*Lanius senator L. L. rufus Briss.*)

Tuhýk rudohlavý jest asi tak velký, jako tuhýk obecný, avšak mnohem pestřeji zbarven, pravý strakoš. Celý povrch hlavy až do týlu má totiž rudohnědý, kaštanový; čelo, pruh přes oči a peří po stranách krku až na záda jsou černá, záda, křídla a ocas hnědočerná, ramena a nadocasí čistě bílé; celá spodní část těla světlá, poněkud nažloutlá, zobák a nohy černavé. Samičky podobají se samečkům, jsou však po celém těle bledší, méně nápadné. Mláďata pak rovnají se mláďatům tuhýka obecného.

Tento krásný pták rozšířen je po Evropě a Africe. Na Moravě jest tak vzácným, že by snad dříve se podařilo ukořistiti každoročně některého tuhýka většího, než-li tuhýka rudohlavého. Co do způsobu života, shoduje se celkem s tuhýkem obecným, drží se však více po stromech listnatých a nikoliv ve křovinách; řídké lesíky na lukách a v polích, stromovím porostlé příkopy a odlehlé zahrady ovocné jsou mu zvláště milé. U nás zdržuje se od začátku měsíce května až do konce srpna, a jelikož se zde, jak již řečeno, jen v nepatrném počtu vyskytuje, nemůže o nějaké škodě, již by snad byl natropil, ani řeči býti.

Dodatek.

Dříve než péro odložím, dovoleno mi budiž upozorniti laskavého čtenáře na nedávno uveřejněný seznam moravského ptactva, s nímž zkušenosti mé úplně nesouhlasí. Jest to práce, již pod nápisem: „O ptactvu moravském ve Františkově muzeu“ (rozumí se v Brně), sestavil p. prof. Dr. Fr. Dvorský v knize: „Museum Francisceum annales 1896.“

Mnohovážený p. spisovatel, uváděje druhy našich tuhýků, vynechal tuhýka velkého, čili sibířského (Lanius excubitor major Pall), ačkoliv dostatečně známo jest, že se na Moravě každoročně vyskytuje. Za to ale vřaděni jsou ku konci zmíněného seznamu mezi ony ptáky, „kteří ve Františkově muzeu sice zastoupeni nejsou, avšak všichni k velkým vzácnostem náležejí a na Moravě zjištěni a ukořistěni byli“, také následující: Linduška luční (Anthus pratensis), vodouš kropenatý (Totanus ochropus), písík podbílý (Actitis hypoleucos) a — tuhýk nachochvostý (Lanius phoenicurus).

Co se lindušky luční, vodouše kropenatého a písíka podbílého týče, ani uvěřiti nelze, že by v tak obsáhlé sbírce ptactva, jakou brněnská je, aspoň několikráte zastoupeni nebyli; vždyť jsou to přece ptáci stěhovaví, od jara do podzimku na Moravě, na příslušných místech se nacházející. Rád připouštím, že snad na některých moravských preparátech, ve sbírce se nalezajících, známka, totiž červená cedulka schází; vždyť sestavoval jsem bohatou sbírku tuto roku 1891 v takovém spěchu, že by ani divu nebylo, kdybych byl přehlédl ještě více.

Jinak ale má se to s posledně uvedeným ptákem, tuhýkem nachochvostým (Lanius phoenieurus Pall., čili Lanius

cristatus L.) Týž ovšem by patřil mezi největší vzácnosti moravské, kdyby jen přesně dokázáno bylo, že zde skutečně zjištěn a ukořistěn jest. Avšak, pokud známo, hnízdí tuhýk nachochvostý ve střední Asii a Číně, a stěhuje se na zimu do Indie. Že by se byl v Evropě vůbec, aneb na Moravě zvlášť objevil, není nikde povědomo. Vždyť ani onen cizozemský tuhýk, jenž svým časem na ostrově Helgolandském ukořistěna posledně v díle: „Vögel Europa's von Fr. Arnold, 1897“, jako L. phoenicurus Pall. uveden jest, nenáleží ke druhu tomu, nýbrž jest, to jak mi věhlasný ornitholog, prof. Dr. A. Reichenow, kustos král. muzea přírodovědeckého v Berlíně píše, Lanius isabelinus Ebr. Týž domovem je v jihozápadní Asii a severovýchodní Africe.

---

† J. U. Dr. JAN HYNEK.

Neuprosná Morana krutě pronásledovala v roce tomto vlastenecký spolek muzejní. — Ještě ani neuschly oči naše, kteréž slzou upřímnou zvlaženy byly pro úmrtí — abychom tak řekli — duše spolku našeho, p. Dr. Jindřicha Wankla, a již opět zaznamenati nám jest novou ránu, kterouž utrpěl spolek náš dne 10. prosince 1897., kdy mu mimo nadání odňat byl smrtí u krásném věku mužném mužný a velmi zasloužilý předseda p. Dr. Jan Hynek.

Účastnil-li se Dr. Hynek od svého prvního veřejného vystoupení v Olomouci vezdy účinně všelikého ruchu národního, tož v první řadě povinen jest spolek náš vyhraditi jemu v kronice spolkové místo čestné, neboť jest Dr. Hynkovi zavázán díky největšími za péči a lásku, kterouž mu za živa projevoval a jejíž památku i po smrti vzácným odkazem si zabezpečil.

Dr. Hynek měl smysl pro všechno krásné a šlechetné a záhy pochopil, jak velký mají význam pro národ muzea pěstující starovědu, lidovědu a dějiny. — Sotva vznikla a se ujala šťastná myšlenka, založiti „české muzeum v Olomouci“, jakož ji ve srozumění s p. řed. V. Praskem p. redaktor A. Jiříček v Našinci r. 1883. byl veřejnosti podal, již se přihlásil p. Dr. Hynek za spoluzakladatele Muzea v Olomouci, kolem něhož vlastenecký spolek muzejní se sdružil, již postaven byl Dr. Hynek v čelo organisace nového spolku a dne 13. září t. r. předsedal již prvnímu prozatímnímu výboru. Třebas i výbor ten zvolil sobě vys. důst. p. kanovníka Anatola hraběte d'Orsay za předsedu, zůstal přece

Dr. Hynek, jako náměstek předsedův, duší výboru, řídil všeliké schůze, k nimž začasté kancelář svou nejochotněji propůjčoval, i repraesentoval spolek na venek na různých schůzích kočovních, jichž prvá léta hojně bylo pořádáno. — Dne 30. června 1897. zemřel vys. důst. p. hrabě d'Orsay. Což divu, že na místo jeho zvolen za předsedu jednomyslně velmi zasloužilý, obětovný a obezřetný p. Dr. Jan Hynek. Vlast. muzejní spolek vzkvétal, sílil a p. předseda těšil se ze zdaru jeho. Teprv před poslední valnou hromadou vyslovil přání, aby sproštěn byl činnosti, neb aspoň zodpovědnosti spolkové; výbor ovšem nevyhověl přání jeho, neboť netušil, jak zákeřnicky červ smrti na zdraví jeho a statném zdánlivě těle jeho, jež až do konce si zachoval, hlodá.

Proto překvapila opravdu bolestně všechny známé a ctitele jeho zvěst, jež dne 10. prosince 1897. po Olomouci i kraji širém se roznesla, že Dr. Hynek po 4té hodině klidně v Pánu usnul.

Výbor i členové spolku v počtu nejhojnějším doprovodili mrtvé tělo nebožtíkovo ku chladnému hrobu, položili vavřínový věnec na rakev jeho a dne 14. prosince sešli se v tichém chrámu Páně u ct. OO. kapucínův, kdež náměstek jeho ve spolku muzejním a dávný přítel vdp. rada Wurm smuteční mši sv. za blaho jeho duše obětoval.

* * *

Dr. Jan Hynek narodil se dne 8. května 1844 v Domamyslicích na Prostějovsku. Ukončiv studia gymnasijní odebral se na universitu vídeňskou, kdež se věnoval studiu práv 1865—69. — Pak byl v soudní praxi u c. k. krajského soudu v Olomouci. Roku 1869 oddal se advokacii, i pracoval v první tenkrát české kanceláři olomucké Dr. Jana Velflíka, pak Dr. Jos. Svozila a Dr. Webra. Samostatnou kancelář si zařídil 17. března 1877. — Po celý život svůj, zvláště z mládí účastnil se pilně ruchu vlasteneckého. Byl po více let jednatelem Občanské besedy v Olomouci, výborem občanské záložny v Olomouci; byl spoluzakladatelem Matice školské v Olomouci, později starostou její; byl spoluzakladatelem hudebně-pěveckého spolku „Žerotína“ a vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci. Čestným členem jmenovala jej: Matice školská, katolický tovaryšský spolek a slovanský dělnický spolek v Olomouci, pak dělnický podporovací spolek v Hodolanech. —

O. v p.!

Drobnosti.

Moravské vyšívání v Anglii. Professor jurjevské university Dr. *Kvačala*, meškaje v Londýně za účelem vědeckého pátrání, shledal v Britském muzeu list, jasně ukazující, že moravské vyšívání v první polovici XVII. století v Anglii a v Holandsku obracelo k sobě zřetel vážných kruhů. Z dotyčného listu vysvítá, že J. *Pell*, slavný matematik, podal v záležitosti moravských výšivek S. Hartlibovi, důvěrníku velkého protektora Anglie, Cromwela memorandum. Později, zdržovav se Pell jako poslanec ve Švýcarsku a zvěděv, že se Jan A. Komenský z Lešna do Amsterdamu utekl, kde jeho žena a dcery žily, psal Hartlibovi a prosil ho, aby jsa zvláštním přítelem Komenského, dopomohl mu (Pellovi) vyjasniť, co je to za tajnost při zhotovování moravských výšivek? Tento list psaný z Curychu dne 5. února 1657 S. Hartlibovi do Londýna, zní takto: Pravděpodobně ví pan Komenský o tajnosti při moravskem vyšívání, o kterém před několika roky předložil jsem Vám pamětní list. Nerád bych Komenského obtěžoval, aby mi to vysvětlil — ale jest-li jeho manželka, anebo některá z jeho dcer ví o tom, přál bych si, kdyby to tajemství sdělila jedné z dcer pána Rulinusa, aneb některé druhé, od které potom mohla by se naučit tomu jedna z mojich dcer. Neboť já myslím, že tím dalo by se ženským lepší zaměstnání než mají ho nyní v svojích nesčíslných titernostech, při kterých promarní se mnoho času.“ Originál tisku, spolu s jinými zprávami o Komenském uveřejní Kvačala ve sbírce, kterou vydá Česká akademie. V listě vzpomenutý Rulinus byl farář evangelický v Amsterodamě, též důvěrný přítel Komenského. Prof. Kvačala domnívá se, že vyšívání do Hollandu a do Anglie přinesli moravskobratrští vystěhovalci asi r. 1620.

Národopis na pařížské výstavě. Francie podvolila se, nadcházející rozhraní dvou věků r. 1900 vyznačiti v Paříži velkolepou výstavou, založenou na *nové* soustavě, dle níž to nebudou tam zobrazeny jen výsledky, jichž duch a práce lidská dodělaly se v různých oborech vědy a umění, průmyslu a obchodu, zemědělství a všelikých živností, jak na dosavádních světových výstavách bývalo Úkolem pařížské výstavy bude tentokráte, znázorniti také vznik a vývoj naznačených vymožeností ducha a práce člověka ve všech pokročilých zemích dalekého a širokého světa. Ve výstavě této bude bráti podíl i Rakousko a sice způsobem svým. Rakouské oddělení má totiž vyniknouti *národopisnými výstavkami* kmenův, z nichž se skládá a tudíž podá se příležitost i nám Čechoslovanům, seznámiti svět s naší národní a kulturní podstatou, s našemi obyčeji a zvyky a se všemi zvláštními našeho života způsoby. Zobrazeno bude na výstavkách těchto národopisných a důsledně i na výstavce naší jen poslední století devatenácté, před něž do vzdálenější minulosti sice sáháno nebude, ale tím pečlivěji dbáno bude při sestavování předmětů a provádění dotčených zvláštních našeho národního života způsobů, zákonu a ducha, jenž je během dlouhého tisíciletí splodil a jenž je do budoucího století sprovodí. Vystaveny budou jen vybrané a národní naši svéráznou kulturu charakterisující předměty. Výstavka naše, jak z předešlého vysvítá, skládati se bude z dvou částí: I. ze soustavně a přehledně uspořádané sbírky a II. z provedení některých zvyků, obyčejů, her a vskutku u nás vzniklých a našimi předky vypěstovaných zvyklostí. Místo dopřáno bude zde figurinám, národní ráz ve tvářích i v kroji věrně projevujícím. Žádá se, aby se pro výstavku zavčas hotovily aquarelní (vodními barvy pořízené malůvky) a nedostává-li se jich, výminečně fotografní vyobrazení aneb modele staveb, jako jsou: selské chalupy, významné boží muky atd. Přikládá se veliká cena nákresům obcí, kterak byly původně zakládány a taktéž domácímu průmyslu, jenž v tomto století ještě v mnohých městech a venkovských osadách kvetl. To jest povšechný program, dle něhož československá výstavka na pařížské výstavě uspořádána býti má. Zevrubný program uveřejněn bude příště. Ale již nyní dlužno poznamenati, že jest čestným úkolem příznivců a pěstovatelů národopisu, ku zdaru jmenované výstavky radou a skutkem napomáhati. Vzorem a školou pořadatelům výstavky *naší* v Paříži může

býti národopisná výstava pražská z roku 1895. Toliko přáli bychom si, aby tentokráte nebylo opomenuto, jak se v Praze bohužel stalo, znázorniti zásluhy *ženy české* o kulturu naši lidovou. Byla to česká žena a děva, která zvelebila národní i posvátný zpěv, která tkala i mužský kroj vyšíváním zdobila a které máme děkovati za vzornou ornametiku lidovou vůbec; jí byla téměř výhradně svěřena výchova dítek, ona z větší části zachovala nám starobylé pohádky, pověsti a tradice, jejichž vědeckou cenu teprv poznávati začínáme; ona měla podíl v pěstování našeho bohatého mudrosloví; ona pomáhala muži ve výživě zemědělské i řemeslnické radou skutkem; ona hlavně měla na starosti chov dobytka a drůbeže. Slovem není stránky života národního, kterou by nebyla žena česká buďto sama aneb společně s mužem pěstovala. Proto zásluhy, aby při pořádání výstavky pařížské k této činnosti české ženy a děvy ve všech oborech národopisu našeho náležitý zřetel byl obrácen.

Nové archaeologické nálezy v Římě. Archaeolog Marucchi učinil nedávno na jihozápadním svahu vrchu palatinského zajímavý objev. Pod místem, kde r. 1856 nalezen byl známý posměšný krucifix, který se nyní chová v museu Kircherově (Museo Kircheriano) v Římě, představující Krista s oslí hlavou, pnícího na kříži, před nímž v pose prosebníka spatřuje se mužská osoba, vedle které v řeckém písmě se čte: „Alexamones modlí se ku (svému) bohu“, odhalil Marucchi jiný řecký nápis, vrytý podobně do stukové omítky, který obsahuje odpověď křesťana Alexamena svým vysměvačům a hanobitelům víry v Krista. Nápis tento dle Marucchia zní: „Kristus jest vítěz, můj bůh a král.“ Nyní přichází nová zpráva, že týž archaeolog nalezl v paláci císaře Tiberia na témž vrchu palatinském na stukové omítce sgraffitový obraz, představující ukřižovaní Kristovo. Obraz jest půl metru vysoký a má nápis: Crostos. Dle zprávy listu „Corriere della Sera“ soudí Marucchi, že obraz tento byl zhotoven bezprostředně po smrti Kristově, bezpochyby od umělce, jenž ukřižování byl přítomen. Kromě toho objevil dva fragmenty: na jednom jest viděti Pontia Pilata, známého římského prokuratora v Judaeji, druhý zlomek obsahuje nápis o 15 řádcích, který se dosud nepodařilo úplně rozřešiti, ale jedná se v něm o učení Kristově. Proti tomuto výkladu kresby palatinské vystoupil však jiný archaeolog italský, professor Gatti, jenž v onom sgraffitu místo slova „Pilatus“ čte Filetos a o slově Crestos praví, že se nemusí vztahovati na Krista, poněvadž jméno to jest i jinak časté. Oba učenci slibují obšírnější pojednání o této zajímavé kresbě, o nichž neopomeneme zavčas čtenářstvu svému podati zprávu.

Germanské museum v Norimberce prosí po říši všecky německé rodiče, aby staré hračky, jež tu a tam snad se v rodinách povalují, darovali museu. Hračkám těm přisuzuje se významná kulturní cena. Museum to pro hračky zřídilo zvláštní oddělení. Vlastenecké museum v Olomouci prozíralo hned od prvopočátku i k této stránce kultury naší, přijímajíc dary z oborů dětských her vděčně a příklad Norimberského musea dává mu podnět, taktéž rodiče a vychovatele české prositi, aby mu zasílali pohozené hračky dětské, jež uchovati pro budoucí vědecké porovnávání a kulturní ocenění ochotno jest. –

Starobylou uměleckou vzácností udává se obraz na hoře Svatohostýnské, na dřevě malovaný a P. Marii představující, kterak k vítězství předkům našim nad Tatary pomáhala. Obraz ten pochází dle úsudku znalců ze 14. století.

Hrádek nazývá se kopec položený jihovýchodně u Mostkovic. Na kopci, jak mi sděleno bylo, nalezaly se ještě před 20 lety dosti rozsáhlé valy, které však při otevření lomu na břidlici při lámání kamení zničeny byly. Náhodou přišlo se během času také na sklepení, které vytesáno bylo do skály, po němž však není více stopy. *Faktor.*

Nález pokladu v Uh. Brodě. Při stavbě domu č. 65. na Horním náměstí při kopání pro základy, přišli dělníci na baňatou křidélkou přikrytou nádobu, ve které bylo:

1. asi 15 pražských grošů krále Jana;
2. asi 150 pražských grošů krále Karla I.;
3. několik menších stříbrných mincí tohoto panovníka;
4. asi 100 stříbrných mincí krále Václava IV.;
5. zlatá mince uherského krále Ludvíka;
6. stříbrná mince tohoto panovníka;
7. stříbrný pečetní prsten s nápisem Sidraois;
8. stříbrný puklý kroužek;
9. asi 50 stříbrných závěsků na šňůře;

Poklad z větší části je zachován.

J. Kučera.

Literatura.

Dr. Lubor Niederle: O původu Slovanů. Studie k slovanským starožitnostem. V Praze 1896. Staré učení o krátkolebém, tmavém typu Slovanů a o dlouholebém, světlém typu Germánů jest dozajista na první pohled velmi přesvědčivé, ale hlavně také velmi pohodlné a praktické. Archaeologové míníli v těchto tělesných znacích míti spolehlivou pomůcku ku rozlišování jednotlivých nálezů. Když pak nejprve *Welcker* dokázal, že nynější jižní Němci nejsou ani dolichocefalní a statistika školní mládeže dosvědčila číselně, že přináleží typu temnému aneb s takovým značně smíšenému — když dále naopak v hrobech nepochybně staroslovanských objeveny byly většinou dlouhé lebky a poznáno bylo, že u Slovanů směrem na sever a na východ temný typ ubývá, světlý přibývá — ztratila u archaeologů kraniologie své ceny a celá anthropologie na své reputaci. Anthropologie a archaeologie se rozešly — k prospěchu obou. Tu vyskytla se otázka, je-li vůbec ono dogma správné a odůvodněné. Spisovatel vyslovil se již ve svých „*Příspěvkách k anthropologii zemí českých*“ (v Praze 1891) proti němu a zastával názor, že alespoň část Slovanů přináležela jako Germáni a Gallové ku typu světlému, dlouholebému. Jeho vývody vedly ku polemice mezi ním a *Dr. Píčem*, při které byl z obou stran vynesen hojný nový materiál srovnávací. V poslední práci „*O původu Slovanů*“ shrnul pak Dr. Niederle vše, co o původu Slovanů z dnešního stanoviska všech nauk na této otázce súčastněných víme, praecisoval dále svůj náhled neb theorii, doloživ ji četnými důvody z oboru linquistiky, archaeologie a somatologické anthropologie. Tato theorie čelí proti staršímu náhledu, který dosud ve Francii jest pěstován a dle kterého arijští národové evropští povstali ze dvou anthropologicky rozdílných středisk, z nichž jedno vyrostlo v plémě germanské, druhé v plémě keltoslovanské, od prvého rázem zcela odlišené. Spisovatel postupuje na svých vývodech následovně: Když byl ukázal ku většinou negativním výsledkům bádání linguistického v otázce vzájemného většího neb menšího příbuzenství slovanštiny k jiným větvím arijským, obrací se spisovatel ku stránce anthropologické; Dr. Niederle uvádí vše co o tělesné povaze nynějších Slovanů a co u starých Slovanů zjištěno bylo a vysvětluje rozdíly, které takto na jevo přicházejí a které se jeví hlavně v nahoře již vzpomenutých znacích, v tvaru lebky a v barvě vlasů a očí. Theorie Niederlova, kterou tyto rozdíly se vysvětlují, přibližuje se nejvíce k Penkovu mínění o jednotném anthropologickém typu arijském, vyhýbá se však obtížím, které se proti této stavěly, jakýmsi omezením. Dr. Niederle vyznává, že v úvodí moře baltického vyvinul se v lidu již primárně dolichocefalního sekundárně ještě typ blond, z příčin dnes jinak neznámých; *centrum vývoje tohoto sekundarního znaku leželo beze sporu tam, ale na tomto centrum participovala jen ta část Praarijů, která seděla v území tohoto centra neb blíže něho* a sice Gallové, Germani a Baltoslované, kdežto ostatní část na tomto sekundárním znaku vůbec nebrala účastenství aneb jen málo. Že staří Baltové a Slované patřili k dlouholebému typu s převládající blond komplexí, dokazuje okolnost, že v hrobech staroslovanských převládají lebky dlouhé a že dle různých zpráv starých také u nich zastoupena byla většinou komplexe světlá, tak že na př. u Arabů na konci I. tisíciletí po Kr. přešel název „Slovan“ vůbec na pojem člověka světlé komplexe. Když pak dnes u Slovanů nabyla vrch brachycefalie (na sever a východ ji ovšem ubývá) a tmavá komplexe jest tak hojně zastoupena, jest asi následek týchž příčin, které staré Germány proměnila během doby v krátkolebce typu temného neb smíšeného. Stalo se to jistě vlivem oné blíže neznámé centrální evropské rasy brachycefalní, snad mimo to vlivy zevnějšími (přírodními, civilisací atd.) málo známými a špatně znatelnými. *Vliv Finů a Mongolů byl vůči první jmenované příčině, jež působila obecně v celé střední Evropě, mnohem menší* *) Konečně ukazuje Dr. Niederle, že na základě archaeologických studií dnešních nelze mluviti o tom, že by jakési kulturní odlišení bylo účastno na původu národnosti slovanské. Kulturní svéráznost Slovanů je naopak produktem doby pozdější, hlavně teprve historické.

*) Penka a jiní, jak známo, soudí, že u všech Arijců vůbec se vyvinul typ světlý a že přeměna Slovanů v pozdějších dobách hlavně vlivem Finů nastala.

Archaeologie oprávňuje však dle mínění spisovatele k úsudku, že definitivní uvolnění arijských národů a tedy také Baltoslovanů událo se kdysi (ve velkém intervalu) kolem r. 2000 neb dříve. Kdy se od Slovanů oddělili Baltové (Prusové, Litvaní a Lotyši) nelze blíže stanoviti. Závěrek spisu tvoří přehled užité anthropologické *literatury o Slovanech*, pěkný to přehled bibliografický vůbec a krátká úvaha *o poměru Slovanů k Finům*. Spis podává mnoho fakt, mnoho nových myšlének a mnoho látky ku dalšímu přemýšlení; není divu, že vyvolal také novou polemiku, ne pouze u nás, nýbrž také za hranicemi. Připomínám zvláště recensi *K. Rhamma* v časopisu „Globus"(L. XXI. 1897. č. 20), na kterou pak spisovatel v témž časopisu krátkým článkem (Über den Ursprung der Slaven, Globus L. XXI. 1897. č. 24) trefně odpovídá, současně podávaje některé další vysvětlívky.

Dr. J. Matiegka.

O původu národní písně. *Pohled do lidové dílny na písně. Na doklad a výklad vloženo 83 písní a nápěvů.* Uspořádal: **Alois Hlavínka.** 1897. O slovanských národních písních pronesli i cizí znalci jak po stránce slovesné tak po stránce hudební velmi čestné úsudky. Měli v nich zálibu *Göthe* a *Mozart*. Emil *Francoz*, nemoha se maloruským písním, které jsou našim moravským velmi příbuzny, dosti nadiviti, pravil: „Kdo chce býti básníkem, musí je (písně maloruské) znáti a jimi se navnaďovati." *Chrysander* prostudovav sbírku moravských písní Sušilovu, napsal: „Písně moravské nejsou jen lahodné a a zrovna kouzelné, nýbrž zpozoroval jsem v nich i zvláštní *zákon*." *Hayden* a *Křížkovský* učinili národní písně slovanské podkladem svých skladeb a *Bratránek* podrobil písně moravské před 30. lety v Oesterreichische Revue æsthetickému rozboru velmi uznale. Brandl, Bartucha, Bartoš a jiní pokusili se o výklad národních našich písní i se stanoviska symbolického; ale na otázku: jak vznikla národní píseň, odpověděti bylo vyhraženo vzácnému péru *Al. Hlavínky*. Zajímavo jest, že ukázky písníček autor uvádí většinou ze sbírek slovenských. Národní písně slovenské zachovaly původnější ráz a jsou i slovem zajímavější písní českých; pročež bedlivého povšimnutí zasluhují našeho. Ukázav, že zpěvnost lidu slovanského náleží mezi přední jeho pěkné a dobré vlastnosti, přechází spisovatel k zevrubnému výkladu: *jak píseň národní byla skládána a jak se zpívala*, slovem, odkuď pocházely písně naše, jak po stránce I.) *slovesné*, tak po stránce II.) *hudební?*

I. Prvním a nejdůležitějším pramenem národní písně bývala přirozená *vloha*, t. j. vlastní *výroba* a původní *vynálezavosť*. „Lid slovanský", docela správně soudí Hlavníka, jsa mysli pronikavé a vnímavé, od pradávna rád čítával ze dvojí knihy: z knihy *srdce* a z knihy *přírody*. Příroda bývala Slovanům vždy otevřenou knihou, ba víc než knihou; všecko z ní bylo jim známé a milé, jako živé a rozumné. S přírodou náš rolnický člověk cítil a ona s ním, on jí rozuměl a ona jemu. Odtuď pochází, že náš lid netoliko malovanými obrázky ze přírody ozdoboval si příbytek a vyšíváním oděv; ale i mluvenými obrázky zdobíval svou rozprávku a zvláště svou sváteční mluvu čili — píseň.

Obsahem písně býval všecek život lidu. Všecka jeho zbožnost a mravní zvedenost, všecko jeho přemýšlení, pravá to filosofie lidu v prostinkém rouše polního kvítka, památka slavných činů i drobných dějů, všecka práce i zábava, všeliké zkušenosti, výroční obřadné obyčeje domácí i veřejné, náhody a nehody, všecka radosť a žalosť života, veselé i trudné stránky lidské povahy, jasné i temné struny srdce, mysl klidná i vzrušená, jemný vtip, řízný šprým a žíravý úštěpek — slovem líc i rub života s náležitou předností lícní strany — zračí se v naší písni lidové. — „Co život dal" mohly by se jmenovati sbírky národních písní, proto že je v nich uložen obraz života ve vší své rozmanitosti a to života opravdu důležitého.

Když myšlenka jež právě zaujala duši a naladila ji, počínala hustnouti ve slova a zároveň i zděti v nitru, hledal člověk k tomu začátek. O začátek bývá největší potíž.

Jak do toho? Kterak píseň začíti? V té nesnázi, jak v jiné mnohé, obracel se náš člověk ku přírodě o pomoc. Hledal v ní něco podobného tomu, o čem se mu v mysli sbíralo na píseň, aby svou myšlénku jakořka namaloval, aneb aspoň obrázkem z přírody ozdobil a objasnil. Tím ovšem nabývala myšlenka nejen povšechné zajímavosti, ale i platnosti, vážnosti i pravdivosti.

Jako nejvíce a nejpěknějších malůvek bývalo nade vchodem na čelní straně domu a nejvíce výšivek na přední lícní straně oděvu, nejinak bývalo u písně. I píseň mívala ozdobný vchod a předek čili začátek. Bývala to takořka slavnostní brána:

Prosred našeho dvora mladá lípka kvitne,
Šuhajík sa strojí, že ju veru vytne.

Jakože šohaj vezme si mladou dívku za ženu. Vdova si naříká:

Ta smutná harlička ked páru pomine,
na zelenú haluz nikda vic nesedne.
Len ona sa túlá po suchej brezině,
rozmyšluje sebe, či skoro zahyne.

U jiných přemnohých, zvláště krátkých písniček, býval obrázek na samém začátku a v něm bývalo už i jádro písničky:

Letěla letěla biela hus nad vodou,
zaplakalo dievča nad svojou svobodou.

Někdy ledaco nepatrného ve přírodě budilo v mysli důležité a vážné myšlénky. Tak třeba člověk uviděv kalinu ve struze, přemýšlel o tom, až tu byla píseň:

Proč kalino v struze stojíš,
snad se sniha tuze bojis?
Já se sniha nic nebojím,
Kde sem zrostla, tudy stojím —

Jako že kam koho Bůh postavil, tam je na svém místě a Bůh o něm ví a pečuje oň, jak o lilii na poli a kalinu ve struze. Píseň tato má několikero krásných nápěvů, jakoby všecek lid byl chtěl vyznamenati tak hlubokou a přec jen tak prostince proslovenou pravdu

Jindy bývalo začátkem nějaké s l o v o s a m o o s o b ě, bez obrázku ale takové, aby jím nachystalo na rým:

O háju, o háju, ty zelený háju:
brat sa mi oženiu, sestru nechau v žialu.

Jiné písně začínají protikladem, aby hlavní věc tim více vynikla:

A ten koník tam ve dvore, marná mršina,
Nechce žrati z mojej ruky ovsa, jačmena.
Vyšla milá, dala mu len slámy a trávy,
tak žrau, div sa neochvati, moj konik plavý.

Právě, že na pěkném a výrazném začátku tolik záleželo, nakládalo se naň i tolik péče. Kde co v přírodě vzneseného, krásného a milého, mělo k tomu pomáhati a sloužiti.

Slunce jasné je šťastným znamením; nemá nikdy zacházeti, protože milý je ještě na daleké cestě; jindy má brzo zapadnouti, aby šohaj přišel, ba slovenská dívka chce je zrovna za nohu stahnouti.

Měsíček svítívá šohajovi na chodníček.

Hvězdička se rodí s dítkem buďto světlá a šťastná, nebo tmavá nešťastná. Po jeho smrti hasne nebo padá. —

Větříček osouší chodníček k milé, jako poslíček nosí zlé i dobré noviny; ba kterési má přiváti milého a jiné zelený věneček. Hory a doly, studánky, potůčky a řeky, háje, louky a pole bývají jako na obraze prostým okolím a pozadím, do něhož uprostřed jako zlaté srdéčko na obrázku se zasazuje hlavní myšlénka písně, aby takto tím zřetelněji vystupovala v popředí:

Hore háj, hore háj, hore hájom cesta:
ludia povedajú, že jde nevesta.

Zvířata se v písni považují za *rozumná*. *Kůň* je šohajovi milým druhem v práci, na cestě k milé, ale zvlášť na vojině. Nevěsta se loučí s kravičkami, pastucha hovorá se stádem. Častěji však než který jiný živočich připomíná se v písni *ptactvo*, jemuž se připisuje zvláštní rozumnost a sdílnost. Orel, sokol, divoké husy, holub, hrdlička a vůbec některý pták nosí zprávy a vzkazy, ba co si kdo netroufal říci sám ze sebe, svádělo na ptáčka:

Zakukala zezulenka na olši,
že si ty můj synečku nejhorší.

Uvedli jsme několik příkladů, jak bystrým okem náš Hlavinka do lidové dílny na píseň se stanoviska slovesného pohléda; ale on v dílni té hledal a shledal, jak píseň národní vznikla po stránce *hudební*. Výsledky zkoumání svého hlubokého i v oboru tomto doložil spisovatel příklady v notách, čím spis tento nabývá dvojnásobné důležitosti.

II. Složiti písničku, znamenalo ke slovu nalézti hned i nápěv nebo notu. Slovo, jakmile se v duši rodilo, již také v duši *znělo*. Kdo skládal slova v píseň, zároveň si je též notoval. Z pravidla tu nebývalo ani písně bez slov, ani básně bez nápěvu.

Pohledává-li se při písni umělé, aby melodie zcela přirozeně plynula ze slova cituplně přednešeného, tím více to platí o písni národní. Z jaké nálady mysli plynulo slovo, z té řinul i nápěv. Odtud ona přepodivná a přelahodná přiléhlost, ba splynulost slova se zvukem jako duše s tělem.

Ne snad jako by se slovo shledávalo za slovem a s každým slovem přibývalo kousek nápěvu, nýbrž slova i nápěv už hned ve svých třebas ještě nejasných obrysech uváděly se v jakousi úměru a shodu.

Nápěv a rytmus písně jmenovitě některých starších, poslouchají se více méně *nezvykle* a cize, buďto že národní píseň netkví všude na jednakém stupni produkce, nebo že sluch se zpovykal a zlodařil hudbou a zpěvem *cizím*. Jsou to drahokamy zvláštní jiskřivosti a zvláštního broušení a *čím starší*, tím zrnitější a vzácnější. Porozuměti národní písni, znamená zdravou reakci. Otvírá se tu kus nového světa, jenž by vlastně kde komu měl býti známým.

Prvním a hlavním zdrojem nápěvu bývala nejinak než u slovesné části přirozená vloha tudy *vlastní* výroba a *původní* vynalézavost. Zpěvnosť a všecky její podmínky po stránce hudební jsou již v samé přirozené povaze lidu. Zpěv

plynul z nejtajnějších útrob a hlubin duše. Proto je písněmi viděti lidu až jakořka na dno duše. Cokoli člověka nějak dojímalo a srdcem mu hýbalo, přirozeným pudem odbývalo se z nitra a docházelo výrazu zpěvem. I tu člověk čerpal ze dvojího pramene: ze srdce a z přírody. Jak maloval slovem tak maloval i *zvukem*. Právě v tom jest největší půvab národní písně slovanské, že všecko pojímá a líčí slovem i zvukem docela prostým a přirozeným, až dětinně naivním. Někdy to bývá jako kresba ve hlavních rysech, někdy zase jemně a dopodrobna provedena malba.

„Jak maloval člověk nápěvem své nitro, jak též napodobil a maloval přírodu". Pravdivost výroku tohoto illustruje Hlavinka řadou napěvů, o nichž platí následovný úsudek: „Tyto zvukové malůvky jsou jako hádánkové obrázky; někdy jich hned ani neznat; ale jak je kdo pozná, už mu jich nelze neviděti."

III. Slovanský lid od prastara byl ducha bystrého, čilé mysli. Bohatý život nitrný docházel vnějšího výrazu mluvou, zaměstnáním, zpěvem, hudbou, tancem, ornamentem, krojem, příbytkem, v příslovích a j. Ve všem tom pospolu jako v jeho obyčejích, hrách atd. jeví se povaha lidu, to vše činí jeho: národnost. Povšimnutí zasluhuje, že nejstarší památky hudební, zpěvné a taneční ukazují, že základem slovanské hudby byl tetrachora. Týž základ má i hudba řecká. V jakém jsou k sobě poměru? Která je ze které, slovanská z řecké, či řecká ze slovanské, či jest každá o sobě, táže se spisovatel.

I starobylé zbytky písně ruské, polské a jak professor Kuhač dokázal, i písně jihoslovanské mají tetrachord základem. „Národ slovanský", takto soudí Hlavinka, jenž tak důmyslně a bohatě vyčlánkoval si jazyk, národ, jenž od prastara živil se orbou — kterýž způsob života jest plodem a svědkem velikého úsilí, vůle a rozumu — a tím daleko vynikal nad jiné národy, kteří z duševní chabosti živili se lovem a bojem, národ, jehož malebné kroje a symbolické výšivky svědčí o nemenší pružnosti ducha nežli řecké malby a sochy, ba ještě více, jelikož ony jsou díla lidu; tyto však jen několika umělců; takový národ měl od prastara svou vlastní vzdělanost, rovnoplatnou s kulturou řeckou. Společný základ hudby slovanské a řecké může pocházeti ze starých dob oné blízké příbuznosti, která se značí ve společných základech jazyka, pohádek atd.*)

*) Viz: Národopisný slovník, Svazek první i druhý.

Povšimnutí hodno, co Hlavinka zde zaznamenal: Ale hudba a zpěv nezůstaly po celé oblasti národní písně od Šumavy po Tatru po všecky časy jednaké. V Čechách je nejstarší píseň „Hospodine pomiluj ny" z doby cyrillo methodějské. Později s latinskou bohoslužbou nastal římský církevní chorál. Z písně „Svatý Václave" ozývá se již cosi cizího. Zpěvná síla však neochabovala. Přemnoho náboženských a kostelních písní, latinských a českých zpívalo se podle nápěvů písní českých bez ostychu a bez pohoršení. Novější písně české však jsou dle moderní soustavy hudební. V nich si tvůrčí síla lidu vypěstovala své typy hudební zpěvné a taneční, vdechla jim svého ducha a vtiskla svůj ráz. „Prodaná nevěsta", tato velkolepá národní píseň česká, stojí na nejmodernější postati; ale hned poznati její slovanský dech a český tlukot srdce, třebas již po transfusi, po přepuštění krve.

Na Slovensku, kde na lid nedorážely tak mocně proudy z ciziny, kde kraje a doliny netknutě zachovávaly odvěké tradice, řeč, ornament a kroj: udržela se i píseň v zachovalosti původní, — až i z pohanských časů. Jemný sluch Sušilův zaslýchal i v moravské písni ozvěnu staroslovanského chorálu, příbuzného ducha posvátných zpěvů a tanců pohanských z oněch dob, kdy „choros" ještě značil sbor obřadných zpěváků a tanečníků.

Tanec je důležitým činitelem písně. Jest nejstarším nejobecnějším spůsobem krásného umění. Jak je řeč vrozena člověku podle ducha, tak i rytmický pohyb buďto jen krokem a skokem, nebo též nachylováním hlavy, rukou a postavy. V tanci „královnách" se patrně zračí zbytek vzývání přírody. Krom toho obřadného významu bývaly tance také důležitou částí národního tělocviku po spůsobu řeckém. Od nedávna však zůstala tancům a vystoupila v popředí už jen třetí jejich stránka, pouze zábavní, která zde onde i do neslušnosti zabíhá. Příslušilo by Sokolu, aby v oboru tomto provedl nápravu a tancům zjednal po stránce umělecké bývalou důležitost.*) Pro tuto část o tancech, zamlouvá se spis Hlavinků zvlášť našemu Sokolstvu.

V následovné stati pojednává spisovatel rovněž důkladně o spůsobu, kterak se písně šířily, přichází k řešení otázky: Co se vyrozumívá *„Školou písně?"*

*) Kubáč pojednávaje o národních tancech, míní, že by skladatelé k vůli obrodě a zvelebení opětnému národa měli větší píli věnovati hudbě taneční než operní.

IV. Všecek smysl, cvik a návod, všecku přípravu ku zpěvu, vše co každému, kdo jakou píseň skládal, bývalo po ruce a samo se na pomoc naskytovalo, všecky prvky písně v jejich částech i v souborném celku, zásoba přerozmanitých zkušeností a odborné umělosti, všelijaké příčiny vzorné, slovem všecek technický fundus instructus — byl **školou písně**.

Především to bývalo všecek rodinný a pospolitý život. Již v peřince a nad kolébkou zpívala matka dítěti a kdo je právě chovali a kolébali. V zádrugách konaly se modlitby a zpívalo se společně. Všecky schůze, zábavy a radovánky bývaly sám zpěv. Podnětem k písni mohlo býti vše, co umělo srdce mocně dojati, mysl zcela zaujati a ku zpěvu naladiti. Proto **zbožnost a láska** bývaly hlavními pohnůtkami i nejmocnějšími spružinami ku zpěvu. Co kdo cítil a zkusil, to v písni zvědělo, zkusilo a pocítilo s ním sto jiných.

Formou a vzorem vnější úpravy byly si písně samy. Jak kde lid měl vlohy a lásku k zpěvu, znal i písní více nebo méně. Z nich si každý bystřejší pozorovatel sám vyvozoval určitá pravidla. Všechny pomocné částky ke zpěvu bývaly každému v krvi.

V. **A kdo zpívával?** Kde kdo. Drobné děti při svých hrách, pasáci a pasačky na palouku a po stráních, dívky ráno ranouško za rosenky na trávě, hospodyně doma a čeledín za pluhem, řemeslník v dílně, myslivec na ladě na pasece, pltař na vodě, pocestný cestou, žebrák za dveřmi.

Kdy a kde se zpívalo. Společné i jednotlivé zpěvy bývaly za tepla po polích a po lukách, po horách a dolinách, při všeliké práci, v zimě po domech a po jizbách.

Bývalo-li při práci plno zpěvu, tím více ho bývalo po práci, na obžinkách, při tanci, na svatbách a jiných slavnostech. V sobotu večer se scházela chasa, oddělená dle pohlaví, bavila se a někdy závodila zpěvem. Když se zvečeřilo, děvčata se rozcházela domů a chlapci třeba do noci prozpěvovali po návsi.

Kdo skládal písně? Každý věk a stav měl své písně. I děti skládali písně jmenovitě na pastvě z dlouhé chvíle. I starší lidé — jako mladí skládali písně, jen že již raději ne-li zrovna svaté a nábožné a rozjímavé jako třeba svatební, kde se dávala nevěstě a ženichovi všeliká výstraha a rada.

V oboru písně **duchovní** byli nad jiné povoláni a ponoukáni písmací, literáří a starší bratří. Od nich pochází mnohá nábožná píseň, jež právem se řadí k nejvážnějším plodům básnictví národního jako na příklad:

Minula noční hodina,
Pokleknouc na kolena,
Ve jménu Otce i Syna
Též i Ducha Svatého
Všejednoho Hospodina.

K zásobě písniček přispívali hojně také kněží a učitelé, kteří pocházejíce z lidu, byli s ním tisícerými vlákny spřízněni a zůstávali v jeho životné míze.

Hlavinka ukázal a dokázal, že v té rozmanitosti, hojnosti a kráse, v jaké se představuje národní píseň, jest píseň tato velkolepým zjevem a mohutným výronem původní a svérázné síly národa a že jest skvělou stránkou jeho vzácné starobylé kultúry. Ale zpěvu ubývá bohužel i proto, že národní píseň nenalezá u vzdělanějších vrstev ještě toho porozumění, kolik by potřebovala, by též u veukovského lidu mohla zachovati náležitou vážnost. Česká hudba se začíná rozléhati po světě — a český lid se začíná rozléhati po světě — a český lid se začíná živiti mlátem z ciziny. Má z toho asi takový užitek, jako když posud někde lidé dávají ryzí zlato — za skleněné tretky.

Snad bude časem jinak — ku blahu a slávě národa! „Slovanská píseň jest příliš krásná a pravdivá, aby kdy mohla docela padnouti v zapomenutí. Zanikne-li doma jako píseň“ — tak věští a svůj spis zakončuje Hlavinka — „aspoň **hudba** její zůstane a bude mocným přítokem do proudu hudby světové a projdouc světem, snad opět dojde většího uznání u svého vlastního lidu. —“ *m.*

Národopisný sborník československý. Vydává *Národopisná společnost československá a Národopisné Muzeum československé.* Svazek první. Redaktor prof. dr. **František Pastrnek.** V Praze 1897. V řadě věd vykazuje se nyní jedno z prvních míst *Národopisu*, jehož znalost považuje se za podmínku vzdělanosti. U nás Čechoslovanů byl důležitý tento odbor vědomostí v soustavnou činnost uveden a znázorněn *Národopisnou výstavou*, která r. 1895 po čtyrletých přípravách slavena byla v Praze dle vzoru místních a krajinských *výstavek*, které Vlastenecké muzeum olomoucké na Moravě od r. 1887 pořádati začalo. Velkolepou výstavu v Praze podniknouti bylo uraděno ve schůzi dne 28. července r. 1891 za předsednictví delegáta olomouckého Muzea *Ign. Wurma* na staroměstské radnici. Již tehdy navrhoval *F. A. Šubert*, aby: 1. *ze sbírek výstavních pořídilo se Národopisné muzeum československé* a 2. *aby ihned se*

pozíralo ku vydání Národopisné encyklopædie československé. Ku provedení celého díla založena *Národopisná společnost československá.* — Národopisná výstava zdařila se skvěle a dne 16. května 1896 převzala Národopisná společnost československá Národopisné muzeum do své správy a její úlohou další jest: *postarati se časem o vydání Národopisné československé encyklopædie*, která všecky stránky našeho národopisu zaujímati bude. Orgánem Národopisné československé společnosti jest *Národopisný sborník*, o jehožto prvním svazku zde podáváme zprávu. I. svazek tento obsahuje: 1. Přednášku dra. *Em. Koráře o Národopisu a úkolech Národopisné společnosti československé.* Řečník vypočítal znaleckým slovem všecky stránky života našeho lidu a jeho minulosti, které ve způsobu monografií dříve prozpytovány a vědecky zjištěny býti musejí, než se ku sestavení žádoucí Encyklopædie té přikročí. Že dotýčné monografie pořizovati Ústřední společnost národopisná dostatečna není, netřeba dokládati. Úlohu tuto vykonati připadá způsobilým k tomu jednotlivcům, ústavům, hromadným osobám, jako jsou různá odborná tovaryšstva, zpěvácké a čtenářské spolky, sokolské, učitelské a jiné jednoty, farské úřady, hospodářstva, družstva, záložny, obecní zastupitelstva atd. atd. Mimochodem budiž zde podotknuto vděčně, že nejdůstojnější arcibiskupský ordinariát olomoucký vyzval veleb né duchovenstvo diœcese své, aby historický a církevně-kulturní material, všeliké pověsti a tradice, táhnoucí se k dotýčné farnosti, v pamětní knize zaznamenávalo. Nasbíranou látkou touto bude možno Národopisnou encyklopædii se stránky důležité doplniti. Taktéž připomínáme, že ministerstvo obchodu nařídilo živnostenským inspektorům, aby mu podali zprávy, která odvětví domácího průmyslu se v jejich obvodu pěstují. Že i z tohoto vládního rozkazu pro národopis náš těžiti podává se příležitost, netřeba dokládati. Čehož v tom kterém okolí o domácím průmyslu dopátrati se možno jest úředníku; neujde ani bdělému sběrateli národopisné látky. Řečník pravil: „Není třeba, aby vyšla Encyklopædie jako jediné, veliké, společné dílo. Stačí, když budeme míti náležitá díla o jednotlivých částech československého národopisu; ať vydá tato díla kdokoliv, čímkoliv popudem, návodem a nákladem. Národopisná společnost československá chce se pouze starati, aby celá ta práce jednou byla zde.“ — Obsah národopisné encyklopædie naší nebude, vyjma material, jiný, než obsah Národopisné Encyklopædie každého jiného národa, a jde jenom o to, tohoto obsahu blíže si všimnouti. Vlastní pojednání národopisné potřebuje *úvodu*, a sice nejprvé úvodu *zeměpisného*, totiž *vlasti*, ve které náš národ žije. Vlasť tuto obývá Chod u Domažlic, Slovák u Košic i v dolnorakouské Poštorné a též Moravan slezský. — Jediný pohled na tuto mapu československé vlasti nás poučuje, že *přírodní* poměry (složení půdy a její povrch, podnebí, vodstvo a souš, zvířectvo, rostlinstvo a nerosty), v nichž žije náš národ, jsou velice rozmanité a tedy i vliv jejich bude různý. Vystopovati tyto vlivy a ukázati, co vše již sama příroda z nás udělala, toť úkol *zeměpisného úvodu* do Národopisné encyklopædie vedle prostého vylíčení přírodních poměrů naší vlasti. Již to jest dosti veliká úloha, tím těžší, že se ještě ani nezačalo v této příčině pracovati. — Druhou částí úvodu jest *historie* a sice úplná a všestranná. Obsahuje tedy i *prœhistorickou archæologii* a líčí nejen dějiny *politické vnější*, ale ještě více *politiky vnitřní* (dějiny *socialní* a *kulturní*). V minulosti leží mnohé příčiny nynějších poměrů národopisných. Děje politické upravily naši hranici národnostní, děje politické způsobily naši germanisaci, bez jejíhož důkladného vylíčení nelze podati náležitý obraz našeho národopisu. Ale ještě důležitější jsou dějiny *sociální a kulturní*, na jejichž vývoj působila hlavně církev; pročež i po stránce této minulost naši objasniti třeba, aby se národopis československý stal zřejmým a pravdivým. — Jestliže jinde dějiny národnostní jsou položeny za základ dějin *sociálních;* nám ještě více dějiny sociální jsou základem dějin *národnostních*. Ony nám vykládají vznik různých stavů a jejího sociálního významu. Zasluhuje povšimnutí, jak o této stránce dějin našich soudí *Peisker* v zajímavé kritice nadepsané: „*Východiště Meitzenova líčení agrarních dějin germanských a slovanských.*“*) — V *třetím* oddíle vstupujeme do národopisu *samotného*; neboť nám podává *rozčlenění národa* jak *zeměpisné tak i kmenové*, jak nás o něm historie, jazykozpyt a jiné vědy poučují, ono nám podává i *rozdělení třídní*. — Při rozdělení *třídním* zejména na důležitý rozdíl narážíme, na rozdělení mezi *národem a lidem*. „Mnozí právě vylíčení *lidu*, jeho života, jeho umění atd. *jedině* za národopis prohlašují; ostatní vrstvy ponechávajíce kulturním dějinám.“ Názor tento opravuje řečník Kovář takto: Rozdíl mezi národem a lidem jest u nás sociální, který se vyvinul, vyvíjí se a bude

*) Český Časopis historický. Ročník IV. Sešit I. 1898.

se vyvinovati dále historicky. U nás lid — to byl celý národ a naopak. Časem jednotlivé vrstvy od celku se odštěpovaly, nabýváním různých výsad, speciálním zaměstnáním atd. Historie těchto vrstev jde ruku v ruce s vývojem městského života, s uváděním rytířstva do našich zemí atd.; ale i *lid* zůstal základní vrstvou národa a tmelem jeho jednoty. A je li studium národa důležito, jako že jest, pak nejdůležitější jeho částí jest studium lidu, jakožto jádra národu. „*Lidopis jest nejdůležitější částí, jest základem národopisu.*“ — Z vědeckého přesvědčení chceme se zabývati „*lidem*“ a co dobrého u něho najdeme, *zachovati*. — První část vlastního líčení tvoří *anthropologie fisická*, druhá těžší jest *anthropologie psychická*. Lékaři a mladí právnici, jsouce podporováni učitelstvem a kněžími, mohli by jak tělesné tak duševní vlastnosti lidu venkovského zkoumajíce, dotýčné monografie s úspěchem obstarávati a posloužili by tím zajisté nejen národopisu, nýbrž vykonali by i kus tak zvané drobné práce. V Německu tímto směrem velmi chvalně působí turnerstvo. — A stejně potřebujeme ještě mnoho předběžných studií, které zejména od právníků, lékařů, duchovenstva a od učitelstva v oboru *demografie* očekáváme. Sem patří jednak stav obyvatelstva (dle pohlaví, věku, vyznání náboženského, vzdělání, ženění, zaměstnání a podobné) jednak měna jeho (sňatky, porody, úmrtnost, stěhování, přibývání obyvatelstva nebo ubývání). Již statistické konstatování je důležito, ještě důležitější však vylíčení příčin. Národopis zase tu spoléhá na práce odborných politiků. Bohužel je přes veškerý politický ruch prací těch velmi pomálu. — Národopisci sami nejvíce se obírají tak zvaným *folklorem*. Často se myslí, slovo anglické „folklore“ značí lidovědu. V tom je omyl. Lidověda je věda o lidu; ale folklore neznačí, co my o lidu víme, nýbrž vědění lidu, co totiž lid *ví* a *umí*. Vlastní folklore se dělí na *vědomí lidu*, na *umění lidové* a na *lidový vkus*. Zde zabýváme se vědomostmi a názory lidu o přírodě, o počasí, o zvířectvu, rostlinstvu i nerostech, o úrodnosti půdy, jeho vědomostmi zeměpisnými a dějepisnými, jeho počtářstvím, jeho názory a zvyky o právu majetkovém, veřejném, rodinném (dědickém) atd, jeho léčením a pod., zejména také, co soudí o lidech, o jejich vzezření, jak soudí o anormálních, příliš malých nebo velikých, o zrzavých atd. Nejzajímavější a nejdůležitější část v tomto oddíle jest, jak lid přijímá nauky náboženské, jak si je svými vědomostmi doplňuje, jak je přeměňuje; sem náleží vylíčiti všeliké pověry, čáry, výklady snů, karet a t. d. Folklore obírá se také sbíráním názorů lidu o rostlinách, o působení slunce a měsíce na jeho životní zájmy a t. d. — *Lidové umění* budilo ode dávna pozornost folkloristů. Lid má svou *poesii* duchovní a světskou ve formě vázané a prosaické, on má *dramatickou* poesii (srov. hry pašijové, loutkové divadla, výstupy kramářů a komediantů a pod.). Vysoce důležitá je poesie *didaktická*, jevící se v bájích, příslovích a hádankách, dále *satyrická* (kratochvílné historie, přezdívky, šprýmy, povídačky o sousedech a pod., bohatá je poesie *pro děti* (pohádky a báchorky, popěvky, ukolébavky, hádanky říkačky při hrách). Písně mají vedle stránky slovesné též hudební, totiž *nápěv*; mnohé také hned i stránku třetí — *tanec*. Nápěvy v souvislosti na jedné straně s textem, na druhé s tancem jsou další části folkloru, odkudž přejdeme pak k lidové hudbě vůbec (nástrojové) a k lidovým tancům. — Z umění *výtvarného* připomínáme kresby a malby (na kraslicích, v knížkách modlitebních, malby na stavení, na nábytku), řezby, výšivky, keramiku, stavitelství a pod. — Tu třeba připomenouti, že co vyrobeno je rukou lidu, nelze vše prohlásiti za umělecké; ale jest to k poznání lidu přece důležito jako ukázka *lidového vkusu*. Zde jest také místo pro pojednání o kroji lidovém, který jen z části je uměním lidovým, pokud totiž je vyšíván; ale z větší části jen odpovídá *vkusu* a zálibě. — K folkloru do jisté míry náleží i *mluva*. Komenský kladl *kazatelům* na srdce, aby se snažili, seznati zvláštnosti mluvy *lidové*. Pro lidopis ale jsou některé části důležité: tak tvoření nových slov a změna významu slov starých; všeliké obraty a úsloví; názvy topografické; příjmení a jména křestní, jak totiž kde které je oblíbeno; všeliké přezdívky, laškové výrazy, něžná slova (nejen pro lidi, ale i pro zvířata a rostliny), kletby, hrozby nadávky, interjekce a t. d. — K ostatním oddílům lidovědy přináleží *obydlí a zařízení domácnosti*, po jejichžto vylíčení přirozeně následuje popis *života*. Základem je popis *každodenního* obyčejného života a odchylek od něho v neděli a obyčejné svátky. Následují pak zvláštnosti, jež způsobuje život rodinný (dítě, křest, děti mezi sebou, děti a rodiče, jinoši a dívky, svatba, muž a žena, děd a bába, vyměnek, příbuzenstvo, nemanželské děti), život sousedský (poměry sousedské, jednání mezi sousedy, zábavy, přástky, besedy, muziky, hody, poutě, jarmarky) s dodatkem o starších poměrech společenských (zádruha domácí průmysl, robota) a konečně výpis, jak během roku práce i život se mění a sice

život rodinný i sousedský a jaké zvláštní svátky se slaví a pod. Všeliké *zvyky a obyčeje* ve všech oddílech je třeba uvésti do podrobna. Dodatek tvoří stať o *stravě* (obyčejné, sváteční, příležitostní, ku př. o křtinách, o svatbě, o posvícení, o vánocích, v době postní a t. d.) — V dosavádní látce o životě lidu právě na *základ*, na život *každodenní*, *všední*, často menší se klade váha, než na vynikající chvíle v něm. Ale právě každodenní, stálá lopota, totiž denní život *všední* jest ten nejcharakterističtější, nejdůležitější. Konečně dlužno míti na zřeteli, že život lidu nelze odděliti od práce. Přistupujeme tedy k *zaměstnání lidu*. Část tato potřebuje *historického úvodu* o dějinách hospodářských nástrojů a nářadí, o dřívějších poměrech poddanství a t. d. Vedle rolnictví máme chov dobytka, drůbeže a t. d. S rolnictvím spojeno lesnictví, včelařství a t. d. Bedlivého prozkoumání vyžaduje *domácí průmysl*, jenž byl u nás zároveň s drobným obchodem pěstován vzorným způsobem *zádruhovým*, kteréžto způsob předcházel pořádkům cechovním a výsadám měšťanstva vůbec. — K vlastnímu zemědělskému pojí se vedle provozování řemesel způsob *primitivního* obchodování, jež bylo — jak na vrchu podotknuto bylo, původně u nás — sloučeno s životem zádruhovým. — Rozdíl nynějších *kommunikačních* prostředků, hlavně *železnic*, od dřívějších zvrátil mnohé dřívější poměry jak obchodní tak sociální, o čemž sluší bedlivé studie konati. — Tak vyčerpali jsme hlavní obsah, jádro národopisu, totiž lidovědu a zbývá, vylíčiti význam velkého průmyslu a jeho poměr k dělnické práci a k sociálním následkům, jež tento poměr plodí. — Načrtli jsme, ovšem jen v nejhlavnějších obrysech obsah konečného díla — *Národopisné československé Encyklopaedie*. A již z kusého tohoto náčrtku vysvítá, jak obrovská práce se má ještě udělati. Ona se udělá spojenými silami, každý uvědomělý našinec, rozvine-li v oboru svého působení činnost v prospěch a na zdar díla, jež si Národopisná společnost československá vytknula úkolem. Vlastenecké Muzeum v Olomouci proslulo všude uznávanou péčí o lidovědu a o náš národopis vůbec. Národopisná společnost československá spoléhá, že olomoucké Muzeum bude ji v této příčině i na dále rádcem a pomocníkem. K tomuto jest ale tomuto Muzeu třeba vydatné podpory všeho našeho lidu a jmenovitě naší intelligence. —*m*.

Deutsche Volkskunde. (Německá lidověda.) Von *Elard Hugo Meyer*. *Strassburg*. Verlag von Karl J. *Trüber*. Z péra Dr. E. *Scheinera* máme český spis, nadepsaný: „*Tělesná cvičení ve starém věku*“. V úvodu k vzácné knize této stojí na str. 7., „že u každého národa se celý vývoj duševní i tělesné povahy *jiným* duchem nese, jak tomu odpovídají podmínky přírodní, sociální a charakter národa“. Jsou to Němci, kteří snaží se úsilovně, podmínky tyto vyzkoumati a zjistiti, „*aby se poznali*“, dobře vědouce, že bez sebepoznání není zdaru ani u jednotlivců ani u národů. Jakých úspěchů německé bádání v oboru národního sebepoznání docílilo dosvědčuje Meyerovo, navrchu uvedené dílo: „Deutsche Volkskunde“. Spisovatel připravoval se ku vydání knihy této třicet let, všímaje si veškeré literatury bohaté, táhnoucí se ke kulturním dějinám a jmenovitě k starožitnostem německým; jemu neušlo nic, co jiní učenci o života způsobech Němců vyskoumali a co nad to on léta strávil mezi německým lidem *venkovským* v různých krajích, aby osobně a vlastníma očima pozírati mohl na zvyky, obyčeje a na veškeré hospodářství a zaměstnání téhož lidu a takto aby dovedl posouditi význam dotčených zvyků a obyčejů, dotčeného hospodářství a zaměstnání Němců. Nejvíce zajímá Meyera zemědělství a jeho pěstovatel: „*sedlák*“. Vzornou píli věnoval Meyer dějepisnému proskoumání: kterak Němci, zanechávajíce života kočujícího se *usazovali*, kterak osady zakládali, kterak hospodářská stavení budovali a kterak k osadám a k jednotlivým usedlostem pozemky přidělovali? Lidové stavitelství v knize Meyerově znázorněno jest 16 obrázky. (Nebude od místa, připomenouti, že stránce této kulturní, pokud se totiž týče lidového stavitelství českého, věnoval u nás pozornost *Jan Prousek*, jehož dotýčná studie vyšla pod názvem: „*Dřevěné stavby starobylé, roubené a lidový nábytek.*“) O zakládání osad a hanáckém gruntu pojednal Vítěslav *Houdek*. Meyer pronesl povšímnutí hodna slova: „V usazování národa — totiž v přechodu od kočujícího pastevství k zemědělství — obrážejí se jeho osudy a jeví se podstata jeho rovněž živě jako v řeči a v jeho mravech.“ — Velkou důležitost přikládaje této stránce kulturních dějin, snaží se spisovatel, vysvětliti jména osad a popisuje zevrubně i bývalý život Němců od *kolébky, při svatbách, až ku hrobu*. Dovolávaje se však ve příčině této svědectví Tacitova, zapomíná spisovatel, že „Germania“ římského historika tohoto jest pramenem záhadným a nespolehlivým; poněvadž archæologickým bádáním přichází na jevo, že do končin Tacitovy Germanie nepřistěhovali se Slované teprv po Christu, nýbrž že zde usedlí byli od

pradávna. Osvědčí-li se nová tato nauka pravdivou, líčí Meyer na mnohých místech vlastně život Slovanů, domnívaje se, že jsou to Němci. — Jiných pramenů o praobyvatelství Slovanů v Evropě nedotýkajíce se, zaznamenáváme toliko, že o předmětu tomto důvodně pojednal Dr. Libor *Niederle* v knize: „*O původu Slovanů*“, které přikládá se v kruzích odborníků vysoká cena vědecká. Dle Meyera působil na vývoj a na utváření sociálních poměrů německých za časů Karolingů mocně vliv starořímského práva. Na základě práva toho vznikaly již tehdy rozsáhlé velkostatky, jejichžto majetníci si znenáhla feudální právomoc nad selským lidem osobovali. Ku konci vlády Karla Velikého uvádějí se velkostatkáři, kterým i po 10.000ích sedláků podrobeno bylo. Tehdy začala německá společnost rozkládati se ve smyslu a duchu římského práva v panskou třídu šlechty (nobiles) a v davy prostého lidu (plebs), jenž postupem věků (v 16 a 17. století v době protestantského hnutí) v plné nevolnictví upadl. — Kniha Meyerova poslouží našim kulturním historikům a pracovníkům v oboru vlastivědy za vzor, kterak národopis pěstován býti má. Aby pak čtenář mohl si učiniti pojem, čehož se z díla toho o Němcích dozvěděti může, uvádíme zde přehled hlavních jeho kapitol: I. *Původ osad a plužin.* Lišení osad starších od novějších. Vesnice *konové* (Gewannhufendörfer); *slatinné* (Marschhufendörfer); jiterní vesnice lesní čili drkolné; dvorce samotné (t. j. na samotě) a t. d.. Kdy a kterak započalo hospodářství žďárové, jak toto přešlo v hospodářství kopaninné a ladové a to konečně v hospodářství trojobúrné. Jaký význam měl lan a jaký marka? — II. *Hospodářské stavení a jeho zařízení.* III. *Popis těla a kroj.* IV. *Zvyky a obyčeje*, pokud jsou původu pohanského a pokud křesťanského? pokud jsou domácí a pokud z ciziny do Němec přineseny? V oddělení tomto zevrubně se rozebírají hry, nemoce, školní návštěva dítek, první přijímání žáků, tance, milostné styky mládeže, poměry služebné čeládky a dělnictva, život rodinný, chov dobytka, způsoby zemědělské, vojenství, svěcení neděle a svátků, všeliká pověrečnost, poměr k církvi a ku státu, právo obyčejové, jeho původ a změny léčení lidové, pohřeb čáry a kouzle a t. d. V. *Dialekty.* VI. *Národní píseň*, lidové divadlo, hádanky, přísloví a pořekadla. VII. *Lidové povídky, vzkazky, pohádky*, jejich stáří, původ a význam; a pokud jmenovitě pocházejí z dob předkřesťanských a pokud vznikly pod vlivem církve? — Nebude od místa zaznamenati, že vzácnou knihu Meyerovu předčí obsahem i rozsahem „Lidověda“ *Meitzenova.* K důležitosti čtyřsvazkového díla toho poukázal v loňším *Českém časopise historickém* (sešit 1.) znaleckou kritikou Jos. *Peisker.* Meitzen podrobil svému hlubokému bádání také kulturní vývoj Slovanů, což dalo Peiskerů podnět k úvaze v dotčeném Časopise nadepsané: „*Východisko Meitzenova líčení agrárních dějin germánských a slovanských.*“ V úvaze této opravuje Peisker velmi důmyslně dosavadní názory našich historiků o slovanské župě, o vzniku šlechty u Slovanů a jmenovitě, co v dějinách českých Přemysl oráč znamená.

Čechy nenáležely nikdy diecési k Řeznu. *Kritický rozbor staročeských církevních dějin a jejich pramenů.* Sepsal Dr. Frant. **Kryštůfek**, universitní professor v Praze. — Palacký doznal a vyznal, že některé události v našich dějinách pro nedostatek pramenů vystihnouti a zjistiti nebylo možno jemu. Takovým záhadným bodem byla Palackému Velká Morava a hlavní osa, okolo které se její děje a děje národa českého dlouho otáčely: *církev cyrillomethodějská.* Palacký ukládal v podvečer svého života budoucím historikům, aby, co temného a neobjasněného zůstalo v jeho spisech, aneb co chybně byl snad pojal, znova prozkoumali a opravili. Úloze této podrobil se církevní historik Kryštůfek, jenž ve zmíněném spise ztvrdil, co před ním dokazoval Krch**), že Čechy právomoci biskupa Řezenského nepodléhaly, nýbrž že tak jako Morava přidržujíce se až do jedenáctého století z veliké části církve cyrillo-methodějské, spravovány byly slovanskými biskupy, jichžto sídla po našem zdání i v Uhrách hledati sluší. Nasvědčuje tomu i ta okolnost, že slovanští mniši (monachi nigri), jsouce vypovídáni ze svých klášterů v Čechách a na Moravě, hledávali útočiště v Uhrách, kam se také biskup Jaromír (Gebhard), jsa s mohučským arcibiskupem ve sporu, odebral, hledaje ochrany v *Ostřihomě*, kde dne 26. června 1089 zemřel. Jak Büdinger v „*Jedné knize uherské historie*“ poznamenal, byl také pražský biskup obřadu prý rozkolného od souvěkého ostřihomského arcibiskupa Serafina vysvěcen. To jsou stopy, vedoucí badatele k tomu názoru, že církev cyrillo-methodějská v Čechách přežila svatoprokopský klášter *Sazavský* a že toho druhu klášterů bylo v zemích našich ještě v druhé polovici třináctého století několik. Vysvítá to z nařízení *legáta Quidona z 12. května r. 1267*, (Reg. Emler II. 1176), kterým biskupu pražskému bylo uloženo, *do šesti*

**) Obrana obrany kněžny Drahomíry.

měsíců s dvěma cisterciackými opaty všechny kláštery černých mnichů prohlídce podrobiti, ať byly s Římem přímo spojeny či nic. Důležité toto nařízení uveřejněno také v Rauch. script. rer. austr. p. 98. r. 1804. Vzácným doplňkem studie Kryštůfkovy je kniha francouzského dějepisce *Lapôtréa* o klasické říši Velkomoravské a její poměru k říši Karolingů. Spis Lapôtréův je důkazem, jaká důležitost se Velké Moravě i za hranicemi v kruzích vážných historiků přikládá.

Zprávy spolkové.

Zpráva o činnosti vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci *za rok 1897.*

Vlast. muzejní spolek v Olomouci ukončil právě 14. správní rok. Správa spolku svěřena byla na valné hromadě dne 22. března 1897 konané těmto členům: a) do výboru zvoleni pp.: P. Tomáš Bajer, k. arc. konsistorní úředník, Eugen Fierlinger, c. k. professor na vyšší reálce, Emanuel Glässer, úředník spol. státn. drah, Dr. Maurie Hruban, advokát, Dr. Antonín Hříbek, lékař v zemské nemocnici, Dr. Jan Hynek, advokát, Eduard Klement, účetní v Ústřední záložně rolnické, P. František Ocásek, kaplan u sv. Michala, Alois Pallat, stavitel, Vincenc Prasek, c. k. professor gymn., člen české akademie cís. Frant. Josefa, Romuald Promberger, knihkupec, Jaroslav Souček, gymn. professor, Josef Tálský, professor m. sl., majitel zásl. kříže, Josef Vyvlečka, vikář, c k. konservator a Ignát Wurm, k.-a. konsistorialní rada, vikář atd., vesměs v Olomouci; b) za náhradníky byli zvoleni pp.: Josef Knecht, mag. farm., Frant. Šídlo, učitel české městské školy. z Olomouce a Antonín Pecha, nadučitel z Kožušan; c) do dozorčí rady zvoleni pp.: Dr. Julius Ambros, advokát, Viktor Navrátil, c. k. professor a okresní dozorce škol, Miloš Otáhal, účetní ve směnárně a Karel Sojka, ředitel k.-a. knihtiskárny v Olomouci.

Výbor se ustavil dne 27. března takto: předsedou zvolen opět p. dr. Hynek; náměstkem předsedy p. rada Wurm; pokladníkem ustanoven byl p. Klement, a jednatelství svěřeno P. Vyvlečkovi a p. dr. Hrubanovi.

Funkce kustodské rozděleny byly takto: sbírka archaeologická odevzdána J. Vyvlečkovi; sbírky národopisné svěřeny p. P. Wurmovi, pí. Marii Pospíšilové a sl. Anně Ptáčkové; sbírky přírodní rozděleny takto: zoologii převzal p. prof. Tálský, botaniku a mineralogii p. dr. Hříbek, motýle a brouky p. inž. Glässer; archiv svěřen p. prof. Praskovi; sbírky průmyslové a umělecké p. prof. Fierlingrovi; oddělení církevního ujal se P. Ocásek, knihovny p. prof. Souček, sbírky numismatické P. Vyvlečka.

Redakci Časopisu muzejního ukončil při čísle 51. a 52. P. Vyvlečka, číslo 53. uspořádal prof. Prasek, čísla 54. a 55. P. Vyvlečka.

Rok právě uplynulý zaznamenán bude v dějinách spolku jako rok smutku a nehod zvláštních. Pozbylť spolek a jmenovitě výbor v roku tom právě nejlepší a nejplatnější síly své. Dne 5. dubna 1897 zemřel p. Dr. Jindřich Wankel, čestný člen a spoluzakladatel spolku, bývalý kustos muzea a redaktor Časopisu muzejního, nejslavnější archaeolog rakouský a bychom tak upřímné řekli, duše a chlouba Muzea našeho. — Komu by snad nebylo povědomo, co jméno Wanklovo ve světě učeném znamená, ať se přeptá v Berlíně, v Mnichově, ve Vídni, v Moskvě, ve Washingtonu, v Oděsse, ve Vratislavi, v Praze, a tam se doví, že všeliké učené společnosti pro archaeologii, anthropologii a národopis zápolily, aby jej mezi své členy dopisující a čestné připočísti mohly. — Dne 10. prosince 1897 zemřel zase p. Dr. Jan Hynek, taktéž spoluzakladatel spolku muzejního a dlouholetý předseda a dobrodinec jeho.

Čím tito mužové práce pro vlastenecký ústav náš byli, známo jest všeobecně: a proto nelze se diviti, že po takových katastrofách upadl výbor na chvíli v ochablosť a únavu, jež se ještě stupňovala, když jinými poměry jiné platné síly práci spolkové odňaty byly. — Změnou úřadu opustiti bylo p. prof. Součkovi Olomouc, a tím osiřela též knihovna muzejní; pí. Vlasta Havelková, dosavadní strážkyně vyšívání národního, přestěhovala se i se sl. sestrou Madl. Wanklovou do Prahy, a takto ubylo tiché práci muzejní opět dvou sil těžko nahraditelných; konečně p. notář Jarosl. Palliardi byl poslední dobou tolik osudem zmítán, jak v úřadě tak v rodinném životě, že nestačil, na dále říditi redakci Časopisu.

Nicméně výbor i kustodové nedopustili, aby činnosť spolková ochromena byla a napjali, ač práce na mílo jen beder roz-

dělena byla, všechny síly své, aby spolek i Muzeum udrželi na výši, na níž předchůdci bylo uvedeno.

Místa předsednického s neobvyklou energií a láskou ujal se p. rada Wurm; úřad p. Dr. Wankla i redakci snažil se zastati, seč byl, jednatel spolku, vp. Vyvlečka, jemuž věrně byli po ruce pp. P. Ocásek a Dr. Hruban. Velkou píli věnoval muzeu zvlástě p. prof. Tálský, jenž každý týden poutavé výklady k návštěvovatelům muzea míval, jakož i sl. Anna Ptáčkova v oboru vyšívání národního. —

Výbor měl ve správním roku 8 řádných 2 dvě důvěrné schůze. Na těchto jednalo se o nové organisaci spolku a Časopisu muzejního, pak o získání samostatného domu pro muzeum.

Ze členův mimo výbor jsoucích zvláštních zásluh si získal p. Ludvík Cigna, kapit. úředník v Olomouci, jenž velmi pilně a nezištně administraci spolku vedl, a četné členy pro spolek získal; pak p. Antonín Telička, správce školy v Citově a p. Frant. Jirsák, adjunkt v cukrovaře brodeckém, kteří nedbajíce zimy a nepohody živelné, v zimě téměř každý týden do Olomouce dojížděli, a tu sbírku archaeologickou nově konservovali a krásně adjustovali. —

Na venek se jevila činnost spolková asi takto:

a) na poli archaeologickém nebylo lze pro nepříznivé počasí a časté deště jak na jaře tak po žních mnoho bádati ani kopati. Přes to pokračoval p. Telička pilně na prozkoumání „Hradoucha“ u Tovačova, a objevil tam hojně předmětův ceny nemalé, jež vesměs pro vlast. muzeum slíbeny jsou. — J. Vyvlečka navštívil s vp. F. Ocáskem opětně hliníky předmostecké, aby možné důležité nálezy před poškozením zachránil, po případě pro vlast. muzeum získal. Týž kustos Vyvlečka bádal více dní v Mezicích u Nákla, kdež se mu podařilo zjistiti zajímavé hroby s kostrami i hroby popelnicové v bezprostředním sousedství, jakož i celé sídliště t. zv. neolithické. (Výzkumy ty popsány budou v Časop. muz., kdežto též vděčně vzpomenuto bude všech, kdož u práci jej podporovali). Neméně důležitou osazeninu ze středověku až do doby ténské sahající, prohledl sobě týž konservator Vyvlečka u Količína na Holešovsku, a bodlá ji taktéž obšírněji svého času popsati. — Ze školy blatecké získán pro sbírky muzejní vzácný kel mamutí v tamním hliníku nalezený. Dále zabezpečena půda vděčná pro bádání archaeologické v Cbarvátech. — Mimo to různí členové spolku, především p. prof. Fr. Faktor z Prostějova, podnikal na vlastní náklad různá bádání archaeologická a zpravoval o tom spolek muzejní.

b) Sbírky národopisné rozmnoženy byly značně dílem koupí, dílem výměnou; vzácný dar poskytla muzeu pí. Aloisie Pragerová, choť ředitele továrny v Kondrové na Rusi, darovavši oblek ruské selky z Kalušské gubernie; kromě toho koupil sl. dámský odbor vzácného vyšívání slovenského za 30 zl.

c) Za čest sobě považuje také výbor, že do komise ku přípravným pracem o blahořečení Zdislavy z rodu Berkův jako znalci dva členové výboru našeho spolku, a sice předseda a jednatel požádáni byli.

d) Co se týče pěstování věd přírodních, věnoval p. prof. Tálský zvláštní pozornost ptactvu okolí olomuckého i podařilo se mu též, zjistiti zvláštní odrudy ptactva, z nichž jmenovitě bílého vrabce pro sbírky muzejní získal.

e) Kustos numismatického oddělení příležitost měl prostudovati 12 nálezů mincí na Moravě učiněných a z nich získal 6 pro muzeum.

f) Aby širší nabyl půdy výbor pro působnost svou vzdělavací, poskytoval muzejní spolek občas obecenstvu bezplatné přednášky z různých oborů vědeckých. Tak přednášel prof. Prasek: o vědeckých poměrech na Moravě; prof. Talský: a) o stěhovavých ptácích v okolí olomuckém; b) a c) o dravcích; P. Wurm: o kulturním poslání ženy v národě českém; kustos Vyvlečka: a) o nejstarších dějinách olomuckých; b) o domě; c) o Kl.-Hradisku.

g) Dne 13. března uspořádal spolek slavnostní večer na počest Jos. Vrat. panoši Monséovi.

h) Taktéž uspořádal výbor pro členstvo poučné vycházky, spojené s výklady a přednáškami, a sice: na dóm olomucký, kdož s laskavým svolením vys. důst. p. prælata Dr. J. Wache dovoleno bylo, prohlednouti si též drahocennou klenotnici dómskou, pak na Kl.-Hradisko, kdež laskavostí p. vrchního štábního lékaře Dr. Müllera přístup nám zjednán do všech komnat a síní, jež svou uměleckou výzdobou, štukem a freskami vzácnými na starou slávu kláštera praemonstratského (XVII. a XVIII. stol.) ještě připomínající.

Dne 5. září podnikl spolek kočovní schůzi do Palonína u Loštic, do kteréž dostavili se předseda p. dr. Hynek s chotí a rodinou, p. místopředseda kons. rada P. Wurm, jednatelé P. Vyvlečka a dr. Hruban, z výboru pp. professoři

Tálský a Prasek — celkem 16 hostí z Olomouce. Pánové a dámy z Olomouce dojeli o 10 hodině do Moravičan, a byvše uvítáni a uhoštěni p. farářem Kadláčkem a navštívivše chrám Páně, odvezli se na 5 kočárech do Palonína, kdež přivítáni byli chlebem a solí a navštívili pak tamnější kostel. Po skončeném obědě vykonána byla obchůzka po Paloníně, po mlékárně a hospodářských zařízeních, zejména hospodářství p. Josefa Zdráhala. Následovala pak prohlídka výstavky starožitností a znamenitostí v síle hostince p. Tichého. Schůze muzejního spolku velmi četně navštívená, byla zahájena panem předsedou Drem Hvalkem příspadným proslovem, a když za četného předsedy starosta obce p. Vrtal byl zvolen, pojednal velezasloužilý pracovník národopisný dr. P. Wurm o nutné ochraně otcovského a mateřského národního dědictví, jakož i o významu Sušilových písní, o sbírkách starožitnických a i o jich vkládání do muzea olomouckého. Řeč p. rady P. Wurma vzbudila nezapomenutelný dojem. Slovutný řečník končil svou řeč vyzváním, aby národ dbal uvědomělé kultury, aby ctil své předky podle 4 božího přikázání, k čemuž přispějí všichni ti, kdož přízeň svou muzejnímu spolku zachovají. — Následující přednášku p. prof. Tálského, rodáka Moravičanského, o ptactvu na Moravě a zejména v okolí Palonínském zamilovala se jak věcným obsahem tak i populárním přednesem a pan profesor klidil zasloužený dík celého posluchačstva. — Program schůze ukončen byl znamenitou řečí p. prof. Praska, známého našeho historika, o agrárních poměrech a historii obce Palonína. Dokázal, že obec Palonín jest nejméně 700 let stará, líčil, s jakých usedlostí Palonín povznášává a jak domkáři povstali, atd. Po této skvělé přednášce P. Konstantin Černoch, kaplan v Moravičanech, poděkoval jménem obecenstva muzejnímu spolku za zařízení schůze a p. dr. Hruban za uvítání p. Josefu Zdráhalovi a promluvil několik slov povzbuzujících všemu obecenstvu na rozloučenou. Schůze na to byla ukončena a účastníci olomučtí, pobyvše ještě u p. Zdráhala, odjeli povozy p. Zdráhala a občanů Palonínských na Lošticc k nádraží Moravičanskému, a podnes rádi na schůzi vzpomínají.

i) Různých veřejných slavností a událostí nepolitických si výbor neméně bedlivě všímal. — Prof. Tálský reprezentoval vlast. museum při slavnosti odhalení pomníku P. Blažeji Hanfovi, slovútnému přírodozpytci v Mariahofu ve Štýrsku (viz drobné zprávy t. č.) též účast. brał na ustavující schůzi přírodovědeckého klubu v Prostějově, jako delegát výboru. — Spolek obeslal výstavu ve Val. Meziříčí a ve Vídni, taktéž chystá kolekci pro výstavu v Brně. — Dámský odbor zase vzdal hold svůj Elišce Krásnohorské v den padesátých narození její.

Výbor podporoval česko-moravské akademiky o slavnosti Radhoštské (v srpnu) v Olomouci. P. inž. I. L. Červinkovi a konservatoru Kl. Čermákovi půjčena klišé ku vydání vědeckých spisův.

Pohřbu zesnulých členů svých, Dr. Wankla a Dr. Hvalka, pak p. ředitele Pospíšila (29./12.) a vp. Osvalda Hermánka (13./11.) účastnil se výbor korporativně, členstvo přehojně. Na rakev Dr. Hvalka položen skvostný věnec; místo věnce pro Dr. Wankla sebráno mezi členy jeho 80 zl. pro dům muzejní. Za Dr. Wankla i Dr. Hvalka dal výbor obětovati mši sv., kterážto též přítomen byl.

Muzeum bývalo otevřeno každou neděli od 10—12 dopol. a každou středu od 11—12 dopol. — a těšilo se z hojné návštěvy, jmenovitě žactva a venkovanův. Z učenců poctili museum návštěvou: 18./3. n. dvorní rada Dr. Exner z Vídně, 30./5. p. Dr Much z Vídně a medic. rada Dr. Hedinger, předseda virtemberské anthropol. společnosti, 29./9. vys. důst. p. prel. Anselm Rambousek a numismat. rada Poyo ze Star. Brna, a j. v.

Členův čítal spolek koncem roku 1897:

1. Protektora: Jeho kníž. arcibiskup. Milost, nejdůst. p. kníže-arcibiskupa Dr. Theodora Kohna.
2. Čestné 3: prof. Fraut. Koželuhu v Prostějově, minist. sekret. V. Houdka ve Vídni, radu Ig. Wurma v Olomouci.
3. Zakládajících 72; nově přistoupili pp. assessor Kadláček, farář v Moravičanech, c. a kr. plukovník Viktor Krajne v Krakově.
4. Dopisujících 46.
5. Činných 1001.

Seznam dárcův uveřejněn bude ve zprávě pokladní a ve zvláštním výkazu.

Kéž vlast. spolku muzejnímu přibývá členů, příznivcův a jmenovitě pracovníkův jak v Olomouci, tak po všech vlastech československých, aby více a více přispěti mohl ku poznání a povznesení milené Moravěnky!

Redaktor: Jos. Vyleťálek. — Nákladem vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci.
Tiskem národní knihtiskárny Kramáře a Procházky v Olomouci.

STARÉ MĚSTO.

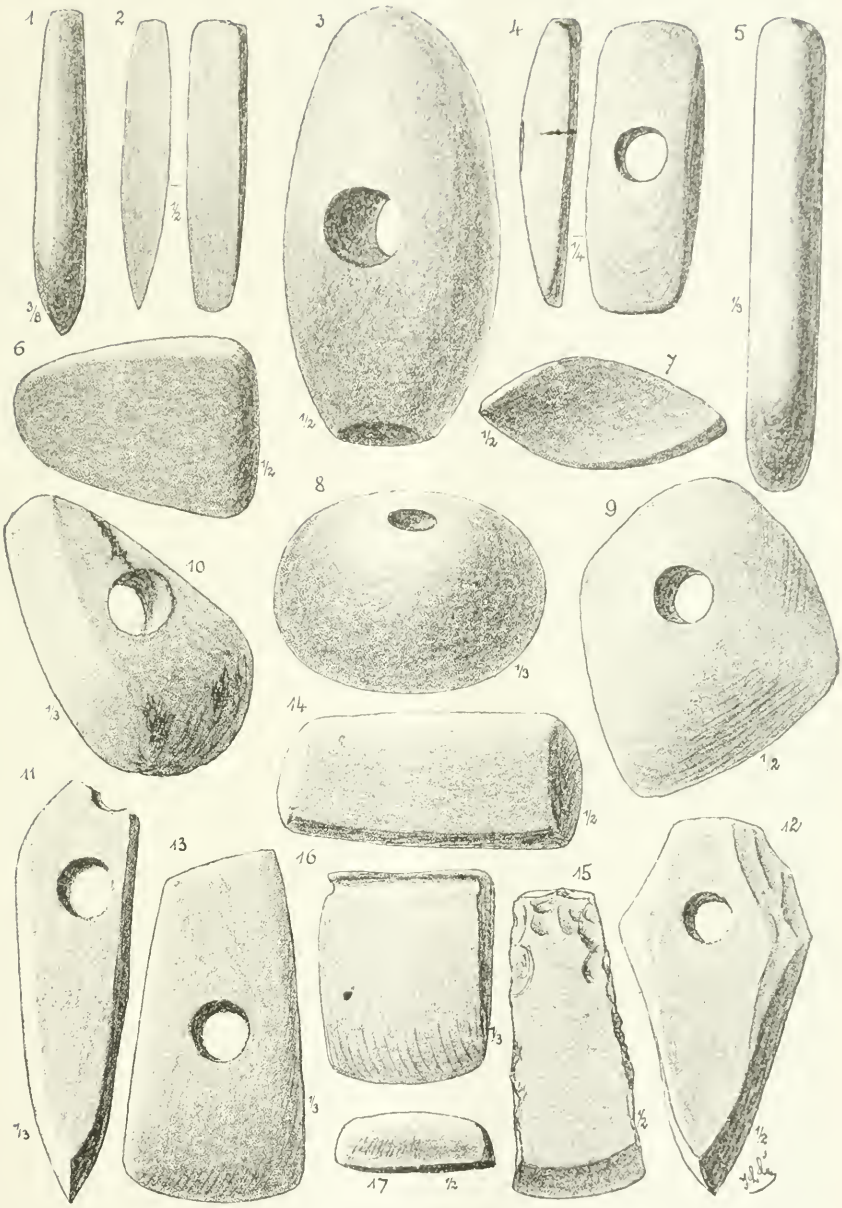

~~STARÉ MĚSTO.~~

Kamenné nástroje z různých míst v okolí Uherského Hradiště.

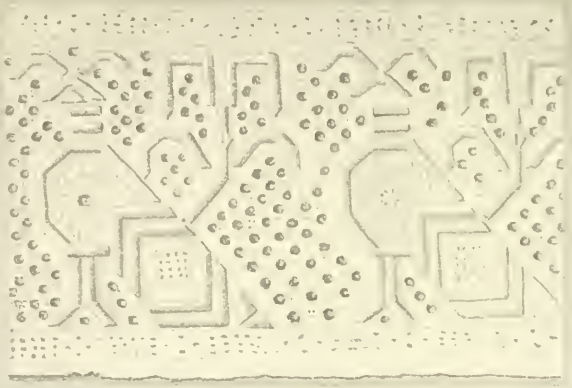

a

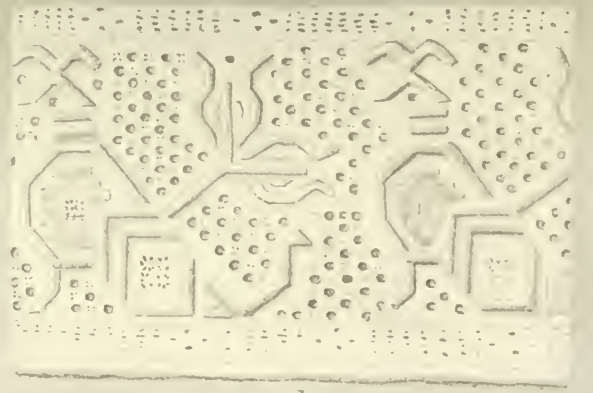

b

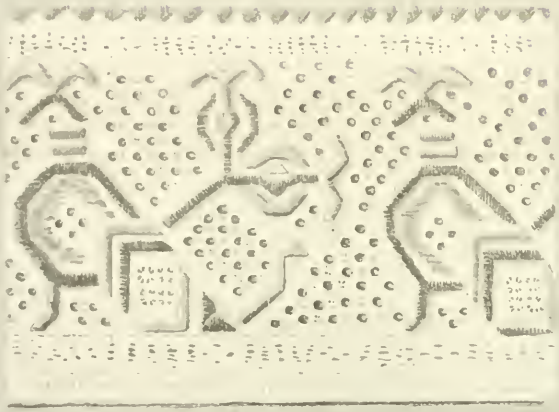

c

d

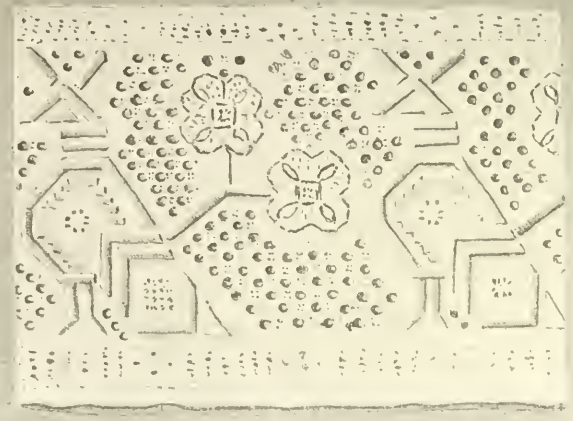

a

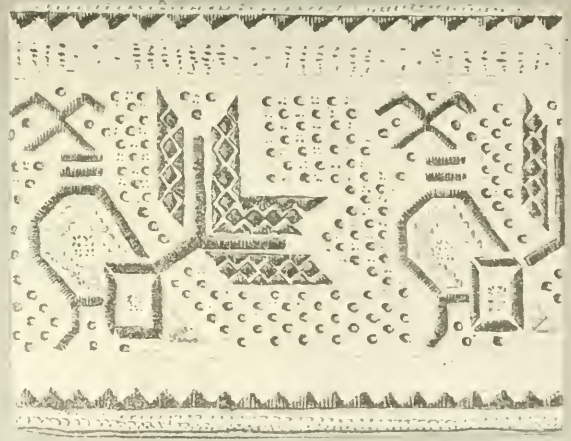

b

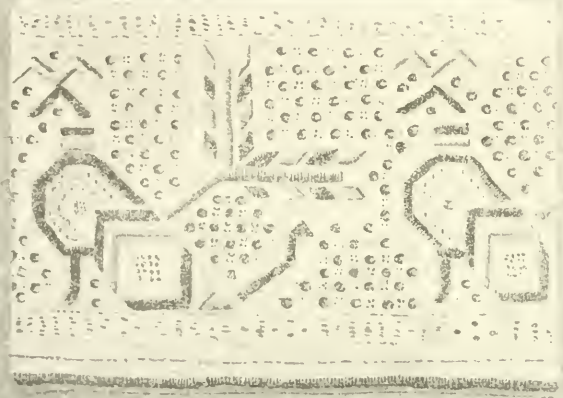

c

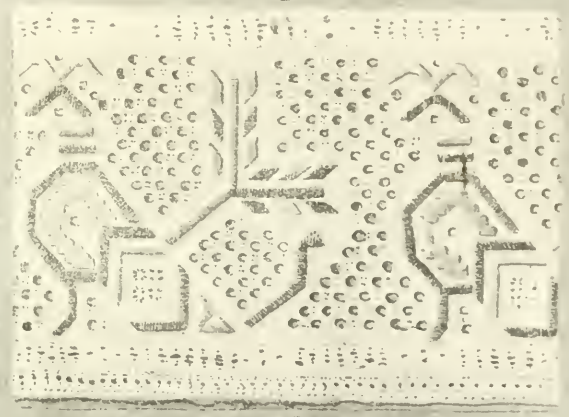

d

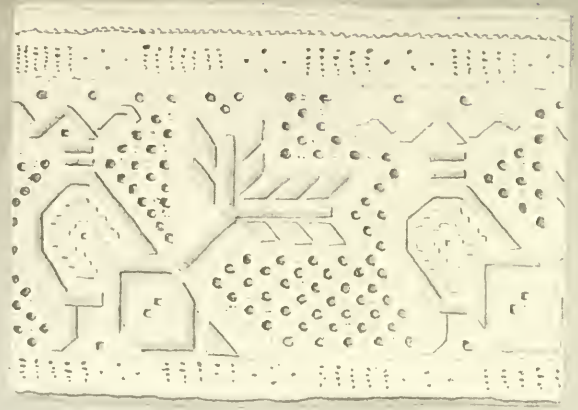

a

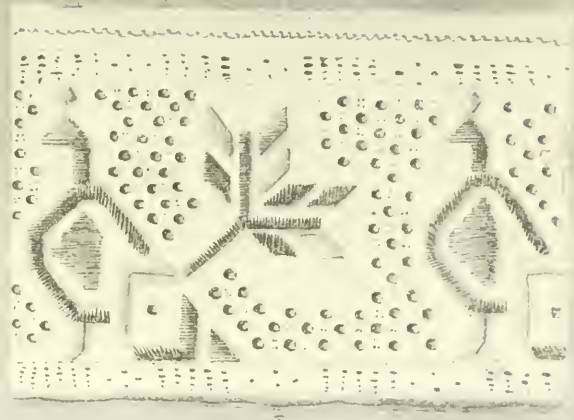

b

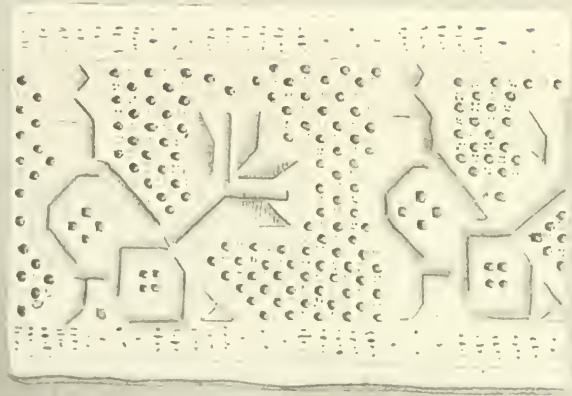

c

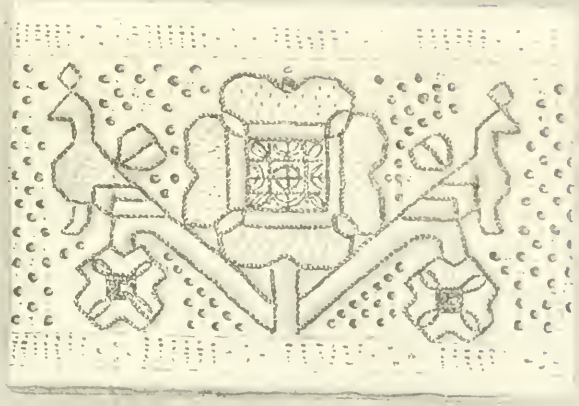

d

a

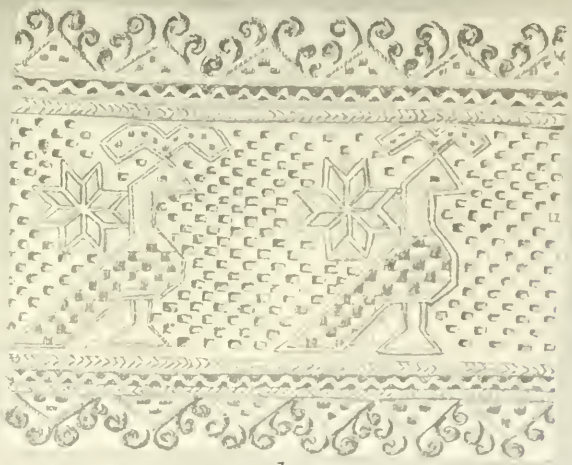

b

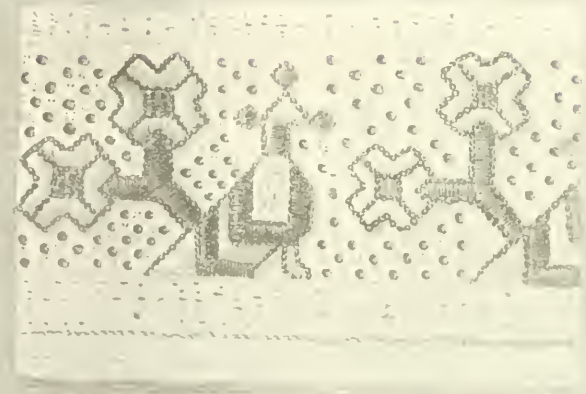

c

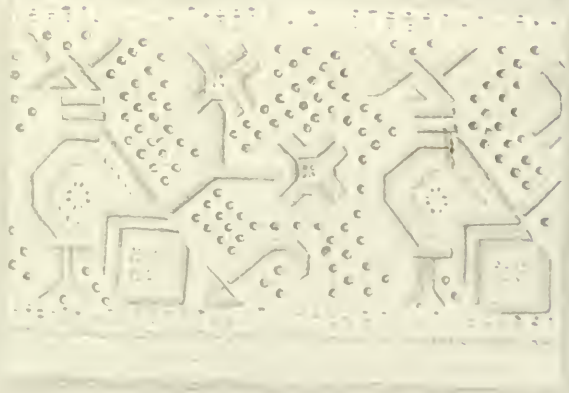

d

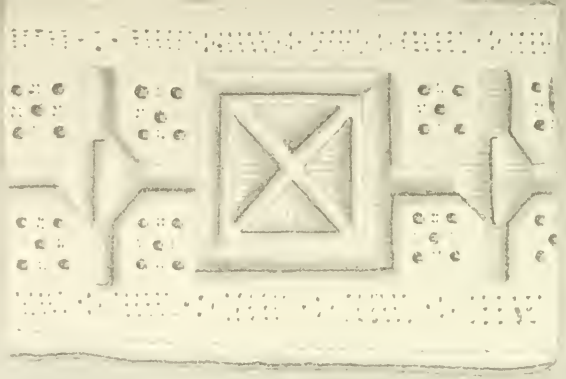

a

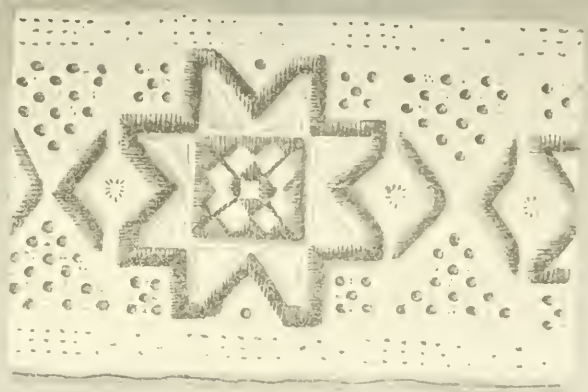

b

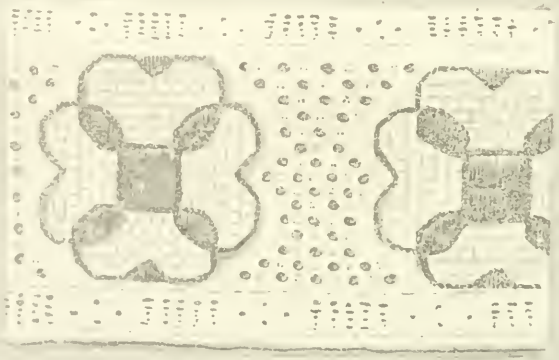

c

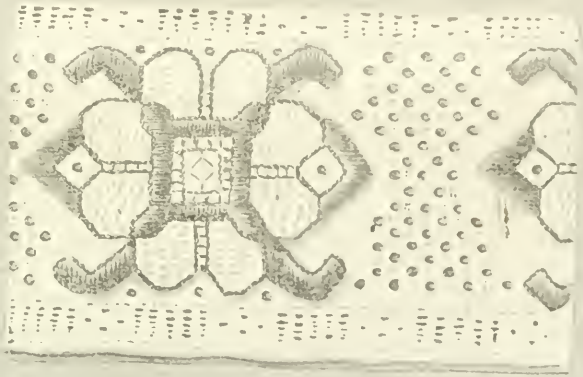

d

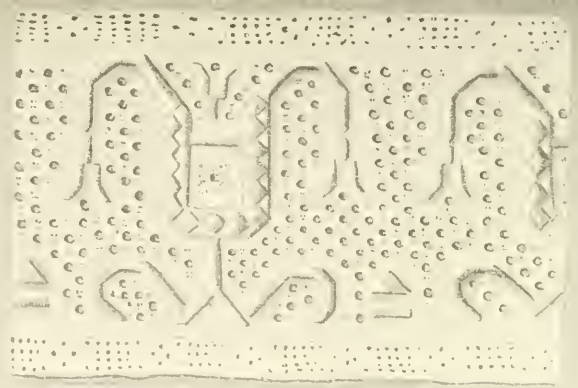

a

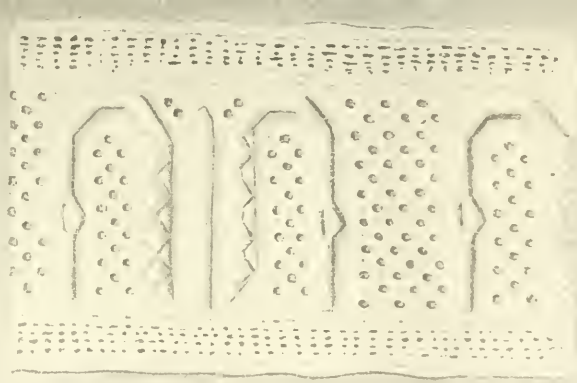

b

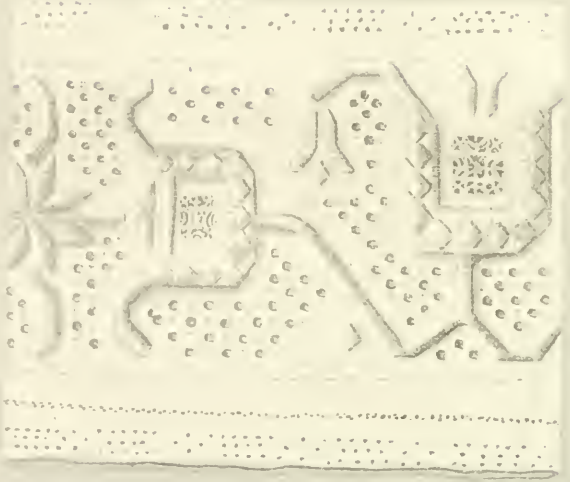

c

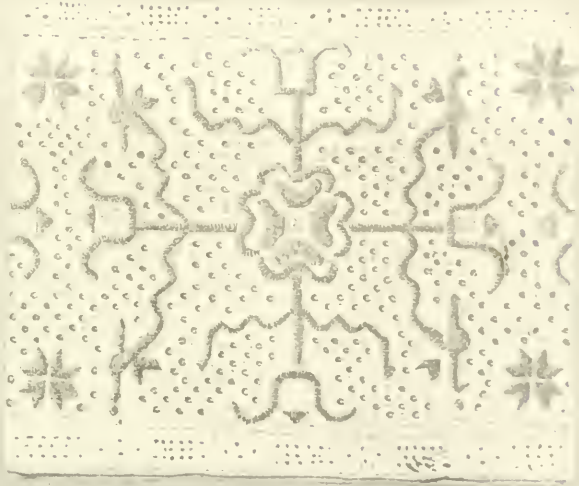

d

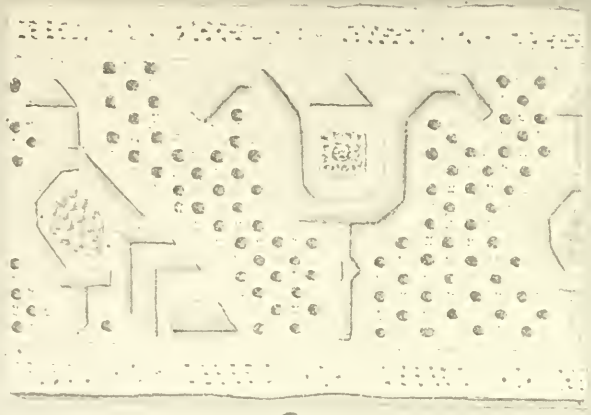

a

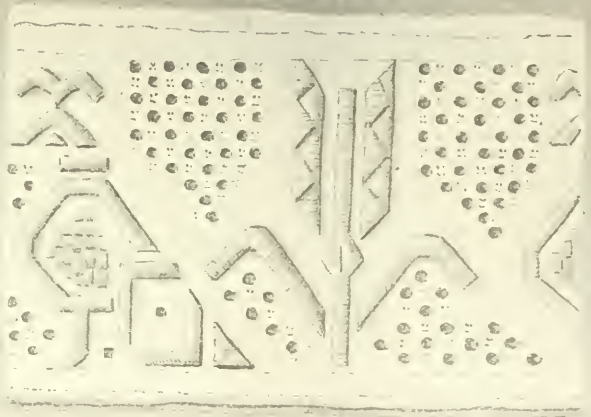

b

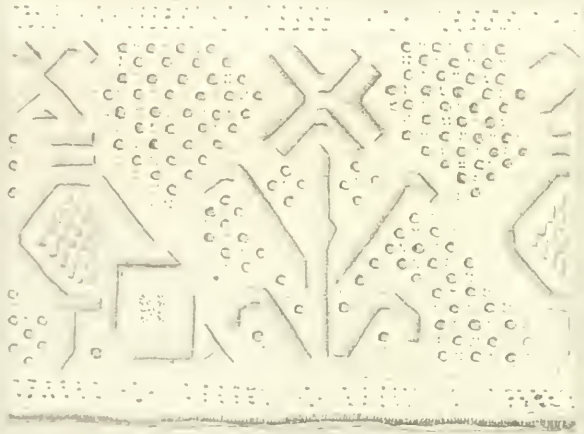

c

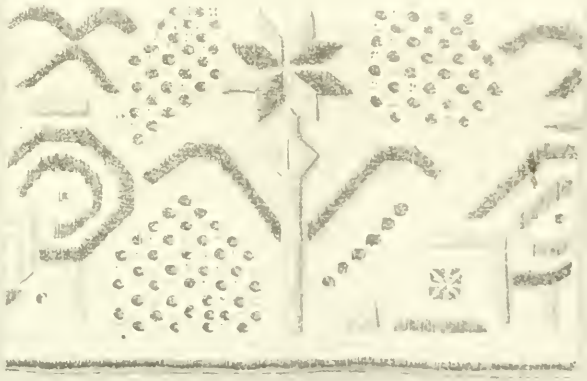

d

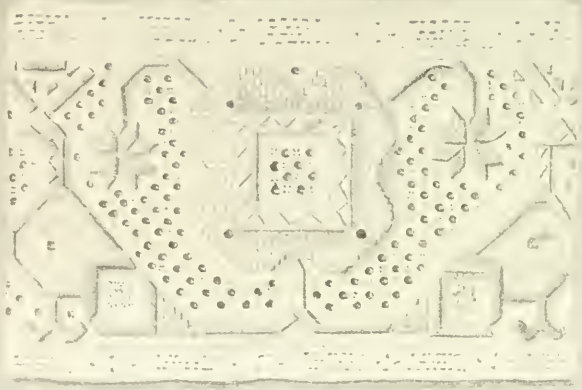

a

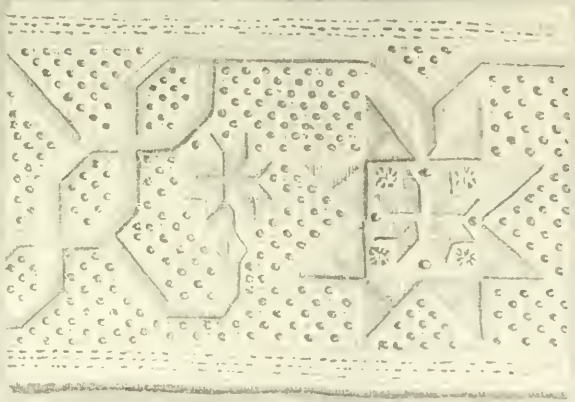

b

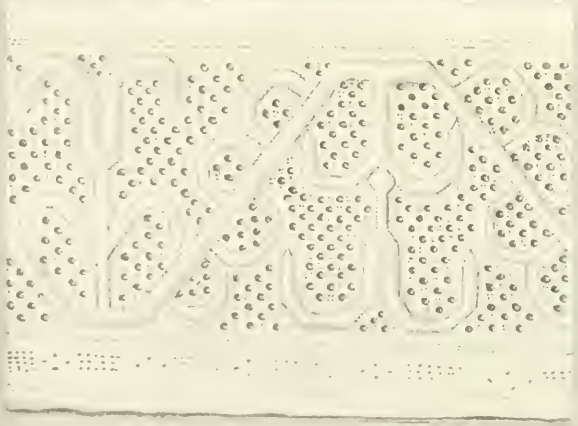

c

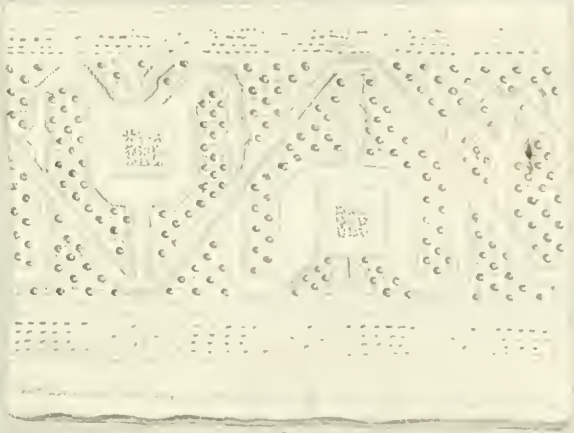

d

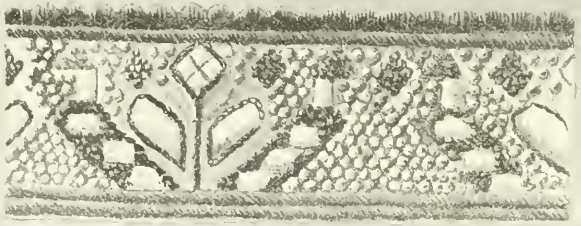

a

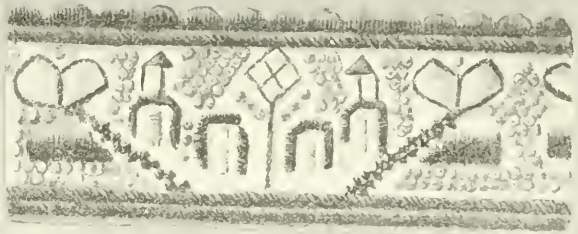

b

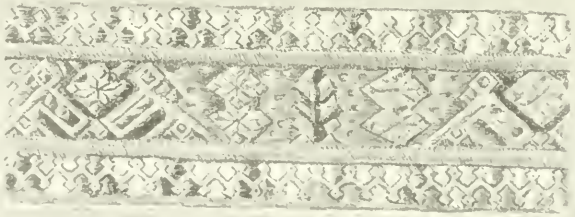

c

d

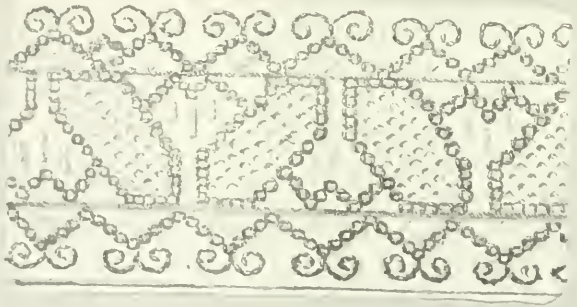

e

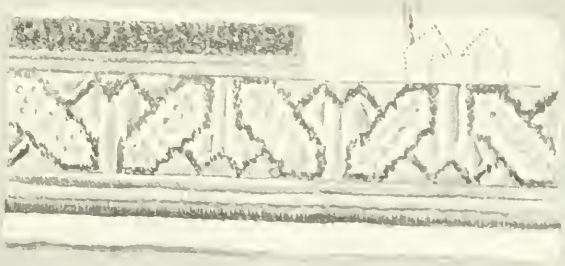

f

X.

a

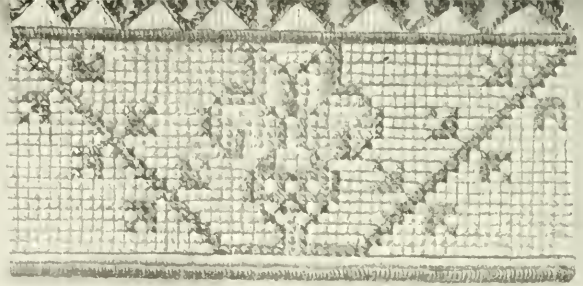

b

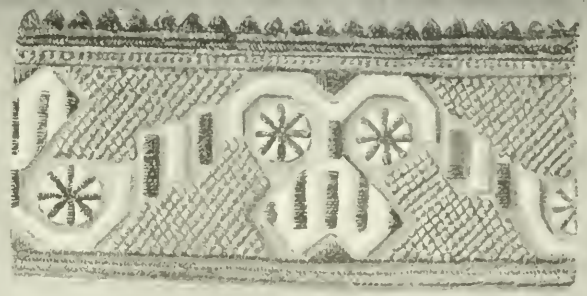

c

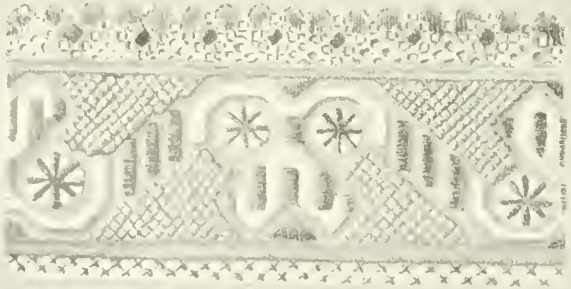

d

e

f

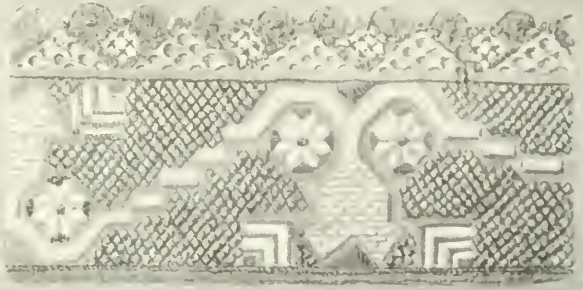

ČASOPIS

VLASTENECKÉHO

MUZEJNÍHO SPOLKU V OLOMOUCI.

REDAKTOR:

JAROSLAV PALLIARDI.

ROČNÍK XV.

V OLOMOUCI 1898.

Nákladem vlasten. muzejn. spolku v Olomouci. — Tiskem nár. knihtiskárny Kramáře a Procházky.

OBSAH.

Články: Strana

V. Houdek: Hradní kaple Znojemská 1, 77

J. V. Želizko: O upotřebování a zdobení lidských lebek v době předhistorické s ohledem na dobu nynější 10

Dr. M. Kříž: O jeskyni Kostelíku na Moravě 19

In. Lad. Červinka: Archaeologické zprávy z okolí Uh. Hradiště . . 42, 95

Eduard Peck: Lid na Vyzovsku 48, 101

In. Lad. Červinka: Denary údělných knížat moravských 62, 122

Frant. Gogela: Květena okolí misteckého 132

Různé zprávy:

Jan Knies: K článku o Kůlně 71

Kar. Fišara: Nález římské mince u Nákla 71

V. Houdek: Krčmany či Krčmaň 72

Fr. Faktor: O povinnostech učitele Mostkovického 73

—m: Na krajinském sjezdu učitelstva jižní Moravy 73

—m.: Umělecké muzeum v Moskvě 74

J. T.: Odhalení pomníku štyrského ornithologa, kněze řádu benediktinského P. Blažeje Hanfa 74

V. Houdek: Který jest nejstarší zvon na Moravě 135

—m: Památce Jana Kollara 135

—m: K historii národních písní 136

Literatura:

Věstník slovanských starožitností 68

J. N. Woldřich: Uiber die Gliederung der Anthropozoischen Formationsgruppe Mitteleuropas mit Rücksicht auf die Kulturstufen des Menschen . . 69

J. N. Woldřich: Wirbelthierfauna des Pfahlbaues von Ripač bei Bihač . . 69

J. N. Woldřich: Přehled fauny obratlovců z „českého massivu“ za éry anthropozoické 70

Strana

Fr. Faktor: Popis okresního hejtmanství Prostějovského 70
Karla Bufková-Wanklová: Z Ječmínkovy říše 70
L. Schneider: Suevisch-slavische Ansiedlungen in Böhmen 137
H. a K. Škorpil: Mogyly 138
Glasnik zemaljskog muzeja v Bosni i Hercegovini 138
Vjestnik hrvatskoga arheološkoga družstva 138
Album valašské 139
Lovecký Obzor 139

Zprávy ze spolku muzejního 75, 140

Ročník za 2 zl. Členům spol. muz. vydává se za cenu sníženou.

ČASOPIS

Expedice v České ulici (Národní dům III. poschodí.)

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 57. a 58. **Spořádáno v listopadu** **r. 1898.**

Hradní kaple Znojemská.

Popisuje **V. Houdek.**

(Věnováno vys. důst. p. konsist. radovi ***Ig. Wurmovi,*** *t. č. předsedovi Vlast. muz. spolku v Olomouci).*

Před pěti lety slavila své zmrtvýchvstání nejvzácnější stavební památka moravská, stavba to zajímavá a důležitá ani tak sama o sobě, jako svou vnitřní výzdobou, malbami, celý vnitřek její pokrývajícími. Kdyby památka tato stála v některém městě větším,

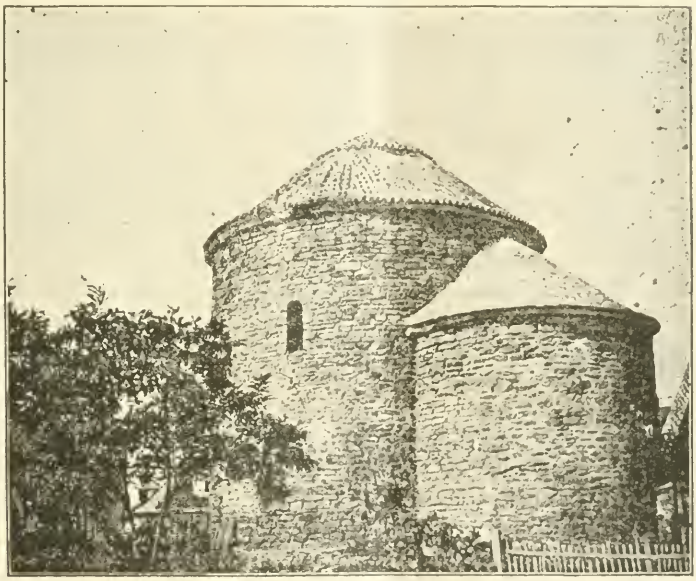

Obr. 1. Hradní kaple Znojemská.

v nějakém středisku světového ruchu, nebo v krajině vyhledávané od cizinců cestujících za krásami přírodními, — dávno byla by památka tato světoznámou. Avšak více než její stanoviště v ústraní položené, zavinilo neznámost její naprosté zanedbání její, značná sešlost, ano bezmála zpustlost její. Těžký hřích byl tu páchán na umělecké památce, jaké není rovno v našich vlastech, ctihodné svou starobylostí a převzácné v ohledu kulturně-historickém.

Takořka divem přetrvala ona kruté ty doby, po staletí trvající, kdy zneužíváno jí bylo k účelům nedůstojným a upotřebováno způsobem, který za krátko snad by byl její úplnou zkázu přivodil.

Konečně nadešla i pro ni hodina nového života. Příslušní činitelé rozpomenuli se na svou čestnou povinnost vzhledem k tomuto odkazu dávných pokolení, uvědomili si zodpovědnost, jakou mají naproti potomkům, aby jim tito kdysi nevyčetli lhostejnost a netečnost pro tuto vzácnou starobylou památku, i odhodlali se zachrániti a obnoviti ji značným nákladem tak dalece, pokud záchrana i obnova její byla ještě možnou.

A tak zaskvěla se ona po dlouhé době zase téměř v celé původní své nádheře a kráse. Pět let od té doby minulo. Ježto nenašel se za tu dobu nikdo kompetentnější, kdo by obnovenou převzácnou tu památku moravskou byl naší veřejnosti zevrubným popisem předvedl, pokusíme se o to my, ač jsme si dobře vědomi obtíží, s jakými nám při tom bude zápasiti. Naskytne se tu dosti otázek, na něž odpovědíti můžeme jen domněnkami — cizími i svými.

* * *

Málo asi z milých čtenářů bude těch, kdož by neznali romantického položení královského města Znojma. Na návrší, jehož západní strana spadá srázně se značné výše do údolí Dyjina, rozloženo jest toto město, jehož bohatství na středověké stavby podnes poutá pohled cestovatele k němu se blížícího. Zbytky z pancíře starých hradeb dosud je svírají a vysoko nad střechy domů pnou se četné věže, nade všecky věž radnice se svou zvláštně formovanou střechou. Nejvýše a nejzáze pak kupí se na strmé, holé skále žulové skupina budov, přes svůj střízlivý novější zevnějšek význačných. Je to — přestavěný arci — bývalý hrad Znojemský, někdejší sídlo údělných knížat z rodu Přemyslovců. Od století slouží budovy ty jednak účelům vojenským jakožto garnisonní nemocnice, jednak moderně-praktickému účelu — jako pivovar.

Do nedávna strměl nad touto skupinou novějších a zmodernizovaných staveb poslední nezfalšovaný zbytek bývalého hradu středověkého, vysoká, šestiboká věž hradní, známá jmenem věže loupežnické (Räuberthurm), mračíc se hrozivě nad tím okolím, patřícím jiné době, jiným mravům, jiným snahám. Dnes jí také již není. Čas vykonal jedním okamžikem dílo záhubné, arci dlouho připravované: v noci na 25. července 1892 sřítila se věž tato, pohřbivši pod ssutinami svými tři lidské životy. (Viz o tom zmínku a obrázek bývalé věže v tomto časopise 1892, str. 140).

Nescházelo mnoho a tento pamětník starých časů byl by pádem svým zachvátil i svého, zajisté ještě staršího souseda a dnes poslední pozůstatek někdejšího hradu knížecího: okrouhlou kapli, známou obecně lidovým názvem „Heidentempel“ (chrám pohanský).

I. Stavba.

Názvu „pohanského chrámu“ dostalo se této budově od lidu neprávem. V chrámku tomto nikdy nebyl čten nějaký bůžek pohanský; kaple tato náleží mezi ony, dosud v našich zemích dosti četné okrouhlé chrámky románské, jaké stavěny byly za prvních dob křesťanských u nás. Takových rotund zachovalo se v Čechách 15. Tři z nich jsou v Praze, totiž: kostel sv. kříže menšího, sv. Martina na Vyšehradě a sv. Longina (viz Method XV, 133); z venkovských nejznámější jsou: kostel sv. Jiří na Řípu (Památky II. 137 a Method XVI, 37) a v Budči (Method XVI. 1); kromě toho jsou takové rotundy ještě: v Želkovicích, Libouni, Karlíku, Plzenci, České Třebové, Týnci nad Sázavou, Kopanině, Pravoníně, Holubicích a Zborově (popsány a vyobrazeny jsou vesměs v Methodu XIV, 97, 133; XVI, 1, 13, 49; XVIII, 97). O některých jiných, a to právě nejstarších, zachovaly se toliko historické zprávy[1]).

Na Moravě známa byla širší veřejnosti jediná taková rotunda, a to právě Znojemská. (Obr. č. 1.) Avšak již Wolný ve svých topografiích (hlavně církevní) zaznamenal též některé jiné, obmeziv se arci jen na pouhé registrování. Úsilovné snaze velezáslužného badatele v oboru románského stavitelství církevního v našich vlastech, msgra. F. J. Lehnera, redaktora časop. „Method“, podařilo se od r. 1890 získati a předložiti veřejnosti podrobnější zprávy o některých takových stavbách moravských, do té doby takořka nepovšimnutých, zejmena v Plavči, Štěpkově a Vranově u Znojma (Method XX, 126; XXI, 50 a XXIV, 6). Rotunda tvoří také prvotní jádro kostela v Častohosticích (Method XXI, 52). V Bítově používá se nyní takové rotundy — bývalého to chrámku — za sakristii[2]). Kromě toho stojí okrouhlé stavby církevní ještě při kostelích v Mor. Budějovicích (Časopis muz. ol. 1896, 152), v Hrádku u Jaroslavic a Stonářově (Wolný, Kirchl. Topogr. v. Mähren, Brünner Dioec., II, 136, a III, 38). Konečně dokázal jsem, tuším, nad pochybnost (v Methodu XXIII, 97), že známá románská věž, stojící vedle kostela sv. Jakuba

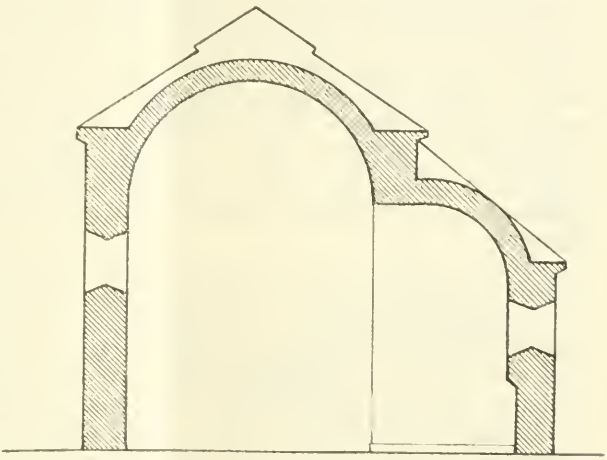

Obr. 2. Hradní kaple Znojemská: Průřez.

[1]) Okrouhlá kaple u Břevnova, kterou Grueber (Kunst des Mittelalters in Böhmen I, 71) také sem řadí, vystavěna byla teprve v 17. stol. (Viz Památky IX, 379).

[2]) Udání v Methodu, XXI, 41, že by tato sakristie byla pouhou polokruhovou apsidou čtyrboké lodi chramové, dnešního totiž přesbytáře bítovského kostela, je mylné; viz o tom tento časopis 1896, 151.

Většího v Podolí u Jemnice, je pozůstatek zmizelé rotundy, tuto kdysi stávavší. Dle tohoto výpočtu Morava takových staveb má deset.

Ze Slezska známe jedinou okrouhlou kapli románskou, zvenčí arci značně zmodernizovanou, totiž kapli sv. Václava na hradě Těšínském (Sláma, Vlasten. putování po Slezsku, 139, obr. tamtéž na str. 153).

Hojný počet románských rotund vykazují rakouské země alpské, zejmena Dolní i Horní Rakousy, Štýrsko a pak západní krajiště uherské. (Popisy o nich i vyobrazení jsou ve spisech Ústřední komise pro výzkum a záchranu památek historických a uměleckých ve Vídni, zejmena: Jahrbuch der k. k. Central-Commission zur Erforschung der Baudenkmale, Mittheilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und hist. Denkmale, Atlas der kirchlichen Denkmale des Mittelalters im österr. Kaiserstaate atd.)

Tuhý spor, dosud ne zcela rozhodnutý, sveden byl o otázce, kde hledati sluší původ a vzor těchto staveb, tvořících zcela zvláštní skupinu mezi budovami církevními. Je to důležitá episoda z toho velikého boje mezi učenci německými s jedné a českými se strany druhé o tom, jakými cestami vniklo umění do Čech a Moravy, kdo byli v tomto oboru učiteli našich předků. Němci, jakož známo, prohlašují tak říkajíc veškeré umění v Čechách i na Moravě za umění německé; spisovatelé čeští to popírají a poukazují k různým jiným cestám, jimiž se umění bralo k nám za nejstarších dob: z Italie a Byzance.

Co se zejmena dotýče původu okrouhlých kostelů románských, vyslovil Bernh. Grueber (Die Kunst des Mittelalters in Böhmen, I. 65 a násl.) domněnku, že tento způsob stavby přinesli do střední Evropy křižáci, vrátivší se z křížových výprav z Palestiny, kdež prý si vzali vzor z chrámu Božího hrobu, císařem Konstantinem na způsob rotundy vystaveného. Domněnku tuto vyvrátil již A. Baum v Památkách (IX, 366 a násl.: „Jak píší historii českého umění“) jednoduše poukázáním k historickým zprávám, dle nichž stavěly se okrouhlé kostely v Čechách již před válkami křížovými. Dr. Jos. Neuwirth zase ve svém díle „Geschichte der christl. Kunst in Böhmen bis zum Aussterben der Přemysliden“ hledá vzor pro české rotundy v centrální (avšak zevně osmihranné) stavbě chrámu Karla Velikého v Cáchách a v jiných podobných chrámech německých. Proti tomu ozval se Jos. Braniš ve spisku: „Jak píší historii českého umění“ (v Kutné Hoře, 1890), kdež hájí italský původ našich rotund. Jiné ještě stanovisko konečně zaujal K. B. Mádl v článku „Okrouhlé kostelíky v Čechách“ (Památky XIV, 427 a násl.), poukázav ku vlivu byzantskému, jemuž sv. věrozvěstové slovanští u nás cestu klestili, a zastávaje domněnku velice pravdě podobnou, že oni zavedli tento způsob církevního stavitelství u nás podle četných takových chrámů byzantských, zejmena podle vzoru chrámu sv. Jiří v Soluni.

Nemůže býti naším účelem, otázku tuto velezajímavou a neméně důležitou probírati do hloubky. Chtěli jsme jen zcela stručně nastíniti dnešní stav její, aby poněkud vynikla důležitost těchto, o sobě skromných památek stavebních pro dějiny umění u nás. —

Okrouhlé kaple románské v našich zemích jsou dvojího druhu: jedny byly chrámy, druhé pak kostnicemi. Podle tohoto dvojího účelu liší se též způsob zařízení těchto budov: chrámy nemají nijakých pater, kdežto kostnice mají dvojí místnost nad sebou: vlastní kostnici buď úplně pod zemí nebo jen málo nad povrch půdy okolní vystupující, nad ní pak kapli pro pobožnost pohřební. Rotundy české jsou vesměs kostely; mezi moravskými však zastoupen jest obojí druh: kostnicemi bývaly rotundy ve Vranově, Mor. Budějovicích a Hrádku. Ostatní byly chrámy, a to buď farními kostely, buď hradními kaplemi, jako zejmena Znojemská. V zemích alpských byly takové kaple takořka venkoncem kostnicemi (karnery).

Jak svým půdorysem, tak svým provedením jsou to stavby z pravidla velmi jednoduché. Loď chrámovou tvoří kruh, z něhož k východní straně vybočuje polokruhem apsis oltářní, nižší nežli vlastní rotunda. Sklenuty byly původně zajisté vesměs kupolovitě (báňovitě); dnes arci některé moravské mají novější strop plochý. Apsis pak sklenuta je polobání (konchou). Světlo padá do nich dvěma nebo třemi románskými okénky, úzkými, do polokruhu sklenutými, s ostěním ven i dovnitř šikmo seříznutým. Některé přijímají světlo kromě toho tak zvanou lucernou, postavenou nad okrouhlým průlomem uprostřed kupole; stěny této lucerny, která bývá u starších kaplí rovněž okrouhlá, u pozdějších polygonální, jsou prolomeny okénky, zpravidla podvojnými, sloupkem od sebe oddělenými. Lucerny tyto jsou zvláštností rotund českomoravských. Dvéře našich rotund jsou prostě polokruhem sklenuty; do některých dolnorakouských rotund vedou ozdobné portály o několika šikmo ustupujících sloupcích pod zvláštním přístavkem přede dveřmi. Architektonické výzdoby na zevnějšku moravské rotundy vůbec nemají. Některé české vykazují pod římsou obloučkový vlys a lesenu. Zvláštností je kulatá věž kostelíka sv. Jiří na Řípu. Právě taková věž zachovala se také — jak již zmíněno — jako jediný zbytek z rotundy Podolské u Jemnice.

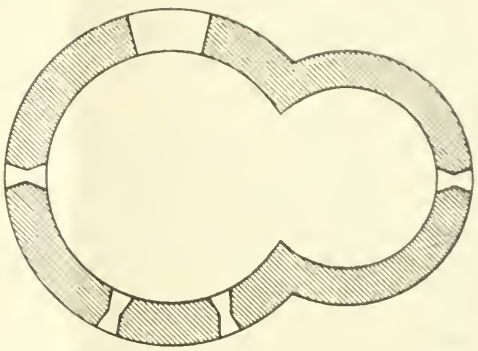

Obr. 3. Hradní kaple Znojemská: Půdorys.

Hradní kaple Znojemská neměla věže. Půdorys její záleží toliko z kruhu a apsidy na straně východní asi dvěma třetinami kruhu z lodi vystupující. Vnitřní objem kruhu má 21 metrů 66 cm; oblouk apsidy pak je 9 m 28 cm dlouhý. Světlá výška vlastní rotundy obnáší 10 m. 28 cm, výška apsidy 5 m. 79 cm. (Průřez a půdorys viz na obr. 2. a 3.) Zdi, asi 1 m. tlusté, sestávají z kamenů téměř do kostky přitesaných, v pravidelných, rovných vrstvách položených. Zdi nejsou omítnuty a nemají kromě prostinké římsy nijaké architektonické výzdoby. Dvéře jsou na severní straně lodi. (Vchod tento

byl dlouhou dobu zazděn; novější, nyní zase zazděné dvéře prolomeny byly na jižní straně apsidy). Vchod volen byl na tomto místě asi proto, aby byl obrácen k hradu, z něhož snad vedla ke kapli krytá chodba nad cestou. Před nynější obnovou kaple byla skála pod ní na tomto místě k vůli cestě značně podebrána. Dnes je tu podezdívka, po které vystupuje vinutá stezka ku dveřím. Pískovcové veřeje mají rovné nadpraží, nad nímž je polokruhové prosté tympanon. Tři úzká okénka v lodi a jedno uprostřed apsidy osvětlují nad míru spoře vnitřek kaple. Také tato původní okénka byla po dlouhou dobu zazděna a jiná širší okna vedle nich prolomena. Lucerny na střeše není a bezpochyby nikdy nebylo, ač Grueber (Kunst des Mittelalters in Böhmen, II, 100 a 130) zastává opak, tvrdě, že bývalá lucerna spadla a klenba pak že byla na hrubo zazděna. Důkazů pro to neuvádí. Tvrzení tomu nasvědčovati se zdá sice mansardová podoba dnešní střechy, a pak vyobrazení Znojma jak v Paprockého „Zrcadle slavného Markgrabství Moravského“ z r. 1593 (str. 386, obr. 4.), tak v Merianově spise „Topographia Bohemiae et Moraviae et Silesiae“ z r. 1650 (str. 112, obr. 5.), kdež všude viděti tuto kapli s lucernou. Avšak náš svědomitý badatel moravský Mauric Trapp, který Znojemskou hradní kapli koncem let padesátých důkladně prozkoumal (jakož o tom později ještě obšírně řeč bude), tvrdí, že tato kaple lucerny nemívala, a že díry ve vrcholu kupole, před obnovou kaple tam bývší, pocházejí toliko od háků, zaražených tam za účelem pověšení visuté lampy. Tento náhled má svou největší oporu v té okolnosti, že celá kupole až k vrcholu pokryta byla již před obnovou malbami, třebas celé kusy omítky z těch míst byly opadalé, hlavně následkem toho, že kaple po dlouhou dobu neměla střechy, tak že na její klenbě bujelo rostlinstvo, jehož kořínky klenbu prorůstaly a omítku trhaly a uvolňovaly. Ona vyobrazení u Paprockého a Meriana nemohou býti sama o sobě rozhodujícími, protože za těch dob pohledy na města kresleny, bývaly celkem schematicky. Grueber pak nejméně může býti v té věci autoritou, ponévadž on, jak ještě uvedeme, památku tuto prohlédl nad míru povrchně, což ostatně charakterizuje jeho umělecko-historické dílo vůbec.

V apsidě zjištěn byl při obnově pod okénkem mělký výklenek, polokruhem sklenutý, do něhož pak postaven zděný oltářní stůl archaických forem, dle vzoru zachované dosud mensy oltářní ve spodní kapli sv. Václava ve Znojmě. Dlažba apsidy je nad dlažbu vlastní rotundy o stupínek vyvýšena. Zdali tak bylo již původně, není nám známo; podle Trappových rysů toho tehdy (1859) nebylo.

O vzniku této kaple není žádná dějepisná zpráva zachována. Poprvé činí se o ní zmínka r. 1239. Kaple tato zasvěcena byla totiž sv. Kateřině, jak z dalšího vysvitne, a r. 1239 svědčil „Premilz“ (snad Přemysl!) „kaplan u sv. Kateřiny“ (Premilz capellanus S. Katerinae) na listině, kterou král Václav na hradě Znojemském potvrdil klášteru na Louce u Znojma právo patronátní kostela Přímětického.

Že by však kaple tato byla teprva ve XIII. století zbudována bývala, tomu odporuje způsob stavby její. V XIII. stol. mísily se u nás do čistého slohu románského již živly nového slohu gotického,

čímž vznikal tak zvaný sloh přechodní, čili pozdně románský, jakým vystavěny u nás na Moravě hlavně chrámy Třebíčský a Tišnovský (Předklášteří). Na hradní kapli Znojemské však po stopách slohu přechodního marně pátráme. Naopak, prostota této stavby, která přece byla kaplí hradu knížecího — poukazuje k tomu, že zbudována byla ještě za starší doby románské, zajisté však ve stol. XII.

Bylo již podotknuto, že obecný název „chrámu pohanského" není zde odůvodněn. Hradní kaple Znojemská není snad jedinou kostelní stavbou, které by se takový název přikládal. Známo, že obě románské věže v průčelí chrámu svatoštěpánského ve Vídni rovněž nesou lidový název „věží pohanských." „Heidenthürme". Také o všech třech románských rotundách pražských, shora uvedených, se druhdy věřilo, že jsou to kaple pohanské. (Method. IV. 113.) Vůbec jsou to vesměs jenom stavby slohu románského, které jsou, resp. bývaly za pohanské pokládány. Lid tím asi chtěl vyznačiti veliké stáří jejich, klada jejich vznik až do pohanských dob. Možno také, že za středověku, kdy tak mnohá smyšlénka a báje pokládána za historickou pravdu, v době, kdy sloh gotický ovládl veškero, a hlavně církevní stavitelství, změněny byly pojmy „gotický" a „křesťanský" jako protiva ku staršímu, z mody vyšlému slohu

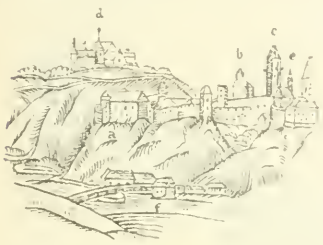

Obr. 4. Znojmo podle Paprockého Zrcadla Markrabství Moravského z r. 1593:
a) Znojemský hrad; *b)* hradní kaple; *c)* věž loupežnická; *d)* Pöltenberk; *e)* dvojitá kaple sv. Václava; *f)* Dyje.

románskému, jenž pokládán za předkřesťanský, tudíž pohanský. Konečně zmínky zasluhuje také domněnka vyslovená již v tomto časopise (II. 40 a III. 129), že se této přezdívky dostalo od latiníků chrámům, kde konány bohoslužby jazykem slovanským, ježto křesťanům církve východní přezdíváno pohanu.

Historické zprávy o hradní kapli Znojemské jsou nad míru sporé. Kromě zmíněné již zprávy o prvním známém kaplanovi při této kapli z r. 1239, nejdůležitější jest listina krále Václava ze dne 23. května 1287, ve které se o ní činí zmínka slovy: „nostre regie capelle s. Catharine in Castro Znoymensi" (naší královské kapli sv. Kateřiny v hradě Znojemském). Dle listiny této byla ona filiální kaplí kostela sv. Michala ve Znojmě. (Codex dipl. Mor. IV., 233 a Emlerova Regesta II. 695.) R. 1320 udělil král Jan Lucemburský právo patronátní ku kostelu sv. Michala ve Znojmě a ke kapli sv. Kateřiny Jindřichovi z Lipé, který toto právo postoupil ihned klášteru Klarisek ve Znojmě. Toto právo potvrzeno bylo r. 1497 králem Vladislavem a r. 1500 papežem Alexandrem VI. — Toť všechno, co nám písemné památky o hradní kapli Znojemské dochovaly.

Osudy kaple této souvisely arci těsně s osudy hradu Znojemského. Hrad tento po r. 1620 dáván byl zeměpánem v léno četným

pánům, kteří měli titul purkrabí Znojemských. Z nich poslední, Josef hrabě z Deblína, zavražděn byl r. 1784.

Zevnější hrad Znojemský přenechán byl však již r. 1710 od císaře Karla VI. obci Znojemské, která, resp. právovarečné měšťanstvo její tam ihned zřídilo pivovar. Později obec prodala pivovar ten — i s kaplí u něho stojící; — a nyní nastala doba nejhoršího úpadku a zpuštění této vzácné památky. Majitel pivovaru nerozpakoval se, někdejší kapli knížecího hradu, nejstarší zachovanou stavbu moravskou, vyzdobenou veskrze převzácnými malbami, rovněž nejstaršími na Moravě a velezajímavými vzhledem umělecko- i kulturně-historickým — použíti za prasečí chlívek! — Jaká to hrozná pokleslost vzdělanosti! Později — po roce 1830 zaměnila tato stavba sice svůj dosavadní účel za jiný — málo ušlechtilejší: majitel pivovaru zřídil tam totiž krčmu a tančírnu! Tehdy byl již zazděn původní vchod na severní straně rotundy a prolomeny nové dvéře na jižním boku apšidy. Stará románská okénka byla rovněž zazděna a vedle nich, nedbajíc, že se tím ničí malby nástěnné, vylomena okna nová, širší. Do kupole klenby zaražen hák, na nějž pověšena lampa.

V dobách asi ještě dřívějších zřízena byla v rotundě asi 3 m nad podlahou kolkolem galerie, která však také dávno zmizela, zanechavši po sobě toliko díry ve zdech a zničené malby v těch místech. Spodní partie stěn v rotundě i apsidě byly za oněch časů několikrát zalíčeny, kdežto malby vyšší přirozeně musely trpět kouřem hospodským, čmoudem lamp a výpary.

V tomto zbědovaném stavu shledal kapli kustos Mauric Trapp, když r. 1859 z příkazu zemského výboru moravského, daného jemu z iniciativy známého dějepisce moravského, Petra rytíře Chlumeckého, podrobil ji důkladnému studiu. Po šest neděl pracoval tam neunavný tento badatel moravský na okopírování zbytků nástěnných maleb. Kopie tyto zhotovil na 11 tabulkách akvarelových a přiložil je ještě se čtyřmi jinými tabulkami, obsahujícími půdorys, průřez, pohledy atd. k obšírnému popisu maleb a historickému pojednání o nich. Rukopis tento, pečlivě pořízený a nádherně vypravený předložil pak r. 1861 zemskému výboru moravskému.

Uveřejnění rukopisu toho však se nedočkal! Zemský výbor vyžádal si o něm dobré zdání c. k. ústřední komise pro výzkum památek stavebních ve Vídni a tato zemskému výboru uveřejnění toho rukopisu — zradila! Bylo to trpké zklamání pro našeho, svou až pedantickou, úzkostlivou svědomitostí známého pracovníka a dovedného kresliče. Marně hledal pak Trapp nakladatele jiného; obával se každý soukromý nakladatel ztráty z díla tak nákladného, které by podle své povahy ovšem nešlo na odbyt. Při archaeologickém kongresu v Kyjevě r. 1874 byla práce tato k žádosti předsedy cís. archaeologické komise moskevské, hraběte Alexeje Uvarova, vystavena. Po smrti Trappově pak získala rukopis ten městská obec Znojemská. Cena práce té záleží hlavně v tom, že nám zachovala malby hradní kaple Znojemské v tom stavu, v jakém byly před svou nynější obnovou. Třebas — jak hned nyní podotýkáme — restaurací maleb těch sluší nazvati celkem zdařilou, tedy to přece již nejsou ty původní malby tak, jak se zachovaly, nýbrž jak

je restaurátor z konce 19. století pojal a obnovil. Zaslouží si tedy zvěčnělý Mauric Trapp onou svou prací upřímnou vděčnost každého, kdož o domácí památky umělecké se zajímá.

Jeden dobrý účinek arci práce Trappova měla již za jeho života. Obecní rada Znojemská byla tím upozorněna, jakou památku vysoké umělecké ceny chová nepovšimnutou, zanedbanou, zkáze vydanou, ve zdech městských. Chybu, které se dopustila obec svého času tím, že prodala zároveň s pivovarem také tuto bývalou kapli, snažila se nyní městská rada dle možnosti napraviti. Přiměla roku 1865 majitele pivovaru k protokolárnímu vyjádření, že za jistých podmínek kapli obci do vlastnictví vrátí, že jí nebude k žádným profánním účelům používati a že klíč uzamčené kaple bude uschován na obecním úřadě. Než bohužel ujednání toto zůstalo zase jenom na papíře. Ještě r. 1879, kdy odhodlala se obec Znojemská

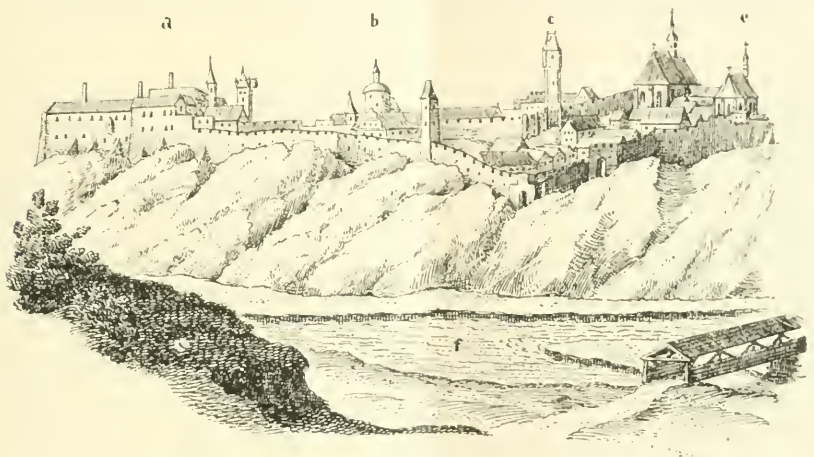

Obr. 5. Znojmo podle Meriana, Topographia Bohemiæ, Moraviæ et Silesiæ z roku 1650.
a) Znojemský hrad; *b)* hradní kaple; *c)* věž loupežnická; *e)* dvojitá kaple sv. Václava; *f)* Dyje.

podniknouti něco na záchranu kaple, shledala dotyčná komise, že v této budově je zařízena zase dílna košíkářská! Bylo potřebí důrazného zakročení povolaných úřadů, aby kaple byla vyklizena. Avšak teprve koncem let osmdesátých, když kaple skutečně vrácena byla zase ve vlastnictví obce, došlo na vyspravení alespoň stavby, která uvedena — jak již podotknuto — ve svůj původní stav.

Větší nesnáze působila obnova maleb nástěnných, které již r. 1874 byly v takovém stavu zpuštění, že znalec, vyslaný tehdy c. k. ústřední komisí pro záchranu památek uměleckých z Vídně k ohledání jich, vyslovil se, že restauraci jich již doporučiti nemůže! Obecní rada však přes to učinila s obnovou pokus, který se také šťastně podařil.

Za hmotného přispění státu (obnosem 750 zl.) provedena obnova maleb v prvních letech devadesátých vídeňským akademickým malířem Theofilem Melicherem dovedně i svědomitě. Bylo třeba umělého vyvolávání zašlých barev, načež ihned zachycovány a nově nanášeny. Kontury bylo možno ještě vystopovati

a čerstvě přetáhnouti. Největší obtíže působily malby spodní, nejvíc porušené, opryskané a kolikrát zalíčené. Tyto svrchní vrstvy vápna byly opatrně oškrabány a tak objeveny celé skupiny a scény, o kterých Trapp se domníval, že jsou dávno zničeny.

Právem možno říci, že tato umělecká památka roku 1893, kdy obnova maleb dokončena, slavila své z mrtvých vstání po dlouhé době úpadku a zpuštění, podobné spánku smrtelnému.

Seznavše takto v stručnosti trudné osudy tohoto pomníku dávného umění domácího, podáme v další části popis maleb, které činí Znojemskou hradní kapli uměleckou památkou prvního řádu.

O upotřebování a zdobení lidských lebek v době předhistorické s ohledem na dobu nynější[1]).

Napsal **J. V. Želízko.**

thematu tomto, v anthropologické a předhistorické literatuře, nebylo dosud důkladněji pojednáváno. To snad z té příčiny, poněvadž material podobný, v předhistorických nálezech není právě nejhojnější a mimo to autoři pojednávajíce přec o předmětu tomto, přestávají na různých doměnkách.

Chtíce podrobněji studovati upotřebování lidských lebek v době předhistorické dlužno nám vedle jiných vyšetřovaných okolností míti po ruce nezbytné doklady srovnávací nyní žijících národů primitivních, na jichž stupni vzdělanosti i předhistorický člověk se nalézal. Jen množstvím dokladů těchto mnohá záhada dá se objasniti. Řadu takovýchto dokladů dovoluji si podati níže, bera též zřetel na některé zajímavé nálezy předhistorické a mínění některých odborníků v nejasné příčině té. Jsem sobě vědom, že práce má není úplná, již z toho ohledu, že sbírání srovnávacích dokladů vyžaduje nesmírného času při studiu spousty různojazyčné literatury geografické, ethnografické, anthropologické, předhistorické a j., čímž se ledacos zajímavého může přehlédnouti, než mám za to, že může býti aspoň průpravou ku další práci a studiu rozsáhlejšímu.

Okrašlování, jakož i uschovávání lidských lebek dělo se již v předhistorii a děje se na mnohých místech i do dnes.

Člověk předhistorický, jsa na témže stupni vzdělání, jako mnohý z nynějších primitivních národů, uschovával lebky svých přátel zesnulých s pietou v domácnosti své, tak jako dnes děje se ukládání jich v hřbitovních kostnicích. To vedlo i Cartailhaca k doměnce, že člověk předhistorický, chtěje lebku zesnulého doma uschovati, užil k rychlému jejímu vysušení trepanace, umělého to a kulatého otvoru vyříznutého v lebce, ačkoliv není vyloučeno, že mohlo býti k odstranění mozku použito téhož způsobu, jakého

[1]) Viz předběžnou moji zprávu: „Několik slov o používání a ozdobování lidských lebek v předhistorii.“ Věstník československ. musejí a spolků archaeologických. Č. 12. R. 1897. Čáslav.

používali staří Egypťané při mumiích. Doměnka Cartailhacova jest dosti pravděpodobná, ačkoliv jiného mínění je prof. P. Broca, který nejvíce účel trepanace studoval a předložil výsledky své mezinárodnímu sjezdu v Pešti r. 1876[2]). Broca rozeznával dvojí trepanaci: 1. trepanaci vykonanou na živém člověku (hlavně dětech), při čemž u těch, kteří operaci přežili, okraje otvoru se zjizvily, 2. trepanaci posmrtnou. Prvé se dálo asi nejvíce pomalým vyškrabováním kosti na temeně lebky pomocí pazourkového nože, druhé vykrojením kosti. Broca soudil, že má trepanace původ svůj v názorech náboženských, jiní opět soudili na původ therapeutický. Trepanace lebek vyskytuje se již v neolithu a setkáváme se s ní i v dobách pozdějších; tak ve Francii v době gallské a merovejské.

První kdo pojednal o trepanovaných lebkách předhistorických byl dr. Prunières, po té baron de Baye nalezl lebky s umělými otvory v pohřebištích marneských, Lartet v jeskyni „Duruthy“ general Faidherbe v dolmenech afrických; dále známy jsou z Francie, Anglie, Švýcar, Portugalska, Italie a dánských ostrovů, v Uhrách, Polsku i Rusku. V Čechách nalezeny dvě u Strupčic u Biliny, ale pocházejí z doby pozdější[3]).

Z předhistorických hrobů a „Moundů“[4]) v Americe, které obmezeny jsou na pobřeží řeky Missisipi a sice na severní část pobřeží, známa jest řada lebek, vyznačujících se na temeni trepanací od 10—15 mm. v průměru. Má se za to, že stalo se tak až po smrti individua. Nápadné trepanací jsou lebky z Michiganu Gilmanem nalezené, jimž vlastně se přičítá, že trepanace na nich se dála po smrti, jakož i lebkám, jež Stephen Bowers před časem u Sv. Barbory v Kalifornii vykopal[5]). O trepanaci této dověděl se Petitot zajímavých podrobností od Indianů, kteří jej ujistili, že Krihové, černonožci, Dakotové, Assiniboinové a jiní národové v prériích bydlící, u nichž bylo skalpování mravem, skalpovali zvláštním k účelu tomu přispůsobeným nožem, zvaným „mokutagan“, a to tím způsobem, že zároveň s kůží na hlavě seřízli kolečko pokrývky lbové jedním řezem. Tím mozek zůstal pouze obnažen nikoli však porušen.

Kdybychom podle toho výkladu se řídili, tudíž by vyskytující se trepanace u předhistorických lebek amerických měla původ svůj v tomto hlubokém skalpování[6]).

---

[1]) Sur la trépanation du crâne et les amulettes crâniennes à l'epoque néolithique. (Paříž 1877).

[2]) Popsal je prof. J. Kopernicki „O trepanovaných lebkách předhistorických nalezených v Čechách“. (Památky archaeologické XII. Str. 217.). Obšírněji o trepanaci rozepsal se dr. Lubor Niederle ve své knize „Lidstvo v době předhistorické“. (Praha). Str. 201, odkud i já jsem z části zprávy tuto čerpal.

[3]) „Moundy“ jsou umělé kopce ze země a kamení, podoby kruhovité, oválné, čtyřboké, trojboké a j. Výška jejich jest rozmanitá od 30 cm. až do 300 m. Účel jejich je různý. Squier a Davis rozdělují moundy následovně: 1. obranné stavby a ležení, 2. chrámové obrady, 3. moundy kuželovité podle jedněch za obětiště, chrámy považované, podle druhých za domy náčelníků, 4. moundy obětné (Sacrificial mounds); Squier je prohlásil za oltáře, spíše však se zde spalovaly mrtvoly, aneb konaly oběti, 5. Burial Mounds, vysoké mohyly, z nichž pocházejí ony lebky, o nichž se výše zmiňuji. (Důkladnější popis moundů najde čtenář v Ottově Slovníku Naučném. Díl II. Amerika Str. 135).

[5]) Short: The North Americans of Antiquity. (New-York 1880). Str. 327.

[6]) Globus XI. Str. 96.

Účel lebek v předhistorii mohl býti různý:

1. jako upomínek na zemřelého, 2. jako nádob, 3. též jako trofejí. Lebek jako upomínek na zemřelého bylo zhusta používáno.

Podobá se, že u člověka předhistorického převládal nejvíce tento způsob používání lebek jako upomínek posmrtných, srovnáme-li jeho stupeň vzdělanosti s mnohými nynějšími národy primitivními, u nichž nejvíce se setkáváme s pohřebním zvykem tímto, v němž brán jest hlavní zřetel k uschování lebek.

Na doklad uvádím zde řadu příkladů:

Dr. H. Henkenius podává pěkné zprávy o pohřebních zvycích některých národů v Tichém oceánu[7]), z nichž vyjímám tyto:

V Tahiti na Ostrovech Společenských, jakož i na ostrovech Tubuai a Tuamotu, mrtvola se ponechává po několik měsíců na zvláštně připraveném oltáři, a když setlela, odejme se jí hlava k uschování a ostatní tělo se pohřbí v hrobce.

Na ostrovech Sandwišských před časem nejvyšších náčelníků a králů svazovaly se kosti ramenní a stehenní jakož i lebka a zaobalené do látek vyvěšovaly se v chrámě.

Na Samoi lebky padlých v boji anebo zemřelých uschovávány v domácnosti.

Na Novém Zélandě dříve balsamovali hlavu, vyjímajíce mozek, maso a oči. Sešité klapky vycpávali lnem, udržujíce nos otevřený zvláštními tyčinkami. Hlavu takto sušili a ostatní tělo zahrabali.

Na Nové Guinei na Dorehu mrtvoly se buď vystaví a udržuje se pod nimi oheň, až odpadne hlava od těla, kteráž se doma uschová, aneb se ji užije za karovar, t. j. obrazné znázornění zemřelých, jimž dostává se božské pocty. Ostatní pak tělo se pohřbí v sedě.

V úžině Torresově vdova nosí hlavu svého mrtvého muže všude sebou a tělo se opět pohřbí.

Na Ostrovech Gilbertových lebkám náčelníků se prokazuje zvláštní úcta.

Chamarrové uschovávají kosti a lebky svých předků v koších.

V poříčí Brahmaputry v krajině Assamské žijí Nagové, kteří mají mezi sebou zvláštní lidi, již se zovou deoriové, t. j. muži, jichž povinností jest, dlíti u umírajících a je pak pohřbívati. Tito obvážou mrtvolu listy rostliny toku a položí na jakési lůžko. Až počne hníti, pak ji bývá lebka odňata a na zvláštním pro ni místě uložena[8]).

Obyvatelé Andaman, Minkopiové svazují mrtvoly do bobku a kolmo je pochovávají. Jakmile setlela měkká část těla, pak vykopávají kosti a rozdělí je za smutečního povyku mezi rodinu. Nalézá-li se mezi truchlícími vdova, pak dostane mužovu lebku, kterouž musí nositi na šňůře kolem krku[9]).

---

[7]) Deutsche Rundschau für Geographie und Statistik.

[8]) Hellwald: Přírodopis člověka. II. Str. 486.

[9]) Dr. Frederic J. Mouat: Adventures an Researches among the Andaman Islanders. (Londýn 1863).

Rovněž O. Andree ve svých Parallelách reprodukuje fotografii vdovy ze Souostroví Andamanského. Na obrázku se spatřuje, jak žena nosí lebku nebožtíka muže, ovinutou hoblinovými proužky, upevněnou na stuze v nadprsí. Je k tomu zavázána na tak dlouho, dokud se znova nevdá[10]).

Mandanové, nárůdek žijící posud u pevnůstky Berthold v americkém státu Dakotě, zavinují mrtvoly do kožešin a kladou je pak na lešení na tak dlouho až se sřítí, pak seberou lebky a postaví je v kruh[11]).

Cestovatel E. St. Vráz přítomen byl slavnosti u indiánského kmene Guahibů, kde připadl právě výroční den úmrtí náčelníka. Vráz súčastnil se slavnostního průvodu k pohřebišti, z něhož náčelník byl vykopán. Kostra jeho různými nástroji zbavena byla zaschlého masa a čaroděj kmene rozdělav v oleji červenou barvu, touto pomaloval lebku a část žeber, žlutou hlinkou pak vystinoval některá místa. Když toto bylo skončeno a kostra zaobalena, u vší slávě nesena byla do osady, kdež na zvláštním místě, v chatrči nynějšího náčelníka kmene uložena[12]).

Jaký účel měly lebky v nádoby přispůsobené, nelze s určitostí říci. Podobá se, že i v předhistorii bylo „mravem" popíjeti z lidských lebek právě tak, jak nám dávají důkazy moderní na jevo.

Známe ze starověku o skytských Issedonech, že popíjeli z lebek otců svých, což Pomponius Mela dosvědčuje.

Rovněž slavný benátský cestovatel středověký Marco Polo narazil ještě na tento zvyk u obyvatelů tibetských.

Zajímavých zpráv ze starověku podává dr. J. Wankel v „Časopisu muzejního spolku olomuckého" z r. 1885 č. 8. (Lebka lidská v pravěku.) Dovoluji si jich několik opakovati: Již Herodot píše, že Skytové z lebek úhlavních svých nepřátel si dělali číše, což dálo se následovně: lebka nařízla se již pod obočím pilkou a po té řádně vyčistila, načež se kožní hovězí potáhla. Byla-li ale ze vznešeného nepřítele, tedy mimo to i vnitřek zlatem se vyložil a z ní pak popíjeno.

Starší Plinius (23—79 po Kr.) píše o jednom národě, který prý deset dní cesty severně od Dněpru bydlí a z lebek lidských popíjí. Totéž se jindy vypravuje zase o dřevních Gallech a Langobardech, Germánech a j.[13]).

Silius Italicus, římsky epik († r. 100 po Kr.) připomíná o Keltech, že podobné číše si hotoví, zlatem vroubí a za příležitostí zvláště slavných z nich pijí[14]).

Plutarch praví o starých Germanech, že pili z lebek svých nepřátel krev, aby si takto udatnost jejich přivlastnili a rovněž starý přípitek Skandinavců a Dánů, tak zvaný „skal" ku lebce za číši upotřebené poukazuje.

---

[10]) Feuilleton „Národních Listů" ze dne 19. dubna 1898 č. 108.: „Vdovy" od F. V. Vykoukala

[11]) Hellwald: Přírodopis člověka I.

[12]) Z cest E. St. Vráze. (Praha 1897). Str. 102.

[13]) Hist. nat. VII. 22.

[14]) Punica, VIII.

Diodor Siculus (kol. r. 50 př. Kr.) a Strabo (66 př. Kr. až 24 po Kr.) vypravují, že staří Gallové padlým nepřátelům utínali hlavy; hlavy vynikajících nepřátel balsamovali, ostatní pak na číše přetvořené ve skříních uschovávali anebo jimi stěny svých příbytků zdobili.

Livius (59 př. Kr.—17 po Kr.) vykládá, že Bojové lebku římského vojevůdce Posthuma, jehož mrtvola se v boji r. 216 před Kr. do rukou jejich dostala, na číši připraviti a zlatem, olemovati dali.

Paulus Diaconus († kolem r. 797 po Kr.) píše mimo jiné o langobardském králi Alboinovi, kterak z lebky krále gepidského, Kunimunda, jejž r. 568 po Kr. byl porazil a zabil, číši si urobil a samu choť svoji, Rosamundu, dceru Kunimundovu, donutil, aby z ní vína se napila. Číši tu Paulus Diaconus sto let později ještě prý sám viděl[15]).

Ammianus Marcellinus (kol. r. 410 po Kr.) vypravuje o Skordiscích, že z lebek nepřátel krev pijí.

Podobně o Krumovi, knížeti bulharském, který r. 811 po Kr. byzantského císaře Nikefora I. porazil a zabil, dí pověst, že lebku císařovu na způsob číše stříbrem ozdobiti dal a z ní při hostinách popíjel.

Rovněž Kur, kníže Pečeněhů, jenž r. 972 po Kr. ruského knížete Svatoslava v boji skolil, lebky nešťastného protivníka pak jakožto číše slavnostní prý upotřeboval.

Při zvláštní dvorní slavnosti v Dahomeji, pije král lihoviny z lebky nepřátelského krále, jehož byl vlastnoručně usmrtil a lebku jeho jako trofej sobě přivlastnil. Královský palác v Abome jest celý okrášlen lidskými lebkami[16]).

Možno tedy je, že u člověka předhistorického bravurní tento mrav byl také zakořeněn, ačkoliv se naskytuje zase druhá možnost, že lebek lidských bylo používáno jako nádob v nutných potřebách, když jiných, příhodnějších nebylo po ruce. Mnozí soudí, že člověk předhistorický byl v jisté době na nejnižším kulturním stupni, jako jest nynější domorodec australský, u něhož není vyvinut smysl pro keramiku a tudíž hliněných nádob postrádá. Proto obyvatelé Jižní Australie používají za nádoby k pití vyhloubené lebky zabitých nepřátel a se zvláštní zálibou lebek příbuzných, ku př. rodičů. Jest to ojedinělý případ, kde ještě za našich dnů hojně užívá se lebky lidské za nádobu.

Kořenský na své cestě kolem světa viděl v Dardžilingu mezi jinými tibetskými národopisnými předměty velice zajímavé bubínky, udělané z lidských lebek. Skládaly se ze dvou lbových skořápek a upevněny byly k sobě tak, že se vypouklé plochy spolu stýkaly. Okraje jedné i druhé skořápky spojuje kožená blána a vytvořuje z nich hudební nástroj, na nějž lamové bubnují. Uslyší-li

[15]) De gest. Langob. I. 27., II. 28.

[16]) J. A. Skertchly: Dahomey as it is; being a Narrative of Eight Months Residence in that Country. (Londýn 1874).

obyvatelé hlas bubínků zhotovených z umrlčích lebek, vědí, že zní zase někomu příšerný umíráček[17]).

Než nám předhistorie bude moci podati určitých fakt v této příčině, bude zajisté ještě dlouho trvati.

Zajímavý a charakteristický jest nález části lebky v číši přispůsobené, učiněný dr. Wanklem v jeskyni Býčí Skále na Moravě, roku 1872. (Tab. I. obr. 1.).

Tato nádoba[18]) naplněna jsouc spáleným prosem, ležela v rozsáhlé předsíni Býčí Skály hluboko pod uměle sneseno hromadou pravěkých nádob, jak celých, tak roztlučených, které pečlivě jedna na druhé byly urovnány a zbytky rozličných obětí obsahovaly. Číše v Býčí Skále nalezená sestává jenom z klenutí lbového, které vodorovně od ostatní lebky jest odříznuto. Lebka, z níž číše byla upravena, patřila člověku věku prostředního a jak Wankel tvrdí, nejspíše ženské. Největší délka její jest 180 mm, největší šířka 134 mm, z nichž vypočítaný index činí 74[19]).

O jiné číši z lidské lebky z Moravy zmiňuje se Kries[20]). Píše následovně: „Mezi nejzajímavější předměty z hradiště Leskouna u Olbramovic náleží fragment nádoby povstalé sříznutím lidské lebky. Zlomek jest část kosti temenné (os parietale) podoby trojúhelníku, jehož jedna strana tvoří šev v délce 57 mm, strana druhá má plochu lomenou, třetí pak jest uměle v délce 55 mm seříznuta. Řez na ploše jest poněkud nerovný, však velmi určitý a různí se již na první pohled od obyčejného lomu. Podle dosud neuzavřených švů lze souditi, že zlomek ten pochází z lebky člověka mladého, jehož stáří nepřesahovalo 30 roků, kdy švy tyto zarůstají“ . . . .

Z předhistorických nálezů lebek v číši připravených uvádím onu, u Gladbachu v okresu düsseldorfském, nalezenou. Vyskytla se ve hloubi 1·25 m uprostřed popelnic, což nasvědčuje, že přidána byla s jinými památkami nebožtíkovi do hrobu. Číše ta upravena jest tím způsobem, že vlastní mozkovici kolkolem, snad kamennou pilkou odřezali od ostatních částí lbových.

Jiná číše toho druhu nalezena byla v Kolových stavbách šafisských na Bělském jezeře ve Švýcarsku Edmundem z Fellenberku. Nalezena byla mezi kamennými nástroji a má se za to, že náleží do neolithu. Číše šafisská pořízena jest z brachycephalní lebky, jejíž index asi číslo 80 obnáší. (Tab. I. obr. 2.).

Na Bělském jezeře mimo to nalezena byla ještě jedna lbová číše a sice dem Grossem z Neuvevillu, již tento také popsal[21]). Na této lebce na tylním švě viděti dvě dírky, jako na zavěšení pořízené; avšak dr. Gross míní, že dírky ty nebyly uměle vyvrtány, nýbrž že samy sebou povstaly vydrobením wormských kůstek.

[17]) J. Kořonský. Cesta kolem světa VI. Str. 494.

[18]) Nachází se v dvorním museu ve Vídni.

[19]) Obšírnější zprávu viz v „Čas. muz. spolku olom.“ 1885. č. 8. Str. 156. Z tohoto článku jsou čerpány též ostatní níže uvedené zprávy o nálezech nádob z lidských lebek zhotovených.

[20]) „Čas. vlast. spolku muz. v Olom.“ 1897 č. 54—55. Str. 118.

[21]) Zeitschrift für Ethnologie IX. Str. 131.

Podobnou číši nalezl Bruckner v Novém Braniboru, okresu starhradského v Meklenbursku ve hloubce 1·25 m. Virchow jest toho náhledu, že lebka ta jest pravěkou číší. Číše ta jeví prý nápadnou podobnost s některými lbovými číšemi australskými, což jest velmi zajímavo. Index Virchovem stanovený obnáší 73. (Tab. I. obr. 3.[22])

Hojný je též způsob používání lebek co trofejí, s čímž asi bude spříbuzněno též skalpování, ačkoliv z předhistorie o tomto posledním se nám nezachovalo žádných určitějších dokladů.

Bylo by rovněž skalpování pravděpodobné, kdybychom se přidrželi výše uvedeného podání Petitova o účelu trepanace amerických lebek. Znamenitých zpráv o předhistorických trofejích se dovídáme v díle švýcarských badatelů Th. Studera a Baumvartha[23]), kteří popsali v něm řadu lidských lebek ze švýcarských staveb kolových. Badatelé tito mají za to, že v době kolových staveb žila ve Švýcarsku dvě plémě, jedno prý brachycephalní a druhé dolichocephalní. Plémě prvé objevuje se v kolových stavbách již v době neolithické, druhé vyskytuje se teprvé počátkem doby kovové a převládá v době bronzové. Velice zajímavo jest, že prvním objevením se kovu, vedle lebek žádné kosti okončin se nenalézají. Za to ale lebky tyto jeví nápadné stopy násilného poranění, tak že uvedení učenci jsou toho mínění, že obyvatelé kolových staveb ony lebky jako trofeje zabitých nepřátel zde sobě uschovávali. Lid tento byl prý brachycephalní, kdežto teprve v době bronzové na jezerech setkáváme se s typem dolichocephalním. Z toho lze souditi, že pokolení toto, po delších zápasech a bojích zvítězilo nad plemenem brachycephalním.

Poněvadž známý nám lebolov u některých národů, zvláště obyvatelů archipelu Malajského má podklad lidojedský, dá se tak v předhistorii, kde o thema toto se jedná, i na něj souditi. O kanibalismu člověka předhistorického promluvím na jiném místě obšírněji. —

Stůjž zde opět několik moderních příkladů o lebolovu a trofejích. Dajaci, kanibalové na Borneu, pověstní lovci lebek na žádné slavnosti se neobejdou bez nějaké zákeřné trofeje. Tito lebky buď mumifikují a ornamentem pomalují, anebo masa zbavují a rytinami ozdobují. (Tab. II. obr. 2.). Čím více uloupených hlav, tím více per na hlavě z ocasu ptáka angangu mohou nositi[24]).

Tento zvyk zakořeněn jest i u Alfurů na severním Celebesu[25]). Náruživými lovci lebek jsou rovněž Papuové na Nové Guinei. I tito mají v domácnosti hojnost lebek uschovaných, kdež buď leží zavinuty v rohožích anebo zavěšují je na příčná rahna[26]). Vráz viděl na Nové Guinei u Morejců tlupu počerněných domorodců na tváři, kteří byli počerněni na znamení, že jsou na lovu lebky z pomsty za jinou, jim uloupenou[27]).

---

[22]) Zprávy tyto jsou opakovány z č. 8. t. č.

[23]) „Crania helvetica antiqua".

[24]) Karl Bock: Unter den Kannibalen auf Borneo. (Jena 1882).

[25]) Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie (1882).

[26]) Rosenberg: Der Malayische Archipel.

[27]) Z cest E. St. Vráze. (Praha 1897—98). Str. 387.

Domorodci Ostrovů Salomounských v Tichém oceánu pořádají válečná tažení, jichž účelem jest lidi přepadávati, je zabíjeti a pojídati jakož i jejich lebek se zmocňovati a doma je uschovávati.

Kmen Mundruků na řece Tapajos v Jižní Americe usedlý, má rovněž ve zvyku nepřátelům lebky uřezávati a je jako znamení vítězná uschovávati. Lebky připravují způsobem, jejž zaznamenal O. Plöger: napřed vyjmou mozek otvorem, jejž prorazí do temena lebky a dutinami očními, načež pokryjí hlavu zúplna vrstvou hlíny. Po té zavěsí je nad oheň, do něhož se přidává listí všelijakých bylin, a tak se lebka zvolna udí. Jakmile je douzena, okrášlí se pestrými péry, dutiny oční vyplní se pryskyřicí a v prostřed vtisknou se drápy lenochodí. Takové znamení vítězné bojovník nosí kol pasu zavěšené na stuze, vetknuté hlavě mezi zuby.[28])

Zmiňuji se ještě o zajímavém lebolovu rozšířeném mezi Indiány kmene Jivarův, mezi řekami Činčipe a Pastaza v kraji provincie del Orient. Vítězové v boji uřezávají poraženým hlavy, které uvaří, po té stáhnou z nich kůži, usuší ji v kouři a zrobí z ní masku[29]).

Podle jiného výkladu vytáhnou z kůže lebeční obsah a do kůže pak vpraví horký kámen, jímž se tato vysuší a scvrkne, ale rysy obličeje se zachovají. Když kůže jest docela upravena, svolá se válečným bubnem „tunduli“ všechen národ k veliké slavnosti vítězné, kteráž konati se musí dříve než uplyne devět dní od posledního boje. Tato trofej čili „chancha“ povýší se pak za oné slavnosti, kouzelníkem zvaným „kapito“ na modlu nebo talisman, jenž pak nekoná-li divy, jak si jich přejí, do lesa se zahodí, jako nepotřebná veteš. Tento zvyk zachovává aspoň kmen jivarský Tumba čili Tambo. Ne všichni nepřátelé stanou se modlami, vypsaným nahoře způsobem, nýbrž pouze nejstatečnějším dostává se té cti. Těm vyrvou Jivaré mimo to srdce a mozek, jež pak pojídají[30]).

Když probíral jsem předhistorický materiál z hradiště Stradonického nad Berounkou, ve sbírkách dvorského musea ve Vídni, píše zprávu o české předhistorii, zastoupené v museu tomto[31]), přišel jsem na fragment lidské lebky, ozdobený kroužkovitým ornamentem. (Tab.I.obr.4.)O účelu tohoto zbytku lebky nelze ovšem nic určitého tvrditi. Podal jsem o něm zprávu v Památkách archaeologických, kdež jsem týž fragment i vyobrazil[32]) a ve výše uvedené zprávě,

---

[28]) Globus XX. (Str. 109).

[29]) E. Hamy: Nouveaux renseignemento sur les indiens Jivaros: Rev. d'Anthrop. 1873. Str. 392.

[30]) Globus. XIX. Str. 318.

[31]) J. V. Želízko: Česká předhistorie ve sbírkách c. k. dvorního musea ve Vídni: „Hradiště Stradonické u Berouna“. Věstník československých museí a spolků archaeologických. R. II. č. 7.

[32]) J. V. Želízko: Zdobený úlomek lidské lebky ze Stradonického hradiště nad Berounkou. Památky arch. Díl XVII Seš. VI.—VII. 1897.

Dr. Wankel ve výše zmíněné práci své[33]) uvádí nález číšky z dětské lebky, kteráž rovněž na hradišti stradonickém byla nalezena a kterou choval Lehman ve svých sbírkách. Zda-li to má býti skutečná číše, těžko jest rozhodnouti, ale Wankel připouští, že se zde též může jednati o amulet anebo o památku po zemřelém.

Podobného rázu zdá se býti přiříznutá lebka z Příkaz od Olomouce (tab. II. obr. 1), která nalezna byla v hrobě spolu se stříbrným náramkem a zlatou sponou. Z týla lebky této jest větší část seříznuta. Otvor takto povstalý má podobu vejčitou; největší šířka jeho jest 98 mm, největší délka 120 mm. Okraje díry plochou svou sbíhají do vnitř lebky a mají barvu hnědou. Na některých místech při okrajích těch viděti, že do lebky ostrým nástrojem bylo řezáno. Wankel soudí podle inventáře hrobního, že to byla lebka ženy[34]).

Generál Minuloti, jenž zkoumal vnitřek stupňové pyramidy egyptské, našel v sargofágu mumii s pozlacenou lebkou a pozlacenými chodidly, ale koráb, jenž odvážel starožitnosti do Německa, utonul v ústí Labe[35]).

Zvyk ozdobování lebek jest nyní hojně zakořeněn v Solnohradsku, Korutansku a j. Lebka, která má býti v kostnici uložena, ozdobí se nějakým květinovým ornamentem, pak připíše se komu náleží a příslušné datum se připojí. Některé lebky takové nalézáme v národopisném museu ve Vídni.

V Hallstatté[36]) (Solné Komoře), kde hřbitov s kostelem těsně přiléhá k tak zvanému Salzbergu a vpadá do hallstattského jezera, nalézá se v kostnici velice zajímavý material lebek zdobených. Poněvadž prostora hřbitovní jest velice malá a tudíž záhy bývá naplněna, vykopávají se již po několika málo letech ostatky z hrobů a ukládají se vedle kostela do krypty. Bohatší platí hrobaři, který na hřbitově bydlí a on kosti vyvaří, vybílí a pomaluje, načež je pak v kostnici uloží, kde každý má své zvláštní místo vykázané.

Pannám a ženám namaluje zelenou barvou na temeno lebky vavřínové a j. věnce a na čelo napíše jméno, den narození a úmrtí, rovněž i stupeň příbuzenstva. Kněžím podloží se dřevěný, papírem polepený missál. Pan Marschall viděl též jednu lebku, jejíž majitel byl uštknut hadem a následkem toho zemřel. Lebka má kol temena namalovaného hada a příčina smrti jest na ní napsána; obraz hada vyskytá se ostatně na lebkách dosti zhusta, nepochybně jako symbol smrti[37]). Ostatní kosti v kostnici bývají uloženy a srovnány jako dříví, což se i v jiných kostnicích vyskytuje, na př. v Sedlci.

Dalších, velice zajímavých a důležitých dokladů o tomto thematu možno očekávati jedině v dalších úkolech anthropologie a předhistorické archaeologie.

---

[33]) „Čas. muz. spolku Olom.“ 1885 č. 8. Str. 161. — [34]) Tamtéž str. 159.

[35]) J. Kořenský: Cesta kolem světa II. 655 str.

[36]) Za zprávy tyto děkuji panu K. Marschallovi, c. k. kontroloru berního úřadu v Písku.

[37]) Některé ozdobené lebky z kostnice hallstattské jsou vyobrazeny v „Zeitschrift für österreichische Volkskunde roč. I. str. 80. a 81. — Viz též R. Andree: Schädelcult.

O jeskyni Kostelíku na Moravě.

Sděluje dr. M. Kříž.

(Dokončení.)

7. Dějiny literatury.

a) Úvod.

Milerád bych byl tuto část svého článku vynechal, zůstavuje nástupcům svým, aby sepsali dějiny literatury o našich jeskyních vůbec a o jednotlivých jeskyních zvláště. Než kdy dojde k tomu? Zda-li až do toho času mají rozšiřovati se zprávy nesouhlasící s tím, co obsaženo v mých spisech, v nichž uloženy jsou výsledky více než třicetiletého a nákladného badání?

Z kterých pramenů čerpati má spisovatel nebo badatel: z mých anebo z jiných, shledávaje, že zprávy si odporují? „Nechť sám se o věci přesvědčí, namítne ten nebo onen“. Než tomu není tak; po skončených pracích v jeskyních, kde náplava je kopáním smíchána, jest naprosto nemožno přesvědčiti se o tom, jak dříve vrstvy za sebou šly a co v nich uloženo bylo.

Nemůže tedy v mnohých případech mimo mne nikdo posouditi, zda-li zprávy jiných badatelů na pravdě se zakládají čili ne a poopraviti chyby tu a tam se vyskytující.

Jest to tedy mou povinností, bych třebas jen ve stručných obrysech vylíčil dějiny literatury našich jeskyň.

Maje při tom porovnávati práce a spisy jiných se svými, ukládám si největší objektivnost a chtěje tuto i formalně vyznačiti, odloučím svoje jméno od posuzujícího a píšícího; badatel dr. M. Kříž bude pro mne osobou třetí, mimo mne se vyskytující.

Tam, kde tvrzení má nesouhlasí se zprávami jiných a kde dotyčné okolnosti dosud možno vyhledati, vyměřiti a prozkoumati, navrhuji:

a) Budiž zvolena komise k tomu účelu, aby se sporné okolnosti zjistily.
b) Do komise této zvolí si dr. M. Kříž dva členy a protivník také dva členy z našich geologů a archaeologů.
c) Tito čtyři členové zvolí si jako předsedu člena pátého.
d) Většina hlasů rozhoduje.
e) Útraty zapraví prozatím dr. M. Kříž.
f) V případě, že by tvrzení protivníkovo uznáno bylo za nesprávné, vynahradí útraty tyto protivník dru. M. Křížovi.
g) Dobrozdání komise uveřejní se v odborných listech.

Mám za to, že tím předejde se zbytečným hádkám a tomu, že jedna i druhá strana setrvati chce při tom, co byla tvrdila.

Návrh tento platí netoliko v tomto případě (o Kostelíku) nýbrž vůbec pro všechny mé publikace (i pro ty, které vydány budou). V případech, kde není možno přesvědčiti se o pravdě toho nebo onoho tvrzení, uvedu alespoň takové okolnosti, aby spisovatel mohl se rozhodnouti pro úsudek ten nebo onen.

Jaký obraz poskytují nám správně psané dějiny literatury toho nebo onoho odboru a v tomto případě té nebo oné jeskyně? Čtenář má zvěděti, kdo a v jaké míře přispěl k rozmnožení našich vědomostí o této jeskyni, jakých zásluh vydobyl si o její prozkoumání a v čem pochybil; souhrn všech výzkumů a všech zpráv tvoří budovu, na níž všichni byli pracovali; jedni jen málo hodin nebo dní, druzí po delší dobu; jedni jen leda bylo, druzí svědomitě.

Věda uznává jen ty zásluhy, jimiž naše vědomosti v tom nebo onom oboru skutečně byly rozmnoženy; tu nerozhoduje množství článků, v nichž se data již jednou uveřejněná opakují a tudíž pouze rozšiřují, nýbrž data nová, skutečné výzkumy.

Proto také nebudu při tom nebo onom spisovateli uváděti věci před ním od jiných uveřejněné.

b) Literatura o jeskyni Kostelíku.

V seznamu spisovatelů a badatelů níže položeném uvedeny jsou stručně původní zprávy; k nim připojil tu a tam dr. M. Kříž potřebné poznámky nebo dodatky.

Není pochybnosti o tom, že bude v kalendářích, časopisech novinách atd. roztroušeno ještě mnoho jiných článků a článečků, o naší jeskyni, které v tomto seznamu obsaženy nejsou.

Tím ale věda neutrpí naprosto žádné újmy; nejsou to práce původní, nýbrž výňatky ze spisů zde posouzených.

I. Doba.

Uvedení jeskyně do literatury.

Rozumí se samo sebou, že jeskyně ležící na území obce Mokrovské ($^3/_4$ hodiny sevorozápadně od osady) v lese patřícím biskupské kapitole Brněnské obyvatelům tamnějšího okolí byla známa; avšak v literatuře nevyskytuje se o ní žádná zmínka před rokem 1864.

V tomto roce uvedena jeskyně ponejprv do literatury článkem prvním níže položeným. Název „Kostelík," nebo „Kostelíček" sdělen byl dru M. Křížovi od hajného, který mu jeskyni ukázal. Hajný onen vypravoval, že prý za časů válek francouzských v této jeskyni uschovány byly klenoty z kostela Pozořického. Jisto jest, že se sem utíkali lidé z okolí v případech válečných a že tu ukrývali drahocennější majetek svůj.

Čís. 1. R. 1864. ***Dr. Martin Kříž.*** *O jeskynich moravských od Davorina Kříže Líšenského. „Živa." Časopis přírodnický. Redaktorové prof. dr. Jan Purkyně a prof. Jan Krejčí. Praha 1864, str. 234—249. O Kostelíku čili Kostelíčku na str. 248.* Dr. Martin Kříž ukončiv gymnasijní studia v Brně v červenci r. 1864 zabýval se zkoumáním jeskyň, závrtků a propastí o prázdninách téhož roku. Veškeré jeskyně v útvaru devonském rozložené rozdělil na tři skupiny čili soustavy, při kterém rozdělení setrval až do ukončení svého badání.

Jeskyně v údolí Hádeckém se vyskytající a tedy také náš Kostelík patří do skupiny třetí.

Dru Křížovi jednalo se tenkráte o přehled našich jeskyň a o prohlédnutí prostor dosud neznámých, jak praví na str. 242 „Živy“: mou zásadou bylo při tak krátkém čase pouze prostory dosud neznámé a neprozkoumané ohledati a zbaviti je roucha tajemného, jakéž pokrývalo skoro všechny v „Živě“ uvedené jeskyně.

Proto jsou data o jeskyních jen stručná.

O Kostelíku sděluje dr. Kříž: Na levé straně (údolí) v lese nalézají se dvě sluje: první pod jménem „Kostelíček“ je 35" (66 m) dlouhá, 9' (17 m) široká, 1—2° (2—3) vysoká; má směr 12 hodin. Před vchodem a v zadu v ní nalézá se mnoho kamení.

Čís. 2. R. 1867. ***Dr. M. Kříž*** *Der verlässliche Führer in die romantischen Gegenden der devonischen Kalkformation in Mähren. Brünn 1867.* 8° str. 89.

O Kostelíku na stránce 69—70 totéž co v „Živě,“ jen že tu ještě podotknuto: man gelangt in die Höhle über einen hohen Steinwall durch einen imposanten Eingang. Stručně uvedená data předešlá tvoří základ topografie našeho Kostelíku.

Čís. 3. R. 1878. ***Dr. M. Kříž.*** *O některých jeskyních na Moravě a jich podzemních vodách. Příspěvek k horo- a vodopisu Moravy. Brno 1878.* 8° str. 183.

Před započetím rozsáhlých prací geologických a archaeologických bylo nutno, aby určeny byly výšky nad mořem důležitých bodů v útvaru devonského vápence a to jak v jeskyních tak i mimo ně; tím pak rozluštiti se dala hádanka o podzemních vodách.

Dr. Kříž provedl přesné nivelování hlavních směrů (od triangulačního bodu u Šošůvky k triangulačnímu bodu u Babic odtud pak k onomu nad Maloměřicemi) a směrů vedlejších (údolí Sloupské, údolí Punkvy, Suchý žleb, vysočina, Ostrov-Macocha, údolí Jedovnické, Křtinské, Jozefovské, Hostěnické, údolí Svitavy atd.) celkem v délce asi 46 tisíc sáhů tedy na 12 mil.

Výsledky dlouholetých těchto prací obsaženy jsou ve spise tomto, v němž na stránce 167. uvedena jest také nadmořská výše vozníce vedoucí od mlýna Hádeckého k Říčkám na onom místě, kde s touto spojuje se údolí Hostěnické; nad tímto místem právě nalézá se vchod do Kostelíku V. (výška nad mořem uvedena číslem 316·261 m).

II. Doba.

Práce studentské.

Jest zajisté věcí podivnou, ano překvapující, že mladí lidé, nemající dostatek hmotných prostředků, počali tu vyhledávati stopy pravěkého a předvěkého člověka.

Horlivost těchto mladých pionérů jest vší chvály hodna; výsledky jich badatelské činnosti musíme posuzovati na základě věty: ut desint vires, tamen laudanda voluntas.

Čís. 4. R. 1880. *J. S. (ředitel reálky Krasser). Höhlenfunde bei Brünn. Feuilleton, v Brünner Morgenpost, 15. září 1880. čís. 211.*

Ředitel státní německé reálky Krasser sděluje, že v březnu 1880 zavítal do jeskyně abiturient státní vyšší reálky v Brně F. Koudelka a že tu našel střep z nádoby hrubě dělané a ornamentované.

To mu bylo znamením, že zde budou praehistorické starožitnosti.

V červenci téhož roku kopal zde Koudelka se studujícím techniky Frant. Fialou (později kustodem při zemském museu v Sarajevu a zemřelým r. 1898) a jinými studenty, a nalezeny byly: Šíp kostěný, pazourkový, střepy, koňské zuby a rozbité kosti.

To přimělo je k dalšímu kopání; přišli na travertinovou pokrývku, která byla ve spojení s východní skalní stěnou, uprostřed ale byla proražena.

Čís. 5. R. 1880. ***Koudelka Florian.*** *O „Díravici" u Ochoze. Feuilleton. Moravské Noviny 15. října 1880 čís. 237.*

Florian Koudelka, tenkráte studující na vyšší realce v Brně (nyní c. k. okresní zvěrolékař ve Vyškově) navštívil jeskyni tuto ponejprv 24. března 1880.

Od stropu až k zemi visely u vchodu průhledné ledové stalaktity a na zemi stály stalagmity až k vrchní klenbě dosahující; v jeskyni bylo mnoho netopýrů v zimní spánek pohřížených; na konci jeskyně byly stěny pokryty motýly dosud živými, kteří zde též útulek přes zimu hledali.

Nalezmuv koňský zub soudil, že tu budou praehistorické zůstatky. Dne 17. dubna téhož roku nalezl opět koňské zuby a části koňské nohy, několik roztříštěných kostí, dne 26. června téhož roku střep z nádoby ornamentované. Dne 8. července kopal zde s kolegou P. Krškou a S. Blumem. Asi 15 metrů od vchodu počali dírou jeden krychlový metr obsahující. Kopali do hloubky 30 centimetrů a našli popel, uhlí, střepy, koňské zuby, roztříštěné kosti a první nástroj kostěný (malý šíp).

Příští výlet ustanoven na 16. července téhož r.; někteří ze známých Koudelkových o tom se dověděvše, nabídli se ho doprovázeti a při kopání pomáhati; mezi nimi byl Knies.

Téhož dne jich bylo osm a kopáno do hloubky půl metru; tu přišli na travertin a v něm na kamenné nástroje. Vrstva tato skládala se z pískového travertinu, v němž se nejvíc nožíků a šípů pazourkových nacházelo; též zuby a části parohů sobích tu byly. Knies našel v tom travertině Conus Dujardini (?) umělou dírkou opatřený; nalezeny byly i kostěné nástroje jako šípy, jehlice, a lžicovité nástroje, pak několik kladiv z rozličného materiálu a velké množství kostí rozštípených z koně a soba.

Téhož měsíce podniknul Koudelka výlet se stud. techn. Fialou; tu našli železný nůž primitivně pracovaný, jenž byl vrstvou travertinu před zkázou rezem chráněn. V srpnu t. r. vykopal v zadní části ve hloubce 20 centimetrů zvláštní breccii z kostí a travertinu; u vchodu jeskyně našel Fiala bronzový prsten; fauna zastoupena:

sob, kůň, prase domácí, zajíc, lední liška, tur divoký, vlk, hyéna, jeskynní medvěd. V srpnu navštívil jeskyni též ředitel reálky Krasser, jemuž Koudelka nálezy byl předložil; týž napsal také předešlý feuilleton.

Čís. 6. R. 1880. *A. V. Krasser. Höhlenfunde bei Brünn in Mähren. Mittheilungen der anthr. Gesellschaft. Wien 1880 pag. 284. Bd. X.*

Dva studující zavítali do jeskyně a kopali tu jen tak na zkoušku; nalezli mnoho věcí: výrobky kamenné, kostěné a kosti z koně, jelena, prasete; také dvě lastury snad k ozdobě sloužící (jedna je opatřena dírkou), kousek železa a dva kamenné mlaty se tu vyskytly a to v kulturní vrstvě pod pokrývkou krapníkovou tři centimetry silnou.

III. Doba.

Práce dra. Jindřicha Wankla.

Dr. Jindřich Wankel byl lékařem v Blansku. Již v roku 1852 počal uveřejňovati zprávy týkající se moravských jeskyň, o jichž prozkoumání si získal velkých zásluh (porovnej publikace jeho uvedené na stránce 116—118 čísla 54 a 55 tohoto časopisu). Práce Wanklovy až do r. 1868 jsou obsahu geologického a palaeontologického, práce pozdější ale ponejvíce obsahu archaeologického.

Studující Jan Knies podal dru. Wanklovi zprávu o nalezišti v Kostelíku, načež dr. Wankel, obdržev povolení od kapituly Brněnské, jal se zde kopati.

Kopání toto bylo však nepatrné a tím se stalo, že úsudky od tohoto badatele pronešené v nemalé míře s pravdou se minuly.

Čís. 7. R. 1880. ***Dr. Heinrich Wankel.*** *Vortrag im Vereine der Aerzte von Brünn. Oesterreichische ärztliche Vereinszeitung vom 15. November 1880.* IV. Jahrgang. Nr. 23. Wien.

Student Knies tu objevil kulturní vrstvu z období sobího a dal o tom zprávu dru. Wanklovi.

Dr. Wankel pracoval zde po delší čas, jak mu to právě povolání jeho dovolovalo. Ve hloubce dvou třetin jednoho metru rozprostírá se 25 milimetrů silná vrstva kulturní, skládající se z popele, černice, rozpoltěných a rozbitých kostí koňských, sobích, ze sněžného zajíce, z lední lišky, tu a tam také z nosorožce; kosti tyto smíchány jsou s výrobky lidskými na sta čítajícími jako: s nástroji kamennými (pouze štípanými), nožíky a sekyrami atd.) z pazourku, achatu, jaspisu, heliotropu a křišťálu, dále s kostmi a parohy sobími řezanými, s harpunami atd.

Není o tom pochybnosti, že tu máme sídliště člověka z doby palaeolithické z tak zvaného období sobího, avšak ta okolnost, že tu jsou střepy z nádob rukou hnětených a ornamentovaných prozrazuje, že jest to tak zvané mladší období sobí, v němž člověk si takové nádoby zhotovoval.

Než to vše není právě nic zvláštního; neobyčejné důležitosti ale dodává tomuto nalezišti ta okolnost, že tu nalezen byl

železný nůž a to ve vrstvě neporušené mezi nožíky pazourkovými a mezi oněmi kostmi; nůž ten byl v přítomnosti Wanklově nalezen. Dr. Wankel přesvědčiv se, že nůž nemohl později do kulturní vrstvy se dostati, dal o tom sepsati notářem listinu. Neobyčejný a překvapující tento nález přiměl dra Wankla k tomu, že prohlásil: 1. Že doba sobí není tak vzdálená v střední Evropě, jak dosud za to se mělo. 2. Že nůž železný cestou obchodní z Asie se k nám dostal.

K tomu dodává dr. Kříž: Horní vrstvy v jeskyni této byly dávno před tím, než tu kopati počali studenti a dr. Wankel porušeny; tak se stalo, že kosti zvířat diluvialních i s výrobky právěkými dostaly se nahoru a že smíchány byly s výrobky novověkými; na tom, že tu a tam taková porušená vrstva ssedlou vodou byla stmelena, nezáleží; to státi se může za 20–50 let v dosti velké míře (porovnej článek můj „Die Tropfstein und Sinterbildungen“ v mé monografii „Die Höhlen in den mährischen Devonkalken nnd ihre Vorzeit“. Jahrbuch der k. k. geol. Reichsanstalt in Wien svazek 41., r. 1891, str. 506—512.)

Dr. Wankel nerozeznav pro nepatrné práce zde provedené vrstvy porušené od vrstev neporušených se zmýlil; k tomu se částečně přiznává v knize své „Bilder aus der mährischen Schweiz und ihrer Vergangenheit.“ Wien 1882, str. 358 dokládaje: „Obwohl es durchaus nicht überraschen könnte, wenn Gegenstände aus historischer Zeit, ja selbst aus der Gegenwart in dem sich noch immer bildenden Kalktuff vorkämen, so ist der Umstand auffallend, dass ich von jenen Objecten, die aus historischer Zeit stammen und in der obersten Schichte sehr verbreitet sind, im Travertin keine Spur eingeschlossen fand“.

Čís. 8. 1880. ***Knies Jan Tasovský.*** *Obydlí pravěkého člověka na Moravě. Feuilleton, Moravská Orlice 19. listopadu 1880 č. 266.*

Popisuje výlet do jeskyně podniknutý 16. července (jak od Koudelky uvedeno). Zadní část jeskyně jest ukončena nepatrným průchodem nahoru se táhnoucím, který, bezpochyby s povrchem souvisí; jednou prý vnikla do otvoru toho liška, za kterouž poslán jezevčík, jehožto štěkot byl slyšán až poblíž vchodu Pekárny nad stropem; tím bylo zjištěno, že nad Pekárnou nachází se ještě jedna jeskyně. Pravdě podobno jest, že chodba, kterou se ukončuje Pekárna, ústí do větší nějaké dutiny; jisto jest ale, že jest spojena s povrchem, poněvadž jí protéká voda za deštivých dob, která do jeskyně, jmenovitě do zadní části mnoho nánosu přináší.

U vchodu a v zadní části Pekárny jest nakupeno množství balvanů, zde menších, tam velkých, které ze stropů a ze stěn zub času a voda sem nahromadily. Půda jeskyně jest zanešena hlinou diluvialní, na níž jest silná vrstva aluvialní, povstalá setlením mechů a lišejníků zde hojně poblíž vchodu rostoucích; v této hlíně vykopali jsme jámu asi 2 m dlouhou a $1^1/_2$ m širokou a 1 m hlubokou a našli tu množství rozštípených kostí, zubů, úlomků křesacího kamene, pozůstatků z nožíků kamenných. Tím na jisto postaveno, že člověk jeskyně Pekárny v době pravěké za obydlí

použil. Knies píše dále doslovně: „V komitetu našem pro vykopávání těchto starožitností usnešeno původně o jeskyni této nikomu nic neříci, až bychom ji sami dobře prozkoumali. Osud však chtěl jinak. Odstěhovav se se svými rodiči do blízké osady L. (do Líšně), uslyšel jsem ku své nemalé mrzutosti, že v Brně již jistí páni o jeskyni vědí, z nichž jedna část skutečně za účelem vědeckým, jiná však ze „kšeftu“ ji „zkoumati“ chtěla; obě strany však shodovaly se v tom, že nepatřily k našincum. Proto pokládal jsem za povinnosť, o tom uvědomiti nějakého muže — znalce, kterého bohudíky Morava má v osobě dra. Wankla.

Kopáním docíleno znamenitého výsledku a zjištěno, že člověk Pekárny za své obydlí použil ve dvou dobách a sice v době pravěké (ještě diluvialní) a v době již historické (dle dra. Wankla do 3—6 století po Kristu sáhající).

Pod povrchem asi 1 m hluboko nachází se nejvíce nástrojů a kostí, které poněkud objasňují kulturní stav člověka, tehdy zde bydlícího.

Již dávno zanikl řev obrovských šelem, medvědů, mamutů atd., když vyskytl se v okolí řehot divokých koní, sobů a j. zvířat charakterisujících jednu z nejposlednělších dob diluvialních. — Nyní vypisuje Knies, jak asi tu žil praveký člověk.

Vrstva, ve které se starožitnosti nalézají, jest na mnoha místech velmi porušena. Jeskyně souvisí v zadní části s povrchem, ze kterého za deštivých dob voda otvorem vtéká do jeskyně a zde vrstvu tuto vymílá anebo novějším nánosem pokrývá. Poněvadž voda tato nejvíce středem se brala, jest střed nejvíce porušen, strany však zejména pravé zachovalé v původním stavu. Tím se snadno vysvětlí, že některé nožíky a kosti nacházejí se na povrchu.

Od těchto dob až na dobu, kdy po druhé zvolil člověk své obydlí v Pekárně, minula velká mezera časová, čemuž metrová vrstva hlíny na zmíněných starožitnostech usazená nasvědčuje.

Byl však to rozdíl v kulturním ohledu mezi člověkem doby ledové a doby druhé. Kdežto prvý neznal železa, pracoval druhý mnohé, umělé nástroje, které se až na naše časy zachovaly. Železné nástroje (4 kusy) nalezeny ve vrstvě jednoho decimetru hluboko pod povrchem, která se liší již na první pohled svou černou barvou, pocházející od množství popele a uhlí od vrstvy spodní, světlejší.

Mimo zmíněné železné nástroje nalézají se i střepy z nádob již mnohem umělejších. Nádoby tyto byly kulovitého nebo miskovitého tvaru souměrnými okrasami opatřeny bez uch nebo s uchy rázu slovanského.

Dle všeho patří nástroje a nádoby tyto Bojům, o kterých se mnozí a to po právu domnívají, že byli Slované.

Když jeskyně byla opuštěna i od těchto obyvatelů, nebyla používána více od nikoho; toliko kočující cikáni a j. hledají a hledali zde úkrytu před deštěm a vnějšími nepohodami, čemuž nasvědčují vypálená místa od nich a tenká, špatně pracovaná podkova, dle tvaru svého cikánům patřící.

Dr. Kříž k tomu připojuje: a) Nad jeskyní není žádné druhé jeskyně. b) Náplava jest ovšem diluvialní a alluvialní; tato ale nepovstala pouze setlením mechů a lišejníků. c) Člověk používal Kostelíku ve všech třech dobách (diluvialní čili pravěké, praehistorické čili předvěké, sahající do narození Krista Pána a historické či novověké a nikoliv pouze v dobách dvou. d) Není pravda, že pod povrchem as 1 m hluboko bylo nejvíce nástrojů, kostí; diluvialní nálezy započaly u vchodu teprv ve hloubce 1·50 m a šly zde ještě hluboko 1·70 m, kdežto v průkopu IV. započaly ve hloubce 0·20 m a šly zde hluboko 1·50 m. e) Domněnka, jako by kůň a sob byli k nám se dostěhovali, když zanikl již řev jeskynních medvědů a mamutů, (porovnej str. 525—538 Jahrbuch der k. k. geol. R. A. in Wien sv. 41 r. 1891) je na prosto lichá. f) Střepy nevyskytly se v neporušných vrstvách s nálezy diluvialními. g) Porušení vrstev nestalo se vodami od zadu přicházejícími, nýbrž člověkem. h) Člověk druhé doby (praehistorické) zavítal do Kůlny, když ještě železa ani neznal; metrové vrstvy hlíny časovou mezeru dotvrzující tu vůbec nebylo. i) Železné nástroje vyskytovaly se také ve hloubce 1 m. k) Zda-li Bojové byli Slované čili Keltové, o tom porovnej dílo dr. Kříže Kůlna a Kostelík str. 195—372.

IV. Doba.

Práce císařské akademie věd ve Vídni.

Důkladné prozkoumání geologické a archaeologické té neb oné jeskyně vyžaduje velkého hmotného nákladu. Nelze tedy diviti se, že práce předešlých badatelů, odkázaných na prostředky nepatrné, nemohly vykázati se rozhodujícími výsledky zkoumatelskými.

Tím dříve tedy očekávali bychom toho od prvního vědeckého ústavu v Rakousku, nadaného dostatečně hmotnými prostředky předpokládajíce, že prozkoumání naleziště tak důležitého provede v míře rozsáhlé a dokonalé a že nám podá jasný obraz o minulosti jeskyně této jak v ohledu geologickém, tak v ohledu archaeologickém.

Avšak výsledky tohoto badání jsou nadmíru skrovné, jak to poznáme hned z následující zprávy.

Čís. 9. R. 1880. ***Szombathy Josef.*** *Über Ausgrabungen in den mährischen Höhlen. Die Höhle Diravica bei Mokrau. Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien. Mathem. naturwissenschaftliche Classe. Svazek 82. sezení od 16. prosince 1880.*

Popisuje stručně okolí jeskyně. Jeskyně leží asi 30 m. nad údolím; půdorys, průrys začátku jeskyně a plochy před jeskyní a k tomu krátký popis.

Dr. Wankel, prof. Makovský a ředitel realky Krasser obdrželi od tří studujících zprávu o nálezech zde učiněných; na to kopali zde v roku 1880. O tom dověděv se intendant c. k. dvorního musea a předseda archaeologické komise při vídeňské akademii věd. dvorní rada Hochstetter nařídil Josefu Szombathymu, tehdejšímu assistentu (nyní kustos) při tomto museu, aby jeskyni probádal. Na to zde Szombathy kopal se třemi horníky pět dní (počínaje 8. října 1880).

Napřed prohlédnul díry, jež předchůdcové jeho zde zanechali, pak sám na zkoušku takové díry dělal a konečně hledal úsilovněji na některých místech kořist (um erst zum Schlusse an einigen Stellen anhaltender nach Ausbeute graben zu lassen).

V zadní části (v průkopu IV. dra. Kříže a hned za ním) vyhloubil dvě díry, každou na jeden metr; v naplavě světlohnědé a kamenité našel sice jednotlivé kosti, avšak žádný výrobek.

V přední části jeskyně bylo v horních vrstvách plno výrobků a jiných zbytků primitivní lidské domácnosti. Na jednom místě (při východní straně v průkopu I. dra. Kříže) bylo možno tyto vrstvy dobře rozeznati:

a) hnědá hlína místy bez štěrku, místy smíšená se štěrkem (20%—30%)	0·20 m.
b) vrstva s dřevěným uhlím (1—3 centimetry) . .	0·03 m.
c) popeliště a uhlí střídavě	0·20 m.
d) hlína černá smíchaná s popelem a kousky uhelnatými (30—40 centimetrů)	0·40 m.
e) světlohnědá, ssedlou vodou smíchaná hlína .	0.20 m.
celkem . .	1.03 m.

Dle průřezu (fig. 4.) neprokopal Szombathy celou poslední vrstvu. Nejvíce nálezů praehistorických bylo na spodku vrstvy první, pak v popelištích; ve vrstvě třetí jich bylo málo, ve čtvrté žádné.

Neporušená vrstva popel a uhlí obsahující rozprostírala se na ploše několika čtverečních metrů, dokazujíc, že místa tohoto po dlouhé časy jako ohniště se užívalo.

Vrstvy nahoře uvedené daly se určiti jen poblíž skalní stěny; tři metry od ní byla země tak promíchaná, že nebylo lze žádných vrstev rozeznati, ač půda v jeskyni to neprozrazovala.

Porušené vrstvy rozprostírají se nejvíce prostředkem jeskyně, na některých místech ale také až ke kraji. V porušené vrstvě nevyskytují se nálezy řidčeji než ve vrstvě neporušené, jen že jsou tu také výrobky moderní. Porušení těchto vrstev snadno se vysvětluje tím způsobem, že zde obyvatelé okolních osad své dražší věci zakopávali, jak se to ve větší míře stalo ještě r. 1866.

Před jeskyní na místě poněkud plochém vykopal dva průkopy (každý 2 m. délky a 0·75 m. šířky): také tu nalezeny praehistorické věci takové a v tom počtu jako v jeskyni. Nálezy vyskytovaly se ve hloubce 0·20—0·30 m., ve vrstvě mohutné 0·20—0·40 m.; od ostatní země lišila se tato vrstva jen tmavější barvou; nad ní v hlíně byly kusy hrubě ale silně na červeno vypálených cihel.

Na jednom místě našel kus spodní čelisti lidské, pocházející z dítěte asi 12letého. Výrobků nalezeno: přes 80 kamenných nožíků (z křemene, pazourku, rohovce, červeného jaspisu a bílého křišťálu) a mnoho odštipků, šidélka pazourková a kostěná, pazourková škrabadla, pazourkový hrot.

Někdejší obyvatelé „Díravice“ byli také dobře zásobeni nádobami hliněnými.

Střepy, které pocházejí z neporušené vrstvy popelovité a jsou téhož stáří jak výrobky kamenné, nejsou dělány na kruhu (stručný popis jich — popis přeslenu).

Ve vrstvách porušených, k prostředku jeskyně se táhnoucích, vyskytují se i nástroje železné a vedle výrobků kamenných i střepy z nádob dělaných na kruhu a vylévaných.

O noži železném, od dra. Wankla nalezeném, praví, že se dr. Wankel zmýlil; nůž onen bude pocházeti z vrstvy porušené.

V porušené vrstvě našel Szombathy ještě kus bronzového drátu a nástroj z břidlice zhotovený; stáří jich určiti se nedá.

Fauna: sněžný zajíc, kůň, sob, jelen, srnec, prase divoké, vlk, křeček, liška, sova; recentní vzezření poskytovaly zbytky zvířat těchto: koza, prase domácí, zajíc obecný, husa domácí, kur domácí.

Některé kosti měly na sobě povlak barvy tmavočervené; zdá se, že tu bylo silně užíváno červeného barviva.

Zde bydlel člověk z doby sobí a sněžného zajíce; týž dovedl spracovati kost, pazourek a hlínu; kovů neznal; byl to člověk mladší doby kamenné. Pozdější obyvatelé této jeskyně stáli na vyšším stupni vzdělání.

Dr. Kříž k tomu podotýká: Od akademie věd zajisté by každý odborník očekával práce vzorné, které přinášejí vědě výsledky rozhodující. Tomu bohužel v tomto případě tak není.

Akademie vídeňská nepředčila práce studentův o mnoho. O tom, jaká je náplava, odkud přišla, co v sobě zahrnuje, jak se jeskyně utvořila, nepodala akademie žádných zpráv; co o náplavě praví a v oné zprávě je obsaženo, týká se několika jam a malicherné části jeskyně a to pouze do jednoho metru hloubky; ale i v tomto směru nejsou úsudky správné.

Pochybeno jest: že by v neporušené vrstvě vedle kostí ze sněžného zajíce byly nalezeny střepy z hliněných nádob; že by obyvatelé jeskyně této kosti byli nějakým barvivem natírali (kosti ležely v náplavě obsahující mnoho kysličníku železitého vyplaveného ze štěrbin vápencových), že by současníci soba a sněžného zajíce byli dovedli dělati hliněné nádoby; jeskyně není 30 m., nýbrž 44 m nad údolím.

V. Doba.

Pouhé zprávy na základě dřívějšího kopání a badání.

Rok 1881 až 1883 byl rokem odpočinku pro náš Kostelík; nepodniknuto v těchto dvou letech téměř žádných badatelských prací za to tím pilněji psány byly zprávy o kopání a badání v dřívějších letech zde provedeném.

Čís. 10. R. 1881. ***Dr. Heinrich Wankel.*** *Prachistorische Funde in der Pekárna-Höhle in Mähren. Mittheilungen der anthropol. Gesellschaft in Wien. Svaz. X., pag. 347—348.*

Otištěno to, co obsaženo v lékařských novinách, uvedených zde pod číslem 7.

Čís. 11. R. 1881. ***Krasser F. A.*** *Die Mokrauerhöhle bei Brünn. Mittheilungen der anthrop. Gesellschaft in Wien. XI. Bd., pag. 98 ai. 1881.*

Jeskyně je nedaleko Ochozké při výši nadmořské 370 m. Dříve si jí žádný nevšímal, ani turista, ani badatel, leda cikáni; lidem

toho okolí známa byla pod jménem „Pekárna“; — stručný popis — zpráva o Koudelkovi a jeho nálezech — vyobrazení tří výrobků; pod travertinem nalezen také železný nůž. Fauna equus, sus, canis, lepus, hyaena, lupus; místy je náplava porušena; železné výrobky nejsou z mladší doby sobí, třeba jsou spečeny v travertinu s kostmi sobími a nástroji pazourkovými.

Podobně má se to se střepy; i tu jsou starší střepy a mladší již středověké smíchány; také tu nalezen bronzový prsten; též fossilie jsou různého stáří, jak zevnějšek jich ukazuje; nejmladším bude sus; jeskyně tato tedy nepodporuje theorii o době kamenné, bronzové a železné; železné kusy ležely právě v téže vrstvě jako kosti sobí a nástroje kamenné, kdežto bronzový prsten byl pod kostmi koně a prasete.

Dr. Kříž k tomu poznamenává: Vchod jeskyně měl *V.* 356 m[1]); o tom, že dr. Kříž ji uvedl do literatury v r. 1864 pod jménem Kostelíček, Krasser nevěděl.

Při fauně uváděti jen jména rodová (equus, canis, sus, lepus) jest pro vědu v tomto případě bezcenné; z vrstev porušených nesmí se žádných úsudků rozhodujících odvozovati; výrok na konci článku je tedy nemístný.

Čís. 12. R. 1881. ***Koudelka Florian.*** *Nové nálezy na Moravě. Vesmír. Praha. Číslo 19. od 15. července 1881. str. 220.*

Stručný popis jeskyně. — Náplava skládá se z několika rozdílných vrstev, v nichž obsaženy jsou doklady o pobytu člověka. Povrch půdy tvořen jest nepatrnou vrstvou prsti, pod níž jest vrstva tmavé hlíny asi na dva decimetry mohutná, v níž bylo mnoho střepů i vkusně okrášlených. Také třísky dřevěného uhlí, opálené kosti, popel a očazené vápencové balvany jsou v této vrstvě. Nejen střepy i nástroje železné ji vyznačují; také v ní nalezen bronzový prsten.

Pod tmavou hlinou uložena jest vrstva mnohem starší, pocházející z doby sobí; v ní byly nalezeny nástroje kamenné, kostěné a ořezávané sobí parohy s valounkem břidličnatým (amulet). Za touto kulturní vrstvou následovala žlutá hlína diluvialní se zbytky nosorožce. Pekárna byla obydlena napřed kmenem, který neznal kovu a žil současně se zvěří již dávno na Moravě vyhynulou; potom dlouho na to přistěhovali se lidé z Asie, kteří si přinesli zbraně železné a spěžové a našedše na Moravě rudy železné vyráběli si z ní potřebný material. Fauna zastoupena jest takto: Kůň, sob, bůvol, medvěd jeskynní, vlk, liška jeskynní (lední), zajíc sněžný.

Dr. Kříž k tomu připomíná: Popis náplavy týká se ovšem jen místa onoho, na kterém Koudelka kopal; pro místo toto je udání správné. Žlutá hlína neobsahovala pouze nosorožce, nýbrž také ostatní diluvialní zvířata.

V čase, kdy Koudelka článek psal, rozšířena byla ještě doměnka, že Asijští přistěhovalci přinesli sebou výrobky železné a bronzové a dovedli kovy spracovati; doměnka tato ovšem nyní má málo přívržencův.

[1]) Nyní 361 m; porovnej o tom str. 591—592 mé monografie v ročníku c. k. geol. ústavu ve Vídni r. 1892, svaz. 42.

Čís. 13. R. 1882. ***Dr. Heinrich Wankel.*** *Bilder aus der mährischen Schweiz und ihrer Vergangenheit. Wien 1882, pag. 354—358.*

Dr. Wankel činí rozdíl mezi člověkem diluvialním, který znal mamuta a soba a žil u nás v době ledové (člověk diluvialní období palaeolithické), pak člověkem poledovým z období sobího, který uměl zhotovovati nádoby hliněné (mladší doba palaeolithická) a člověkem období neolithického, který zhotovoval kamenné nástroje hlazené a vrtané, znal domácí zvířata a snad i obilí.

Výrobky nalezené v Kostelíku klade do mladší doby palaeolithické, řka: V jedné jeskyni údolí zvaného „Hády" vysoko na stráni zůstavil nám tento člověk mnoho výrobků, z nichž můžeme poznati zaměstnání jeho a jeho stupeň duševního vzdělání; zde ležely kamenné nožíky, křišťálové sekyry, vyřezané parohy sobí a kostěné jehlice se střepinami nádob hliněných a mezi nimi železný nůž, který jen z daleké Asie mohl sem býti dodán (str. 8.).

Na str. 354—358 píše dr. Wankel obšírněji o jeskyni této: Napřed vystoupíme několik set metrů po stráni a stojíme před vchodem; stručný popis: půda je vlnitá, nesouc mírné vyvýšeniny; půdu utvořily mladší naplaveniny (alluvium), jež se vodami sem dostaly skrze trhliny které na konci jeskyně se nalézají a s povrchem souvisí; tyto mladší naplaveniny rozprostřely se buď nad starším štěrkem anebo nad kulturní vrstvou z doby praehistorické pocházející; pod touto leží jeskynní žlutnice často ve velké mohutnosti.

Několik studujících a zejména Knies nalezli tu mnoho kostí a pazourkových předmětů; Knies o tom dal zprávu dru. Wanklovi.

Dr. Wankel praví, že pak tu provedl řadu soustavného prokopávání a sděluje výsledky svých prací tímto způsobem:

a) Vrstva horní čili alluvialní jest na některých místech mohutná na půl metru, na jiných není ani k poznání; skládajíc se z písčité hlíny a štěrku s valouny, obsahuje věci, které pocházejí z doby historické ano i z doby nynější (střepy z nádob na kruhu dělaných z prvních století našeho letopočtu, vylévané střepy z doby nynější, mosaz, jednotlivé výrobky bronzové, tu a tam i hlazené nástroje kamenné, mnoho železa, kosti z nynějších zvířat, skotu, prasete, jelena, srnce atd.).

b) Na to následuje více nebo méně mohutná vrstva tmavo zbarvené hlíny se štěrkem a pod ní ještě tmavější vrstva, to jest vrstva kulturní. Tato kulturní vrstva rozprostírá se stejným způsobem tu ve větší tam v menší mohutnosti po celé jeskyni vyrovnávajíc nerovný podklad svůj, který utvořen jest z jeskynní žluté hlíny (Höhlenlöss) a to tak, že tato kulturní vrstva náhle hluboko zapadá, pak ale zase až na povrch vystupuje; místy jest porušena kopáním, ano smíchaná s vrstvou horní; u skalní stěny na pravé straně jest ale ssedlou vodou (travertinem) tak prostoupena, že ji možno bylo v plotnách vyzvednouti, liší se docela od vrstvy alluvialní.

c) V této kulturní vrstvě bylo mnoho kostí praehistorických zvířat (kůň, sob, sněžný zajíc, lední liška, vlk, prase; kamzík (?), několik druhů ptačích, menší hlodavci, nosorožec) a mnoho výrobků lidských, sobí paroh řezaný, kostěné jehlice, šidélka, dláta, berlička,

roubíky, provrtané zuby, harpuny, píšťalky, rukojeti pro kamenné nástroje — v jedné trčel ještě kamenný vrták — mnoho nástrojů kamenných, jako: nože, šípy, sekyry, škrabadla, pilky z rohovce, pazourku, jaspisu, achatu, chalcedonu, čistého křišťálu, lastury sladkovodní a lastury mořské k ozdobě užívané, dentaliny, malý kousek jantaru, střepy z nádob velmi primitivně zhotovených a ozdobených, podlouhlé břidlicové valouny, na nichž praehistorický člověk z doby sobí snažil se vyrýti záhadné tvary, jež pak červeným barvivem pokryl, by zřetelněji vystouply.

d) Nálezem v pravdě překvapujícím byl ale železný nůž v rez proměněný v neporušené kulturní vrstvě mezi pazourkovými nástroji štípanými a kostmi sobími; proto zevrubně prohlížel vápenitou spečeninu, která se od skalní stěny do prostředku táhla a pozdějším překopáváním porušena nebyla; i tu našel na dvou místech kousky železa mezi kostmi sobími a odštípky pazourkovými.

Dr. Wankel nechce z nálezu toho dalekosáhlé závěrky činiti, podotýká ale, že profesor Oskar Fraas ze Stuttgartu nalezl také hluboko v spečenině u Canstattu železný nůž s otisky dubu vyhynulého (Quercus Mammuthi.)

Dr. Kříž k tomu poznamenává: Kdyby byl dr. Wankel hloubil alespoň dvě šachty na dno jdoucí a byl udělal aspoň dva průkopy až na planý drobový štěrk sahající, bylo by se mu vše vyjasnilo; práce jeho zde ve vrstvách porušených svedly ho k pronesení úsudků nesprávných.

Ad a). Vrstva alluvialní jest předce ta, v níž obsaženy jsou zbytky ze zvířat domácích a v nichž scházejí zvířata diluvialní (porovnej o tom ve spisu dr. Kříže Kůlna a Kostelík pag. 16—28, pak Höhlen in den mährischen Devonkalken und ihre Vorzeit. Jahrbuch der k. k. geologischen Reichsanstalt in Wien 1891 pag. 512—540).

Vrstva tato není ale mohutna pouze na půl metru, nýbrž sahá hluboko na 1·50 m; vrstva tato neobsahuje věcí pouze z doby historické, nýbrž i z doby prachistorické.

Ad b). Vrstva kulturní jest ta, v níž obsaženy jsou výrobky přítomnost lidskou dokumentující (ohniště, popeliště, nástroje, rozbité kosti atd.).

Tato vrstva sáhá od povrchu až na planou náplavu drobovou (pod vchodem 3·20 m); planá tato náplava neskládá se z jeskynní žluté hlíny, nýbrž z valounků drobových a písku a netvoří podklad nerovný, nýbrž naopak rovný se spádem od zadu jeskyně ke vchodu.

Ad c). Nutno rozeznávati tři kulturní vrstvy a sice diluvialní, praehistorickou a historickou.

V neporušené diluvialní kulturní vrstvě nebylo žádných střepů z hliněných nádob.

Ad d). O noži železném viz poznámku učiněnou tu pod číslem 7.

Jeskyně neleží nad údolím několik set metrů, nýbrž — pouze 44 m.

Čís. 14. R. 1883. ***Dr. M. Kříž.*** *Der Lauf der unterirdischen Gewässer in den devonischen Kalken Mährens. Jahrbuch der k. k. geologischen Reichsanstalt in Wien 1883. 33. svazek, pag. 253—278 a pag. 691—711.*

Porovnej k tomu monografii uvedenou zde pod číslem třetím V pojednání nahoře citovaném uvedeny jsou dvě výšky nadmořské Kostelíka se týkající a sice pag. 708—709.

a) Vchod do jeskyně této . . . . . 356·671 m
b) Voznice v údolí Hádeckém na onom místě, kde se voznice tato spojuje se žlíbkem do Hostěnic jdoucím . . . . . 316·261 m.

Zde jest nutno připomenouti, že nadmořské tyto výšky určeny byly nivellováním provedeným od triangulačního bodu u Babic. Bod tento byl později od c. k. vojenského geografického ústavu ve Vídni zvýšen o 4·6 m; následkem toho musí se také veškeré v druhém skupení jeskyň od dra Kříže určené body o 4·6 m zvýšiti. Obnáší tedy V. u vchodu do jeskyně nyní 361·271 m a V. u onoho místa v údolí 320·861 m.

Čís. 15. R. 1883. ***Koudelka Florian.*** *Des Schweden Sitz. Ein Beitrag zur Höhlenkunde Mährens. Mitheilungen der Section für Höhlenkunde des Öst. T. C. 1883. Nr. 1. S. 8.*

Vyličuje, jak asi tu lidé za doby pravěké žili; balvanitá hráz pod vchodem sloužila k ochraně.

Čís. 16. R. 1884. ***Dr. Jindřich Wankel.*** *Pekárna u Ochoze. Časopis muzejního spolku Olomouckého r. 1884, číslo 2 str. 71—73.*

Devonský vápenec prostoupen jsa četnými dutinami šíří se od Sloupu kolem Křtin a Babic ku jihovýchodu a prorývá tu na jihovýchodní straně osad Ochoze a Ubce těsné romantické údolí, jež Hády sluje; zde jsou známé sluje Bílá skála a Pekárna (tato již v hájemtsví mokrovském patří brněnské kapitole).

Vchod do Pekárny 3—4 m vysoký, 15 m široký propouští tolik světla, že celá jeskyně jest dostatečně osvětlena; v pozadí sluje na sebe kupí se balvany částečně hlinou zanesené, jež nepochybně se stropu se sřítily anebo skrze rozsedliny skalní vodou svrchu sem byly splaveny.

Vchod do jeskyně zahražen jest nevysokým valem kamenným, který také dále před jeskyní po vrchu se táhne a podle všeho již za dob pravěkých k vůli obraně byl zřízen.

Vnitřní prostor asi 60 m dosti vodorovně vniká do skály vápencové jest 15—20 m široký, 3—4 m vysoký a činí jedinou velkou klenbu bez všelikých chodeb pobočních.

Roku 1880 medik p. Koudelka a nynější učitel p. Knies maně jali se Pekárnu prohledávati a našedše tu v nejhořejší vrstvě mnoho kostí a štípaných nástrojů kamenných dali mně o tom zprávu, načež jsem podnikl tu prokopání soustavné.

Prokopáním tím, zjistilo se, že v Pekárně jsou tři vrstvy kulturní: jedna vrchní z doby historické pocházející, jedna střední z doby neolithické (značící se hlazenými nástroji kamennými, střepy nádob, jakýmisi hliněnými válci a kotouči, nástroji kostěnými a kostmi

prasete, jelena, srna, skotu) a jedna, totiž spodní z doby palaeolitické, v níž naskytují se výrobky lidské (podle toho, co zde uvedeno pod čís. 13).

Ohledně nože a kusů železa kujného, nalezeného s pazourkovými nástroji a zarostlého do krapníku, praví dr. Wankel:

Podle nynějšího stavu vědy není podobno pravdě, že by člověk doby sobí, jenž druhdy v Pekárně se zdržoval, byl již znal železo a to tím méně, poněvadž nůž v Pekárně nalezený má podobu více moderní, novověkou.

Záhada dá se asi takto vysvětliti: Palaeolithická vrstva v oné části Pekárny původně sahala až na sám povrch a byla pozdějšími záplavami tuto rozmetána a pomíchána s vrstvou historickou. A tak se asi nůž železný dostal do vrstvy palaeolithické.

Dr. Kříž dodává k tomu: Jednoduchý a krátký tento článek obsahuje přece mnoho správných dat; až na nepatrné odchýlky souhlasí popis docela dobře; jen název Hády není dobrý; tak se jmenuje stráň severozápadně od Líšně nad Maloměřicemi ležící; je tu u silnice Brněnsko-Křtinské také myslivna a hospoda na Hádech (z Německého Haide).

Údolí, v němž nalézá se jeskyně Kostelík slove údolím Hádeckým (od Hadacker-Haidacker).

Rozdělení vrstev a charakteristika nálezů je dobrá. Výklad ohledně železného nože a kusů kujného železa je mylný z těchto příčin: Předem nutno vysvětliti si, co mínil dr. Wankel výrazem na „sám povrch"; znamená to až na vrch ku stropu anebo až na povrch dřívější.

Rozumí se samo sebou, že palaeolithická vrstva musila míti kdysi svůj povrch (Höhlenboden); jen o to se jedná, jak vysoko sahala.

a) Jest-li že sahala tato vrstva až na nynější povrch, byla tedy pod vchodem 3·20 m mohutna a jestliže se na ni po tom ukládala vrstva neolithická a historická, musily býti tyto dvě napřed rozmetány a odneseny nikoli ale vrstva starší pod nimi ukrytá.

b) Jest-li ale byla palaeolithická vrstva vodami částečně odplavena dříve, než neolithická a historická se byla uložila, nemohly se smíchati vrstvy tyto.

c) Jest-li ale sahala vrstva palaeolithická ke stropu, pak se vrstva neolithická a historická vůbec nemohly utvořiti.

d) Než vrstva palaeolithická nemohla sahati výše, než jak nalezena byla v r. 1880 a později.

Dr. Kříž shledal, že nad vrstvou touto rozkládá se mnoho velkých ohnišť a popelišť; kdyby vrstva pod nimi se nalézající vodami byla bývala odplavena nebo smíchána, byla by musila napřed tato ohniště a popeliště býti dílem smíchána, dílem odnešena.

Výklad o noži jest jednoduše tento: na mnohých místech byly vrstvy historické a palaeolithické porušeny překopáváním a tak dostaly se železné výrobky mezi kosti sobí a nástroje kamenné.

Čís. 17. R. 1884. ***Dr. Jindřich Wankel.*** *První stopy lidské na Moravě. Časopis muzejního spolku Olomouckého 1884. Číslo 4., stránka 144.*

Druhé bydliště lovců sobích nalezl jsem v Pekárně u Ochoze, o kteréžto sluji jsem v č. I. „Časopisu" (str. 71—73) vzmínku učinil. Zbývá mi tedy zprávu onu zde toliko doplniti.

Tamnější kulturní vrstva z časů sobích obsahovala mnoho štípaných výrobků kamenných atd. Bezprostředně nad touto vrstvou spočívá jiná vrstva, mladší, v níž zcela jinaká šídla kostěná, uměleji vyrobené nástroje z pazourku, primitivní nádoby hliněné a jejich úlomky a tu i onde i stopy broušených nástrojů kamenných se vyskytly, pak podivné hliněné roury; v obou vrstvách vykopána též rudka za barvivo sloužící. Valoun drobový (Krasserův) pochází asi z vrstvy mladší a rovněž tak asi má se to s kouskem železa, který namanul se mi tu s pazourkovými nožíky a třískami i kostkami sobími ve sraženině vápencové zapečený. V dolejší vrstvě nalezl jsem též nártní kost z nosorožce se zjevnými stopami, že do ní kamennou sekyrou bylo sekáno. Tento nález, jakož i zpracované žebro nosorožčí nalezené v Býčí skále, dokazují jasně, že nosorožec ještě tehdy u nás žil, když mamut dávno odtud byl vymizel.

Dr. Kříž k tomu podotýká: Nových okolností tu není; doměnka, že by nosorožec tu mamuta byl přečkal, není správná. Nálezy mé v Kůlně, ve Švédově stole, v Kostelíku a v Předmostí, dotvrzují, že obě zvířata současně k nám zavítala a v období stepním vyhynula.

Stopy na nártní kosti nosorožčí sotva pocházejí od člověka; jsou to rýhy způsobené chrupem velkých masožravců (mám mnoho takových kostí).

Čís. 18. 1885. ***Knies Jan.*** *Údoli Říčky. Popis archaeologicko-přírodopisný. Feuilleton. Moravské Noviny* od 29. října 1885 č. 248, od 30. října 1885 čís. 249, od 2. listopadu 1885 čís. 251.

Jeskyně tato nachází se 370 metrů nad hladinou mořskou a asi 80 metrů vysoko ve stráni; — stručný popis.

Nyní o vrstvách doslovně vyňato z článku uvedeného zde pod č. 8.

Mezi těmito dvěma vrstvami nachází se průměrně tři čtvrtě metru hluboko 25 millim. silná vrstva třetí, ve které se nachází četné starožitnosti z doby, kterou anthropologie nazvala dle nejdůležitějšího zvířete, které v té době u nás žilo, dobou sobů. Vrstva, ve které starožitnosti se nalézají, jest na mnoha místech velmi porušena a prostoupena vrstvami mladšími. Nyní doslovný vyňatek z čís. 8. zde uvedeného o tom, jak si to vysvětliti.

Pravěké tyto památky odkryli čeští studující z Brna dne 16. července 1880, mezi kterými i Jan Knies byl.

O vykopané jámě a nálezech v ní doslovně vyňato z čísla 8. zde uvedeného; na to stručný popis některých výrobků; zpráva o kulmovém oblázku Krasserově, o železném noži dra. Wankla a o tom, jak asi pravěký člověk tu žil.

Dr. Kříž odvolávaje se na poznámky připojené k čís. 8. zde obsaženému praví: Výška nad mořem obnáší 361 m a jeskyně neleží 80 m ve stráni, nýbrž 41 m.

VI. Doba.

Práce dra. Martina Kříže.

Vědecké prozkoumání útvaru devonského u nás, jeskyň, propastí, závrtků a údolí v něm vodami vymletých muselo se prováděti postupně. Především jednalo se o přesnou topografii dutin těchto[1]); na to musila býti rozřešena záhadná otázka o podzemních vodách, ku kterémuž účelu provedeny rozsáhlé práce hydrografické a hypsometrické[2]). Pak teprv možno bylo s úspěchem podniknouti geologické a archaeologické badání v jeskyních. To stalo se soustavným kopáním ve velkých rozměrech a obrovským nákladem.

Práce tyto započaly v r. 1881 a pokračováno v nich s menšími přestávkami každoročně (ještě 1898). Zde uvedeny budou stručně jen práce Kostelíku se týkající[3]).

---

[1]) Publikace sem spadající jsou: *Šumbera* v Moravské Orlici od 31. července 1864. — *O jeskyních moravských.* Živa, Časopis přírodnický. Praha 1864 str. 234—249. — *Der verlässliche Führer in die romantischen Gegenden der devonischen Kalkformation in Mähren.* Brno 1867 8°, str. 89. — *Expedice do Punkvy. 1880* Brno. 8° str. 10. — *Jeskyně krápníková u Sloupu.* Brno 1880 8° str. 14. — *Das Photographiren in den Höhlen.* Mittheilungen der Section für Höhlenkunde des ö. T. C. Vídeň 1883. č. 2. — *Průvodčí do moravských jeskyň.* Brno 1883. 8°, str. 100. — *Meine erste und zweite Expedition in die Punkva.* Mittheilungen der Section für Höhlenkunde des ö. T. C. 1884 čís. 1. — *Führer in das mährische Höhlengebiet* 1884. Brno 8°, str. 128. — *Obrázky z moravských jeskyň.* Vesmír 1889 číslo 4. 6. 9. 12. — *Punkva — Macocha — Sloup.* Brno 1890. 8 , str. 99. — *O fotografování v jeskyních.* Fotografický Věstník. Praha 1890 čís. 7. a 8.

[2]) Hlavní práce v tomto směru jsou: O některých jeskyních na Moravě a jich podzemních vodách. Brno 1878. 8°, str. 183. — Vodní otázka v Brně. Moravská Orlice 1878 č. 82 a 86. — *Lauf der unterirdischen Gewässer in den devonischen Kalken Mährens.* Jahrbuch der k. k. geologischen Reichsanstalt in Wien 1883 ročník 33 str. 252—278 a 691 712. — *Uiber eine bevorstehende Katastrophe in Jedovnic und Umgebung.* Mittheilungen der Section für Naturkunde des ö. T. C. 1893 č. 6. — *Uiber eine bevorstehende Katastrophe bei Holstein in Mähren.* Tamtéž 1893. čís. 7.

[3]) Hlavní publikace v tomto směru jsou: *Stručný přehled prací vykonaných ve jeskyních Sloupských* od 16. července 1881 do 27. července 1882. Moravská Orlice 1882 číslo 195. 204 220. — *Summarbericht über die in der* Zeit vom 16. Juli 1881 bis 27. Juli 1882 in den Höhlen vorgenommenen Grabungsarbeiten. Mittheilungen der Section für Höhlenkunde der ö. T. C. 1882 číslo 2. — *Bericht über die in den Jahren 1883 bis 1889 vorgenommenen Grabungen.* Tamtéž 1886 čís 1. a 2. — *Vortrag in der am 7. August 1889 abgehaltenen Sitzung des anthropologischen Congresses in Wien* 1889 str. 1—41. *Přednáška na tomto sjezdě.* Časopis vlast. muz spolku Olomouckého 1889 čís. 23. — *Kůlna a Kostelík.* Dvě jeskyně v útvaru devonského vápence na Moravě. Bádání a rozjímání o pravěkém a předvěkém člověku Brno 1889—1891. Tři svazky str. 1—474. — *Die Höhlen in den Mährischen Devonkalken und ihre Vorzeit.* Jahrbuch der k. k geologischen Reichsanstalt in Wien 1891 ročník 41. str. 443—570 a 1892 ročník 42. str. 463—626. — *O době předvěké, pravěké a novověké* 8°. str. 122. Brno 1892. *Die Fauna der bei Kiritein in Mähren gelegenen Výpustekhöhle.* Verhandlungen des naturforschenden *Vereines* in Brünn 1893 svazek XXXII 55 stránek. — *Vortrag am 27., August 1894 in der Anthropologen. Versammlung in Innsbruck.* Sitzungsberichte der anthrop. Gesellschaft in Wien 1894. str. 129—133. — *O diluvialní fauně hledíc ku člověku diluvialnímu a alluvialnímu.* Zprávy společnosti pro fysiokracii v Čechách 1895 8°. str. 67. — *L'époque quaternaire en Moravie.* L'Anthropologie. Paris 1897. tome VIII. pag. 513—537. — *O jeskyni Kostelíku na Moravě.* Casopis vlasten. muzejního spolku Olomouckého 1897 čís. 54 str. 49—61. — *Uiber die Quartärzeit in Mähren und ihre Beziehungen zur tertiären Epoche.* Mittheilungen der antropolog. Geselschaft in Wien 1898 svazek 28 str. 1—84.

Čís. 19. R. 1886, *Dr. M. Kříž. Bericht über die von mir in den Jahren 1883, 1884 und 1885 vorgenommenen Höhlenarbeiten. Mittheilungen der Section für Höhlenkunde des österr. Turisten-Club 1886 N. 2. od 15. června pag. 19.—21.*

Stručný popis s udáním V. (výšky nad mořem). Dr. Kříž chtěje nabýti přesvědčení, odkud náplava sem přišla, vypátral, že v zadu je komín a dal jej od spodu na 3 m vyčistiti. Komín zatarasen byl balvany vápencovými, štěrkem a hlinou; voda kalná dosud tímto komínem sem vniká usazujíc mazovou hlínu. Nad komínem 9 m. vysokým jest malý závrtek. Tímto komínem přišla sem veškerá náplava.

Aby se náplava řádně prozkoumala a se vysvětlilo, jak se jeskyně utvořila, odkud chodívaly vody, jak za sebou následují vrstvy náplavy, jsou-li porušeny čili nejsou, co v sobě obsahují, — aby tedy na otázky geologické, palaeontologické a archaeologické dána býti mohla vědecky přesná odpověď, vyhloubeny zde 4 šachty, z nichž dvě šly na skalnaté dno, (čís. I. hluboká 11·30 m, čís. II. hluboká 9·10 m), čtyři průkopy jdoucí od jedné skalní stěny k druhé a pak tři pole těmito průkopy ohraničená. Celkem tu bylo prokopáno a prohlédnuto 1029 krychlových metrů náplavy a nalezeno mnoho kostí a výrobků lidských.

Čís. 20. R. 1886. *Karl J. Maška. Der diluviale Mensch in Mähren. Ein Beitrag zur Urgeschichte Mährens. Neutitschein 1886 pag. 27—44.*

Stručný popis. — Zpráva o kopání zde se strany studentů, řiditele Krassera, dra. Wankla a Vídeňské akademie (porovnej čísla v tomto seznamu dříve uvedená). Mimo to sděluje ale Maška ještě: řiditel Krasser kopal zde v měsíci srpnu r. 1880 a to prostřednictvím vlásenkáře Steničky. V r. 1884 prohlédnul Maška nálezy Krasserovy a určil ještě následující zbytky zvířecí: sněžnou koroptev, tura, (zubra?), lední lišku a medvěda (snad ursus arctos); hyéna ale, která se tu uvádí na základě kelčáku, pocházejícího bezpochyby z vlka, musí se vynechati.

Ohledně ozdobených břidličnatých kousků ptá se Maška, zdali nutno, aby se kresby ony považovaly za obrazy z říše rostlin; on má za to, že jsou to pouhé čárkované ozdoby bez symbolického významu a to tím více, že tytéž motivy vyskytují se ve formě více jednoduché a více složité i při jiných praehistorických čárkovaných ornamentech z Kostelíku a z jiných jeskyň Moravských.

Když tu kopal dr. Wankel, navštívil také Maška s archaeologem dr. Tischlerem na počátku září 1880 jeskyni a tu mohl určiti též nosorožce (poznav z něho kost přednártní na konci ožranou, jinak ale jak se zdálo od člověka poškozenou).

V září a v říjnu 1880 kopal zde také prof. brněnské techniky Al. Makowsky; avšak nepodal o tom žádné zevrubnější zprávy (vyjímaje přednášku v přírodovědeckém spolku brněnském) a také nebyly práce jeho zde rozsáhlé.

Maška správně (proti Szombathymu) uvádí, že název mladší doba kamenná je nesprávný. My tu máme nálezy diluvialní a nálezy (neolithické alluvialní).

Maška diví se tomu, že po činosti téměř zimničné, jaká se jevila u archaeologů jmenovaných v r. 1880 nastala potom naprostá nečinost a to tím více, že přece každý z oněch badatelů o tom musil býti přesvědčen, že nenabyl úplného obrazu o náplavách a že jeskyně vlastně v nejmenší části je prozkoumána.

Přecházeje na práce dra. Kříže praví doslovně: Diesem planlosen Wühlen eines jeden Besuchers machte im Jahre 1884 dr. Kříž ein Ende, indem er die ganze Höhle von Grund aus und ohne Rücksicht auf die daselbst früher gepflogenen Ausgrabungen systematisch durchforschte. Nyní sděluje práce a výsledky dra. Kříže, obsažené ve zprávě tu citované pod čís. 19.

Maška seznav nálezy zde vykopané, dílem z vlastního názoru, dílem dle fotogramů, praví: ich vermag die hohe Bedeutung derselben für die wichtige Erkenntniss des Culturzustandes des diluvialen Menschen in Mähren anzuerkennen.

O nálezech dra. Kříže praví Maška: Odborníka zvláště poutá velké množství cenných zbytků diluvialních zvířat, z nichž část dosud z jeskyně této známa nebyla, pak ale hlavně rozličné výrobky lidské a mezi těmito nástroje vyřezané z kostí anebo sobího parohu a rozličnými rytbami opatřené.

Ohledně nálezů zde učiněných praví Maška: největší část nálezů, zejména v ohledě faunistickém, má dr. Kříž ve své soukromé sbírce ve Ždánicích, další největší část nalézá se v přírodovědeckém museu ve Vídni, v němž uloženy jsou též důležité nálezy Wanklovy. K těmto hlavním sbírkám přidružují se s menšími podíly: sbírka na technice v Brně, obsahující též nálezy Fialovy, soukromá sbírka Koudelkova, Kniesova, Krasserova a Maškova; část nálezů Krasser-Stenička prodána byla do Ameriky.

Všechny kosti zvířecí tu nalezené nesou stopy člověkem spůsobené; kosti tyto jsou málo vyluhovány, na jazyku buď docela nelpí anebo jen málo, povrch jich má barvu světlo- nebo tmavohnědou, málokdy jsou tu na povrchu dendrity.

Porovnav zbytky zvířecí z menších sbírek nahoře uvedených celkem 1500 kusů, domnívá se, že tu zastoupen byl kůň s 42%, lední liška s 5%, sob s 20%, sněžný zajíc s 25%, sněžovky (Lagopus alpinus a albus) s 3%, vlk s 2%, liška obecná s 1%, tur a medvěd ½%, nosorožec, jelen, hyéna a krkavec dohromady s 1%.

Mezi vlčími zbytky jsou kusy připomínající na psa (Canis ferus Bourg?).

Předhistorické nálezy keramické jsou rozličného stáří a sáhají zajisté do doby kovové; podle mého náhledu pocházejí nejstarší střepy z doby neolithické; naproti tomu ovšem je tu tvrzení Szombathyho (tvrzení dra. Kříže odpadá s ohledem na poznámku uvedenou na stránce 107), že střepy z hliněných nádob nalezají se také ve vrstvách se zbytky sobími; než vrstvy byly porušeny a není podán

důkaz nezvratný, že by v Kostelíku člověk z doby sobí byl sobě zhotovoval hliněné nádoby.

Také kostěné nástroje spadají do dvou rozličných dob.

Jisto jest: žil tu člověk diluvialní za doby sobí a setrval zde až do posledních časů diluvia, dosáhnuv poměrně vysokého stupně vzdělání; jak daleko nazpět jíti se má, nemožno určiti. Jest pravděpodobno, že tu máme případ, kde člověk z doby diluvialní bez přetržení se udržel až do doby postdiluvialní (neolithické).

Jeskyně Kostelík patří s ohledem na úplné prozkoumání její a na nálezy zde učiněné k nejdůležitějším jeskyním na Moravě.

Čís. 21. R. 1889. až 1891. ***Dr. M. Kříž. Kůlna a Kostelík. Dvě jeskyně k útvaru devonského vápence na Moravě. Bádání a rozjímání o pravěkém a předvěkém člověku. Brno 1889. I. sešit str. 1—127; 1890. II. sešit str. 129—256; III. sešit 1891. str. 257 - 474.***

Stručný popis na str. 2. jak jeskyně vznikla, na str. 3. zkoumání náplavy a vykopané šachty, průkopy a pole na str. 8.—13., odkud náplava přišla na str. 15.—16., co v náplavě nalezeno na str. 16.—19. Na str. 28.—47. vylíčen život pravěkého člověka; na str. 47.—49. pojednáno o tom, zda-li pravěký člověk u nás bydlel současně s mamutem a jinými diluvialními zvířaty; na str. 52.—74. o době předvěké (po diluvialní ale před narozením Kr.), na str. 75.—76. o době historické čili novověké, na str. 80.—81. závěrek.

Jak se samo sebou rozumí, není možno podávati tu i v největší stručnosti obsah tohoto díla, jen to budiž podotknuto, že teprv tímto spisem odhalena byla rouška náš Kostelík zahalující. Vědeckým způsobem tu rozřešena záhada: jak se jeskyně utvořila, jaká byla náplava a to počínaje od povrchu až na skalnaté dno, co náplava v sobě obsahovala atd.; vidno, že v jeskyni uložen byl palaeontologický a archaeologický archiv nesmírně důležitý; listiny z něho pečlivě vyzvednuté uschovány jsou nyní ponejvíce ve sbírkách dra M. Kříže ve Ždánicích.

Dílo toto obsahující výsledky dlouholetého s velkými obětmi hmotnými vykonaného bádání bylo dne 3. prosince 1893 poctěno slavnostní cenou pěti set zlatých od České akademie pro vědy slovesnost a umění v Praze.

Čís. 22. R. *1889.* ***Dr. M. Kříž.*** *Vortrag in der am 7. August 1889 abgehaltenen Sitzung des anthropologischen Congresses in Wien. Brünn 1889 8° p. 1—41.*

Na anthropologickém sjezdě ve Vídni přednášel dr. Kříž o výsledcích rozsáhlých svých prací v Kůlně a v Kostelíku a předložil 54 nálezů z diluvialních vrstev pocházejících, na nichž byly rozmanité čárky, vroubky, rýhy vyryty, mimo to dvě čelisti koňské, z nichž vyřezány byly ryby opatřené různými ozdobami a plochou kostku s vyrytým obličejem lidským.

Po přednášce zvolena byla komise k prozkoumání těchto výrobků v tom směru, jsou-li pravé a jest-li výklad o nich podaný jest správný.

Předložené předměty uznávány byly za pravé a výklad, pokud to vůbec možno bylo, za správný; jen při ploché kostce s vyrytým obličejem podotknul kustos dvorního musea ve Vídni J. Szombathy, že se mu zdá, že nelze pazourkovým nástrojem udělati takové rýhy a vroubky, jak tu jsou, a že je k tomu zapotřebí nástroje ocelového; uznává sice sříznutou a uhlazenou kostku za pravou, nikoliv ale rytbu na ní se nalézající; komise prohlásila tuto rytbu za pochybnou (porovnej zprávu o tom v Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien 1889, svaz. XIX. pag. 114—118 Sitzungsberichte).

Poněvadž Szombathy v dopise od 1. září 1889 dru Křížovi zaslaném své pochybnosti rozšířil také na dvě ryby z koňských čelistí vyřezané, vydal dr. Kříž o celém sporu zvláštní monografii obsahující 41 stránek.

Způsobem důkladným, všestranným dotvrzeno tu nade vši pochybnost, že nálezy jsou pravé a že námitky Szombathovy jsou úplně bezdůvodny.

Důvody o které dr. Kříž tvrzení svá opírá, čerpá:

I. Ze stupně vzdělanosti pravěkého člověka. Domněnka, že by pravěký člověk byl býval opičákem je lichá; pravěký obyvatel Moravy opatřen byl velkou zásobou vědomostí praktických. Tak jako nynější Eskymáci a Čukčové zhotovují rytby a řezby, tak to dělal i pravěký Moravan.

II. Kosti, na nichž rytby tyto se nalézají, dokazují samy sebou pravost tuto. Kosti čerstvé bylo možno sříznouti a na nich dělati rýhy a vroubky; na těchto kostech z náplavy vyzvednutých je to nemožno; v rýhách a vroubcích je náplava s kostí spečená, což státi se mohlo jen v jeskyni; jsou tu v rýhách a vroubcích místa dendrity pokrytá; dendrity mohly jen v náplavě se utvořiti atd. atd. (není možno tu uváděti všechny okolnosti).

III. Náplava, ve které kosti ony byly nalezeny, byla neporušena.

IV. Kopání dělo se soustavně, svědomitě a s největší pečlivostí. Byli tu: a) dělníci zruční, v pracích vycvičení, kteří náplavu prokopávali; b) hrabáči, kteří náplavu prohrabávali a prohlíželi; c) zapisovatel a dohlížitel; dr. Kříž pravidelně dojížděl.

V. Z dělníků nemohl žádný rytby a řezby padělati, neboť scházela jim k tomu zručnost; hrabáči a zapisovatel pocházeli ze Ždánic a nelze naprosto předpokládati, že by jim bylo mohlo na mysl přijíti, aby dra Kříže klamali.

VI. V listu od 24. srpna 1889 praví Szombathy výslovně: Ihre werthe Person, sowie meine aufrichtigste freundschaftliche Ergebenheit für Sie und meine Hochachtung für Ihre Forschungsthätigkeit kann hier (d. h. bei der Falsificirung) gar nicht in's Spiel kommen.

VII. Uznána byla pravost rytby a řezby od jiných badatelů a archaeologů (uvádí se tu mnoho osob pravost uznavších, mezi jinými také K. J. Maška, Flor. Koudelka, adjunkt musea království českého J. Kafka atd.).

VIII. Szombathy bez rozvahy tento spor vyvolav psal již 1. září 1889:

„Ich lege kein Gewicht darauf, der von mir damals (am 7. August 1889) ausgesprochenen Meinung vor dem Publicum Geltung zu verschaffen. Ich persönlich habe (ebenso wie die gesammte Urgeschichtsforschung) nicht das geringste Interesse an der Verwerfung der Fundstücke, da sie ja auf keinen Fall revolutionär sind.

Avšak ne dosti na tom. Dne 29. května 1897 podnikla anthropologická společnost Vídeňská vědeckou exkursi do Sloupa; dostavili se mnozí učenci mezi nimi byl také Prof. Virchow, Prof. Ranke, Prof. Emil Schmidt, dr. V. Grempler, atd. ale i kustos J. Szombathy.

Dr. Kříž přivezl sebou do Sloupa mimo jiné nálezy také ony ryby a onu kostku s vyrytým obličejem; všechny nálezy vyložené (tedy také tyto tři) bedlivě byly prohlédnuty a porovnány ale žádnému (ani Szombathymu) nenapadlo pronésti nějakou poznámku o tom, že by ten nebo onen nález nebyl pravý.

Dne 9. listopadu 1897 měl dr. Kříž v anthropologické společnosti ve Vídni přednášku (viz Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien 1898. Sitzungsberichte str. 72 a roku 1898 str. 1.—34.)

I tu byly mimo jiné ony výrobky vyloženy a bedlivě porovnány; námitka nějaká proti pravosti nebyla ale od žádného účastníka, ani od přítomného Szombathyho pronešena.

Z toho jde na jevo, že nyní nemůže se již o nějakých námitkách proti pravosti oněch nálezů ani mluviti.

Čís. 23. R. 1889. ***Dr. M. Kříž.*** *Přednáška na anthropologickém sjezdě ve Vídni dne 7. srpna 1889. Časopis vlastev. muzejního spolku Olomouckého* čís. 23 r. 1889 pag. 112—117.

Obsah přednášky. Obě ryby zmenšené a kost obličej lidský představující jsou tu vyobrazeny.

Čís. 24. R. 1889. ***Koudelka Florian.*** *Ze zapomenutého kraje Moravy. Knihovna učitelská. Ročník IV. sešit 21—24. Brno 1889 str. 13—17.*

Stručný popis. Výška nad mořem podle dra. Kříže 356 m; za časů francouzských válek uschovali se tam všichni mlynáři údolí Říčky s celým svým majetkem ba i s dobytkem; hráz před vchodem opravili a zvýšili, aby dobytek nemohl vyběhnouti; — odkud pochází název Kostelík; — vyličuje, jak zde kopal, co tu našel, jak asi praveký člověk tu bydlel; část ohledně náplavy sdělena podle dra. Kříže.

Čís. 25. R. 1892. ***Dr. M. Kříž.*** *Die Höhlen in den mährischen Devonkalken und ihre Vorzeit. Jahrbuch der k. k. geologischen Reichsanstalt in Wien.* Rok 1892. svazek 42 pag. 565—576, 585—591, 597—600, 607—608, 622—625.

V této monografii jsou výsledky badání dra. Kříže ve směru geologickém vědecky a obšírně vylíčeny; dbáno jest také kopání provedeného od dra Kříže po vydání Kůlny a Kostelíka.

Čís. 26. R. 1894. ***Trampler Richard*** *Das Hadekerthal in der mährischen Schweiz. Oesterreichische Touristen-Zeitung N. 10—14. roku 1894.*

Stručný popis topografický a krátký nástin archaeologický.

Čís. 27. R. 1894. ***Kraus Franz.*** *Höhlenkunde. Wege und Zweck der Erforschung unterirdischer Räume. Wien. 1894.* 8°, str. 308.

Na stránce 49. průrys, na str. 50. půdorys krásně provedený (podle dra. Kříže). O pracích dra. Kříže praví spisovatel na str. 50: Was für England Professor Dawkins that, um die Entstehungsgeschichte der Höhlen zu erforschen, das that auch Dr. Martin Kříž (k. k. Notar in Steinitz in Mähren) für die Höhlen im mährischen Devonkalke. Letzterer gieng aber noch weiter, denn er beschäftigte sich auch eingehend mit dergeodätischen Aufnahme der Höhlen, er bestimmte die Gefällsverhältnisse der unterirdischen Wasserläufe, untersuchte das Ausfüllungsmateriale mit Rücksicht auf dessen Provenienz und die Lagerungsverhältnisse desselben insbesondere der knochenführenden Schichten, *so dass seine Arbeiten als mustergiltig betrachtet werden können.*

Čís. 28. R. 1897. ***Knies Jan.*** *Příspěvky ku poznání diluvialního člověka a ssavectva na Moravě. Časopis vlasten. muzejního spolku Olomouckého r. 1897 čís. 54. 55 pag. 65.—87.*

Úvod vodopisný podle dra. Kříže; stručný popis jeskyně; o komínu podle dra. Kříže, zmínka o pracích studentských, dra. Wankla a Szombathyho. Dr. Kříž prozkoumal zbytek v létech 1884—1885, on také učinil asi polovici všech nálezů. Zmínka o vrstvách podle dra. Kříže; stručný popis některých nástrojů, vyobrazení výrobků podle kresby A. Teličky, učitele v Citově.

Dr. Kříž k tomu podotýká:

Tvrdí-li Knies že dr. Kříž prozkoumal zde jen zbytek jeskyně, pak zajisté zvolil výrazu nepřiměřeného a nutno výrok jeho považovati za pouhý lapsus calami; totéž platí o poznámce, že dr. Kříž má asi polovici všech nálezů; vždyť má jen z koně 4000 zachovaných zbytků, ze sněžního zajíce 2400, ze soba 700, z lední lišky 380 atd.[5]), kdežto podle Mašky (viz zde čís. 28.) všech šest sbírek mělo pouze 1500 nálezů.

Kdyby dr. Kříž připočítal k tomu výrobky, zbytky zvířecí velkou bednu vyplňující (porouchané sice avšak určitelné), pak by vzrostl počet nálezů přes dvacet tisíc kusu.

V Kostelíku nepracoval dr. Kříž pouze v r. 1884 a 1885, nýbrž také v r. 1886, 1891 a 1893 a to jak uvnitř, tak i před jeskyní.

Čís. 29. R. 1897. *Dr. M. Kříž. O jeskyni Kostelíku na Moravě. Časopis vlasten. muzejního spolku Olomouckého* r. 1897. čís. 54 a 55 pag. 49—61 s 9 obrázky.

1. Poloha jeskyně. 2. Popis. 3. O náplavě. 4. Zbytky zvířecí. 5. Inventář lidské pozůstalosti. 6. Jak jeskyně se utvořila.

---

[5]) Viz Jahrbuch der k. geol. R. A. svazek 42. str. 589.

Archaeologické zprávy z okolí Uh. Hradiště.

Od In. Lad. Červinky.

Sazovice (okr. Napajedla).

Poklad bronzů z trati „Laze“.

(Tabulka III.)

Pan nadučitel A. Kříž upozornil mne, že také v blízkých Sazovicích našli hroby anebo aspoň jejich stopy; i zajeli jsme tam, abychom se bližších zpráv o nálezech tamnějších dopídili. Při té příležitosti dověděli jsme se také od p. F. Nováka, že sazovský soused p. Jan Ryška na podzim minulého roku (1896) vyoral několik bronzových kruhů do sebe navlečených, množství drobnějších koleček, drátů a řetízků. Sám prý si od p. Ryšky vzal jednu takovou zelenou obroučku na památku, dal nám ji hned ukázati a daroval mi ji. Rozumí se, když jsem tento velmi krásný náramek bronzový viděl, že mi nebylo nic pilnějšího, leda vyhledati hned nálezce a vyptati se na podrobné okolnosti nálezu a bylo-li by možno, uchrániti z něho všechno co ještě nebylo ztraceno.

Náhodou setkali jsme se hned na to s p. Ryškou samým a on na náš dotaz ochotně nám nejen vše vypravoval, nýbrž neměškal s námi též zajíti k p. Kovářovi, kde celý nález byl v uschování, a přenechal ho velmi ochotně mým sbírkám.

Podle sdělení p. Ryšky byla tedy před časem nejprve vyorána hrubá sekyra bez úška, r. 1896 na podzim při podmítání strniště vyhodil pluh šest do sebe navlečených kruhů a teprve při hlubším orání podzimním v těch samých místech vyorána velká nádoba mísovitá plná drobných „stříbrných“ a větších „měděných“ předmětů. Nádoba byla pluhem vyvalena a rozdrcena úplně, zbyly z ní pouze velké, tlusté střepy, jichž si nikdo nevšímal. P. Ryška všechno posbíral a hned prý místo samé otkou prohrabal, nenalezl však už v zemi jenom důlek, tam kde stála nádoba.

Avšak zajímavý ten nález vykonal ještě neméně zajímavé cesty. Poněvadž část těch věcí zdála se býti ze stříbra, přikládali tomu někteří p. Ryškovi známí důležitost a hned raděno, aby se to dobře prodalo. Na starost vykonati to vzal si podsedník Kovář, a jeho bratr hostinský z Karlovic odevzdal všechno židovi Löwymu v Napajedlích. Žid sběhal zlatníky v okolí a konečně zajel s tím do Vídně, avšak ani tam nepochodil, rozsoudili prý to, že je to z nějakého starého zvonu a úplně bezcenné. Nález putoval tedy zpět do Sazovic a povaloval se tam na komoře u Kovářů přes půl roku, děti si s lecčím z toho i hrály, avšak neztratilo prý se z toho nic.

Lze tedy nález, jak mně byl přenechán, považovati za úplný; počítám v něm celkem na 85 kusů. Váží skoro 2 kg.

Nástrojů obsahoval nález sazovský jenom šest: dvě sekyry s dutinou, dláto a srpy.

Sekyra větší (obr. 1.) je hrubě ulita bez ouška, z boku byla proražena do ní díra, při čemž předmět pukl a tím značně byl poškozen. Boky sekyry jsou úplně hladké, nebyly okrášleny obvyklými vypouklými lalůčky, pouze při okraji sesílena dutina vroubkem;

čípky a hrany po kadlubu zbylé zůstaly neopilovány, předmět sám nebyl v užívání[1]). Sekyra druhá je menší (č. 2.) a má ouško. Okraj ovalen je dvěma vroubky, po bocích táhnou se tři žebra a ještě mimo to vysedlé lalůčky. Dutina jest smáčknuta a sekyrka asi proto uložena mezi nepotřebné zboží, ačkoliv mohla být snadno narovnána. Ladná sekyrka tato je rozhodně původu uherského, jak svědčí vysedlé úško a proti němu zobáčkovitě zdvihnutý hrot okraje. Sekyrky s takto zdvihnutým okrajem vyskytují se velmi hojně jenom v Uhrách[2]), u nás zaznamenán pouze jediný případ z Tršic[3]). — Obě sekyrky jsou pěkně jasně zeleně patinované.

Dláto je zvláště tím zajímavé, že bylo na rychlo zhotoveno nejspíše ze silného náramku (č. 3.), roztepané ostří hladce přibroušené jest vyštěrbeno, předmět celý pak zkroucen a jako nepotřebný asi mezi kovolitecký material uložen.

Také oba srpy jeví uherský typ. Celý zachován až na kratinký konec špice jenom jeden; byl ulit v kadlubu. Tupá strana sesílena dvěma žebry, v držadle pak třemi; až po upevňovací bradavku na hřbetě jsou žebra ozdobena vroubky, z nichž krajní vybíhají vidličkovitě (č. 4.). Z druhého srpu zachována jenom část dolejší až nad bradavkou ulomená, se třemi ozdobně vroubkovanými žebry, vespod rovně zakončenými. Ze srpu třetího zbyla nejširší část prostřední s čípkem na hřbetu. Patina je na všech sivozelené barvy a místy stroupkovitě usedlá.

Tyto srpky liší se od ostatních na Moravě dosud objevených srpů bez čípků a s protknutými řapy. Podobné srpy známe jen z hromadných nálezů u Líšně a Dobrochova, častěji nacházejí se jenom v Čechách a v Uhrách[4]).

Všechen ostatní obsah nálezu, celkem na 80 kusů, tvoří šperky a ozdoby, jenom něco málo věci denní potřeby. Je tu především jediná masivní jehlice s kulatou hlavicí a napuchlým tělem; ostrý konec byl zlomen, zbytek zahnut (č. 5.) a odložen jako nepotřebný. Okrasa sestává na ní z hrubě rytých čar: na hlavici pás šikmých rýh ovinut po krajích dvěma čarami na těle pak táhne se spiralovitě rýha po nejtlustším místě. Tmavozelená, hrubá patina. Podobné jehlice známe z pole popelnicového u Domaželic[5]), z hromadného nálezu u Slatěnic[6]) a u Paseky v Čechách[7]), častěji přicházejí patrně jenom v Uhrách[8]).

---

[1]) Podobný exemplář vyobrazuje Hampel, Alterthümer der Bronzezeit in Ungarn na tab. X. č. 1. — Jiný exemplář bez úška, avšak s obvyklými žebry chovám z Jankovic (okr. Napajedla).

[2]) Hampel, tab. XII., č. 1–3, 5, 6, 8, LXX č. 8 XCV. č. 3, CVII. č. 1 5 8–9.

[3]) Sekyrka z „Hostivítova dolu“ ve Vlast. olom. muzeu

[4]) Richlý, Die Brozezeit in Böhmen, tab II., č. 6, 8, III. č. 1, 3 XV. XVI. č. 18, XVII. č. 44. XVIII. č. 60, XXI č. 36, XXXI. č. 3. Hampel, XV. č. 1–3, LXXXIX. č. 12 XCIX č. 1—16, CXVI. č. 25, CXVII č. 5–11, 13–17, CXVIII. č. 1–9, 11, CXXV. č. 32, 5, 38–40–42.

[5]) Ve sbírce E. Pecka.

[6]) Čas. olom. muzea 1891 s. 89, č. 3.

[7]) Richlý, XXVI č. 13.

[8]) Hampel, LII. č. 5, 6, 8, LIII. č. 9, CIX. č. 1.

Sponka typu t. zv. severního byla jedna, je však rozlomena ve tři kusy: točinka (č. 8.) z drátu čtverhranného a pěkně modrozeleně patinovaného a dva kusy destičky tečkami a čárami okrášlené (č. 6. a 7.).

Náramků jest sedm celých a dva úlomky. Šest je jich stočeno do více méně stlačeného kruhu z drátu asi 5—7 mm tlustého ve dvojí velikosti: čtyři nepřesahují v největším průměru 8 cm, dva ostatní 11 cm. Konce jejich poněkud se súžující jsou buď malounko přes sebe položeny nebo nedosahují se. Na straně zevnější jsou všechny tyto náramky (č. 10, 11) ozdobeny skupinami čárek šikmo do úhlu k sobě postavenými. jenom při koncích jsou tyto čárky kolmé. Úlomek č. 13. je asi půl menšího náramku, úlomek č. 14. jest nejspíše náramek nedohotovený a přelomený; je to tlustší drát na jednom konci rozklepaný (v průřezu kosočtverec) a skupinou čárek okrášlený. Všechny náramky potaženy jsou velmi jemnou lesklou patinou barvy tmavozelené.

Takové náramky bývají u nás v nálezech dosti četné; zaznamenávám celý depôt ze Žárovic u Plumlova[9]), 24 kusů z nálezu u Slatěnic, jednotlivé náramky z popelnicových hrobů u Obřan a Tršic, ve hromadných nálezech českých[10]) i uherských[11]) jsou neméně četny. S náramky Hallštattskými nemohu je porovnávati; ty bývají duté jsou-li plýtce rýsovány a jsou-li hmotné prohlubují se zase čárky velmi nízko do obroučky a pravidelně bývají uvnitř seříznuty, takže průřez jejich nebývá kruhovitý jako u náramků Sazovských.

Náramek č. 9. je docela odchýlný od předešlých sedmi a nemá v domácích nálezech dosud páru. Jest ulit do podoby **C**, avšak vnitřek jeho jest vybrán a náramek vypadá jako dutý. Povrch jest pokryt čárkovaným ornamentem velmi skvostným. Šperk tento jest velmi pěkně zachován a zelenou patinou potažen; jest to opravdu skvostný kus pravěkého umění kovoliteckého[12]).

Také nákrčníky nescházely mezi šperky. Jsou dvojího druhu: masivní a ze spiralových rourek na drát navlékané. Nákrčník masivní byl jeden celý (č. 12.) a úlomky ze dvou jiných; byly to čtverhranné dráty šroubovitě stočené. Dlouhým nošením jest jedna strana jejich úplně uhlazena. Spiralovitě stočené rourky jsou buď z plochého drátu (č. 37), anebo z drátu čtyrhranného (č. 35) anebo i z drátu spiralovitě stočeného. Takové rourky bývaly navlékány na šňury nebo na drát a noseny na krku; obnošení jeví se otřením ostrých hran, podoba kruhovitého nákrčníku z nich nezachována, rourky jsou vesměs jakož i dráty vnitřní v nově polámány a narovnány.

Podobně stáčené rourky jsou karakteristickými přídatky ve hrobech se skrčenými kostrami (na př. u Mikulova, Oblekovic,

[9]) V mých sbírkách. — Čas. olom. muz. 1896.

[10]) Richlý, VI. č. 3—6, XI. č. 12—14, XVI. č. 28, XVIII. č. 1—5, XX. č. 15, 16, 19. XXII. č. 12, XXIII. č. 26, 27, XXVI. č 23—29, XXVII č. 5., XXXIX. č. 9.

[11]) Hampel, CVII. č. 14—20, CIX. č. 19, 21, CXXVI. č. 18—28.

[12]) Podobné skvostné náramky vyobrazují Hampel t. CXIV. č. 22, 26, CXXVII. č. 3, 7, 6, 9 a Richlý t. XVIX. č. 3. 10, 13 a j. avšak bývají vždy masivní.

Únětic, Zvoleněvsi, Dřínova a j. v.), v popelnicových polích (Moskovice, Tršice a jinde) a vyskytují se často ve hromadných nálezech (u Mankovic, Slatěnic a j.) i jednotlivě (na Kotouči, v Šipce u Štramberka, a j.), zvláště v Uhrách[13]). Také kroucené nákrčníky masivní častěji u nás byly nalezeny: ve Slatěnicích, na pohřebišti Tršickém, ve hromadném nálezu u Tršic[14]), četněji zase v Čechách a v Uhrách[15]).

Také prstenů bylo několik: buď spiralovitě stočené z kulatého, jenom málo na plocho roztepaného drátu (č. 17.) byly dva, jednodušeji stočený (č. 19.) v menším průměru a stejně velký z čtverhranného drátu stočený prstének č. 18. Jsou vesměs obnošeny, avšak dobře zachovány a temnězelenou patinou potaženy[16]).

Točinky z tenkého oblého drátu byly též hojné; celkem sedm stejných (č. 16.) a jedna brejlovitě stočená a trochu poškozená (č. 15.)[17]).

Nejčetnější byly závěsky v podobě „slunečních koleček"; bylo jich 13 úplně stejných (č. 28.) a jedna (č. 27.) o něco větší a na spoji v kříži pupíčkem okrášlená. Kolečka tato byla více méně nepodařeně ulita v kadlubu — jsou po jedné straně úplně plochá a na druhé vypouklá a nekončila jehlicí, nýbrž mají stočené úško k zavěšení nebo ku připevnění na šat či tkanici; nošena nebyla z nich ani jediná. Patina tmavozelená.

Bronzová kolečka s křížem uvnitř jsou v domácích nálezech hojná; známe podobná z jeskyně Šipky u Štramberku, z pohřebiště u Boškůvek, z hromadných nálezů ze Slatěnic a Mankovic, v nálezech českých a uherských nejsou hojná[18]). „Kruh s křížem pokládají starožitníci za symbol slunce, nazývajíce jej kolem slunečním. Přisuzuje se obyčejně Slovanům a nalézá se často jako vypuklý otisk čili znamení na dně nádob k posvátným obřadům sloužících, zejména na dně osudí a popelnic. Podobná znamení nalezena v Polsku, v Poznaňsku, v severním Německu, v Čechách, v Dol. Rakousích, na Moravě, vůbec v zemích, které Slované za dávných věků obývali"[19]). Z této okolnosti zamýšlejí někteří badatelé vyvoditi autochtonost Slovanů už za doby bronzové u nás na Moravě. Nacházíme skutečně na nádobách na kruhu hrnčířském robených a vlnovkou zdobených na dně vytlačené kruhy s křížem (na př. na hradištích a pohřebištích kosterných datovaných knížecími mincemi do stol. X.—XII.); znaky ty nejsou však vtlačeny na nádobách k posvátným obřadům sloužících, zejména na dně osudí a popelnic.

[13]) Hampel, CXVII. č. 29, CXIV. č. 38, C. č. 5, LXXXVII. č. 12. Richlý, XXII. č. 4.

[14]) Nepopsán dostal se do Vlast. muzea olom. se sbírkou P. Fr. Koželuhy.

[15]) Hampel, CXVI. č. 22. LXXXVII. č. 21, XLIX. č. 4. — Richlý, II. č. 2, XVI., XX. č. 10, 13, 23–25, XXIV. č. 2, 4, 9, 11, 12, XXVI. č. 22, XXX. č. 2.

[16]) Hampel. CIX. č. 13, CXVI. č. 28–30, 33, 19, 12, 2, 3, 5, 15–18, CXXV. č. 45. — Richlý XLIX. č. 11.

[17]) Hampel, XLVII. č. 6, XLIX. č. 2, LXXXVII. č. 13, 14, 15, CXIII. č. 9, 10–12, CXVIII. č. 23.

[18]) Hampel, CXII., LXIII., LIV. — Richlý, XVI. č. 8.

[19]) Čas. olom. muzea, 1894 str. 68, 172, 1885 str. 11.

nikdy, nýbrž vždy na nádobách domácí potřeby a to jen na nádobách rázu hradištného v jeho mladší periodě, na nádobách z pohřebišť doby cís. římských nebo dokonce z polí popelnicových jich vůbec není. Není tedy souvislost koleček slunečních z bronzu litých s kolečky na dnech nádob tlačenými nijak dodnes prokázána, a nemohou proto býti bronzová kolečka sluneční důkazem pro prvobytnost Slovanů u nás.

Také za okrasu užíváno knoflíčků z bronzového plechu vyklepaných a jenom dvěma otvory po stranách opatřených; byly čtyři trojí velikosti: 14, 17, 20 mm v průměru (č. 32, 33). Podobný knoflík (č. 34.) asi 8 cm v průměru je úsek tence z bronzového plechu vytepané koule 4 otvory při krajích opatřený. Pukliček takových několik na pás připevněných bylo dojista nemalou ozdobou. Puklice jakož i knoflíčky jsou na straně zevnější úplně ohlazeny, tak že patina téměř ani nechytila, uvnitř pak pozorovati možno na hrubém povrchu četné otisky kladiva[20]).

Z bronzu bylo dále ještě několik úlomků drátů tlustších, tenších, ulomená úška (č. 38) z těžkourčitelných předmětů a asi šest kroužků (č. 20.) nestejně velikých velmi opotřebovaných a ohlazených; některé mají vyhlodané jamky po dlouholetém zavěšení nějakého těžšího visícího předmětu.

Ostatní část nálezu tvoří předměty z jakési směsi kovů nyní světle cínového nebo stříbrného povrchu někde více méně měděně zbarveného. Jsou to vesměs předměty okrasné, závěsky a řetízky.

Kolečko se šesti loukotěmi a závěsným ouškem je u nás velmi zřídka se vyskytující okrasou (č. 29). Z bronzu objevilo se několikráte v Čechách a zřídka v Uhřích[21]) nebo v severoněmeckých zemích. S. Müller považuje je za okrasu vzácnou a import jihozemský[22]).

Ladnou ozdůbkou jest s boků poněkud vykrojená destička po jedné straně plochá, na druhé obloučnatými žebérky okrášlená se závěsným kroužkem shora (č. 30.); byla ulita v kadlubu[23]). Jiný závěsek v podobě brousku (č. 26.) rovněž po jedné straně plochý je trochu poškozen[24]).

Zajímavý jest řetízek (č. 23.) z malých litých koleček sestavený. Kroužky byly vždy střídavě rozštípány celé do těch navlečeny a tak zručně spájeny, že není tak snadno dnes poznati místo, kde jsou staveny. Každý kroužek byl zvlášť o sobě ulit v podvojmém kadlubu, jak svědčí nespilované hrany a čípky po jejich bocích, řetízek však býval asi velmi dlouho nošen, neboť jednotlivá ohnivka jsou velice vytřená (č. 24.). Těžko dá se určiti

---

[20]) Knoflíků a puklic podobných bylo několik nalezeno v nálezu u Mankovic (Čas olom. muzea 1891 str. 119.) Častěji přicházejí v mohylách jihočeských (Richlý, Ll. č. 18, 20) a velmi často v depôtech uherských. (Hampel, LXXXVII. č. 9, C. č 21, CXII. č. 17—22, CXXV. č. 49—58.)

[21]) Na př. Richlý, XVI. č. 8, LI. č. 8 a j. — Mitth. anth. G. 1893 tab. I. č. 8. — Hampel, LIV. č. 1, LXII. č. 4, LXIII. č. 1, 4 a t. d.

[22]) Die nordische Bronzezeit str. 120.

[23]) Podobný závěsek u Hampla, LIV. č. 9.

[24]) Častěji v Uhrách; Hampel, LIV. č. 4, CIX. č. 32—34.

dnes na jaký způsob býval řetízek ten nošen, poněvadž není znám ani jediný nález podobný a pak nemáme ani řetízek onen úplný; chovám z něho jenom 42 kroužků asi na 5 částí roztržených. Poněvadž však následující (č. 21., 22.—25.) závěsky jakož i předešlé (č. 30., 26.) jsou z téže směsi kovové ulity, podobá se, že nosen býval na hrdle nejen jako okrasa plná závěsků velmi zvučných a ozdobných, nýbrž snad i jako „necessaire“ velmi praktický, nebo část zavěšených cetek měla i svůj úplně odůvodněný účel; tak považuji čís. 22. a 30. za škrabadla, nástroje člověku pravěkému nezbytné, čís. 21. za břitvu původně tvaru měsíčkovitého nyní valně vytřenou a opotřebovanou stálým přibrušováním, jak ostatně i závěsný kruh silně vyhlodaný svědčí o dlouholetém užívání.

Číslo 25. jest závěsná cetka, jaké z bronzu hojně přicházejí v Uhrách[35]), čís. 31. jest půlměsíček také z bílého kovu ulitý a dole proraženou dírkou opatřený. Podobných půlměsíčků bronzových a něco větších vykopal jsem na žárovém pohřebišti u Moskovic několik. Jaký byl jejich účel, zůstává mně záhadou.

Jak ze stručného popisu jednotlivých předmětů z nálezu Sazovského zřejmo, jest větší část těch věcí opotřebována; ač jsou mnohé z nich dosti zachovalé nebo jinak ani neporušené, přece jsou buď nedokonale ulity nebo nevypracovány, zkrátka jsou to předměty potulným kovolitcem dílem po kraji vyměněné a ostatní z jeho výrobků jako méně podařené (tedy pro směnu, k prodeji se nehodící) vybrané a mezi material kovolitecký uschované.

Podle četných předmětů, jakých opravdu jenom větší počet se posud v nálezech uherských vyskytá, soudím, že kovolitec ten nebyl člověk domácí, nýbrž že k nám přišel nebo přicházel se zásobami zboží uherského.

Pokud se týká určení časového, jsou tu vodítkem buď jednotlivé předměty jinde už a za jiných okolností nalezené (bronzová kolečka s popelnicemi a jehlicemi s massivními hlavicemi i tělem, srpy a sekerky, také náramky) anebo celé nálezy s podobnými předměty (na př. Slatěnice, Mankovice, Žárovice a j. hlavně v Čechách: Lžovice a j. a v Uhřích: Sajó-Gömör, Rimavská Sobota, Lazárpatak a j.). Nálezy uherské a české přikládají se době bronzové, naše nálezy domácí jsou datovány různě. Na př. depôt u Žárovic shoduje se úplně s nálezem Lžovickým, bylo by ho tedy klásti do doby bronzové. Nález Mankovský datován počínající dobou hallštattskou, nález Slatěnský pak dobou hallštattskou.

Myslím, že datování toto jest jen potud správné, pokud se vlastně „hallštattskou“ periodou míníval pokrok kultury bronzové okolo 500 roků př. Kr., tedy přibližné určení časové, avšak nikoliv pokud by se týkal kultury samé. Neboť tři depôty naše (Slatěnice, Mankovice i Sazovice) nemají téměř ani jediného předmětu s vykopaninami Hallštattskými společného, jest tedy správnějším datovati je do mladší doby bronzové.

---

[35]) Hampel, LXII. č. 2.

Lid na Vyzovsku.

Popisuje **Edvard Peck.**

XII. Písně.*)

Z Lipy. 1.

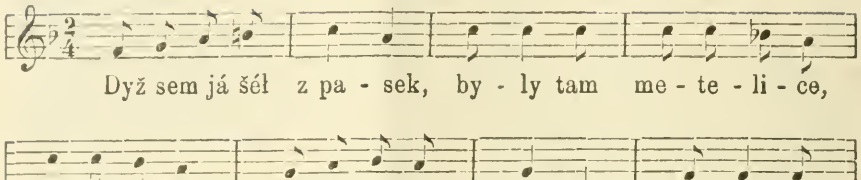

Dyž sem já šél z pasek, neplačte vy o mne,
byly tam metelice, vy pasecké děvčice.

Z Lipy. 2.

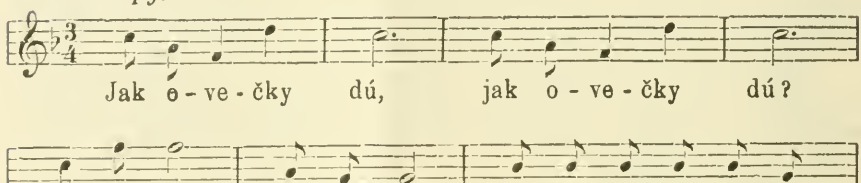

Jak ovečky dú? ono mně poběhne
Jak kerá! za něma.
Já si kúpím jehně,

Ze Zadveřic. 3.

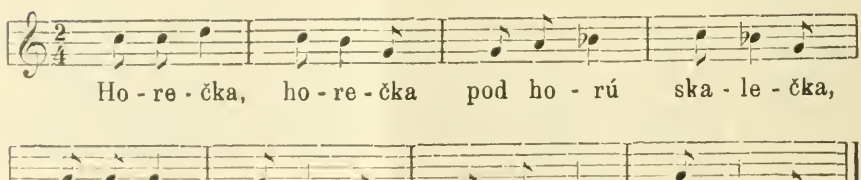

*) R. 1884 vydal jsem samostatnou sbírku valašských národních písní, obsahující 245 čísel. Tuto zaznamenávám 38 písní, jež jsem po té sebral a v jiných sbírkách nenašel.

1. Horečka, horečka,
pod horú skalečka,
nepúščaj, céreczko,
do dvora synečka.

2. Co bych nepustila,
dyž on pěkně prosí:
Otevri céreczko,
povíme si cosi!

3. Jak mu otevřela,
on ju pěkně objál:
Tu máš, milá, ten dar,
co sem ti slibovál!

4. Bože mi daj ten dar,
co se mi v noci zdál:
černojoký synek
pod naším oknem stál.

5. Cernojoký synek,
měl on jméno Janek,
a on mi zavoněl
jako marijánek.

6. Janíčku, Janíčku,
voňavý hřebíčku,
jak ty's mi zavoněl
v tom čirém políčku!

7. Zavoněl-i sem ti,
vonět budu ešče,
chodíval-i sem k vám,
chodit budu ešče.

8. Bože mi daj synka,
co na cimbál břinká,
Bože mi daj toho,
co má peněz mnoho!

9. Co by mi nefajčil,
s inýma netančil,
pálenky nepíjál,
co by mne nebíjál!

Ze Zadveřic. 4.

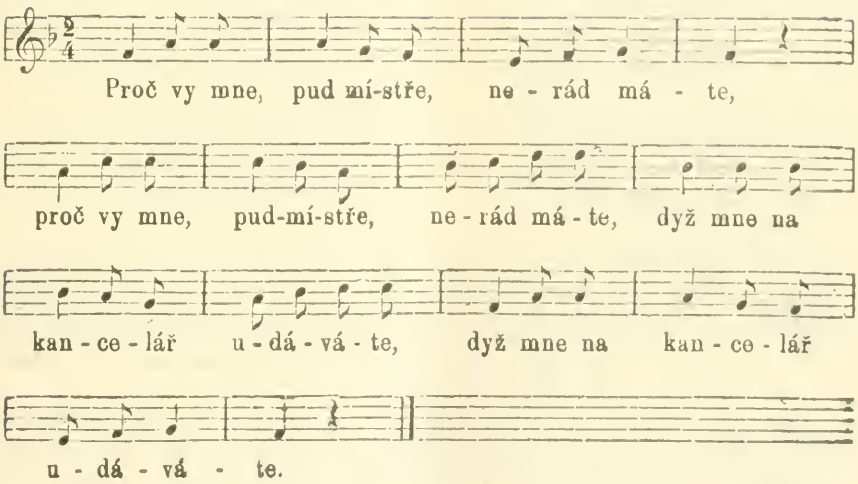

1. Proč vy mne, pudmístře, nerád máte,
dyž mne na kancelář udáváte?

2. Neudávajte mne, já sám půjdu,
ja tam na vás všecko požaluju!

3. Jak vy hospodaříte s horami,
že jich všecky chcete sebrat sami.

4. Lesti se tam jaká tráva zdaří,
propijete všecko s pasekáři.

5. Lesti je tam jaká trocha lístí,
ten vy už máte v listníkoch jistý.

6. Seberete všecky hrubé bučky
a druhým dáváte jen obrúčky.

7. Naděláte sobě světidláky
a druhým dáváte jen obláky.

8. Dyž to na vás nekdo požaluje,
pan hejtman vás všecky zpokutuje!

Ze Zadveřic. 5.

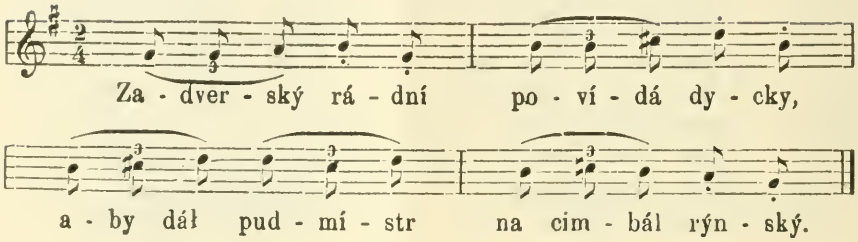

1. Zadverský rádní
povídá dycky,
aby dál pudmístr
na cimbál rýnský.

2. Co by ho nedál,
co mu to vadí,
šak jeho ženička
mu hospodaří.

3. Zadverský rádní
pokradl oves,
pudmístr ho súdil:
Kde's ho dal, pověz!

4. To nebýl oves,
krapka ječmeňa,
šak ho pudmístrová
na hody mlela!

Ze Slopného. 6.

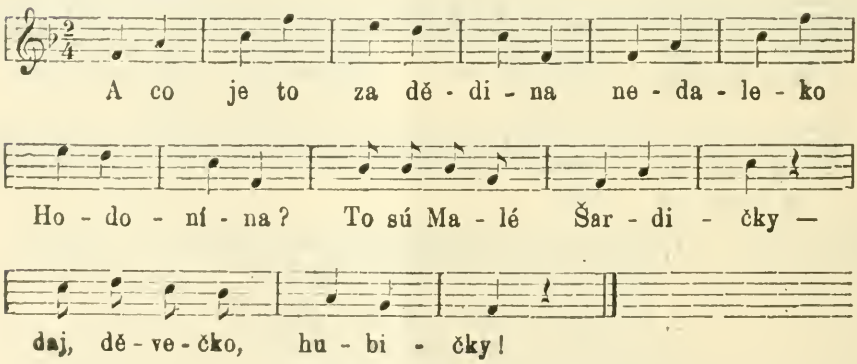

1. A co je to za dědina
nedaleko Hodonína?
To sú Malé Šardičky —
daj, děvečko, hubičky!

2. A já ti hubičky nedám,
protože ťa ráda nemám —
přiď, synečku, zítra k nám,
věru já ťa ráda mám!

Z Val. Klobúk. 7.

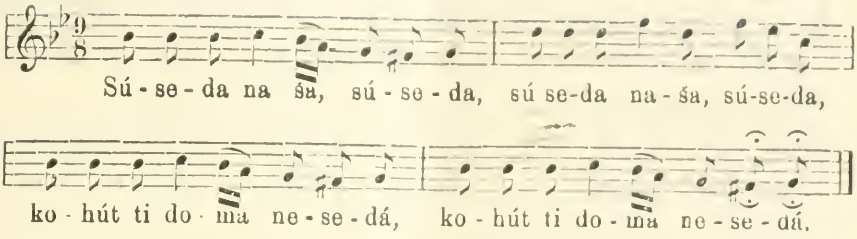

1. Súseda naša, súseda,
kohút ti doma nesedá.

2. Daj sa mu žita nazobat,
bude ti doma sedávat.

3. Jak sa on žita nazobál
už potom doma sedával.

Z Polanky. 8.

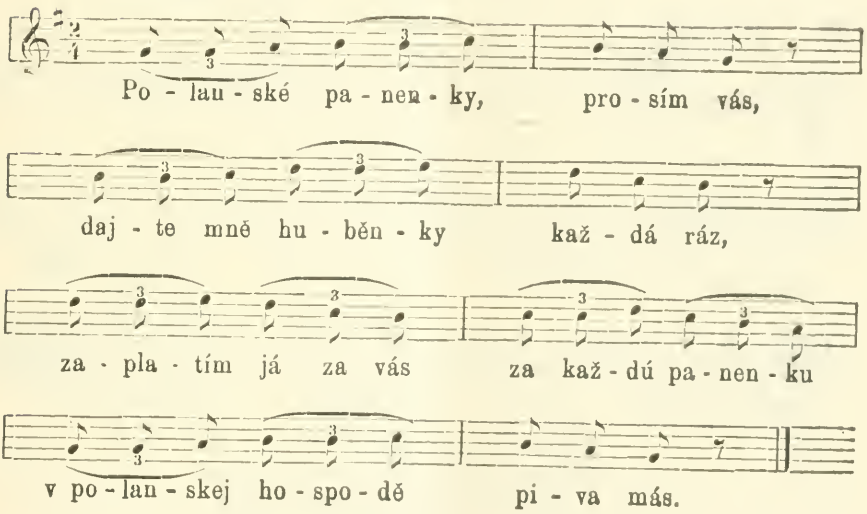

Polanské panenky, prosím vás,
dajte mně huběnky každá ráz,
zaplatím já za vás za každú huběnku
v polanskej hospodě piva más.

Z Polanky. 9.

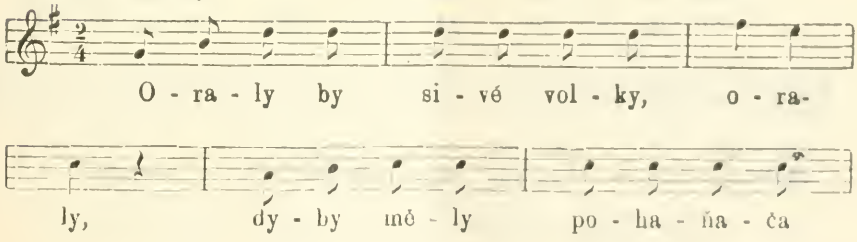

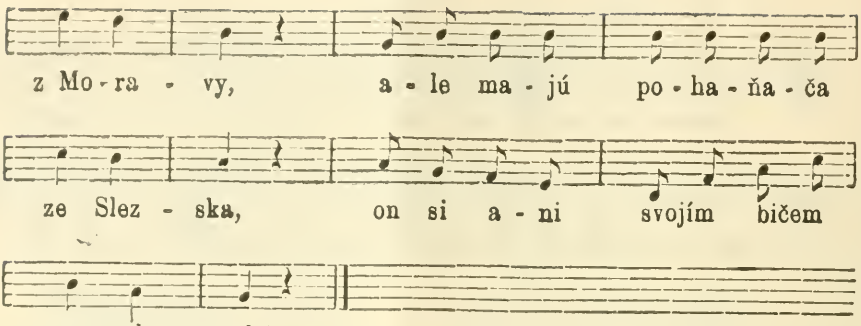

Oraly by sivé volky, oraly,
dyby měly pohaňača z Moravy,
ale majú pohaňača ze Slezska,
on si ani svojím bičem nepleská.

Z Polanky. 10.

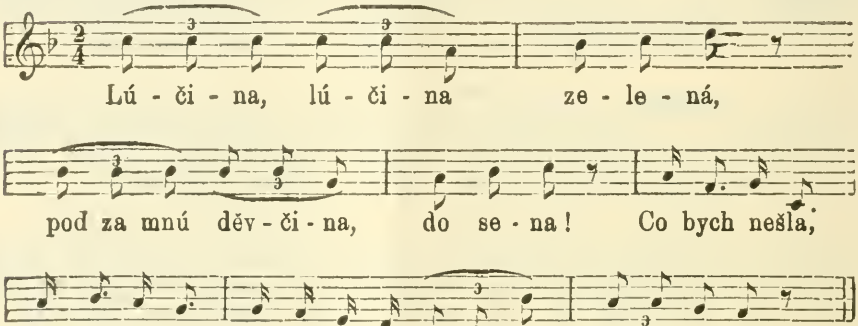

Lúčina, lúčina zelená,
poď za mnú, děvčina, do sena!
Co bych nešla, šak su švarná,
nebude ťa, synečku, haňba za mňa!

Z Polanky. 11.

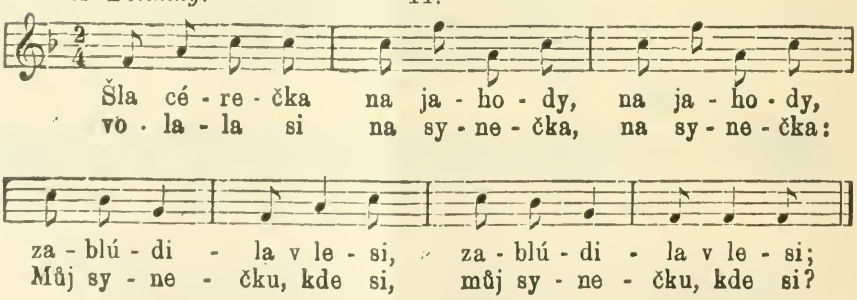

Sla cérečka na jahody, volala si na synečka:
zablúdila v lesi; Můj synečku, kde si?

Z Polanky. 12.

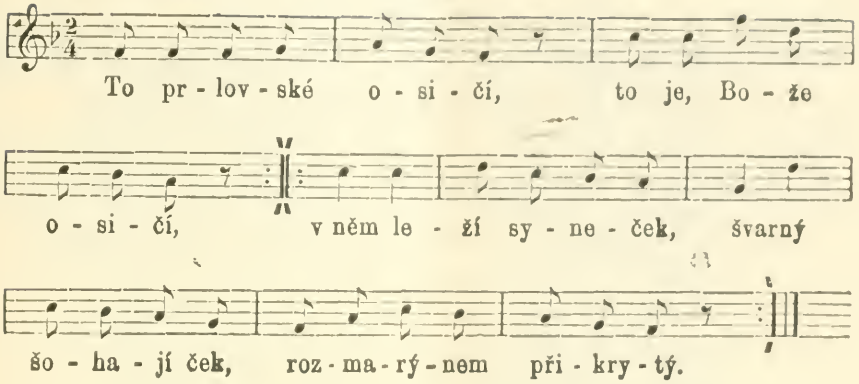

1. To prlovské osičí,
to je, Bože, osičí,
v něm leží syneček,
švarný šohajíček,
rozmarýnem přikrytý.

2. Běž, má milá, běž k němu,
zoptaj sa ho, co je mu!
Bolí ho hlavěnka,
švarného synečka,
potřebuje dochtorů!

3. Jak dochtoři přijeli,
hneď synečka uznali:
dyby měl holčičku
na malú chvílčičku,
hneď by byl uzdravený.

Z Polanky. 13.

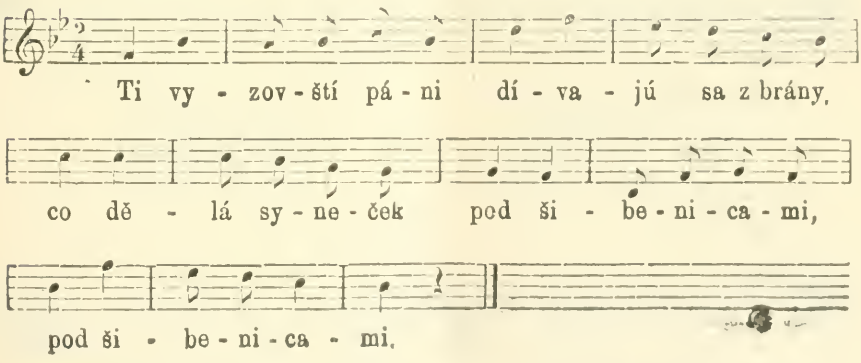

1. Ti vyzovští páni
dívajú sa z brány,
co dělá syneček
pod šibenicami.

2. Co by dělál, visí,
dyž zavinił, musí,
zmokla mu košulka
od studenej rosy.

3. Nezmokla mu ona
od rose studenej,
než mu ona zmokla
od krvi červenej.

14.

(Zpívá se jako: „Ti vyzovští páni“).

1. Košulenka bílá,
hore krajem šitá,
šila ju má milá,
dyž neděla byla.

2. Dyž ju vyšívala,
pěkně si zpívala;
jak ju došívala.
smutně zaplakala.

3. Košulenka bílá
na břehu ležela —
nač sa's milý, kúpál,
dyž byla neděla?

4. Já sem sa nekúpál,
já sem koně brodíl,
můj vraný koníček
do vody mne shodíl.

5. Do vody, do vody,
do tej hlbočiny,
že sem si nevšímł
chudobnej děvčiny.

6. Chudobná děvčina
pro Boha prosila:
Vem si mne, synečku,
co bych neslúžila.

7. Já si ťa nevezmu,
nedajú mi naši,
že sa tvá rodina
vysoko vynáší.

8. Vysoko vynáší,
široko sa nese,
taková panenka
nešikuje mně se.

Z Ubla.

15.

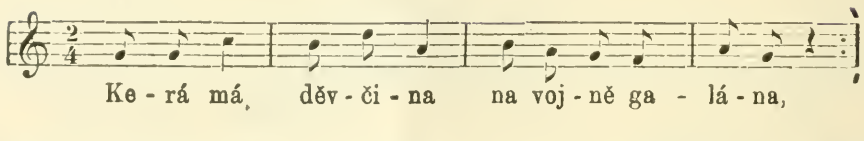

1. Kerá má děvčina
na vojně galána,
nech sa ide dívat
do měsíčka z rána.

2. Bude-i krvavý,
bude porúbaný;
bude-i zmodřalý,
bude pochovaný.

Z Uble.

16.

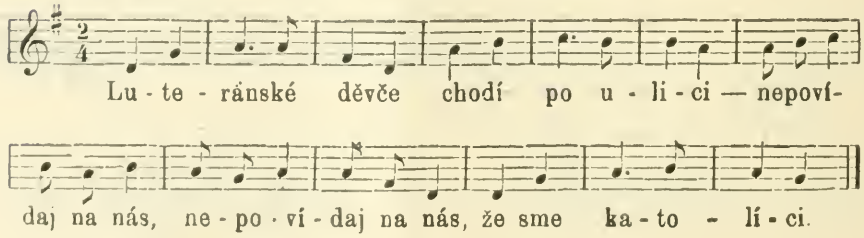

1. Luteránské děvče
chodí po ulici —
nepovídaj na nás,
že sme katolíci.

2. Já bych sama ráda
katoličkú byla,
dyby mi maměnka
moja dovolila.

3. Ale mi maměnka
dovoliti nechce,
tož já mosím ostat
luteránské děvče.

Z Ubla. 17.

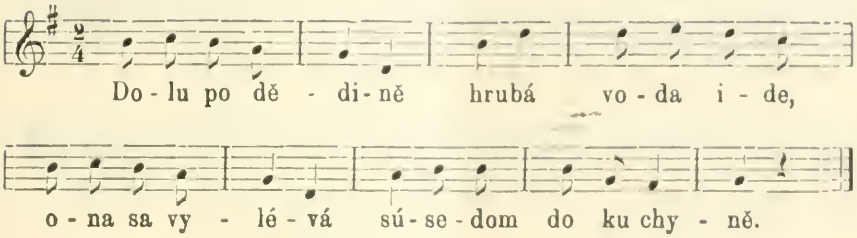

1. Dolu po dědině
hrubá voda ide,
ona sa vylévá
súsedom do kuchyně.

2. Cérečka vylévá,
synečeka sa dívá:
Nedívaj se na mňa,
než poď vylévat za mňa!

3. Čem bych já vylíval,
šak sem nenalíval,
ale je mi líto,
že sem k vám chodíval!

4. Není mi tak líto,
jaká je to škoda,
že sem zedral čižmy,
za cérečkú choďa!

Z Ubla. 18.

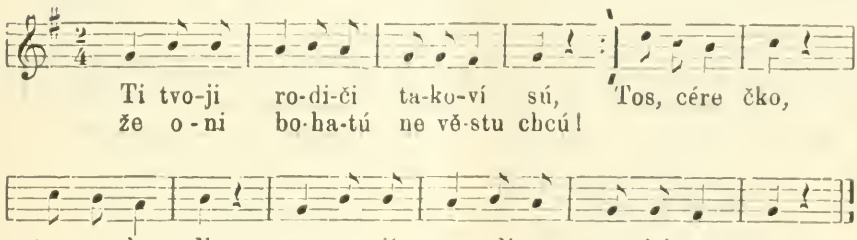

1. Ti tvoji rodiči takoví sú,
že oni bohatú nevěstu chcú!
Tos, céřečko, tos uhodla,
ty mojím rodičom nejsi rovna!

2. Můj milý tatíček v hrobě leží,
on mi tých toralů nevyloží;
má maměnka je chudobná,
ona mi tých peřin nenajednú!

Z Ubla. 19.

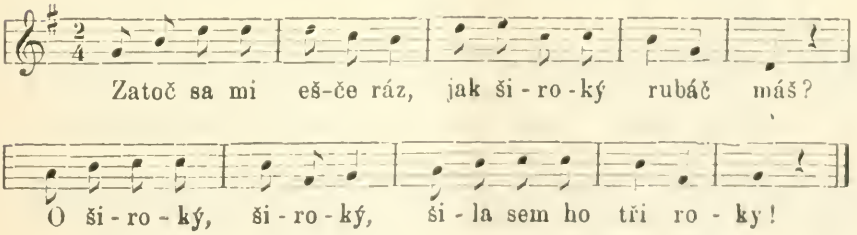

Zatoč sa mi ešče ráz,
jak široký rubáč máš?

Oj, široký, široký,
šila sem ho tři roky!

Z Ubla. 20.

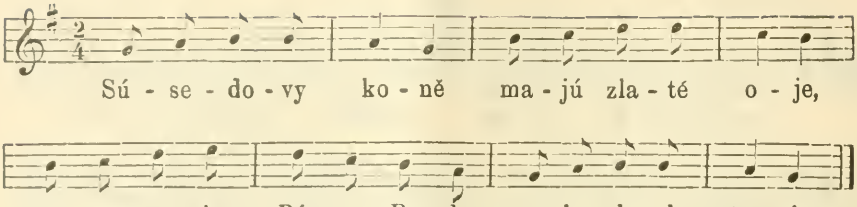

1. Súsedovy koně
majú zlaté oje,
pros, cérečko, Pána Boha,
aby byly tvoje.

2. Súsedovy koňky
majú zlaté caňky
a pobočky damaškové,
hedbávné prostranky.

3. Súsedovy koně,
to by byly koně,
dyby ony chodívaly
pro synečka k tobě.

4. Pro synečka k tobě,
pro oves na hůru,
byly by to, Bože, koně,
dyby měly vůlu.

Z Ubla. 21.

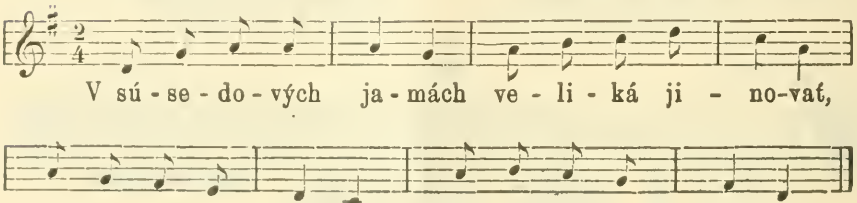

1. V súdových jamách
veliká jinovať.
starala sa milá,
kde bude zimovať.

2. Majú ti súsedé
veliké izbisko,
tu bude, má milá,
tvoje zimovisko.

3. Dybych já věděla,
kde já budu bývat,
chodívala bych tam
užice umývat.

4. Užice umývat,
postelenku stlávat,
abych já věděla,
kde já budu spávat.

5. Dybych já věděla,
kde budu nevěstú,
chodívala bych tam
umětávat cestu.

Z Ubla. 22.

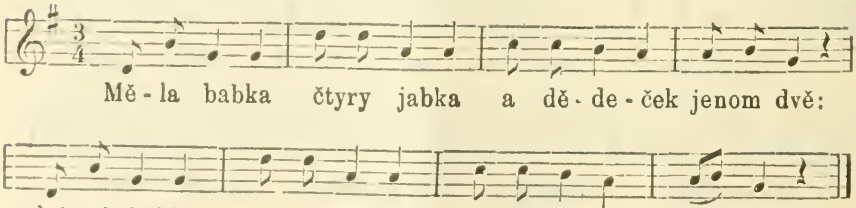

Měla babka čtyry jabka
dědeček jenom dvě:
Daj mi babko jedno jabko,
budeme mět stejně!

Z Ubla. 23.

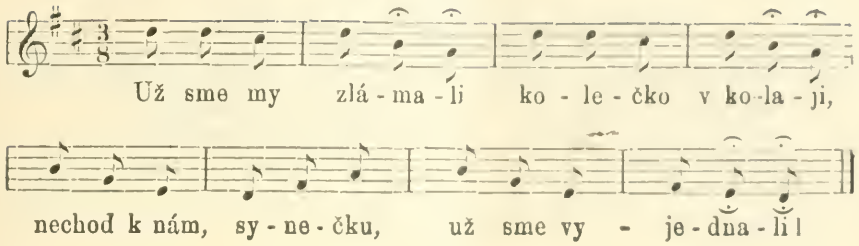

1. Už sme my zlámali
kolečko v kolaji,
nechoď k nám, synečku,
už sme vyjednali!

2. Dyž ste vyjednali,
ja nech si ta majú,
šak ešče v Moravě
céréčky chovajú!

Z Ubla. 24.

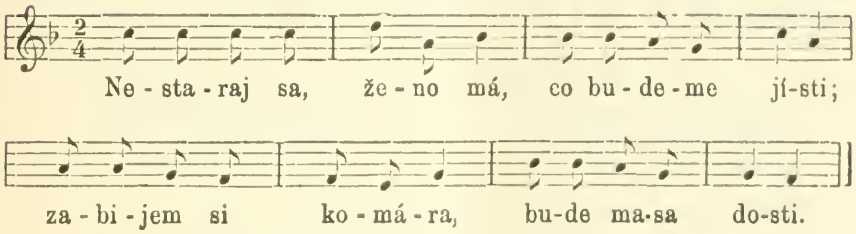

1. Nestaraj se ženo má,
co budeme jísti;
zabijem si komára,
bude masa dosti.

2. Jednu kytu upečem,
druhú uvaříme;
nestaraj sa ženo má,
dobře sa najíme.

25.

(Zpívá se jako „Nestaraj se, ženo má“).

1. Na kopečku stromeček,
pod kopečkem lúka,
nemožu já zapomět
na svého Hamrlka.

2. Na kopečku stromeček,
pod kopečkem jedla,
moja milá, rozmilá,
proč's tak hrubě zbledla?

3. Na kopečku stromeček,
pod kopečkem střešňa,
moja milá, rozmilá,
proč si ludom směšná?

4. Na kopečku stromeček,
pod kopečkem višňa,
moja milá, rozmilá,
proč si ty tak pyšná?

5. Na kopečku stromeček,
pod stromečkem léska,
moja milá, rozmilá,
proč si ty tak hezká?

6. Na kopečku stromeček,
pod kopečkem dúbí,
moja milá, rozmilá,
proč sa mi tak lúbí?

26.

(Zpívá se jako „Nestaraj se, ženo má“).

1. Zpívala bych, zpívala,
ale nemám noty,
ukradli mi ju ševci,
ušili z ní boty.

2. Plakala bych, plakala,
ale sa mi nechce,
šla bych domu, bójím sa,
potkala bych ševce.

Z Ubla. 27.

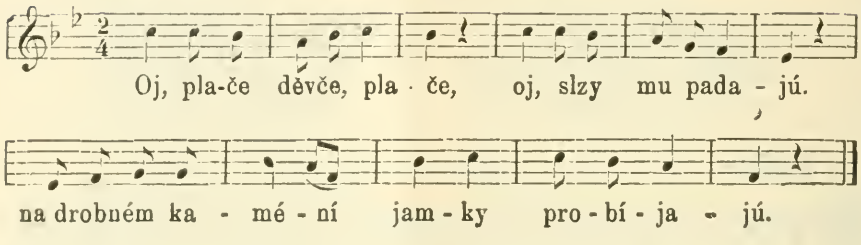

1. Oj, plače děvče, plače,
oj, slzy mu padají,
na drobném kamení
jamky probíjají.

2. Oj, neplač děvče, neplač
oj, netrýzni svých očí,
nebylo to ve dně,
než to bylo v noci.

3. Oj, co by ťa, synečku,
oj, popadla hodonka,
co by ti trvala
do půl sedma roka.

4. Oj, do půl sedma roka,
oj, zrovna sedum roků,
až ti budú pršat
červi z tvojích boků.

Z Ubla. 28.

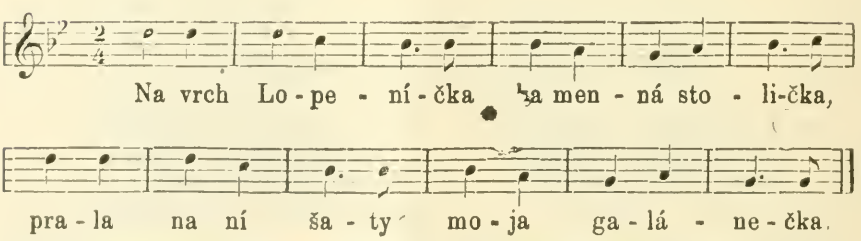

1. Na vrch Lopeníčka
kamenná stolička,
prala na ní šaty
moja galánečka.

2. Jak ty šaty prala,
žalostně plakala:
Dybych ťa, šohajku,
nebyla poznala!

3. Nebyla poznala,
ani neviděla,
dybych byla radši
do vody skočila!

4. Do vody, do vody,
do tej hlbočiny,
co by sa nade mnú
klokoče točily!

Z Ubla.

29.

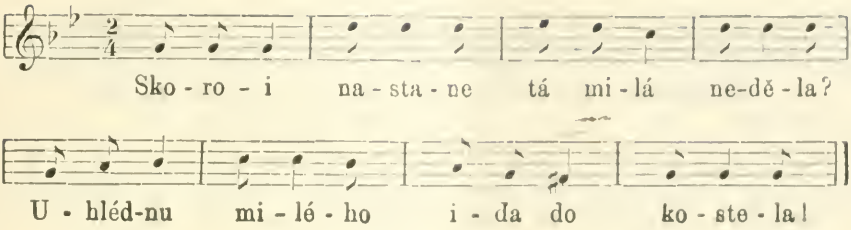

1. Skoro-i nastane
tá milá neděla?
Uhlédnu milého
iďa do kostela!

2. V kostele ho néni
ani za oltářem:
on pase koníčky
za zeleným hájem.

30.

(Zpívá se jako „Skoro-i nastane tá milá neděla“).

1. Jahoda, jahoda,
jahodové býlí,
nečut k nám synečka —
snáď mi ho zabili!

2. Dyby mně mojeho
milého zabili,
hneď by mně fěrtůšek
na modro barvili.

31.

(Zpívá se „tú samú notú“).

1. Hore dolu chodíl,
na grmle grmlovál:
Pověz mně, synečku,
komus to zdurovál?

2. A já sem zdurovál
svojí galáneče,
prvej mě chťévala,
včilej mě už nechce!

Některé svatební popěvky z Ubla.

32.

Ženichova družina zpívá u zavřených dveří domu nevěstina:

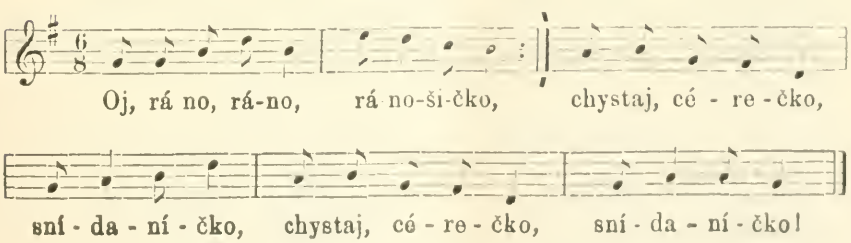

1. Oj, ráno, ráno, ránošičko,
chystaj, cérečko, snídaníčko!

2. Oj, ráno, ráno, kde sa vzalo,
ešče sa děvče nenaspalo!

33. *Item*:

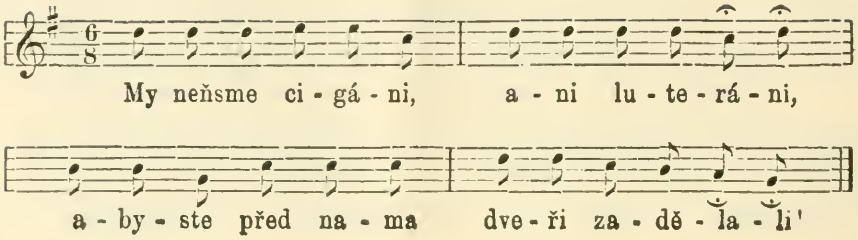

My neňsme cigáni,
ani luteráni*),
abyste před nama
dveři zadělali!

34. *V izbě u nevěsty.*

(Zpívá se jako „Oj, ráno, ráno, ránošičko").

1 Stroj sa, cérečko,
stroj sa s námi,
pojedeme my
na zdávání.**)

2. Už sú koníčky
zapřížené,
dolu dědinú
obrácené.

3. Stroj sa, cérečko,
k děkování
svojím rodičom
za chování.

4. Že oni tebe
vychovali
a vychovaja
darmo dali.

35. *Jeď a Jasenní.*

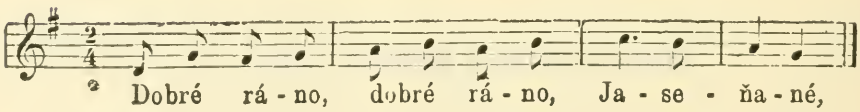

1. Dobré ráno, dobré ráno,
Jaseňané,
zkázali vás pozdravovat
ti Ublané.

2. Zkázali vás pozdravovat
na velice,
abyste jim nachystali
slivovice.

3. Dobré ráno, dobré ráno,
Jaseňanky,
zkázaly vás pozdravovat
ty Ublanky.

4. Zkázaly vás pozdravovat
na velice,
abyste jim nachystaly
čočovice.

*) Anebo: My jsme luteráni.

**) Z Ubla do Jasenné.

36. *Při zavíjačce.*

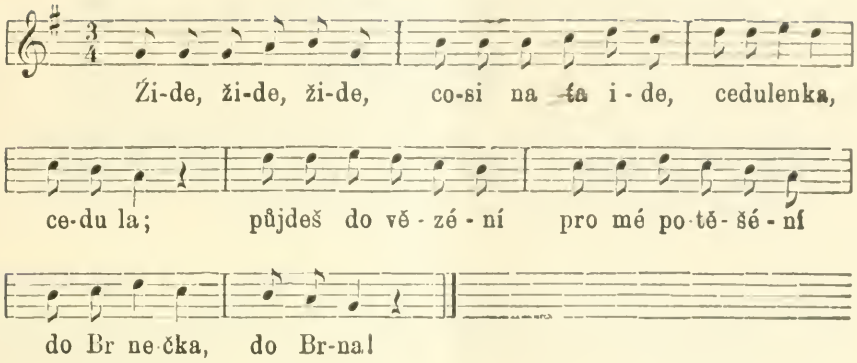

Žide, žide, žide,
cosi na ťa ide,
cedulenka, cedula;
půjdeš do vězení
pro mé potěšení
do Brnečka, do Brna!

37. *Jiná při zavíjačce.*

(Zpívá se jako: „My nejsme cigáni“).

1. Užívaj, cérečko,
užívaj slobody,
jako užívala
ryba bystrej vody.

2. Už je tej slobody,
už je jí na mále,
jako tej rosičky
na zelenej trávě.

3. Už je tej slobody
už je jí malučko,
jako tej rosičky,
dyž svítí slnečko.

38. *Item jak ju zavíjají.*

(Zpívá se jako: „Oj, ráno, ráno, ránošičko“).

1. Daj nám, synečku,
daj nám vína,
dá tobě Pán Bůh
na rok syna!

2. Oj, syna, syna,
lebo céru,
a budeš tom rád,
na mú věru!

Denary údělných knížat moravských.

Píše In. Lad. Červinka.

(Pokračování.)

Úděl Brněnský.

Konrad I.

Třetí syn Břetislava I. a Juditin. Údělný kníže Znojemský 1054—1056, po druhé 1058/6—1061; Brněnský i Znojemský 1061—1090, po druhé 1090—1092 $^{14}/_{1}$. Vévoda český 1092$^{20}/_{1}$ - $^{8}/_{9}$. Zemřel 1092$^{8}/_{9}$. Manželka: Vilburga z Teglink.

Všechny mince Konradovy mají zubaté okraje.

85.

214. L : SVCVRИOVHƆ (Chuonradus = Konrad). V hlad. oblouku dvěma body ukončeném postavička se svislýma rukama.

R.: SCSPE TRVƧ (Scs Petrus). Postava s dlouhým křížem v pravici.

Denar; 15½ mm., 690—710 mgr. Hlina, Slané, Rakvice. Kupido 1868 č. 10. — Donebauer 339.

215. L.: SARDVИOAHƆ j. d. — R : SCSꟼƎ TRVS j. d.
Pam. XIII, tab. XXX. č. 13. — Kupido 1888. č. 76.

216. L : SVDΩAИOVHƆ j. d. — R.: SCSPE TRV j. d.
Boček 1847 č. 3.

217. L.: ꟽADVDИCAHƆ j. d. — R.: ꟽTCT ΓCꟽ j. d.
Boček 1847 č. 4. — Pam. III., tab. XX. č. 23.

218. L : CHVCИRAƆVS j. d. — R.: SCSPE TRVS j. d.
Berl. Bl. typ. X. č. 10. — Donebauer 340. — Fiala 686.

219. L.: j. d. — R.: SCSP ETRVS j. d.
Berl. Bl t. X. č. 4 — Fiala 680.

220 L : CHVONRAƆVS j. d. — R.: SCSPE TRVS j. d.
Berl. Bl. t. X. č. 4. var. — Fiala 679.

221. L.: CHVИRAƆVS j. d. — R : SCPE TRVS j. d.
Berl. Bl. t. X. č. 3. — Fiala 678.

222. L.: CHAONꟼVƆAS j. d. — R : SCSPE TRVS j. d.
Berl. Bl. t. X. č. 15. — Fiala 691.

223. L.: CHVOИDAƆVS j. d. — R.: j. d.
Berl. Bl. t. X. č. 11. — Fiala 687.

224. L.: CHVƆИRAƆV j. d. — R.: SCꟼƎ TRVS j. d.
Luschin 18 — Kupido 1888 č. 75.

225. L : CHVCИRAƆVS j. d. — R.: SCSꟼƎ TRVS j. d.
Berl. Bl. t. X. č. 7. — Donebauer 341. — Fiala 683.

226. L.: CHVCꟽRAƆVVS j. d. — R.: SCSꟼƎ TRV j. d.
Berl. Bl. t. X. č. 12. — Fiala 688.

227. L.: CHVƧNRADVS j. d. — R : SCSꟼƎ TRVS j. d.
Berl. Bl. t. X. č. 13. — Fiala 689.

228. L.: +AꟽATA ꟻNΓ⊆ j. d. — R.: ꟽƆTƆ Γ⊆ꟽ j. d.
Donebauer 342.

229. L.: ꟽATAꟼNAƆ j. d. — R : ꟽTƆT A ꟻ. j. d.
V mé sbírce.

230. L.: CV+CAИꟼATS j. d. — R.: ꟽAꟼT — CTA j. d.
Berl. Bl. t. X. č. 2. — Fiala 677.

231. L.: ꟽATAHACA+ j. d. — R.: ꟽAƆTOAC j. d.
Berl. Bl. t. X. č. 5. — Fiala 681.

232. L.: ꝏATACHAAC j. d. — R.: ꝏAT CAS j. d.
Berl. Bl. t. X. č. 6. — Fiala 682.

233. L.: CA+ꝏANꝏATꝏ j. d. — R.: ꝏACT ꝏVꝏ j. d.
Berl. Bl. t. X. č. 8. — Fiala 684.

234. L.: CA+ꝏAHCATS j. d. — R.: ꝏACT CAꝏ j. d.
Berl. Bl. t. X. č. 14. — Fiala 690.

235. L.: ꝏA I ASNATC j. d. — R.: ꝏATOAꝏ j. d.
Fiala 694.

236. L.: CHVOHRAꝏV j. d. — R.: SCSꝏꝏ TRVS j. d.
Berl. Bl. t. X. č. 9. — Fiala 685.

86.

237. L.: SADVDMO · II) (Chuomdadus Konrad). V hlad. obv. poprsí s dlouhým kopím v pravici.

R.: SΠE . A . . Postava s dlouhým křížem v pravici. Hrubá práce.

Denar; 16 mm. 550 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXX. č. 14. — Kupido 77. — Luschin 18, 2. druh. — Fiala 693.

87.

238. L.: +DVꝏONOCXVꝏ (Dux Conorad). V hladkém kruhu poprsí na trůnu.

R.: +SCS ЬEJLꝏAS (Scs. Petrus). V hlad. kruhu hlava s vévodskou korunou.

Denar; 14—15½ mm., 480—690 mgr. Hlina, Slané, Rakvice. Kupido 1868. č. 9.; Berl. Bl. tab. LIX. č. 12; Num. Zeitschr. XVIII. str. 336. — Donebauer 343.

239. L.: +ꝏꝏAꝏ=NA ꝏ j. d. — R.: ꝏΓAꝏTEꝏꝏꝏ j. d.
Donebauer 344.

240. L.: +ꝏAA=ꝏETꝏ j. d. — R.: +CAATꝏEꝏ j. d.
Donebauer 345.

241. L.: +ꝏAANꝏEꝏ j. d. — R.: +ꝏAATCEꝏ j. d.
Donebauer 346.

242. L.: +ꝏAACTEAꝏ j. d. — R.: +DAA=CEATꝏ j. d.
Pam. XI. str. 381.

243. L.: +AꝏHΣꝏTꝏ j. d. — R.: AAꝏTEꝏꝏ j. d.
Luschin 19 d. — Fiala 696.

244. L.: +ꝏITꝏꝏIHZΓꝏ j. d. — R.: ꝏVTAꝏTEꝏꝏ j. d.
Vlast. mus. spolek. olom.

245. L.: +DANTꝏΓEꝏ j. d. — R.: +ꝏAATEꝏꝏ j. d.
Ve sbírce p. Haislově.

246. L.: +DΓAHEꝏꝏ j. d. — R.: +ꝏΓΓTꝏEꝏ j. d.
V mé sbírce.

247. L.: +ꝏAANΣꝏTꝏ j. d. — R.: AAꝏTECꝏ j. d.
Luschin 19 c. — Fiala 695.

248. L.: +CAA=ꝏEATꝏ j. d. — R.: +CAAꝏTEAꝏ j. d.
Pam. XIII., tab. XXX. č. 16. — Luschin 19b.

249. L.: +ꝏAAHꝏ Eꝏ j. d. — R.: +ꝏAATCEꝏ j. d.
Luschin 19a.

250. L.: +ꝏ+AOHOꝏꝏ j. d. — R.: +ꝏAAꝏTꝏꝏꝏ j. d.
Boček 1839 č. 1. a Wellenheim 12088 přiřknuli denar tento Spytihněvovi I. (!!)

251. L.: AOIꝏCOꝏXC j. d. — R.: SAꝏA+ꝏSC j. d.
Kupido 1888. č. 78.

252. L : +ÐƎ=DTΛ∞ j. d. — R.: +ΛŪNŪEŪ∞ j. d.
Ve sbírce p. Sommrově.

253. L.: +∞VEÞHVV j d. — R.: ƆΛƎTΛΛƆ+ j. d.
Fiala 697.

254. L.: +ƆVTΛƆH=TC j. d. — R : ₒΛT.ƆTCƆ∞ j. d.
Fiala 698.

255. L : ƆI+VBONOCXY j. d. — R.: SVЯTƎЯSƆS+ j. d.
Berl Bl. t. IX. -- Fiala 699.

88.

256. L.: (+CDH: ⁝ •+) SVDAR (Conradus). V perl. obv. dvě vížky, mezi nimi dlouhý kříž; v polích po bodu.

R : SDE RAS (S. Petrus; kříže na poslední věži použito za T do opisu). Chrám o třech věžích, z nichž prostřední vyšší a křížem opatřena jest.

Denar; 16½ mm., 640—780 mgr. Ivančice, Slané. — Donebauer 347. — Kupido 1870 str. 150.

257. L : CHOR : : +ƆVDΛ∞C+ j. d. — R : ∞ ЯE+RV∞ j. d.
Boček 1847 č. 5. — Berl. Bl. č. 4. — Fiala 701.

258. L.: CHƆR⁚+)VDASC+ j. d. — R.: SƆE RVS j. d.
Fiala 702.

259. L : ЯOHƆ+SVƆA+ j. d., jenom bez teček.
R.: SVЯ+ƎdS j. d.
Berl. Bl. č. 5. — Fiala 703.

260. L.: CONROADVS j. d. — R.: j. d.
Berl. Bl. č. 6. — Fiala 704.

261. L.: COROAƆE IL j. d. — R.: j. d.
Berl. Bl. č. 7. — Fiala 705.

262. L. CHOR ⁝• +DVDASC+ j. d., jen zase body nad vížkami.
R : j. d.
Berl. Bl. č. 8. — Fiala 706.

263. L.: CHOR ⁝• +ƆVƆASC+ ⁝•⁝ j. d. — R.: j. d.
Berl. Bl. č. 9. — Fiala 707.

264. L.: j. d., jen na konci opisu ⁝ • a u vížky s boku tečka. — R.: j. d.
Berl. Bl. č. 10. — Fiala 708.

265. L.: j. d., jen u vížky tečky dvě. — R.: j. d.
Berl. Bl. č. 11. — Fiala 709.

266. L.: (+ ⁝•⁝ ЯOH)+)ΛƆVƧ j. d. — R.: j. d.
Boček 1847 č. 6. — Pam. III., tab. XX. č. 30.

267. L : (+.⁝. ƆHƆ+) SVƆAR j. d. — R.: SVЯ ƎƆS j. d.
Donebauer 348.

268. L : +)VDAS(+CHCR⁝ j. d. — R.: SVƎ ЯƆS j. d.
Donebauer 349.

269. L : (+C—ƆR•.•+)VDAS j. d. — R.: SAЯ ƆDS j. d.
Donebauer 350.

89.

270. L.: DNRDACV∞ZƎ (Cunradus) j. č. 256. — R : SDE RVS (Sv. Petr) j. č. 256., jenom na postranních vížkách ⳩.

Půldenar; 14—15 mm., 380—610 mgr. Slané, Rakvice. — Boček 1847 č. 8. — Pam. III., tab. XX. č. 28. a 29; XIII., tab. XXX. č. 17. — Luschin 20 b. — Kupido 1888 č. 79. — Donebauer 351—354. — Fiala 710.

271. L.: DИRDAꓷVꝏ ΣƎ j. d.
R: SDE RVꝏ j. d. a ještě na vížkách shora po kuličce.
V mé sbírce.

272. L.: j. d. — R.: ꝏ DE RVꝏ j. d. jen kuliček na vížkách není.
V mé sbírce.

273. L.: ƆИRDACVSƎ j. d. — R: SDE RVS j. d.
Luschin 20 a.

274. L.: DNROAꓷVS▭ j. d. — R.: j. d.
Boček 1847. č 7.

Konrad I. společně s Otou Sličným.

90.

275. L.: +ꓷVϮCONDAT (Dux Conrat). V hlad. obl. poprsí.
R.: OTTOVXꝏDX (Otto dux). V hlad. obl. poprsí s kopím v p., okraje zubaté.
Denar; 15 mm., 680—700 mgr. Hlina, Máslovice. Uh. Brod 1895.*) Donebauer 338.

276. L.: +DVꝏCONDAT j. d. — R.: OTTODVIꝏ+ j. d.
Boček 1847 č. 1. — Neumann č. 70. — Killian 247. — Pam. III., tab. XX. č. 26. a 27. — Kupido 1868 č. 7. — Donebauer 337. — Fiala 667.

277. L.: ꓷVꝏCOИDAT j. d. — R.: OTTOƆVIV+ j. d.
Berl. Bl. str. 131. č. 2. — Fiala 668.

278. L.: j. d. — R.: OTTOCVIꝏ+ j. d.
Berl Bl. str. 131. č. 3. — Fiala 669.

279. L.: j. d. — R.: OTTO DVIꝏ· j. d.
Berl. Bl. str. 131. č. 4. — Fiala 670.

280. L.: j. d. — R.: OTCIOVVꝏ+ j. d.
Berl Bl. str. 131. č. 5. — Fiala 671.

281. L.: +CVꝏCONRAT· j. d. — R.: OTTOVXD j. d.
Berl. Bl. str. 131. č. 6. — Fiala 672.

282. L.: j. d. — R.: OTTOƆV+DX j. d.
Berl. Bl. str. 131. č. 7. — Fiala 673.

283. L.: j. d. — R.: OTTOVXX j. d.
Berl. Bl. str. 131. č. 8. — Fiala 674.

284. L.: DVꝏCONRAT· j. d. — R.: OTTOVXDXꝏ+ j. d.
Berl. Bl. str. 131. č. 9. — Fiala 675.

285. L: +DVꝏCONRAT j. d. — R: +DVꝏOTTO j. d.
Pam. arch XVII. str. 68. Z nálezu Uh.-Brodského.

286. L.: +VOIƆCOHЯAT j. d. — R.: OTTODVXϮDX· j. d.
Berl. Bl. str. 131. č. 10. — Fiala 676.

Společná mince tato vznikla asi v létech 1061., kdy totiž Konrad I. znojemský také po Otu I. v údělu brněnském vládu nastoupil.

II. mezivládí 1090.

91.

287. L: +SCSPETRVS (Scs Petrus=Sv. Petr). Nad hlad. obl. trůnící vévoda s kopím.
R.: +SCSIOHANNES (Scs Johannes=Sv. Jan) V hlad. obv. hlava s vysokou korunou vévodskou. Okraje zubaté.
Denar; 15 mm., 600 mgr — Rakvice.— Pam. XIII., tab. XXXI. č. 52.— Luschin 100. — Kupido 82. — Fiala 878.

*) R. 1895 objeven v poli „Na kútě“ u Uh. Brodu v kulaté nádobce poklad denarů knížete Vratislava II. a jeho bratří Konrada a Oty v počtu asi 280 kusů. (Pam. arch. XVII. str. 67.)

Oldřich.

Nejstarší syn Konrada I. a Vilburgy z Teglink. Údělný kníže Brněnský 1092[20]/[4] až 1097/[10], po druhé 1100—1115/[7], Znojemský 1113[18]/[3]—1115/[7], Zemřel 1115[11]/[11]. Manželka: Adéla z Bilungen.

Mince mají okraje zubaté.

92.

288. L.: +VCRHIRDVO (Oldrichdu=Oldřich kníže.) V hlad. obv. poprsí, vzadu opěradla trůnová.

R : CSPET RAꝏ (Cs Petrus=Sv. Petr). Postavička s dlouhým křížem v pravici.

Denar; 16 mm., 530 mgr. Rakvice. — Luschin 24. — Kupido 86.

289. L : +VVƎN | · RꓷVO j. d. — R.: SVꓤ TƎꟼSƆ j. d.
Pam. XIII, tab. XXX. č. 15.

290. L : +CVO | ꓤNƎƆVV j. d. — R.: j. d.
Pam. XIII. str. 303.

291. L.: +ACEN | RDAO j. d. — R.: j. d.
Pam. XIII. str. 303.

292. L.: +VCEN . | ROVO j. d. — R.: CSPET ꓤAS j. d.
Pam. XIII., tab. XXXI. č. 46.

293. L.: V · ƎN | ꓤꓷVO j. d. — R.: SVꓤ TƎꟼSƆ j. d.
Fiala 882.

294. L.: VCEV · | · ꓷVO j. d. — R : CSPET RAS j. d.
Fiala 883.

93.

295. L.: SꓶƆ | RꓶAꓷO (Odalricus=Oldřich). Budova chrámová o třech věžích, z nichž prostřední a nejvyšší křížem opatřena jest.

R.: ƧWEHEZ | VAƧ (S. Venezluas). V perl. kruhu hlava.

Denar; 16 mm., 550 mgr. Rakvice. — Luschin 23. — Kupido 85.

296. L.: SAƆ | R ꓷꓶ◁S j. d. — R.: + ◁WEHEꓶ | VAS j. d.
Pam. XIII, tab. XXXI. č. 26. — Fiala 881.

94.

297. L.: +SO | ƆRCIVS (Soldrcius = Oldricus) V hlad. kruhu poprsí mezi dvěma křížky.

R.: +SCSƆETRVꝏ (Scs Petrus). Nad hlad. obl. poprsí s kopím v pravici v l.

Denar; 15 mm., 370—560 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXXI. č. 54. — Luschin 25. — Kupido 87. — Fiala 884.

95.

298. L.: +SO | ƆRC | VS (Soldrcius = Oldricus). V hlad. kruhu hlava. — R.: +SCSƆETRVꝏ (Scs Petrus). V hlad. oblouku postava s dlouhým kopím v pravici na l.; v týle bod.

Denar; 15 mm., 350—470 mgr. Rakvice. — Pam. XIII, tab. XXXI. č. 23. — Luschin 26. — Kupido 1888 č. 88. — Fiala 886.

96.

299. L.: +SVLƆꓷ | CVS (Suldricus=Uldricus). V perl. kruhu poprsí mezi dvěma body v l.

R.: SꓤTƎ ꟼSꝏS (Scs Petrs). Postavička s praporem v l.

Denar; 16 mm., 460—600 mgr. — Rakvice. — Pam. XIII., str. 347. — Luschin 27 d. Fiala 889.

300. L.: +SVLDЯ I CVS j d. — R : SCSɑ ERS j d.
Luschin 27 a — Donebauer 424. — Pam XIII., tab. XXXI č 22.

301. L.: j. d. — R : SCSC ERꝏ j. d.
Luschin 27 b. — Fiala 887.

302. L : +SVLDC I CVS j. d. — R.: SCSɑ ERS j. d
Luschin 27 c. — Kupido 89. — Fiala 888.

303. L.: +SVD I PCIVS j. d. — R.: j. d.
Pam. XIII. str. 347.

97.

304. L.: +SO I ORC I VS (Sɔldrcius = Oldricus). V hlad. kruhu poprsí v l.

R.: +SCSƆETRVꝏ (Scs Petrus). V hlad. ob'ouku poprsí; u hlavy v levo křížek.

Denar; 16 mm., 450—550 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXXI. č. 53. — Luschin 28. — Kupido 90. — Fiala 895.

98.

305. L.: +SV I ORC I Oꝏ (Suldrcios=Uldricus). V hlad. oblouku hlava v l. nad trůnem, na něm z boku podkova

R.: +SCS OETRꝏ (Scs Petrs). V hlad. oblouku postavička s dlouhým kopím v pravici.

Denar; 16 mm., 640 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXXI. č. 24. — Luschin 29. — Kupido 91. — Fiala 890.

99.

306. L : +OLDRICVS (Oldricus). V hlad. oblouku poprsí.

R.: +SCSƆETRVS (Scs Petrus). V hlad. oblouku poprsí s křížem v pravici.

Denar; 15 mm., 400 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXXI. č. 49. — Luschin 22. — Kupido 83. — Fiala 880.

Břetislav II

Nejstarší syn Vratislava II. a Adély Uherské. — Vévoda český $1092^{14}/_{9}$ – $1100^{21}/_{12}$. Zavražděn $1100^{1}/_{12}$. — Manželka: Luitgarda Bavorská.

Mince mají okraje zubaté.

100.

307. L : +ACIΣVAVꝏDAꝏ (Acizlaus dux=Břetislav kníže, Br v opise vynecháno). V hlad kruhu poprsí mezi dvěma body.

R.: VƎΛVSSOSWꝏ (Scs Veaus, zkomolené Vencezlaus). Nad perl. obloukem poprsí v pravo s dlouhým kopím.

Denar; 16 mm., 450 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXXI. č 57. — Luschin 12. — Kupido 101. — Fiala 742.

101.

308. L : +SAVAΣIƆVRB (Bracizlaus=Břetislav). V perl. kruhu hlava.

R . ΓƆV ƧZƆCVƧ (Zkomolené Vencezlaus?). V hlad. oblouku poprsí s kopím v l ; v týle bod.

Denar; 15 mm., 520—610 mgr. Rakvice, Bílá Hora. — Luschin 13 a. — Kupido 102. — Donebauer 368.

309 L.: j. d. — R : S I LVSZƆCVS j. d.
Luschin 13 b. — Fiala 745

310. L.: +SAVAZIƆVꓭꓭ j. d. — R.: SГЬVSZЬCVS j. d.
Pam. XIII., tab. XXX. č. 18.

311. L.: j d. — R.: SГЬVSZICJS j. d.
Ve sbírce p. Novákově.

312. L : +S⅂VAZIƆVꓭꓭ j. d. — R.: SГЬVSZЬCVS j. d.
V mé sbírce.

102.

313. L.: +SVAZIƆVꓭꓭ (Bracizlaus). Nad hladkým obloukem poprsí; v levo dlouhý kříž.

R.: SГЬVSZЬCVƧ V hlad. oblouku poprsí s kopím v l.; v týle bod.

Denar; 15 mm., 530 mgr. Rakvice. — Luschin 14. — Kupido 103. — Pam. XIV., tab. XXXII. č. 1. — Fiala 744.

103.

314. L.: +SVAΣIƆVꓭꓭ (Bracizlaus) Nad hlad. obloukem poprsí; v levo dlouhý kříž.

R.: +ƆAЬVAƆΣCꝏ Nad perl. obloukem trůnící kníže v poprsí.

Denar; 15 mm., 430—520 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXX. č. 19. — Luschin 15. — Kupido 104. — Fiala 743.

104.

315. L.: +SAƎΣƆAꓭꓭ (Braczeus). Nad hlad. obloukem postavička s kopím v pravé a praporcem v levé ruce.

R : +SVΔƎΣIƆANꓭ (Vencizlus). V hlad. kruhu hlava v l.; v týle bod.

Denar; 15 mm., 420—650 mgr. Brno, Rakvice, Bílá Hora — Pam. XIII. taq XXX. č. 21. — Luschin 17 c. — Kupido 106. — Donebauer. 370.

316. L : +SNƎΣƆAꓭꓭ j. d. — R : j. d.
Luschin 17 a.

317. L.: +SAƎΣƆNꓭꓭ j. d. — R.: j. d.
Luschin 17 b.

(Ostatek příště.)

Literatura.

Věstník slovanských starožitností. Vydává **Dr. Lubor Niederle.** *Svazek I. Praha 1898. Nákladem vlastním. Ve všeobecné Historii* pozoruje se mezera, kterou naplniti, považuje se čím dál tím nalehavější potřeba, aby děje člověčenstva nabyly konečně spolehlivého světla a pravdivosti. Mezerou touto jsou *Starožitnosti Slovanské*, vlastně jejich neobádanost. Uznává se již v učeném světě vůbec, že — dokud pravěk a nejdávnější doba Slovanstva prozkoumány nebudou, minulost národů ostatních zůstane nezjištěná a záhadná Taková důležitost přikládá se Slovanským Starožitnostem, o nichž Pavel Šafařík psáti začal, kteréžto dílo dokončiti nebylo mu však dáno Také se před padesáti roky nedostávalo ke kritickému zpracování Slovanských Starožitností dostatečné látky, kterou poskytují: 1. Anthropologie; 2. nejstarší historie a ethnografie; 3. zprávy o nálezech archaeologických; 4. práce, týkající se různých oborů kultury staroslovanské a 5. práce rázu povšechného. Nedostatku tomuto má se odpomoci. *Věstník Slovanských Starožitností* vytknul si úlohou, podávati přehledy dotčených prací a výzkumů současného badání na poli archaeologie, ethnografie, starohistorie slovanské, linguistiky a vůbec všeliké pomocné té látky, která slovanské starožitnosti značí, obsahuje a tvoří. V pořádání Věstníka, jehož nezbytná potřeba jest na bíledni, uvázal se univer-

sitní profesor v Praze dr. Niederle, úkol něhož soustředili se osvědčení odborníci ze zemí českých, ve Vídni, v Berlíně, v Paříži, v Černovicích, ve Varšavě, v Helsingforu, v Prenčově, v Lublani, v Nežíně, v Kralovci, v Sofii, v Moskvě atd. Za zdar podniku ručí obsah a směr prvého svazku, jejž pořadatel do světa následovnými slovy vysílá: „Podávaje veřejnosti první svazek Věstníku, obsahující přehled r. 1897 a několika důležitějších prací z roku 1896, nemám než podotknouti, že jej považuji jen za nedokonalý pokus toho, jak jsem si podobnou bibliografii představoval. Nebylo mi možno na počátku dodělati se v čas všech žádoucích pramenů a sestaviti kruh pracovníků, kteří by všechny mezery vyplnili. Snad se to podaří během let nejbližších, až jednotlivci a ústavy, pracující v různých oborech slovanských starožitností, poznají, majíce první svazky v rukou, co vlastně chci a prospějí mně dle možnosti svojí pomocí". — Vyznáváme, že nás první svazek Věstníku množstvím, rozmanitostí látky a kritickou uspořádaností její překvapil; ale z uvedené výpovědi redaktorovy vyrozumíváme, že snaží se, dílo vzorně započaté, ještě zdokonaliti a tudíž urychliti dobu, ve které vědou starožitnostní ozřejmí se náš doposud zahalený pravěk, zjistí se vývoj i kulturní historie Slovanstva a vyplní se ona záhadná mezera ve všeobecné historii, pro kterouž děje ostatního lidstva určiti nelze. Věstníkem nevyhoví se potřebám toliko anthropologů a pěstovatelů národopisu, on přijde vděk a vhod veškeré naší intelligenci, která již nahlíží, že za dnů našich bez dostatečné znalosti lidovědy a co s ní souvisí, nedovoleno nároky činiti na vzdělanost člověka. — Věstník seznamuje čtenáře prozatím s prameny — pokud se týkají starověkých Slovanů — českými, ruskými, polskými, bulharskými, srbskými, slovinskými, lužickými, francouzskými, německými a maďarskými. Jest to kniha polyglotní. Uvedeno tu: 11 spisů, táhnoucích se k anthropologii; 81 prací o nejstarších dějinách a o národopisu; 165 zpráv a kritických úvah o nálezech archaeologických; 27 pramenů týkajících se různých oborů kultury staroslovanské a 15 prací rázu povšechného. Četně a znalecky jest tu zastoupena filologie jako první a nejdůležitější příznak národopisu. Pozoruhodno, a dosvědčuje to Věstník, v jaké míře slovanské starožitnosti i neslovanské učence zajímají a jaká váha jmenovitě na Rusi se vědě této přikládá, což z toho vysvítá, že otec ruské historie Lamanský, doznav důležitost vědy této, upustil od historického badání archivárního a na stará léta začal vzdělávati obor slovanských starožitností. — Cena prvního svazku Věstníku s poštovní zásilkou obnáší 1 zl. 60 kr. —*m.*

J. N. Woldřich: Über die Gliederung der Anthropozoischen Formationsgruppe Mitteleuropas mit Rücksicht auf die Kulturstufen des Menschen. *(„Sitzungsberichte" král. české společnosti nauk v Praze. Mathem. přírodověd. třída 1896. XI.).* Spisovatel podává v této práci přehled třídění anthropozoické éry středoevropské, kteryž ponejvíce se zakládá na jeho vlastních, dlouholetých badáních v Čechách, na Moravě a v Dolních Rakousích a přidržuje se rovněž náhledů jiných vynikajících autorů. Anthropozoickou éru, k níž čítame diluvium a alluvium, rozděluje v následovní skupiny: A) *Diluvium (Pleistocaen, Quartär.)* I. a) Palaeolithická perioda. 1 a) Předglacialní stupeň (doba) 2 b) Glacialní stupeň. 3 c) Poglacialní stupeň stepní. 4 d) Poglacialní stupeň pastevní. 5 e) Poglacialní stupeň lesní. B) *Diluvio-alluvialní přechod.* II. b) Mesolithická doba. C) *Alluvium.* III. Neolithická doba. 7 a) Staro-neolithický stupeň. 8 b) Středo-neolithický stupeň 9 c) Mladoneolithický stupeň. IV. Kovova doba. 10 a) Přechodní stupeň neolithicko-kovový. 11 b) Stupeň kultury bronzové. c) Přechodní fáse kultury bronzové ke kultuře hallstattské. 12 d) Stupeň kultury hallstattské. e) Přechodní fáse kultury hallstattské ke kultuře la tènské. 13 f) Stupeň kultury la tènské neb duchcovské. 14 g) Stupeň přechodu k historii.

J. V. Želízko.

J. N. Woldřich: Wirbelthierfauna des Pfahlbaues von Ripač bei Bihač. *(Zvláštní otisk z „Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Hercegovina. V. Sv. Vídeň 1897.) S 5 tabulkami.* Z nálezů kolových staveb bosenských r. 1893. zasláno bylo prof. Woldřichovi několik beden osteologického materiálu k určení. Celý nález obsahoval 6500 kusů kostí a 4000 zubů. Fauna tato skládá se ze 40–41 tvarů ssavčích a ptačích, z nichž jest 23 tvarů divoké zvěře (14 ssavců a 9 ptáků a 17—18 tvarů zvěře ochočené (16—17 ssavců a 1 pták). Vyskytuje se zde tedy zvěř divoká i ochočená. Autor kloní se k tomu náhledu, že kolové stavby u Ripače řadí se faunou svou mezi faunu neolithickou a faunu doby kovové, neboť stavby ty zasahují od konce neolithu daleko do doby kovové. *J. V. Želízko.*

J. N. Woldřich: Fossilní fauna slepní z košířské Bulovky u Prahy a její geologicko-fysiografický význam. *(Rozpravy české Akademie císaře Františka Josefa pro*

vědy, slovesnosť a umění v Praze. Tř. II. R. VI. č. 1. 1897.) S 5 obrazci v textu a 2 tabulemi. V úvodu této práce uvádí spisovatel theorie o původu některých vrstev éry anthropozoické, načež podává palaeontologický seznam i popis veškerých zde nalezených zbytků vůbec. Po té pojednává o stratigrafických a petrografických poměrech hliniště tohoto jakož i o fauně stepní a jejím fysiografickém významu. *J. V. Želízko.*

J. N. Woldřich: Přehled fauny obratlovců z „českého massivu" za éry anthropozoické. *(Věstník král. české společnosti nauk v Praze. Třída mathem. přírodověd. XXI. 1897.)* Totéž německy: Uibersicht der Wirbelthierfauna des „Böhmischen Massivs" während der anthropozoischen Epoche. *(Zvláštní otisk z „Jahrbuchu" c. k. říšského geologického ústavu ve Vídni. Sv. 47. Seš. 3. 1897).* Na základě svých vlastních studií od r. 1873 až do této doby konaných a vztahujících se na éru anthropozoickou, totiž na diluvium a alluvium, podává autor uvedený přehled, týkající se hlavně Čech, Moravy a Dolních Rakous („český massiv"). První následuje seznam literatury, vztahující se k fauně obratlovců, z něhož vidíme, že spisovatel sám sepsal nejvíce prací o thematu tomto. Jako největší a nejproslulejší naleziště diluvialních kostí uvedeny jsou Sudslavice v údolí Volyňky pod Vimberkem na Šumavě, kdež Woldřich nalezl na 9000 kusů kostí a 13000 kusů zubů, po té několik jeskyň Dolno-Rakouských, načež následují další nálezy z Čech, Moravy a Dolních Rakous. Seznam fauny řídí se přesným vědeckým pořadím. *J. V. Želízko.*

Popis okresního hejtmanství Prostějovského. Sepsal Fr. Faktor, prof. při české vyšší realce. V Praze 1898. Stran 173. Cena 1 zl. 10 kr. — Je to pilná práce sběratelská a p. spisovatel zasloužil si zajisté vděk každého, koho tento kraj z jakékoli příčiny zajímá. Vlastnímu místopisu předeslán je „popis okr. hejtmanství vůbec", totiž přírodní, hospodářské a veřejné poměry. Pak věnován obšírnější článek Prostějovu, k němuž se pojí ostatní obce soudního okresu prostějovského a konečně obce okresu plumlovského s Plumlovem v čele. Látka je spracována celkem dosti souměrně a svému účelu přiměřeně. My bychom si arci byli přáli propracování některých stránek popisu zevrubnější; tak zejmena myslíme, že zmínky o praehistorických starožitnostech, které byly v některých obcích okresu toho nalezeny, jsou přece jen přes příliš stručné, právě tak, jako zmínky o středověkých památkách uměleckých, vlastně jen stavebních. V této právě zmíněné příčině nalezáme zevrubnost, zvláštní zmínky hodnou toliko co do nápisů, které uvedeny tu jsou asi naprosto všechny: na stavbách, náhrobcích i zvonech. Způsob, jakým tyto nápisy zde uveřejněny, stačí pro široké vrstvy čtenářstva, nikoli však odborníkovi, jenž chce také věděti druh liter, jakými je nápis proveden. Zkratky v nápisech nejsou vypsány; to zase přijde vhod odborníkovi; jinému to četbu ztěžuje. V nápisech latinských setkávám se tu a tam s nedopatřeními a nepřesnostmi; tu by nebylo na škodu bývalo přibrání pomocníka odborně vzdělaného. Mezerou zdá se nám býti, že nikde neudáno, kde se chovají listiny ve spise u výtahu zmíněné, pak jsou-li to originály a mají-li pečetě atd. Jmena místní vyložena jsou toliko u nepatrného procenta, ač jest to věc, i nejširší vrstvy čtenářů zajímající. Co do podrobností zajisté zmínky zasluhovalo, že v Čechách v zámku hr. Sylva-Taroucey jsou proslulé dětské kartony Jos. Manesa; také starobylá kovaná mříž brány hřbitovní v Kostelci pominuta mlčením. U Slatinek prý nalezeny byly prähistorické památky toliko v letech 1868 a 1869; jest nám divno, že p. spisovatel neuvádí důležitého nálezu z r. 1890, popsaného v ročníku 1891 tohoto časopisu. Že by kostel ve Stínavě byl gotický, neshoduje se s jinými zprávami, dle nichž je to stavba románská (viz zevrubný popis jeho v „Methodu", XXI, 43). — Knížka opatřena jest mapkou a vyzdobena 21 obrázky, pěknými až na dva, pérem kreslené, které jsou méně zdařené. Mezi vyobrazeními neradi pohřešujeme ony tři renaissanční portály prostějovské, které jsou zvláštní ozdobou města. Knížka nalezne mezi domácím obyvatelstvem zajisté zaslouženého hojného odběru. *V. Houdek.*

Z Ječmínkovy říše. *Moravské povídky a pověsti.* Podává Karla Bufková-Wanklová. Illustrovali *V. Černý* a *K. V. Muttich.* Nákladem *Jos. R. Vilímka v Praze.* — Povídky, pohádky, pověsti, báchorky a lidové tradice vůbec tvoří podstatnou stránku národopisu, s kterou se lidověda bedlivě zabývá. Důkladným zkoumáním a jmenovitě porovnáváním lidové literatury, vyvrácena domněnka Grimmova, jakoby vesměs souvisela s bájeslovím, nýbrž shledává se, že jest plodem knižným a že její původ hledati dlužno v pravěku. Důležitou otázku tuto rozebírají právě v Národopisném sborníku *V. Tille*, *Polívka*, *Máchal* a jiní. Jaká váha se tradiční literatuře lidové jinde přikládá, dosvědčuje národopisná bibliografie všech vzdělaných národů. Značná část spisů

lidozpytných a folklorských v Německu, na Rusi a jmenovitě v Dánsku, Norsku a Švédsku dotýká se povídek, pověstí, báchorek a lidových tradic, jichž sbírání a studiu věnuje se tam vzorná pozornost. U nás oboru tomuto věnovala též pí. K. Bufková-Wanklová způsobilé k tomu své péro, — sepsavši 30 povídek a pověstí z různých končin Moravy beze změny obsahu, jak se v paměti liduzachovaly; ale způsobem, jenž ve spisovatelce prozrazuje dceru Wanklovu, přítelkyni přírody, ctitelkyni starožitností a znalkyni zvyků, obyčejů a mravů lidu venkovského, s nímž od mládí ráda obcovala. Obsah: O Macoše a Punkvě, Čertův most. O Zubří a Perštýně, Kateřinská jeskyně, O hradě Helštýně, O Radhošti, Chudý chalupník a černokněžník, Vysloužilec v Čertově mlýně, O hradě Štramberku a hoře Kotouči, Veveří, O propasti u Hranic, O Klášterci, O Novoměstském stříbrném zvonu, Mor, Trpaslík Apello, Čertův hrádek, Anežka z Osova a rytíř, z Helštýna, Jeskyně „rasova“ u Helštýna První pán z Kravař, Pověsti z Boskovic, O Velenovi, O Šemberovi z Boskovic Pověsti o Žákově hoře, Trest Boží, O tatarské princezce „dívčí hrady“, Zlatý květ kapradí, O prvním krupobití, Skřítek, Zrádce a svatí Cyrill a Method. Kniha vyzdobena jest čtyřiceti uměleckými obrázky, které vkus čtenářův zušlechťují. Kniha zasluhuje, aby vřaděna byla mezi naše díla národopisná a lidozpytná. —*m.*

Václav Hollar. Doplňky ku G. Partheyovu popisnému seznamu jeho rytin. F. A. Borovský. V Praze 1898. — Rodák pražský, Václav Hollar, patří mezi nejvýtečnější rytce svého času — žil 1607 až 1677; mistrovství své dokázal nejskvěleji v podobiznách, krajinách, hmyzu, lasturách a kožešinách. Ačkoli byl nucen pro nepříznivé poměry opustiti vlast svou a uměním svým v cizině, jmenovitě v Anglii postavení i jména zvučného nabyl, zachoval přece k rodné vlasti své vždy upřímnou lásku a šetrnost, podepisuje se i vzdálen jsa od ní, na přemnohých rytinách svých: Wenceslaus Hollar Bohemus. Obsáhlý seznam prací jeho vydal r. 1853 v Berlíně G. Parthey. — Sněm král. českého udělil r. 1897. F. A. Borovskému, kustodu umělecko-průmyslového musea a správci „Hollarea“ podporu na cestu, aby prostudoval sbírku rytin Hollarových v Anglii se nacházejících. Borovský s pílí nevšední badal ve sbírce J. V. královny Anglické ve Windsoru jakož i v Britickém Museu v Londýně, a ve spisu svrchu uvedeném, ve 2694 číslech, poskytuje umění milovnému obecenstvu ovoce námah svých, nejúplnější to posud vydaný seznam všech prací slavného mistra našeho Hollara. — Pěkný životopis Hollarův vydán byl v Časop. česk. Musea r. 1854. *J. V.*

Různé zprávy.

K článku o Kúlně uveřejněném na str. 61—64 čís. 54. a 55. tohoto časopisu, v němž jsem vylíčil nálezy v neporušených vrstvách tamtéž učiněné, podává mi pan dr. Martin Kříž vysvětlení, kteréž milerád s veřejností sděluji. Týž učenec neporušené vrstvy ony zúmyslně pro budoucnost reservoval, aby ve případě nějakého sporu na místě samém odborníky přesvědčiti mohl o správnosti nálezů svých.

Jan Knies.

Nález římské mince u Nákla. R. 1898. nalezena na pozemku v t. zv. „horním poli“ u Nákla stříbrná mince velikosti nynějších desetihaléřů. Mince tato, kterou jsem pro svoji sbírku získal, je římský denár císařovny Faustiny Jun. Na líci vyobrazeno je v perlovém obvodu poprsí císařovny v pravo hledící. Vlasy upraveny jsou do vrkoče a ozdobeny věncem z perel. Opis jest následující: FAVSTINA —AVGVSTA. Na rubu nachází se stojící postava, hledící v levo, pravou rukou podává věnec, v levé drží dlouhé kopí. Opis jest: JVNONI—REGINAE. Na pozemku, kde mince tato nalezena byla, jakož i na polích okolních, nalezl jsem častěji střepiny z předhistorických nádob, několik přitlučených koulí a drtidel z křemene, hliněný přeslen, kousky pazourků a otlučenou kamennou sekyrku 9 cm. dlouhou, $5^1/_2$ cm. širokou, $2^1/_2$ cm. tlustou, zhotovenou ze šedého, velmi pevného nerostu. *Kar. Fišara.*

Krčmany či Krčmaň? Měl bych počíti omluvou, že pozornost čtenářů tohoto časopisu ještě jednou obracím ku sporu, který snad mnohému bude se zdáti malicherným. Avšak tento spor má dosti vážné pozadí, jak z následujícího vysvitne. Předesílám, že trvám i dnes úplně při tom, co jsem o průvodní moci starších listinných tvarů místních jmen v čísle 48. tohoto časopisu napsal. Tyto tvary netvoří podle mého soudu naprostého, plného důkazu proti odlišnému tvaru živoucímu, poněvadž místní jmena ve starších listinách latinských jsou povětšině libovolné zkomoleniny tehdejších písařů z povolání, kteří se o správnou formu jmen mnoho nestarali, a mnohé jméno, které měli napsáti, snad nikdy před tím neslyšeli; jejich starostí bylo toliko, podati slyšený zvuk českých jmen těmi písmenami, které jim tehdejší obecně užívaná abeceda poskytovala, což ovšem leckdy bylo nemálo nesnadno, a také v té věci nebylo nijaké ustálenosti. Tím se vysvětluje ona veliká neustálenost listinných tvarů každého téměř jména. To všechno seslabuje zajisté průvodnost a spolehlivost starších tvarů listinných. Ostatně není mně známo, zdali pan dr. Dvorský měl listiny, ze kterých cituje, před sebou v originále. Pakli ne, a citoval-li pouze dle pramenů tištěných, jde zase o to, zdali ten, kdo listinu opisoval pro tisk z originálu (ač-li se zachoval její originál, a ne toliko pozdější opis, nebo dokonce opis opisu), to které jméno četl úplně tak, jak je napsáno. Já mám šťastnou náhodou po ruce originály listin z obecního archivu Krčmanského (dostalo se mně jich laskavým prostřednictvím tamnějšího nadučitele p. Fr. Navrátila), sahající nazpět až do r. *1616.*, které dokazují nezvratně, že již od začátku 17. století po dnes, tedy bezmála *po tři staletí* osada ona jmenovala se *Krčmaň a nikoli Krčmany.* Jsou to obecní účty, skládané *obecním* úřadem. Některé z nich psal asi písař vrchnostenský, jiné však pořídil si obecní úřad sám, jak dokazují zvláště dialektické formy v účtech z let 1763 a 1764. V těchto obecních účtech čteme tedy tato místa, věrně od písmeny k písmeně opsaná: „Leta panie *1616* dnie 4 Februarij stal se počzet *w didijně Kerczmanij*“ (t. j. tedy: v dědině Krčmani, nikoli Krčmanech). — „Letha Panie *1625* w autery po swatem Matiegj Aposstolu panie zalozien tento Reystrzik na przigem a wydanj peniez obecznich Mataussowi Pikulikowij ffogtu, . . . konsselum a sausedum *diediny Krčzmanie*“ (dědiny Krčmaně, nikoli Krčman). — „Leta *1629* dne 8 Martij zalozien gesti Regstrzik na wsseliky pr zigem a wydani peniez obecznich *diediny Kerčzmanie*“. — „Leta *1666* dne 19 Februarij zalozieny Reystrzik na przigem a wydanj peniez obecznich *diediny Kerczmanie.*“ — „Tento poczet gest včzinen a cztěn od Yury Kolalarze (tak!) dnie 17. Ledna a Leta *1685 w didině Kerczmanij.*“ — „Tento poczet gest včzinen od Mikulasse Hopasa *w diedině Kerczmanij* Leta *1689*“. — „Macukarž aneb Regstržek (dial. hanácké: rejstřék) na wsselligake pržegem (dial.: všelijaké příjem) a widanj obecnich zbirek a peniez *w didinie Krčzmanij* za purgkmistra Giržika Dohnalka na rok 1763“. — Zcela stejně psáno také na obecním počtu z r. *1764.* — Tyto listiny, pořízené v obci a z obce jsou co do správnosti tvaru jména místního zajisté svědectvím naprosto věrohodným. Také vrchnostenský úřad psal koncem minulého století jméno této osady tak, jak ji lid jmenuje. Jeden dopis „Ignáce Havelky rektora“ (kapituly olomoucké, jíž Krčmaň patřila) adressován je takto: „K dodanij p. podmistrowy obci Krčmanske do *Krčmaně*“. (Dopis není sice datován, není však pochybnosti, že je z posledních let minulého století.) V tomto dopisu samém pak praví se, že „w ponděli má byt *w Krčmanj* prwnj sskola“. — Tyto citáty dokazují, že forma „Krčmaň, do Krčmaně, v Krčmani“ jest užívána nejméně od r. 1616 až do dneška, tedy bezmála po tři staletí. Zdali kdy před tím se osadě té říkalo „Krčmany, z Krčman, v Krčmanech“, to jest otázka, která dle mého soudu těmi třemi zápisy v Půhonech (vykazujících mimo to vesměs jen genitiv Krčman a žádný jiný pád!) a několika zkomoleninami tohoto jména v listinách starších s naprostou jistotou rozluštěna býti nemůže. Ostatně pan dr. Dvorský v čís. 47. tohoto časopisu ignoruje tvar Krčmaň vůbec a v č. 49. praví, že jest tento název „zkažený“ a že třeba jest jej „ponapraviti“. Já mám však za to, že tvar prokázaně tři sta let starý — i kdyby jméno to *snad* původně bylo znělo jinak — nabyl u nás plného práva občanského a že by se na „ponapravování“ jeho „mrtvou literou“ již pomýšleti nemělo. Jinak bychom musili ponapraviti také Prostějov na Prostějovice, Kroměříž na Kroměžíř, Bystročice na Beztrojčice atd. atd. do nekonečna, poněvadž se tato jména takto v listinách čtou. Obávám se velice, že by se tím nynější poměrná ustálenost v psaní místních jmen nahradila — hotovým zmatkem. Toto jest ono — jak myslím — vážné pozadí, které tento — jinak zdánlivě malicherný — spor o Krčmaň či Krčmany má.

V. Houdek.

O povinnostech učitele Mostkovického v 18. století. V záznamech farního úřadu v Mostkovicích (u Prostějova) jest i zápisník z r. 1753., z něhož vyňato následující, co se týká učitele a školy. — K otázkám daným připojena vždy odpověď:

Otázka: Kdo jest ředitel kůru, jak se nazývá? Kolik má let? Jakého jest řemesla? Od koho přijat? Jak svůj úřad ve vychování mládeže plní?

Odpověď: Ondřej Maisner, 28letý, žádného řemesla, Moravan z Úzova, od faráře a panství zároveň přijatý, kterýž horlivě svůj úřad ve vychování mládeže plní.

Otázka: Zda-li ředitel kůru složil vyznání víry?

Odpověď: Ředitel kůru nejen složil vyznání víry, nýbrž též složil přísahu věrnosti.

Otázka: Jest-li a kolik měl pomocníků? A od koho on se svými pomocníky jest vydržován?

Odpověď: Pomocníky má počtem tři, kteréž na vlastní útraty vydržuje.

Otázka: Jak mnoho platu má stálého?

Odpověď: Pod jménem platu přijímá jmenovaný ode všech farníků a jednotlivých usedlých, mimo Lešanské, stále 12 kop desátků, pšenice od rolníků Mostkovických, Stichovických, Domamyslických, Čechovických, Ohrozimských a Lešanských ve slámě 5 kop a jeden mandel ovsa tolik též, v zrní rži od panství Plumlovského za bezplatné vyučování dítek chudých ze sýpky přijíma 6 měřic, ze dvou koled ve svátek sv. Martina a sv. tří králů, mimo a poněvadž sbírá od farníků usedlých váře $^3/_4$ míry a na penězích 1 zl. 15 kr., z případků pohřebních třetí díl, ze strény (z hodů) má 3 zl. 6 kr., ze zápisu a udání osob o velikonoční zpovědi jednu kopu a osm vajec.

Otázka: Co přijímá od dětí, které má vychovati?

Odpověď: Od vychování dítek, totiž od těch, které se mají učiti vědám 3 denáry; od slabikování 1 kr., od čtení 1 kr. 2 den. a podobně od psaní 1 kr. 2 den., od zpěvu 1 kr. 2 den., aritmetiky 1 kr. 2 den. a od hudby na rozličných nástrojích 2 groše, od každého dítěte každého čtvrt roku jeden pecen chleba, taktéž jednu mírku váře a dříví čtvrt sáhu dostává.

Otázka: Má-li přiměřený byt a kdo se o zachování toho bytu stará?

Odpověď: Přiměřené obydlí má, mimo jednu potřebnou komoru, a farníci starají se o zachování tohoto obydlí.

Otázka: Jest-li chlapci a děvčata různo ve škole sedávají?

Odpověď: Chlapci po dvanácti a děvčata po šesti různo ve škole sedávají, chlapci okolo tabule a děvčata v lavicích.

Otázka: Jest-li ředitel kůru v kárání míry nepřekročuje?

Odpověď: Ludirector v kárání míry nepřekročuje, poněvadž schází všeliká stížnost.

Otázka: Jest-li s chlapci a děvčaty křesťanské cvičení v katechezi slyšené opakuje?

Odpověď: S chlapci a děvčaty učení křesťanské v trhový den a v sobotu obyčejně opakuje.

Otázka: Jakou hudbu v kostele provozuje?

Odpověď: Hudbu v kostele provozuje dílem vokální, dílem chorální a instrumentální.

Otázka: Zda-li též hudbě vyučuje?

Odpověď: Hudbě vyučuje schopné hochy.

Otázka: Jest-li ludirector v hospodách neb při oddavkách hudbu provozuje a nástrojů kostelních používá?

Odpověď: Ludirector v hospodách aneb při oddavkách neprovozuje hudby, aniž jakých nástrojů používá.

Otázka: Zda-li ludirector nebo kostelníci za doprovázení kněze k nemocným něco za cestu žádají?

Odpověď: Ludirector neb od něho ustanovený chlapec neb kostelníci za doprovázení kněze k nemocným dostávají od farníků dle libosti tři groše, aneb místo těchto platí ročně něco farníci. Farníci vymlouvají se svou chudobou.

Fr. Faktor.

Na krajinském sjezdu učitelstva jižní Moravy, jenž se konal v Pavlovicích na oslavu Palackého dán následování hodný příklad. P. *Method Bezděk*, nadučitel z Čejče velmi věcně promluvil o výchově slovenského žactva. Ukázav mnohé příklady od útulného dětství až do jinošství slovenského šohaje, žádal, aby ve škole dbáno bylo slovenské povahy. Jiná krev, jiná vznětlivost jest u dítěte na Hané, jiná na horách a jiná na Slovensku. Aby škola nehřešila a nestírala tu rázovitost a národní zvláštnost se Slovačete, je třeba bráti zřetel na ty krajové přežitky po dávných předcích zděděné. Učitel musí se vžíti v duši malého Slováčka, musí úplně znáti jeho život a domácí výchovu, jeho písně, říkadla, hry atd. Řečník navrhoval, čehož se Komenský od všech kazatelů a učitelů lidu dožadoval, sám sbíraje přísloví, průpovídky, pořekadla a všeliké dialektické okrasy a poklady jazyka, v kterém učil a kázal. Záslužno připomenouti zde, že Nejdůst. metropolita moravský, *Theodor*, duchovním správcům doporučil, aby ve farních pamětních knihách vedle vážných událostí zaznamenávali všeliké zvyky, obyčeje lidové, tradice atd.

Doporučením tímto, jehož účel jest pastorální, uznána zároveň důležitost národopisné činnosti vůbec. —*m.*

Umělecké muzeum v Moskvě. Ve Mnichovských všeobecných novinách (příloha čís. 133) dovolává se prof. *O. Basiner* svědectví medikův, kteří loňského roku podíl brali na moskevském kongresu, že na Rusi rozvinuje se obrovským krokem osvětová činnost a že jmenovitě samosprávným způsobem z dobrovolných příspěvků vznikají tam nesčetné odborné školy a vzdělávací ústavy všeho druhu a že činnost tato hlavně obrácena jest ku zakládání a nákladnému vydržování národopisných a archaeologických muzejí, jimž z kulturních příčin přikládá ruská intelligence velkou důležitost. Basiner tvrdí, že na Rusi není čelnějšího místa, kde by neusilovalo se obětavě o rozkvět a zdar vědy archaeologické a národopisné. Ale vedle tohoto působení prozírá se tam také ku pěstování všelikého umění jak antického tak novodobého. Za tím účelem buduje se v Moskvě z prostředků soukromých umělecké muzeum, jemuž rovného není. K velkolepému tomuto podniku dala podnět moskevská universita, v jejížto čele stojí prof. Jan *Zvetajev*, jenž příslušné plány vypracoval a navrhl, jak muzeum toto bude vypadati a co bude obsahovati. Přípravy k tomuto kulturnímu podniku děly se po mnoho let i sbíráním předmětů, které v muzeu tom umístěny budou. — Účelem muzea toho je, znázorniti vývoj a děje krásného umění po všech jeho stránkách, shromažditi a přehledně uspořádati — pokud možno — veškerou uměleckou látku starého i nového světa, aby zde odborníci mohli konati porovnávací studie. V oddělení *sochařském* zastoupeny budou podle zemí a podle času: 1. Egypt, 2. Assyrsko, 3. Stará Persie, 4. Malá Asie s podílem Fenickým, 5. Řecko, 6. Řím a Stará Italie, 7. středověk, 8. doba renesanční a 9. doba nová všech národů. — Předměty, které již získány jsou, jsou buďto původní anebo odlitky ze sádry. Jaké množství předmětů takových tam sneseno bude, lze souditi podle toho, že jen pro sádrové odlitky předmětů řeckých připraveno je prozatím jedenáct místností. Do Egypta byl vyslán znatel, jemuž podařilo se značné množství originálů tamnějšího sochařství zakoupiti, které do Moskvy z velké části již dopraveny byly. Na druhém místě zastoupeno bude *stavitelství*, taktéž zřaděno podle krajin a dob. Material pro oddělení toto sbírá se od delšího času ne toliko na východě, nýbrž také v Římě, Paříži, Neapoli, Londýně, Vídni, Drážďanech, Španělsku a kdekoli možno dopíditi se modelů nejvzácnějších budov a lidových staveb. *Malířství* zaujme dlouhou řadu sálů. Oddělení toto, jež doplněno bude kresbami, fotografiemi atd. uspořádáno bude podle různých škol a jak toho vyžaduje zkoumání historické. K oddělení tomuto přiléhati budou malby na omítce a kopie maleb, naskytujících se v římských katakombách, kde na útraty velkoobchodníka Popova, knížete Jusupova a hraběte Sumarokov-Elstona slovutný umělec Reyman od devíti let zaměstnán jest a kde ještě tři léta pobude, aby veškeré starokřesťanské umění, které se v katakombách nalézá v muzeu moskevském věrně napodobeno bylo. Vybraní umělci zhotovují kopie nástěnných a mozaikových obrazů, které se v Herkulánům a Pompeji, v Římě a j. objevují. Pro ruskou malířskou školu, již v muzeu moskevském zvláštní oddělení vykázáno bude, získáno doposud 500 obrazů. Jiné samostatné oddělení, jež ponese název: „Antiquarium“ vyhraženo bude sbírkám starožitností, numismatice, předmětům bronzovým, pokladům, které se ve hrobech královských Skytů naskýtají a které o znamenité kultuře a jmenovitě o zlatnickém umění Skytů*) svědectví vydávají. — Pro porovnávací studium ornamentiky a symboliky sbírají se vzorky indického, mongolského, perského, arabského a slovanského vyšívání, kteréž i podle různých technik sestaveno bude. K tomuto odvětví lidového umění přidruží se oddělení hudební. Od několika roků rozcházejí se komise po odlehlých guberniích ruských, kde písně národní a tak zvané byliny zaznamenávají. I tato sběratelská činnost souvisí s přípravami k zařízení velkolepého uměleckého muzea v Moskvě, jež nás pro svůj národopisný účel a směr zajímá. — *m.*

Odhalení pomníku štýrského ornithologa, kněze řádu benediktinského P. Blažeje Hanfa. Muzejní spolek olomucký, uznav zásluhy štýrského přírodozpytce P. Bl. Hanfa, jichž sobě byl na poli ornithologickém získal, súčastnil se pocty jeho, splnomocniv totiž člena spolkového výboru p. Jos. Talského, by jej dne 29. září 1897 zastupoval při slavnostním odhalení pomníku, jenž přičiněním ornithologického spolku vídenského P. Bl. Hanfovi ve

*) Dr. Lindner prohlásil je ve spise: „Skythien und die Skythen“ (1846) na základě Herodota za Slovany. Totéž učinil Florinský v dvousvazkovém díle archaeologickém (Tomsk. 1894 až 1896), čemuž však jiní, u nás na př. P. J. Šafařík a nejnověji dr. Niederle ve Věstníku slovanských starožitností str. 12 odporují.

vesnici Mariahofu, v Horním Štýrsku pořízen jest. Zástupce spolku našeho použil příležitosti této, by slavnostní hosty s muzejním spolkem olomuckým a jeho účelem blíže seznámil. S vděčností připomenul i protektora spolku, nejdůst. pana kníže-arcibiskupa, dra. Theodora Kohna, jenž muzejní spolek znamenitě podporuje. Poznámka, že nejdůst. kníže-arcibiskup náš ku zbudování právě obnaleného pomníku P. Bl. Hanfa taktéž svoji hřivnu připojiti ráčil, přijata s uctivou pochvalou. — P. Bl. Hanf narodil se ve štýrském městečku Sv Lambrechtu 30. října 1808. Vstoupiv do lambrechtského kláštera Benediktinů účinkoval první léta jako kaplan, později jako farář až do své smrti, t. j. 2. ledna 1892, téměř výhradně v Mariahofu, nedaleko rodiště a kláštera svého. V utěšené krajině této, asi 900 metrů nad hladinou mořskou vyvýšené a vysokým horstvem alpským ovroubené pozoroval, sbíral a præparoval v prázdných chvílích svých vyskytující se zde ptactvo. Nejoblíbenějším pozorištěm byl mu nedaleký rybník, tak zvaný „Furttrich“, na němžto v době stěhování se ptactva četné a vzácné druhy severních ptáků se objevovaly a P. Hanfem ukořistěny byly. Sebrané ptáky pak vycpával a sestavoval velmi dovedně ve skupiny biologické, a čítá sbírka jeho několik set jednotlivých praeparátů. Pozorování svá řádně zapisoval a uveřejňoval v listech odborných, ponejvíce v časopisu ornithologického spolku vídenského. Hlavní zásluha ornithologa P. Hanfa pozůstává v tom, že padesátiletou, vytrvalou prací svou vyskytující se druhy ptactva v Horním Štýrsku zjistil a zároveň místní sbírku, snad jedinou svého druhu, pořídil. Výzkumy jeho taktéž dokázáno jest, že ptactvo stěhující se vysoké Alpy přeletuje a nikoliv, jak mnozí ornithologové tvrdili, jim se vyhýbá a své daleké cesty pouze podél údolí a řečišť vykonává. Po smrti P. Hanfa přenešena sbírka jeho do benediktinského kláštera ve Sv. Lambrechtu, kdež jako dříve ve faře Mariahofské od znalců a odborníků hojně navštěvována a obdivována jest. — Končíce zprávu tuto, nemůžeme jinak, než připomenouti, že na naší milé Moravě v ohledu ornithologickém ještě mnoho práce zbývá, a že by proto žádoucno bylo více pracovníků, kteří by se stanoviska vědeckého opeřence naše všestranně pozorovali, poměry, za nichž se následkem pokročilého rolnictví a lesnictví v době novější zde a onde vyskytují, zjistili a tak konečně k důkladnému poznání ptactva moravského přispěli. *J. T.*

Ze spolku muzejního. Během roku tohoto bylo nám dohánětí, v čem jsme se opozdili z příčin, které nezavinila správa Muzejního Spolku, nýbrž které uspůsobily poměry, jakéž i jinde občasně se naskýtají. Výbor snažil se a redakce k tomu ochotně přispěla, aby se ctěnému členstvu újma nestala a také aby nebyl porušen směr Časopisu, jaký mu jeho původce, zvěčnělý Jan Havelka vykázal. Důkazem toho jest dvojité toto číslo Časopisu Muzejního, na něž co nejdříve ještě dvě čísla následovati budou, a tak se docílí bývalý pořádek u vydávání jeho. Překonav nesnáz tuto, připomíná si výbor vděčně překvapení, jakéž mu hned na začátku roku připravili vlastenečtí manželé p. Vysloužil z Příkaz a jeho choť Františka velkomyslným darem 500 zl. k účelům muzejním. Dar tento svědčí, že účely muzejní doznávají uznání i na našem venkově, kde zájem pro muzeum jeví se i jiným způsobem. Dostává se našemu muzeu hromadných návštěv od čtenářských spolků a z okolních obcí, když svůj příchod byly dříve ohlásily. Rovněž utěšeným zjevem jest, že pp. učitelé uvádějí žactvo z venkova do místností muzejních, kde se jemu přiměřené výklady o sbírkách činívají. V době biřmovační — v týdnu svatodušním bylo letos muzeum přístupno, a biřmovanci se svými kmotry četně docházeli a byli od členů výboru a kustodů o významu muzea poučováni. Že vlastenecké muzeum v Olomouci považuje se za ústav vzdělávací a kulturně důležitý, vysvítá z hojných příspěvků, jichž se mu jmenovitě od založen i v tomto roce dostalo a jest se nadíti, že příkladu toho následovat budou také obce a spolky, které si vytknuly účelem: osvětou ubírati se ku předu. Bývalý předseda † dr. Hynek pamatoval na Muzeum v poslední vůli své odkazem 200 zl. Ušlechtilý čin tento dává nám příčinu, poznamenati, že u sousedů v Německu a u všech pokročílých národů stává se zvykem, vzdělávací ústavy, jakými v první řadě jsou muzea, v závětích obmýšleti. U nás se ctnost tato nazývala: obecnomyslností,

bylo to napomáhání obecnému dobru, horlivá ctí péče. Za starých časů pěstovala se u nás ve shromážděních, školách, chrámech, na radnicích, o národních hrách a svátcích. Starosvětská cnost tato s mnohými jinými krásnými zvyky a obyčeji zahynula aneb uvadla v životě tak jako vadne kvítí v zimním čase pod sněhem a ledem. Kollar, pojednávaje o vznešené cnosti této, pravil: „Lidé žalují na krátkosť života na zemi: ale obecnomyslnost jest nejvybornější prostředek k jeho prodloužení; skrze ni žijeme i po smrti, skrze ni můžeme sobě pozemskou nesmrtelnosť skutků nadobýti, která mnohem pěknější jest, nežli onano pouhého jména. A jak veliká, jak blažívá jest to myšlenka, i potom zde ještě působiti moci, když jsme odsud odešli, a tak jakoby dvojnásobný život vésti a ve dvou světech známým a činným býti.“ Týž Kollar zaznamenal: „Zvyk obecnomyslnosti byl u nás tak rozšířen a oblíben, že jednotliví lidé a čelední otcové na své osoby zapomínali, pečovavše jenom o všedobro, o obecné a všem společné blaho“ a doložil: „Nic na zemi přirovnáno býti nemůže krásné obecnomyslnosti, ona je onen duch Boží, vznášející se nad vodami života.“ —

Za příčinou roku jubilejního poskytl zemský výbor Olom. Muzeu mimořádnou podporu 200 zl.

Výbor muzejní dal podnět k oslavě Palackého v Olomouci a vyslal za řečníka k jubilejní akademii svého předsedu, jenž také jménem Muzejního Spolku promluvil při sokolské slavnosti v Příkazích o tělocviku jako části a příznaku národopisu, pak v brněnské „Vesně“ o kulturním významu ženy české za starodávna.

Praehistorická sbírka podrobena v tomto roce za spolupůsobení p. Telíčky důkladnému uspořádání podle novější vědecké soustavy, které od znalce a kustoda vídeňského císařského muzea Szombathyho schváleno bylo.

Připomínajíce těchto některých známek činnosti našeho muzea, uvádíme na doplnění kroniky, že dvě třetiny výtěžku ze slavnosti Palackého obnosem 412 zl. připadly na zřízení fondu Palackého, jehož správa svěřena výboru muzejního spolku.

Fondem tímto, jenž obětavé přízni obecenstva vůbec a ctitelů Palackého zvlášť se doporučuje, usnadní se Muzejnímu spolku literární činnost jmenovitě po stránce historické. Dále budiž zaznamenáno, že i letos docházeli do Olomouce z daleka učenci, aby v muzeu konali studia v oboru ethnografickém a archaeologickém.

Výbor, uznávaje zásluhy Čelakovského o národopis, jehož prvním pěstovatelem v Čechách byl, usnesl se, stoleté jubileum jeho narození (7. března 1899) konati a vzal též na uváženou, kterak by slušelo oslaviti památku Pavla Křížkovského, jenž si před 50 roky znamenitých zásluh zjednávati začal o umělé upravování národních písní a o chorální zpěv. —*m.*

Oprava. Kamenné nástroje vyobrazené na tabulce VIII. čísla 56. tohoto časopisu nepocházejí ze Starého Města, nýbrž jsou to jednotlivě nalezené nástroje kamenné z různých míst v okolí Uherského Hradiště.

Redaktor: Jaroslav Palliardi. — Nákladem vlasten. spolku muzejního v Olomouci. Tiskem národní knihtiskárny Kramáře a Procházky v Olomouci.

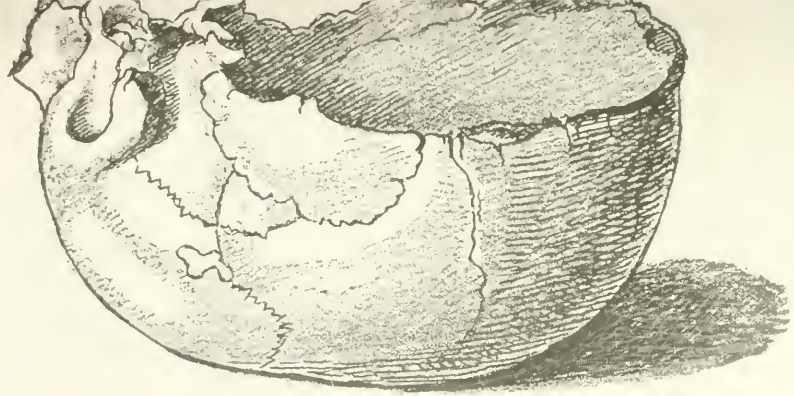

2.

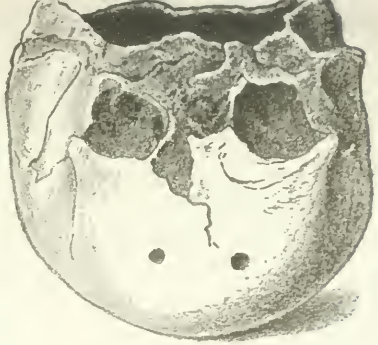

4.

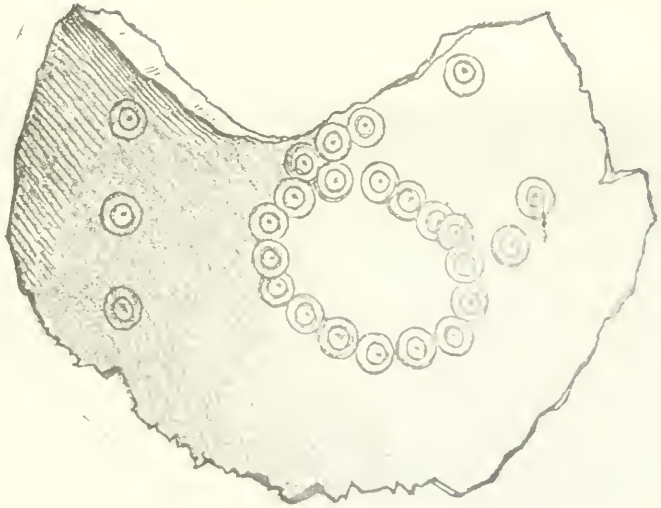

Předhistorické číše z lidských lebek: č. 1 Z Byčí Skály, č. 2 Z jezera Bělského, č. 3. Z Nového Braniborska.
č. 4. Ozdobený fragment z lebky lidské z Hradiště Stradonického.

a)

1.

b)

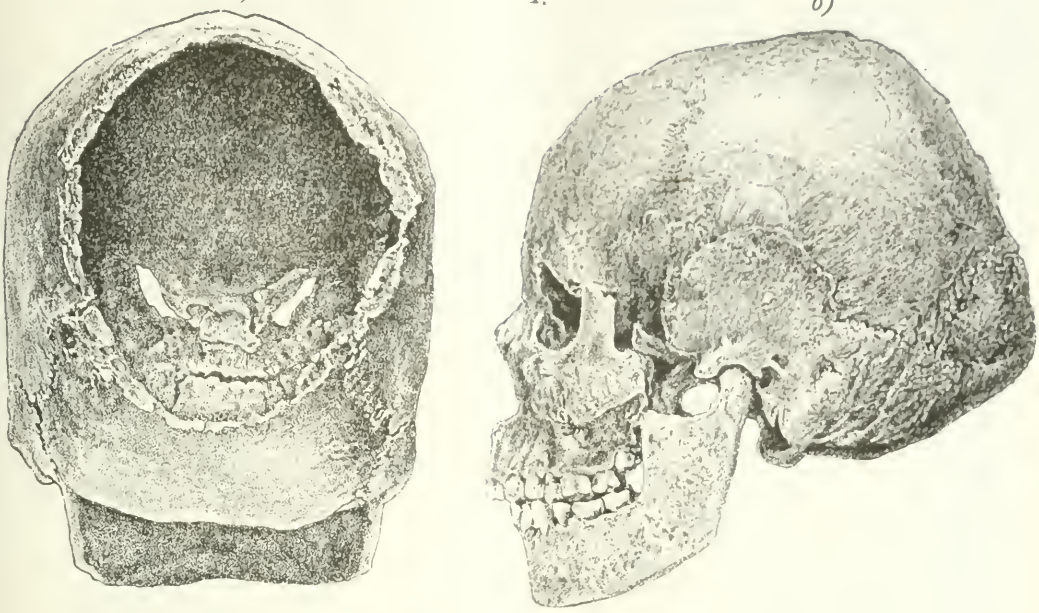

2.

Obr. 1. a) b) Lebka z Přikaz u Olomouce s vyříznutým týlem.
Obr. 2. Lebky Dajacké Jedna mumifikovaná a pomalovaná, druhá masa zbavená a rytinami ozdobená.

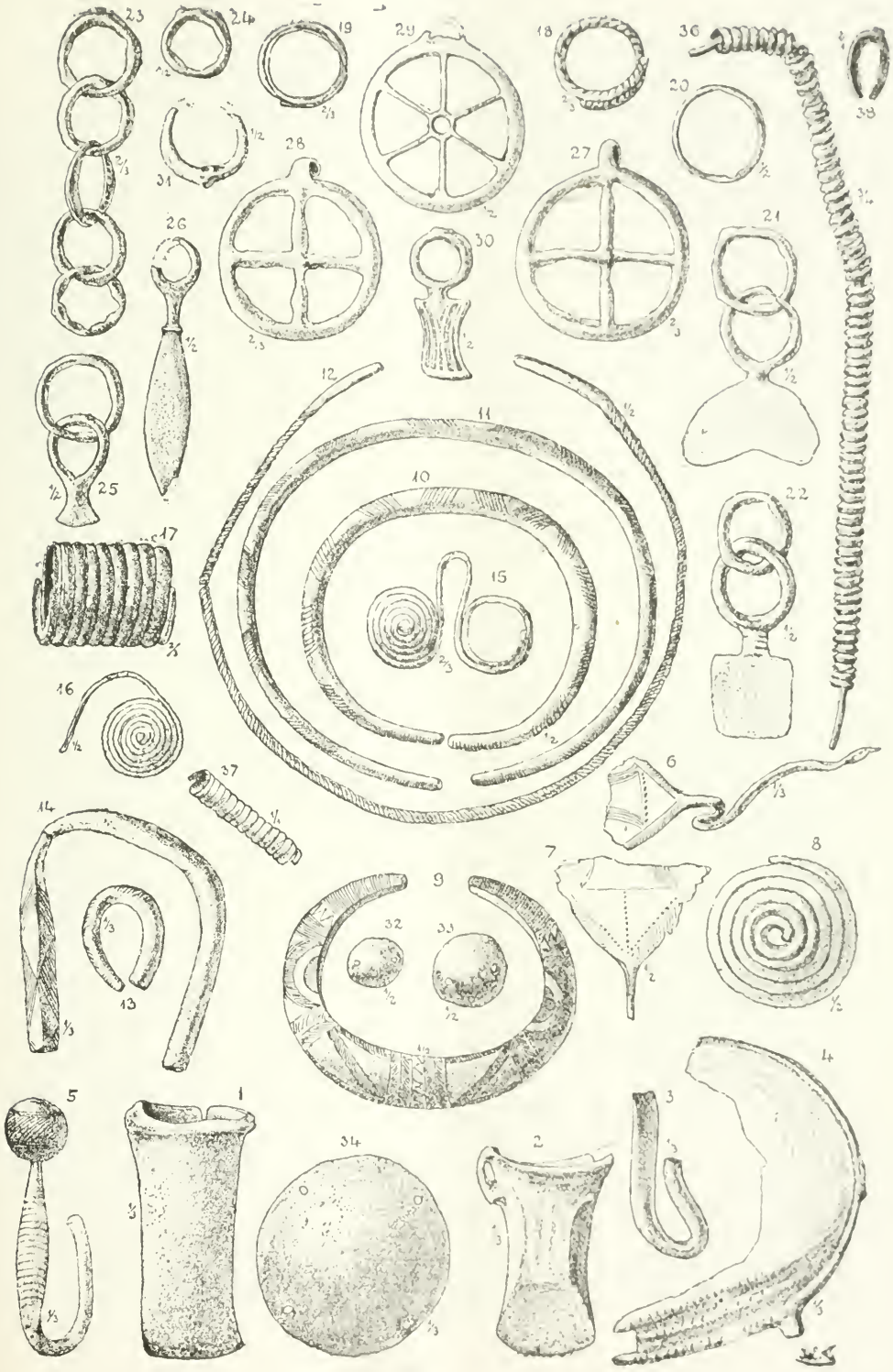
23
24
19
29
18
36
38
20
31
28
27
26
30
21
12
11
10
15
25
17
22
16
37
6
14
7
8
9
32
33
13
5
1
34
2
3
4

však Melicher — což je zajisté podivno — na př. scénu závěrečnou tohoto kruhu, totiž útěk do Egypta, zjistiti již nemohl.

Jednotlivé skupiny tohoto kruhu odděleny jsou od sebe hradebními věžemi na způsob sloupů: na širší podezdívce z kvádrů stojí štíhlá věž, opatřená nad míru úzkou a vysokou branou, do polokruhu sklenutou, buď zavřenou, buď otevřenou. Toliko jedna z těchto věží má také dvě malinká okénka, rovněž polokruhová. Věže tyto zakončeny jsou nahoře cimbuřím.

Obrazy tohoto cyklu následují za sebou, počínajíc od epištolní strany apsidy, takto (Tab. VI.):

a) Zvěstování P. Marie. Archanděl Gabriel spěchá k P. Marii: postava jeho jest již valně setřelá, takže zbyly jen mlhavé, neurčité obrysy. Oděn byl v bílou sukni, přes niž přehozen červený plášť; kolem hlavy nimbus. Lépe zachována je postava P. Marie. Stojí vzpřímena čelem vpřed, hlava žlutým nimbem obklopená je pokryta tmavočervenou šatkou (závojem); přes spodní, až na nohy sahající, řásnatý bílý šat spodní (sukni) splývá rovněž bílý, řásnatý plášť, z pod něhož vysunuty jsou ruce k tělu přimknuté, s předloktím pozdviženým, dlaně ven obrácené — posuněk to, znázorňující naprostou oddanosť do vůle Boží. Z pod sukně vyčnívají konce červených střevíců. Nad těmato oběma postavama klene se dvěma spolu spojenýma obloučkama bílá páska, na níž znamenati zbytky pozdravu andělského: Ave Maria, gracia plena. Nad místem, kde se oba obloučky stýkají, září žlutá hvězda.

Za pozdějšího středověku (asi od XIV. stol.) zobrazována P. Marie, ana přijímá Božské poselství buď klečíc, buď sedíc, nikoli stojíc, jako zde. Takto (stojíc) zobrazena je P. Marie také na proslulém oltáři Klosterneuburském (Verdunském) z XII. stol.[6]).

b) Navštívení P. Marie. Sv. Alžběta v bílé sukni, z níž červené střevíce vyčnívají, v červeném plášti, na hlavě bílou šatku i ramena zahalující, s fialovou svatozáří kolem hlavy, objímá P. Marii, oblečenou v roucho šedivě fialové a v červený plášť. Hlava zahalená červenou šatkou se dvěma vlajícími, na konci lemovanými cípy, jest obklopena bílou gloriolou. Obě postavy nakresleny jsou v tak těsném objetí, že splývají takořka v jedinou postavu. Tuhé konce jejich šatek připomínají mimovolně „konce“ šatek našich Slovenek.

c) Narození Páně. V oválném, po stranách obloukovitě se rozšiřujícím rámci, šikmo položeném, spočívá na modrém pozadí Matka Boží, hlavu ozářenou, v pravo obrácenou, majíc podepřenu pravicí, kdežto levice je natažena k pravému kolenu. Oděna je dlouhou, bílou sukní, z pod níž červené střevíce vyčnívají, a červeným pláštěm. Hlava je zahalena červenou lemovanou šatkou. Nad hlavou snáší se s oblaku žehnající anděl v červené sukni.

Vedle P. Marie stojí čtverhranná žlutohnědá bedna, v níž leží dítě zavinuté v bílých plénkách červeným povijanem; kolem hlavy žlutý nimbus s bílým křížem. Za těmito podivnými jeslemi stojí

[6]) Der Altaraufsatz im regul. Chorherrenstifte zu Klosterneuburg. Ein Emailwerk des XII. Jahrhunderts. Berichte und Mittheilungen des Alterthums-Vereines zu Wien, svaz. IV., tab. I.

osel a vůl; viděti jim toliko hlavy a zadní část vola. Šeré hlavy jejich namalovány jsou na světlých polokruhovitých plochách, jakoby v nimbu; je však také možno, že tím měla býti naznačena toliko okna chlévu betlémského. Uprostřed nad oběma oblouky opět viděti hvězdu. Také nad touto scénou sklání se z oblaku žehnající anděl v červené sukni.

Po druhé straně zmíněných jeslí na hromadě balvanů sedí sv. Jozef ozářenou hlavu maje podepřenu levicí, oči zamhouřeny. Vlasy jsou uprostřed rozčesány a splývají na šíji; plnovous krátce přistřižen. Pod dlouhou bílou sukní vyčnívá červená obuv; plášť má barvu světle hnědou. I k němu snáší se s oblaku anděl s nataženou pravicí, jakoby jemu něco sděloval. Že by tento výjev znázorňoval vnuknutí, aby sv. Jozef prchl s matkou a dítětem do Egypta, tomu jest na odpor ta věc, že následují scény řadící se chronologicky bezprostředně k narození Páně. Skutečně shledáme na všech obrazích, tento výjev znázorňujících, totéž uspořádání i provedení všech osob; zejmena též sv. Jozefa s hlavou o ruku opřenou, jakoby spícího. (Viz na př. zmíněný již oltář Klosterneuburský, v citovaném spise, tab. III.)

d) Pastýři betlémští. (Obr. č. 6.) Dvě mužské postavy s krátkým rusým plnovousem, bosé, oděné pouze spodním šatem (rubášem), nad kolena sahajícím, stojí vedle sebe, napolo k pravé straně obráceny. Na hlavách dvourohé klobouky; přes bedra mají pověšeny veliké kožené kabely (mošny); jeden z nich drží v levici prut, druhý má na zádech zavěšen veliký pastýřský roh. Oba mužové mají pravice živě pozdviženy, podivujíce se novině, kterou jim zvěstuje anděl s oblaku k nim se snášející. Vedle nich, pod stromem, po románském způsobu stylizovaným pase se stádo dobytka, sestávající z jedné kozy a čtyř ovec.

e) Sv. tři králové. (Obr. č. 7.) Jdou za sebou přinášejíce dary v nádobách Ježíškovi, jejž na klíně drží P. Marie, sedící na vysoké kamenné lavici. Božské dítě s křížovým nimbem kolem hlavičky vztahuje ručku k blížícím se mudrcům, žehnajíc jim. Zvláště pěkně koncipována je postava P. Marie, která pozdviženou pravicí drží žezlo, liliovitým ornamentem zakončené. Mudrcové oblečeni jsou v dlouhé řasnaté šaty spodní, přes které u prvního a třetího splývá plášť, u krku sepjatý. Na hlavách mají bílé koruny zoubkované. U prvních dvou má koruna podobu diadému (vínku) s ozubenou násadkou, kdežto u třetího jest koruna lomená, nikoli prostě okrouhlá. Zajímavo je držení jejich těl: první jakoby přiklekal, druhý stoje sklání pouze hlavu, třetí pak stojí ještě vzpřímen a klade levici na rameno svého předchůdce. Seskupení osob je zcela takové jako v tak zvaném kodexu či evangelistáři Vyšehradském, převzácné to památce rukopisné s miniaturami slohu románského, pocházející snad z XI. století a chované v universitní knihovně pražské.[7])

[7]) Reprodukováno v Album společnosti přátel starožitností českých v Praze. Vydává B. J. Matějka. V Praze 1890; pak také v Zíbrtových Dějinách kroje v zemích českých, I. 67.

Další scény jsou tak porušeny, že jich nesnadno vyložiti. Viděti tu krále s korunou vyzubenou, žezlem v levici, s pravicí pozdviženou, jako by hovořil s postavou stojící čelem v před, s nimbem kolem hlavy, ostatně však znatelnou toliko obrysy nad míru mlhavými. Za zády královými stojí ještě třetí postava, z které zachovala se pouze hlava a pozdvižená levice.

Za touto skupinou přerušen je spodní kruh obrazový tympanem nad vchodem, kdež zaznamenán letopočet obnovy: REN. A. D. 1893. Ze scény, která potom ještě následovala a tento cyklus výjevů novozákonních uzavírala, nezachovalo se nic více nežli zcela nejasné obrysy postavy se svatozáří; snad to byl sv. Jozef, prchající se sv. rodinou do Egypta, jak to starší badatelé ještě shledali.

Obr. 7.

Popsaný tu spodní kruh obrazový je důležitý zejména pro určení doby vzniku těchto maleb; porovnávajíce je s uměleckými památkami časově určenými, stejné výjevy znázorňujícími, můžeme zajisté s plnou jistotou vysloviti náhled, že charakter těchto maleb jest týž, jaký byl vlastní malířskému umění za doby čistě románské, tedy ve 12. století.

2. Druhý kruh obrazový.

Ze všech obrazových kruhů hradní kaple Znojemské nejzajímavější svým předmětem jest kruh druhý.

Tu především poutají pozornost dvě postavy vyobrazené po obou stranách vítězného oblouku v nadživotní velikosti, a sice po straně evangelní postava mužská, po straně epištolní pak ženská. (Tab. IV.)

Muž oděn jest v přilehavou, až po kolena sahající, bílou sukni; rukávy olemovány jsou výložky červeně mřížkovanými. Podobné lemování je též u krku. Přes tento spodní šat přehozen je plášť žlutavý, olemovaný na krajích proužkem s červenými čárkami na způsob šupin. Červené punčochy vězí ve střevících s lalůčkem nad patou. Tvář je bezvousá, na hlavě není nijaké pokrývky, husté vlnité vlasy jsou světle kaštanové. Postava stojí celkem en face, horní částí těla však poněkud obrácená k vrcholu vítězného oblouku. V tomto směru podává oběma rukama model kostelíka s pravoúhlou lodí, apsidou na jednom a věží na druhém konci. V lodi tohoto modelu pod samou střechou (červenou) viděti dvě malá polokruhová okénka, ve věži pak rovněž románské okénko, a to podvojné.

Oděv protější postavy ženské skládá se z bílé řasnaté sukně, splývající až přes nohy, ano tvořící dokonce poněkud vlečku. Záhyby stinovány jsou barvou modravou. Rukávy jsou u otvorů nad míru široké, splývajíce téměř až k zemi. Z nich vyčnívají konce těsných červeně lemovaných rukávů rubáše. Na četných miniaturách kodexu Vyšehradského (viz Zíbrtovy Dějiny kroje v zemích českých, I., 94 a 95) viděti, že rukávy ženského šatu v XI. a XII. stol. u otvoru značně se rozšiřovaly a dolů splývaly; avšak takových cípů, jaké jsou namalovány na popisované postavě hradní kaple Znojemské, v kodexu Vyšehradském nenajdeme. Také tato postava má přehozen plášť (krzno) stejné barvy a stejného tvaru jako u protější postavy mužské. Podšívka je hnědá, lem rudohnědě mřížkovaný. V týle viděti tkaničku do smyčky svázanou, která bezpochyby svazuje žlutavý závoj, jenž hlavu pokrývá a až pod plášť dosahuje. Střevíce, z nichž viděti toliko špičky, jsou tmavohnědé.

Tato postava obrácena je směrem k oblouku vítěznému a v natažených rukách podává nádobu, mající podobu širokého kalichu, z níž podle Trappa vystupoval kouř — tedy patrně mísu oběti.

Nad vrcholem oblouku vítězného naznačen jest oblak, z něhož po každé straně vztažena jest ruka: směrem k ženě dlaní vzhůru obrácená na znamení, že oběť přijímá, směrem k muži pak ruka žehnající.[8])

Popsané právě dvě figury pokládali starší badatelé, ano ještě i Grueber za patrony země České, sv. Václava a sv. Ludmilu.[9])

Tento výklad zajisté není správný. Postavy ty nepředstavují svatých, nemajíce svatozáře. Také nebyl sv. Václav zobrazován s modelem kostela na ruku, ani sv. Ludmila s obětní nádobou. Postavy tyto představují zcela nepochybně zakladatele, resp. zbudovatele hradní kaple Znojemské, patrně knížecí manžely. Oblakem mezi nimi znázorněn neviditelný Bůh, přijímající se zálibou oběť, jemu zbudováním tohoto chrámu přinesenou. Kdo tito zakladatelé hradní kaple byli, o tom promluveno bude doleji.

Hned vedle zmíněné postavy ženské počíná se skupina nejzajímavější mezi malbami této hradní kaple. (Tab. VII.)

[8]) Podle Trappa tato ruka nežehná, nýbrž jedním nataženým prstem ukazuje na kostel, jejž mužská postava podává.

[9]) Grueber dokonce viděl tam jejich jména napsaná; praví: Die Namen sind beigefügt. Nějakých jmen tam však nenašel ani Trapp, ani Melicher.

Ročník za 2 zl. Členům spol. muz. vydává se za cenu sníženou.

ČASOPIS

Expedice v České ulici (Národní dům III. poschodí.)

VLASTEN. SPOLKU MUZEJNÍHO V OLOMOUCI.

Číslo 59. a 60. Spořádáno v prosinci r. 1898.

Hradní kaple Znojemská.

Popisuje V. Houdek.

II. Malby.

Hradní kaple Znojemská vyniká nade všecky románské rotundy českomoravské svými malbami, které celý vnitřek její pokrývají. Ve vlastní rotundě uspořádány jsou malby tyto kromě závěrku kupole ve třech kruzích, které se nad sebou kolem do kola táhnou. Z nich oba spodnější přerušeny jsou arci vítězným obloukem, kterým se apsis do lodi otevírá, kdežto kruh třetí, nejhořejší, namalovaný již částečně na kupolovité klenbě, jest úplný, v sebe uzavřený. Také vnitřní pro-

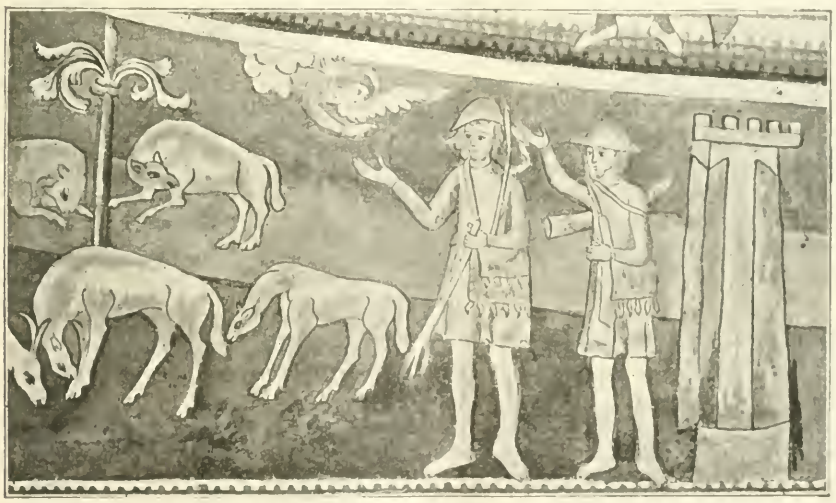

Obr. 6.

stora ve vrcholu klenby, tímto kruhem uzavřená, je pomalována. Nejspodnější část stěn pak, od podlahy až ke spodnímu kruhu obrazovému, přes 2 metry vysoká, pokryta byla, jak při restauraci maleb bylo zjištěno, malovanými záclonami[3]). V apsidě byly ve výšce prvního

[3]) Msgre. Lehner sdělil mně sice, že když asi před 20 lety rotundu Znojemskou navštívil, spatřil v dolejších polích stěn ještě jakýsi obrazový cyklus, jehož jednotlivé výjevy částečně ještě byly dosti zřetelně zachovány. Věc tuto musíme zůstaviti ve své míře, poněvadž Trapp o těchto malbách se ani slovem nezmiňuje, ani ničeho z toho neokreslil, Melicher pak tam našel, jak řečeno, pouze stopy malovaných záclon.

obrazového kruhu lodi malované arkády, v nichž pod jednotlivými oblouky zobrazeny postavy svatých. Pod těmito arkádami jsou stěny teď pokryty malovanou, červenou, žlutě vzorkovanou tapetou. V polobání nad arkádami pak jest obraz Spasitele s obyčejnou stafáží dle byzantského způsobu.

Odtud počneme popis maleb.

A) **Apsis.**

Veškery malby v apsidě byly před obnovou nad míru zašlé, setřelé a opadalé, tak že Trapp mohl na svých kopiích jenom velmi matně a neurčitě naznačiti obrysy Spasitele a některých figur okolních. Restaurátorovi byla zde práce arci poněkud usnadněna strnulostí byzantského umění malířského, které zobrazovalo určité osoby, a zejmena též Spasitele vždy stejným, tradicionelním způsobem, od něhož se uchýliti nebylo dovoleno.

Uprostřed celé skupiny (Tab. IV.) trůní Spasitel na červené duze v kruhovité (nikoli vejčité, jak vidíváme na pozdějších románských obrazech tohoto předmětu) mandorle či svatozáři, skládající se ze zevnějšího kruhu červeného a z vnitřního kruhu zeleného, kdežto celé pozadí v kruhu tom je tmavomodré. Duha i zevnější červený kruh mandorly sestávají ze tří zoubkovaných pruhů, přecházejících z tmavočervena do světločervena. Hlava Spasitelova, hustým rudým vlasem pokrytá, obklíčena je žlutým nimbem, který je prostoupen bílým, černě vzorkovaným křížem. Mladistvá tvář obrostlá je krátkým, rovněž rudým vousem. Světle růžový, řásnatý šat spodní, až k nohám splývající, pokryt je pláštěm hnědočerveným, žlutě lemovaným, u krku sepjatým, přes kolena přeloženým. Levice spočívá na knize zavřené, na levém koleně postavené; modré desky její ozdobeny jsou čtyřmi kroužky v rozích a žlutým kosočtverečkem uprostřed, v němž zasazen je červený kámen. Pozdvižená pravice žehná třemi nataženými prsty.

Po obou stranách Spasitelových, zevně kruhu svatozáři představujícího stojí dvě postavy světců, kterých nesnadno jest určiti. (Tab. V.) Trapp domníval se, že jsou to ssv. Petr a Pavel. Domněnka tato se při obnově ukázala mylnou. Postava na straně epištolní má sice vous; postava protější však je ženská; tato stojí čelem ku předu, zahalena je celá hnědočerveným pláštěm, ruce pak jsou k modlitbě sepjaty, kdežto druhá (mužská) postava má pravici s nataženým ukazováčkem a palcem pozdviženou. Obě postavy mají žlutý nimbus kolem hlav. Kloním se k domněnce, že tyto dvě postavy představují P. Marii a sv. Jozefa; podobají se aspoň velice těmto osobám na výjevu Narození Páně, který dolejí bude popsán.

U každé z obou těchto figur na straně ku Spasiteli obrácené vznáší se anděl, držící oběma rukama kruh mandorly. Bosé nohy jejich jsou arci skresleny. Tito andělé mají po jednom páru křídel bílých s horním okrajem hnědým a takovýmtéž šikmým pruhem uprostřed; jejich sukně, až k nohám spadající, jsou hnědé se žlutým lemem. Přes ruce přehozena je dlouhá, úzká stuha.

U nohou Spasitelových leží po evangelní straně okřídlený vůl, po straně epištolní pak okřídlený lev; z položení jejich lze souditi, že malíř chtěl je namalovati, jakoby se Spasiteli klaněli; zadní části jejich ztrácejí se v obláčcích, znázorněných množstvím kroužků; Podobné obláčky jsou také nad hlavami obou zmíněných světců; z obláčků na evangelní straně vyhlíží okřídlená hlavička andělská, na straně protější pak vylétá pták (orel). Jsou zde tedy všechny odznaky čtyř evangelistů umístěny kolem Spasitele v témže uspořádání jako na jiných románských obrazech Spasitelových, na př. na tympanu známého, překrásného portálu Tišnovského. — Tato apsidová skupina jest nejenom obnovena, nýbrž restaurátorem namnoze doplněna. Zde bude proto badateli postupovati velmi opatrně aby nepovažoval za původní starou malbu něco, co restaurátor podle své vlastní domněnky sám přikomponoval na místech úplně porušených. —

Trapp nenašel pod skupinou Spasitelovou v apsidě žádných jiných maleb. Alespoň se o nich ve svém, shora uvedeném rukopise nezmiňuje, a také na tabulkách jeho nic takového nenacházíme. Budí to zajisté podivení, ježto i Grueber (Kunst des Mittelalters in Böhmen, II, 130) praví, že pod Spasitelem stáli apoštolové. Skutečně zjistil tam Melicher arkády, pod jejichž oblouky namalovány byly postavy světců. Uprostřed této řady sloupků jest románské okénko, a po každé jeho straně táhne se až k lodi po šesti obloučcích, tak že jich tu je celkem 12; pro tolikéž postav bylo tu tedy místo. Z těchto možno bylo toliko čtyry, a to pouze v obrysech nejasných obnoviti. Podle počtu arkád a tudíž i figur lze se právem domnívati, že tyto představovaly apoštoly. Jména jejich byla patrně napsána na bílých obloučcích arkád, jak ze sporých zbytků souditi možno. Sloupky arkádové mají patky i hlavice u románských sloupků obvyklé. Hlavice má tvar kostky vespod zaokrouhlené a ornamentované.

Pod arkádami objeven při obnově mělký výklenek polokruhově sklenutý, na jehož oblouku zjištěn pod omítkou zlomek nápisu latinského, totiž písmeny: ATVRVS.

Na klenbě vítězného oblouku konečně namalováno jest 12 poprsí andělů. Postavy tyto jsou vesměs okřídleny, mají mladistvé tváře a jsou malovány schematicky; všechny mají kolem hlavy svatozář, a střídavě buď v pravici, buď v levici žezlo zakončené trojlistem, kdežto druhá ruka jest jakoby žehnajíc pozdvižena. Oděny jsou rovněž vesměs stejně, sukní střídavě bílou, červenou a žlutou, a přehozeným pláštěm týchže střídajících se barev. Také Grueber[1]) považuje postavy tyto za anděly. Trapp, který tento pruh r. 1859 pod omítkou objevil, zjistil arci na páskách, jimiž jednotlivá poprsí od sebe navzájem jsou oddělena, zbytky nápisů, které dají se doplniti na jména proroků, totiž: (EZECHI)VEL, (HABAC)VC, DANI(EL), ION(AS), ISAIA(S), AG(GEVS). Přes to nemyslíme, že by

[1]) Grueber byl překvapen svěžestí a zachovalostí těchto poprsí, v poměru ku zničené téměř malbě ve vlastní apsidě. Jemu nebylo ovšem známo, že Trapp teprve r. 1859 tato poprsí objevil, seškrabav omítku, která je kryla a od zvětrání a vybledlnutí zachránila.

tato poprsí měla představovati proroky, kteří zajisté nikdy nebyli zobrazováni v podobě andělů. Také počet těchto poprsí (12) neshoduje se s počtem proroků. Trapp myslí sice, že čtyry poprsí úplně zmizela. Ale poněvadž řada poprsí teď sahá od vrcholu oblouku až k arkádám již zmíněným, nezbývá pro tato domněle zmizelá poprsí místa. Ostatně dnes ani oněch zbytků jmen proroků na páskách pod anděly již není. Zdali jich restaurátor již nenašel, či vědomě přemaloval, nevíme.

Po obou stranách je tento pruh poprsí lemován úzkými proužky žlutými, červenými a bílými. Na těchto posledních zachovaly se rovněž zbytky nápisů, bohužel přeskrovné. Trapp zjistil tam ještě tyto písmeny:

. . . . . AMCAI . . . . ENC . . . . I . . NT . . . .
. . . . WIPV . . . . CCLO . . . DEΓON . . DI . . .

Dnes, po restauraci, viděti z tohoto nápisu již jen tato písmena:

V . . . . IODEΓONDI . . . . . NC · · ·

K nápisu tomuto se ještě vrátíme, až popíšeme malby vlastní rotundy, k nimž nyní přejdeme.

B. Loď.

Jednotlivé obrazové kruhy rotundy odděleny jsou od sebe pruhy (bordurami), složenými z několika užších, zoubkovaných proužků červených, z nichž nejspodnější je vždy nejtmavější, nejhořejší pak nejsvětlejší. Takovouto borduru lemuje vespod ještě úzký proužek bílý. Pod těmito bordurami pak táhne se v obou hořejších kruzích řada obloučků na způsob vlysu. Výkrojky mezi těmito obloučky a bordurou jsou střídavě žluté a červenavé s naznačeným zdivem z kamenů do čtverce přitesaných. Pod tímto vlysem tvoří půdu čili pozadí každého kruhu obrazového vodorovné pásy střídavě tmavo-modré a sytě-zelené, celkem po čtyřech v každém kruhu. Spodní partie stěn od podlahy až k prvnímu kruhu zavěšeny jsou malovanými červenými záclonami se žlutými okraji a takovýmitéž záhyby tuhými, přímočárnými, na způsob meandru lomenými. Restaurátor řídil se při tom sporými zbytky malby, tu objevenými.

První (spodní) kruh obrazový.

V tomto kruhu zobrazen je cyklus výjevů z dětství Ježíšova. Trapp nalezl z tohoto kruhu pouze nepatrné zbytky z malby představující Narození Páně; kdežto badatelé, kteří dávno před ním malby v této kapli prohlíželi a popsali[5]), rozpoznali z tohoto cyklu první a poslední scénu, totiž Zvěstování P. Marie a útěk do Egypta. Melicherovi naproti tomu podařilo se po oškrabání omítky objeviti velikou část tohoto cyklu — malby to, do té doby naprosto neznámé, poněvadž za úplně zničené pokládané; za to

[5]) Gollinger, Alter Tempel zu Znaim, v Hormayrově Archivu 1821, č. 67; Pittner, Gemälde-Erklärung im sogenannten Heidentempel zu Znaim, tamtéž 1822, č. 71; Wiener Jahrbücher für Literatur und Kunst, 1823, p. 23; (Ant. Hübner), Znaim's Geschichtliche Denkwürdigkeiten I, 92 a násl.

koleček, shodují se tedy s pluhem Přemyslovým v hradní kapli Znojemské co do hlavní věci. Zejmena pak valašský hák, tento opravdový přežitek dob dávno minulých, dokazuje, že primitivnost Přemyslova pluhu není snad zavinčna neobratností malířovou, nýbrž že je to věrné vyobrazení, jak toto nejdůležitější nářadí polní u nás před 700 lety vyhlíželo.

Na našem vyobrazení v hradní kapli Znojemské také není onoho pozdějšího přídavku této báje, dle něhož bílý kůň Libušin, na kterého neměl nikdo z poslů vsednouti, před Přemyslem se sklonil na kolena. Onino čtyři jezdci jsou patrně Libušino poselstvo, k němuž náleží i obě mužské postavy, stojící po obou stranách Přemysla.

Pravděpodobnou jeví se také domněnka Trappova, že Přemysl ukazuje na lísku, která z otky do země zaražené vyrostla a o níž zachovala se pověst shora uvedená. Po mnohá století věřilo se, že

Obr. 10.

tato líska Přemyslova dosud stojí. Císař Karel IV., potvrdiv stará práva Stadických r. 1359, vymínil sobě, aby tuto lísku pečlivě střehli a všechny oříšky z ní donášeli jemu a jeho nástupcům v království českém. Výsady tyto potvrzeny byly od nástupců Karlových až do Rudolfa II. r. 1584.[13]) Trapp tvrdí dokonce, že ještě Karel VI. potvrdil výsadní listinu Karla IV. (Originál chová prý se v hrab. Nostickém archivu v Praze.) —

Není-li, jak myslíme, nejmenší pochybnosti o správnosti tohoto výkladu popsané skupiny, resp. obou právě zmíněných skupin, jest osoba nyní následující tím záhadnější. Od skupiny Přemyslovy oddělena jest druhým okénkem, jehož ostění je pomalováno ornamenty závitkovými. Postava zmíněná oděna jest toliko sukní saha-

[13]) Zoubek, Dědicové stadičtí. Památky archaeol. VI., 233. Listina Karla IV. otištěna u výtahu v Česk. Lidu, I., 233 a 234 pod čarou.

jící po kolena. Trapp myslil, že postava tato je bosa; restaurátor patrně zjistil při ní obuv. Tvář je bezvousá, dlouhé vlnité vlasy pak jsou kaštanové.

Záhadnost postavy této záleží však v předmětu, jejž ona drží v obou pozdvižených rukách. Trapp původně viděl v tomto předmětu dítě zavinuté, z něhož prý splývá bílý šátek (obr. č. 10). Na základě toho domníval se, že postava tato představuje onoho Durynka, jenž, aby se pražskému knížeti Neklanovi zavděčil, zabil synáčka padlého knížete Žateckého Vlastislava a hlavu dítěte přinesl Neklanovi, který však za to odsoudil Durynka k smrti.

Proti této domněnce dá se mnoho namítati; předně již to, že by podlému vrahovi bylo popřáno místo ve společnosti tak vybrané, jak z dalšího popisu seznáme. Mimo to domnělý Durynk nepodává záhadný předmět nějaké postavě, kterou bychom mohli pokládati za Neklana; obrácen jest totiž k okénku, na jehož druhé straně je skupina Přemyslova. Konečně i předmět, jejž v rukách drží, je tak nejasný, že ani podle staré kopie Trappovy nemůžeme se odhodlati pokládati jej za dítě, tím méně za useknutou hlavu dítěte.

Trapp sám ostatně nebyl o tomto výkladu úplně přesvědčen, neboť připojil k němu ihned druhý: Tážeť se, zdali to snad značí symbolické znázornění nového života, svátostí křtu nabytého, aby se tak oddělilo pohanství od nového, křesťanského učení v Čechách. Neboť touto postavou prý, jak se zdá, malíř uzavřel dosavadní obrazy a počíná pak odtud řadu novou.

Tento eventuelní výklad zdá se nám býti příliš umělým. On pozbývá též na pravděpodobnosti, porovnáme-li starý akvarel Trappův s novějším, v letech osmdesátých od Trappa pořízeným, kterého se nám do rukou dostalo a jehož reprodukci podáváme pod č. 11 *a*. Tu předmět, jejž postava tato drží, nevypadá již pranic jako dítě, nýbrž spíše jako zrcádko, nebo jako monstrance. Nejistotu dovršuje pak malba Melicherem obnovená (obr. č. 12.). Vidíme tu jakýsi vejčitý předmět, s něhož splývají — nikoli šátek — nýbrž dvě stuhy.

Máme-li se o této věci sami vysloviti, tedy máme za to, že tato osoba náleží ještě ke skupině Přemyslově, třebas byla od ní oddělena okénkem. Jesti příliš živě obrácena celou vrchní polovicí těla k této skupině. Co vlastně Přemyslovi podává, to ovšem je těžko říci.

Požádali jsme za dobré zdání o tom redaktora „Methoda“ msrg. Lehnera, který obrázky dotyčné předložil ve schůzi I. třídy České Akademie, a sdělil nám pak, že pokládá figuru tuto za Libuši; předmět, jejž tato drží, pak prohlásil prof. Ant. Truhlář za amulet, o němž se zmiňuje Hájek ve své kronice těmito slovy: „Léta sedmistého třicátého třetího: Sešli jsú se starší a znamenitější obyvatelé České země dosti u velikém počtu, ponuknutím nějakého Dolislava, jenž byl z rodu Hrabova, na dvoře knížete svého a žádali jsú jeho, též i kněžny Libuše, poněvadž oba mají budúcích věcí skrze jich bohy poznání, aby věštbami svými to jim oznámili, kde v tajných místech kovové stříbra a zlata své položení měli. Přemysl vyslyšev žádost, rozkázal všem, aby na své obydlé odešli, a

v patnáctý den aby se zase navrátili. Když jsú pak přišli a na dvúr puštěni byli, kníže jsú na své stolici knížetské seděti uzřeli a kněžnu vedle něho, ana drží v své ruce zlatú žábu. I řekl jest kníže Přemysl k lidu svému: Slyšte slova své mateře, tať vás i vaše potomky svou řečí obohatí."

Dle mínění msgra Lehnera „předmět, jejž figura v ruce drží, podobá se i velikostí i formou žábě, vynecháme-li, co restaurátor nebo Trapp si přimyslil. A jelikož Hájek čerpal látku ze starých

Obr. 11 a). Obr. 11 b).

kronik, lze důvodně místa tohoto použíti na vysvětlenou onoho předmětu. Jest v tom i dobrý smysl, že věštkyně prorokující o zlatých dolech drží v rukou amulet".

Tento výklad zamlouval by se i nám, kdyby tu nebylo jedné námitky, která nám vadí. Na zmíněném již pozdějším akvarelu Trappově (obr. č. 11. *a*) postava tato činí arci dojem osoby ženské. Avšak tomu odporuje krátká, jenom po kolena sahající sukně, jež ve XII. století byla u nás šatem mužským, kdežto sukně ženská

sahala až po zem, jak viděti nejenom na všech nepochybně ženských postavách v hradní kapli Znojemské, nýbrž také na miniaturách té doby, na př. v kodexu Vyšehradském.

Z tohoto důvodu — a pak ovšem i proto, že tato postava nemá nimbu, odmítli jsme vtírající se nám jinou, zajisté lákavou domněnku, že by figura tato představovala sv. Ludmilu, držící v rukách nástroj mučednické smrti své, závoj.

Kdyby tento předmět byl poněkud větší, pokládali bychom jej za pokrývku hlavy, resp. za odznak knížecí. Podporovaly by to zejmena ony dvě stuhy, od něho dolů splývající. Podobně jako podnes z mitry biskupské, splývaly druhdy ze starších korun takové dvě stuhy. Viděti to zejmena na pokrývce hlavy na obraze sv. Václava v kodexu Vyšehradském i jiných vynikajících osob tam vyobrazených. (Viz Zíbrtovy Dějiny kroje v zemích českých, I, 55 a 129, jakož i Památky krasopisné, I.). Podle této naší domněnky bylo by možno viděti v této postavě znázorněné holdování národa svému nově zvolenému knížeti. —

Postavě nyní následující připisuje Trapp obzvláštní význam. (Obr. č. 10. 11 *b* a 12). Oděna jest bílou, těsně přilehající, až ke kolenám dosahující sukní, přes niž přehozeno zelené krzno s červenobílými pruhy na lemu, u krku sepjaté, spadající přes levé rameno vzad, kdežto druhá část visí přes prsa tak, že pravice, od lokte pozdvižená, jím jest od ramene až po loket kryta. Na výložku rukávu je vzorek sestávající z červeného křížku a čtyř bodů. Levice spočívá na štítě na zemi kolmo postaveném, podoby srdcovité, na němž v bílém poli je sedmilistá zelená růžice. Kraj štítu je rovněž zelený. Za štítem a za levicí stojí kolmo praporeček, na kopí připevněný, střídavě zelený a bílý. Nohy vězí v těsných červených nohavicích a úzkých střevících. Hlava poměrně veliká má rudé, vlnité vlasy, obličej je bezvousý.

Trapp tvrdí, že postava tato má na hlavě jakousi knížecí korunu, kterou prý ovšem již jen málo jest znamenati. Na pozdějším akvarelu Trappově z let osmdesátých (obr. č. 11. *b*) tato figura má také jakousi pokrývku na hlavě. Melicher neshledal však na hlavě nijaké pokrývky. Vzhledem k této domnělé koruně, a prohlédajíc k celému vzezření této postavy domnívá se Trapp, že tato figura představuje sv. Václava. Trapp poukazuje k podobnosti její s vyobrazeními tohoto českého světce na miniaturách a na starých českých mincích. —

Následuje figura, která — podle Trappova akvarelu (obr. č. 10.) — zachovala se jenom z polovice, ježto zde původní úzké románské okénko bylo v pozdějších dobách značně rozšířeno, čímž celá levá polovice postavy byla buď zničena, buď novou omítkou pokryta. Melicherova obnova podává nám tuto figuru úplnou, z čehož soudíme, že rozšířením okénka — které má dnes opět svou původní úzkou podobu[14]) — nebyla figura tato zasažena, nýbrž jenom novou omítkou vedle okna pokryta.

[14]) Zda-li toto okénko bylo již původně na vnitřním ostění tak ornamentováno jako dnes viděti (různobarevnými čtverečky), nevíme.

Především viděti tu tři jezdce vedle sebe jedoucí, před nimiž jede jezdec čtvrtý. Z oněch tří jezdců viděti úplně pouze jednoho, pravého, kdežto od prostředního a levého viděti toliko hlavy a pak části koní. Jezdec pravý sedí na koni hnědém; přes bílou sukni splývá dlouhý plášť s tuhými záhyby. Rudé vlasy jsou krátce přistřiženy. Nad míru dlouhé a tenké nohy vězí v červených, přilehajících nohavicích. Jezdec prostřední jede na koni plavém; také barva levého koně je světlá. Levý jezdec má hlavu obrácenou do zadu a ukazuje též pravicí kamsi za sebe. Vůdce těchto jezdců má přes bledozelenou sukni přehozeno žluté, bíle vzorkované krzno (nádherný plášť) se známým již lemováním a stužkou v týle. Jako ostatní tři jezdci, i tento jest bezvousý; vlasy jeho jsou rusé. Kůň jeho jest bílý a má nádhernější postroj než koně ostatní. Všechny koně kresleny jsou schematicky; stojí na pravé přední a levé zadní noze a vykročují dvěma druhými nohama. Hřívy jejich jsou krátké, jakoby spletené, krky ohnuté, hlavy sehnuté. Bezprostředně za touto skupinou jezdců otvírá se první okénko, k němuž všichni jsou obráceni. Ostění tohoto okénka pomalováno je na způsob šachovnice různobarevnými čtverečky s křížky v poloze úhlopříčen.

Za tímto okénkem stojí dva nepoměrně malí volkové, hlavami k okénku a skupině jezdců obrácení. Volek podsední, jejž celého viděti, byl dle Trappa strakatý, nyní špinavě bílý, a má zvláště na kýtách svaly znázorněny čárkami poněkud spirálovitými. Volek náruční, oním částečně zakrytý, je plavý a vyšší. Nohy volků jsou nepřirozeně tenké a kopyta vysoko rozštěpena.

Volkové tito táhnou nad míru primitivní pluh. Na čelech jejich leží jho, příčné to břevno, z něhož vybíhá mezi oběma volky voje, zasazené na druhém konci do dřeva klínovitého, nahoře vidlicovitě se rozvětvujícího, kdežto jeho spodní konec je patrně pobit železem. Toť celý pluh, — o kolečkách není ani památky. Za volky roste strom, zcela stejně stylizovaný jako onen ve spodním kruhu obrazovém.

U pluhu pak stojí skupina tří osob, z nichž prostřední o celou hlavu vyšší než všichni ostatní, jest patrně střediskem celého výjevu. Stojí en face, hlavu na pravo skloněnu, levicí jako rozkládaje, pravicí pak jakoby ke zmíněnému stromu ukazuje. Přes jeho bílou sukni visí nažloutlé krzno s obvyklým lemováním a podšívkou šedomodrou, u krku spjaté, levici až téměř k zápěstí pokrývající, kdežto pravice je celá volna. Nohy vězí v hnědočervených přilehavých nohavicích. Obličej je bezvousý.

Po obou stranách jeho stojí dvě jiné postavy, rovněž sice v pláštích, ale bez lemu, ve světlých nohavicích, s hlavami uctivě skloněnými, jakoby naslouchali jeho výkladu. Šat jejich je mužský, tváře bezvousé, vlasy dlouhé, vlnité, rusé.

Za touto skupinou stojí opět strom, na jehož stylizovaných větvích pověšena veliká žlutá mošna a červené střevíce.

Co tyto dvě naproti sobě postavené a k sobě patřící skupiny znázorňují, o tom není nejmenší pochybnosti. Je to zobrazení jedné

z nejznámějších a nejvýznamnějších pověstí z dějin českých: povolání Přemysla oráče na knížecí trůn český[10]).

Tuto pověst vypravují všichni naši kronikáři od Kosmy až do nejnovějších. Hlavní obsah její podle vypravování Kosmova, jenž zemřel r. 1125, jest takový: Krok zemřel a zanechal tři dcery: Kázi, Tetku a Libuši. Libuše, v radách prozřetelná, mravná, bystrého ducha, stala se kněžnou. Toho času dva bohatí a urození poddaní přeli se o mez. S křikem předstoupili před kněžnu, aby je rozsoudila. Když rozhodla po právu, odsouzený kněžnu potupil hanebnými slovy, pravě, že ženy mají dlouhé vlasy a krátký rozum a že hanba je mužům, tisknou-li je ženská práva. Libuše ovládajíc se odvětila, že proto se jim zdá málo rozuměti, poněvadž nesoudí jich metlou železnou. Druhý den pak, když lid opět si žádal knížete, pravila toto: „Hle za oněmi horami řeka nevelká Bělina a na ní ves nice řečená Stadice. Tam kníže váš oře dvěma voly strakatýma; vyřiďte muži vzkázání od národu i ode mne a přiveďte sobě kníže a mně manžela. Jméno muže jest Přemysl, kterýžto na hrdla a hlavy vaše vymyslí mnohá práva. Jeho pokolení potomní bude v celé této zemi panovati na věky.“ Poslové ustanovení váhali neznajíce cesty a Libuše pravila k nim: „Co váháte? Jděte bez rozpaků za koněm mým; ten vás dovede a přivede zpátky, neb jest od něho ta cesta nejednou šlapána.“ Poslové ve vsi potkali hošíka a ptali se, je-li to ves jménem Stadice a je-li v ní muž jménem Přemysl. Hoch přisvědčil a ukázal jim muže orajícího. Poslové pozdravili ho a vyřídili poslání. Přemysl vetkl otku do země a pustiv voly pravil jim: jděte odkud jste přišli; a oni zmizeli navždy Líska, kterou vetkl do země, vyrostla třemi haluzemi s listím a ořechy. Poslové byli zaraženi, on však pozval je k snídaní: vyňal z kabele lýčené chléb plesnivý a kus sýra, a tu kabelu položil na trávu na místě stolu. Když snídali, uvadly dvě odnože na lísce, ale třetí vzrostla. Přemysl vysvětlil to poslům takto: „Z našeho pokolení mnoho se pánů zrodí, ale jeden vždy bude panovati.“ Pak jeli k Libuši. Přemysl však, nezapomínaje svého stavu, vzal s sebou své střevíce z lýčí ušité, kteréž kázal chovati pro budoucnost, i chovají se na Vyšehradě v komoře knížecí až po dnes a na věčné časy. Na cestě zpáteční poslové ptali se Přemysla, proč vzal s sebou střevíce lýčené. On pravil, že na paměť potomkům, aby nespýchali.

---

[10]) Starší badatelé, o kterých již byla zmínka, dělí ovšem obě skupiny od sebe a vidí v oněch třech jezdcích vedle sebe: Cecha, Lecha a Rurika, z nichž tento ukazuje nazpět, prý do daleké vlasti, kam se také brzy vrátil. Jezdec čtvrtý, v jich čele jedoucí, jest prý Krok. Skupinu druhou vykládají správně; jenom v postavě po levici Přemyslově stojící vidí Libuši ke svému nastávajícímu manželu oddaně se tulící. Avšak postava tato nemá šatů ženských, o čemž ostatně ještě později bude řeč. — Takořka neuvěřitelno jest, že dávno po těchto, aspoň co do hlavní věci správných výkladech našel se badatel, který z těchto figur vypozoroval věci naprosto jiné. Vykládá Grueber ve svém díle „Die Kunst des Mittelalters in Böhmen“ II. 130, doslova takto: „Es ist hier die Einführung des Christenthums dargestellt, und zwar ganz im derselben Weise, wie in der südlichen Capelle der Georgskirche zu Prag. Eine Procession von Benedictinermönchen zieht einher mit Kreuz und Fahne, einer steht auf erhöhtem Platze und scheint zu predigen, umher Volk aus allen Ständen, Bauern, Krieger und Fürsten. Weiterhin sieht man einen bespannten Wagen, der wie es scheint, von Musikanten bewillkommet wird“. — Toť věru požehnaná, závidění hodná obrazotvornosť, zároveň však také úžasná povrchnosť.

Poněkud jinou versi podává kronika Dalimilova (z let 1308 až 1314). Libuše praví totiž lidu, knížete si žádajícímu: Raději byste mohli můj soud trpěti, než silného muže míti za knížete. Lehčeji tepe dívčí ruka. To mně tehdy uvěříte, když uzříte svého kněze za železným stolcem sedícího a obědvajícího. Pak naznačila jim, jak najdou budoucího knížete: Jděte za mým koněm a ke komu on dojde, toho sem vedte. Poslové šli za koněm osedlaným, puštěným bez uzdy, až k řece Bělině a podél ní na jednu úlehl, kde oral muž v lýčených střevících. Před ním zastavil se kůň jako v uzdu jat. Muž vyňal pak z lýčené kabely sýr a pecen chleba a položiv na radlici počal jísti.

V kronice Pulkavově z r. 1374 shledáváme obě uvedené verse sloučeny. Zejmena pak vypravuje se tam, že Přemysl převrátil pluh a položil na radlici chléb a sýr a jedl. Přemysl prý vzal s sebou kabelu a střevíce z lýčí a věci ty od té doby chovány byly ještě za Pulkavy na Vyšehradě; v předvečer korunování králů českých nesou je kanovníci a preláti králi budoucímu v procesí vstříc, střevíce mu ukazují a kabelu na bedra vkládají, aby pamatoval, že z chudoby pošel, a by nezpyšněl.[11])

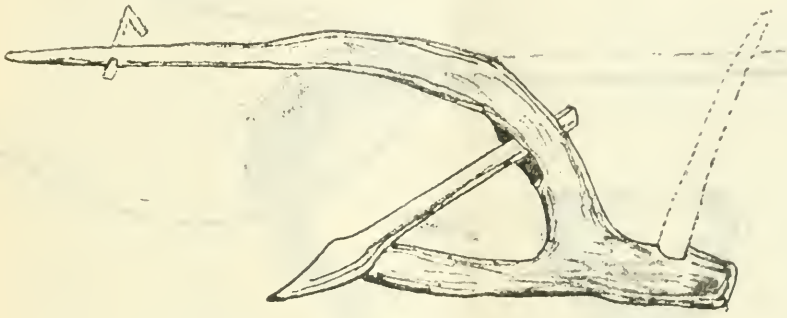

Obr. 8.

O těchto Přemyslových střevících podotýká pak Hájek ve své kronice (1541), že prý při dobývání Vyšehradu císařem Zigmundem se ztratil. (O kabele se nezmiňuje.)

Báje tato byla vyobrazena v kronice Aeneáše Sylvia z r. 1510 a v knize Heinr. Ludv. Gude, Staat von Böhmen z r. 1707. (Reprodukce v Českém Lidu, VII, 241 a 242.) Na obou těchto vyobrazeních Přemysl sedí u převráceného pluhu, resp. na něm, a pojídá z chleba a sýra, položeného na radlici. Před posly k němu se blížícími stojí bílý kůň osedlaný, bez jezdce, a kleká před Přemyslem.

Srovnáme-li uvedené verse této báje mezi sebou a vzhledem k vyobrazením jejím, shledáme, že vyobrazení v hradní kapli Znojemské nejvíce shoduje se s versí Kosmovou, jsouc tak jako tato prosto pozdějších přídavků; zejmena pak není na naší malbě, tak jako u Kosmy, ani stopy po onom „železném stole“, převrácené to radlici. Věc ta vysvětluje se prostě tím, že za dob, kdy Kosmas

[11]) Toto sestavení různých versí báje o Přemyslovi podáno podle Tilleova článku „Lidové povídky o panovníkovi, povolaném od železného stolu“ v Česk. Lidu, I.

psal kroniku, a kdy hradní kaple Znojemská byla malována, český pluh ještě neměl radlice, která by, převrácena jsouc, mohla zastupovati stůl. Jinak bylo již za Dalimila, v první polovici XIV. stol. Každým způsobem zachovalo se ve Znojemské kapli nejstarší vyobrazení českého pluhu.

Zajímavo jest, porovnati toto vyobrazení s rádlem staroslovanským, chovaným ve sbírce starožitností hrabat de Ziethen a vyobrazeným na titulním listě spisu Dra. Sieniawského „Pogląd na dzieje Słowian zachodno-północnych między Łabą a granicami dawnej Polski od czasu wystąpienia ich na widownię dziejową aż do utraty politycznego bytu.“ (Gniezno, 1881.) Nářadí to (obr. č. 8.) nalezeno bylo r. 1822 v bahně u Dabergotzu v hloubce nejméně 8 stop pod vrstvami rašeliny, vápna a ornice. Je to vidlice dubová, jejíž horní, delší větev slouží za voje a zároveň za hřídel; skrz tuto větev prostrčena je šikmo železná tyč, jejíž dolní konec, klínovitě zašpičatěný, leží na konci druhé, spodní, kratší větve.

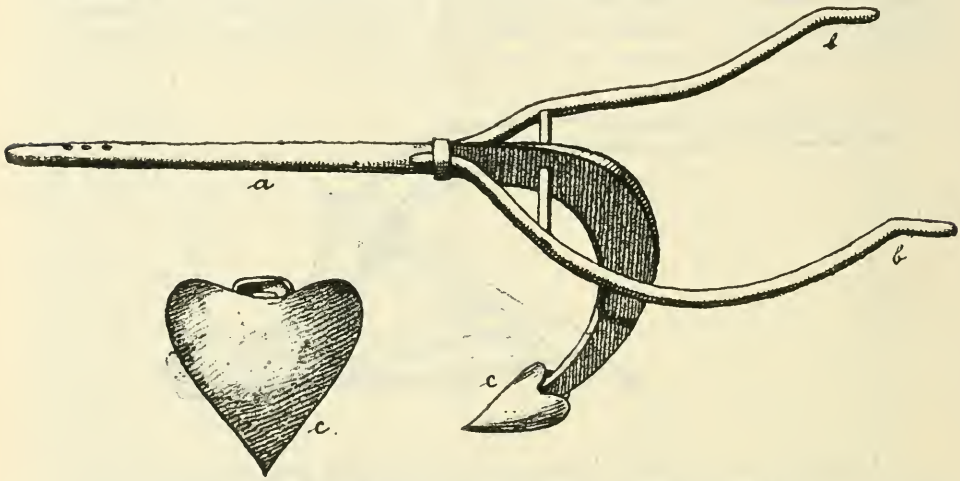

Obr. 9. Valašský „hák“. *a*) Hakovnice. *b*) Kláče. c) Hák.

Ostatně nemusíme pro takové primitivní polní nářadí choditi ani do vzdálených krajin polských, ani do daleké minulosti. Na našem moravském Valašsku podnes ořе se na Horní Bečvě nářadím prajednoduchým, zvaným prostě „hák“, jak ukazuje pěkná fotografie ve vydaném právě „Album Valašska[12]) a připojený tuto obr. č. 9. (Výkres k němu opatřil laskavě p. ředitel M. Václavek na Vsetíně.)

Jak z obrázku tohoto seznati lze, sestává valašský „hák“ z ohnuté tlusté haluze, jejíž přední, delší vodorovná část slouží za voje, kdežto zadní ohnutý konec zastrčen je do železného rádla, majícího podobu rýče. Tam, kde haluz se ohýbá dolů, vybíhá do zadu vidlice, jíž se hák řídí a přidržuje. Tento valašský hák a zmíněné staroslovanské radlo, nemajíce ani dnešní široké radlice, ani

[12]) **Vydal odbor klubu českých turistů ve Štramberku péčí MUDra A. Hrstky a tiskem Prokopa Zapletala v Hranicích.**

Apsis hradní kaple Znojemské.

Malby v apsidě hradní kaple Znojemské.

Ze spodního kruhu obrazového v hradní kapli Znojemské.

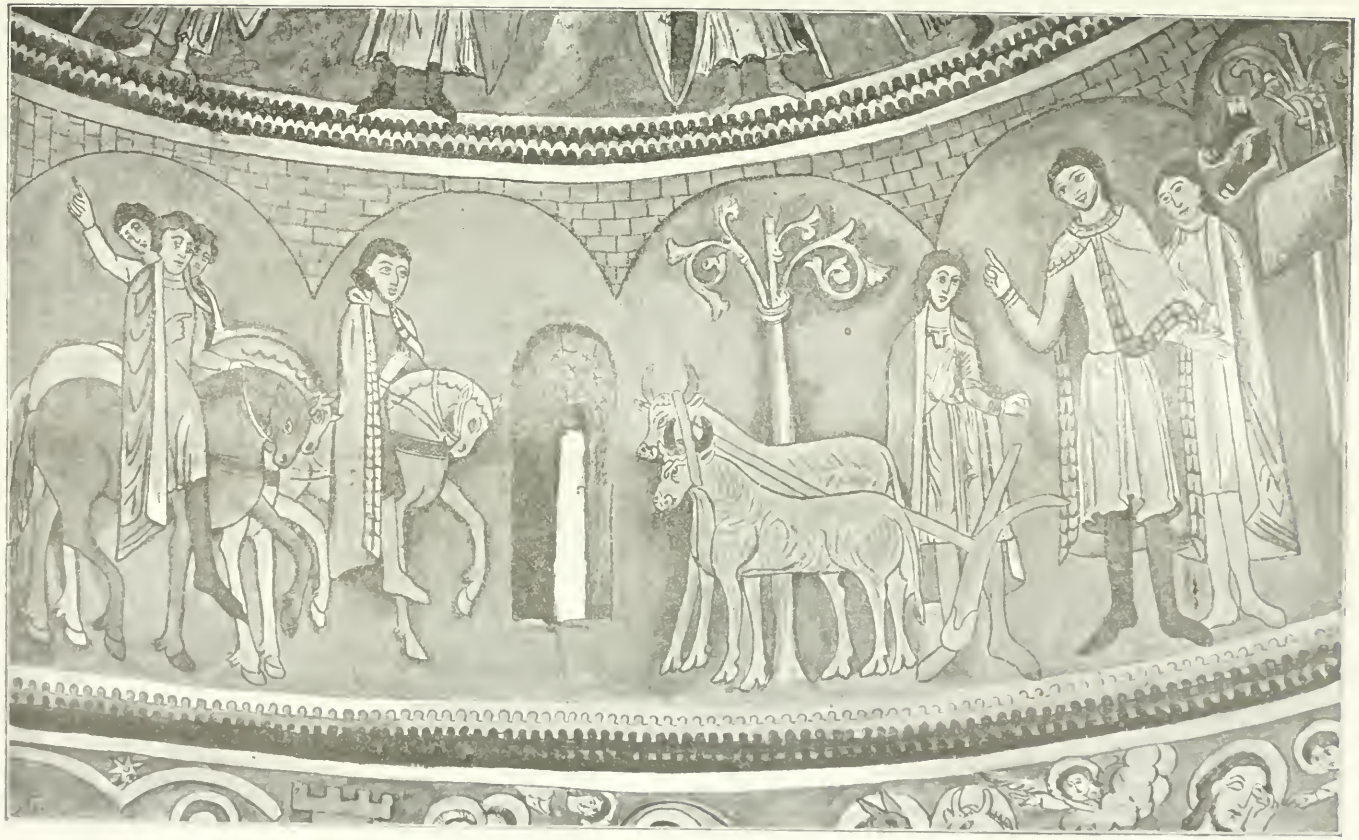

Skupina Přemyslova v hradní kapli Znojemské.

Také tato postava stojí čelem ku předu, má přes červenou sukni krzno rovněž červené se žlutohnědými lištami, spjaté na pravém rameni okrouhlou sponkou, tak že celé pravé ráme viděti, kdežto levé je pod krznem. Na rubu je barvy světle hnědé s rudohnědými pruhy. Nohavice a od těchto neoddělené střevíce jsou šedé. Levice drží štít v profilu malovaný, bílý s obrubou namodralou a šedozeleným hrbem uprostřed; za štítem stojí opět praporeček, jehož spodní pole je červeně mřížkované. Vlnité, uprostřed rozdělené vlasy jsou rusé, brada je krátce přistřižena, kníry svislé.

Po druhé straně okénka stojí opět strom známým způsobem stylizovaný. Odtud až k popsané již postavě zakladatele kaple namalováno jest ještě 6 figur, stejně jako předešlá oděných a vystrojených: přes přilehavou sukni splývá krzno či plášť, lemovaný, buď

Obr. 12.

na levém nebo pravém rameni spjatý; nohy vězí v těsných nohavicích a střevících, které u dvou postav mají na nártu výkrojek; jednou rukou opírají se postavy o štít, buď prostý nebo po délce rozdělený na dvě různobarevné polovice; druhá ruka drží pak praporeček upevněný na kopí, vlající buď dolů buď nahoru, dvoj- nebo i trojbarevný. Zvláště pozoruhodna jest poslední figura v této řadě pěkně vzorkovaným vyšíváním na lemu pláště. Všechny postavy stojí čelem v před s hlavami poněkud stranou, buď v levo, buď v pravo obrácenými a vesměs nepokrytými. Poznamenati sluší, že z těchto šesti postav Trapp mohl okresliti toliko tři, totiž první a obě poslední, kdežto z druhé, třetí a čtvrté neshledal žádné stopy. Patrně byly postavy, tuto mezeru nyní vyplňující, objeveny Melicherem po oškrabání omítky.

Podáváme zde podrobný popis těchto šesti figur po jejich obnově, jak nám byl dán k dispozici nynějším redaktorem tohoto

časopisu, panem notářem Jarosl. Palliardim. Poznačíme-li domnělého Trappova sv. Václava číslem 1, figuru vedlejší shora již popsanou číslem 2, obdrží těchto 6 postav číslo 3 až 8.

3. Složitá vysoká postava s kulatou tváří, s nepatrnými kníry pod nosem, s hustou kšticí barvy světle kaštanové, nesahající příliš hluboko pod uši. Oděv: Nohavice červené, střevíce hnědé, sukně bílá se záhyby světležlutými, sahá pod kolena a má u rukou široké vzorkované lemy. Krzno pod levým ramenem sepjaté je světle červené s lištami šedozelenými a na rubu červené s temnými rudými pruhy. Levice rozevřená je v lokti nahoru ohnuta, pravice drží praporec a štít. Tento je zelený s obrubou červenou. Praporec je zelený, hořejší pole a prostřední jazýček jsou však bílé, červeně mřížkované.

4. Bezvousá podlouhlá tvář se kšticí světle kaštanovou do popelava, uprostřed rozčesanou a na šíji splývající. Oděv: Světlehnědé nohavice, hnědé střevíce, bílá sukně se světlehnědými záhyby, krzno světlezelené barvy s červenými lištami a šedivou, tmavě pruhovanou podšívkou je pod pravým ramenem sepjato. Pravice se vztýčeným ukazováčkem, opírá se loktem o bílý, poněkud nahnědlý štít se zelenou obrubou. Levice drží praporec se dvěma jazýčky, střídavě bílý a zelenavý.

5. Menší postava, bezvousá, kštice tmavě rusá, ostatně jak u předešlého. Oděv: Nohavice žluté, střevíce šedé, sukně červená, krzno žluté do hněda s lištou špinavě bílou, na rubu světle hnědé, je pod pravým ramenem sepjato. Pravice drží štít původně asi na dýl červeno-bílý, se šedivou nazelenalou obrubou. Levice drží praporec střídavě zelený a bledě červený.

6. Nepatrná, slabá, bezvousá postava s kaštanovými, nad čelem rozčesanými a na ramena spadajícími vlasy, v bílých nohavicích, šedých, rozstřižených střevících, světlehnědé sukni a v červeném krzně s bílou, červeně mřížovanou lištou; plášť tento je na rubu taktéž červený s tmavšími pruhy. Levice drží bílý štít s obrubou šedozelenou, pravice třímá praporec barvy již neurčité bělavé a zelené.

7. Vyšší bezvousá postava se světle rusou kšticí, nad čelem rozčísnutou a na šíji spadající. Oděv: Nohavice žluté, střevíce šedé, sukně zelenavá, krzno na pravém rameni okrouhlým spinadlem sepjaté je bílé se žlutými lištami a popelavou podšívkou s hnědými pruhy. — Štít v levici je na dýl z polovice bílý a z polovice červený, praporec v pravici je bílý, má ale spodní pole a prostřední jazýček červeně mřížkované.

8. Mohutná, vysoká postava s krátkými kníry a krátce přistřiženým plnovousem barvy kaštanové a s kaštanovou, na šíji spadající kšticí. Jest oděna v červené nohavice, šedé, rozstřižené střevíce, bílou sukni se žlutavými záhyby a jednoduchým lemem v zápěstí. Krzno barvy narůžovělé s bílou červeně vzorkovanou lištou s ozdobou čtverečkovitou, snad i drahokamy posázenou, má podšívku červenohnědou s tmavými pruhy a je pod levým ramenem a na něm dvěma okrouhlými sponkami sepnuto. Levice drží bílý štít se šedozelenou obrubou. (Obr. č. 13. budoucně.)

(Ostatek příště.)

Archaeologické zprávy z okolí Uh. Hradiště.

Od In. Lad. Červinky.*)

Po různu nalezené nástroje kamenné (t. zv. „hromové kameny").

Ve mnohých rodinách po celém Slovensku jako téměř po celé Moravě chovají se kamenné nástroje pravěké jako vzácné dědictví ode dávna přecházejíce z pokolení na pokolení a jsou buď pečlivě opatrovány anebo nepovšimnuty povalují se ze starého zvyku za trámem v jizbě, na okénku ve chlévě nebo v truhlíku mezi starým železem v komoře, jinde si jich zvláště váží jako dobrých brousků na břitvu; říká se jim všude „hromový kámen" (zřídka klín). Lid původního významu jejich nezná, připisuje jim však vesměs léčivou sílu a používá jich v rozličných nemocech u lidí i u domácích zvířat; nemocná část těla se potíra hromovým kaménkem a mnohdy užívá se při tom zaříkání.

O původu těchto kamenů rozšířena jest všeobecná domněnka, že v takové podobě hrom při bouři z mračen spadá a hluboko do země se zarývá. Podle síly blesku řídí se i velikost kamene a jeho pozdější či dřívější vystoupení na povrch země. Některý zjeví se v sedmi dnech, jiný v sedmi měsících anebo v sedmi létech.

Znalost takových divotvorných kamenů různí se jednak podle blízkého naleziště neolithického, jednak souvisí také s polohou vesnice. Čím odlehlejší je osada a vzdálenější ruchu novodobého, tím snáze a četněji tam shledáme hromové kameny. Ředitel Maška poukazuje rovněž na tuto zkušenost z okolí Strážnice[1]). Když jsem r. 1890 procestoval Slovensko, přesvědčil jsem se, že zvláště na „Horňácích" není téměř domu, aby v něm kaménku hromového neznali. Za malou náhradu získal jsem jich ve Velké za jediný den na 30 kusů, v Kuželově přes 30, na Nových Lhotkách asi 20 atd.; mnohdy není možno získati takový kamének ani za značnou cenu. V Súchově na př. žádal jeden hospodář za obyčejnou přeraženou sekyrku pět zlatých, a to že ji prodává pod cenou; on prý si jí vydělá do roka za „pomáhání" i třikráte tolik po „šestce"!

Během jediného roku nasbíral jsem na Slovači na 200 kamenných nástrojů a poněvadž mnohé mezi nimi jsou velmi zajímavé, pojednávám o nich ponděkud obšírněji. Na mé otázky, odkud by ty kameny měli, řeklo se mi vždy, nebyly-li v domácnosti od nepaměti, že byly poblíž vsi na roli nalezeny. Zaznamenávám jmenované mi tratě polní a podotýkám, že by bylo zapotřebí místa ta důkladněji prohlédnouti. Sem tam najde se najisto zbytků pravěkého osídlení mnohem více a zvláště takových, jichž lid obyčejný si nikdy nemůže povšimnouti, nebyl-li zevrubněji o tom poučen.

Z Blatničky

chovám mezi pěti sekyrkami obyčejných tvarů (jedna z nich byla nalezena na „Padělíkoch") velmi pěkně do podoby jen málo stlačené

*) K tomuto článku patří tab. VIII. čísla 56.

[1]) Čas. Olom. Muzea 1888 s. 64.

koule vyhlazený mlat z jemnozrnného pískovce. Vyorali ho „na dílech“ a darován byl mým sbírkám p. odb. uč. Béňou. Je 84 v průměru, 63 zvýší; otvor násadní velmi pěkně jako šroubem provrtaný měří na jedné straně 18 a s druhé 22 (tab. VIII. č. 8.)

Podobné koule provrtané nalezeny byly na Moravě už častěji; připomínám takové z Přimětic, Vísek, z Býčí skály a polovici v otvoru přeraženého právě takového mlatu našel jsem u Předmostí na neolithickém sídlišti v bývalé cihelně Mandlově. Takové koule považují se všeobecně za závaží rybářských sítí (u nás náhodou všechna jejich naleziště jsou daleko od vod), ačkoliv ku podobným domněnkám nikdo neuvádí věrohodných důvodů[2]). Komu však napadne závaží k sitím, srovná-li podobné koule s Křováckým „kiri“ nebo australským „palan“, anebo vzpomene-li středověkých palcatů?

Dojista nebyly takové koule tak pracně vrtané a pečlivě hlazené, mnohdy až nápadně skvostně okrášlené z Kladník a podobné z Mařatic a mnohé jiné z Čech, Dol. Rakous a j.) jenom obyčejným závažím rybářským nebo tkalcovským. Za závaží posloužil vhodněji obyčejný kámen, který se snadno dal připevniti, aby nevyklouzl a jenž někdy byl zvláště proto rýhou nebo dvěma křížem k sobě vyhlazenými brázdami, na jejichž vyhloubení méně práce vynaložiti bylo, opatřen, anebo dobře posloužil tu snadno z hlíny uhnětený jehlanec nebo koule, válec dírou protknutý a jenom poněkud lépe vypálený.

Pokládám všechny takové koule za příručnou nebo ještě snad lépe za honosnou zbraň. Ostatně za zbraně považovati sluší také všechny ostatní kamenné výrobky pravěké násadním provrtem opatřené, ať už mají tvar koule, kladiva nebo sekery.

V Bojkovicích

získal p. ředitel J. Klvaňa zajímavou sekyrku z tmavohnědého pazourku (tab. VIII. č. 15.) vyštípanou a v ostří jemně přibroušenou.

Boršice (u Hluku)

vynesly neméně než 16 hromových kamenů, z nichž byly pozoruhodné zvláště dva mlaty, drobná sekyrka a hladidlo. Naleziště v „Mezipotočí“.

Větší z provrtaných mlatů je nápadný svým tvarem: je to plochá, skoro pravidelně čtyrhranná deska svorová (tab. VIII. č. 4.) asi 3 cm. tlustá uprostřed na plocho provrtaná. Všechny hrany jsou stejně tlusté, nikde není ostří, nemohlo tedy tohoto nástroje upotřebeno býti jako sekyry (vlastně motyky[3]).

---

[2]) Leč by bylo také důkazem, že se jich vyskytlo několik ve švýcarských a rakouských nákolích. Než pro ty vymyšlen již jiný duchaplnější výklad: „Nalezeny i střely, kterými v nákolní stavby oheň metán byl. Jsou to asi jako pěst velké kamenné koule s dírou, ohněm začerněnou. V této díře byly dojista upevněny zápalné látky a s nimi zapálenými házeny takové koule na nákolí.“ (K. Siegwart, Das Alter des Menschengeschlechtes, Berlin 1873 s. 10.).

[3]) Podobné nástroje „široké a ploché, vespod ostřím opatřené motyky, k obdělávání půdy vhodné“, vyskytují se nezřídka obzvláště v Bavořích (Ranke, der Mensch II. s. 509) Shodné nástroje s takovými „motykami“ u nás objeveny několikrát: jeden (bez udání naležiště) v Koudelkově sbírce ve Frant. muzeu a druhý z Vracova (srov. níže), jiné známe z Přimětic, Jaroměřic a j.

Druhý mlat srdcovitý (tab. VIII. č. 10.), původně zajisté to velmi pádná zbraň, jest kratší ale velmi tlustý. Násadní provrt sedí nyní takřka nad samým ostřím, čímž těžiště valně pošinuto k tupé části; stalo se to neustálým přibrušováním.

Zmíněná sekyrka je do tvaru čtyrhranné desky velmi hladce vybroušena s ostřím s jedné strany úplně rovným, s druhé pak šikmým; v týle zbyl hlubší vroubek, známka to, že tento nástrojek byl vybroušen z mlatu rozštípnutého v otvoru. Sekyrky s podobnými žlábky známe z Kněždubu, z Uh. Hradiště (v. n.) a zvláště dvě pěkné z neolithického osadiště u Prusinovic, z nichž jedna zbytek takového provrtu nemá rovnoběžně s ostřím, nýbrž kolmo k němu (asi jako „motyka“).

Hladidlo (tab. VIII. č. 6.) jest vlastně kuželovitý týl pěkně vybroušené sekyrky z černé břidlice, která byla na příč přeražena a v lomu úplně uhlazena. Podobné sekyrky přelomené a znovu shlazené chovám z Pustiměře, Hrubé Vrbky, Kuželova, Popovic (u Uh. Hradiště), Mistřic, známy jsou dále z Prusinovic, jadeitová z Hodonic a j. v.; takto ztupených nástrojů upotřebovalo se nejspíše asi jako hladidel buď při leštění nádobí nebo při vyčiňování kůží.

Z Boršic u Velehradu

mám plochou a nápadně dlouhou sekyrku, vybroušenou z drobivé horniny a drobný syenitový mlat vejčitého tvaru s velkou násadní dírou. Jest jenom 73 dlouhý.

Z Bílovic, Břestku, Hluku, Horněmčí, Jaborovce, (tu zdvihnul jsem na cestě u býv. větráku přeraženou sekyrku), Lhoty Hroznové, Modry, Nových Lhotek, Milotic, Nového Podvorova, Spytinova, Stříbrnic, Stupavy, Tasova, Včeral, Zlechova a Znorov chovám po jedné nebo jenom po několika sekyrkách obyčejných tvarů, mimo Nové Lhotky byla všude tu známost hromových kamenů již valně omezena.

Z Čejče

mám drobný mlat (75 dlouhý) se širokým ostřím a nízkým týlem, našemu obušku podobný. Zručná tato zbraň je svým vývrtem pozoruhodná; násadní otvor byl pracován s obou stran, jak tomu oba vývrty dovnitř se užící, asi o 1½ mm. se minuvší nasvědčují. Vývrt sedí pod samým týlem. Jinak nejeví tento nástroj nijakého pečlivějšího spracování. Podobá se, že tu upotřebeno nahodile nalezeného kamene, a že na něm jen ostří poněkud přibroušeno bylo.

V Uh. Hradišti

u břehu řeky Moravy pod mostem zdvihl puškař p. J. Chovanec v půli přeraženou sekyru břidlicovou. Ostří její obloučnaté jest s obou stran stejnoměrně přibroušeno, ale nepříliš ostré. Zajímavá je tato sekyrka tím, že byla vybroušena (tab. VIII. č. 16.) z mlatu provrtem opatřeného a v něm na dýl přeraženého; zbyl z otvoru toho právě v lomu žlábek ještě asi 2 mm. hluboký.

Jarošov.

Od p. Frant. Zapletala v Uh. Hradišti obdržel jsem tři velmi krásně hlazené a úplně neporušené kamenné sekyrky nalezené po různu na polích pod sv. Rochem kolem cesty do Dertle vedoucí.

V těch místech také nalezena byla jadeitová sekyrka. Našel ji soused Martin Kapaňa před několika léty na svém „Padělku“ na povrchu rozoraného pole.

Sekyrka tato, velmi uměle vybroušená a hlazená je 54 dlouhá, v zaokrouhleném týlu 15 a ve slabě obloučnatém ostří 37 široká a 9 tlustá. Ostří na jedné straně, mírně klenuté, je zponenáhla, na druhé, úplně ploché straně, zkrátka šikmo zbroušeno. Podle p. řed. Jos. Klvaně obnáší absolutní váha tohoto nástroje 35·2635 gr., ve vodě 24·639 gr. a hutnost 3·32. Drobnohledem nebyla látka dosud ohledána. — Nerost má barvu světle zelenou, žlutošedými obláčky prostoupenou a je jako křemen rozpukán. Plochá strana jeví světlejší barvu a také četnější pukliny a trhliny v nerostu. Dr. Berwerth domnívá se, že příčina toho je, že strana tato ležela ve spod a poněvadž tu udržovala se větší vláha než na povrchu, dělo se zvětrávání od spodu rychleji.

Javorník (u Velké).

Z deseti obyčejných sekyr jsou zmínky hodny: pěkné dlátko z černé břidlice jenom asi 4 cm. dlouhé a z hnědele vybroušený hranolek (tab. VIII. č. 17.), jaké často bývají nalezány v pokročilejších sídlištích neolithických.

Kostelany (u Uh. Hradiště).

V „Kruhách“ u Moravy pod břehem (patrně v místech pravěkého sídliště, o němž byla shora řeč) našel pastýř kostelanský pěkný hromový kámen a když mu lidé nevěřili, že je to hrom, tvrdil, že když takový kámen omotá nití a dá do největšího ohně, niť nesmí shořeti. A opravdu, niť neshořela, alespoň mi to v Kostelanech tvrdili sousedé, kteří při tom byli.

Také chováno v domácnostech několik kamenných sekyrek, z nichž připomínám drobnou sekyrku úplně plochých stran s ostřím silně šikmo přibroušeným, přeražený mlat a záhadný nástroj svou formou úplně podobný oněm škrabadlům u Velehradu, Popovic, Podolí atd., avšak s ostřím příčným. Podobný nástroj znám pouze že Slavkova (u Nivnice).

Kuželov (u Velké).

Jako ve všech horňáckých osadách tak i tam dodnes je tento kamének v úctě nemalé a chovají ho téměř v každé chalupě: těch červených užívá se, když krávě zatvrdne vemeno (potíráním změkne), těch šedých potřebují, když člověku zapuchne nebo oteče pod bradou. Mezi 32 kusy bylo několik pěkných mlatů, sekyr, klínů, dlát i škrabadel (tab. VIII. č. 1.).

Zvláště jmenovány buďtež tři mlaty. Prvý z nich (tab. VIII. č. 3.) v podobě poněkud sploštělého velkého vejce je vybroušen ze sivozeleného skvrnitého hadce. Mistrně vyhlazený a vyleštěný tento mlat nebyl patrně zhotoven pro denní potřebu, spíše považuji ho za zřídka užívanou zbraň nebo votivní dar zemřelému. Zcela podobný mlat nalezen v kostrovém hrobě u Čížkovic (Český lid I. s. 110. obr. 6.), jiné podobné tvary vyskytly se v Dolních Rakousích a též v Chorvatsku (Dvorské muzeum).

Druhý mlat zběžně z černé břidlice zhotovený, úzký a dlouhý, je podoben našemu špičáku. Téměř úplně s ním shodný exemplář

chovám z Otaslavic. Také tyto kameny pod samým týlem násadními otvory opatřené nebyly sekyrami, ale velmi příhodnou zbraní, zrovna jako mlat třetí s obou konců ostřím opatřený, tak zvané sekyře amazonské podobný. Kus od povrchu zbyl na boku důlek po dřívější násadní díře a podle toho je tento mlat také jenom úlomkem nějaké větší zbraně v provrtu přeražené.

V Maratících

nalezen pěkný mlat amfibolitový na „Spitálkách“[1]) a jinde pěkně vybroušená sekyrka.

Mikovice.

V čís. 17. chovali po dvě pokolení drobný mlat ze skvrnitého hadce pěkně vybroušený s provrtem blízko k týlu pošinutým a jinde pěkné dlátko či škrabadlo.

Mistřice.

Na mé upozornění nasbíral p. učitel Fr. Orsák asi dvacet hromových kamenů. Vyniká mezi nimi pěkný úzký mlat s provrtem pod samý týl umístněným, škrabadla prostřední velikosti a dvě hladidla, z nichž jedno je velmi velké. Zajímavé jsou zvláště: přeražené tlusté dláto v lomu velmi jemně vybroušené a plochá sekyrka s jednou stranou vyklenutou, protější úplně plochou a ostřím shlazeným.

Písek (u Bzence).

Pěkný plochý mlat z drobnozrnného pískovce vybroušený.

Podolí (u Uh. Hradiště).

Tamnější kovář přechovává mnohý takový kámen a shání pomocí jich koním „střály“ (oteklé klouby na nohou). Získal jsem tu několik zajímavých sekyrek a pěkné dlouhé škrabadlo (tab. VIII. č. 5.).

Popovice (nad Podolím).

Také tu je známa ona pověra. Kamének takový světí se napřed v kostele o Boží hod velkonoční. Z několika sekyrek a škrabadel jmenuji pěkné hladidlo (tab. VIII. č. 14.), jakých několik znám z neolithických nalezišť u Velehradu, Prusinovic, Žop. Výpustku, Količína a Předmostí. Účel tohoto nástroje je nejasný; mnozí považují ho za brousek.

Radějov.

Mezi obyčejnými sekyrkami vyskytlo se pěkné kosočtverečné hladidlo (tab. VIII. č. 7.), podobné hladidlo. našel p. J. Slovák na Hradisku Obřanském (nyní ve Frant. muzeu).

Slavkov (u Nivnice).

Pěkný mlat v podobě klínu se zakulacenýn, širokým ostřím, jemně přibroušeným vyorán byl na „Podluží“ (tab. VIII. č. 11.). Na boku v týle zbyla asi třetina dřívějšího provrtu, podle něhož lze souditi, že kámen ten byl původně velmi velkou a pádnou zbraní.

Z jiných nástrojů uvádím krásné škrabadlo a některé sekyrky, z nichž dvě nalezeny byly na „Záhumenici“. — Hromovým kaménkem byl také podlouhlý čtyrboký hranol břidlicový s dírkou při jednom konci. Takovéto závěsné brousky vyskytají se zvláště na sídlištích z doby hallštattské.

[1]) Čas. Olom. Muzea 1885 s. 139.

Strání.

Mlat, vlastně úplně neopracovaný plochý kámen velikosti pěstě, uprostřed provrtem opatřený (tab. VIII č. 9.). Podobný mlat má p. J. Slovák ze „Sobuněk“ ve Bzenci, jiný z Vejšovic je v mé sbírce.

Takovéto kameny na toporo připevněné nemohly býti nástroji, protože nemají ostří, nemohly býti ani palicemi, ani kladivy, poněvadž jejich hrany zase poměrně úzké jsou. Nezamlouval se mi také nikdy náhled, že provrtané nástroje kamenné, byť i dobré ostří měly, upotřebovány byly k hrubší práci, na př. k sekání dříví jako naše sekyry. Křehký kámen byl by již po prvé ráně povolil a u provrtu se rozrazil, a tu by pokaždé jediným úderem na tvrdší předmět tak pracně vyrobený a mnohdy překrásně vyhlazený mlat byl vzal za své.

Zajisté tedy tu a tam užívaný název „sekyra“ je nevhodně volený, lépe hodí se již jméno „sekeromlat“ a nejlépe pouze mlat, neboť byly najisto takovéto kameny užívány pouze za zbraně, jsouce mnohdy jen zhruba přitlučeny a přihlazeny, jindy zato zase skvostně vypracovány a vkusně okrášleny, jak na tom právě jednotlivci[5]) záleželo.

Šarovy.

Pěkný drobný mlat z měkkého pískovce na „Kopaninách“ nalezený, daroval mi mlynář p. Ant. Hruboš.

Na Suchově

získal jsem pěkné úzké dláto našim stolařským podobné a dvě sekery. Jiné sekyrky užíváno tam dlouho jako léku; drobty z ní uražené, na prach rozemleté, dávány ve vodě nemocnému.

V Tupesich

obdržel jsem týl velmi velkého mlatu.

Velká.

Jako v Kuželově tak i tu nebylo téměř domu, kde by podobného kamene nebyli v domácnosti chovali. Mezi hojnými sekyrkami pěkných tvarů a dláty byla také přelomená sekyra pazourková.

Veselí.

Rybář Přibyl vylovil v Moravě pěkný mlat břidlicový v podobě úzkého rovnoramenného trojúhelníku.

Vracov.

Laskavostí p. Ant. Sojáka získal jsem krásnou „motyku“ kamennou, t. j. mlat s násadním otvorem kolmo na ostří postaveným (tab. VIII. č. 13.).

Vrbka Hrubá i Malá.

Mezi 35 kamennými nástroji, které jsem v těchto vískách obdržel, jsou pozoruhodny některé ploché sekyrky, úzká dláta a zvláště pěkný, menší mlat (tab. VIII. č. 12.) poněkud prohnutý.

---

[5]) Pracuje mnohý divoch na výzdobě své válečné sekyry po celý svůj život a mnohdy umírá, aniž ji dokončil. (Rauber, Urgeschichte des Menschen, Lipsko 1884 s. 42).

Lid na Vyzovsku.

Popisuje Edvard Peck.

XIII. Dialektologický slovníček.

B

Baba: Staré babě leda hrabě.

Babčica = babka, kovadlinka, na které se naklepávají kosy a srpy.

Babirád, přezdívka: Martin Adamčík jinak Babirád.

Babský: Ranní déšť, babský pláč.

Bafčit: Bafčí jak starý.

Bas: Už sú peníze v basu = už nemám peněz. Z tohoto pořekadla lze souditi, že házívaly se muzikantům peníze nejen do cimbála ale i do basa.

Bát se: Bójíš-i sa tínu, neutrhneš růže. Bójí sa toho jak čert kříža. Nebójí sa ani uvázaného býka.

Bažka ovce. Proč nepřišel Zicha do školy? Pase bažky!

Bědákat = bědovati.

Belhýňat = belhati, kulhati. Co to kuře belhýňá?

Běloš, jméno psa bílého.

Berka, bernát, kdo rád bere, kdo se dá podplatiti, jsa v úřadě.

Bič. Části biče: 1. bičisko, násadka s rozsúškama; 2. putina ze švihu; 3. barevná kytka u putiny; 4. přepletač, pramének, prakování; 5. dva až čtyry suky (jedinák, dvoják až osmerák); 6. šnora; 7. kytka.

Biják. Věcej mizerná přalka vypřade, jak veliký biják vybije. Ten najmenší žebrák věcej vyžebrá, jak ten největší biják vybije.

Bláňat: Ten ma gatě (široké), tak mu bláňajú!

Blázen. Na koňa bič, na blázna kyj. Na blázny netřeba hnójit, ti sa v planém urodíja. Blázna netřeba malovat, ten sa vymaluje sám. Blázen sa vyblázní, až sa mu kapca vyprázní.

Bledoš, jméno psa.

Bledý jak ovesný vdolek.

Bohatý — chudobný. Bohatému je dobře živu býti, ale těžko umříti; chudobnému je zle živu býti, ale lehko umříti. Bohatému telátko, chudobnému děťátko. Chudobný dělá, bohatý leží. Bohatá kapca nejbližší rodina.

Boty jak saně (veliké, ohnuté). Dyž má ogara veliké boty, tož mu pravíja, že jich má po mladším bratrovi.

Boží dílo je nám milo. Jak su pod Božím pádem, tak je to pravda!

Brat: Ona na něho bere = má ho ráda. Bere jak smrť.

Brveno, brvénko, brvénco, brvénce = malé brvno.

Břed. Děcku, které pořád pláče a křičí, říkají: nezbraný břed.

Březůvka = březovka, březulka, šťáva, vytékající z navrtaného kmenu březového.

Břístek strom vazu podobný.

Bučák = buček, mladý buk.

Bůh. Zadarmo se neslúží ani Pánu Bohu. Když Pán Bůh nepožehná, ani kovář neukuje. Bůh območí. Bůh osuší. Kde láska, tu

i Bůh; kde závisť, tu zlý duch. Pán Bůh nevyplácívá každou sobotu; on dlouho shovívá, potom do živého ranívá. Pane Bože náš, mnoho darů máš; komu ráčíš, tomu dáš. Políčko s Bohem, až tu zítra přijdu, budeme spolem! Pole s polem, a my s Pánem Bohem; místo s místem, a my s Pánem Kristem.

Buják = bujný člověk.

Bújat: statek rozbújal (promárnil).

Bujavica, veliká jahoda.

Búřit = hýřit, po hospodách chodit a peníze utrácet. Ten búří. Už všecko probúřil!

Bytelný: Tato studánka je bytelná, je tu od jakživa a má stálou vodu.

Bytí: Ze starého bytí nové šití.

Býti s tichú dušú = mlčeti. Už su v sobě = už to vím.

C.

Cafrňoch = střapaté, špinavé, rozcuchané děvčisko. *Cafrňochy* = krajky, pentle a podobné tretky. Navěšá na sebe cafrňochů a už si vykračuje!

Capart, dítě. Kolik máte tých capartů?

Cingelák, nejmenší zvon na věži. Kerým zvónili? Cingelákem! Ve Vyzovicích se zvoní cingelákem na pospíšenú.

Cítit groš při kom.

Citry = kladiva ve valše.

Cizí. Kdo se spoléhá na cizí večeřu, chodí hladný spat. Nevybíraj za cizíma ňadrama, vyber si za svýma. Neumětaj před mojím, uměť si před svojím Cizí do břucha nenahlédne.

Cpat. Necpi do chomúta slámy, dyž už je plný sena. Necpi se v papučách na bál. Cpe se jak Hanák ke zpovědi, jak veš do strupa.

Crbat, *crbkat*. Dítě crbá (močí), dělá crb! crb!

Crbka = živá troška, krapka, krapečka.

Č.

Čapká = čapatý nos.

Čásnút koho čím, holí přes hlavu.

Čeho — toho. Čeho najvěc, toho najspíš pochybí. Čeho máš najvěc, toho najvěc chraň.

Čelo hřídele jsou oba konce jeho. V čele jsou zapuštěny *čepy* a ty se otáčejí na *zhlaví*.

Čepík = malý čep. Čepík se točí v pánvici (u dvířek zahradních).

Čepřit sa čepýřiti se. Drůbež se čepéří. Kvočna se čepéří, hrozí-li kuřatům nebezpečí. Morák, když uvidí něco červeného, také se rozčepéří. Čepéříš sa jak holub.

Čert. Dávno čert káru zlomil, co na ní náhradu vozil. Zlámal čert káru, co vozil na ní náhradu. Čert penize vzal, a škaredý oltář nechal. Z čerta nebude anděl, kdyby ho v devíti kostelách světili. Není čert tak hrozný, jak ho malují. Čert po samotách nejvíce uloví.

Čerti suk se složí ze šesti dřívek a nedá se, leda násilím rozebrati. Valaši umějí i kříž z čertích suků urobiti.

Čertovina = čertův kousek. To smrdí čertovinou!

Červený jak ovesný vdolek — bledý.

Čídit = *dělit*. Kohút všecky slépky počídí. Oni sa tým čídíja.

Číhadlo. Myslivci mívali na stromech číhadla, taková sedliska, kde seděli a na zvěř čekali, číhali.

Čím — tím. Čím větší kříž, tím nebe blíž. Čím kdo pěknější, tím čertu milejší. Čím člověk hřeší, tím ho Pán Bůh trestce. Čím hrnec navře, tím zapáchá.

Činit. Čiň, co je pravého, a neboj se žádného.

Člověk. Mosel by člověk z nebe byt, aby sa měl všem líbit. Když člověk háže chlebem, odplatu má kamenem. Člověk zdravý, boháč pravý. Člověk na světě jak rosa na trávě. Člověk jeden den žije, druhý den hnije. Lidé mají o člověka starosť, a nikdo mu nic nedá. Mnohý člověk Boha se nebojí a lidí se nestydí.

D.

Dat. Nedám ti to ani za strakatú myš — za nic. Dal sa (začal) krútit provaz, dali sa spolem hádat, dali sa vařit a pod.

Děcáň = děcko.

Dělat od kusa, úkolem, na deň; dělat jak mezek, otrok, kůň.

Děščka. Kniha je vázaná v děščkách. To sú pěkné děščky!

Děvče jak tutka (hodné, tiché).

Dítě. Poslušné dítě pro svět, nezdárné pro rodiče.

Div divúcí, že ti dva se za sebe dostali.

Divižák, muž diviženy.

Divoký jak zvěř, jak rarach, jak by ho čert z řetaza pustil, brzo by z kože vyskočil, sedl mu střeček na ocas.

Divošák = divoký kanec.

Dlaskatý = pleskatý. Šle sú dlaskaté.

Dnes jsme zde, zítra kde?

Do. Co chceš do mne? = po mně

Dobrota až po Zlín, za Zlínem samá psota.

Dobře — zle. Dobře při mandeli klásí sbírat. Netrať naděje, když se zle děje.

Dobrý. Dobrý pytel všecko přijme. Dobré prasa všecko zí. Do dobrého měcha může nasypat hrachu aj kaše, nic nevyprší. Dobrá bolesť, dyž dá pojest. Dobré slovo všecko spraví, zlosť a spurnosť všeho zbaví.

Dobrý — zlý. S dobrým mužem může byt na pustých horách, se zlým je zle prostřed dědiny. Dobré si člověk pamatuje dlouho zlé ještě déle. Na zlé netřeba pobízet. S dobrú = po dobrém, se zlú, = po zlém.

Dobrý — lepší. Dobrý je vzaj, lepší nechaj. Dobrý je smysl lepší rozmysl.

Doma. Mezi lidi lidsky, psota doma dycky. Jedni praví: Není možná vypovědět, jak je dobře doma sedět. Druzí praví: Doma mřú, na pec házú, do komína věšajú.

Dopadnút: dopadla mne žízeň, netrpělivosť.

Dratařе, kraj obývaný drataři. Utekl s ní na Dratařе.

Drát. Dřevěné trámce pod lamfeštem slují dráty.

Drdlat: drdleš jak stará baba; drdleš jak stará dívka, dyž sa nemože vdat.

Drdosit: každým tak zima drdosila.

Drhlénka, listí stromové, které se drhne pro dobytek.

Drkotka, člověk, který mnoho namluví, po čem nic.

Drobit: koza drobí, pes krútí.

Drvotář = drvoštěp.

Držbéta = kurva.

Držigroš = držgrešle.

Dříní = dřínová chrasť.

Dřístačka = běhavka, dřevohostická (nemoc).

Dřít se: dře se až jazyk vyplazuje.

Dubénka = červená, nemoc hov. dobytka.

Dudlat: dudle jak stará baba v Uble; dudle jak staré kvasnice.

Dúgat = šoukati se při práci; ďúgá sa, ďúgá, a kde nic, tu nic.

Duhan, uherský tabák, pašoval se přes hranice do Moravy.

Dúpný, *dúpnitý* = dúpnatý (strom).

Dušička: Už je dušička v peří! praví ten, kdo se dobře najedl a napil.

Dvacatina je dvacet snopků konopí.

Dvojvrchý, co má dva vrchy.

Dyby: Dyby byl člověk dycky dobrý, dávno by ho psi byli zedli. Dyby měla sviňa rohy, žádný by před ňú neutekl. Dyby měla sviňa rohy, také by trkala. Dyby nebylo kohúta, nebylo by ani zárodu. Dyby bylo zač, kúpila by sa čač, Dyby dycky chybí; má ocas krátký a hladký.

Dycky — nikdy: Dycky stonky, nikdy zvonky.

Dyž: Dyž pustí lišku, možú ju všeci zajíci chytat, nechytíja jí. Dyž ťa noha nehněte, toť sa nepřezúvaj. Dyž sa sviňa oprasí, má kolik mládých (pověsť zlá). Dyž posadí žebráka na koňa, ani čert s ním nepohne. Dyž jde bída do domu, jde láska z domu. Dyž se v kapci blýská, to se dobře výská. Dyž vypoščává, hladí; dyž má oplácat, sa vadí. Dyž je sádlo, všecko snadno. Dyž jabko dozraje, spadne. Dyž dáš před koňa, možeš dat aj za koňa. Dyž dal Pán Bůh zajíčka, dá pro něho aj trávníčka. Dyž jest, toť sednút; dyž dělat, toť si lehnút. Dyž jest, toť jest; dyž dělat, toť se skovat.

F.

Fíbka = fajka, dýmka.

Franta: Tam to, Franto!

G.

Gágulka: Bude moc střešeň; hleďte, co má ten strom gágulek!

Gatě: Bez gatí neplatí.

Gatky = malé gatě.

Glgnút: koza glgne žvanec ze žaludka do huby a přežvykuje; za chvíli zas udělá glg.

H.

Had. Smrdí hadem (není mu co věřit)! Chce chytat hada cizí rukú! Pichni si hada do rukáva, vleze ti až za ňadra. Had ukúsí, had hojí (čím se kdo pokazil, tím se napraví).

Hadihlav, a, m. = hadí hlava, šídlo vodní.

Haňba dvě = haňba nehaňba.

Haraska, šňůrka harasová ve střivjách.

Hárky, pl. = nosítka. Hvozdenští papírníci nosí papír na hárkách.

Hátrat = loziti. Tela, dítě, co nemože-ma nohy, hátrá.

Hebelka, zdrob. od hebla.

Hlad. Přijďa z hory, zedl by voly: přijďa z prádla, zedl by ďábla. Umřel hlady (instr. pl.). Hladný chuti neztratí.

Hladomor = hladovec.

Hlava. Má hlavu jak čtvrť (velikou), jak na Baráku (jméno pozemku) chrást (rozcuchanou). *Hlava* na vrbě, která se osekává, klešní.

Hlčný. Hlčná cesta, húčnica.

Hledat. Nehledaj pomoci, udělaj sám.

Hledět: Hledí, jak tela na nové vráta, jak čert na hříšnú dušu, jak Filip na jelito, jak by devět dědin vypálil. Hledí do sebe = spí.

Hlúpý. Co jeden hlúpý kúpí, mají dvá múdří co prodávat. Hlúpému duní aj ve studni. Hlúpá huba půstu nemá. Barany prodal, ovce zbil, aby se plemena nepozbyl. Z pusté stodoly nevyletí jenom sova, z prázného člověka márná slova. Mlátí a neobrátí. Uderený měchem a podepřítý plachtú.

Hňést: na lavku nechtěl lehnút, že to bude hňést.

Hnetka, y f. = moučný pokrm.

Hnida. Když se někdo dělá bohatým a nemá nic, říkají mu baron Hnida.

Homolovičkový: Trnavjané nosívali homolovičkový klobouk.

Honem umřel, pomalu nastal.

Hoňák, 1. co honí prasata, 2. co se honí za děvčaty.

Hopajda, děvčisko vyrostlé nad svůj věk.

Hořákat = hořekovati. Pořád si hořáká: „Ach, Bože můj, Bože!“

Hospodář — hospodyň: Ptáčník a holubář darebný hospodář. Kolik je na dvoře nátoňů, tolik je v domě hospodářů. Pilná nebožka (hospodyň) stoja umře. „Kerá dobrá hospodyně, ide z rána do kuchyně. A ta naša dycky spí! Co budem dělávat, dyž budem orávat? Uděláme vláky z ní!“ Vychválené hospodyni smrdí z hrnca. Chvalené maso psi žerú.

Húsenky sú dvojí: střapové a prsténkové.

Hrabě. Části hrabí: 1. zuby, 2. oblúk, 3. vidlice (když je oblúk, nejsou vidlice a naopak), 4. zubník (dřevce, co sú v něm zuby zasazené), 5. cvečky (klínky, jimiž se zuby upevňují), 6. hrabisko.

Hranečák = hranečník, mezník.

Hrášek, ještě menší ptáček než plotníček.

Hrbaňa, hrubá pila bez šráku, kterou se řeže kládí. Na její zuby se dává pošva, aby se mohla pohodlně nésti.

Hrbatý svého hrba nevidí, ale na druhých chyby vidí.

Hruščák = hrušák, hrušňák, hruškový koláč.

Hryzt rožeň. Když má chasník milou a vezme si jinou, tož ta první, chudera, hryze rožeň. Kdo ji chce nejvíc dožrat, optá se jí, je-li rožeň tvrdý.

Hřích nejde do huby ale z huby.

Huba jak měsíc, jak pekáč. Má hubu jak koňský zloděj (krádež koní vynáší, může se tedy koňský zloděj dobře živiti). Huba nepotřebuje mýdla, jenom dobrého jídla.

Huněnky, huněné papuče.

Husiprdka, člověk, který se do všeho plete, i po čem mu nic není.

Hustý: ta polévka je hustá jak chamula.

Ch.

Chapný do jídla, do práce.

Charba: Charba, chleba schraňba. Charbička, nekraj chlebíčka

Chléb. Pro jeden krajíček chleba se pecen nenačíná. Měkký chléb kapcu vyjídá. Mnohý chlebem pohrdal a suchou kůrkou za vděk vzal. Na suchý chléb hlad, na mastný sytosť. Chlebíčku neboj sa, křiváčku nezlom sa!

Chlap. Tohoto slova užívalo se všeobecně bez urážky na cti. Tak na příklad dva bratři, z nichž jeden byl starostou vyzovským, druhý váženým měšťanem, byli „chlapi Kruťovi."

Chlapík jak strunka.

Chodit: chodí jak s vajcama (potichu), jak táhlo, jak na préskách, jak kasala, jak štyřé (dyž dúpe), jak olejník, jak v sedmero svázaný, jak přeražený, jak na klučkách, jak na brlách (co neohýbá kolena), jak na jehlách, jak na vidličkách, jak zlámaný, jak v kléšťách, jak šantavá kráva. Chodí ševcovi po hrtáně (kdo má vyšmatlané boty), chodí z pusta do prázdna (kdo nic nedělá). Nedaj si zajícovi chodit do zelí!

Chováč, kdo má cizí dobytek na chování.

Chrkotat: chrapěl, tak chrkotal.

Chromačka nemoc hov. dobytka, paznehtice.

Chudár = hubený člověk i dobytče.

Chvaliďupa = chvaliďúra, chvaloň. Chvaloňovi říkají: „Kde ty jsi a pečená hus. hotová hostina!"

Chválit sa: chválí sa cizím prosem.

Chvestkat sa = těšiti se: oni sa na to chvestkali.

I. J.

Ímélo = jmelí.

Izdébka, komůrka pro vodní kolo při mlýně a při valše soukenické, lednica.

J.

Jabloň: S kyselé jabloně nespadne sladké jabko.

Jadrnět: voda jadrní = vody v řece přibývá (Napajedla).

Jak — tak: Jak si kdo naváže, tak ponese. Je mi tak, ani nevím jak.

Jaký — taký: Oběd jaký taký, na večeřu samé raky (nic). Jaká husa, taká péra — jaká matka, taká dcéra; jaké dřevo, taký klín — jaký otec, taký syn. Jaký šel, takového střetl. Jaký mynář, taký prášek — oba berú do zanášek. Jaký jsi hospodář, takovú chasu máš.

Janek = zajíc. Zavoláme-li na utíkajícího zajíce: „Janku, ztratil's fajku!“ ohlédne prý se.

Janůvka, hospoda u Bojkovic.

Jazyk: Po biči modřina, po jazyku rana.

Jidáš: pekaři prodávají o velké noci místo pletýnek jidáše.

Jest: jí jak z roboty, jak za dva, jak nepřiměřaja kráva, krom duše jak hovado; jí, tak se mu od huby pění; snědl to, jak by smetl; hází to do sebe jak do měcha. „Já bych jedl!“ Škádlivá odpověď: „Já bych si podle tebe sedl a všecko bych ti to zedl!“

Jít, ít: Ide ti to jak psovi pastva. Nešel bych tam ani za strakatú myš, ani za pečeného žida. Šel škrob pro škroba (také: Job pro Joba), ostali tam oba. Šel posel pro osla, a ostal tam, posel aj osel.

Jojčit. Žid jojčí, křičí joj! joj!

K.

Kabátik = kabátec, kabátek.

Kánka od tkánka jako kanička od tkanička. Valašské nevěsty mívaly na hlavě věnec a kánku z lesklých drátků, plíšků a perel. Kánka nesla se jako diadem.

Kapalky, hrušky, co nakapaly, napadaly.

Kapkat: bestrman chodíval aj k muzice a z kabáta mu kapkalo.

Kára. Kdo jda sotva se vleče a do kopce nemůže, „má těžkú káru.“

Kárat: Kotel hrnec káře, oba sú od váře. Káře hadra onucu, a obě sú konopné.

Karoš, jméno psa.

Kartit: svadba sa zkartila.

Každý: Každý oře, jak může, a vláčí, jak stačí. Každý na svůj mlýn vodu žene. Každý sám sobě rozumí. Každý zhnilý kůň je tlustý. Každá svíčka dohoří. Každá věc dozraje. Každé hrabě k sobě hrabou.

Kde: Kde ťa majú rádi, nechoď často; kde ťa nemajú rádi, nechoď nikdy. Kde se kůň zrodí, tam se i hodí. Do kostela, do mlýna a do hospody může ít kde chce.

Kdo: Kdo moc mluví, lže nebo se chlubí. Kdo skoro vstává, tomu Pán Bůh dává. Kdo dal kravičku, dá i travičku. Kdo vysoko leze, snadno se sveze. Proti své krvi bojuje, kdo vlasť svou nemiluje. Kdo prosí, ten nosí. Kdo se chlubí, sám se hubí. Kdo chce hada umořiti, po hlavě ho musí bíti. Kdo se dotýká smoly, zamaže se od ní. Sladkého nezasloužil, kdo hořkého neokusil. Kdo se chlubí, má sukní devět, když jednu opere, musí bez ní sedět. Kdo se ohne, každý hrbatý. Kdo si nevšimne mála, nedá mu Pán Bůh moc. Kdo si nevšimne krejcara, nepřijde ke groši; kdo si nevšimne groše, nepřijde k rýnskému. Kdo se modlí leža, toho slyší Pán Bůh dřímaja. Kdo pro lidské s hrstú, čert pro jeho s měchem. Kdo na koho chce, na uhrabané louce kyj najde. Kdo na koho vrčí, Pán Bůh mu ho strčí. Kdo je z mládí koněm, na starosť nic po něm. Kdo dělat nechce, nechť je to kde chce, darmo se nenají ani v Americe. Kdo dobře posnídá, obědu se může netěšit. Kdo chce

mnoho znáti, nesmí mnoho spáti. Kdo se smolú zabývá, od ní pošpiněn bývá. Kdo o nebe nestojí, ten se pekla nebojí. Kdo sa neučí hore dnem sklénky obracat, má všeckého dosť. Kdo sirotě ublíží, toho Pán Bůh poníží. Kdo neskoro chodí, sám sobě škodí. Kdo za pluhem kleje, zle se mu seje. Kdo špatně seje, špatně žne. Kdo si nevšimne knoflíka, ten si nevšimne ani zlatníka. Kdo druhému zlé strojí, nech sa zlého bojí. Kdo vysoko letí, nízko sedne. Kdo dlúho sedá, neskoro vstává, tomu se dycky chleba nedostává. Kdo nelapká, ani nepapká.

Kladka, držadlo u nože, pilky.

Klak: klak se rozřeže na zdélku a sú z něho dvě sanice.

Klbaňa = kubaňa. Pútníci nosíja si hostýnskú vodu v klbaňách.

Klenička, sladká vodička vytékající z navrtaného klence. Lidé ji pijí; je prý velice zdravá.

Klešnit = klesniti, klestiti (stromy). Polní trať: Klešněnec.

Kléštiky = malé kleště.

Klúbnatý člověk, který má veliké klúby.

Kmotrstvo = kmotrovství. Kmotrstvo suší kapce.

Kněžský měch beze dna.

Kobylinec = 1. štovík, 2. druh jablek nákyselných.

Kocúr = kotva. Spadne-li nádoba do studně, hledá a vytahuje se kocúrem.

Kočka = deset žemének lnu nebo konopí.

Kokotat není kokrhat. Kohút kokoce a kokrhá.

Kolácat = klátiti: strom sa kolácá.

Koláč: dívka, když jde na slobodu, dostává koláč.

Kolce = kolečko.

Kombélat zvonem. Kdo kombélá nohama, čertovi zvoní. Chlapec, seďa na hojgači, volá na kamaráda: „Poď ňa rozkombélat!“

Komu — tomu: Komu česť, tomu česť; komu pěsť, tomu pěsť. Komu Pán Bůh, tomu všeci svatí; komu šerha, tomu všeci kati.

Konopník, zelený ptáček, menší než sýkorka, má hnízdo v konopjách a z konopí.

Koření = kořínky.

Korovrat, *korovratnica*: na korovratě se přádala vlna, na korovratnici len a konopě.

Kostlivál = kostlivec.

Kotulajka: želízko při držátku na péra (Kašava).

Kozař, uherský zloděj: kozařská banda.

Kozojeba, nadávka skoupému.

Krabačky, boty shrnovačky.

Krajka = krajní deska. Napřed je odkorek, potom dvě, tři krajky a teprv desky.

Krajovica, druh vlny.

Křapák, veliký nos.

Křápě, ete, n., lichotivé slovo malému dítěti, kuřeti a j.

Křapět = chrapěti.

Křapka, ženský úd.

Krása: Kráse do hrnca nepostaví.

Krasník, jméno koně z pohádky.
Křemšín, keř, na něm rostou *křemšínky*.
Křibet = hřbet.
Křídlo: boční části stavu jmenují se křídla.
Křivica: křivá deska na vodním kole.
Křivina: křivé dřevce při stolici struhací.
Křiviti kým: čert vlezl do princa a velice nim křivil (z pohádky).
Krkoš, suk ve dřevě, stržen: zmrzlý jak krkoš.
Krmný: Krmná sviňa neví, že se chce hladné žrat = sytý nevěří lačnému.
Krovec, vce, dřevěná míra, kterou se měří výška a šířka hranolů při silnici.
Krpec: bylo sněhu na krpec.
Krs = zakrslý stromek.
Kršleň = kámen měkkýš, opuka.
Kršlit podkovicú na ledě (dělat čáry).
Krúpy jak zuby.
Krutidúbek, jméno obra z pohádky.
Kúpit za Jezus Maria uteč = krásti. Nekupuj ušima, ale očima. Kdo nemůže od někoho dostat, co mu byl půjčil, odpustí mu to a doloží: „Kup si za to při smrti hroníčku!"
Kúř: je tu kúřu jak v udírni; je tu kúřu, může slaniny udit.
Kuťalelky: statek přišel na kuťalelky (v nic).
Kútky, kútíky: máš kútky jak laštovka, jak ženatý vrabec.
Kútnica = kútná plachta, jíž byla šestinedělka zastřena.

L.

Lakomý: všecko by rozdal, dyby ho za ruce nedržal.
Lamačka: má hubu jak lamačka.
Laminoha = napravjač zlomených údů.
Lamplota = tulák, co sa povaluje aj nocúvá za plotem.
Lenoch: Lenochovi na peci nic Pán Bůh nedonese na pleci. Lenochovi není Pán Bůh nic dlužen. Stojatá voda hnije. Upečení holubi nepřiletí do huby.
Lepší — jak: Lepší je matčino pobití, jak lidské politování. Lepší bití od mladého, jak líbání od starého. Lepší malý zbytek, jak veliký nedostatek. Lepší malý šantroch, jak veliký pantok. Lepší pekař, jak lékař. Lepší masný rohlík malý, jak vodní veliký. Lepší jednou draho, jak dvakrát lacino. Lepší s hanbou utéct, jak hrdinsky dostat. Lepší je svoje látat, jak cizí chvátat. Lepší mladá bída (bída v mládí) jak stará.
Létat: Léceš jak olověný pták (shnilému). Pták letěl a nevyletěl (soudil se a nevysoudil).
Lhat: Co šuškané, všecko lhané. Umí lhat jak písař psat. Zelhal jak by péro zdrhl, jak by z měcha střelil.
Listník: kryté místo při stavení, kde bývá list na stelivo.
Lét: leje jak z kúry.
Lom: Není jednoho domu, co by v něm nebylo lomu.
Lupka = rozloupnutá fazola. Chlapci hrají lupkama na císaře.

M.

Macocha: Všecky macochy byly zlé, jenom jedna ne, ale i z té udělal čert lavku. Maměnka když pobije, to je jak by pohladil; macocha když pohlédne, to je jak by upálil.

Maláň, *maloch* = malé dítě.

Málo: smrdí to málem.

Malý: od země sa dere a z vrchu ho větr bere. Malá kapca brzo se naplní. Malé děti derú matce klín a hrubé srdce.

Mamlas: takových mamlasů ledakde na vrbě natřasú.

Merinka = merinová sukně (Fryšták).

Měsíček: měsíček je na prázně, m. je na plně, m. je dolu kabelú (když ho přibývá), m. je hore kabelú (když ho ubývá), m. schodí, m. sa umývá (když na zmrkánku sihlí).

Metlička k dobrému vede Jeníčka.

Mezira = meza.

Milý: S milým přivykne aj na pustých horách.

Mišák = míchaný vlak.

Mládí: Co kdo z mládí zahazuje, to na starosť sbírá. Hýřil z mládí, na starosť umírá hlady.

Mladý — starý: Nový bot se starým, a stará žena s mladým — to sú dvě stejné páry. Mladý když onemocní, uteče mu síla jenom za dvéře, ale starému až za humna. Mladá vrána nikdy staré nekrmí. Mladá koza ráda sůl, ale stará uteče i se solničkou.

Mlatihuba = tlučhuba.

Mlčet: Chceš-i přijíti dál, mlč anebo chval. Mlčená rejdovná.

Mlet: mele hubú jak pes ocasem.

Mluvit: „Tam ho hnali, kady běžel“ praví se tomu, kdo mluví nesmysl. „Máš řeči jak koza bobků“, praví se tomu, kdo mnoho mluví.

Moc = mnoho. Je vás tu jak čmelů, jak kaše v hrnci. Moc búřky, málo déšťa. Moc děla, málo medu. Slyš a mysli moc, mluv málo.

Mocný: S mocným v súd nevstupuj, radši snes křivdu a poděkuj.

Modrý jak hlaveň (nemocný člověk).

Mokrý jak dršťka (zmoklý).

Moškvan, jméno psa.

Mrchovský, *mrchúcný*. Hanák řekne: „Mrcho mrchovská!“ Valach: „Mrcho mrchúcná!“

Mrznút: mrzne, tak to křupí.

Mžikaná. Děti si hrají na mžikanú.

N.

Nabrat: nabral toho jak vůl na rohy (mnoho).

Nádba: dítě je v nádbě.

Nadvozí, n. = místo nad vozy v kolni.

Nadutý jak buben, jak kovářský měch.

Najít: našel bys to, dyby ťa to uderylo v čelo, dyby to na ťa zavolalo, dyby na tebe zahrčál (řetaz), dyby ti to strčil pod nos.

Namočat = namáčeti (péro).

Napitý na pantok, jak mol, jak žaba, jak kanón.

Napřepostávat: co sem sa napřepostával!

Napršet: Napršelo na brázdu.

Národ = narození. Matka: „Co sem sa ťa navláčila od národu!“

Naříkat na co: na své bohy, na své narození.

Nastrkat: enem staré baby mi nastrkujú!

Natahač = štrupla (!) u botů.

Natahovat: natahuje jedenástky (jde honem), natahl brky (umřel), natahuje se jak pes na pazdeří.

Nedobrý = rarášek, čert. Nedobrý letěl nad osadú!

Neobratný: je s tebou jak s bránami v horách.

Neohyba = člověk neohybný.

Neporada, člověk, kterému nelza poradit, ale i na takového časem dojde, nebo „ke každému měchu sa najde provázek“.

Nést: nese toho jak vrana na ocasi, jak svěceného, jak jedu, jak z apatyky. Včil to nésli štyřé na sochorách a pátý tlačíl.

Nešetrný. Když má někdo něco nového a neumí toho šetřit, tož mu pravíja: „Ty to budeš mět dlúho, deň s nocú, aj to s velikú mocú!“

Nešikovný, jak by odpadl od bučka. Posmívají se mu: „Bože, budiž k ničem a daj pozor na nic!“

Nevěsta: Veselá nevěsta, smutná žena. Koláč od lopáře, nevěsta od oltáře. Pro jeden květ nastane druhých pět.

Nevládný na nohy.

Nic. Kdo nic nemá, nic neztratí. Kdo nic nechová, tomu nic nezdechne. Ponejprv hic, podruhé nic. Hop, švic, peněz nic, kapca prázdná, doma nic. Kdo dnes nic nedělal, „přenésl deň na patách.“

Noha: nohy jak šetlinky, jak pekař, jak kopyta, jak kachle, jak šidla, jak medvěd, jak ujce, jak válek, jak píščalky, jak čangály, jak křápy, jak krmholec. Má másní nohu a chce žejdlíkový bot.

Nula: Nula bez nule neide, tragač bez kolečka nejede.

Nůž: Bez noža jak bez ruky.

O.

Objediny = objedky, odpadky při krmení. Dyž sa pták na hromíce napije z kolaje, sbíraj pod kravami objediny!

Objezný = objícný, obícný.

Obrat co z čeho: strom z housenek.

Obsednút: kvíčaly obsedly tyky.

Odbŕhnút hrobařům z lopaty = okříti, ozdravěti.

Odbírač, *odbíračka*, kdo odbírá obilí za sekáčem.

Odchod = příkopa, jíž voda od mlýna odtéká, odchází.

Odívačka = oděvačka. Drúžky mívaly při svadbách odívačky vyšívané.

Odkáď sa nevrátíš, tam neponáhlaj!

Odroba = odrobina.

Odskakovat: Od chladného železa kladivo odskakuje (říká se tomu, kdo má zlé srdce).

Odtahovat = odkládati na pozdější dobu. Odtahuješ to jak židovské svátky.

Odvést koho od čeho: Odvédli ťa od císařského chleba (říká se tomu, koho na vojnu neodvedli)! Poďte sa odvézt (svézti)!

Ogar, *ogara*, *ogarec*, *ogařisko* = chlapec, chlapčisko.

Ohýbat: Dokáď su já Janko, ohýbaj ňa mamko; až já budu Jano, neohneš ňa mamo!

Okamhnutí = okamžení.

Oklad. Za starých časů nebylo na kolech ráfů. Oklad byl vytlučen hřebíky s velikými pálkami, a ve spoji byly kramlíky.

Oko. Má oči jak dule. Má u lidí dobré oko. Tomu šibenica z oka kúká. Oko = vír v řece.

Omok, ne právě jenom omáčka a šťáva z pečeně, ale tekuté pokrmy a nápoje vůbec.

Opálat = obilí na říčici potřásat do výšky, na rozdíl od osívat.

Opeřený pták ledakde usedí.

Opluščit: kobyla sa opluščila = ohřebila.

Oprostřed = uprostřed.

Ostatní, tolik co špatný: (srov. polské ostatni = poslední) ostatní hospodář, který svého nehájí.

Ostruha = ostružina.

Oščaglina = ščagel, kolek, okleštěk: přilož s jednu oščaglinu do kamen.

Oškudlý, také *zaškudlý* pes, kočka, tele i jiné zvíře chudé, kterému se srsť ježí.

Ošplch. Kdo ryje nerovno, z pošika, ten ryje na ošplch.

Otrhánek: vzpoměl si Pán Bůh na otrhánka.

Otrhaný jak hudec.

Otruby. Kdo má vykasanou košili, „má otruby“. Posmívají se mu: „Zač je mírka otrub?“

Ovršina = návrší.

Ožralý jak pantok. Strýčku, kde pršalo? Strýčku, kdo vám ty boty šil, dyž v nich neumíte chodit? Je krapečku daj nám Pán Bůh zdraví. Pil by aj mrtvému z ucha. Co si střízbý myslí, to ožralý mluví. Lata na latu bije, přeca v palérni pije.

P.

Panna: Maso bez kostí, panna bez cností. Já su panna poctivá; žádný mne nechce, protože su lenivá. Nech sa pleva (mládenec) nachodí, než sa zrno (panna) vyhodí. Stará panna aj s chodníkem brble.

Panský: Panská polívka je na plýdkém talířku. Panská polívka je sladká, ale hladká.

Papučář: nadál Vyzovjanom do papučářů.

Papúch, jméno draka z pohádky.

Pašklíny při kole vodním; stahují ramena, aby nevypadla.

Pať = ruda. Když prší a současně slunce svítí, padá pať na ovoce oheň.

Pazúr, nadávka hoferům: To sú pazúré!

Paža = hrdlo, zřídlo. Voda teče z paže, z hrdla = ze zřídla.

Peníze hotová smrť; kdo je bez nich, hotový hňup!

Pes: Kde dva psi kosť žerú, brzo se sperú. Psa nechají tak dlúho štěkat, až přestane. Hoď psovi kůrku, nebude na tebe štěkat. Pes psa nebude žrat. Na každého psa přijde mráz. Počkaj pse, až kobyla zdechne. Dyž tráva roste a kůň zdechne, co psovi po tom?

Pěsnička: První pěsnička najlepší. Každá pěsnička má svůj konec. Prodaj pěsničku a kup si noty (říká se tomu, kdo zpívá a nijak mu to nejde)!

Pěšúry = saně pěší.

Pevný jak luteránská víra.

Pilno. Má na pilno, nebude mět ani kdy umřít. Má na pilno, jak ryba na prúdě (ryba na proudě nemá na pilno).

Plakat. Dneskaj nám okna plačú (jsou zarosena). Plače a slze má na potoku (kdo se dělá, že pláče).

Platný jak žádný doma.

Plazek = pták datel.

Plechovec = plecháč, plechový hrnec.

Plíhnút = líhnouti: letos sa moc myší (potkánů, housenek, mušek) naplíhlo.

Plynút: z některé slépky vajíčka plynů (bez skořápky).

Pobírat: pobírajme sa k domu.

Počerstvit sa = občerstviti se.

Poddenek = podděnek.

Poddenčit = přibíjeti poddenky.

Podešva. Čep vodního kola otáčí se na zhlaví, a zhlaví spočívá na podešvi.

Podvržéňa, neutr. = dítě od diviženy podvržené, podhozené.

Podhořák = podhorák.

Podhušknút = poštvati, navésti. Podhuškl ťa kdosi! Tebe netřeba podhúškat!

Podkrajovat med.

Podlomiti se = poddati se.

Podzemý = podzemský.

Pochodit: pochodil jak jabkař, jak hubkař (špatně).

Pokada = pokad.

Pokladní trámy na mostě tvoří *poklad.*

Pokos. Žaté obilí leží na pokládkách, sečené na pokosech.

Ponor u stavu jsou desky, které mají zabrániti, aby voda nehnala pod stav.

Popravit se jak řemeň v ohni.

Poščat s gen.: poščajte mi videl, hrabí. Poščat na věčnú oplátku, na věrnú ruku nebo na věřím Boha (bez úpisu).

Potarmačí. První den je tarmak, druhý den je jarmak, třetí den je potarmačí. Domácí lidé kupují ještě v potarmačí.

Potknút co: kokotek u pluhu, aby oral plyděj nebo hlběj.

Povaha. Ženská láska, panská milosť a březnový sníh sú v jedné povaze.

Povědět. Poví Kača Bětě, a Běta po celém světě (pověst se roznáší).

Pozdaleky jíti za kým.

Pozdodírat co: šaty.

Pozomřzat: svět ho už pozomřzal.

Pozvysýpat: zdálo sa, že sa už obilé ani nepozvysýpá.

Pozvýška: skákajte do pozvýšky (hodně vysoko).

Pracovat: na panské (práci) žádný nepracuje o přetrh, ale váhou.

Prádélko = dětské prádlo.

Prádlo: přijďa z prádla, zedl by ďábla.

Prachovica = nejhustší říčica. Je osívaný přes prachovicu (prohnaný, všemi masťmi mazaný)!

Prakovňák, druh biče.

Přalka = přadlena. „Ty si přalka, tak švrčkom na nohavice!“ posmívají se takové, která nedobře přade.

Prask = lom, křik. Ti děcáni nadělají prasku!

Pravda. To je pravda, jako že blechy kašlů! Pravda má malé místo,

Prázný. Modli sa, nemodli sa: z práznej mise nenajíš sa!

Přebírka = dírka ve flautě a klarinetu.

Předděd = praděd.

Překonat. Moře nevypiješ, světa nepřekonáš.

Přeletět. Přeletěl přes peklo (kdo má červenou hlavu).

Přelúbka = přelubňa. Hus spadla do přelúbky.

Přelúsčit: zima mne přelúsčila (zemlela).

Přepočut: hospodář ptal se vandrovného co přepočul nového.

Přeščeřák, přeškeřák = pták sedmihlásek.

Převrat. Pod horami od Vyzovic je mlýn, zvaný Podhorský, ten by mohl mlet, kdyby sedm roků nepršelo; ale *na převrat* (po druhé straně pásma horského) od Lúček je mlýn, ten jenom tenkráť mele, když voda prádla (lávky s pístama) bere.

Přistúpit: katolíci *přijímají* (tělo Páně), evandělíci *přistupují*.

Přivŕsknút = přivříti: přivŕskl si dvéřmi prst.

Prochodit: zima mne prochodí.

Projímavý větr.

Prolač = sedlo na hřbetě horském.

Proprúčit = prohnouti: který chlapec *sa proprúčí*, když mu druhý skočí na ramena, ten nebude vojákem.

Prosúšat: peníze sa prosúšajú.

Prsník: zástěra s prsníkem.

Prš, e fem. = suché jehličí, jehož se užívá za stelivo pod dobytek.

Prúdový: prúdová voda.

Prv, najprv Nevíme, kdo z nás prv umře. Od prvu začátku.

Prýštinka. = pramének.

Puknút si = zakouřiti si. Daj sem fíbku, ať si puknu!

Pútec jak na Rakova chodník (křivý).

Pýcha. Pád předchází pýcha, haňba za ním pospíchá.

Pyšný sa stavjá, ale sa brzo dostavjá. Pyšný žebrák málo v kabeli nosí.

R. Ř.

Rakušák = vůz po způsobu rakouském.

Ranní ptáča dalej kráčá.

Razit: voda razí (silno proudí).

Řeč. Kde sú kamna, tam je pec; kde sú lidé, tam je řeč. Reč na váze měř, málo komu věř. Vzali to v řeč = začali o tom mluvit.

Řemeslo. Sto řemesel, tisíc psot.

Řezák = křástel, chřástel; zpívá jak by řezal: „Řiz, řiz, řiz!“
Řezáč = židovský řezník, košerák.
Řídkozubý, člověk, kterému se nemůžeme svěřiti, protože všecko poví.
Řísa. Z jara je lésce řísa, z té berou včeličky první pel.
Říti: obřísla sa nosí hore řítím, snopy sa nosí hore klásím.
Řmění = rmen.
Roba jak skyda (silná).
Rozděl = rozdělení: dal jim to na rozděl.
Rozkasanec, kdo chodí rozkasaný.
Rozměřit se čím: zrnem, obilím.
Rozpučiti: tebe by to rozpučilo, kdybys to (nějakou tajnosť) podržel u sebe.
Rozróchat: zem suchem rozróchaná.
Rozum. O rozum netřeba prosit, jenom o zdraví; rozumu na ženou lidé. Rozum je za mořem, ale smrť za zády (říká se o starém a hloupém člověkovi). Má moc rozumu a chodí pěšky! Má moc rozumu, až si ho přistupuje!
Růst: roste jak z vody; roste do země (neroste); roste jak dřevo v lese (bez kázně).

S.

Sáňca = sáňky: vozili jsme sa na sáňcoch.
Sázat co: včely.
Sázka = sazení: sázka zemáků.
Sebrat sa: ti dva sa sebrali na holé ruky (neměli nijakého majetku).
Sedět: sedí jak zámora (po nemoci); sedí jak vrana na úhoře (kdo všecko pozbyl a nemá ničeho); sedí jak suk (kdo nic nemluví); sedí jak kvak, jak hřib, jak pět groší, jak zlý duch na penězoch, jak kvočna na vajcoch. Jednú řiťú na dvojích hodech nemože sedět.
Semíško = semínko.
Senohrýzek, přezdívka člověku hubenému.
Sešivák = dřevěný hřebík při vodním kole.
Sháňat. Co tu děláte? Ťa, sháňám čtyry kúty do jednoho! = nic.
Shasnút: poháhlaj sa, než Pámbíček shasne (než slunéčko zajde).
Shodit. „Aha, to je ten, co ty svátky shodil!“ říká se o tom, kdo přijde do společnosti, a právě se o něm mluvilo.
Shořet: shoří to na něm jak na psovi (kdo dostal bití a nic si z toho nedělá).
Shospodařit: Co je neprávě shospodařeno, toho nedočká třetí koleno.
Schlúba = chlouba. Schlúby ze dva luby, skutek utek!
Silný jak Turek.
Sitkořitko: tak se říká člověku, kterému několikráte musíme opakovati, co má kde vyříditi, aby nezapoměl.
Skákat: skáče jak pochabělý, jak dyby ho čert z řetaza pustil.
Sklepit co: příkopu.
Sklop = zdvihací dvéře nad schody do sklepu.
Sklupený = schlípělý, dolů visící: prase má sklupené uši.

Skomla, člověk neužilý, nikomu nepřející. Téhož významu je sloveso *skomlit.*

Skovat: Skovaj na dno, najdeš snadno!

Skřečet: slépka kvočí, husa skřečí. Nemocný člověk skřečí (postonává).

Skříňa = dřevěné bednění ve struze mlýnské pod stavidlem pod vodním i palečním kolem.

Skuhra (masc. i fem.) je, kdo *skuhře*, t. j. neustále z přetvářky naříká na nemoc, bídu a pod. — *Skuhravá* baba.

Slínovať, fem. = slínovatka.

Slunečko: „pije vodu“, „má vlasy spuštěné“, když jsou jeho paprsky obráceny k vodě; „ohlédá sa“, když zapadá za mračnem a v poslední chvíli ještě se ukáže; „zachodí za zápaly“, za červánky; „je ešče na Hanáka“ nebo „už sedá“.

Slúžit u bídy za mlatca.

Smát sa: kdo se směje, „prodává lopaty“; kdo se směje ničemu, „směje sa holým zubom, že mu neobrostly“.

Smetana jak kožuch (hustá).

Smoligata = kluk neposeda.

Smrdirobota = člověk lenoch, jemuž práce, robota smrdí.

Spád: kdo mnoho vypije, „má spád jak podzámecký mynář (ve Vyzovicích)“.

Spadek = spadlé ovoce, psinka.

Spadnút. Spadl z luže do kaluže.

Spat na psí koži = spat aj nespat. Se slépkami jdi spat, s kohútem vstávaj!

Spisko = ležisko. Skočil jak zajíc ze spiska.

Spřeja, nespřeja = člověk spřejný, nespřejný.

Sinica = modřina.

Starat sa na co: na krky.

Stát. Stojí: jak vyjevený, jak neoblízané tela, jak Jan Stojanů, jak Vendelín u Kroměříža, jak Boží muka nad Kokorama. A co ty tady stojíš jak Bože můj? Státi za co: nestojí ani za rozlámaný knoflík, ani za špendlíkovou pálku. Státi čím: vartou při kostele, zámku.

Staviti co: „L. 1621. a 1622. práva v končinách těch v příčině války stavena byla, pročež peněz gruntovních se nepokládalo (grunt. kniha panství vyzovského)“. Stavené větry.

Stolička. Při vodním kole je šest stoliček, a ty drží pohromadě dva koláče.

Stopčena, stopčenka — peřina ze stopek husích.

Strach. Mám z tebe strach jak z třetirockého sněhu.

Stránky = ostranované snopy.

Stranovat = mlátiti ve snopech.

Střapačka, polévka ze zelnice, jídá se na zelený čtvrtek, veliký pátek a škaredou středu.

Střebulka, zelenina petrželi podobná.

Střízběnka = psinka, špatné ovoce nedozralé, opadané.

Stříňat strachy = trnouti strachem.

Stupa, silná ženská; jak jde, tak zem duní.

Stýskal. Shromáždil Stýskal, rozmárnil Výskal. Stýskala stýšče, Výskala výšče.

Suchomel = člověk suchý, vychrtlý. „To je taký suchomel!“

Suchý jak sedm pátků (o osobě), jak pepř (o věci).

Svářací kameň = v ohni rozežhavený kámen, jímž voda do varu se přivádí; užívají ho soukeníci, pradleny a řezníci, chtějí-li pařit prase.

Svazulena = zezulena.

Svět je škola, lidé sú učitelé. Svět je škola, hlad je mistr.

Svinit = špiniti. „Byla bych hlúpá, abych si šaty svinila!“

Svítit. „Nesviť Pámbíčkovi do očí!“ říkají tomu, kdo za denního světla rozžíhá.

Svolavač. Ptáčníci chytají kvíčaly na tyky a mají v kleci jiné ptáky = svolavače.

Š.

Ščagel = kolek, okleštěk.

Ščinař, nadávka soukeníkovi. „Ščinaře ščíja do beček.“

Ščíví (neutr.) = štív, štovík.

Ščrkat. Ščrček nezpívá, on enem ščrká.

Ščugel, *ščuglík* = kloček, ščagel.

Šiflička = tabulka. Šiflička čokolády, š. modrého, š. jelenního loje a p.

Šikovný — tak šiškama střílat a masem nabíjat.

Širočka = široká sekerka.

Šklb = šklub. Máš klobučisko samý šklb.

Šklibák, *šklibоň*, *šklibna*, kdo se šklíbí.

Škňúřit sa. Skňúří sa jak devatero neštěstí a desátá psota.

Škoda svini perly házat.

Škrabina. Kožkám z oškrabaných zemáků říkají škrabiny.

Škrk. Škrky háky na vojáky (špatné písmo).

Škrkátko při sirníku.

Škrle, *škrlacko* malé prasátko.

Škrťák = nemoc dětská.

Šleda, *šledka* = šlechta, šlechetka.

Šledovitý kámen.

Šlovina = dlaskaté pletivo z provázků.

Šmatinoha = plevel v obilí.

Špička = péro.

Šprymák = šprymař.

Šrákovica = pilka se šrákama.

Štěstí. Prostřední štěstí nejlepší.

Šupka nad okem = víčko.

Šurymaňa, valašská sukně červená, s černými pruhy, vlněná.

Šutý strom, který má haluze osekané.

Švančara = der Hanswurst.

Švec. Kalamajka mik mik mik, dám ševca na krmík, a z krmíka do chlévka, bude z něho polévka. Švec v neděli šije, v pondělí pije, v úterý ženu bije. Ševče, pr! kopyta sa ti běhajú! *Švec* = vodomil černý.

T.

Táčka (pl.). Části táček: kolce, válec, truhlík, nožky, držadla.
Tajat: sníh tají.
Ťakotnica = ženská, která pořád ťakoce (řečnuje).
Tanec, taneček. Do tance jak pták, do práce jak klát. Do tanečku, jak by házal a do práce jak by svázal. Večer trindirindi, ráno harteté!
Tančit. Proč by koza netrkala, dyž ona má rožky — proč by děvče netančilo, dyž ono má nožky.
Ťápat = neslušně jísti. Ťápe jak prasa! Ten toho sťápe!
Těhnit sa. Kuřata sa těhní pod slípku nebo i do koutka, když je jim zima nebo se něčeho polekají.
Těr = *třiny* ze *stířelého* dřeva. Z truhly od mrtvého nezbylo v zemi nic než *těr.*
Ticho jak dyby pomřeli.
Tlačit sa: tlačí sa jak Hanák ke zpovědi.
Tlama při stolici řezací.
Tlučénka. Nejstarší chalupy vyzovské byly *tlučénky* (z tlučené hlíny), později teprv nastaly chalupy z *brlin* a *brvénec*, to jest z netesaných ani z kůry neohozených trámců.
Tlustý jak ujec. Tlustá jak šafářka.
Tma: tma jak by zatesál; tma, může po hubě chlápat; tma dyby po hubě dál, nic by nevěděl; tma, že může oči vypchnút; tma, že sa na ní čagan udrží; tma, že by tam ani hůlky nestrčil.
Točit sa: Točí sa jak Kača v čepici, jak vřeteno, jak šidlo v měše.
Tragač, tragálek, tragáleček. Části tragače: kolce, válec, děščky, oblúčky.
Trám Při stavbě mostu kladou se *trámy pokladní* jeden podle druhého na *trámy sedlové.*
Třasák = třaslák, třasichvost.
Třást sa jak třasichvost.
Třeliskala = jméno obra z pohádky.
Třepat za kým: za děvčetem.
Třeštihora. O bláznivém, ztřeštěném člověku říká se, že „je ešče dlžen devět měchů popela do Třeštihory."
Třeštík. „On ešče nezaplatíl Třeštíkovi za čepicu" = ještě se nevybláznil.
Trháč, kdo trhá ovoce.
Trhovina = hloupá řeč. Nemluv trhoviny!
Třina, co se utřelo. Třiny z jateliny, sena, z cukrového.
Tulaj m. *tulajka* fem., „to je to oko, co sa topořisko do něho pichne." Tulaj u kopáče, železných videl, u železné lopaty, při pluhu, pořízu.
Tutka, tutička = slépka, slepička. Děvče jak tutka (hodné, tiché.)
Tvrdnút za kým: tvrdne za děvčetem = má je rád.

U.

Údoj = udojení. Údoj ranní, polední a večerní = mléko na dojené ráno, v poledne a večer.
Uhersťák = vůz po způsobu uherském.

Uchmatavý (zlodějský) rod.

Ujdený, kdo kus cesty ušel a se unavil.

Ukrutec = ukrutník. Turci ukrutci.

Uléhat: „nepotřebuje (peněz) a tak na něho (na dlužníka) uléhá.“

Umírat Nemocný umírá, nebe sa otvírá.

Ušál = uchál, ušák.

Utéct, utíkat: utekl smrti z kabele, utekl hrobařom z lopaty = na smrť nemocný ozdravěl. Utíká: jak blázen, jak holomek, jak sto hromů, jak dyby mu vydřel, jak ztekly pes, jak dyby mu vlúpil.

Uvázat sa v co: „— — jest-li se v jednu věc uvážeš, daruju ti život (z pohádky).“

Úvezisko = úvezlisko. Pole „na Úveziskoch“ (Vyzovice).

Úsbírat co z čeho: pole z kameňa.

Úzíbnút: oharky uzíbly na tabák.

V.

Vaček = vymeno ovčí a kozí.

Valach. Spíš dostaneš od Valacha kobylu než od Hanáka kobylinec.

Válat: mračna sa válú; húsata sa válú (líhnou).

Valovisko, kde se kdo v obylú válal.

Vážit. Kdo sedě dříme a hlavou kýve, „váží pepř.“

Vázka = vázání obilí: „šli jsme z vázky“.

Vdat, vydat. Nevdávaj dceru blízko, vynese ti aj smetlisko. Vyžeň syna kde chceš, dceru vydaj kde možeš.

Vdova — neohraděná zahrada a lavka, co sa všeci po ní šmatlú.

Vědět. Už ví, čí pes sádlo požral!

Vehnat koho v kožuše do vody.

Ventrča = Ventruba (nadávka).

Vepřihnút koně do voza, *vypřihnút* z voza.

Viděť. Už sem ťa neviděl, jak slimáci střečkovali (dávno). To sa mi nevidí (nelibí)!

Vidík. Co padne do oka, „je na vidíku.“

Vlasál = vlasáč.

Vlasy jak hřebíky.

Vlk. Vlk se zmíní, už je v síní. Vlk aj čítané ovce bere.

Vnuk = vnuknutí. Pámbíček dá vnuk.

Volný. Žena pravila: „Nebyla jsem volná, byla jsem těhotná!“

Vrana kváče, dívka pere a plače.

Vřch: ve Fryštáku je vřch střešen (moc).

Vřchtitý: naměřál na vřchtito.

Všecko slouží, až dosslouží Všecko trvá, až se strhá.

Všelky jsou prachu podobní živočichové, kteří v ohromném počtu znepokojují tělo hovězího dobytka, drůbeže a j. Také člověk je dostává a z nich zavšivaví. Na lindovém listě jsou takové sončky a ty jsou plny všelek.

Vůle. Máš na vůli jak císař.

Výměnkař má právo mluvit jenom v sobotu, a to ne dycky.
Vymíňat: vymíňá sa kostelu jak čert křížu.
Výmlat, co si mlatci z míry vymlátili.
Vypalovat. Kdo ve dne svítí, „vypaluje dňu oči."
Vypravovat. Vypravuje sa, jak motovidlo do měcha.
Výpusta jalový žlab; po něm se voda pustí, když mlýn nemele. *Výpusta* = část osady ve Štípě.
Vyrážat: voda vyráží mlynářovi z příkopy; kládí v horách sa vyráží (čísluje).
Vytrysknút: ať je mokro, ať je sucho, voda na produchu dycky vytryskne.
Vyučesaný.
Vyznadat = vynadati.
Vzácný jak slepý pes na honě, jak hus v nebi, jak v patě trn, jak struhadlo na vesno.

Z.

Zabŕcený med, který má buňky zalepené.
Začátek vody, konec chleba.
Zahlédat jak škarohled.
Záhušťka z mouky a vody; dává se do zelí.
Zachlopit = zapleštit, zabíti.
Zakutec = člověk umíněný, svéhlavý.
Zalhaný. Na zalhanou = na zapřenou.
Zamatlaný. Zamatlané prasa zamatle druhé.
Zámršťka. Kravaře dělajú na biči zámršťku, dyž chcú dobytku dobře vydrat: tenčí konec přiváže se k putině.
Záokní = místo za oknem.
Zápaska = zápas. Jeden řezník měl zápasku s bestrmanem.
Zaplchtit mouku ve vodě místo zásmažky.
Zapomínka je pozdní omoklá jahoda; kdo ji sní, má krátkou paměť.
Zarondit. Nemohu toho najít, kde's to zarondil?
Zasedat. Zemáky letos dobře zasedajú.
Zásedka. Lhočané chodili na zásedky (přepadat lid).
Zástava vody u mlýna. Mlynář nemele, má zástavu. Pusť zástavu!
Zastávat. Cigán cigána dycky zastává.
Zašubraný Zašubraná namlúvajú, malovaná pomlúvajú.
Závazek dar dítěti od kmocháčků při křtu.
Zázrak z-zrakový = div divoucí.
Zážebří.
Zbobčit. Kdyby žena o každý krejcar k mužovi přišla, brzo by se zbobčil.
Zbojstvo. Před lety bývalo v našich horách (vyzovských) mnoho zbojstva.
Zbývat co: robotu.
Zdechloň = zdechloš.
Zdravý. Pozdravy na rozloučenou: Zdraví byli! Zdraví poščávali! Zdraví kamarádili!
Zehřit si vodu na někoho = postihnouti si.

Zelený jak húsenka,
Zemáky jak ráže (drobné).
Zeměčervík. Obr pravil člověkovi: „Co ty tu chceš, zeměčervíku?“
Zešeřet. Zešeřilo se = setmělo se.
Zezrnatět. Natlučený kámen v hromádkách u silnice působením deště a vzduchu zezrnatí.
Zhnilka = zhniloch ženského rodu.
Zhnilý (lenošný) jak staré kvasnice; zhnilý, že do něho prsty lezú.
Zima jak v psí búdě; zima, až psi skučíja; zima, že by sa pes utrhl; zima, škoda psa vyhnat; zima, tak sa hvězdičky jiskříja; zima, tak hvězdičky skáčú a sebú perú (v noci).
Zívat. Zívá sa mu jak vlkovi nad pustú dědinú; zívá sa mu jak psovi před jatkú.
Zkartit. Svatba sa zkartila = už je po tom, co bylo o tom.
Zkoprnět Ty ešče sa zkoprníš (zbobčíš), že nejsi dnes u muzigy.
Zkornatělý zub; zkornatělá vrba, řepa.
Zkušený. Učenému věř, zkušeného rady poslouchej!
Zlatohřívál = kůň z pohádky.
Zlodějský. Má zlodějské nohy (neslyšet, jak vkročí do stavení).
Zlodějství dobré řemeslo ale mrcha cech.
Zmateřalý = zteřelý. Zmateřalá kosť, dřevo.
Změra. „Přivedl ho na změru (na mizinu).“
Zmrkánka = zmrk.
Znáček = znaménko.
Znat. Zná haňbu jak pes sobotu!
Zubno = „želézko, co má kůň v paštěce.“
Zvířenec = rozpustilec.
Zvrať, fem., *zvrátka* = zvrat.

Ž.

Žabka = zákovka u kosy: „kosa vypadla ze žabky“.
Žebro = trubka u valašské dýmky.
Žebř má dvě zřdky, ščeble a déščky
Žeménka lnu a konopí. „Kolik žemének napatíralas?“ Žeménka nití = pásmo nití.
Žena. Dobrá žena zlatý slúp, kdo jí věří, ten je hňup. Druhá žena, první dítě: ty mívajú zlaté řitě. Nevěrnou a záletnou ženu posuzuje lid těmito slovy: „Ať je jehně čí chce, jenom dyž je beran doma!“
Ženit. Synečkovi dobře, ženit sa može; dcéreče ne tak, ta mosí čekat.
Živ. Je živ na ruce (co si rukama vydělá). Živá hlava dycky klobúka nabývá.
Žlábek. Voda jde na vodní kolo po žlábku.
Žlebec = ryna.
Žlutý jak lulek.
Žlutochvost, jméno ptáka.
Žmání v břuše (žírka).
Žrnovica = hůlka při žrnách, kterou se točí.
Žujka = palica při hře „na sviňu“.

Denary údělných knížat moravských.

Píše In. Lad. Červinka.

(Pokračování.)

III. mezivládí 1097—1099.

Všechny tyto mince mají okraje zubaté.

105

318. L.: SCSPE TRVS (Scs Petrus). Budova chrámová o třech věžích, na prostřední kříž.

R.: +SCSIOHANNES (Scs Johannes—Sv. Jan). V hlad. kruhu hlava v l.

Denar; 17 mm., 530 630 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXXI č. 21. — Luschin 103. — Kupido 96. — Fiala 877.

106.

319. L: SCSPETRVS. Nad perl. obloukem postavička s dlouhým křížem v pravici.

R: +SCSIOHANNES. Nad perl. obloukem poprsí s kopím v l.

Denar; 17 mm. 490-620 mgr. Rakvice. Pam. XIII, tab. XXXI č. 17. — Luschin 98 b. — Kupido 93. - Fiala 873.

320. L.: j. d. — R.: +SCIOHANNES j. d.

Luschin 98 a. — Fiala 874.

107.

321. L.: ISCSPETRVS. Nad perl. obloukem postava s křížem v pravici. — R.: SCSIOHANNES. V perl. oblouku poprsí.

Denar; 17 mm., 470—550 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXXI. č. 18. — Luschin 99. — Kupido 94. — Fiala 875.

108.

322. L: SCSPETRVS. V perl obvodku poprsí s dlouhým křížem v l.

R: SCSIOHANNES. V perl. obvodku poprsí mezi dvěma křížky.

Denar; 18 mm., 500-540 mgr. Rakvice. — Luschin 101. — Kupido 92. — Fiala 876.

323. L.: SCS PETRVIS. j. d. — R.. j. d.

Pam. XIII, tab. XXXI. č. 19.

109.

324. L: SCS PETRVS. Nad perl. obloukem poprsí s kopím v levici nade trůnem v pr.; trůn okrášlen podkovou.

R: +SCSIOHANNES. V hlad. obvodku hlava v l.

Denar; 16 mm., 430—540 mgr Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXXI č. 20. — Donebauer 423 — Luschin 102. — Kupido 95. — Fiala 879.

Jak jsem už shora připomenul, byl také v Brně prastarý chrám sv. Petru zasvěcený. Byl tedy sv. Petr rovněž ochrancem údělu Brněnského, jak také z mincí Konradových a Oldřichových pozorovati lze. Údělní knížata tito nikdy nepanovali v údělu Olomuckém, jest tedy přidělení těchto denarů do údělu Brněnského úplně oprávněno. Nález Rakvický obsahoval však také několik mincí, jež na rubu (nebo líci) jménem SPETRVS opatřeny a na protější pak straně opsány byly SCS IOHANNES; legendy této až dosud na denarech českých nebylo.

Podle zkratky SCS (Sanctus = Svatý) jmény těmito nebyl míněn nějaký panovník, nýbrž skutečný svatý, tedy snad nějaký nový patron. Podle legendy SCS PETRVS dlužno denary ty klásti buď do údělu Brněnského aneb Olomuckého; poněvadž však chrám sv. Jana Křtitele v Brně byl a zde rovněž kaple témuž svatému zasvěcená už ve XIII. století neznámého původu byla, patří denary s legendou SCS PETRVS a na rubu SCS IOHANNES do Brna. O původu jejich píše důmyslně p. prof. Smolík: „Známo, že nejeden údělný kníže svrchovanosti českého vévody se zprotivil, proti němu pole sbíral, ano i z údělu svého se vystěhoval, avšak se nepřipomíná, že by též celá rodina takového odbojného knížete údělu svého byla zbavena. Spíše se dočítáme, že po útěku knížete z jeho sídla poslal český vévoda správce (svého bratra nebo syna) do opuštěného údělu, který mimo jiné též o výživu rodiny zde zůstavené — jemu příbuzenstvím velmi blízké — pečovati měl. A tu, jak se domnívám, neodňal vévoda český rodině opuštěné ani práva mincovního — značný užitek poskytujícího — nýbrž dovolil, aby téhož i na dále účastna byla ovšem s tou podmínkou, že na dotyčných denarech jména odbojného knížete nebude, nýbrž pouze jméno patrona téhož údělu. Takové mince byly pak zajisté na hmotný prospěch těch, jichž se týkaly, avšak též k nemalé hanbě toho, jehož jméno na nich schází.“ (Pam. XIII. str. 350 – 351).

Srovnávaje se úplně s tímto míněním, připomínám ještě o těchto Brněnských denarech toto: Král Vratislav zbavil Konrada r. 1090. Brněnského údělu, denar čís. 286. — kterýž se úplně s rázem jiných mincí tohoto údělníka srovnává — domněnku shora vyslovenou potvrzuje. R. 1097. sbírali synové Konradovi, Oldřich Brněnský a Litold Znojemský, pole proti Břetislavu II., avšak výprava skončila nešťastně: Oldřich byl uvězněn a Litold utekl se do Rakous. Břetislav II. odevzdal oba údělv správě knížete Bořivoje (potom II.) a do tohoto mezivládí kladu mince u čís. 317—323 popsané; kresby denarů těchto srovnávají se téměř úplně s některými mincemi Oldřichovými, současnými Svatoplukovými atd., čímž domněnka Smolíkova nové podpory nabývá a naprosto denary ze Znojemských mezivládí (v. t.) dokázána jest.

Soběslav I.

spravoval úděl Brněnský v l. 1115—1123 jsa zároveň poručníkem dětí Oldřichových. Razil-li pro úděl tento také mince, o čemž neradno pochybovati, pro ten čas nelze rozhodnouti; alespoň nenalezeno dosud takových, které by se podle určitých známek údělu Brněnskému najisto přisouditi směly. Jiné, zejména zase z onoho bohatého nálezu Rakvického známé, uvádím mezi mincemi údělu Znojemského.

Otto II. Černý společně se Spytihněvem.

Otto II., údělný kníže Olomucký správcem údělu Brněnského a poručníkem dětí Oldřichových: Vratislava a Spytihněva, 1123 – 1125

Spytihněv, druhý syn Oldřicha Brněnského a Adely z Bilungen. Zemřel 1151[28]/3.

Mince mají okraje již jen hladké.

110.

325. L : +×VC OTTO (Otto dux). V perl. kruhu čtyři hlavičky v kříži.

R : SPI>ICNEVƆVX (Spitignev dux). Nad perl. obloukem poprsí s praporcem v pr. na trůnu.

Denar; 17 mm., 560 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXXI. č. 51. — Luschin 73. — Kupido 108. — Fiala 922.

111.

326. L : ' VĆOTTO. V perl. kruhu poprsí, po stranách kříž ze čtyř bodů sestavený.

R : +SPIΛICN VI>VX (Spitignev dux). Postavička s kopím v pravici.

Denar; 17 mm., 690 mgr. — Pam. XIV., tab. XXXII. č. 10. — Luschin 79. — Kupido 107. — Fiala 920.

112.

327. L.: ××VƆOTTO. V perl. oblouku poprsí s křížkem v p.

R : +PI<IG.EVƆVX (Spitignev dux). V perl kruhu jezdec v l.

Denar; 17 mm., 620 mgr. — Pam. XIII., tab. XXXI. č. 12. — Kupido 109. — Luschin 80. — Fiala 921.

Otto II. po vládě v Čechách velmi toužil, dojista pak vyhledával také spojenců a pomocníků. Snad za slib větší samostatnosti údělu Brněnského přátelil se mladší syn Oldřicha Brněnského, Spytihněv, se svým poručníkem Otou II. a tak dostalo se také jméno jeho na společné mince; Vratislav byl Soběslavovi věrný a už r. 1125 dosazen jako údělný kníže, kdežto naděje Spytihněvovy na stolec knížecí s porážkou Ottovou u Chlumu zanikly.

Vratislav.

Nejstarší syn Oldřicha Brněnského a Adély z Bilungen. Údělný kníže Brněnský 1125—1129, po druhé 1130—1143 a krátce na to po třetí 1143—1156. Zemřel 1156⁶/₈. Manželka: (1132) . . ? . . . ruská kněžna.

113.

328. L : ꟻꟻΛRΛMƎƆИ (Zkomolené jméno toto lze sestaviti ve WRACZLEV = Vraczlev = Vraczlav = Vratislav). V perl. kruhu ruka s kopím v l.

R.: ꟻꟻΛƎRMƆИ+ (Vraczlev). Nad hlad. obloukem poprsí Spasitelovo v byzantském slohu. Okraje zubaté.

Denar; 18 mm., 460—720 mgr. Rakvice, Bílá Hora. — Kupido 110. — Luschin 2 a. — Fiala 622.

329. L.: j. d. — R.: NΛƎRMƆИ+ j. d.
Luschin 2 b. — Fiala 623.

330. L : j. d. — R : ꟻΛƎRMƆИ+ j. d.
Luschin 2 c. — Fiala 624.

331. L.: ИΛRΛMƎƆꟻꟻ j. d. — R.: j. d.
Luschin 2 d. — Fiala 625.

332. L.: ꟻꟻΛR.:ΛMИ j. d. — R.: j. d.
Luschin 2 e. — Fiala 626.

333. L.: ꟻΛRΛMƎƆИ j. d. — R.: j. d
Luschin 2 f. — Fiala 762.

334. L.: TAƎHMON+ j. d. — R.: TIVRVMƎON j. d.
Pam. III., tab. XX. č. 5.

335. L.: HRAƎAMOH j. d. — R.: TIAƎRMOH+ j. d.
Luschin 2 g. — Fiala 628.

336. L.: +TIARAMƎON j. d. — R.: TIAƎRMON+ j. d.
Pam. XIII., tab. XXX. č. 2. — Luschin 2 h. — Donebauer 425. — Fiala 629.

Takovéto denary Hanka, Luschin, Smolík i Fiala přiložili vévodě Vratislavu II. do Čech. Přidělení této mince Vratislavu Brněnskému pozdějším snad nálezem jistěji se ospravedlní. Tak zvláště rytá L a R nikdy na mincích Vratislava II. se nevyskytují; mince samy pak jsou vzezření mnohem mladšího.

Úděl znojemský.

Konrad I.

114.

337. L.: XCOИVIAꙆ (Conuias=Konrad). Nad hlad. obloukem postavička s kopím v pravici.

R.: +VECNWES (Venceves=Václav). V hladkém, dole třemi body ozdobeném kruhu hlava mezi dvěma body. Okraje zub.

Denar; 15 mm., 530—730 mgr. — Egger, Verkaufscatalog 1888 str. 18 č. 357.

I. mezivládí 1056—1058.

115.

338 L.: 'MZLƎIAꙆ (Veltzs=Zkomolené Vencezlus=Václav). Nad hlad. obloukem postavička s kopím v pravé ruce.

R.: ꙆTIAZIƎM (Velzluts=Václav) V hladkém kruhu dole třemi body okrášleném hlava mezi dvěma body. Okraje zubaté.

Denar; 15 mm., 670—710 mgr. Illina, Rakvice. — Kupido 1870, str. 132 č. 8, 2. — Luschin 21.

339. L.: AAZLƎA Ꙇ j. d. — R.: LATSATƎAA j. d.
Kupido 80.

340. L : TMZTƎT · . . . j. d. — R.: ꙆTTT · · TƎM j. d.
V mé sbírce.

341. L : TMZƎAꙆ j. d. — R.: TMZƎAꙆ j. d.
Donebauer 356.

342. L.: ΛTITƎAꙆ j. d. — R : TATZTƎMꙆ j. d.
Donebauer 357.

343. L.: .TZTLƎTS j. d. — R.: ꙆTTTZTƎW j. d.
V mé sbírce.

Konrad I. společně se Spytihněvem II.

116.

344. L.: +CONRVLAꙆ (Conratus=Konrad). Nad hlad. obl. postavička s kopím.

R.: +VꙆ PILOƎCV (Spitoevdu Kníže Spytihněv). V hlad. obv. hlava mezi dvěma body.

Denar; 15 mm., 700 mgr. Illina, Slané. — Kupido 1868 č. 8., 1870 str. 132. — Donebauer 355.

345. L.: CONЯVTAꝏ j. d — R: j. d.
Berl. Bl. t. VIII. č. 1. — Fiala 711.

346. L.: XC⊙NNIAꝏ j. d. — R.: VꝏILVOƎDV j. d.
Col. Windischgrätz 3080—3082.

347. L.: j. d. — R: VꝏЬIOƎDVL j. d.
Berl. Bl. t. VIII. č. 2. — Fiala 712.

Opis na rubu mince čís. ~~105~~ 116. vykládal dr. Kupido a jiní numismaté ve zkomolené SCS PETRVS a ostatní denary u čís. ~~104~~ 115 popsané následkem shodného líčení na líci i rubu byly rovněž Konradovi Brněnskému přikládány. Dovolil jsem si čtení všech těchto legend poopraviti, a doufám, že nikterak násilně, mimo to historická dáta sama výklady mé ztvrzují. Jak jsem už na několika místech statě této napsal, byly nejstarší stoličné chrámy olomucký i brněnský sv. Petru zasvěceny, o chrámu znojemském má se až dosud za to, že jest chrámem rovněž tak starým a že byl sv. Mikuláši zasvěcen. První zprávy písemné o něm sahají do r. 1190, následující pak denary Litoldovy o celých sto let starší svědectví o jeho stáří a zároveň původu podávají. Patron chrámu tohoto, sv. Mikuláš, biskup Mírský, byl r. 1087. z Malé Asie do Bari italskými kupci převezen a teprve v létech *1090tých* rozšířila se úcta k němu v krajích slovanských, zejména na Rusi (Slov. Nauč. V. str. 317). Není tedy sv.-mikulášský chrám znojemský aniž kterýkoliv jiný v Čechách nebo na Moravě starší r. 1090., a poněvadž legenda S. NICOLAVS jedině na mincích Litoldových přichází, jest jisto, že kaple nebo spíše chrám hlavní teprve za dob Litoldova panství na Znojemsku postaven a zároveň sv. Mikuláši úděl ten v ochranu svěřen byl.

Jest tedy otázka, jaký chrám vůbec a který byl hlavním ve Znojmě za vlády Konrada I. Písemné prameny dějepisné zaznamenaly, že matka Konradova, Judita, jako vdova trávila svá poslední léta v Louce u Znojma, a že zde r. 1058. vystavěla kapli ku cti sv. Václava (Erben, Regesta 184). Ve Znojmě pak samém jest prastará kaple*) sv. Václava (nynější modlitebna protestantská). Poněvadž pak na všech (brněnských) svých denarech užíval Konrad I. opisu SCS. PETRVS a jen jediný na ten čas známý nese jméno S. VENCEZLAVS, který rozhodně není původu českého, nýbrž dojista ve Znojmě ražen byl, podobá se, že za dob Konradova panství sv. Václav patronem znojemským byl a teprve za Litolda ustoupil sv. Mikuláši. Když pak Spytihněv údělů moravských se zmocnil, neopustil mincovny znojemské, nýbrž vybíjel minci s opisy svatého patrona údělu a denar čís. ~~116~~ 105. vyšel snad rovněž na jeho rozkaz v upomínku, že Konrad zase vládu v údělu znojemském nastoupil. Že by legenda VSPITOEDV+ znamenala SC. PETRVS, nemohu připustiti z té jednoduché příčiny, že u sv. jména toho nikdy slůvka DVX (kníže) vyčísti na moravských denarech nelze. V Čechách pak raženy peníze tyto nejsou, poněvadž vyskytly se v největším počtu v pokladě hlinském, který najisto kolem r. 1086 zakopán byl.

Do údělu znojemského dlužno dále klásti všechny denary, které Fiala (v. u Donebauera č. 358 a 359 a ve svém díle č. 714—718) Konradovi jako králi (vlastně vévodovi) v Čechách r. 1092. bezdůvodně přiložil. Denary tyto nalezeny byly hojněji v pokladu Hlinském a v jediném kuse v Máslovicích vždy jenom s denary vévodskými.

*) Wolny podává zprávu o ní ze XII. století.

117.

348. L: +ꝺVꝏ ꝺN · AT (Dus Cn. at—Dux Cunrad.) V perl obv. hlava s vévodskou korunou.

R: +ꝺVN∾ADT (Cunsadt.) V hlad. oblouku poprsí v pravo Okraje zubaté.

Denar; 14–16 mm., v. 700–750 mgr. Slané, Máslovice, Hlina. — Donebauer 358.

349 L.: CVꝏ CN · AT j. d. — R.: +CVN∾ADT j d.

Fiala 714. — Kupido 1868 t. XI č. 1. — Col. Windischgrätz 3083.

350. L.: +ꝺV∾ꝺONP⌐AT j d — R.: +ꝺV∾CONDT j d.

V mé sbírce

351. L.: ꝺVLꝺOND\AT+ j. d, jenom hlava širší.

R.: DVꝏCON<· T j. d.

Donebauer 359.

352. L: AꞮCIIAEMꝏ+ (S. Wenczlu) j. d

R.: XꞮC · AHEM j. d.

Kupido 1868 t. XI. č. 2. — Fiala 715.

353. L: AICIIA · EMꝏ+ j. d. — R: Z · AHEM j d.

Kupido 1868 t. XI. č. 3. — Fiala 716.

354. L: AꞮCΠA · EMꝏ⊥ j. d. — R: +Σꝺ · AHEM j. d.

Kupido 1868 t. XI č. 4 — Fiala 717. — Kupido zmiňuje se ještě o dalších 20 variantech, jevících se různě rozházeným písmem, nepopisuje jich však blíže.

Litold.

Druhý syn Konrada I. a Vilburgy z Teglink. — Údělný kníže Znojemský 1092¹⁰/₁ až 1097/10, po druhé 1100—1112¹⁵/₃. Zemřel 1112¹⁵/₃. — Manželka: Ida rakouská.

Mince mají okraje zubaté.

118.

355. L: SAꝺ⊥OꞮΓA (Lutotdus Lutoldus = Lutold). Nad hladkým obloukem, na koncích vždy dvěma body opatřeném, postavička s dlouhým mečem v pravici, levou na prsa tisknouc.

R: +SNIꝺOΓΨAS (S Nicolaus = Sv Mikuláš). Nad hladkým obloukem, jenž uprostřed třemi body a v koncích jedním zdoben jest, poprsí s biskupskou berlou.

Denar; 15 mm., 520—730 mgr. — Luschin 30. — Kupido 112.

356. L.: j. d. — R.: +SNICOΓΨAꝏ j. d.

Luschin 30 c. — Pam. XIII., tab. XXX. č. 43. — Donebauer 427. — Fiala 936.

357. L.: SAC⊥OꞮΓA j. d. — R.: +SHICOIΨAꝏ j. d.

Luschin 30 b. — Fiala 937.

358. L.: j. d. — R.: +HICOΓΨAꝏ j. d.

V mé sbírce.

119.

359. L.: ꝏACIO⊥AA (Lutoldus). V perl. oblouku kaplička s dlouhým křížem v l.

R.: +ꝏNICOꞮΨ ꝏ (S Nicolaus). V hlad. oblouku poprsí nade trůnem.

Denar; 17 mm., 600 mgr — Pam. XIII., tab. XXX. č. 45. — Luschin 32. — Kupido 114. — Fiala 940.

120.

360. L.: ꝺACIOⱠAA (Lutoldus). j t 117.

R: ꝺNICIOⱮAA (S Nicioalu). V hladkém oblouku hlava nade trůnem; v l. pravá ruka s dlouhým kopím.

Denar; 17 mm., 620 mgr. — Pam. XIII., tab. XXX. č. 44. — Luschin 31, druh I. — Kupido 113. — Fiala 939.

III. mezivládí 1097—1099.

121.

361. L.: ꝺNICOlⱮAA (S Nicoiauu = S Nicolau). Nad perlovým obloučkem kaplička s rukou dlouhý kříž na l. držící.

R: ꝺNICIOⱮAA (S Nicioauu = S Nicolau). V hladkém oblouku hlava nade trůnem, v levo pod ní ruka s dlouhým kopím.

Denar; 17 mm. 550—600 mgr. — Pam. XIII., tab. XXXI. č. 30. — Luschin 31, druh II. — Kupido 115. — Fiala 941.

Břetislav II

122.

362. L: +BRACIⱮLAVS (Bracizlaus = Břetislav). Nad obloukem obrněný kníže s mečem v pravici.

R.: SWENCEⱮbAVS (S Vencezlaus). Nad obloukem poprsí s křížem v p. okraje zubaté.

Denar; 16 mm., 480—650 mgr. Rakvice. Bílá Hora. — Pam. XIII., tab. XXX. č. 20. — Luschin 16 b. — Kupido 105. (V „Num. Zeitschrift“ XVIII. str. 336 mylně jako CONRATUS čteno). — Fiala 746.

363. L: j. d. — R: SWENCEZbAVS j. d.
Luschin 16 a.

364. L.: j. d. — R: SWEHCEⱮbAVS j. d.
Pam. XIII., str. 304.

365. L.: j. d. — R.: SWEHCEHbAVS j. d.
Luschin 16 c. — Fiala 747.

366. L.: j. d. — R: SWEⱮCEHbAVS j. d.
Luschin 16 d. — Fiala 748.

367. L: j d. — R: SWHCEⱮbAVS j. d.
Luschin 16 e. — Fiala 749.

368. L.: +BRAICⱮLAVS j. d. — R: SWEHCEⱮbAVS j. d.
Luschin 16 f. — Pam. XIII. str. 304. — Fiala 750.

369. L.: j. d. — R.: SWEИCEИbAVS j. d.
Luschin 16 g. — Fiala 751.

370. L.: j. d. — R.: SWEИCEИDAVS j. d.
Luschin 16 h. — Fiala 752.

371. L.: j. d. — R.: SWƎИƆƎИDAVS j. d.
Luschin 16 i. — Fiala 753.

372. L.: j. d. — R.: SWИECEИbAVS j. d.
Luschin 16 k. — Fiala 754.

373. L.: j. d. — R.: SVEИƆEИbAVS j. d.
Luschin 16 l. — Fiala 755.

374. L.: j. d. — R.: SEИCEИUAVS j. d.
Luschin 16 m. — Fiala 756.

375. L.: +ЯRACIZLAVS j. d. — R.: SWENCEZLAVS j. d.
Luschin 16 n. — Fiala 757.

376. L.: j. d. — R.: SWENCEZLAS j. d.
Luschin 16 o. — Donebauer 369. — Fiala 758.

377. L.: +BAICΣLAVS j. d. — R.: SWEHCEHIAVS j. d.
Luschin 16 p. — Fiala 759.

378. L.: j. d. — R.: SWEHCEHCAVS j. d.
Luschin 16 q. — Fiala 760.

379. L.: j. d. — R.: SWEHIHCEHIAVS j. d.
Luschin 16 r. — Fiala 761.

380. L.: +BVALZOIRAS j. d. — R.: j. d.
Luschin 16 s. — Fiala 762.

381. L.: j. d. — R.: SWEHICEHIDAVS j. d.
Luschin 16 t. — Fiala 763.

382. L.: j. d. — R.: SWEHECHCAVS j. d.
Luschin 16 u. — Fiala 764.

383. L.: j. d. — R.: SWHHCEHIAVS j. d.
Luschin 16 v. — Fiala 765.

384. L.: +BAVLZOIRA⌀ j. d. — R.: SWEHOEHIAVS j. d.
Luschin 16 w. — Pam. XIII. str. 304. — Fiala 766.

385. L.: j. d. — R.: SWEHIDEHCAVS j. d.
Luschin 16 x. — Fiala 767.

386. L.: +BACΣLAVS j. d. — R.: SWEHIOEHIAVS j. d.
Luschin 16 y. — Fiala 768.

387. L.: +OHCATT⌀ j. d. — R. ⌀MHIoIoAV j. d.
Luschin 128. — Pam. XIV., tab. XXXII. č. 24. — Fiala 966.

Tuto u čísel 306—316 popsané a Břetislavu II. přidělené mince jsou úplně rozdílné od mincí, které panovník tento v Čechách vybíjel. Všechny tyto denary mají onen zvláštní ráz, který lze téměř prvním pohledem zkušenějšímu oku moravské denary od českých rozeznati.

Břetislav II. nebyl nikdy údělným knížetem na Moravě a pocházejí všechny tyto mince z let 1097 až 1099 z mincoven brněnské a znojemské. Vímeť z dějin, že Břetislav II. poslal svého bratra Bořivoje do Znojma, aby oba úděly, brněnský i znojemský, svých panovníků zbavené, spravoval. A tu za spravování Bořivojova byly v oněch mincovnách také denary Břetislava II. raženy a pokládám pak čís. 306 až 316 za výrobek rytců brněnských, poněvadž líčení na nich nápadně se s denary Oldřichovými a denary mezivládními shodují. Denar čís. 122 mohl jenom z mincovny znojemské vyjíti; shodnosť zvláštních písmen L (vlastně Ł), kteráž písmenka pouze na denarech Litoldových a jediné minci Břetislavově se objevují a na žádných jiných, domněnku tu opravňuje.

Soběslav (I.).

Sedmý syn Vratislava II. a Svatavin. — Správce údělu Znojemského a poručník dětí Litoldových: Konrada II. a Oty 1112—1113$^{18}_{3}$. — Údělný kníže Hradecký 1115/3—1115/7. Po druhé správcem údělu znojemského 1115—1123, zároveň správcem údělu brněnského a poručníkem dětí Oldřichových: Vratislava a Spytihněva: 1115/7—1123. Vévoda český 1125 $^{15}_{4}$—1140$^{11}_{12}$a, zároveň v údělu znojemském 1128—1134. — Zemřel 1140$^{14}_{12}$. — Manželka: Adela uherská († 1140$^{15}_{9}$).

123.

388. L.: +GVBA . O . . . LAVƆ (Guba Sobezlaus = Gubernator? Soběslav). V perl. obv. jezdec s mečem v p.

R : SV . ИCESL . V . (S. Venceslaus). V perl. kruhu postava s kopím a štítem na levém rameni.

Denar; 18 mm., 630 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., str. 308, IV., tab. XXIV. č. 15. — Luschin 93. — Kupido 118. — Donebauer 472.

389. L : ZCVB . . OEZLAV . j. d. — R.: . . . ACE∽CAL j. d.
Luschin 93.

390. L : ×CVBZƆBE . . AV . j d. — R.: . ƆN · LAES . . . j d.
Fiala 1022 a 1023.

124.

391. L.: +ZSOBEZLVAS (Zsobezluaus). V perl. kruhu poprsí s mečem v p.

R : +SVENCEZLAVS (S. Vencezlaus). V perl. obvodku poprsí, u pravého ramene osmihrotá hvězda.

Denar; 16 mm., 580–650 mgr — Pam. XIII., tab. XXXI. č. 13. — Luschin 87 h. — Donebauer 471. — Fiala 1028.

392 L.: +ЬZOBEZLAVS j. d. — R.: + . S . VVENCEZLAVS j. d.
Luschin 87 a. — Fiala 1030.

393. L : j d. — R.: +SWENCEZLAVS j. d.
Luschin 87 b — Fiala 1031.

394. L : j. d. — R.: +VVENCEZLAVS j. d.
Luschin 87 c. — Fiala 1032.

395. L.: +ZOBENLAVVS j. d. — R.: +SVVENCEZLAVS j. d.
Luschin 87 d. — Fiala 1033.

396. L.: j. d. — R.: +SVENCEZLAVS j. d.
Luschin 87 e. — Fiala 1034.

397 L : +ZESOBENLAVS j. d. — R.: j d.
Luschin 87 f. — Fiala 1035.

398. L : +ZESOBENLAVS j. d. — R.: j. d.
Luschin 87 g — Fiala 1029.

399. L : +ZSOBENLAVVS j. d. — R.: +SVENCEZLAVS j. d.
Luschin 87 i.

400. L : +ZSOBENLAVVS j. d. — R.: +SWENCEZLAVS j. d.
Luschin 87 k. — Fiala 1037.

401. L.: + ... ƎDOS j. d — R.: +SVVENCEZLAVS j. d.
Luschin 87 l. — Kupido 64. — Fiala 1038.

402. L.: +SVVENCEZLAVS j. d. — R.: +SVENCEZLAVS j. d.
Luschin 88 — Fiala 1039.

403. L.: +SOBEZ . . . j. d. — R.: + . S . WENZEZLAVS j d
Fiala 1040.

404. L : +ZESOBE . LAVS j. d., jen meč bez hrušky na jílci.
R.: j. d. jen úprava vlasů jiná. Vůbec práce hrubší.
Pam. XIII., tab XXXI. č. 14. — Fiala 1029.

125.

405. L : +SOBE=LAVND2VX (Sobezlaus dux). V perl kruhu sedící osoba s mečem přes kolena složeným.

R.: +SCNVVEI=LAVOS (Sc. Venizlauos) V perl. kruhu poprsí s křížkem.

Denar; 16 mm, 570–640 mgr. — Luschin 90 c. — Kupido 67. — Fiala 1045.

406. L : j. d. — R.: +SCN . . . . ΣLAV∽ j. d.
Pam. XIII., tab. XXXI. č. 15. — Fiala 1042.

407. L.: +SOBE=LAVNDVX j. d. — R.: +SCNVVEI=LAVS j. d.
Luschin 90 a. — Fiala 1043

408. L.: +SOBE=LAVN j. d. — R.: j. d.
Luschin 90 b. — Fiala 1044.

126.

409. L.: ... E∽OOBΣVNΓ . VS (Sobezlaus). V perl. obvoku poprsí s křížem v p.

R.: +SCVNCEΣAAVS (Sc Vncezlaus). V perl. kruhu poprsí mezi dvěma křížky.

Denar; 16 mm., 620 mgr. — Pam. XIV., tab. XXXII. č. 11. — Luschin 89. — Kupido 65. — Fiala 1041.

127.

410. L.: . VX . OBE . ƆLA . ∽ (Dux Sobeslaus). V perl. kruhu sedící kníže s mečem v p., proti němu postavička s poharem.

R.: ... C∽ .... Trůnící osoba s pozdviženýma rukama, v l. k ní obrácená prosící osobička.

Denar; 18 mm., 660 mgr. Rakvice. — Luschin 94. — Kupido 117.

411. L.: VDV..... ƆBE= . VS j. d. — R.: SNCSVVE=CIZ . AV . j. d.
Donebauer 409.

128.

412. L.: + .. S ... S ... V . (Sobeslaus?). V perl. kruhu trůnící kníže s praporcem a štítem.

R.: +VCVE .... AVS (Vencezlaus?). V perl. kruhu poprsí s knihou a křížem.

Denar; 18 mm., 650 mgr. Rakvice. — Pam. XIV., tab. XXXII. č. 28. — Fiala 1046.

Konrad II.

Nejstarší syn Litoldův a Idy Rakonské. — Údělný kníže znojemský 1123—1128 35/3, po druhé 1134—1143 a krátce po třetí 1143—1150. Zemřel 1150 13/12. — Manželka: Marie srbská (1134).

129.

413. L.: SEC E ƆVVS (Nesrozumitelno). Dvě proti sobě stojící postavy, držící dlouhý kříž.

R.: +SD⊥V E SDƆAƆ (Cudratusse = Konrad). Ryba přes perl. obv. v l. mezi dvěma křížky. Okraje zubaté.

Denar; 18 mm., 530—650 mgr. Rakvice. — Luschin 111. c. — Fiala 944.

414. L.: SEC Ǝ ƆUƧ j. d. — R.: +SEƆV E SƆƆAS j. d.
Luschin 111. a. — Kupido 120.

415. L.: SEC Ǝ DVƆS j. d. — R.: + SD ΩV E SD∽AS j. d.
Donebauerův exemplář (u čís. 428 špatně popsaný).

416. L.: SCC Ǝ DVX j. d. — R.: +SCƆV E SƆƆAS j. d.
Luschin 111. b. — Fiala 943.

417. L.: SECE DVƆS j. d. — R.: j. d.
Pam. XIII., tab. XXXI. č. 36.

418. L.: CVPƆSЯATES j. d. — R.: SAC E VSƆS j. d.
Fiala 942.

130.

419. L.: +SAOACƎM .. V .. V perl. kruhu nad ozdobným přepažením poprsí s křížem v l.

R.: +SEC∽ ..... V perl. kruhu postavička v levo s křížem v pravici a s nejasným předmětem v levé ruce. Okraje zoubkované.

Denar; 19 mm., 610 mgr. Rakvice. — Pam. XIII., tab. XXXI. č. 41. — Luschin 118. — Kupido 123. — Fiala 951.

(Ostatek příště.)

Květena okolí misteckého.

Píše Fraut. Gogela, k.-a. zámecký kaplan v Hukvaldech.

(Pokračování.*)

III. Eleutheropetalae Döll.

Řád Corneae DC.

516. *Cornus mas L.* (Dřín.) V zahradách řídký. 517. *Cornus sanguinea L.* (Svída obecná.) U břehů a v houštinách obecný.

Řád Araliaceae Juss.

518. *Hedera Helix L.* (Břečtan obecný.) V okolních lesích; v sadech Hukvaldského zámku kvetoucí.

Řád Umbelliferae Juss.

519. *Eryngium planum L.* (Máčka namodralá.) Objevila se ve školní zahradě v Mal. Kunčicích, ale vyhynula opět. 520. *Sanicula europaea L.* (Žindava evropská.) V okolních lesích hojná. 521. *Hacquetia Epipactis DC.* (Zubatec hvězdovitý.) Při potůčku pod Štandlem; hojný v Lipinském háji u Frýdku. 522. *Astrantia major L.* (Jarmanka větší.) V sadech u mistecké střelnice, na lesních lukách hojná. 523. *Berula angustifolia K.* (Berla úzkolistá.) Pouze v mokřadech Hrbuně u Místku. 524. *Aegopodium Podagraria L.* (Kozí noha.) V zahradách, houštinách obecná. 525. *Carum Carvi L.* (Kmín luční.) Na místech travnatých, lukách, u cest obecný. 526. *Pimpinella saxifraga L.* (Bedrník obecný.) Na místech travnatých obecný. 527. *Pimpinella magna L.* (Bedrník větší.) V houštinách lesních. 528. *Apium graveolens L.* (Celer.) V zahradách. 529. *Petroselinum sativum H.* V zahradách. 530. *Oenanthe Phellandrium Lk.* (Halucha.) Ve příkopech u císařské silnice při továrnách, v tůních při Olešné. 531. *Aethusa Cynapium L.* (Kozí pysk.) Na půdách obdělaných i pustých obecný. 532. *Anethum graveolens L.* (Kopr zahradnický.) V zahradách. 533. *Pastinaca sativa L.* (Pastinák obecný.) Na lukách při Olešné nehojný. 534. *Heracleum Sphondylium L.* (Bolševník obecný.) Ve křovištích. 535. *Peucedanum palustre Much.* (Smldník bahenní.) Na místech bařinných velmi porůznu 536. *Imperatoria Ostruthium L.* (Všedobr horní.) V zahradách pořídku pěstovaný. 537. *Selinum Carvifolia L.* (Olešník kmínolistý.) Na lukách lesních dosti hojný. 538. *Angelica silvestris L.* (Děhel obecný.) U břehů, v lesích, na vlhkých lukách. 539. *Levisticum officinale K.* (Libeček lékařský.) V zahradách venkovských v celém okolí se pěstuje. 540. *Daucus Carota L.* (Mrkev obecná.) Na místech travnatých, u cest obecná. 541. *Torilis Anthriscus Gm.* (Tořice třebulovitá.) V houštinách, u zdí a plotů obecná. 542. *Anthriscus sylvestris Hoffm.* (Kerblík lesní.) V houštinách, na nádvořích, u plotů obecný. 543. *Anthriscus nitida G.* (Kerblík lesklý.) Na pramenitých místech v Lipinském háji u Frýdku hojný, též u strouhy pod Staříčskou Lipinou. 544. *Chaerophyllum bulbosum L.* (Krabilice bulvatá.) Ojediněle na poli u Brušperka. 545. *Chaerophyllum aromaticum L.* (Krabilice zápašná.) V houštinách, u břehů obecná. 546. *Chaerophyllum hirsutum L.* (Krabilice chlupatá.) U břehů a lesních potůčků obecná.

*) Viz čís. 48. tohoto časopisu.

Řád Halorrhagideae R. Br.

547. *Myriophyllum verticillatum L.* (Stolístek přeslenatý.) V tůních při Olešné. 548. *Myriophyllum spicatum L.* (Stolístek klasnatý.) V tůních při Ostravici.

Řád Oenothereae Endl.

549. *Oenotherea biennis L.* (Pupalka obecná.) Na pobřeží Ostravice. 550. *Epilobium angustifolium L.* (Vrbka úzkolistá.) Na stráních, v houštinách lesních hojná. 551. *Epilobium Dodonaei Vill.* (Vrbka rozmarýnová.) V poříčí Morávky a Ostravice dosti hojná. 552. *Epilobium hirsutum L.* (Vrbka chlupatá.) U břehů, potůčků, ojediněle též na pobřeží Ostravice. 553. *Epilobium parviflorum Schr.* (Vrbka malokvětá.) U břehů a ve příkopech hojná. 554. *Epilobium montanum L.* (Vrbka chlumní.) V lesích a houštinách hojná. 555. *Epilobium adnatum Gr.* (Vrbka čtyrhranná.) Ve příkopu v Hrbuni. 556 *Epilobiam roseum Schr.* (Vrbka růžová.) Ve příkopech, u břehů hojná. 557. *Epilobium palustre L.* (Vrbka bahenní.) V mokřadě pod „černou kaplí“ u Místku. 558. *Circaea lutetiana L.* (Čarovník obecný.) V pobřežních houštinách ve Chlebovicích, Palkovicích, u Malých Kunčic. 559. *Circaea intermedia Ehrh.* Čarovník prostřední.) Na vlhkých místech v Lipinském háji u Frýdku, při potůčku pod Štandlem.

Řád Philadelpheae Don.

560. *Philadelphus coronarius L.* (Jasmín český.) V zahradách a sadech.

Řád Grossulariaceae DC.

561. *Ribes Grossularia L.* (Srstka.) V zahradách. 562. *Ribes rubrum L.* (Meruzalka červená.) Jako předešlá. 563. *Ribes nigrum L.* (Meruzalka černá.) V zahradách pořídku. 564. *Ribes aureum P.* (Meruzalka žlutá.) V zahradách pro ozdobu.

Řád Saxifrageae V.

565. *Parnassia palustris L.* (Tolije bahenní.) Na louce pod Štandlem, na lukách při Olešné. 566. *Chrysosplenium alternifolium L.* (Slezinník.) Na místech pramenitých, u potůčků hojný.

Řád Crassulaceae DC.

567. *Sedum maximum S.* (Rozchodník velký.) Na místech kamenitých, na mezích hojný. 568. *Sedum acre L.* (Rozchodník ostrý.) Ve štěrku Ostravice. 569. *Sedum bolomiense Ls.* (Rozchodník úzkolistý.) Jako předešlý. 570. *Sempervivum tectorum L.* (Netřesk střešní.) Zřídka na střechách.

Řád Pomaridae Lind.

571. *Crataegus Oxyacantha L.* (Hloh obecný.) Na stráních a ve křovištích. 572. *Crataegus monogyna Jacq.* (Hloh jednoženský.) Ve školních sadech v Místku. 573. *Pirus communis L* (Hruška obecná.) V zahradách. 574. *Pirus Malus L.* (Jabloň.) Jako předešlá. 575. *Sorbus aucuparia L.* (Jeřáb obecný.) U cest, v houštinách hojný.

Řád Rosaceae Juss.

576. *Rosa austriaca Cr.* (Růže nízká.) Na pahorcích v okolí Staříče. 577. *Rosa pimpinellifolia L.* (Růže bedrníkolistá.) Zřídka

v zahradách. 578. *Rosa cinnamomea L.* (Růže skořicová.) Ve plotech, na hřbitovech, v zahradách dosti hojná. 579. *Rosa glauca Vill.* Ve křovištích při Ostravici porůznu. 580. *Rosa montivaga Dés.* Na mezích a při cestách. 581. *Rosa sphaerica Gr.* Ve štěrku Ostravice; *aciphylla R.* nedaleko vtoku Morávky do Ostravice. 582. *Rosa canina L.* (Růže šípková.) V houštinách, u cest hojná. 583. *Rosa mucronulata Dés.* Na pobřeží Ostravice. 584. *Rosa biserrata Mér.* Ve křovištích, na návrších. 585. *Rosa dumalis B.* V houštinách. 586. *Rosa oblonga Dés.* Při Ostravici, na návrších. 587. *Rosa coriifolia Fr.* V houštinách, na pahorcích. 588. *Rosa incana Kit.* V houštinách, při Ostravici, na okolních pahorcích. 589. *Rosa dumetorun Th.* V houštinách na pobřeží Ostravice, na Štandli. 590. *Rosa hirta H. Br.* Na okolních pahorcích, při Ostravici. 591. *Rosa similata P.* Na svahu Čupku za Hodoňovicemi, u Metýlovic. 592. *Rosa graveolens Gr. et G.* V poříčí Ostravice, Morávky hojná, též místy na okolních návrších. 593 *Rosa rubiginosa L.* (Růže rezavá) Nejhojněji na poříčí Morávky, též v poříčí Ostravice. 594. *Rosa cuspidatoides Cr.* V poříčí Ostravice u Místku, Svjadnova, Hodoňovic. 595. *Agrimonia Eupatoria L.* (Řepík lékařský.) V houštinách, na stráních. 596. *Poterium Sanguisorba L.* (Krvavec obecný.) Na místech suchých, výslunných, v poříčí Ostravice. 597. *Sanguisorba officinalis L.* (Toten lékařský.) Na úrodných lukách. 598. *Alchemilla vulgaris L.* (Kontryhel obecný.) V houštinách, na paloucích. 599. *Geum urbanum L.* (Kuklík obecný.) U břehů a houštin. 600. *Potentilla anserina L.* (Mochna husí.) Na rolích, nádvořích, návrších obecná. 601. *Potentilla Tormentilla Schr.* (Nátržník.) V lesnatých houštinách, mýtinách, na pokraji lesů obecný. 602. *Potentilla verna L.* (Mochna tmava.) Na nábřežích, v suchých místech hojná. 603. *Potentilla argentea L.* (Mochna stříbrná.) Na suchých, kamenitých místech, na mezích. 604. *Fragaria vesca L.* (Jahodník obecný.) Na stráních, lesních mýtinách obecný. 605. *Fragaria elatior Ehrh.* (Truskavec.) V houštinách lesních, na kefnatých stráních 606. *Rubus Idaeus L.* (Malinník.) V lesních mýtinách a křovištích. 607. *Rubus suberectus Andr.* (Ostružinník vzpřímený.) Na místech stinných a vlhkých v lesích. 608. *Rubus plicatus Uh. et N.* (Ostružinník řasnatý.) V mýtinách, křovištích hojný. 609. *Rubus sulcatus Vest.* (Ostružinník rýhovaný.) S předešlým na Štandli. 610. *Rubus thyrsoideus W.* (Ostružinník kytkovitý.) Na pokraji houštin lesních na Štandli. 611. *Rubus bifrons Vest.* (Ostružinník dvojbarvý.) Ve křovištích a houštinách na Štandli a v okolí hojný. 612. *Rubus villicaulis K.* (Ostružinník chlupatokmenný.) Jako předešlý. 613. *Rubus Bayeri F.* (Ostružinník Bayerův.) V lesích a křovištích na Štandli a v okolí. 614. *Rubus hirtus W. K.* (Ostružinník srstnatý.) Jako předešlý. 615. *Rubus dumetorum W.* (Ostružinník hajní.) V lesních houštinách. 616. *Rubus caesius L.* (Ježinník.) V pobřežních houštinách *f. umbrosus Rehb.*, na rolích *f. arvalis Rehb.* 617. *Spiraea salicifolia L.* (Tavolník vrbolistý.) Pro ozdobu se sází. 618. *Spiraea chamaedryfolia L.* (Tavolník jilmolistý.) Jako předešlý. 619 *Spiraea Aruncus L.* (Udatna.) Pouze na vlhké stráni nad Olešnou ve Staříčské Lipině nedaleko Štandle. 620. *Spiraea Ulmaria L.* (Tavolník jilmový.) Ve vlhkých křovištích pobřežních, na mokrých lukách obecný.

(Pokračování.)

Různé zprávy.

Který jest nejstarší zvon na Moravě? Dr. Jos Vlad. Beck praví ve svém článku „Abriss einer Kirchen-Statistik der Brünner Diöcese 1861“, který byl otisknut ve Wolného Církevní topografii Moravy (brněnská dioec., 4. sv), že podle jeho vědomí nejstarší zvon v brněnské dioecési jest zvon z r. 1393 na věži kostela sv. Tomášského v Brně. Ve 14. století lity prý byly také zvony chrámu sv. Mikuláše ve Znojmě a kostela v Loděnicích. Toto tvrzení však není nijak dosvědčeno. Dle Wolného církv. topografie byly oba nejstarší zvony u sv. Mikuláše ve Znojmě lity r. 1442, a nejstarší Loděnický r. 1409. — Jiných zvonů ze století XIV. Beck neuvádí, tak že by dle něho zvon u sv. Tomáše byl zároveň jediným na Moravě z onoho století. Na svých studijních obchůzkách po Moravě našel jsem zvon, ještě starší nežli onen sv. Tomášský, totiž zvon v Našiměřicích, který nese tento zcela zřetelný letopočet gotickými písmenami vypsaný, takže každá mýlka jest vyloučena: Anno trecentesimo septuagesimo septimo. (Jiného nápisu na něm není.) Jest tedy ještě o 16 let starší než sv. Tomášský! Wolný o tomto zvonu nevěděl, neboť praví v Církv. topografii, brn. dioec., IV. 339, že v Našiměřicích jsou jen dva nepatrné zvony, z nichž jeden byl r. 1843. přelit. — Kdo by věděl o ještě starším zvonu na Moravě nežli je našiměřický, zavděčí se zajisté veřejnosti, podá-li o tom zprávu. *V. Houdek.*

Památce Jana Kollara. V době, ve které archaeologie a lidozpyt ležely v plénkách, hned v první polovici tohoto století rozmítil se duch mladistvého Kollara touhou po vědách těchto, které u nás teprv nyní nabývají uznání. O velkém zájmu Kollarově pro starožitnosti svědčí jeho „*Rozpravy o jménech, počátcích a starožitnostech národu slovanského a jeho kmenů*“ a jeho pracné dílo „*Staroitalia Slavjanská*“, obsahující veliké množství s neúmornou vytrvalostí sebraného materiálu. „*Národnie zpevanky Slováků*“, které sebral, dosvědčují, že i pro tuto stránku národopisu měl Kollar smysl; ale úkolem „*Památky*“, kterou zde Janu Kollarovi věnujeme, jest upozorniti, že jeho lidozpytné zkoumání platně zasahovalo také do oboru názvů a pojmů, které slovanský lid má o rostlinách a jednotlivých květech. Kollar shledal, že názvy a pojmy tyto jsou z velké části symbolické a kulturní a že vydávají chvalné svědectví o náboženství našeho národa, že on totiž jak přírodu vůbec tak obzvláště květy náboženským okem a srdcem pojímal. Toho důvodem jsou již mnohá jména a názvy květů a a rostlin, které naši předkové od náboženství vypůjčovali a na květ přenášeli. Oni všude přátelským svazkem spojovali náboženství s kvítím a kvítí s náboženstvím. Ještě z pohanských časů máme stopy toho, že naši předkové květům jména svých bohů a bohyň přikládali, ku př. Morena bohyně i květ; Děvana bohyně i květ; Kupalo a Kupalnica; Svatovít a Svatovítův kohout atd.) Křesťanské pak náboženství nalezáme se všemi jeho články, osobami a náležitostmi vyobrazené v říši květeny našeho národa. Všude, i ve květech a rostlinách, chtěli naši předkové Boha viděti, slyšeti a uctívati, odtud jména květů Božour, Božedřevina, Boží zelí, Božítráva, Božídar, Božímilost, Bozskobyl; koření Svatého Ducha. Jiné rostliny a květiny nazvali podle Krista a jeho umučení i Svatým Křížem, Kopím a Kopíčkem, Umučením a Mučenkou; jiné pod e nebe, hvězd, modlení, toužení a srdce, jako: Nebeský dar, Nebesenka, Duchovnice, Hvězdička, Hvězdovka, Hvězdenec, Slunečník, Měsíček, Modlenec, Modleneček, Tužebník, Tuženka, Srdečník, Bodlák požehnaný. V jiných květech zpřítomnili sobě svaté osoby a věci Starého Zákona, odtud: Adamova jabloň, Rajské dřevo, Rajská tráva, Rajské jablko, Aronova brada, Šalamounek, Pečeť Šalamounova; nebo světice Nového Zákona, jako: Marianka, Mar nka, Růže panny Marie, Slzy panny Marie, Len matky Boží, Bohorodská tráva, Angelika, Archangelika, Veronika. Také nazvaly květiny jmény apoštolů, jako: Svatojanský květ, Svatojanská bylina, Svatého Jana tvář, Svatého Jakuba květ, Svatého Petra koření, Petrklíč, Petržel, Petrosek, Květ svatého Filipa čili Filipek, Lepek. Zlou povahu mužů a bytostí v Písmě Nového Zákona vzpomínaných, vyráželi květinami podobnou povahu majícími, ku př. Pilát rolní, Jidášník, Čertkus,

Ďáblík, Dračinec. Jméno květiny Cyrilka uvodí nám na paměť o náš národ a náboženství velmi zasloužilého světce, blahověsta Cyrilla. — Naši předkové i tím lásku ku přírodě a jejímu původci jevili, že od přírody a zvlášť od květů sobě a svým dítkám jména osobní rádi dávali, jako ku př.: Květ, Květa, Květko, Květoň, Květouš, Květava, Květice, Květomil, Květoslava, Růža, Růžena, Ljubica, Jahoda, Smil, Smilka, Smilava atd., kterážto srozumitelná jména i nábožnost i národnost více obživovala, nežli mnohá nynější cizá jména. I to vydává chvalitebné svědectví o tiché a zbožné povaze našeho národa, že se od pradávna rolnictvím a s ním spojeným pěstováním rostlin a květin raději živil, než masem, spojeným s usmrcováním a krveprolévánim, a že posud v lůně květů na poli a lukách, v horách a v zahradách nikdo tak veselý a pracovitý není jako lidé našeho národa. -- Ale říše květů nejen o bohomyslné povaze našeho lidu pěkné svědectví vydává, nýbrž i o *kráse a výbornosti naší řeči*, ukazujíc nám její bohatství, tvořivost, skladnost, ohebnost, výraznost a — stáří původní vzdělanosti. Jiné řeči, jmenovitě sama tak vysoce vzdělaná římsko-latinská řeč, větší díl slov a názvů k naznačení rostlin, květin a stromů, od cizích řečí, řecké, arabské, židovské a jiných vypůjčiti musily, což důkazem jest jejich pozdního nedomácího s nimi se obeznámení a pěstování. V našem ale národě známost bylin od starodávna byla domácí, což dokazují jména každé téměř byliny ve všech slovanských nářečích. Jména rostlin a květin v naší řeči jsou tak příhodná, zřetelná a jadrná, že nám již samým zvukem známost dávají o jejich vlastnostech zevnějších i vnitřních a jsou jakoby jejich kratičký životopis. Některá jména nám zvěstují jejich lékařskou moc a sice hned vůbec, jako: Všehoj, Všedobr, Zdravínek, Skorocel, Jitrocel, hned obzvláště proti jistým nemocem, jako: Jedhoj, Oslepník, Hluchavka, Plicník, Jatrník, Bedrník, Průtržník, Krtičník, Kostilomka, Dávinec, Vratič. Jiné názvy nám oznamují jejich barvu, jako: Podběl, Bělostrom, Černobýl, Černice, Žlutucha, Červeník, Modrák. Jiné vyjadřují jejich chuť, ovoce, užitek, anebo vůni a zápach, jako: Sladič, Hořčice, Trpka, Medokvět, Medunka, Mukyně, Žito, jako: Voňavka, Vonikras, Blahovon, Těžkovon, Zápašník, Smradlavec. Některá jména označují jejich zbraně, jako: Šíp, Trn, Dřín, Bodlák, Pšeno, Pšenice (od píchati), Klas (kláti), jahoda, jáhla, jehlák (od ihla, jehla, jež), osina, ostí, ostřice. Jiná nám samým slovem opisují jejich postavu, příjemnost a krásu, jako: Laskavec, Stokrasa, Sedmikrása, Krasokvět, Zlatolist, Okotěška. Některé názvy dávají nám výstrahu o jejich škodlivosti, jako: Zlobice, Bolehlav, Opilec, Matonoha, Pryskýrník, Muchomurka, Hubihrách, Kazilen a podobné. — Upomínkou touto chceme upozorniti, že činnost Kollarova dotýkala se také archaeologie a ethnografie a seznámiti čtenáře s výzkumy jeho vzhledem na názory, které lid náš o rostlinstvu a květině měl. —*m.*

K historii národních písní. *Podle studie Ludvíka Kuby.* Naše národní písně sahají patrně do dávné minulosti. Zvěčněly Fr. Sušil pozoramenal o některých melodiích moravských písní: „Mají ť do sebe cosi obřadního a zdá se nám, jakoby se druhdy při obřadech ku poctě nějaké bohyně slovanské aneb starých bohů byly zpívaly, zdá se v nich zaznívati choral pohanský.“ Ve Světozoru (r. 1860 čís. 3.) dočtli jsme se o Sušilově sbírce moravských písní následovné povšimnutí hodné poznámky, kterou taktéž se uznává vysoké stáří národního našeho zpěvu; praví o tom: „Byť písně ty nebyly obrazem historie národa našeho, aniž chrámem posvátného vědění, vědomí a věření jeho; přece se v nich, co v prozračitém krystalu, soukromý život národní obráží, dovolávání jich pro starožitnost není zhola nevýnosno a vzduch nad nimi se vznáší, jímž duše blahodějně osvěžuje se.“ Porovnáváním p sní našich náro ních, jmenovitě slovenských se starořeckou hudbou dobádal se Hlavinka téhož názoru, který záhřebský profesor Kuba vzhledem na jihoslovanské pronesl, že mezi písněmi těmito a starořeckými příbuznost popírati se nedá. O důležité stránce této kulturněhistorické, k níž o se zřetel netoliko učitelů hudby, nýbrž také zvlášť všech pěstovatelů klassické filologie nyní obrací, uveřejnil známý odborník Ludvík Kuba ve „Slovanském Přehledu“ vzhledem na poměr písní jihoslovanských k starořeckým zajímavou původní studii, s nižto naše obecenstvo seznámiti se nám vidí i z té příčiny, poněvadž naznačuje směr, kterým se výborný a všeliké podpory zasluhující „Slovanský Přehled“*) ubírá. „Jihoslované,“ praví Kuba, „zachovali ve svém nynějším způsobu, jakým zpěv a hudbu v lidu pěstují, stopy starořecké hudby. Zpěv a hudba Jihoslovanů dýchají takovým pravěkem hudebním, že s úžasem naslouchámě zvukům tajemným, neznámým, nepochopitelným. Vše, co neladí

*) „Slovanský Přehled“, sborník stati, dopisů a zpráv ze života slovanského. Redaktor Adolf Černý. V Praze 1893. Nakladatel F. Šimáček.

do posledního tonu s hudbou naší a jejími zásadami, je nám „chybou“; ale co máme činiti, když ty chyby se nám zjevují všady s neuprosnou pravidelností. Co máme činiti? Opustiti omezené stanovisko naší školské nauky a panující „chyby“ nazvati pravidlem a mohutné tradici, na níž jihoslovanský lid tak dojímavě lpí, pokloniti se jako zvláštnímu, odůvodněnému, svéráznému kultu.“ — Kuba vypočítává pak body, ve kterých se hudební kultus Jihoslovanů dotýká se starořeckou hudbou, na kolik je nám známa. Na prvním místě nápadný je zjev jihoslovanského guslara. Pravý guslar je týž typ, jímž byli pěvci starořečtí. Až do pátého století před Kr. byl každý z nich třemi osobami v osobě jedné: básníkem, skladatelem a interpretem zároveň (protogonista). A tak je tomu i u Jihoslovanů. Z mládí učí se každý sice zpěvům starších guslarů; ale pak pěje samostatně, skládá samostatně a doprovází samostatně. — O Řecích stejně jako o guslarech vládla tradice, že recitují. Ale u obou to není pravda Již rozměr (metrum) veršů je tvrzení tomu na odpor. Dokázalo se, že u Řeků nejoblíbenějším byl takt, jemuž nyní říkáme třipůlový — a týž takt vládne při zpěvech guslarských; neboť proslulý jihoslovanský verš desetislabičný má metrum, které tentýž takt ($^3/_2$) zcela dobře připouští. Charakteristikou řeckého zpěvu byla zásada: kolik slabik, tolik not. Témuž pravidlu bez výminky podrobuje se zpěv guslarský. Tato vlastnost má příčinu v tom, že u Řeků stejně jako u guslarů stojí v prvé řadě slovo, jeho smysl. Jen tak může býti slovo zcela zřetelné. Spojováním několika tonů na jednu slabiku srozumitelnosti by se ublížilo. Zdánlivě monotonní nápěv posluchačstvu jihoslovanskému ani nepřekáží, ani ho neodpuzuje. Tomu není tak u evropského západníka, který se k podobné produkci guslarské dostavil. A to z jednoduché příčiny, že je vychován v době, kdy hudební umění samostatně se pěstuje, kdy není ve zvyku naslouchati slovům, nýbrž jen tonům, kdy slova se nedbá. Zde staví se nám však před oči onen pradávný stav musického umění, kde (u Řeků) poesie a hudba byly bílkem a žloutkem jednoho vejce, z něhož ku podivu časem vyklovala se kuřata dvě. — Poměry u nás vyvinuly se tak, že, kdežto hudba byla dříve podřízenějšího významu, děje se tak v našem umění slovům. — U guslara nalézáme původní, přirozený stav. Výraz totiž slova je předmětem jeho největší píle, jejížto úsilím vyvinul se dokonce zvláštní, výstředně pathetický způsob deklamace. Ale nejen deklamací podporují guslaři výraz slova, nýbrž i — tváří. Jeden jako druhý, než zpívati začne, svraští čelo, stiskne chřípí nosu a tváří výraz hlubokého bolu. Poněvadž pak tato forma tváře se po celou píseň tak pevně a utkvěle zachovává, dělá líce guslarovo vždy dojem masky a to tragické řecké masky divadelní. „I tu jest nám,“ domnívá se Kuba, „co činiti s památkou řeckého herce. Zpěv při guslích je jednohlasný jako u výpravčích pěvců řeckých; průvod guslí však je svobodný, jako byl u řecké kythary. Výkon celý je tedy dvouhlasný, nikoliv unosonní a to se opět srovnává s tím, co o řecké hudbě víme.“ — Hudební výtvory lidu jihoslovanského však vyznačují se dominantním závěrem, jenž byl též charakteristikou hudby starořecké. Kdežto teprv Pythagoras (569 až 470) objevil oktávu, doplniv kytharu osmou strunou, nenalezáme u Jihoslovanů nikde rozsah jedné celé oktavy, než v cizích nápěvech.“ Kuba nazval výsledky svého porovnávání řecké hudby s písněmi jihoslovanskými pouhými „myšlenkami a domněnkami“; my však je považujeme za pozoruhodný pokus, který zajisté pobídne k porovnávacímu bádání i v jiných oborech našeho lidového umění netoliko se řeckou nýbrž také východní kulturou vůbec. —*m.*

Literatura.

L. Schneider: Suevisch'- slavische Ansiedlungen in Böhmen. (Sep. otisk z „Verhandlungen der Berliner anthropologischen Gesellschaft“ 1898). Se čtyřmi tabulkami a vyobrazeními. Spisovatel v první řadě podává zprávu o výzkumech a nálezech u Podbaby u Prahy vykonaných za poslední doby. Naleziště u Podbaby známo bylo již od předešlých let s dostatek českým archaeologům bohatými svými nálezy. V poslední době zvláště adjunkt národopisného musea

v Praze MUC. Jíra důkladně prozkoumal rozsáhlé sídliště Podbabské vykopav mnoho zajímavých starožitností. Schneider uvádí z nálezů Jírových mnohé cenné podrobnosti a přichází k zajímavým resultátům. Jíra sám již poslední doby podal předběžnou zprávu o svých nálezech v „Časopise Společnosti přátel starožitností českých“ v Praze r. VI. č. 3. str. 147. Z podbabských nálezů zajímavé jsou střepy zdobené jemnou několikanásobnou vlnovkou a některé nádoby zvláštního tvaru. Dále zmiňuje se Schneider o některých nalezištích okolí Nymburka odkudž uvádí nádoby meandrem zdobené jakož i střepy typu hradištného; vedle toho pak římské fibule a nález římských mincí stříbrných. Charakteristický jest střep meandrem zdobený od Lochenic jakož i massivní římská fibule ze stříbra 50 gr. těžká. Ku konci podává ještě Schneider zprávu o nálezech u Vlkova a Smiřic. Nalezl zde již před časem nádoby v ruce hnětené, střepy lužického typu, vedle laténského a hradištného. Poprvé setkáváme se zde se střepy rázu hradištného odpovídajícími zdobením svým střepům na Hradišti u Strakonic v jižních Čechách nalezeným, jež jsem popsal a vyobrazil v „Časopise přátel star. českých“ v Praze r. V. č. 4. 1897. Pozoruhodný jest též nález železné ostruhy, jež odpovídá tvarem svým ostruhám z nejstarších slovanských hrobů na Moravě ku př. z Tlumačova a Rybešovic. Rovně měděné, zlatým plechem potažené ostruhy z knížecího hrobu od Kolína, v kterémž kromě toho nalezeny byly skleněné nádobky, podobné jako v hrobech od Ober-Olmu v Hessensku, jsou analogickými s ostruhou od Vlkova.

J. V. Želízko.

H. a K. Škorpil: Mogyly 168 stran s 70 vyobrazeními v textu. Plovdiv 1898. Krajané naši, bratři Škorpilové známi jsou již od několika let svojí vědeckou činností v Bulharsku. Uvedená kniha jest jaksi první částí bulharské předhistorie, v níž sneseno mnoho zajímavých a důležitých vědeckých fakt pro předhistorii slovanskou. Že práce na poli bulharské archaelogie jest velice vděčná a záslužná, dokazují četné nálezy a hojná naleziště v knize citovaná. Bratři Škorpilové jsou prvními, kteří se obtížné té práce podjali, by jednak mohli vědecky prospěti zemi, v níž působí, Bulharsku, jednak mohli konečně archaeologům podati knihu oplývající vědeckou systematikou a svědomitostí. Jak se prof. H. Škorpil zmiňuje v přátelském dopise, vyjde druhá část „Mogyl“ v době nejbližší. V každém ohledu dlužno záslužnou, svědomitou snahu a vědeckou činnost bratří Škorpilů jen vděčně oceniti.

J. V. Želízko.

Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini. Sarajevo 1898. Sv. X. č. 1. Redaktor Kosta Hörman. Číslem tímto nastoupil „Glasnik“ svou desetiletou pouť vykonav za dobu tu velký kus záslužné povinosti. Zvláště předhistorické archaeologii Bosny a Hercegoviny velice prospěl. Stačí jen zmíniti se o epochálních nálezech na Jezerinské nekropoli, Glasinci, Butmíru a j. učiněných několika nadšenými archaeology, sdruženými kol zemského musea v Sarajevu. Jména Radimský, Truhelka, Fiala, jsou dostatečně známa jak v předhistorii slovanské, tak v předhisrorii vůbec. Zdá se však, že ztratil „Glasnik“ v poslední době dva nenahraditelné spolupracovníky jako byl Radimský a Fiala, oba naši krajané, tento Čech onen Moravan, již zemřeli krátce za sebou. Nebylo srad za celé desetiletí jediného čísla „Glasnika“, v němž nesetkali bychom se s některým z těchto jmén. Proto není divu, že „Glasnik“ v poslední době nápadně málo prací z předhistorie přinášel. Rovněž číslo 1. X. ročníku postrádá pojednání z předhistorické archaeologie. První stránky věnovány jsou nekrologu předčasně zesnulého Fialy, přinášejíce po té příspěvky z národopisu, nunismatiky a přírodovědy. Přáli bychom „Glasniku“ i zemskému museu v Sarajevě, by získali opět náhrady v nových silách, jež by se dalšího výzkumu předhistorického Bosny a Hercegoviny podjali s týmž zápalem, s touž svědomitostí pílí jakou vynikali Radimský a Fiala. Důkladné pojednání o předhistorických výzkumech Bosny a Hercegoviny máme přichystané pro „Věstník československých musejí.“

J. V. Želízko.

Vjesnik hrvatskoga arheološkoga družstva. Záhřeb 1897. Nová serie II. ročníkn. Redaktor Dr. Josef Brunšmid. Po malé přestávce po úmrtí zasloužilého profess. S. Ljubiče ujal se opět „Vjesnik“ své činnosti. V předešlých létech vycházel vždy periodicky v malých sešitech, jež za rok 1895—6 a 1897 zaměnil za jediný svazek velkého formátu. Svazek II. (1897) čítá na 176 stran, do jehož textu jest vloženo na 26 vyobrazení. Přináší v přední řadě příspěvky z historie domácí a jedním z větších článků jest práce dr. J. Brunšmida o nálezech starých mincí v Chorvatsku a Slavonii, čestné pak místo vykázáno jest nekrologu prof. S. Ljubiče zemřelého v listopadu 1896, který byl duší archaeologického družstva záhřebského. Pro nás zajímavá jest kratší práce od Vjekoslava Celestina o neolithické

osadě u Osijeka, která zaujímá 12018 m² rozlohy. Nalezeny zde byly střepy nádob jakož i jedna nádopka úplná, předměty kamenné, též i z obsidianu zhotovené, dále na 300 kusů kostí více méně zpracovaných na šídla, jehly, šípy a j. Zajímavé jsou dva malé idoly z pálené hlíny. Vedle těchto výše uvedených předmětů nalezeny byly též zuby psa, vlka, medvěda i vepře. Konec svazku věnován jest zprávám spolkovým, drobným zprávám z historie i předhistorické archaeologie, jakož i posudku časopisů a knih odborných.

J. V. Zelízko.

Album valašské, *vydáno k porozumění a pro dobro krásného Valašska.* Národopis, má-li i po tvarové stránce svému účelu dostáti, musí býti podporován uměním, to jest: obsah národopisu musí býti znázorňován kresbou, malbou aneb fotograficky; on musí na oči přiváděti místa, osady, původní a svérázné stavby, staré hrady, typy, kroje lidu a zaměstnání toho lidu, jenž dotyčný kraj obývá. Účelu tomuto, pokud se týká Valašska, vyhovuje „Album Valašské“ vzorně, pročež je čtenářům svým doporučujeme. Jak tomu lidová ornamentika nasvědčuje, byla krasochuť a byl krasocit našich předků dokonale vyvinut. Od té doby však, co vyšívání bere za své, co zdobení chaloupek malůvkami přestává, mizí chvatem ušlechtilý vkus z našeho venkova, a je kažen továrnickým zbožím a továrnickými obrazy. Aby smysl lidu našeho pro krásu neotupěl docela, jest třeba, aby se mu za jeho vlastní, původní a svérázné umění náhradou poskytovala díla skutečného umění akademického. Tomuto požadavku vyhovuje Valašské Album v plné míře, pročež i z této příčiny vymáhá našeho uznání. Album obsahuje: v čele věrnou podobiznu Palackého, jeho rodiště Hodslavice, rodný jeho domek a jizbu, dále letní sídla ostravských Čechů v Čeladně (ve slohu valašském); Hamry v Čeladně, šindeláře na Ostravici, Frenštát pod Radhoštěm, turistské útulny na Pustevrách, kapli a turistskou útulnu na Radhošti; Liebscherovu Valašskou Madonu, Osadu a hrad Hukvaldy, Příbor, Beskydy od Lysé Hory ve Slezsku po Velký Javorník, město a hrad Štramberk, báječný vrch „Kotouč“; dřevěný kostel v Tiché; partii se starou věží ve Štramberku; osadu a hrad Starý Jičín; národní dům v Novém Jičíně; náves ve Věrovicích pod Velkým Javorníkem, Rožnov pod Radhoštěm, starý dřevěný měšťanský dům v Rožnově, valašskou chalupu v zimě, salaš na Černé Hoře, smýkání dřeva na Valašsku, plavení dřeva na Dolní Bečvě, orání hákem na Dolní Bečvě, starou zvonici na Dolní Bečvě, Valašské Meziříčí, partii na Bečvě u Val. Meziříčí, ryholov na Bečvě, partii na Brňově u Val. Meziříčí, Vsetín, valašskou svatbu na Vsetínsku, fojtství ve Velkých Karlovicích, typ (valašský) z Věrovic, typ (valašský) z Rožnova, typ (valašský) z okolí Val. Meziříčského, typy (muže a ženy) z okolí Vsetínského, typy (děvy a chasníka) z okolí Vsetína, ukázky valašského umění sochařského a stavitelského od Knebla a Jurkoviče. — Vzácné dílo toto vydal odbor klubu českých turistů ve Štramberku péčí med. dr. Krstky a tiskem Prokopa Zapletala v Hranicích ve prospěch české mateřské školky v Novém Jičíně. Cena 1 zl. 20 kr. Zásluha, kterou si jmenovaný odbor podnikem tímto jmenovitě o moravský národopis zjednal, dává podnět k následovné poznámce: Turistství je po stránce tělocvičné spříbuzněno se Sokolstvím i s jezděním na kole. V Německu trojice tato: turisté, turnéři a velocipedisté všímají si na svých projížďkách a procházkách historických památek, zvyků, obyčejů, zpěvu, kroje, slovem všech života způsobů a zvláštností lidu v dotyčném kraji a jejich pozorování a sbírání látky národopisné má německá lidověda hlavně co děkovati, že úžasně prospívá a se zdokonaluje. Kdyby podobně se u nás dělo, jak se o to na př. pokusil odbor turistů ve Štramberku, vydáním Valašského Alba, zmáhalo by se naše národní sebepoznání a zkvétala by zdárně moravská vlastivěda. Turistství jest stránkou čili doplňkem tělocviku. *m.*

Loveckÿ Obzor. *(Ilustrovaný, zábavně-poučný časopis pro myslivce, střelce, kynology, ornithology, rybáře a přátele přírody z Čech, Moravy a Slezska. Vychází každého měsíce jedno číslo. Předplatné na celý rok obnáší 3 zl. Majitel, vydavatel a redaktor Josef V. Rozmara, lesní v Molenburku, Rájec-Sloup, Morava).* — Leží před námi první ročník uvedeného časopisu a s potěšením doznáváme, že obsah jeho vyhovuje v hojné míře vytknuté úloze své. Větší pojednání, jako: Na obnově, vysoká zvěř, zubr litevský, střelba a zbroj, články kynologické o původu, vlastnostech a cvičení psa — zajisté zajímají naše myslivce i střelce, kdežto milovníci ptactva a přírody vůbec s povděkem sledují známým moravským ornithologem V. Čapkem, podle mnoholetých vlastních pozorováních sestavený „Kalendář ptactva moravského“. Část „vzácné úlovky“ nadepsaná, přináší nejnovější zprávy o ulovení vzácnějších druhů z říše živočišné ve

vlastech našich. Celkem tvrditi lze, že „Lovecký Obzor“ v nejednom ohledu přispívá ku poznání přírodních poměrů vlasti moravské a proto zaslouženého doporučení hoden jest. Redakce zašle na požádání ukázkové číslo každému, kdo by časopis tento odbírati chtěl. *J. Talský.*

Ze spolku muzejního. Vydáním dvojitého tohoto čísla zaveden opět pořádek u vydávání časopisu muzejního. Jelikož číslo 61. již se tiskne, bude možno v krátké době je vypraviti, a součinností pánů spolupracovníků a redaktorovou bude zajisté možno, aby časopis nadále řádným způsobem vycházel a stále se zdokonaloval. — Jest utěšeným zjevem, že čtěné obecenstvo, ačkoli z mnohých jiných stran k vlastenecké dobročinnosti vyzýváno bývá, zdaru našeho Muzea dbá obětavě a pilně i z toho ohledu, aby se mu žádoucího vlastního přístřeší dostalo co nejdříve. Jsou jemu v této příčině vzorem naše záložny a mnohé pokročilé obce. Ku sbírkám ve prospěch Muzea poskytují vhodnou příležitost různé zábavy a jmenovitě sňatky. Krásný jest obyčej, při veselkách pamatovati na ústavy vzdělávací, mezi nimiž zaujímá Vlastenecké muzeum v Olomouci místo rovněž důležité jako čestné. Dočkáme se bohdá i toho že i v závětích odkazovány budou hojně blahomyslné dary k takovým podnikům, jakým jest naše Muzeum. Tak se děje u všech pokročilých národů a není pochybnosti, že také u nás stane se ctihodným zvykem, co jinde považuje se za slušné a za národní povinnost. Vedle četných darů menších dostalo se sbírkám muzea i takových, kterými nabylo zvýšeného významu. Jsou to sbírky vyšívání tatarského a pak českého. Onoho dostalo se Muzeu ochotou pí. Marie Pragrové na Rusi, která již dříve jemu věnovala celý ženský kroj ruský a za přízeň tuto jmenována byla jeho členem dopisujícím. Národopisné Muzeum v Praze pak navzájem a k utužení přátelství s olomuckým Muzeem zaslalo tomuto hezkou sbírku lidových výšivek českých a některých slovenských k vůli vědeckému porovnávání, jež i v tomto oboru osvědčuje se výborně a k netušeným výzkumům vedlo. Zvláštního povšímnutí a vděčného uznání zaslubují starobylé hodiny, které o naše Muzeum velmi zasloužilý zvěčnělý MDr. Pokorný jemu ještě za živa věnoval, ačkoliv mu za ně nabízena byla značná kupní cena. — V Muzeu tvoří se, jak známo, oddělení pro starožitnosti církevní a pro umění vůbec, které vlivem křesťanství vznikalo, zdokonalovalo se a bylo ušlechťováno. Také tohoto druhu sbírky rozmnožily se v poslední době na př. krásně vyšitým rouchem mešním z Kralic a pak vzácným obrazem ssv. Cyrilla a Methoda, kterým knihkupec p. Promberger místnosti muzejní ozdobil. Nákladem Prombergrovým vydaný obraz tento znázorňuje věrně odznaky a roucha, jimiž sluhové a hodnostáři církve, jakými naši slovanští apoštolé byli, vyznamenávali se. Na slovo vzatý umělec Hanuš Schwaiger podnikl zvláštní a hluboké studie k účelu tomuto, jejichžto výsledkem obraz ten jest. — Pro starožitnosti, v jejichžto uspořádání se pokračuje, byly zjednány nové skříně a že uspořádání toto děje se podle soustavy správné, dosvědčili znalci pt. pp. řiditel Maška a kustos císařských muzeí ve Vídni Szombathy. Sbírky tyto vzrostly darem velmi cenné sbírky p. nadučitele Sedláčka v Němčicích. — Budiž i toho připomenuto, že výbor Vlast. muzea bral loyalně podíl v jubilejní oslavě Jeho Veličenstva a že nezanedbal dru. Riegrovi, jako příznivci všech snah muzejních k jeho 80letým narozeninám blahopřáti. — Konečně třeba zaznamenati, že na sjezdu starožitníků a národopisců v Kutné Hoře uzavřeno bylo, příští sjezd konati v Olomouci.

Redaktor: Jaroslav Palliardi. — Nákladem vlasten. spolku muzejního v Olomouci.
Tiskem národní knihtiskárny Kramáře a Procházky v Olomouci.

ČASOPIS

VLASTENECKÉHO

MUZEJNÍHO SPOLKU

OLOMUCKÉHO.

ČÍSLO 50.

V OLOMOUCI 1896.

Nákladem vlast. muz. spolku olomuckého.

Tiskem národní knihtiskárny Kramáře
a Procházky.

OBSAH:

Články: Strana

Dr. M. Kříž: Mé výzkumné práce u Předmostí a jich hlavní výsledky (Dokonč.) 51
Jan Knies: Zprávy o některých neolithických sídlištích na Moravě. (Osada u Nové Vsi.) 62
In. Lad. Červinka. Denary údělných knížat moravských. (Pokračování.) . . . 67
Ed. Peck: Lid na Vyzovsku. (Pokračování.) 73

Postup výzkumných prací v Předmostí. Od K. J. Mašky. 77

Drobnosti:

Ed. Peck: Předhistorické památky na Záhlinsku 81
Fr. Faktor: Hradiště na Olomoucku 82
J. Kučera: Nález denárů u Brodu Uh 82
Kl. Růžičková: Vánoce 83
V. S.: Plameňáci na Moravě 83

Literatura 83

Listárna.

Časopis vlasten. muz. spolku olom. vychází začátkem každého čtvrtletí a posílá se letos členům tohoto spolku zdarma; členem pak se stává, kdo každoročně 1 zl. zašle pokladníkovi spolkovému, p. Mil. Otáhalovi, účetnímu „Ústřední záložny roln." v Olomouci. Členové zakládající zaplatí jednou pro vždy 25 zl.

Koho by některé číslo nedošlo, nechť to laskavě oznámí spolkovému pokladníkovi a s' e nejdéle do 14 dní po vydání příslušného čísla. Na reklamace později došlé nemohlo '— dbáno býti; ovšem ale lze starší čísla, pokud jsou na skladě, koupiti číslo po 2· kr.

I. a II. ročník časopisu jsou úplně rozebrány, a výbor kupuje ročníky tyto po 1 zl. — Ročníky III.—XII., pokud zásoba stačí, lze koupiti po 1 zl. 50 kr.

Muzeum spolkové je otevřeno vždy v neděli a ve středu od 10—12 hod. dopol.

Všeliké dary pro sbírky muzejní i dopisy, týkající se správy muzea, zasílány budtež pod adresou: Vlastenecký muzejní spolek v Olomouci.

Články a všeliké dopisy redakce tohoto časopisu se týkající, zasílány budtež redaktoru Jaroslavu Palliardimu, kandidátu notářství ve Znojmě.

Panu In. L. Červinkovi: Račte redakci oznámiti svoji novou adresu.

Nákladem vlasten. muzejního spolku v Olomouci
vyšla tato díla:

Moravské Ornamenty.

Na kámen kreslila Madlénka Wanklova.

Sešit I. (Moravské kraslice.)

8 tabul barvotiskových a 1 kreslená, v barevné obálce.

S vysvětlujícím textem od dra. Jindř. Wankla, Fr. Stránecké a Vlasty Havelkové.

Cena pro členy vlast. muz. spolku olom. 1 zl., pro jiné 2 zl.

Sešit II. (Vzory vyšívané.)

6 tabul barvotiskových s barevným listem tytulním ve velkém formátě foliovém.

Text napsala Vl. Havelková s úvodem a douškou od *V. H.*

Lithografie a tisk c. k. dvorní a státní tiskárny ve Vídni.

Cena pro členy vlast. muz. spolku olom. 2 zl., pro jiné 5 zl.

(Rozebráno.)

Sešit III. (Ornamenty mor. kancionálů.)

7 tabul barvotiskových s 2 barevnými listy tytulními ve čtvercovém formátě.

Text (102 str. se 143 obr.) napsali V. Houdek a J. Klvaňa.

Cena pro členy vlast. muz. spolku olom. 1 zl., pro jiné 3 zl.

Loštice, rodiště Jana Havelky.

Vydáno na památku slavnosti odhalení pamětní desky na rodném domku Jana Havelky, dne 16. srpna 1891.

Čistý výnos věnován fondu pro zjednání budovy Vlasten. muzea v Olomouci. Cena 30 kr. Stran 72.

Obsah: Za Janem Havelkou! Báseň od J. Kroupy. — Popis Loštic a okolí. Od Fr. Čepičky. — Z minulosti města Loštic. Od V. Houdka. — Životopisná vzpomínka na Jana Havelku. Od V. Houdka. — Obrazy: Celkový pohled na Loštice, náměstí v Lošticích, vnitřek kostela v Lošticích, střelnice loštická, žadlovský zámek, hrad Búzov, zkamenělý zámek, jeskyně Svěcená díra, náhrobky Prokopa Podštatského a manželky jeho v kostele loštickém, staré poháry loštické, stará pečeť loštická, prof. J. Havelka a rodný domek J. Havelky.

Návod ku sbírání a zachraňování starožitností.

20 stran se 103 obrázky. — Cena 10 kr.

Spisy tyto objednati lze u pokladníka spolku p. **Mil. Otáhala**, účetního v Ústř. záložně roln. v Olomouci.

GETTY CENTER LINRARY
3 3125 00673 5746